روح الاعظم

(سوانح ۽ گفتار فقير فولاد علي قدس سره العزيز)

سهيڙيندڙ

فقير عطا فولادي

روشني

Scanned with CamScanner

طارق حيات (اشاري
13/6 2012

TARIQ HAYAT
LECTURER IN ENGLISH
Govt: Islamia Science College,
SUKKUR.

Scanned with CamScanner

روح الاعظم

(سوانح ۽ گفتار فقير فولاد علي قدس سره العزيز)

نگران

فقير شمس الحق فولادي

سهيڙيندڙ

فقير عطا فولادي

معاون

فقير شاھ مردان (سجاده نشين)

فقير احمد چام

روشني پبليڪيشن

ڪنڊيارو

2010ع

Scanned with CamScanner

Roshni Book No. 519

ڪتاب جو نالو: روح الاعظم
(سوانح ۽ گفتار فقير فولاد علي قدس سره العزيز)
نگران : فقير شمس الحق فولادي
سهيڙيندڙ: فقير عطا فولادي
ڇاپو پهريون: © روشني 2010ع
ڪمپوزنگ : حبيب قادر قريشي ۽ انور حسين سومرو
پيسٽنگ : سهيل سلام پٽو
روشني ڪمپوزرز اينڊ پرنٽرز حيدر چوڪ، حيدرآباد.
ڇپيندڙ: فائين ڪميونيڪيشن، حيدرآباد.
ڇپرائيندڙ: روشني پبليڪيشن، ڪنڊيارو سنڌ.
قيمت: -/400 روپيا

ROOH-AL-AZAM

By: **Faqeer Folad Ali Quds Sarah-ul-Aziz**
Compiled by: **Faqeer Atta Foladi**

Composed by: Habib Qadir Qureshi & Anwer Hussain Soomro
Roshni Composers and Printer, Hyder Chowk, Hyderabad
Printed by: Fine Communication, Hyderabad, Sindh
Published by: Roshni Publication, Kandiaro
First Edition © Roshni 2010

اسٽاڪسٽ

شاهه لطيف ڪتاب گهر، گاڏي کاتو حيدرآباد
پنائي بوڪ هائوس اوريئنٽ سينٽر حيدرآباد+ حيدرآباد لا هائوس، سامهون حبيب بئنڪ اسٽيشن روڊ، حيدرآباد
ڪاٺياواڙ اسٽور، اردو بازار، ڪراچي
حسين عامر نيوز ايجنسي مين بس اسٽاپ، سجاول + لال بخش نيوز پيپر ايجنٽ، ٺٽو
رابيل ڪتاب گهر، لاڙڪاڻو + رهبر بڪ اڪيڊمي رابعه سينٽر، لاڙڪاڻو.
مدني بڪ ڊيپو لاڙڪاڻو + نيشنل بوڪ ڊيپو بندر روڊ، لاڙڪاڻو + نوراني بوڪ ڊيپو بندر روڊ، لاڙڪاڻو
اشرف بوڪ اسٽال، مسجد روڊ، نوابشاهه + رانوڙ ڪتاب گهر، سڪرنڊ
سڪندري بوڪ ڊيپو ڪپرو + حافظ ڪتب خانو ڪپرو+ مهراڻ بڪ ڊيپو ڪپرو
المهراڻ ادبي ڪتاب گهر، سانگهڙ.
العزيز ڪتاب گهر، عمرڪوٽ + ٿر ڪتاب گهر عمرڪوٽ
سليم نيوز ايجنسي، نيو بس اسٽينڊ، دادو + جنيد بوڪ ڊيپو دادو + مراد بڪ اسٽال، سيوهڻ
مرچو لال بوڪ ڊيپو بدين + رحيم بوڪ ڊيپو بدين + سوجهرو ڪتاب گهر بدين
ٿر ڪتاب گهر، مٺي + ساگر ڪتاب گهر مٺي
ڪتاب مرڪز فريئر روڊ، سکر + عزيز ڪتاب گهر، بئراج روڊ، سکر + الفتح نيوز ايجنسي مهراڻ مرڪز سکر
گل ڪتاب گهر، لک در شڪارپور
تهذيب نيوز ايجنسي خيرپور ميرس + نيشنل بڪ اسٽال، پنج گلو چوڪ، خيرپور ميرس
لغاري بڪ ڊيپو ٺري ميرواهه + مڪتبه عزيزيه کهڙا + سچل ڪتاب گهر، درازا

انتساب

فقير امين محمد جي نالي،
جنهن پنهنجي ساري عمر هادي شهنشاهہ
جي خدمت ۾ گذاري

۽

ٻين سيني صادق اليقين طالبان جي نالي ڪريون ٿا.

فقير شاهہ مردان
سجاده نشين درگاهہ

۽

فقير شمس الحق ۽ فقير احمد جام.

جڏهانڪر ٿيام، ساڃاهہ سپرين سين،
تڏهان ڪر تر جيترو هڪ پل نہ وسريام،
اندر روح رهيام، سڄڻ اوطاقون ڪري.
(شاهہؒ)

Scanned with CamScanner

نذرانۂ عقیدت

میڈا مرشد منور ھي اصل انوار دي وانگون
جنھن دا جلوہ رھیا روشن نسنگ نروار دي وانگون

مین ھان دلدار در سوالي، ویسان ھرگز نہ مین خالي
منگان مین دان متوالي، قران قریدار دي وانگون

فقیر فولاد فرزانہ علي گوھر موج مستانہ
تمھین ھو مرد مردانہ مھند مھندار دي وانگون

تیڈي سرتاج چٹ سونھین، تیڈي اقدام اگوھین
میڈا ضامن یلا تون ھین لائق لجدار دي وانگون

تیڈا ھي شان شاھانہ پرودا مان دیوانہ
کرو کا مھر محبانہ شھہ ابرار دي وانگون

عطا تي کر عنایت کا کرو ساقي سخاوت کا
حامي ھرد حمایت کا کرم کلتار دي وانگون

فقیر عطا فولادي

Scanned with CamScanner

حضرت فولاد علي فقير قدس سره

نڪي ڪٽن پاڻ سان، نڪي ساٽن پاڻ
اهڙا جن اُهڃاڻ، آءٌ نہ جيئندي ان ريءَ.
(شاهہ)

Scanned with CamScanner

مزار مبارک حضرت فولاد علي فقير

Scanned with CamScanner

۱۰ مئی
١٩٥٥

کلکته
حبیب
فقیدم
جناب

بخدمت فرید حبیب کرم فرما آن جمال جانباز حسندان

و فقیر صاحب جوان سدا حرمان عزیز از جان گوهر فشان

دائما در ملک محبت و درد آباد وش دیار

کلکته از اشتیاق زیارت و در دلبشارت آنحضرتهای آن

با لقب زالکش میسازم - جنابا نوازشنامه

قربت شعار که سراپای محبت و لطف شوق و اشتیاق بود

خسته م را رسید نهی مسرور القلب و شوق با ذوق

عطا فرمود - این هر دو نوازشنامه عالی برای فقیر

ورد روزنامه است مانند تلاوت روزانه مصحف مولم

او تعالی آنذات سامی را دائما با این سبز گلزار و محبت

و با علم عقل و تربیت و با ما مسکینان و غلامان با شفقت

رهنمود سرور در ترقی و تربیت با عشق اخروی دراز

و ما حقیران را بالغیب فرمائید

حضرتا مانا، علامان سه چه مطالب که در جواب [illegible]

باقی این حضرع یا دنیشا ع جواب از جاهلان باشد خموشی

از نبا بحث خموشی اختیار کرده شد

و دیگر اینکه که حالا پیری پهلو گرفته است تکیه سر را سخت

پیدا بضعف خود عمله است - دیگر بیرون از جا نمی توانم رفت

در شبانی دیدار عالیه چی بی انداز است - حالا چه کنم -

دعا می‌خواهم که او تعالی مسبب الاسباب است دوری در جهان واله

دعا نموده بید و از زیارت و صحبت عالیه بهره مند می‌باید -

بر الوقت این بیت با المناسبه به جناب عالیه عرض می‌دارم

شکر لله نمردیم رسیدیم به دوست

آفرین باد بر این همت مردانه ما

زیاده حد ادب

تا وقت ملاقات غائبانه بهمین منوال یاد و شاد فرمایند

انشاء الله تعالی عنقریب زیارت عالیه حاصل خواهیم نمود -

آمین - فقیر دلشکسته [illegible] اوزط

[illegible]

سٹاءُ

1. ٻہ اکر	فقير شمس الحق فولادي	9
2. مهاڳ	فقير عطا فولادي	10

باب پهريون

روح الاعظم 15

باب ٻيو

هادي پاڪ جي گفتار 47

باب ٽيون

الوهيت جا راز 70

باب چوٿون

شاھہ منصور جي حقيقت 156

باب پنجون

روميءَ جي رهاڻ ۽ مثال 196

باب ڇهون

روح رهاڻ 337

باب ستون

وحدانيت جي واکاڻ 443

فقير جا سهڻا سخن 507

ضميمون

چند طالبن جو احوال 556

Scanned with CamScanner

ٻه اکر

هيءَ حقيقت ۽ عالم آشڪار ڳالهه آهي ته حضرت فقير فولاد علي سائينءَ جهڙي علم ادب خواه تصوف جي تواريخ ۾ شخصيت ڪا ورلي ليندي ڇاڪاڻ ته پاڻ علم عربيءَ ۽ علم فارسيءَ جا مستند ۽ بينظير عالم هئا.
سندس شخصيت گهڻ رخي هئي حق گوئي خواه بي باڪي ته سندن خاص خوبي هئي اهڙي جيد عالم جنهن وري طريقت جي رنگ ۾ رڱجي حقيقت جي حال ۽ معرفت جو مقام ماڻيو ته اُتان جا ماڻڪ ميڙي بحر عميق ۾ غواصي ڪري بحر جي موجن ۾ لهرن ۽ اٿل ۽ ڇولين سان جڳ واسي ڇڏيائين.

لنڪا لنڪا ڪن، لئه لنڪا جي اوهريا،
سٽي سونُ لنڪا جو سڪ نه ساموندين،
پره پڳه ڇوڙيا، ڪاري ڪيڙائن،
وڏي ڀاڳ پڙن، جي کهيا ڪارونيار ڏي،

سندن علمي بحر مان سيراب ٿيڻ لاءِ محترم ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ، مرحوم جناب علي احمد بروهي صاحب، روهڙي جا رضوي سادات ۽ مرحوم عطا محمد حامي صاحب جن هلي اچي ساڻن صحبتون ڪري پرائي ويندا هئا. سندن گفتار تي مبني هي ڪتاب عرصي دراز کان قلمي صورت ۾ موجود رهيو مگر شايد ڪن ناگزير اسبابن سبب ڇپجي پڌرو ٿي نه سگهيو.
هن ڪتاب جي شايع ٿيڻ تي ڌڻيءَ جي درگاهه ۾ آسائتو آهيان ته سندس مدد ۽ عنايت سان ڪتاب ڇپجي قارئين ڪرام جي دست حنا ثابت ٿيندو. آمين.

مون اُيي تڙ جهل، پرين پڳه ڇوڙيا،
ڪا مُنهين ۾ ال، نات سڄڻ سڀا جها گهڻو.

فقير شمس الحق فولادي

Scanned with CamScanner

مهاڳ

حضرت فولاد علي فقير جو ڪتاب روح الاعظم سنڌي ادب ۾ تصوف تي بي مثال ڪتاب آهي. هي ڪتاب تصوف جي راهه ۾ هڪ روشن مينار مثل آهي. هن ڪتاب ۾ فقير صاحب نهايت خوش اسلوبيءَ سان فقر، فقيري ڪانسواءِ علم الشريعت علم الطريقت ۽ علم الحقيقت ۽ علم المعرفت جي پليءَ پت تشريح ڪئي آهي. طلب طالب ۽ مطلوب جي منازل جون قرآن حديث نبوي ﷺ ۽ دلائل مثنوي مولانا جلال الدين روميءَ صاحب سان شرحون بيان ڪرڻ ۾ قدم به قدم هر هڪ ڏاڪي تي هلڻ قدم رکڻ ۾ جان نفس نادان جي گرفت کان بچائڻ عروج جي منزل تائين پهچڻ لاءِ واضح دليل شامل حال آهن.

هن ڪتاب ۾ فقير صاحب مطلوب اڳيان صدق دل سان سر جهڪائڻ اسم اعظم جي ذڪر کي عروة الوثقيٰ جاڻي مضبوطيءَ سان پڪڙڻ. اسم ڪمائڻ دم قدم جو خيال رکڻ جنهن طور ۽ طريقه سان سمجهايو آهي، شايد اهڙي سمجهاڻي اڳ ڪنهن به تصوف جي ڪتابن ۾ آيل يا ڏٺل نه آهي.

بار بار مثال ڏيئي اها ڳالهه سمجهائي ويئي آهي، سچل سرڪار جي چوڻيءَ مطابق ته ”تون ته آيو آن هتي کهڙي ڪم ميان، چو تو وطن وسارين پانهنجو.“

۽ اڪثر ڪري هن ڪتاب ۾ اهڙا مثال، تشبيهون ۽ استعارا شامل آهن، جو هر هڪ سادي طبع وارو اهوجهه به تصوف جي آفاقي رستن کي سٺيءَ طرح سمجهي سگهي ٿو.

اي مرد در ميدان بيا گرسر رود رفتن پده

يعني، مرد تي ميدان ۾ اچ سر وڃي ته پرواه نه ڪر ۽ وڃڻ ڏي

هن ڪتاب ۾ هادي شهنشاهه حضرت فولاد علي فقير جسم جي

Scanned with CamScanner

هستي ۽ هئڻ کي وڃائي واٽ وٺڻ لاءِ هر گهڙي للڪاريندي نظر ٿو اچي. جيئن حضرت فقير غلام حيدر گودڙيءَ جن فرمايو آهي تہ

هي وڃي تان هو ٿئي، تڏهن ڳالهہ ساري پئي پڌر،
”ڪوڙيون ڪتابن جون پڙهين اٿئي، زهد تقوي سڀ ضرر.“

يعني جسم سان جنبي جنگ جوڙ اهو نفس نامراد ۽ نحس اڪبر اٿيئي. ان جي مخالفت مان ۽ ذڪر اسم اعظم وسيلي معنوي معراج کي پهچڻ ممڪن آهي.

نفس جون نگاهون هميشه عيش عشرتن ۽ سٺي طعام قيام لاءِ ڪتل هونديون آهن. انهن کان پاڻ کي پري رکڻ لاءِ مثال ڪردار هٿ ڪري، فقير صاحب سوليءَ سنڌيءَ ۾ سمجهايو آهي. ڏنار جي پور لئي جي پاڙ ۾ واڙ ناهڻ ۽ لئي جي پور ۾ گدڙ جو لڪيل هئڻ ۽ روزانہ گهٽا مارڻ، سنڌن ٻاهر ڪاڏي بہ پير جو نيشان نہ هجڻ، اهو سڀ ڪجهہ اندران نفس جي وهمن ۽ خيالات کي نظر ۾ رکڻ ۽ نفس کي لڪل وجود ۾ دشمن موجود هئڻ جا نصيحت پريا نڪتا ٻڌايل آهن. جن تي عمل ڪرڻ سان آدمي پنهنجي حياتيءَ جي پونجي، يعني دمن وارو خزانو خيالات جي گدڙن کان محفوظ بنائي ٿو سگهي. جيئن پاڻ فرمائن ٿا تہ

”نفس اعظم بت بود اندر وجود، جملہ عالم ميکند او را سجود.“

وجود ۾ نفس وڏو بت موجود آهي، سڄي دنيا جا ماڻهو ان اڳيان ساجد ٿيا ويٺا آهن. قرآن پاڪ بہ ان نفس کي نفس اماره سڏيو آهي ۽ حڪم ڪيو اٿس تہ:

ط ومن يوق شح نفسه فاولائك هم المفلحون.

يعني، جنهن پنهنجي نفس کي سڌن ۽ حرص کان بچايو پوءِ اهي ڪامياب آهن.

دم جي ذڪر ڪمائڻ لاءِ قرآن ڪريم ۾ پڻ حڪم صادر آهي تہ

واذكر ربكَ في نفسك تضرعا وخيفة ودون الجهر ولاتكن من الغافلين.

يعني، ڪيو ذڪر خدا پنهنجي جو پنهنجي ساهہ ۾ عجز ۽ عاجزيءَ سان، مگر مخفي طرح ۽ متان غافلن مان ٿيو.

Scanned with CamScanner

ان آيت جو سهارو وٺي فقير صاحب بار بار تاڪيد ڪيو آهي ته دَمَ کي سنڀال- دَمُ غافل نه رهه. الله تبارڪ و تعاليٰ جي عارفن ته ايترو تاڪيد به ڪيو آهي ته جو دَمُ خدا جي ياد کان سواءِ ٿو کڄي ته ڄڻ اهو دَمُ ڪفر ۾ ٿو هلي. يعني جو دَمُ غافل سو دَمُ ڪافر. اڃا به وڌيڪ "ته دم دي سرت سنڀال رکين"، اهو دم هئي اسرار الاهي دا. هڪ دم نال الله دي هو وڻ بهتر ڪنون بادشاهي.

هن ڪتاب ۾ فقير صاحب هادي شهنشاهه دنيا جا لذات مذا ترڪ ڪرڻ لاءِ ته تاڪيد ڪيو آهي، مگر آخرت يعني عقبيٰ تان به هٿ کڻڻ جا مشورا ڏنا اٿس. پاڻ فرمائين ٿا ته دنيا جا طالب ڪدڙا آهن، عقبيٰ جا طالب ماديون (عورتون) آهن. مگر الله جا طالب مرد آهن. ان ڳالهه جي تائيد ۾ مولانا روميءَ صاحب به فرمايو آهي ته:

"حوران به رُخ نمایند، بی توجه کار آیند."

يعني بهشت به هڪ عاشق کي لالچ ڏني ويئي آهي ته جيئن ڪي سڌڙيا بهشت جي حورن ۽ ميوات جي لذتن ڏانهن لڙي پون ۽ ڪائونس اوجهل هجن، پر مردن ته انهن بهشتي دلاسن کي به ٺڪرائي ڇيو آهي ته توکان سواءِ حورون قصورون ڪهڙي ڪم جون آهن. اسان کي اُتي جڳهه عنايت فرماءِ جتي تون سامهون هجين. جتي تون نه هجين ته اسان اهڙي بهشت کي به باهه ڏيندا سون.

آدميءَ لاءِ دنيا جا مال متاع اولاد ۽ زالون دشمن قرار ڏنا ويا آهن، ڇو ته الله جي ياد کان اهي غافل ڪرڻ جا اسباب آهن. قرآن ڪريم ۾ آهي ته

ان من ازواجکم اولادکم عدولکم فاحذروهم

يعني، اهي دشمن اٿوَ انهن کان ڊڄو.

اهڙيءَ طرح عيش عشرتون ڪشف و ڪرامات، بهشت ۽ باغ، نهرون، سڀ رغبت ڏيارڻ جون شيون آهن. فقير صاحب هن ڪتاب ۾ اُنهن لالچن ۾ نه ڦاسڻ جا وچن ورجايا آهن.

اصل عبديت جي پوش کي ڦاڙي، روحانيت واري قطري کي واپس عروج ڪرائي، وحدت جي واديءَ ۾ غرق ڪري، خود عين درياه ٿي پوڻ

Scanned with CamScanner

جا ڏس ڏنا آهن. هجي ڪو مرد مجاهد پروانو ۽ رند رندانو جيڪو جان جو ڏئي نذرانو ۽ وڃي هٿ ڪري موج جو مئخانو. آسماني عروج حاصل ڪري، وڃي ٺاهي عرش آشيانو. پوءِ اتي وڃائيندو اناالحق جو نعرو ۽ اهوئي رهندو تنهي جهانن ۾ سوپارو.

مطلب ته هي ڪتاب الفقر لايحتاج الا الله خدا کان سواءِ ڪنهن جي به پراوهه نه ڪڍڻ جو درس ٿو ڏئي، ڇو ته جيئن ته هن ڪتاب ۾ هڪ دفعو هاٿيءَ جي هندستان ڏسڻ بعد هو ڪٿي به اڙيو نه رهندو. جيئن هاٿيءَ جو اصل وطن هندستان آهي، پوءِ ڀلي ان کي عراق ۾ رکو مگر جنهن وقت وطن ياد پيس ته جبلن درياهن مان اڙيو نه رهندو وڃي پنهنجي وطن هندستان نڪرندو.اِئين هي آدميءَ جو روح به اصل مقام الاروح مان عرش عظيم تان آيل آهي. هتي سڏن، جسم جي رشتن ۽ لذات مذات جا ڏاوڻ وجهي، هن کي هتي بند رکيو ويو آهي. جڏهن اهي ڏاوڻ ڇنائين ته سڌو وڃي پنهنجي اصلوڪي ملڪ عرش عظيم تي پهچندو. پوءِ پيو ايندو ويندو. جيڪڏهن هت رهڻ جو خيال پيس ته هت رهندو ۽ وطن ياد پيس ته امالڪ اڏريو وڃي عرش تي نڪرندو.

ٻين سيني ڪتابن ۾ ٻنهي جهانن جون ڳالهيون ڏٺيون ۽ پڙهيون اٿئون، مگر ٽئين جهان جي ڳالهه ڪنهن به ڪتاب ۾ ڪنهن به عالم يا اڪابر نه ڪئي آهي، جيڪا هڪ نئين ۽ عجيب حقيقت هن ڪتاب جي نظر مان ڪڍڻ سان معلوم ٿيندي، جيڪا عارفن عاشقن کانسواءِ ڪنهن جي سمجهه ۽ ادراڪ ۾ به نه آهي. حضرت سچل سرمست هڪ بيت استعاري وانگر استعمال ڪيو آهي. جنهن ۾ پاڻ فرمائن ٿا ته:

حدين وڃي هر ڪو لاحد وڃن پير،
سچو سي فقير، جيڪي حد لاحد لنگهي ويا.

هن ڪتاب ۾ بيحد ملڪ جو بيان نهايت عمدي ۽ واضح لفظن ۾ ڪيل آهي، جيڪا هڪ حيرت انگيز حقيقت آهي. اڳين ڪتابن ۾ معراج فقط حضرت سرور ڪائنات لاءِ مخصوص حقيقت سمجهي

Scanned with CamScanner

ويندي هئي، مگر فقير تہ مثال ڏيئي واضح ڪيو آهي تہ هارون رشيد دجلہ تي پنهنجي لاءِ پل جوڙائي هئي، سا بہ اڄ تائين موجود آهي. باقي حضرت رسول اللهﷺ جن جيڪو معراج جو رستو جوڙايو، اهو ڪو بند ٿي ويو ڇا؟

سوال آهي مسافر جي محنت ۽ اورچائيءَ جو تہ هلندڙ طالب ڪيتري قدر اورچ آهي ۽ جانباز ۽ جانفشاني سان ٿو پنڌ ڪري جيترو تکو هلندو اترو پنڌ جلد نبرندس، نہ تہ ويٺن تان واري وري ويندي آهي. ڪيترائي عاشق عارف معراج جا صاحب ٿيا آهن ۽ ٿيندا پيا اچن.

هن ڪتاب ۾ اهڙا راز سمايل آهن، جيڪي سڀ اڻ ڏٺل ۽ اڻ ٻڌل آهن. هن ڪتاب جي اچڻ سان سنڌي ادب تہ بجاءِ خود پر علمِ معرفت کي سمجهڻ لاءِ بہ ڪليدي ڪردار ثابت ٿيندو.

الله اورانهون ڇڏي، پنڌ پراهئون پيا،
بنا نالي سپرين، سي اچا ڪي ٿيا،
واڪيندا ويا، صادق ٻڌيون سندرا.

5 مئي 2009ع

خادم درگاھ
فقير عطا فولادي
ڳوٺ مينگهو فقير شر
تعلقہ ميرواہ، ضلع خيرپور ميرس
سنڌ

باب پهريون

روح الاعظم

والصلواة والسلام علیٰ رسوله الامين و آله الطبين
الطاهرين المعصومين

سوانح حيات ۽ سندن خاندان

فقير صاحب جا وڏا اصل بلوچستان جي شوري علائقي جا رهاڪو هئا، مگر مير سهراب خان ڪين تقريباً 1175 هجري ۾ گهرائي، رياست خيرپور جي تعلقہ مير واهہ جي موجوده ڳوٺ مينگهو فقير شر واري جڳهہ تي آباد ڪرايو. ان وقت ميان عبدالنبي ڪلهوڙي، جوڌپور جي راجا کان مدد وٺي مير بجار خان کي شڪست ڏني هئي، مگر پوءِ خوشامد طور عمرڪوٽ وارو قلعو کيس ڏيئي ڇڏيائين، جنهن ۾ راجا پنهنجي ڪجهہ لشڪر سميت ترسي پيو ۽ رياست خيرپور جو والي مير سهراب خان جو پاءُ مير غلام محمد شڪار ڪندي عمرڪوٽ وٽي نڪتو. اوچتو مير غلام محمد جي ماڻهن ۽ راجا جي ماڻهن وچ ۾ مهاڏو تي پيو. جنهن بعد مير غلام محمد پنهنجي مختصر ماڻهن سميت مارجي ويو.

اها خبر جڏهن مير سهراب خان کي پيئي، تڏهن پاڻ پين ميرن کان مدد وٺي جوڌپور تي ڪاهي ويو ۽ راجا کي شڪست ڏنائين. ان بعد راجا پنهنجا نَڪَرَ موڪلي وقت بوقت ميرن جي رياست مان پيو ڦرلٽ ڪرائيندو هو ان ڪري مير سهراب خان بلوچ قبيلا آڻائي سنڌ ۾ آباد ڪيا، تہ جيئن نَڪَرن جي حملن وقت سندن قوت کي ڏک

رسائي سگهن. انهن بلوچن مان فقير صاحب جو ڏاڏو دوست علي فقير پنهنجن پنجن ڀائرن هر هڪ قائم خان، صالح خان، سهراب خان، دوستڻ خان ۽ واسو خان کي ساڻ ڪري مير سهراب خان وٽ پهتا. انهن سڀني جا اولاد ساڳين ماڳن تي اڄ بہ موجود آهي، جن کي شَرَ تو سڏجي. انهن کان سواءِ سنڌ ۾ ٻيا بہ ڪيترائي قبيلا جهڙوڪ مري، بگٽي، رند، جتوئي، ٻڙدي، ٻليدي، جمالي، لاشاري، جلالاڻي، شنباڻي، بوزدار، لُنڊ، جلباڻي، جسڪاڻي، جانوري، چانگ، دشتي، مجيداڻا، مشوري، چانڊيا، گوپانگ، ٽالپر ۽ لغاري وغيره موجود آهن.

فقير صاحب جا وڏا اصل شاهہ وسائي ؒ جن جا مريد هئا، جيڪو ميان گاجي گنج بخش جي اولاد مان هو. جيڪو گنداواه (سيوي ڀاڙر) جي نالي سان ٿو سڏجي. سندن طريقو ميانوالي سڏبو هو. جيڪي ذڪر نفي اثبات بلند آواز سان ڪرڻ وقت پنهنجو سر ساڄي ۽ کاٻي پاسي لوڏيندا آهن. ان طريقي کي سهروردي طريقو بہ چئبو آهي.

هت اچڻ وقت دوست علي فقير جي ڀاءُ قائم خان، مير سهراب خان کان ڪڇي ڪوٽ ۽ قلعي جو پروانو ورتو. قائم خان جي اولاد مان فقير غلام حيدر گودڙيہ جن پيدا ٿيا ۽ ميان دوست علي جي اولاد مان فقير فولاد علي ؒ پيدا ٿيا.

پاڻ 10 محرم 1282 هجري مطابق 5 مارچ 1867ع سومر ڏينهن صبح وقت ميان محمد يار عرف ملهار فقير جي گهر ۾ جنم ورتائون. سندن شروعات ۾ نالو عبدالحق رکيو ويو. مرحوم محمد يار کي جملي چار پٽ هئا. (1) محمد خان (2) شادي خان، (3) ساهڙ خان ۽ (4) عبدالحق. فقير صاحب جي ننڍي هوندي کان امتيازي حيثيت هئي. سندن پالنا سندن والد بزرگوار جي هٿ هيٺ ٿي.

هڪ دفعي پاڻ ننڍي هوندي پنهنجي والد محترم سان گڏجي حضرت فقير غلام حيدر گودڙيہ رحمة الله عليه جن وٽ آيا، جيڪو سندن والد صاحب جو سڳو مامون هو. فقير غلام حيدر رحمة الله عليه کين ڏسي پيشن گوئي طور فرمايو تہ هي ڇوڪرو وڏو ٿي اسان وانگر عشق الاهي جي معرفت جو معراج ماڻيندو. ائين چئي کين رکيل ڪارڪون کڻي ڏنائون.

Scanned with CamScanner

فقير صاحب جو والد ڪهڙن جي مخدومن جو مريد هو. مخدومن وٽ عربي ۽ فارسي تعليم جو مدرسو هلندڙ هو. مدرسي ۾ اعليٰ تعليم يافته استاد مقرر ٿيل هئا. جنهن ڪري ميان محمد يار کي اتان جي تعليم پسند آئي ۽ پٽ عبدالحق کي ان مدرسي ۾ داخل ڪرايائين. ساڻن گڏ ڳوٺ جو ٻيو ڇوڪرو فيض محمد نالي به پڙهڻ لڳو.

فقير صاحب اتان جو نصاب پورو ڪري وڌيڪ تعليم لاءِ تعلقي ڪنڌيارو جي ڳوٺ آباد ۾ داخلا ورتي. جتي مخدوم حبيب الله نالي وارو استاد پڙهائيندو هو. پاڻ اتي بوستان تائين فارسي تعليم حاصل ڪيائون. بعد ۾ سوڀو ديرو واري ميرن جي مدرسي مان فارسي علم جي مڪمل تحصيل ڪيائون. فارسيءَ سان گڏ ان دور ۾ سنڌي ۽ عربي به سکيا ۽ پڙهيا.

بعد ۾ عربي علم جي تحصيل لاءِ ضلعي دادوءَ جي شهر آگره ۾ داخلا ورتائون ۽ عربيءَ علم جا به مستند عالم ٿي ڳوٺ موٽي آيا.

فارسي ۽ عربي علم جي تحصيل سان سندن شخصيت کي اهڙو ته رنگ لڳو جو دنيا جي ڪاروبار کان ڪنارا ڪش ٿي ويا. مگر عالمن ۽ فاضلن جي صحبت ۾ رهندا هئا. ان وقت مير فيض محمد جي رياست تي حڪومت هئي. ان وقت ۾ انگريزن قادر داد خان پٺاڻ کي پوليٽيڪل ايجنٽ ڪري رياست ۾ سڌارن لاءِ مقرر ڪيو. جنهن ديني تعليم کي فروغ ڏيڻ لاءِ ڪيترائي مدرسه قائم ڪيا. انهن مڪتبن کي ملان اسڪول ڪري چئبو هو. نون اسڪولن کلڻ وقت استاد اڻ لڀ هئا. مولوي عبدالحق کي سَنَد يافته ڏسي سرڪار کيس ملان اسڪول سپڙ خان رند جي مڪتب ۾ 5 روپيا پگهار سان استاد مقرر ڪيو. اهو وقت 1894ع جو هو. پاڻ ان اسڪول ۾ ٻه سال رهيا. بعد ۾ کين تعلقي فيض گنج جي ملان اسڪول متو چانگ ۾ مقرر ڪيائون. جتي پاڻ 11 سال ايمانداريءَ سان نوڪري ڪيائون. ان وقت کين عشق مجازي جي اهڙي ته چوٽ لڳي جو نوڪري ڇڏي ڳوٺ اچي اداسائيءَ جي حالت ۾ گذارڻ لڳا.

عشق مجازي سندن طبيعت بدلائي حقيقت ڏانهن مائل ڪري وڌي ۽ حقيقت جي ماڳ مقام حاصل ٿيڻ لاءِ مرشد حقيقيءَ جي ڳولا ۾ لڳي ويا. هڪ دفعو پاڻ سفر جي خيال سان پنهنجي چاچي بهار فقير

سان گڏجي ڪڏڙي شهر ۾ وچي نڪتا ۽ ڪنهن جاءِ تي رات ترسي پيا. رات جو بهار فقير "عشق آرام ڪنهين ڪون نہ ڏتڙا، مجني ڪرنگهہ سڪايا هي." ڪلام چيو. اهو ڪلام ٻڌڻ سان فقير صاحب زارو قطار روئڻ لڳا ۽ چوڻ لڳا تہ جڏهن ظاهري عشق اهڙو آهي تہ حقيقي عشق ڇا هوندو. خدا ڪري تہ ان جو مزو نصيب ٿئي. جهڙيءَ طرح ڪنهن منزل تي پهچڻ لاءِ ڪو سونهون ضروري آهي، ان طرح حقيقي عشق جي منزل لاءِ ڪو مرشد ڪامل رهبري ڪري تہ بهتر ٿيندو. ان ڪري ان جستجو ۾ جتي بہ ڪو فقير ٻڌندا هئا تہ ان وٽس وڃي پهچندا هئا.

هڪ دفعي سندن ملاقات فقير پيربخش مغل سان ٿي، جيڪو هڪ عامل ماڻهو هو. ان کان ڪنهن ڪامل جو ڏس پڇيائون. جنهن تي فقير پير بخش مغل کين آيت الڪرسي عمل ۾ آڻڻ ۽ اغثني مداح جو ڪثرت سان پڙهڻ جو چيو. ائين ڪرڻ سان اوهان کي حضرت رسول اللهﷺ جي معرفت ڪامل مرشد خواب ۾ ملندو ۽ پوءِ توهان ظاهري طرح ان جا وڃي طالب ٿجو. اهو ٻڌي پاڻ عمل ڪرڻ شروع ڪيائون تہ آخر ڇهينءَ رات جو کين خواب ۾ حضرت قلندر ڪبريا سان گڏ هيو فقير بزرگ بہ کين ڏسڻ ۾ آيو. ان وقت قلندر شهباز کين فرمايو: الله سان ملڻ ٿو چاهين، غير ڪڏيو اٿئي؟ پاڻ کين عرض ڪيائون: سائين مون کي تہ غير ڪڍڻ جي خبر نہ آهي. ان تي حضرت قلندر شهباز فرمايين: اوڪارو ڏيو. پاڻ خواب ۾ اوڪارو زور سان ڏنائون تہ سندن وات مان پردي ۾ ويڙهيل شيءِ پري وڃي ڪري. ان بعد حضرت قلندر شهباز سندن هٿ وٺي کين ذڪر ذاتي سمجهايو ۽ سندن ڪن ۾ ڦوڪ ڏيئي فرمايائون: هتان وحدت جو درياه ٿيندو ۽ موجون ڪندو. پوءِ کين پر ۾ ويٺل فقير سفيد ريش بزرگ جي حوالي ڪيائون ۽ کين حڪم ڪيائون تہ توهان ظاهريءَ ۾ هن بزرگ کان ضرور ذڪر وٺجو. توهان لاءِ ڪامل مرشد اهو آهي. ان رات ۾ اهو ساڳيو خواب ٽي دفعا ڏٺائون. ان ڪري سندن حال پريشان ٿي پيو ۽ ان ڪامل جي ڳولا ۾ لڳي ويا. 1323 هجري ۾ طالب ٿيا ۽ 1332هہ ۾ اَللهُ اثبات ڪيائون.

Scanned with CamScanner

هڪ دفعي گهوڙي تي چڙهي پنهنجي سئوٽ سکر خان، جيڪو مال جي سانگ سان صدر جي پٽئين وچي ويٺو هو جڏهن ان وٽ پهتا تہ سکر خان کين خدمت ۾ کاڌو تيار ڪري اڳيان رکيو. فقير صاحب کانئن ڪنهن فقير بزرگ جي پڇا ڪئي، جنهن تي سکر خان ٻڌاين تہ مير علي مراد جو وزير خزانہ سيد محمد علي شاهہ وزارت ڇڏي آيو آهي، ۽ مستي جي حال ۾ پنهنجي باغ کي باهہ ڏيئي ساڙي ڇڏيو اٿائين، ۽ مجذوب مست آهي. ڪنهن سان بہ ملي ڪونہ ٿو مگر جيڪو بہ وٽس وڃي ٿو تہ نيزو کڻي سندس پٺيان ٿو پوي ۽ ماريس ٿو.

فقير صاحب اها ڳالهہ ٻڌي ماني ڇڏي، اٿي ڪڙو ٿيو ۽ اچي مست سيد جي پير ۾ ويٺو. مست کيس ڏسي چوڻ لڳو: ميان عبدالحق آيو آهين. تون اسان کي تہ ڇهہ ڏينهن اڳ ۾ پرتل آهين. فقير صاحب خاموش ويٺو رهيو. ان ريت اتي ڇهہ ڏينهن ترسي پيا. آخر ڇهين ڏينهن شام جو مست سيد کي عرض ڪيائون: قبلا اسان تي بہ عشق جي عنايت ڪريو اسان ان مقصد لاءِ توهان وٽ ترسيل آهيون. اهو ٻڌي سيد صاحب کين فرمايو: چڱو ٿيو جو پاڻ زبان سان گهر ڪئي اٿو. ڇاڪاڻ تہ حديث پاڪ ۾ فرمان آهي:

اقرار باِلِلساَنِ وَ تَصدِيقٌ بِاالقَلب

يعني جنهن ڳالهہ جي دل ۾ تصديق هجي تہ زبان سان بہ ضرور ظاهر ڪجي.

ان ڪري اگر توهان زبان سان گهر نہ ڪريو ها تہ خالي واپس وڃو ها. هاڻي اچو تہ توهان کي راهِ طريقت ٻڌايون. ائين چئي کين هڪ ڪنڌ ۾ وٺي ويا ۽ کين پاڻ کان ٿورو پري ڪري ويهاريائون ۽ اشاري سان کين حق جي تلقين ڪندا رهيا. کين پري ان ڪري ويهاريائون جو سيد صاحب تي مستيءَ جو حال هو ۽ کين ويجهو ويهارين ها تہ فقير صاحب بہ مجذوب ٿي وڃن ها يا ضرب الاهيءَ سان فقير صاحب جو دم پرواز ڪري وڃي ها. ڇاڪاڻ تہ ڪيترائي نرم دل طالب جان بحق ٿي ويندا آهن.

هڪ روايت آهي تہ شيخ شبلي موج مستيءَ جي حالت ۾ هڪ

طالب کي ذڪر تي سمجهايو تہ جيئن هن ذڪر حق جي ضرب ٻڌي تيئن وچي ڪريو ۽ انتقال ڪريو ويو. هادي سائين جي ذڪر وٺڻ وارو سال 1323 هجري هو. ذڪر ڏيڻ ڪانپوءِ ڪين تلقين ۽ هدايت ڪندا رهيا. ۽ سندن نالو عبدالحق مان تبديل ڪري فولاد علي فقير رکيو ويو جيڪو اڄ تائين مشهور آهي. ذڪر وٺڻ بعد پاڻ ياد الاهيءَ ۾ محو ۽ مستغرق ٿي ويا. جيئن حضرت نانڪ يوسف فرمايو آهي:

"دم دم ڏمال دم کی کرنی نه فراموش
موسیٰ به طور سینا ارنی نه فراموش"

يعني، هر دم سان ذڪر جي ڌمال نہ وسارج. جيئن حضرت موسيٰ عليہ السلام طور جبل تي رب ارني چوڻ نہ وساريو هو. ان طرح فقير صاحب بہ رات ڏينهن اسم سان اورڻ لڳا. ذڪر الاهي ۽ ديدار خداوندي جي ذوق ۾ زماني جي عيش عشرت کان سندن خيال ڪڇي ويو. پاڻ دنيا جا سڀ لڳ لاڳاپا ڇڏي گوشہ نشيني اختيار ڪيائون. گويا ڪہ مست ۽ مجذوب ٿي ويا ڪيترا سال جهنگ ۾ گهمندا ٿي رهيا.

ان مستيءَ واري عرصي دوران سندن چاچو بهار فقير گذاري ويو تہ بہ پاڻ ان جي مغفرت لاءِ تڏي تي ڪونہ ويٺا. ماڻهن کي چوندا رهيا تہ روح امر آهي، ان تي موت آهي ئي ڪونہ. اسان جي چاچي جو ڪپڙن جو وڳو پراڻو ٿي ويو هو سو مٽايو اٿن. مون کي عذر جي ضرورت نہ آهي، اوهين پنهنجي ڳڻتي ڪريو جو زنده هوندي بہ مئل آهيو. پاڻ کي زنده رکڻ لاءِ ڪا ڪوشش ڪريو.

پاڻ فقيري اختيار ڪرڻ کان اڳ صوم و صلواة جا پابند هئا. مگر ذڪر جي زور ۽ روانيءَ سبب نماز جي هڪ رڪعت بہ نہ پڙهي سگهندا هئا. ان ڪري ورد وظيفا ۽ نمازون ڇڏي ڏنائون. رات ڏينهن ذڪر حق ۾ مست ۽ مگن رهندا هئا. سندن چوڻ مطابق تہ ذڪر جي صورت ۾ دم دم سان سير ڪن جيترو سونو گولو سندن سيني ۾ گهڙيال جي ڪانٽي وانگر مٿان ڏڪ هٽي هيٺ اچي پيو لهي. اهڙي طرح ذڪر جو هر هڪ پيرو ان نوراني شعلہ سان ڦرندو رهندو هون.

Scanned with CamScanner

بيت: حضرت شيخ عطار رحمة الله عليه

تانه بازی در رهِ حق هرچه هست، آنچه میباید کجا آید بدست

باش دائم ای پسر در یاد حق، گر خبرداری زعدل و داد حق

زنده دار از ذکر صبح و شام را، در تغافل مَگذار این ایام را

یاد حق آمد غذا این روح را، مرهم آمد این دلِ مجروح را

گر زمانِ غافل رحمان شوی، اندر آن همدمِ شطان شوی

لب مَجُنبان جُزبه ذِکر کردگار، زانکه پاکان راهمی بوده است کار

ترجمہ: جيڪي اٿئي سو جيسين خدا جي راه ۾ ختم نہ ڪندين، جيڪو توکي ملڻو آهي، اهو تنهنجي هٿ نہ ايندو. اي پٽڙا سدائين خدا جي ياد ۾ رهہ جيڪڏهن توکي خدا جي عدل ۽ انصاف جي خبر آهي. صبح ۽ شام ذڪر سان جيئرا رهہ هي حياتيءَ جا ڏينهن غفلت ۾ نہ گذار. خدا جي ياد روح جي خوراڪ آهي، هن زخمي دل لاءِ پڻ ذڪر ئي ملم ۽ مرهم آهي. جيڪو وقت خدا کان غافل رهندين تہ اهو وقت شيطان توسان گڏ هوندو. خدا جي ذڪر کان سواءِ چَپَ بہ نہ چور، ڇاڪاڻ تہ پاڪن جو ڪم بہ اهو آهي.

فقير صاحب کي وصال حق حاصل ٿيڻ

فقير صاحب مرشد جي جي ڏسيل رنداني راه تي نهايت جانفشاني سان گامزن رهيا جو دم غافل سو دم ڪافر سمجهندا هئا. پورا اٺ سال ياد الاهي ۾ محو ۽ مگن رهيا. آخر نائين سال جي آخر ۾ کين خبر پيئي تہ کُهڙن شهر ۾ هڪ مست سيد الله اوباهيو شاهہ جيڪو سيد الهندو شاهہ درٻيلي واري جي خاندان مان هو اهو رهي ٿو. اهو ٻڌي پاڻ ان مست وٽ هلي ويا. ڇا ڏسن تہ سيد مستي جي حال ۾ هڪ مسجد ۾ مٽي تي ڪوهہ واري ڳوري سِرَ رکيون ويٺو آهي ۽ اهو سندس معمول هو. ٿورو وقت آرام ڪري گهوڙيءَ کي ڪنهن وڻ سان ٻڌي پاڻ سيد جي اڳيان اچي حاضر ٿيا. مست کين ڏسي پڇيو تہ توهان ڪي ڇا کپي؟ فقير صاحب کين عرض ڪيو تہ دل جي راز جا مالڪ آهيو. ڇا چئي ٻڌايان. ان تي مست مرڪي فقير کي چيو تہ تعويذ لکي ٿو ڏيان ۽

جنهن تي فقير وراڻيس تہ تعويذ تہ مان پاڻ بہ لکندو آهيان. اهو ٻڌي مست چيس تہ پوءِ زبان سان چئہ تہ ڇا ڪپيئي؟ حضور پرنورﷺ فرمايو آهي تہ ”اقرار باالسان و تصديق باالقلب“ ”دل جي راز کي تہ سمجهان ٿو مگر زبان سان گهرو جيڪي گهرڻو هجيوَ“ ان تي فقير صاحب عرض ڪيو تہ سائين الاهي عشق جي عنايت ڪريو.

اهو ٻڌي مست ڦيريون ڏيڻ لڳو جو سندس مٿي واري سر بہ ڪري پيئي ۽ چوندو رهيو تہ بيشڪ ٿيندو بيشڪ ٿيندو. جيئن توهان چاهيو ٿا انشاءَ الله تعاليٰ ائين ٿيندو. اهو ٻڌي فقير صاحب واپس هلڻ لڳو تہ مست کين رات ترسڻ لاءِ چيو ۽ فقير بہ ترسڻ لاءِ راضي ٿيو. مگر اوچتو مست سيد جي نظر وڻ سان ٻڌل گهوڙيءَ تي پيئي ۽ فقير کي چوڻ لڳو تہ افسوس توهان سان ڦڪڙي ساڻ آهي. هاڻي توهان ڀلي وڃو. توهان جو مقصد پورو ٿيندو.

فقير صاحب مست کان موڪلائي صدر جي پٽين ۾ لعل بخش پٽيءَ وٽ اچي رات ترسيا. فقير لعل بخش ڳائڻ ۾ ڪمال رکندو هو. جيڪو صرف توحيد ئي ڳائيندو هو. ان دفعي فقير صاحب لعل بخش پٽيءَ کي ساڻ ڪري مرشد جي دربار ۾ وڃي محفل ڪرائي. محفل شروع ٿيڻ سان سندن طبيعت تي عشق الاهي جو اهڙو تہ جذبو پيدا ٿيو جو پاڻ روبرو راڳ ٻڌي نہ پيا سگهن ۽ بنگلي کان ٻاهر نڪري وڃي ويٺا ۽ اتان ڪلام ٻڌندا رهيا. محفل ۾ احمد فقير ۽ شهمير فقير ڪلام ڳاتا. آخر ۾ لقمان جو ويٺل عبدالرحيم فقير ڳائڻ شروع ڪيو. سندس پهرئين ڪلام جو مطلع هو تہ

”رُخ رانجهن دا ڪعبہ قبلا عشق دا ٻڌ احرام ميان“

ان ڪلام ٻڌڻ سان مٿن وجد طاري ٿي ويو. عارفن جو معراج آواز ڪلام ذريعي ٿيندو آهي ۽ ان طرح ئي روح عروج نزول ڪندو آهي. پاڻ ان وجداني ڪيفيت ۾ پٽ تي سمهي پيا ۽ مٿن وحدانيت جو نشو طاري ٿي ويو.

سندن چوڻ مطابق تہ ان مدهوشيءَ ۾ ڏٺائون تہ سيد الله اوباهيو شاهہ اچي سندن مٿان بيٺو ۽ کين چوڻ لڳو تہ مٿي تہ نهاريو. پاڻ جيئن

جو متي نهاريائون تہ ڪعبة الله شريف ۾ چوڏهن معصومن جا روضا ظاهر ظهور پيا ڏسجن. سڄي رات مدهوش رهيا صبح جو جڏهن بيدار ٿيا تہ فقراءَ کان آواز ڪلام جو پڇيائون. ڪين ٻڌايو ويو تہ آواز ڪلام پورو ٿي ويو آهي. اهو ٻڌي پاڻ گهوڙيءَ تي چڙهي ڳوٺ روانا ٿيا مگر موڪلايائون ڪون. جان ڪٽي ڏسن تہ سڄو فقراءُ سندن پويان پيو اچي. ڪين هادي بخش فقير عرض ڪيو تہ سائين هنن کان موڪلايو تہ سهي توهان لاءِ ٿا اچن. فقير صاحب جواب ڏنو تہ هينئر مون کي ڪير بہ هٿ نہ لائي پري کان ڀلي موڪلائين. سيد بخش علي شاھ جيڪو لقمان شهر جو ويٺل هو ۽ پڻ سيد محمد علي شاھ جو طالب بہ هيو. اهو ماڻهن کي چوڻ لڳو تہ هن وقت فقير تي مستي جو حال آهي ڪيس ڪير بہ هٿ نہ لائي. اسان جي هادي پاڪ سيد محمدعلي شاھ کي بہ ساڳيو حال پوندو هو.

پاڻ اتان نڪري مراد جسڪاڻيءَ وٽ ڪوٽ ڏيجي ۾ اچي ترسيا ۽ ڪجھ وقت لاءِ ڪاٺ پيئڻ ڇڏي ڏنائون. سندن چوڻ مطابق ڪين مستيءَ جي حال ۾ ڏسي سيد الھ اوباهيو شاھ روحاني طرح مگرجيءَ کان سندن ڳوٺ تائين گڏ آيو ۽ پوءِ ڪائنئن موڪلائي موٽي ويو. وڃڻ وقت ائين چيائين تہ جيڪڏهن مان توهان سان گڏ نہ اچان ها تہ توهان مجذوبيت ۽ مستيءَ ۾ پنهنجا ڪپڙا ڦاڙيو ها. هاڻي ڳوٺ پهچي چڪا آهيو ۽ وجداني ڪيفيت بہ جهڪي آهي. سيد وڃڻ وقت ڪين تسلي ڏني تہ توهان جلد الاهي عشق جو معراج ماڻيندؤ. ان بعد فقير صاحب ماڻهن سان ميل ميلاپ ڇڏي ڏنو. ويھ ڏينهن ۽ ويھ راتيون هڪ جاءِ تي ويهي ذڪر ۾ مشغول رهيا.

آخر ايڪيهين رات سندن جسم ۾ سجود پيدا ٿيو. جاڏي بہ منهن هجين تہ ان طرف سجدي ۾ ڪري پيا پون. ائين پيو معلوم ٿئي تہ چڻ ڪو شاه عاليجاه سندن اڳيان بيٺو آهي جنهن کي سجده ٿا ڪن. ان رات جي پوئين حصي ۾ ڪين آواز ٻڌڻ ۾ آيو تہ توکي حضرت علي المرتضيٰ جن جي دفتر ۾ داخل ڪيوسون علي فولاد تون پاڻ ۾ تہ نظر ڪر. اهو ٻڌي سندن ظاهري اکيون ٻوٽجي ويون ۽ متن نينهن جو نشو غالب ٿي ويو. سندن چوڻ مطابق آسمان جي طرف هڪ صورت ظاهر

تي. جيڪا ڪين چوڏاري نظر اچڻ لڳي. جاڏي پيا منهن ڦيرائن تيڏانهن سندن سامهون ساڳي صورت پيئي ڦري "فاينما تولو فثم وجه الله" پيا ڏسن. ان حال ۾ سندن ننڊ ختم تي ويئي. پورو هفتو مٿن اهو وجد حال طاري رهيو. آخر هڪ ڏينهن سندن اک کلي، مٿي خانہ مان ٻاهر نڪتا. ٽپهريءَ جو وقت هو. پاڻ جيئن گهٽيءَ مان هلندا تي ويا تہ سامهون سندن مرشد حضرت سيد محمد علي شاهہ جي صورت ڪين ظاهر ظهور ڏسڻ ۾ آئي جيڪو ڇهہ سال اڳ دنيا مان رحلت ڪري چڪو هو. پاڻ جيئن سندن ملڻ لاءِ اڳتي وڌيا تہ ڪين فرمايائون تہ آءُ تہ هلون. ائين چئي سيد صاحب مٿي پر آسمان ڏانهن هلڻ لڳو. مِشْامن راسِ مِنُ دُونِ الاَقدَامِ (حديث پاڪ) يعني آئون مٿي پر آسمان ڏانهن ويس سواءِ پيرن جي. پاڻ بہ مرشد جي پويان هلڻ لڳا. تان جو آسمان مان پار ٽيڻ وقت ڪتاب جي ورق اٿلائڻ جيتري دير تي لڳي ائين ستئي آسمان لنگهي ويا. آخر ستين آسمان تي ڪين شاهہ اعظم ذات حق پاڪ ويٺل نظرِ آين. ڏسڻ سان مرشد سميت ان ذات کي طواف ڪيائون. اهو سڀ ڪجهہ روحاني طرح هو. "جسم برخاڪ و جان بر آسمان. يعني جسم زمين تي ۽ روح آسمان تي." طواف پورو ڪري سجدي ۾ ڪري پيا. ان وقت ساقي صاحب سان ترار جي اڌ جيترو رنگين ڳن سان هڪ خنجر هو. سجدي ڪرڻ وقت اهو خنجر اسان ٻنهي کي هنيائون ۽ اسان جا سر ڌڙ کان ڌار تي پيا. شاهي تخت جي پرسان شراباً طهورا جو ڳاڙهي رنگ جو دُنگ پريل هو. ان مانِ اسان ٻنهي کي پنهنجي هٿ مبارڪ سان جام پري پياريائون. ايتري ۾ اسان ٻيئي زنده تي پياسون. اسان وري سجود ڪيو ۽ وري اسان جا سر ڌڙن کان ڌار ڪيا ويا ۽ وري جام پياريا ويا ۽ اسان جيئرا ٿياسون. اِن طرح اسان سوين پيرا قتل ۽ سوين پيرا جيئرا ٿياسون. حديث پاڪ. لَوَدِدْتُ اَنْ اُقْتَلَ فِيْ سَبِيْلِ اللهِ، ثُمَّ اُحْيَا ثُمَّ اُقْتَلُ ثُمَّ اُحْيَا ثُمَّ اُقْتَلُ ان جاءِ جو نالو ملڪوت آهي. پاڻ ڪريم ﷺ جن بہ ان جاءِ جو بيان ڪيو آهي. ان جاءِ کي فنا في الشيخ چئبو آهي. جتي طالب مطلوب ۾ فنا ٿيندو آهي. پورو هفتو اتي رهياسون. پوءِ اسان طواف بند ڪيو ۽ اڳيان تي ٻيٺاسون تہ منهنجي وجود مان مون جهڙا بہ شخص

Scanned with CamScanner

هڪ ڪجهه پاسي ۽ ٻيو سڄي پاسي نڪري ٻيهي رهيا. ڪجهه پاسي واري جي پوشاڪ پيلي رنگ جي، سڄي پاسي وارو ڪارن ڪپڙن سان هو. اسان حيرت مان ڪين ڏٺو ته هي ڪير آهن. ايتري ۾ خبر پئي ته پيلي رنگ جي پوشاڪ وارو ڪفر ۽ ڪاري پوشاڪ وارو دين هو. ان منزل جو بيان حضرت فقير غلام حيدر گودڙيہ رحمۃ اللہ علیہ هن طرح ڪيو آهي. ٿيا دين ڪفر ٻيئي دورديدان دوست اڙايون.

ان ڪان پوءِ سندن نظر مٿئين طبق تائين ويئي، جتي ڪين رف رف نظر آئي. ان رف رف تي ڪين هڪ عظيم صورت ڏسڻ ۾ آئي جنهن کي هڪ ٻيرو طواف ڪيائون. ان جڳهہ جو نالو مقاماً محموداً آهي، جنهن لاءِ قرآن ڪريم ۾ آيل آهي ته فبعث الله مقاماً محموداً. هن جاءِ جو نالو فنا في الرسول آهي. اتي تي هفتا رهياسون. بعد ۾ مٿي وياسون جتي لوح محفوظ ڏٺوسين. ان ۾ پنهنجي عمر ڏٺي سون ته 63 ورهيہ لکيل هئي. هن وقت اسان جي عمر 90 سال آهي، اهو اسان جي رهڻ جو اختيار آهي. چاڪاڻ ته جنهن سان بادشاهہ راضي ٿيندو آهي ته پوءِ هو پنهنجي مرضي بہ هلائيندو آهي.

اتان اڳتي وياسون ته جنت الماويٰ ڏٺي سون، ان محلات جي چوڌاري چارئي مقرب ملائڪ ويٺا هئا. اسان جو وڃڻ حضرت عزرائيل عليہ السلام وٽان ٿيو. ان تي حضرت عزرائيل عليہ السلام چوڻ لڳو: مار خدا جا مرد اهڙا بہ آهن جيڪي اسان ڪان بہ اڳتي ٿا وڃن. جيئن حضرت فقير غلام حيدر گودڙيہ رحمۃ اللہ علیہ فرمايو آهي:

عاشق ويا اوڏهين، جت جاءِ نہ جبرائيل
محبت جي ميدان ۾ ماڳ نہ ميڪائيل
آڏوتي اڳي لنگهيا، ڇڏي اڌ ۾ عزارائيل
غلام حيدر گوڏڙيا، نيا سڪ سبيل
انئي پهر عليل، عاشق گم الله ۾

جڏهن ان منزل ڪان اڳيرو هلياسون ته عرش عظيم جو حاطو نظر آيو. عرش عظيم جو سمورو منظر حيرت ۽ عبرت جهڙو هو. جنهن جو بيان ڪري نٿو سگهجي. عرش عظيم جي ٻاهران روز ازل ڪان اڄ تائين

Scanned with CamScanner

جا سيئي عارف طواف ۾ مصروف آهن. طواف ڪندي سيئي تسبيح ۽ تقديس ڪندا رهندا آهن. جنهن جو ذڪر قرآن ڪريم ۾ آهي "حُوله العرش يسُبحون الملائكة" انهن عارفن مان حضرت شيخ عطار رحمة الله عليه مون کي هٿ کان وٺي عرش عظيم جو طواف ڪرايو. جڏهن چوڏاري ڦيرو پورو ٿيو ته منهنجي نظر سامهون نوراني بحر تي پئي. ان ڏسڻ سان شيخ عطار رحمة الله عليه کان منهنجو هٿ ڇڏائجي ويو ۽ مان ان بحر نور ۾ غوطو هنيو. ٻاهر نڪتس ته ذڪر بند ٿي ويو. اسان جي لنؤ لنوءَ مان نعره اِناالحق بلند ٿيو. منهنجو وجود ان وحدت جي درياه ۾ گم ٿي ويو ۽ مان خود درياه ٿي پيس.

"قطره چون دريا فتاده نام قطره نا پديد
جملگی درياه شد گم قطره گرديد انوران"

يعني، ڦڙو جڏهن درياه ۾ پيو تڏهن گم ٿي ويو ۽ درياه سان سمورو عين درياه ٿي پيو.

"ماٺ ڪريان ته مشرڪ ٿيان ڪڇان ته ڪافر
انهيءَ وائيءَ ور ڪو سمجهي سچيڏنو چوي"
(سچل)

جرتر تک تنوار وڻ ٽڻ وائي هيڪڙي،
سيئي شيءِ ٿيا، سوريءَ سزاوار
هم منصور هزار ڪهڙا چاڙهيو چاڙهئين
(شاهه)

فقير صاحب جي اناالحق جي نعري هڻڻ تي ماڻهن جي مخالفت

جيئن ڪنهن جهنگ ۾ شينهن رهندو آهي ۽ لڪل هوندو آهي ته جانور مرون ۽ ماڻهو خاموش هوندا آهن. مگر جڏهن نڪري گجگوڙ ڪندو آهي ته سندس چوڏاري ڪانو ڪيريون، هيڙها ۽ ڦيڪاريون ٻه ڦشري ڪري ڏاڙ ڏاڙ ۽ دانهون ڪري سڄي سنسار کي سجاڳ ڪندا آهن. ته متان هي شخص ڪنهن مهل ڪو حملو ڪري، ڪنهن کي نقصان نه پهچائي وٺي. اهڙي طرح فقير عارف جي نينهن جو نعرو به

شينهن جي گجگوڙ جهڙو آهي. جڏهن ڪو رند عارف پنهنجي منزل مقصود تي پهچي خود مقصود تي پوندو آهي ته پوءِ گداگر مان شاهه تي پوندو آهي. اهو شاهه ته ڪنهن جي جهل سان جهلجڻ جو نه هوندو آهي. هو پاڻ کي اناالحق جي اعلان وسيلي ظاهر ڪري وجهندو آهي. جيئن ان بادشاهه لم يزلي حضرت موسيٰ عليه السلام سان پاڻ کي وڻ مان ظاهر ڪيو هو ۽ کيس هدايت ڪري فرعون ڏانهن موڪليو هئائين. ان ڳالهه کي هر هڪ عالم تسليم ٿو ڪري. مگر جيڪڏهن فقير عارف مان پاڻ ظاهر ٿو ٿئي ته دنيا سندس دشمن ٿيو پوي.

ماڻهو ته شاهه منصور حلاج کان به ڪونه مڙيا. ان کي به سوليءَ تي چاڙهي باهه ۾ ساڙايائون. شيخ عطار جو سر نيزي تي چاڙهيائون. شاهه سرمد جو سر ڪاٽيائون. ائين ڪرڻ سان مسندون برباد ته ڪونه ٿيون. هو ته هميشه زنده ۽ تابنده آهن.

هن ڳوٺ ۾ جيئن جو متن عشق شهنشاهه جي عنايت ٿي ۽ منصوري مقام حاصل ٿيو ته ڳوٺ وارا سندن سخت مخالف ٿي بيٺا. ڪن ته جنگ ڪٺي جوتي. ڪين خوف ٿيو ته متان ماڻهو ظاهري ميجوتيءَ وارن ماڻهن کان ڦري فقير جا پوئلڳ نه ٿي پون. ان ڪري هر هڪ ڪونه ڪو بهانو بنائي شرارت شروع ڪئي. ڪن فقير تي ڪوڙا ڪيس ڪيا ته ڪن متن ڪفر جا الزام هنيا.

هڪ دفعي انگريزن جي مارشل لا واري وقت ۾ هڪ شخص فقير صاحب جي مئخاني جي لوڙهي ۾ ڏور واري بندوق لڪائي وڃي ڪوٽ ڏيجيءَ ۾ فوج کي اطلاع ڏنو ته فقير چوريءَ جا هٿيار ٿو رکي. مگر خدا جي قدرت جڏهن هو اتي پهتو ته اول ته هن کان تلاشي ورتائون ۽ تلاشي دوران هن جي کيسي مان هڪ خط نڪتو. جنهن ۾ فوج خلاف ڄرن کي همٿائڻ ۽ ڀڙڪائڻ جو مضمون لکيل هو. چوندا آهن ته آيو شڪار لاءِ مگر خود شڪار ٿي ويو. يعني خود گرفتار ٿي ويو ۽ آخر سزا ڪاٽي واپس موٽيو.

هڪ دفعي فقير جي طالبن لوڙهي مان ڪائيون ڪندي رکيل بندوق ڏسي ورتي، اها بندوق کڻي اچي فقير صاحب کي ڏنائون. جيڪا مٽيءَ ۾ ڪنجي ۽ ڪاجي ويئي هئي. جڏهن ان شخص کي بندوق ليڻ

جي خبر پيئي تہ ڏاڍو پشيمان ٿيو ڇو تہ ان بندوق فقير کي نقصان بجاءِ خود رکڻ واري کي مارائي وڌو هو.

ڳوٺ وارن فقير صاحب کي اڻ ڳڻيون تڪليفون ڏنيون هيون. ڪڏهن تہ کين مارائڻ لاءِ بہ ماڻهو تيار ڪري موڪليائون. هڪ دفعي فوٽو چانگ، جيڪو هڪ ڏاڙيل هجڻ ڪري مشهور هو ان کي انعام اڪرام جون لالچون ڏيئي، فقير جي مارڻ لاءِ تيار ڪيائون.

ان ڪري هن هڪ رات فقير جي مئيخاني ٻاهران ويهي رائفل سان فقير صاحب تي فائر ڪيو. مگر قدرت جو ڪرشمو جو نہ آواز ٿيو ۽ نہ گولي ٻاهر نڪتي. ناليءَ مان پاڻيءَ جا ٽيپا وڃي هيٺ ڪريا. ان وقت فقير صاحب رات جي پوئين حصي ۾ مراقبي ۾ ويٺا هئا. هن همراهہ ٻيو بہ فائر ڪيو. تڏهن بہ ساڳيءَ طرح سان ناليءَ مان پاڻي نڪتو اهو ڏسي هي حيران ٿي ويو ۽ هي ڏڪڻ لڳو. سندس هٿ مان رائفل ڪري پئي. ڪِرڻ سان رائفل جي نالي ڏنگي ٿي ويئي. هي ويتر ڊڄي ويو ۽ خوف مان اتان ڀوڙندو وڃي پنهنجي دوست گهنڊ جي ويٺل سيباڻي شر وٽ پهتو ۽ کيس سموري حقيقت ٻڌايائين. جنهن تي سيباڻو خان شر هن تي ڪاوڙجي پيو ۽ کيس ڏاڍي تنبيه ڪيائين تہ توکي جرئت ڪيئن ٿي جو اسان جي شر فقير کي مارڻ لاءِ هليو هئين. ان تي هن ٻڌايس تہ کيس ڳوٺ جي مولويءَ ۽ چڱن مڙسن تيار ڪيو هو تہ هي هڪ لاغرض ماڻهو آهي ۽ پيرن فقيرن کي گهٽ وڌ تو ڳالهائي، خدا تو سڏائي، ان ڪري ڪافر ماڻهو آهي، هن کي مارڻ ثواب آهي، جنهن ڪري مان کين مارڻ لاءِ تيار ٿي ويو هوس. مگر پشيماني کانسواءِ ڪجهہ حاصل ٿيو ئي ڪين. سيباڻو شر سمجهي ويو تہ هن کي ڳوٺ وارن تيار ڪيو آهي ۽ فقير صاحب بہ معجزانہ طور سلامت آهي. ان ڪري هن کي رات ٽڪائي موڪلي ڇڏيائين. روايت آهي تہ هڪ دفعي ڳوٺ وارن فقير صاحب تي فرياد ڪيو تہ فقير صاحب مسجد شريف جي بي حرمتي ڪئي آهي. ان وقت مختيارڪار الله بخش خاصخيلي هو جيڪو ڪوٽ ڏيجي جو ويٺل هو. ان فقير صاحب ڏانهن حاضريءَ جو نوٽيس موڪليو. جنهن ڪري فقير صاحب سواري نہ هجڻ ڪري اڳواٽ وريل داس هندو جيڪو هيڊ

منشي ۽ فقير صاحب جو طالب هو وٽ رات وچي ترسيو. صبح جو فقير صاحب ڪورٽ ۾ پيش ٿيو ته مختيارڪار صاحب فقير ڪان پڇو ته ڇا توهان مسجد شريف جي بي حرمتي ڪئي آهي؟ فقير صاحب تي ان وقت مستيءَ جو حال هو. جواب ۾ چيائين: مسجد ڪنهن جي آهي. صاحب چيو: مسجد خدا جو گهر آهي. وري فقير پڇيس: مان ڪنهنجو آهيان. مختيارڪار چيس: خلقيل ته توهان به خدا جا آهيو. تڏهن فقير چيس: جڏهن مسجد به خدا جي ۽ مان به خدا جو ته پوءِ هنن فريادين تي ڪهڙو بار پيو آهي جو مون تي فرياد ڪيو اٿن. تنهن تي مختيارڪار چيس: تون اڻنگا جواب ٿو ڏئين. تون ته سزا جو لائق آهين. فقير چيس: اگر اختيار هجيس ته هندو به سزا ڏيئي ٿو سگهي پوءِ تو مسلمان ۽ هندوءَ ۾ ڪهڙو فرق ٿيو. افسوس جو توهان هنن شرپسندن ماڻهن جي غلط بيانيءَ کي صحيح ٿا سمجهو. مان اهل علم، اهل ذڪر، خرقہ پوش طالبن وارو ماڻهو آهيان. هي ڪم ته هڪ جاهل ۽ غير مسلم ماڻهو به نه ٿو ڪري سگهي، مان ڪيئن ڪندس.

مگر صاحب ٻڌي چڱ ته علم ٻن قسمن جو آهي. (1) علم ظاهري (2) علم باطني. توهان ۽ هنن ماڻهن ظاهري علم ته پڙهيو آهي. هي سڀ باطني يعني روحاني علم کان جاهل آهن. ان مان معلوم ٿيو ته جسماني بصيرت هوندي به توهان جي روحانيت انڌي آهي. اهو ٻڌي مختيارڪار فقير صاحب ڪيس ڪيس مان بري ڪيو ۽ فريادين کي متنبھ ڪيو.

هڪ دفعي ڳوٺ جي مخالفن فقير تي فرياد ڪيو ته هي دين اسلام کي گاريون ٿو ڏئي، حالانڪ فقير صاحب خود دستار بند عالم فقيه ۽ علم حديث ۾ ماهر هو. آخر فقير صاحب ڪورٽ ۾ ويو ۽ ڪائنس پڇا ٿي جنهن تي فقير صاحب ڪجھ ٻڌائڻ بجاءِ ڪورٽ ۾ جاڏي ڪاڏي نهارڻ لڳو ۽ چوڻ لڳو ته ڪورٽ ۾ مان جوابدار ته پهتو آهيان فريادي به شاهدن سميت آهن مگر جنهن دين کي مون نقصان پهچايو آهي سو ڪٿي آهي. ان ڪانسواءِ اوهان ڪيس ڪيئن ٿا هلايو؟

مختيارڪار اهو ٻڌي في الحال ته سوچڻ لڳو ته واقعي دين پاڻ ته انساني صورت ۾ موجود نه آهي، جو جوابدار مٿس جرح ڪري، مگر پوءِ چيائين: دين ته اسلام جو نالو آهي. ان کي انساني صورت ۾ ڪورٽ ۾

Scanned with CamScanner

ڪيئن ٿو آڻي سگهجي. ان ڪري توهان تي هڪ سئو روپيہ ڏنڊ آهي، جيڪو فقير صاحب ڀري ڏنو.

ٻي روايت ۾ آهي تہ ڳوٺ جو ملان، جيڪو فقير صاحب جو سخت مخالف هو. ان جي شخصي دوستي هئي رياست جي وڏي وزير حسن جان پٺاڻ سان. ان وٽ ملان شڪايت ڪئي ويو تہ فقير شريعت جي سخت خلاف آهي. ڪفر جا ڪلمان ٿو چوي من خدايم جا نعرہ ٿو هڻي. حسن جان پٺاڻ پاڻ بہ ملان ماڻهو هو تنهن ڪري ڪيس جوش آيو ان ڪري هن حڪم جاري ڪيو تہ فقير صاحب کي سخت سزا ڏني وڃي. اهڙو حڪم نامون وٺي ملان هٿو هٿ اچي گل حسن پٺاڻ ۽ محمد ابراهيم پٺاڻ جن کي ڏنو. جن هڪدم تعلقي ميرواه جي پوليس آفيسر کي حڪم ڪيو تہ فقير کي گرفتار ڪيو وڃي. ان وقت پوليس آفيسر سيد محمد شاهہ آڳڙا شهر جو ويٺل هو. ان صاحب فقير صاحب تي هڪ فاحش عورت کي زوريءَ زنا جي ڪيس ڪرڻ لاءِ تيار ڪيو. مگر ان عورت زور ڀريو تہ ڪيس فقير ڏيکاريو جيئن ڪورٽ ۾ ڪيس سڃاڻي سگهان. ان ڪري فقير کي مائيءَ جي روبرو ڪيائون. ان وقت فقير صاحب جي عمر 50 سال هئي. جڏهن هن عورت پيرسن فقير الفي پوش ۽ سفيد ريش کي ڏٺو تہ دانهون ڪري چوڻ لڳي تہ آءٌ گنهگار ضرور آهيان مگر مون کان هي نہ پڇندو جو فقير هڪ تہ پيءُ جيترو آهي ۽ گيڙوءَ پوش ۽ سفيد ريش آهي ان تي مان ناحق الزام مڙهيان.

صوبيدار مجبور ٿي وزير کي چيو تہ سائين هيتري ڪوشش باوجود فقير تي ڪوڙ ڪيس نہ ٿو بيهي. ڪيئن ان پيرسن فقير کي گرفتار ڪريان. اهو ٻڌي وزير وري حڪم ڪيس تہ فقير تي هٽراڏو تر جا زميندار شاهد بيهاريو تہ فقير پاڻاريدار آهي، چوريون ٿو ڪرائي. ان تي صوبيدار کي اهڙا خوشامدڙيا ماڻهو ملي ويا جن سندس چوڻ تي فقير صاحب تي ساک ڪٽي بيان ڏنا تہ فقير چورن جو مک ۽ اسمگلر بہ آهي جيڪو جوڌپور جيسلمير مان مال آڻي ڪڇي موڪليندو آهي. جنهن کان پوءِ فقير کي چالان ڪري موڪليائين. ان وقت ڪورٽ گمبٽ ۾ هئي ۽ جج صاحب الله بخش پرڳڙي هو. ڪيس هليو ۽ ماڻهن ڪورٽ ۾ بہ ساڳيا بيان ڏنا. هنن سيني ظاهري حاڪمن کي خوش ڪرڻ لاءِ عاقبت جو خوف وساري ڇڏيو.

آخر فقير صاحب کي جج چيو تہ توهان شاهدن تي جرح ڪريو. مگر فقير صاحب جج صاحب کي چيو تہ جڏهن توهان فيضگنج ۾ مختيارڪار هئا ۽ مان بہ فيض گنج ۾ استاد هوس توهان منهنجي اسڪول ۾ بہ آيا هئا. ڪڏهن منهنجي شڪايت توهان کي ملي هئي يا توهان ڪجهہ مون کي غلط محسوس ڪيو هو. هن وقت تہ مان پيرسن آهيان. مگر توهان جي سامهون هنن مخالفن مون تي الزام هنيا آهن. توهان پنهنجي بالا حڪام ۽ هنن ماڻهن کي خوش ڪرڻ لاءِ سزا ڏيو. اهو ٻڌي جج صاحب کين ٻارهن مهينا سخت پورهئي سان سزا ڏني. فقير صاحب کيس چيو تہ حضرت يوسف عليہ السلام کي بہ ماڻهن ڪوڙا الزام هڻي جيل موڪليو هو مون کي بہ اهڙي يوسفي سزا قبول آهي. مگر الزام ڪوڙا آهن. اسان عشق الاهي قبول ڪيو آهي پوءِ محبوب جي هٿان اهو بدلو ٿو ملي تہ اڪين تي آهي.

فقير صاحب کي گمبٽ جيل موڪليو ويو. جن ماڻهن فقير صاحب تي بيان ڏنا هئا اهي موٽندي ريل گاڏيءَ جي فرسٽ ڪلاس ۾ پلجي ويٺا، جنهن تي ريل جي عملي کين گرفتار ڪري تي ڏينهن جيل ۾ رکيو ۽ هر هڪ تي ويهہ ويهہ روپيا ڏنڊ بہ وڌائون. هوڏانهن ان جج صاحب جي گهر کي ڪاٽ لڳو ۽ ان ساڳي رات سندس 2500 (ٻہ هزار پنج سئو) جو سامان چوري ٿي ويو. جنهن تي جج صاحب پشيمان ٿيو تہ هڪ بزرگ فقير کي سزا ڏيڻ ڪري مون کي بہ خدا سزا ڏني آهي. مگر بعد ۾ فقير کي پڪي جيل ڪوٽ ڏيجيءَ موڪليو ويو جتي فقير صاحب کي پنج مهينا قيد ڪرڻ بعد کيس سزا معاف ڪري آزاد ڪيو ويو.

نائب وزير گل حسن پٺاڻ جيڪو پاڻ کي شريعت جو پابند سمجهندو هو ان جو پٽ آغا غلام نبي پٺاڻ پيءُ سميت فقير جي ملاقات لاءِ آيا ۽ کين گل حسن پٺاڻ چوڻ لڳو تہ توهان الله سڏايو هو هاڻي استغفار پڙهو تہ بخشش ٿئو.

فقير صاحب کيس چيو تہ اسان سواءِ ساهي جي الله جو ذڪر ڪيو هو. ان ذڪر جي عيوض هتي پهتا آهيون. هاڻي اسان الله جي نالي وٺڻ کان بہ توبہ ٿا ڪريون ۽ هي فارسي بيت پڙهيائون:

Scanned with CamScanner

مطلوبه نه طلبیم که این طلب حرام است

الله نه گوئیم که درشرك به مانیم

يعني، اسان پيو مطلوب نٿا گهرون ڇو تہ اهي گهر حرام آهي. الله پيو نہ چونداسون ڇاڪاڻ تہ شرڪ ۾ پونداسون.

آخر گل حسن پٺاڻ کي مير علي نواز علي بخش چانڊئي کان سخت ڏک هٽايائين. سندس متوقاتي پيو.

جڏهن گل حسن پٺاڻ، فقير صاحب جي ملاقات تي آيو تہ فقير صاحب کيس ائين بہ چيو تہ تون بہ خوش نہ ٿي تہ هڪ صوفي فقير کي سزا ڏيڻ سان تصوف بند ٿي ويندو. خود تنهنجي پٽ غلام نبيءَ کي تصوف ۾ آڻي کيس گيڙو پارائيندا سون. هن وقت توکي صوفي لفظ کان نفرت آهي مگر اڳتي بہ تولاءِ سزا تيار آهي.

ان تي غلام نبيءَ پٺاڻ پيءُ کي چيو تہ بابا قهر درويش برجان خويش يعني فقير تي ظلم ڪرڻ پاڻ تي ظلم ڪرڻ جي برابر آهي.

هڪ هفتي کان پوءِ آغا غلام نبي درازن ۾ وڃي سخي قبول محمد اول جو طالب ٿيو ۽ پوشاڪ گيڙوءَ جي پاتائين. سندس پيءُ ڏاڍو سمجهايس مگر ڪجهہ بہ نہ هليس.

هڪ دفعي آغا غلام نبي شراب جا دنگ پرائي اڇي فقراءِ جو نذر رکيو. هن کي نہ پئسي جي ڪمي هئي، نہ وري ڪو روڪڻ وارو ڇاڪاڻ تہ سندس پيءُ وزير هئو. پاڻ بہ فقراءِ سان شراب خوب واپرايائين. اوچتو گل حسن وزير ميلي ۾ اڇي پٽ جو حال ڏٺو. ڏک سهي نہ سگهيو ۽ دل جو دورو پئجي ويس ۽ مري ويو.

هوڏانهن وزير ابراهيم بہ سکيا ڏينهن ڪونہ ڏٺا. مير علي نواز خان خود بہ تصوف جو قائل هو ۽ فقير صاحب جو طالب بہ ٿيو هو. مير علي نواز کي جڏهن اها خبر پئي تڏهن سندس آفيس ۾ پاڻ روبرو هلي آيو ۽ کيس آفيس مان مٿي ۽ پيرين اگهاڙو ڪري ڪڍيائين ۽ وڃي اسٽيشن تان گاڏيءَ ۾ چڙهيو. مير صاحب اڙدائن کان لعنتون ڪرايس. ان حالت ۾ هي ڳوٺ پهتو ۽ پهچڻ شرط هن هيرو ڪاڏو ۽ مري ويو. اهڙي طرح سندس عاقبت خراب ٿي. چوندا آهن تہ ٻچ فقير دي مار ڪنون، جنهن دي لفظ تکي تلوار ڪنون.

فقير صاحب مئي خانه ۾ ڪجهه شاگردن کي پاڻ وٽ رهائي، ڪين عربيءَ ۽ فارسيءَ جي تعليم ڏيندا هئا ۽ وٽس علم ڏسي ماڻهو فيض وٺڻ لاءِ گڏ ٿيندا ويا. اهو ڏسي ڳوٺ وارن کي حسد ٿيو. ان ڪري هڪ ماڻهو موڪلي ڪيس چيائون ته تون فقير تي ڪو بهانو تيار ڪري اچ ته جيئن مٿس ڪو ڪيس ڪري سگهون. جيئن ماڻهن جو توجهه هٽائي سگهجي.

اهو ٻڌي اهو ماڻهو فقير صاحب وٽ آيو ۽ موٽي ويو. جمعي جو ڏينهن هو. جمعي نماز تي وڃڻ ڪري هن مسجد ۾ وڃي ڏاڙ گهوڙا ڪئي ته ههڙو ڦهر جو فقير فولاد عليﷺ مسجد ۾ قرآن شريف تي چڙهيو ويٺو هو ۽ قسم کڻي اها ڳالهه ڪرڻ لڳو.

اهو ڏسي ان پيش امام سان گڏجي ٻئي صبح جو ٺريءَ ميرواهه جي مختيارڪار گيهي رام هندوءَ وٽ وڃي فرياد ڪيائون ۽ سزا ڏيارڻ لاءِ صاحب تي سياسي زور بار به وڌائون. آخر فقير ڪورٽ ۾ پيش ٿيو. مختيارڪار فقير کي فقيري پوشاڪ ۾ ڏسي اُٿي بيٺو ۽ فقير کي ويهڻ لاءِ ڪرسي ڏنائين. مختيارڪار ان ملان کي چوڻ لڳو ته افسوس آهي جو ههڙو فقير آهي ته به اوهين نه ٿا مڙو. هي فقير جيڪڏهن هندو ساڌ به هجي ها ته اسان مٿس سر قربان ڪريون ها. هي ته اوهان جو مسلمان فقير آهي. مون کي پڪ نه ٿي پوي ته هن فقير ڪا قرآن پاڪ جي بي حرمتي ڪئي هوندي. آخر هو هڪ ماڻهوءَ کي مڻ بصرن جو ڏيئي شاهدي لاءِ وٺي آيا مگر فقير جي سامهون اهو به ڦري ويو.

آخرمختيارڪار فقير صاحب کان پڇيو ته سائين جو نالو؟ پاڻ چيائون ته الله. وري پڇيائينس ته توهان جي عمر ڪيتري آهي؟ پاڻ چيائون ته عمر جو آند پاند ئي ڪونهي. عمر ان جي ليکبي آهي جنهن تي موت هجي. آءٌ ته هميشه حيات آهيان. وري فقير کان پڇيائين ته ڇا ڪندا آهيو؟ فقير چيو ته آءٌ مارِيندو جياريندو آهيان ۽ ٻئي جهان هلائيندو آهيان.

مختيارڪار سمجُهو هو تنهن چيو ته فقير تي هن وقت ايڪانت ۽ ويدانيت جو جوش آهي. هن وقت فقير کي تڪليف ڏيڻ ايشور سان اهنج ڪرڻ جي برابر آهي. ٻي تڪليف کان بچائي فريادين کي ٺارڻ لاءِ فقير صاحب تي به روپيه ڏنڊ وڌائين جيڪي فقير صاحب ڀري ڏنا.

Scanned with CamScanner

فقير صاحب جو حليو ۽ پوشاڪ

فقير صاحب جسم ۾ قداور ۽ برجستو هو. منهن ويڪرو، ڪليل پيشاني، اکيون وڏيون ۽ سدائين نينهن جي نشي ۾ مخمور هونديون هيون. سندن نڪ ڊگهو ۽ ڪنيو هو. ڏند سفيد ۽ چمڪندڙ. گفتگو دوران پرمعنيٰ ۽ پرلطف جملا استعمال ڪندا هئا. سندن جسم الف اشباع وانگر سنئون سڌو هو. رنگ پورو هون. سندن محاسن مبارڪ جا وار رکيل هوندا هئا.

پوشاڪ گيڙوءَ جي مثان الفي ۽ گيڙوءَ جي پائيندا هئا. مٿي تي سائي يا اڇي رنگ جي ڪلاه پائيندا هئا. سلوار موڳي ۽ ڪلهن تي گيڙوءَ رنگ جي چادر ڍڪيندا هئا. هٿن ۾ هڪ ٻه چانديءَ جون فيروزي پٿرن واريون منڊيون پائيندا هئا. پيرن ۾ موچيءَ کان جتي ٺهرائي پائيندا هئا.

سندن گفتگو بظاهر ته اڻنگي هئي، مگر حقيقت ۾ حق جي گفتار هئي، جيڪا عام ماڻهو سمجهي نه سگهندا هئا، مگر سندن حال جا واقف ته پري کان پنڌ ڪري اچي گفتار ۽ توحيد جي تلقين ٻڌندا هئا. سفر وقت هٿ ۾ هڪ ڊگهي ڳن سان نيزو کڻندا هئا، جيڪو مير علي نواز کين تحفي ۾ ڏنو هو.

روايت آهي ته هڪ دفعي پاڻ طالبن ۽ مريدن سان سفر تي نڪتا. کين هٿ ۾ اهو نيزو هو. رستي ۾ هڪ شخص کين ڏسي پڇيو ته سائين جن جو نالو؟ پاڻ چيائين ته الله ج. وري پڇڻ واري پڇيو ته رهو ڪٿي؟ پاڻ کيس ٻڌايائون ته ديگ ۾. پڇڻ واري عجب مان چيو ته مار اسان نه پهتاسون. فقير چيس ته ابا دير سان آيو آهين. ائين چوندا اڳتي هلندا رهيا ۽ هو ويهي رهيو. پاڻ ڪجهه اڳتي ويا ته سندن طالب امين محمد فقير کانئن پڇيو ته قبلا هن شخص جا ٿي چاهيو توهان کيس ڪهڙا جواب ڏنا. فقير فرمايس ته هن شخص مون کان سائين جن جو نالو پڇيو. مون کيس چيو ته سائين جن جو نالو الله جل شانه آهي، وري پڇيائين ته رهو ڪٿي. مون چيومانس ته رهو يعني شورو ديگ ۾ هوندو آهي. مون ساڻ ته ڪونه آهي. جنهن تي هن چيو مار اسان نه پڳاسين. مون چيومانس ته جي تون پاڇيءَ تي نه پهتو آهين ته پڪ دير سان آيو هوندين. اهو هو سندن گفتگو جو انداز. اچا ٻه اهڙا سوين مثال اٿن.

Scanned with CamScanner

فقير صاحب جي رهڻي ڪرڻي

پاڻ سادو ڪائيندا سادو پهريندا هئا. ٻين کي به سادگي سان رهڻ جي تلقين ڪندا هئا ۽ چوندا هئا ته عيش عشرت ڪرڻ سان آدمي جو نفس گهڻا گناهه ڪندو آهي. سادگيءَ سبب نفس هيٺو ٿي پوندو آهي. جنهن ڪري نافرماني نه ڪندو آهي.

پاڻ انفرادي شخصيت جا مالڪ هئا، ڪين خالق ڪائنات جيڪا صورت عطا ڪئي هئي سا سواءِ سينگار جي به سهڻي ٿهندي هئي. ڪين ڪائڻ پيئڻ لاءِ هڪ ڪِشتي هوندي هئي، هڪ گلاس جست جو ۽ هڪ گلاس ڪُتِ جو به هين. پاڻ هر وقت بدعت کان بيزار هوندا هئا، صرف حقو ڇڪيندا هئا ۽ فرمائيندا هئا ته حقو طالبن لاءِ چڱو آهي ڇو ته سندس ٻاڙ ڪين ننڊ ڪرڻ نه ڏيندي آهي، جاڳڻ سان طالب جا دم ذڪر ڏانهن ٿي پوندا آهن. سڄي رات سمهڻ وارو ماڻهو مئل وانگر آهي. پاڻ هر نشي کان بيزار هئا. مگر عشق الاهي جو نشو مٿن هر وقت رهندو هو. جيڪو عقل کي اجاگر ڪندو آهي. جيئن هڪ عارف سچل سرمست جو فرمان آهي ته.

> "خُمَرَ ڪنهن خاصي خمار يا، سالڪن ڪيا سر فدا
> ڪيف ڪنهين جي ڪڪوريا، جُنگ ٿيا جسمئون جدا."

سندن طبيعت لااحتياج الا الله هئي. خدا کانسواءِ ڪنهن کي به سوال نه ڪندا هئا. پاڻ ظاهري طرح مسڪين هئا، مگر ساري عمر ڪنهن کان به ڪجهه گهريائون ڪونه. ان ڪري ماڻهو ڪين تونگر سمجهندا هئا ۽ چوندا هئا ته فقير صاحب وٽ دنيا جي ديڳ رکيل آهي، جنهن مان آهستي ٿو ڪائي ۽ کپائي.

سندن ڪاڌو لسي ماني هئي، يا بصر کي مڪ هٽي، ان سان ماني ڪائيندا هئا. ڪڏهن ته بک تي به ويلا ويٺا هوندا هئا، مگر ڪنهن کان گهرندا ڪين هئا، سندن قرب ۽ محبت اهڙي هوندي هئي جو ڪير به هڪ دفعو سندن محبت لاءِ ايندو هو ته وري ڪڏهن به ڪانئن ڌار نه ٿيندو هو. پاڻ اهل علم هئا ان ڪري علم وارن جو قدر ڪندا هئا. پاڻ عربي فارسي ۽ اردو سنڌي جا اڪابر عالم هئا. سنسڪرت جو به

Scanned with CamScanner

مطالعو هون. وٽن ڪتابن جو وڏو ذخيرو موجود هوندو هو. فارسي ڪتابن مان مولانا جلال الدين روميءَ جي مثنوي، شيخ عطار جو بسير نامون ديوان آشڪار ديوان شمس الحق تبريز، منطق الطير ۽ شاهه عبداللطيف جو رسالو ديوان بيدل ۽ ديوان بيدل دهلوي، تاريخ روضة الصفا جيڪا زوار شاهنواز سندن لاءِ ايران مان وٺي آيو هو. شاهه نامون، هِجوَ نامون ۽ راڳ ساگر وٽن موجود هئا.

راڳ جي هر صنف ۽ ڏن ۽ هر طرز مان خوب واقف هئا. طالبن کي تلقين وقت آيات قرآني ابيات مثنوي مثالن طور ٻڌائيندا رهندا هئا. مثنوي جا مثال ٻڌي طالب هدايت حاصل ڪندا هئا. شاهه جا بيت ٻڌڻ سان ته طالبن جون دليون وڌيڪ نرم ۽ متاثر ٿينديون هيون. شاهه صاحب جي بيتن جون ظاهري توڙي باطني معنائون ڪندا هئا. سندن ترجمو حضرت شاهه صاحب جي عين خيال ۽ تصور مطابق هوندو هو. پاڻ شاهه صاحب جو هي بيت گهڻو ڪري پڙهندا هئا.

”جي تو بيت ڀانئيان، سي آيتون آهن،
نيو من لائين، پريان سندي پيچري“

شاهه صاحب جي هر هڪ بيت سان قرآن پاڪ جي آيت ملائي ۽ ڀيٽائي ٻڌائيندا هئا. ڪانئن ڪنهن شخص پڇيو ته اوهان شعر اصل ڪونه چيو آهي. ٻين سيني عارفن جا ڪلام موجود آهن. پاڻ فرمايائون ته اها مالڪ جي مرضي آهي ته هو پنهنجي معراج ۽ مشاهدن جو بيان چاهي ته شعر ۾ ڪرائي ۽ چاهي ته نثر ۾ ڪرائي اسان اهو بيان نظم بدران نثر ۾ ڪيو آهي. آڳ اڳين سيني شاعر عارفن جي شرح ۽ معنيٰ آهيان.

فقير صاحب جي سالڪن سان ملاقات

روايت آهي ته پاڻ جڏهن اٺن سالن جا هئا ته پنهنجي والد صاحب سان گڏجي حضرت فقير غلام حيدر وٽ ويا. فقير صاحب کين ڏسي فقير غلام حيدر گودڙيه رحمة الله عليه سندن والد صاحب کي مبارڪ ڏني ۽ چيائين ته هي ڇوڪرو هڪ ڏينهن منصوري معراج ماڻيندو. هن تي ٻه اسان وارو حال ايندو. شڪر آهي جو هي ٻه اسان جي پاڃ جو اولاد آهي. ائين چئي کين ڪارڪون ڪڻي ڏنائون.

هڪ دفعي جھوڪ شريف جي سجاده نشين ميان غوث محمد فقير وٽ ويا ۽ اتي اڪثر ويندا هئا ۽ پيرين پيادا پنڌ ڪري حضرت شاهہ عنايت شهيد جي زيارت لاءِ ويندا هئا. ساڻن گڏ سندن پاٽنيو دوست علي فقير ساڻن گڏ هلندو هو. هڪ دفعي جھوڪ شريف ۾ ترسيل هئا تہ کين خواب ۾ شاهہ عنايت شهيد ديدار ڪرايو ۽ ميان غوث محمد فقير سجاده نشين کي حڪم ڪيائين تہ فقير فولاد علي کي مون وارو تاج ڏيو. اهو خواب ميان غوث محمد بہ ڏٺو ۽ پهرين رات خيال نہ ڪيائين وري ٻي رات بہ ساڳيو خواب ڏٺائين تہ بہ اعتبار نہ ڪيائين. آخر ٽين رات کيس زبردست تاڪيد ٿيو تہ جيڪڏهن توهان اسان جو چوڻ نہ ڪندؤ تہ نقصان هيٺ ايندؤ. اهڙي تاڪيد بعد ميان غوث محمد فقير شاهہ شهيد وارو رکيل تاج ڪڍي اچي فقير فولاد علي کي ڏنو.

فقير صاحب جا هم عصر

حضرت سخي قبول محمد درازي بہ سندن زماني ۾ موجود هو. هڪ دفعي وٽن ويا تہ سخي صاحب پاڪر پائي کين پيشانيءَ تي چمي ڏنائون ۽ چيائون تہ توهان کي آفرين هجي جو عشق الاهي ۾ ايتريون تڪليفون سٺيون اٿوَ. اوهان هن دور جا منصور آهيو. اوهان جيترييون تڪليفون ڪنهن ٻئي صوفيءَ نہ سٺيون آهن. اوهان کي حضرت سچل سرمست جو همراز چئجي تہ بہ وڌاءُ نہ ٿيندو.

حضرت سيد مهدي شاهہ تہ سندن شيدائي هو. سيد صاحب سدائين مستي جي حال ۾ رهندو هو. پاڻ زميندار هوندي بہ سائو يا گيڙوءَ رنگ جو جامون ۽ چير پائيندا هئا. اڪثر ڪري رقص ڪندا هئا. پاڻ جڏهن بہ فقير فولاد عليءَ وٽ ايندا هئا تہ سندن لاءِ تحفہ تحائف کنيون ايندا هئا.

پاڻ ڪڏهن ڪنهن دوڪان تان ڪا شيءِ خريد ڪري گاڏيءَ ۾ چڙهي سڌو اچي فقير صاحب جي اڳيان اهو سامان رکندا هئا. سامان جي رقم سندن طالب ڀريندا هئا. ساڻن ڳائڻ وارن جو ٽولو بہ هوندو هو جنهن کان راڳ شروع ڪرائي پاڻ نچڻ لڳندا هئا. محفل پوري ٿيڻ

Scanned with CamScanner

بعد ادب ۽ احترام سان فقير صاحب فولاد علي سائين کان اجازت وٺي پوءِ نڪرندا هئا.

فقير صاحب سان صحبت لاءِ محمد فقير کٽياڻ، فقير در محمد هيسباڻي، نصير فقير جلالاڻي، علي محمد فقير ٽالپور وٽن ايندا هئا.

بيت: شيخ عطار صاحب رحمة الله عليه

گرترا عقل است با دانش قرين، باش درويش وبه درويشان نشين.

جيڪڏهن توکي عقل ۽ سمجهه آهي ته فقير ٿي رهه ۽ فقيرن سان صحبت ڪر.

همنشيني جُزبه دو ريشان کن، تانواني غيبت ايشان مَکن.

فقيرن کانسواءِ دوستي نه رک، جيترو ٿي سگهيئي ته سندن گلا نه ڪر.

حب درويشان کليد جنت است، دشمن ايشان سزاءِ لعنت است.

فقيرن جي دوستي جنت جي ڪنجي آهي انهن جو دشمن لعنت جو حقدار آهي.

از حضورِ صالحان صالح شوى، ورنيشنى بابدان طالح شوى.

نيڪن جي سنگت مان نيڪ ٿيندين بڇڙن جي صحبت مان بڇڙو ٿيندين.

هرکه او با صالحان همدم شود، در حريم خاص حق محرم شود.

جيڪو چڱن سان صحبت ڪندو اهو خدا جي خاص گهر جو واقف ٿيندو.

تاتواني با بدان صحبت مکن، غيرِ درويشان دگر رغبت مَکن.

جيترو ٿي سگهئي ته بڇڙن سان سنگت نه ڪر. فقيرن کانسواءِ ٻين سان (غيبت دلاڙو) نه رکج.

وانکه با عطار مي گردد قريب، اوهمي بايد به بوئي خوش نصيب.

جيڪو عطار عطر واري سان ويهندو اهو ضرور خوشبوءِ حاصل ڪندو.

فقير صاحب سان اميرن ۽ نوابن جون ملاقاتون

1924ع ۾ رياست خيرپور جو والي مير علي نواز خان ٽالپور پهريون ڀيرو فقير صاحب جي مئيخانه تي منزل انداز ٿيو. فقير صاحب جي صحبت مٿس ايترو ته اثر ڪيو جو فقير صاحب کان جام وحدت طلب ڪري حاصل ڪيائين ۽ تصوف ۾ داخل ٿيو. ان بعد مير صاحب

Scanned with CamScanner

گيڙو لباس پائيندو هو. مير علي نواز 'ناز' شاعري ۾ سندن صحبت ۽ محبت ڪانپوءِ شروع ڪئي. مير صاحب آواز ڪلام جو نهايت شوقين هو. سندس درٻار ۾ گويا ۽ قوال هميشه رهندا هئا. سندن دل ۾ ذڪر الاهي گهر ڪري ويو هو ۽ بادشاهي هوندي به فقيري ماڻي اٿن.

روايت آهي ته مير علي نواز 'ناز' مهراڻي واري زمين مان هڪ هزار ايڪڙ جو پروانو مئيخانه تي آڻي ڏنو مگر فقير صاحب وٽڻ کان انڪار ڪيو ۽ چيائينس ته جنهن توهان کي مير صاحب بادشاهي ڏني آهي سو اسان کي روز ڏيڻ ۾ غريب ڪونه ٿيندو. اسان توهان جا احسانمند ڇو ٿيون. اسان جو ذات حق پاڪ ۾ پورو پروسو آهي. مير علي نواز خان فقير صاحب ڏانهن خط نهايت آداب واري عبارت سان لکندو هو جيڪي سندن درگاهه تي موجود آهن.

ان ڪانسواءِ قيصر خان مگسي جيڪو مگسي قبيلي جو سردار هو. اهو خود درگاهه تي هر سال ايندو هو ۽ پاڻ فقير صاحب جو طالب هو. فقير صاحب کي ڪيترا ڀيرا دعوت ڪري جهل مگسي به وٺي ويو هو. سندن سارو ڪٽنب فقير صاحب جن جو عقيدت مند هو.

خان بهادر امام بخش خان جتوئي به فقير جو عقيدتمند ۽ طالب هو جيڪو پڻ وڏي احترام ۽ عزت سان وٽن ايندو رهندو هو. ڪيترا ڀيرا فقير صاحب کي دعوت ڪري سندن بنگلي تي وٺي ويندو هو.

سرائي امداد علي ٽالپورن وارو به فقير جو طالب هو. هڪ دفعي سرائي امداد علي ڪربلا معليٰ ۽ نجف اشرف جي زيارت تي ويو. مولا علي عليه الصلواة و سلام جن جي درٻار ۾ زار زار روئي ۽ ٻاڏائڻ لڳو. جڏهن سندس اک لڳي کيس ننڊ اچي وئي ته خواب ۾ حضرت مولا علي عليه الصلواة والسلام سندس مٿان اچي بيٺا ۽ کيس فرمايائون ته اسان تو وٽ تنهنجي ڳوٺ جي اوپر طرف فولاد علي فقير جي صورت ۾ رهون ٿا. تون ان سان ملندو ڪر. ان سان ملندين ته ڄڻ اسان سان ملاقات ڪيءِ بس سندس خواب پورو ٿيو. جاڳڻ سان انجام ڪيائين ته جڏهن ڳوٺ ويس ته اول وڃي فقير صاحب جي پيش پوندس.

جڏهن واپس آيو ته سندس ڳوٺ ٻدران سڌو سنئون فقير صاحب جن وٽ اچي حاضر ٿيو ۽ کين خواب جو سمورو احوال پيش ڪيائين. فقير

Scanned with CamScanner

صاحب جن جي قدمن تي ڪري پيو۽ آخر تائين سندن جانثار ٿي رهيو.

هڪ دفعي مجلس جي موقعي تي سرائي امداد علي ۽ زوار غلام حسين حاجاڻي فقير صاحب وٽ آيا. فقير صاحب کين چيو تہ اسان جي ڳوٺ ۾ حضرت امام حسين عليہ الصلواة والسلام جن جي عزاداري جي شروعات حضرت فقير غلام حيدر گودڙيي ڪئي هئي. مگر هاڻي جيئن پوءِ تيئن ماڻهو عزاداري گهٽائيندا ٿا وڃن، تنهن ڪري اوهان اسان کي ڪنهن ڪاريگر کان تازيو ٺهرائي ڏيو تہ جيئن اسين بہ عزاداري کي وڌيڪ ترقي وٺرايون. اهو ٻڌي سرائي امداد علي ٽالپور وڏن مان پنهنجو ٺهيل تازيو ڪڍائي اچي فقير صاحب وٽ پهچايو جيڪو هر سال محرم جي موقعي تي سينگاريو ويندو آهي.

زوار غلام حسين حاجاڻو بہ فقير سائين جو طالب هو. هو مرحوم فقير صاحب کي منصور زمانہ چوندو هو. نهايت عقيدت ۽ احترام سان فقير صاحب وٽ ايندو رهندو هو. فقير صاحب کان مثنوي روميءَ مان چند سبق بہ پاڻ ورتا هئائين.

حاجي غلام قادر خان انڙ صاحب لاڙڪاڻي وارو بہ فقير صاحب جو طالب هو. جڏهن بہ فقير صاحب وٽ ايندو هو تہ ادب وچان هيٺ ويهندو هو. هي صاحب نهايت سخي دل انسان هو. نرم دليءَ ۾ بہ پنهنجو مٽ پاڻ هو. آواز ڪلام ٻڌڻ سان زارو قطار روئيندو هو. فقير صاحب جي چوڻ مطابق هن کي فنا في الشيخ جو درجو حاصل هو.

دعا طلبي لاءِ امير علي لاهوري ۽ ڪمشنر محمد اسماعيل عرف نُونُ صاحب بہ ساڻس ملاقات ڪئي هئي.

ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ بہ سندن قادر الڪلامي کان بيحد متاثر هو۽ وٽن ملڻ لاءِ بہ ڪيترا ڀيرا سندن مئيخانہ تي هلي ايندو هو.

مرحوم ڊاڪٽر عطا محمد حامي 1982ع ۾ فقير سائين حضرت غلام حيدر گودڙيي جن جي ميلي تي آيو جو ڪيس فقير صاحب جي ميلي ۾ ادبي ڪانفرنس لاءِ سڏايو ويو هو. راقم الحروف حامي صاحب کان پڇا ڪئي تہ ميان حامي صاحب توهان جو فقير فولاد علي سائين لاءِ ڪهڙو رايو آهي تہ پاڻ چيائين تہ ادا فقير صاحب بحر عميق هو. ان جي پوري وصف ٻڌائڻ لاءِ مون وٽ لفظ ڪين آهن.

Scanned with CamScanner

ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ پنهنجي تماهي مهراڻ رسالي ۾ فقير صاحب جي مختصر سوانح عمري ڇپرائي هئي.

سيد عطا حسين شاهہ ۽ سيد عابد حسين شاهہ موسوي روهڙيءَ کان بہ وٽن ايندا هئا.

سيد پير علي شاهہ جج جيڪو سول ڪورٽ ٺريءَ ۾ مقرر ٿيو هو سو بہ فقير صاحب جي ملڻ کانپوءِ ڏاڍو متاثر هوندو هو.

ازانسواءِ دور قريب جا اديب بہ وٽن ڪجهہ نہ ڪجهہ پرائڻ لاءِ ايندا هئا. جيئن علي احمد بروهي، ولي داد خان اعواڻ مختيارڪار، غلام قادر سومرو سول جج ٺري ميرواهہ، پرائيس ڪنٽرولر جلباڻي صاحب بہ وٽن گهڻو ايندا ۽ فيض پرائيندا هئا.

ڪيترائي هندو اديب جن مان پروفيسر منگهارام ملڪاڻي، گوبند بخش ايسراڻي ۽ سيٺ سڳنو مل جن بہ وٽن اڪثر ڪري ايندا ۽ فيض پرائيندا رهندا هئا.

فقير صاحب جن جي مستن سان ملاقات

وصال حق حاصل ٿيڻ کان اڳ خواه پوءِ فقير صاحب جن وٽ مست فقير رهندا بہ هئا تہ ڪڏهن فقير وٽن هلي بہ ويندو هو. وٽن امام بخش ڪهيري مست ۽ سيد عبدالله شاهہ مست گهڻو ڪري رهندا هئا. هلندڙ طالبن جي مدد لاءِ قدرت مجذوب موڪليندي آهي. ڪڏهن وٽانئن مست هليا ويندا هئا تہ پاڻ پير ڳوٺ ۾ آندل فقير ڪوري مست وٽ هلي ويندا هئا.

روايت آهي تہ هڪ دفعي فقير صاحب آندل مست ڏانهن وڃڻ لاءِ تيار ٿيو ۽ مست کي ڪشف وسيلي خبر پئي. تہ جاءِ مان نڪري رستي ۾ ٻهارڻ لڳو ۽ چوڻ لڳو تہ بسم الله ٻلي آيو. ميان ٻالي وارو ٿو اچي، مست صاحب فقير صاحب کي نيزو ڪڻي ڪري ميان ٻالي وارو ڪري سڏيندو هو. فقير صاحب ڳوٺان اچي فقير علي بخش انصاريءَ وٽ ترسيو جنهن جو مٽي خانو پير ڳوٺ شهر کان ڏکڻ طرف آهي. صبح جو وٽن ٻيا طالب اچي پهتا ان ڪري ٽي ڏينهن ٽي راتيون توحيدي گفتار ۾ اتي ترسي پيا. چون ٿا تہ آندل فقير مست ٽئي ڏينهن سندن

استقبال لاءِ ڦريو رستي کي بہ ڏيندو رهيو ۽ مٿيان لفظ بہ چوندو رهيو.

آخر فقير صاحب جڏهن آندل فقير وٽ پهتو تہ مست پنهنجي طالب عبدالرحيم فقير کان شهر مان پلو پچرائي فقير صاحب کي مهمانيءَ ۾ کارياِئين.

ان کانسواءِ خيرپور ۾ الله ڏتي مست عرف بيبي بادشاهہ زادي جيڪا وڏي منزل جي مالڪ هئي، هڪ دفعي فقير صاحب مرحوم، امين محمد فقير ۽ مرحوم عطا الله فقير سان گڏجي ان مست مائي وٽ ويو. جيڪا برهنہ رهندي هئي. پري کان فقير کي ايندو ڏسي مست مائي ڪپڙو ماڻهن کان اوگهڙ ڍڪڻ لاءِ گهريو. ماڻهن کيس چيو تہ اسين جو تنهنجي سامهون مرد بيٺا آهيون ڪنهن کان اوگهڙ ٿي ڍڪين. اسان کان تہ حجاب ڪيو ئي ڪونہ ٿي. ان تي مست کين چيو تہ اوهين اکين هوندي بہ انڌا آهيو. اڄ مون وٽ اکين وارو مرد ٿو اچي. ايتري ۾ فقير سائين طالبن سميت اچي وٽس پهتا.

فقيرياڻي سندن ڏاڍو ادب ۽ احترام ڪيو. سندس هٿ ۾ گلاب جو گل هو سو اچي فقير امين محمد کي ڏنائين ۽ چيائين تہ نبي کي پيروي ڪرو. اسم اعظم ڪمائو تو تم فنا في الله هوگا.

مخدوم غلام محمد صاحب (مخدوم طالب المولىٰ جي والد) جي فقير صاحب کي دعوت ڪرڻ جو احوال

حضرت مخدوم غلام محمد فقير فولاد علي جي منزل جي ساراهہ ٻڌي ڏانهس دعوت جا خط لکيا. مگر فقير صاحب ڪن مجبورين سبب وچڻ کان معذرت گهري.

اهو ڏسي مخدوم صاحب فقير صاحب کي دعوت نامي سان گڏ 200 روپيہ بہ ڪرائي لاءِ مني آرڊر ڪري موڪليا. جنهن تي فقير مخدوم صاحب ڏانهن لکي موڪليو تہ سائين مخدوم صاحب پاڻ وٽان ڍونڍ ڪيڍي اسان ڏي ڇو موڪليو ۽ پئسا واپس موڪليائونس. مگر کين سندن سڪ ۽ خلوص جو احساس ٿيو ان ڪري هڪ ڏينهن پاڻ ۽ سندن فرزند ميان علي گوهر فقير ۽ امين محمد فقير ۽ زوار علي اڪبر کي ساڻ ڪري وچي هالن ۾ پهتا. مخدوم صاحب کين ڏسي ڏاڍا خوش

ٿيا. ادب ۽ احترام سان سندن آڏو پاءِ ڪيائون. فقير صاحب ڪي پاڻ سان گڏ ڪٺي ويهاريائون ۽ حلوه جو ٿالھ تيار ڪرائي سندن اڳيان رکيائون. حلوو ڪو واٽئي جو ٿاهيل هو جنهن ڪري حلوو کائڻ کان انڪار ڪيائون. جنهن تي مخدوم صاحب کين چيو تہ اسان جا فقير تہ سڀ ڪجهہ کايون ٿا وڃن.

ان کانپوءِ فقير صاحب کي مخدوم صاحب پاڻ سان وٺي بنگلي ۾ ويهاريو ۽ اڪيلائپ ۾ ڪچهري ۽ توحيد جي رهاڻ ۽ گفتار شروع ڪئي. رهاڻ بعد سيني گڏجي دعوت وارو طعام کاڌو. ٻہ ڏينهن فقير صاحب اتي رهيو ۽ موڪلائڻ وقت مخدوم صاحب فقير صاحب جي کيسي ۾ 400 روپيا نذراني طور وڌا ۽ چيائون تہ نذرِ الله نيازِ حسين قبول ڪريو. پوءِ فقير صاحب اجازت وٺي ڳوٺ موٽي آيا.

روايت آهي تہ 1930ع ۾ فقير صاحب کي سخت بخار ٿي پيو. ڳالهائڻ کان بہ خاموش ڪري ويا. ڳوٺ جو هندو حڪيم وسندمل هو ان کي آندو ويو. ان نبض ڏسي چيو تہ ابا فقير صاحب وصال ڪري ويا آهن. توهان ڪفن دفن جي تياري ڪريو. حڪيم واپس ويو ۽ فقير صاحب ٿوريءَ دير بعد اٿي ويهي رهيا. پاڻ فرمائڻ لڳا تہ آءٌ بيماري جي تڪليف سبب خاڪي جسم مان نڪري الله تبارڪ و تعاليٰ جي بارگاهہ ۾ حاضر ٿيو هوس. مگر ان بادشاهہ لم يزلي حڪم فرمايو تہ تون موٽي وڃ توتي ڪجهہ ڪم رکيل آهن. ان ڪري آءٌ موٽي آيو آهيان ۽ ڪجهہ وقت لاءِ هت رهندس. پوءِ روئڻ وارن کي بہ پاڻ منع ڪيائون.

ڪمال ديري ۾ فقير صاحب کي دعوت

هڪ دفعي لعل بخش جويي ڪمال ديري ۾ پنهنجي پٽ جي شاديءَ جي دعوت ڏيئي فقير سائينءَ کي گهرايو. ان دعوت ۾ ٻيا عالم ۽ مولوي بہ شريڪ هئا. مگر لعل بخش فقير سائين کي عاليشان مسند ٺاهي ان تي ويهڻ کان مٿانهين جاءِ تي ويهاريو. فقير سائين کي ڏسي مولوي پاڻ ۾ چوڻ لڳا تہ هي اهو فقير آهي جيڪو الله تبارڪ و تعاليٰ سڏائيندو آهي. فقير صاحب اهو آواز ٻڌي مولوين کان پڇيو: ابا توهان مان وڏو مولوي ڪهڙو آهي؟ انهن مان هڪ اٿي بيٺو ۽ سندس نالو

عبدالله هو. ذات پڇڻ تي هن پنهنجي ذات سفيد باف يعني ڪوري ٻڌائي. فقير سائين پڇيس: ابا علم مڪمل ڪيو اٿئي يا اڃا رهيل اٿيئي. جنهن تي هن ٻڌايو تہ سائين سڀ علم پڙهيو اٿم. تنهن تي فقير سائين پڇيس تہ ابا خداوند ڪريم فرمايو آهي: "لَانُفَرِّقُ بَيۡنَ اَحَدٍ مِنۡ الرُّسُلِه" يعني ڪنهن بہ رسول جي رسالت ۾ فرق نہ آهي. پوءِ ڇو حضرت موسيٰ عليہ السلام طور سينا تي مدهوش ٿي ويو ۽ حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ ڪي معراج وقت عرش عظيم تي روبرو گهرايو ويو؟ سندن اکيون مبارڪ نور جي جهلڪار ڏسي هٽڪيو بہ ڪين. اهو ڪهڙو سبب هو؟ اهو ٻڌي مولوي صاحب چيو تہ سائين ڪو چڱو ڪم ڪيو هوندائين. فقير سائين چيس تہ پاڻ ڪريم تہ ٻين نبين کان نماز بہ گهٽ پڙهي هئي. ڇاڪاڻ تہ حضور ﷺ جن تي نماز پنج وقت فرض هئي. ان کان اڳ ٻين نبين تي تہ پنجاهہ وقت نماز بہ هئي. ٻيو ڪهڙو چڱو ڪم ڪيو هئائون. مولوي صاحب تہ ماٺ ٿي ويو. فقير صاحب پوءِ کيس ٻڌايو تہ هر هڪ نبيءَ جو درجو ۽ مرتبو جدا آهي. مگر رسالت وارو ڪم سڀني تي ساڳيو رکيل آهي. ڪن نبين کي صرف پنهنجي ڳوٺ تي تبليغ جو حڪم ڏنائين تہ ڪن کي وري ساري ڪائنات لاءِ پيغمبر ڪري موڪليائين. اهو ڪم حضور ﷺ جن تي رکيل هو جو ساري موجودات لاءِ نبي آهن. ان ڪري سندن رتبو ۽ مان بہ مٿاهون آهي. اهو ٻڌي مولوي صاحب فقير سائين جا هٿ چمڻ لڳو. آخر ۾ فقير سائين کان اوبر ٽيل ڪاڍو ولي ڪاڏائين.

فقير سائين جن جي وفات

فقير صاحب جن ڀهرين ربيع الاول 1387 هہ مطابق 10 جون 1967ع ڏينهن ڇنڇر وقت صبح جو 10 بجي وصال ڪيو. ان اولياءَ الله لايموت ينقلون من الدار الي الدار. يعني بيشڪ خدا جا ولي مرن ڪونہ ٿا مگر هن گهر کي مٽائي هن گهر ۾ رهن ٿا. پاڻ 12، 13، 14 ذوالحج درگاهہ تي عشق شهنشاهہ جي نالي منسوب ڪري ميلو ڪرائيندا هئا. پڇاڙي واري ميلي ۾ پنهنجي فرزند سائين علي گوهر فقير، خواجہ محمد پريل فقير مگريو، نور علي فقير سومرو، الله رکيو فقير خاصخيلي، بو علي

فقير ڪوريجو محمد حسن فقير قريشي، محمد جمن فقير لاڙڪ، سچل فقير لاڙڪ، محمد موريل فقير لاڙڪ نوشهرو فيروز وارا جن کي سڏي تاڪيد ڪيائون: هن ميلي کي هر سال معمول مطابق ملهائيندا رهجو. سيني طالبن کي لازم آهي ته خاص ڪري هن موقعي ۾ ڪير به غير حاضر نه رهي.

پاڻ فرمائيندا هئا ته هي جسم فاني اٿوَ متان ڀلجي هن کي چنبڙي وڃو اسم اعظم سان محبت رکجو ته آءٌ سدائين توهان سان گڏ هوندس.

پيوند دم در دم سی هادی حقيقةً.

بيت: حضرت بو علي قلندر

هوش در دم دار ای مردِ خدا، یك نفس یك دم مَباش از حق جدا.
اي خدا جا مرد سوچ دم ۾ رک، هڪ ساهه يا دم به خدا کان جدا نه رهه.

نفی گردان از دل خود ماسیٰ مل، تان نه گنجد در دلت غیر از خدا.
خدا کانسواءِ دل مان ٻيا خيال ختم ڪر، ته جيئن خدا کانسواءِ تنهنجي دل ۾ غير نه اچي.

زنگ دل باصیقل لا پاك كن، سینه با تیغ محبت چاك كن.
دل جي ڪٽ لاجي رواٽ سان لاهه، سيني کي محبت جي تلوار سان کول.

چون شوی تو فارغ از ذکرِ خدا، راه یابی در حریم کبریا.
جڏهن خدا جي ياد ۾ فنا ٿيندين، پوءِ خدا جي گهر جو رستو لهندين.

چند در کثرت نمائی خویش را، یك زمان در خانهٔ وحدت بیا.
ڪيترو پاڻ کي ڪثرت ۾ ڏيکاريندين، هڪ گهڙي وحدت جي گهر ۾ اچ.

آشنا شو آن چنان با یار خویش، تا که خود را گم کنی از کار خویش.
پنهنجي محبوب سان ائين محبت ڪر، جيئن پاڻ پنهنجي ڪم کان گم ڪري سگهين.

زنده گردان این دل پژمرده را، زنده کن با عشق جانان مرده را.
هن مئل دل کي جيئرو ڪر، محبوب جي عشق سان مئل کي زنده ڪر.

Scanned with CamScanner

سنڌن درگاهہ ڳوٺ مينگهو فقير شر ۾ آهي. حضرت فقير غلام حيدر گودڙيي جن جي درگاهہ هن درگاهہ کان ٿورو اتر اوڀر طرف آهي. سنڌن درگاهن تي مقرر تاريخن تي ميلو لڳندو آهي. ان ميلن ۾ سيئي طالب ۽ عقيدتمند اچي حاضر ٿيندا آهن. محفل سماع ٿيندي آهي.

ميلي ۾ امداد علي سومرو، غلام حسين فقير ڪوري، پنڻ فقير ۽ ٻيا فقير محول مچائيندا آهن. درگاهہ جي اڏاوت جو ڪم خواجہ محمد پريل فقير مگريو اصل ويٺل لڳ ڪنڊيارو پنهنجي شاگردن جي مدد سان بنا معاوضي مڪمل ڪيو. ڪاٺ جو ڀيرو بہ خواجہ محمد پريل فقير پاڻ تيار ڪيو آهي.

سال 1995ع ۾ فقير محمد صالح عرف بو علي فقير درگاهہ جي مرمت ۽ چوديواري ۽ فرش بندي بہ طالبن سان گڏجي ڪرائي. علم پاڪ آر. سي. سي تحت ۽ علم پاڪ تي خطاطي بہ خواجہ محمد پريل فقير مگريي پنهنجي هٿن سان ڪئي.

باب ٻيو

هادي پاڪ جي گفتار

بيان عشق

عشق عجب اوقات، جس پر آوي اُس سمجهاوي

"عشق شهباز عقل چون دراج،
عقل در حضرتش بود محتاج"

يعني، عقل تتر وانگر مگر عشق شهباز مثل آهي. عقل سندس اڳيان بيوس ۽ محتاج آهي.

عشق لولاڪ جو ڇٽ آهي. عشق تخت سليماني آهي. عشق ذري کي اکيون ڏيئي سج جهڙو روشن ڪندو آهي. عشق عاشق کي بيخوديءَ جو شراب پياريندو آهي. عشق مسلمان کي ڪافر ڪندو آهي. عشق ڇا آهي سئيءَ مان ترار ٿيڻ، ڦڙي مان درياهه ٿيڻ. جهرڪيءَ مان شهباز ٿيڻ. ستاري مان سج ٿيڻ. ڇڻگ مان آڙاهه ٿيڻ. ٻليءَ مان شينهن ٿيڻ. ڪسيءَ مان درياهه ٿيڻ.

عشق عين ذات آهي جيڪو غير کي ساڙي ڇڏيندو آهي. عشق ازلي محبت جو نالو آهي، جيڪا آدميءَ جي دل ۾ پيدا ٿيندي آهي. سهڻي صورت ڏسڻ سان دل موهجي پوندي آهي، عاشق جيڪڏهن پاڪائي ڪندو ته اها صورت رهبري ڪندس. المجاز قنطر الحقيقت يعني مجازي عشق حقيقت جي ڏاڪڻ آهي. جنهن جي وسيلي عرش عظيم تي پهچندو آهي.

مگر خراب نظر رکيائين ته ڪِري پوندو. تحت الثريٰ ۾ ويندو. عشق اهڙي باهه آهي جو هن خاڪي جسم کي رچائي لعل ڪري ٿو

Scanned with CamScanner

وجهي. جيئن لوهہ باهہ ۾ وجهبو تہ باهہ جهڙو ڳاڙهو لعل ٿي پوندو. عشق معراج ڪرائيندو آهي، عشق زاهدن عابدن کي نچائيندو آهي، عشق عقل کي چٽ ڪري ڇڏيندو آهي. عشق اياز مان محمود ڪندو آهي. عشق واڳونءَ جي وات مثل آهي، جنهن کي وات پيو سو نہ بچندو. عشق جي اچڻ سان نفس ناس ٿي ويندو آهي. عشق جنهن وٹ ايندو آهي تنهن کي درد بلائون ۽ مصيبتون عطا ڪندو آهي. جيڪو مصيبتون برداشت ڪندو سو مرد آهي. ملامتن سهڻ وارو رند عارف آهي. مگر جيڪو ڊڄندو ۽ نيڪنائيءَ کي پسند ڪندو سو نامرد ۽ پاڳل آهي.

هي ڪثرت جو جهان عشق جي موج مان پيدا ٿيو. جيئن درياه جي موج سان پاڻي ڪچي ۾ ويندو آهي. ڪيتريون ئي مڇيون سير لاءِ نڪرنديون آهن. جڏهن درياه ۾ پونديون آهن ۽ موت کان بچي لايموت ٿي ينديون آهن. مگر جن مڇين موٽڻ جي نہ ڪئي تن لاءِ ڪيئي چرڪا، گدڙ ۽ شڪاري اچي پهچندا آهن ۽ کين ڪائي چٽ ڪري ڇڏيندا آهن. اهڙي طرح هي آدمي بہ جيڪڏهن دم جي موج سان جوانيءَ ۾ اسم اعظم ڪمائي خدا ڏانهن موٽندا تہ الله اثبات ڪندو. جن ائين ڪيو سو موٽي وچي اسم اعظم جي درياه ۾ مليا، تن تي موت آهي ئي ڪونہ. مگر جن موٽڻ جي نہ ڪئي ۽ هن فاني حياتيءَ کي حيات جاودان سمجهي ويهي رهيا انهن لاءِ نفس گدڙ ۽ چرڪو آهي جيڪو کين جهٽ ڏيئي وچي پنهنجي ڏر يعني قبر ۾ رکندن. جتي جهنم جي باهہ نفس جو گهر آهي. جنهن کي نفس ماريو سو پنهي جهانن ۾ مري ويو. ان لاءِ پٽو موت آهي. ان اهڙي جو نالو نيشان ئي ميٽجي ٿو وڃي.

عشق دل ڦرجڻ جي هڪ جاءِ آهي. جنهن ۾ گهڻي خواري ۽ ملامت آهي. عشق شهباز آهي ٻيا جهان وارا سندس شڪار آهن عشق کي پنج سؤ پر آهن. سندس هر هڪ تحت الثريٰ کان عرش عظيم تائين آهي. هي ڳالهہ بہ آسيري پاسيري آهي جيڪا ٻڌايون ٿا تہ الله جو سڏو سڏ ٿا ڏيون ڇاڪاڻ تہ عام ماڻهو الله تبارڪ و تعاليٰ جا دشمن آهن. سنوان سڏا الله ج ڏي نٿا هلن، جيئن شاهوڪار چور کي پنهنجي گهر جو پڪو ڏس ڪونہ ڏيندو آهي. تيئن هنن آدمين مان ڪي الله جا چور

آهن. سڏو ڏس ڏيون تہ الله رنج ٿيندو تہ هن چغلي چو ڪئي. ان ڳالھ سمجھڻ لاءِ هجي ڪو سياڻو جيڪو سمجھي.

عشق ڇا آهي عاشق لاءِ باطني راز ظاهر ٿيڻ. عشق گداگر کي شاھ ڪندو آهي. عشق خوديءَ کي ڪائيندو آهي ۽ عاشق کي بيخود ڪندو آهي، عاشق عشق جي شينهن اڳيان هرڻ وانگر بي وس آهي. جنهن مهل عشق آيو تہ عاشق جي حد نون ئي آسمانن کان پري ٿيندي عشق جبل کي رئي ڪري سگھي ٿو. عشق اهڙو آهي جو دريائن سمنڊن کي سڪائي ڇڏي ۽ آسمان کي ذرا ذرا ڪري دز ڪري ڇڏي. ٻيئي جهان عشق پنهنجي محبت مان ظاهر ڪيا. موليٰ جو عشق هيري وانگر قاتل زهر آهي جنهن وٽ ايندو تنهن کي ماري ختم ڪندو. عشق غيور بہ آهي عشق غفور بہ آهي. حضرت ابراهيم عليہ السلام جي آڙاھ کي گلزار عشق ڪيو.

عشق ابراهيم را در نار زد، بعد از انش نار را گلزار کرد

يعني، عشق ابراهيم کي باھ ۾ وڌو ۽ بعد ۾ باھ کي باغ ڪيائين.

عشق يوسف کي زليخا وٽ ٻانهو ڪري وڪيو. پوءِ وري بادشاھ ڪيائين. عشق حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ کي معراج ڪرايو. عشق شاھ منصور کي سوليءَ تي چاڙهيو. عشق شيخ صنعان کي جٽيو پارايو. عشق شاھ شمس الحق جي کل لهرائي، عشق شيخ عطار رح جو سر وڍايو. سنڌ ۾ عشق شاھ عنايت کي شهيد ڪرايو. عشق غلام محمد وٽجاري کي شهيد ڪرايو. عشق حضرت بلا شاھ کي شهيد ڪرايو. عشق ذوالنون مصري کي قيد ڪرايو. عشق ڪنهن کي بہ ڇڏيو ناهي. عشق هن آخري وقت ۾ فولاد کي جيل ۾ وجهرايو. ڏنڊ ڀرايائينس. عشق جي عطا ۽ چاهت ڪنهن ذات تي نہ آهي. ذات پات عشق ڪونہ پڇندو آهي. عشق کي جيڪو ڳوليندو سو ڪيس لهندو آهي. ڪعبہ جا حاجي ملھ جو ڪپڙو وٺي احرام ٻڌندا آهن. عاشقن کي عشق عرش جو احرام پارائيندو آهي. مجازي عشق اها پل صراط آهي. جيڪو ان تان لنگھي ويو سو چڙهي ويو. جي ڪاچي پيو تہ ڪريو. پاڪ نظر سان عاشق مجاز مان الله ڏسندو آهي. عشق مدهوشيءَ جو

جام پياريندو آهي. ظاهري عقل لاءِ عشق شهباز آهي. عشق ظاهري مسلماني وڃائي الاهي دين پيدا ڪندو آهي. عشق خوديءَ کي ختم ڪري من خدايم جو طبل وڄائيندو آهي. عشق ڪافر کي مسلمان ڪندو آهي. عشق اهڙي قوت جو مالڪ آهي جو اک ڇنڀ ۾ ٻئي جهان ڍاهي وجهي. عشق ٻنهي جهانن کان بي نياز ڪندو آهي. عشق سيني هوسن ۽ سڌن کان نامراد ڪندو آهي. عشق دنيا خواه عقبيٰ جي مراد نه رکندو آهي. عشق نفس لاءِ قاتل زهر آهي. عشق عقل کي رئي ڪندو آهي. عشق حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جي مسلمانن کي به معراج ڪرائيندو آهي. الله جو عشق بنا پرن جي آدمي کي اڏاريندو آهي. عشق عاشق جي مٿي ۾ تاج وجهندو آهي. عشق ڏوهه ثواب جي حد کان پري اڇلي وجهندو آهي. عشق جي ڪٺلن کي وري وري نئون ساه ملندو آهي. عشق اهڙي حياتي عطا ٿو ڪري وري مٿس موت اچيئي ڪونه. عشق جي شطرنج راند عارف کيڏندا آهن. عشق جي شمع تي روح پروانو آهي. عشق نجو حقيقت ۽ معرفت آهي. منجهس ظاهر جو ڪوبه دخل ڪونه آهي. هن جهان ۾ عشق جو چڙهڻ ذهن ورهين جو ذڪر آهي. عشق هر مذهب کان بلند ۽ بيزار آهي. عشق ۾ صرف سر ڏيڻ جي درڪار آهي. جن جي دل ذڪر اسم اعظم سان جيئري ٿي ته عشق جي خبر به انهن جيئرن کي آهي. جن جي دل اسم اعظم کان خالي آهي سي مئل آهن انهن مئلن کي عشق جي ڪهڙي خبر.

عشق ۾ جيڪي جيئرا ٿيا تن لاءِ بشارت آهي عشق جي درگاهه مان ڪثرت ۾ صرف به شيون آيون آهن. (1) ولايت (2) نبوت. ولايت جو درجو نبوت کان وڏيڪ آهي. مگر حضرت رسول الله ﷺ جن کي نبوت ۽ ولايت ٻيئي حاصل هيون. اڳين نبين کي صرف نبوت حاصل هئي. عشق جو دستور آهي ته جيڪو پهريائين سر وڃائيندو ته پوءِ عشق جي شهر ۾ اچڻ ڏيندس نه ته تڙي ڪيندس. عشق جو طلبگار ڪو ڪونهي سڀ ڪو نفس جي ڏوَن ۽ مزن جو قائل آهي. عشق نفس لاءِ هلاهل جي گوري آهي. ان زهر ڪائڻ ڪانپوءِ ڏسو ته عشق ڪهڙو نه رنگ ٿو لائي. جنهن عشق جو زهر پيتو ته ان خاڪ کي به سوين پيا سجدا ڪن ۽ ان وٽان مرادون پيا پوريون ڪرائين. عشق جي باهه هن باهه

ڪان گهڻو مختلف آهي، ان باهہ ۾ اهڙي لذت آهي جو ڇئبو تہ سمورو جسم اڇلائي وجهجيس. عشق هڪ هيري مثال آهي. جيڪو سڀ ڪنهن وٽ ڪونہ ليندو آهي. اسان عشق جا ڪنل آهيون. مجرو بہ ڪنل ڪي ڏيندا سين. دنيادار ڏانهن واجهايون بہ ڪونہ. اسان عشق جو ديدار ڪيو ان ڪري ڪاڏي پيتي جون سڏون ختم ٿي ويون. اسان جي دل جي روشنائي رات کي ڪٽي ڏينهن ڪري ڇڏيو آهي. عشق جي ڪلال خاني مان جيڪو شراب پيتوسين تنهن مُلن جي مسلمان ڪان ائين بيزار ڪري ڇڏيو آهي جيئن ڪفر ڪان بيزار ٿبو آهي. عشق جي حسن جا بہ ٽيهہ اکر آهن. انهن مان هڪ الف جو بيان بہ پورو نہ ٿو ٿي سگهي. قرآن، توريت، انجيل، زبور ۽ ٻيا سيئي ڪتاب ان بيان مڪمل ڪرڻ لاءِ حيران آهن قيامت تائين بيان ڪندا رهندا تہ بہ پورو نہ ٿيندو. جيڪڏهن عشق جي راهہ ۾ دين ايمان وڃن ۽ ڪافر ٿي پئجي تہ شڪراني ۾ تانهريءَ جي ديگ تيار ڪري معصوم ٻارن کي ڪارائجي. ڏوڪڙ هجن تہ اهي بہ قربان ڪجن ۽ لک شڪرانا ڪجن تہ ڇگو ٿيو جو دين ايمان ڪان جند ڇٽي پئي نہ تہ دين ايمان جو بار غرق ڪري ڇڏي ها. عشق جي بسم الله جو نيشان اهو آهي تہ هو ڀهريائين محبوب اڳيان ڪُسي حلال ٿيندو. عشق وسنو اٿئي ان درياهہ ۾ غرق ٿيءُ. ظاهر جو حسن رڳو رنج اٿئي عشق مجازي هجي يا حقيقي ٻنهي مان الله ڏسڻ ۾ ايندءِ.

هزار ڀيرا ڪعبة الله جا حج ڪرين تہ بہ الله منهن ڪونہ ڏيکاريندءِ. عشق جو جلال آدمي کي شيطان ۽ ناري ڪري ٿو وجهي. مگر عشق جو جمال اهڙو آهي جو شيطان کي بہ نوري ڪري ٿو وجهي. اسان کي جيڪا عشق پوشاڪ پارائي هئي ان تي هي بيت لکيل هو.

ملامت صيقل زنگارِ عشق است، ملامت شهنهٔ بازارِ عشق است.

ملامت ڪٽ لاهڻ لاءِ عشق جو ريگمال آهي ملامت عشق جي بازار جي شرناءِ آهي

عشق جي هڪ ديدار دين ايمان تباهہ ڪري ڇڏيو. رسمي دين ڪان ائين بيزار ٿياسين جيئن هندو مسلماني ڪان بيزار آهي. عشق اسان کي وڏي آواز سان سڏ ڪري چيو تہ اوهان کي پنهنجي دفتر ۾

Scanned with CamScanner

داخل ڪيوسيون. پوءِ عشق شراب پياريو. شراب پيئڻ کان پوءِ ڏنوسون تہ ساري جهان ۾ ڪفر جو هل هنگامو مچي ويو. عشق ظاهري دنيا ۾ بہ خوشبوءِ ڪئي ۽ باطني طرح نَوَن آسمانن کان پري وڃي ويو. شراب پيئڻ بعد دين ايمان واجهائي ۽ پڇي پيو. عشق اهڙي شيءِ آهي جو ڏسڻ کانپوءِ ڪير بہ بچي ڪونہ سگهندو. سندس ڏسڻ سان نفس ڀسم ٿي ويو. عشق جي درياهہ ۾ دين ايمان ائين لڙهي ويندا آهن جيئن ڪک پن لڙهي وڃن. عاشقن ۾ عشق جي ڪماليت ڏٺي سون. زاهدن ۽ عابدن ۾ رياءُ ۽ خودي ڏٺي سون. تڏهن انهن کان پري ڀڄي وياسون. جڏهن عشق جو واعظ ٻڌوسون تہ ملن قاضين واري فقه ۽ حديثن کي ترڪي ڇڏيوسون. عشق جي ڳالهہ ڪجي تہ اسرافيل بہ رئي ٿي وڃي. عشق جي خبر اسرافيل يا عزرائيل کي نہ آهي هو تہ صرف ڪم تي مقرر آهن. عشق جي ميدان ۾ علم ۽ عقل جو گهوڙو هڪ وک بہ هلي نہ سگهندو ڇو تہ هو منڊبو آهي. دين ايمان عشق کان ائين ڀڄندا آهن جيئن عقاب باز کان لومڙ ڀڄي.

باز لوهہ ڏيندس تہ ڪڪڙاٽ پيو ڪندو ۽ ڏر بہ هٽ نہ ايندس. چنبي سان سندس ڪوپري لهي ويندي اٿس. عشق اسان کي دنيا جي ڪاڏن پيتن کان سخت بيزار ڪيو آهي. مومن اهو آهي جنهن جي دل الله جو آئينو هجي. جيڏانهن نهاري تيڏانهن اللهُ نظر اچيس. فَاَينما تولو فثم وجه الله هجي. الحديث المؤمن مِرآئة الرحمان. مومن جي دل ۽ روح ان درياه اعظم سان ائين ڳنڍيل هوندا آهن جيئن سج سان سندس ڪرڻا ڳنڍيل هجن ٿا.

قرآن ڪريم ۾ بہ هر هنڌ ايمان وارن کي خطاب آهي. مسلمان کي ڪٿي بہ خطاب نہ آهي. مؤمن جي دل ذات ذوالجلال جو تخت گاهہ آهي. قلب المؤمنين عرش الله تعاليٰ. مؤمن اهو آهي جيڪو ذڪر ڪمائڻ سان قلبي روشنائي ۽ صفائي حاصل ڪري. رسمي مسلمانن کي مؤمن ڪين چئبو. حقيقي مسلمان ۽ مؤمن اهو آهي جيڪو جودم غافل سو دم ڪافر سمجهي.

فقيري عادتون

ائن پهرن مان بہ پهر رات جو ننڊ ڪرڻ. اجائي گفتگو کان پاسو

Scanned with CamScanner

ڪرڻ، هلڻ وقت نظر پنهنجي سيني ۾ رکڻ، ڪنهن سچي نه واجهائڻ، غير الله جي ڳالهه ڪنن سان نه ٻڌڻ، ڪچهري ۾ اڪيلو هجڻ، گهر ۾ به مسافر ٿي رهڻ، غير الله سان دل نه لڳائڻ، دنيا جي دوستن کان منهن موڙڻ، جيڪو طالب جسم جي قيد مان نڪرندو سو معراج ماڻيندو. جيڪو خاڪ مان نڪتو سو پاڪ ٿيو. جيڪو خاڪ ۾ رهي مري ويو ۽ جسم مان نه نڪتو معراج تائين نه پهچندو مگر عاقبت ۾ بهشت ضرور ملندس، جيڪو جسم جي قيد ۾ رهيو سو هلاڪ ٿيو جيڪو جسم جي قيد مان نڪتو سو بي باڪ ٿيو. جنهن عشق جي راهه اختيار ڪئي سو هشناڪ ٿيو طالب کي علم جي ضرورت آهي. حديث ۾ آهي ته من تزهد بغير علم فهومات ڪافراً. يعني جيڪو ڄاڻ کانسواءِ زهد ڪندو سو ڪافر ٿي مرندو. ان ڪري اول هر شيءِ جي ڄاڻ رکجي پوءِ ڪوشش ڪجي.

علم ريءَ فقيري جيئن، واريءَ منجهه پروڻ
هئي اڳيئي پتري، ويتر آيس ڏوڻ

اول علم آموزو آخر اين جا بيا
که بي علم وارو حضورش نيست جاءِ.

يعني، پهريائين علم سکجي پوءِ فقيري ڏانهن اچجي ڇو ته جاهل جي بارگاهه الاهي ۾ جاءِ نه آهي.

عشق جو علم حياتي ۽ نفس جو علم مماتي آهي. دمن جي سنڀال ڪرڻ طالبي آهي. جنهن دمن جي سنڀال نه ڪئي سو طالب نه آهي. پاڻ کي سڀني ڪاڏن لذتن ۽ گهٽي ننڊ کان بچاءِ ته تنهنجو شان ملائڪن کان به مٿي ٿيندو. سندن پرواز کان به تنهنجو پرواز مٿي ٿيندو. جن پاڻ سڃاتو تن الله سڃاتو. جن الله سڃاتو سي ڪافر نفس کان آجا ٿيا. خلق جي دوستي کان ڇريو ٿي گذار. عام ماڻهن جي ميڙتي کان هٽرادو ڇريائي به بهتر آهي. جيڪو الله جي عشق ۾ ايندو سو رڱجي ويندو. هت ذات پات جي پڇا ڪانهي. جيڪو وهي سو لهي. اها دل الله جو دروازو اٿوَ. جيڪو ذڪر سان ان دروازي کي کڙڪائيندو رهندو تنهن

کي ضرور الله منهن مبارڪ ڏيکاريندو. جنهن ڪچهري ۾ الله جي گفتار نہ آهي سا ڪچهري مردار آهي. جيستائين الله جي عشق ۾ سر نہ ڏيندين تيسين تائين ديدار نہ ٿيندءِ. حضور پاڪ ﷺ جن جو پڌايل عروة الوثقيٰ لٽڪندڙ رسو اهو دم جو ذڪر اٿيئي جيڪو ان کي مضبوط پڪڙيندو سو عرش عظيم تائين پهچندو. الله پاڪ آهي تنهن ڪري چاهي بہ پاڪن کي ٿو. الله پاڪ سان هڪڙو دم رهڻ بہ ٻنهي جهانن جي بادشاهي کان بهتر آهي. حضرت سچل سرمست فرمايو آهي تہ هڪ دم نال الله دي هووڻ بهتر ڪنون بادشاهي.

الله جي راضپي جي اها نشاني آهي تہ آدمي سندس ياد ۾ مشغول هجي. مگر ناراضگي جي اها نشاني آهي تہ آدمي ساري عمر گمراهي ۾ گذاري. عبادت تي فخر نہ ڪر متان زاهد عابد برسيا وارو ڪم ٿئيئي.

بيت: حضرتؒ قلندر شهباز

بلعم و برسيسا به بين، صد داغ لعنت برجبين

در شهر ما رسم چنين کس را نه باشد چون چرا

يعني بلعم ۽ برسيسا کي ڏس تہ سندن پيشانين تي لعنت جا سوين داغ لڳايا سون. اسان جي شهر ۾ اهڙي رسم رواج آهي ڪنهن کي بہ ڪجهہ چوڻ جي مجال نہ آهي.

پاڻ کي الله جي حوالي ڪر تہ الله تنهنجو ٿئي. قضا جا مالڪ پاڻ ٿيو. جيڪو قضا جو محتاج ٿيو سو موچڙن هيٺ آهي. گمراهہ ۽ خدا کان غافل جي تعبيداري هر گز نہ ڪريو. روئڻ جو وڏو درجو آهي. جيڪو عشق الاهي ۽ محبت خدا ۾ روئيندو تہ ان کي بشارت آهي. گهڻي کائڻ تي حق پاڪ ناراض ٿيندو آهي. جيڪو طالب گمراهن سان محبت ڪندو تہ خود بہ گمراهہ ٿيندو. طالب جي دل ڪوه طور مثل آهي ڇو تہ ان دل مان الله پاڪ ڪلام ڪندو آهي موسوين لاءِ لن تراني جو جواب آهي مگر اسان محمدين لاءِ سبحان الذي اسريٰ بعبده جو انجام آهي. ياد رکو تہ حضرت موسيٰ عليہ السلام کي هي اسم اعظم وارو طريقو ڪونہ هو. تڏهن بہ زبان سان رب ارني تي چيائين. کيس روحاني زبان جي خبر ئي ڪانہ هُيس. اهو طريقو صرف حضرت رسول الله ﷺ لاءِ امانت رکيل

۽ مخصوص هو. جيڪو الله کان پنيرو آهي تہ الله بہ ان کان پنيرو ٿيندو جيڪو الله جو ٿيو تہ الله بہ ان جو آهي.

الله جون ڳالهيون الله جا محبتي ٻڌندا. عامن کي ڪوبہ اثر نہ ڪنديون. جن کي الله تبارڪ و تعاليٰ پنهنجو ديدار پسايو تن جا وڏا ڀاڳ آهن. جنهن دل ۾ الله جو ذڪر نہ آهي سا دل برباد ۽ شيطان جو ٺڪاڻو آهي.

حديث: الحُب للهِ وَ البُغضُ للهِ علامر ذكر الله

يعني، الله جي محبت جي نشاني سندس ياد آهي. ساڳئي دشمني جي نشاني سندس ياد جو نہ هجڻ آهي.

ومن يعش عن ذكر الله نقيض له شيطان فهوله قرين. (القرآن)

جنهن دل ۾ خدا جو ذڪر نہ آهي ان ۾ شيطان رهندو آهي ۽ اهو ئي ان جو دوست آهي.

ذڪر ڪندڙ دل عرش عظيم مثل آهي. خدا جي ياد کان ڀليل دل بيمار آهي. اي مسلمانو حلال کائو. الله جو ذڪر حلال نوراني ۽ روحاني طعام آهي. الله کان غفلت حرام ۽ مردار آهي. الله جو ابتو ڀير ڪٽبو تہ ليندو. سبتي ڀير سان نہ ليندو. ذڪر الاهي ابتو ڀير آهي جيڪو ذڪر الاهي سان ذات حق تعاليٰ جي اڳيان ڪٺو سو حلال آهي. جنهن کي بنا تڪبير جي عزرائيل ماري وڌو سو حرام آهي، حق تعاليٰ کي وڌ ۾ وڌ بہ شيون پسند آهن. هڪ شهيد جي رت، ٻيو خدا جي محبت ۾ روئڻ. دين جي شهيد کي بهشت ملندو مگر عشق جي شهيد کي تحت الثريٰ کان عرش عظيم تائين سارو ملڪ انعام ۾ ملندس. جيئن حضرت امام حسين ۽ سندس ساٿي ٻنهي جهانن ۾ مختيار آهن. گناهن بخشائڻ لاءِ الله جي محبت ۾ روئڻ بهترين علاج آهي. الله جي محبت کانسواءِ ٻيو سڀ ڪجهہ دنيا جو قيد آهي. جيئن کي زالون حاملہ ٿي پڪو ٻار ڄڻينديون آهن ۽ ڪي وسڪيون ڪنهن ڪاڏي پيتي جي شيءِ تي ۽ سٽي طعام کي ڏسي ٻار ڪيرائي وجهنديون آهن اهڙي طرح ڪن هلندڙ طالبن جو هلندڙ ذڪر هوسن جي پويان لڳڻ ڪري وس ڪندي ختم ٿي ويندو آهي. مگر جنهن طالب جي دل ۾ اسم اعظم جو ختم

Scanned with CamScanner

رهجي ويو تہ اتان الله اثبات ٿيندو. دل هڪ ٺانوَ مثل آهي. منجهس دنيا سمائبي يا منجهس الله سمائبو. هڪ ٺانوَ ۾ ٻہ شيون نہ ماپنديون. حرام کاڌو دل کي ڪارو ڪندو آهي. الله جي ذات بي پرواهہ آهي. موليٰ جي ملڪ ۾ جيڪو ڪٿي سو ڪائي. جيڪو ڪيس ياد ڪندو تہ هو ان جو آهي. ڪپڙڻ رڱڻ ۽ پائڻ ۾ فقيري ڪانہ آهي. ائين هجي ها تہ پينو فقير وڏا فقير هجن ها.

هر هڪ علائقي ۾ سَوَ ورهيہ ڪان پوءِ عارف پيدا ٿيندو آهي. اڳ انسانن جي هدايت لاءِ نبي سڳورا ايندا هئا. مگر ماڻهن هر هڪ نبي کي تڪليفون ڏنيون هيون. اهي ماڻهو تہ عارفن فقيرن مان نہ ٿا مڙن. آخرت ۾ بهشتي بهشت ۾ دوزخي دوزخ ۾ ويندا مگر فقير عارف الله جي نور ۾ تہ بہ هٽي هڪ ٿي ويندا.

مان تون حق ۽ باطل آهن. عشق جي اچڻ کانپوءِ ٻيئي ڪونہ رهندا آهن. دل چئن عادتن سان مري ويندي آهي. اهو باطن جو اصول آهي تہ جنهن بہ عارف جو ڪتاب يا ڪلام پڙهبو تہ هو پاڻ اچي حاضر ٿيندو ۽ پڙهندڙن سان گڏ پاڻ بہ پڙهائيندو. ساري جهان کي خوديءَ ماري ختم ڪيو آهي. مگر فقيرن، عارفن، عاشقن خودي ختم ڪئي تڏهن الله وٽ پهتا. ڪاٺيءَ جي ترار توڙي سوني مياڻ ۾ هوندي تہ بہ ٻرڻ جو ڪم ڏيندي، جنگ ۾ ڪم ڪانہ ايندي، عام ماڻهو ڪاٺ جي ترار وانگر آهي جيڪي پنهنجي ڪڌن ڪرتوتن سبب جهنم جي باهہ ۾ وڃي سڙندا. توڙي زريفت ۽ اطلس جون پوشاڪون پهريندا هجن. مگر عاشقن جو روح جوهر دار ترار آهي ان کي کهڙي بہ پراڻي مياڻ ۾ رکبو تہ بہ مالڪ کي اهم ڪم ڏيندي.

ڪاڏي جا ٻہ قسم آهن. هڪڙا کائن ٿا جيئڻ لاءِ، ٻيا جيئن ٿا کائڻ لاءِ. جيڪي جيئڻ لاءِ ٿا کائن تن جي زندگي خدا جي ياد ۾ ٿي گذري، جيڪي زنده رهن ئي کائڻ لاءِ تن جي حياتي عيش عشرت ۽ نفساني هوسن پوري ڪرڻ ۾ ٿي گذري. جن جو آخري ٽڪاڻو سجين مڪان يعني دوزخ آهي. جيئن ڪوهيڙو سج کي ڍڪي ڇڏيندو آهي تيئن حرام کاڌو ۽ سڌن جو دونهون دل جي اکين کي انڌو ڪري ڇڏيندو آهي. جنهن کي روزگار جي ڳڻتي آهي. ان جي مراد ماني آهي ۽ غافل

آهي. ٻين ڏوهن جا قيدي آزاد ٿي سگهن ٿا مگر حرص جا قيدي ساري عمر قيد ۾ آهن. انهن جو آزاد ٿيڻ ناممڪن آهي. عام ماڻهن جو دين ايمان ان ۾ شهوت آهي. وچولي درجي وارن جو دين ايمان الله آهي. خاصن جو دين ايمان الله تعاليٰ جو گهڻي انداز ۾ ذڪر ڪرڻ آهي. خاص الخاص جو دين ايمان ۾ زندگي عشق شهنشاهه آهي. طالب جيئن دم تکو هلائيندو تيئن الهام ذريعي ذات ذوالجلال وٽان دلاسا پيا ملندس ۽ ڪيس دلجاءِ ٿيندي رهندي ۽ نيٺ وڃي پهچندو.

تکي طالب کي حضرت رسول الله حضرت پير موليٰ علي عليہ الصلواة والسلام ديدار پيا ڪرائيندا ۽ دلجاءِ پيا ڏيندس. محبت واري طالب جا دم عرش عظيم تي پهچندا آهن. دمن واريون تنواروں ذات ذوالجلال کي رحم پيدا ڪنديون آهن. نيٺ پاڄهه ڪري ڪيس ديدار ڪرائيندو آهي.

دنيا جا طالب ڪدڙا آهن عقبيٰ جا طالب مؤنث آهن. الله جا طالب مرد آهن. محبوب جي ملڻ لاءِ تہ گهڻن کي اميد هوندي آهي پر محبوب جنهن تي پاڻ راضي ٿيندو ان کي پاڻ وٽ گهرائيندو آهي. هي ذڪر وارو رستو حضرت رسول الله پير موليٰ علي عليه السلام ۽ اهلبيتن مسجد نبوي جي صُفح ۾ رهندڙ طالبن کي سمجهايو هو. معراج جو بہ اهو ئي رستو آهي. ٻين عبادتن سان ڪڏهن بہ معراج نہ ٿيندو آهي.

اسم اعظم شينهن مثل آهي. جيئن شينهن ڪاوڙ مان ڪنهن شيءِ کي اڇليندو آهي ائين اسم اعظم بہ ڪمائڻ واري کي پرواز جي طاقت ڏيندو آهي جو هو عرش عظيم تائين وڃي سگهندو آهي. پاڪائي سان نماز پڙهڻ ملائڪن جي خصلت آهي. محبت سيني عبادتن جو مغز آهي. محبت واري عبادت قبول پوندي آهي. محبت کانسواءِ رسمي عبادت چئبي، هر هڪ رسم بيڪار ۽ رَدُ آهي. نماز بي ريائي ۽ سواءِ ڏيکاءَ جي پڙهجي ان جو ملهه ئي نہ آهي عبادت کانسواءِ آدمي گڏهه آهن. سندن عمر صرف هينگون ڪرڻ ۽ گڏهين پٺيان ڀوڙندي تي گذرين. جيڪي انسان رات جو جاڳي پاڪائي سان زباني ذڪر تا ڪن نمازون تا پڙهن، خدا کان ڀڄن تا پرائو حق نٿا کائين، انسانن جي ڪم تا اچن، ڪنهن جي بہ دل نٿا ڏکائين سي بهشت جا

حقدار آهن. اهو ملائڪن وارو درجو آهي. عام مسلمانن لاءِ نماز بچاءُ آهي. جيڪو دل سان بہ الله ڏي نہ هلي ۽ ظاهري نماز بہ نہ پڙهي سو تہ ڪافر آهي. عام ماڻهن ۽ خاص جي موت ۾ فرق آهي، الله اثبات ڪرڻ کان سوا ماڻهو مري ويو تہ ڄڻ ڪتو مري ويو. ڪيس گهلي وڃي ڪڌ ۾ اڇلائيندس تہ متان ڏپ ڪري. مرڻ بعد سندس نالو ئي ختم. الله اثبات ڪرڻ وارا هميشه حيات ۽ عالم آشڪار آهن.

دم عيسيٰ عليہ السلام اٿيئي جي سچائي تہ واهہ نہ تہ گڏهہ جو گڏهہ آهين، نفس توڙي نمازون صلواتون ۽ تسبيحون پڙهي تہ بہ اعتبار نہ ڪجوس. هي وڏو مڪار ۽ رهزن اٿو. ويساهہ ڏيئي مڙئي مڏي اعمالن جي لوڙهي ويندو. افسوس جو نفس گڏهہ بکيو ٿيئو تہ قرض ڪڻي بہ کارايوس ٿا. مگر روح جو خيال ئي نہ ٿا ڪريو. سڪي تاڙو ٿي ويو اٿو. سندس خوراڪ ذڪر الاهي آهي. جيڪا ڪيس فقر ڪانسواءِ ڪير بہ نہ ٿو کارائي، نفس جي سڏن آدمي کي الله کان پري ڪيو آهي نہ تہ الله تہ تمام ويجهو آهي. ماڻهن کي جيتري نفس جي کارائڻ پيارڻ جي ڳڻتي آهي. جيڪر ايتري خدا جي ڳڻتي ڪن تہ خدا جيڪر ڪانئن پري ٿيئي ڪونہ. ماڻهو مٽيءَ جي پيدائش آهن ڪائن بہ مٽي ٿا پوءِ اُهي آب حيات ڪيئن پيئندا. آب حيات روحاني خوراڪ آهي. پوءِ جيڪڏهن پنهنجو روح ان جي جيئڻ لائق بنايائون تہ واه نہ تہ جواب اٿن. هي خاڪي وجود بہ عشق جو عارضي تنبو آهي. جنهن مهل بہ هن ۾ عشق آمد ۽ موج ڪئي تہ هي ڦاٽي پوندو. پوءِ هي نہ رهندو عين هو هوندو.

معدو نفس جي مسند آهي. دل خدا جو تخت گاهہ آهي. جنهن معدي واري مسند لذتن ۽ مزن سان آباد ڪئي تہ ان مان هوسن ۽ شهوت جا درخت پيدا ٿيندا جيڪي ڪيس جهنم ۾ ساڙڻ لاءِ ٻل جو ڪم ڏيندا. مگر جنهن ذڪر الاهي سان دل وارو تختگاهہ آباد ڪيو تہ ان وٽ تخت جو مالڪ هڪ ڏينهن ضرور مهمان ٿيندو. ان ڪري سندس شان زماني جي بادشاهہ کان بہ وڏي ويندو. جنهن پنهنجي عمر معدي جي خدمت ۾ گذاري تہ ان جو مقام ڪارو دوزخ آهي. جنهن جي باهہ بہ ڪاري آهي.

دوزخ هڪ چورس ڪوٽ آهي اندر ڪاري باهہ ٻرندڙ اٿس اتان

جي مقرر ملائڪن جي شڪل ٻه ڪاري آهي. انهن کي قياس اصل ڪونه آهي. ان باهه جو ٻل ماڻهو ۽ پٿر آهن. خدا کان غافل ماڻهو جڏهن مرندا آهن تہ ڪين اُهي ملائڪ سندن ڪنڌ ۾ لوهه جي ٻياني وجهي ان پٽ مٿان ڪٽي اندر اڇليندا آهن. ماڻهن جي پوڻ ڪري باهه وتي وڏا اولانيا ڪندي آهي. جيڪي پٽ جي ٻاهران ڏسڻ ۾ ايندا آهن. جهنم ۽ معدو هڪجهڙا آهن. ڪيترو ٻه ڀرين تہ ٻه هل من مزيد يعني اجا ٻيو هجيو تہ آڻيو پيو چوندو.

ظلم ۽ حسد مهل معدي کي نفس چئبو آهي. شهوت جي غلبي وقت هن کي شيطان چئبو آهي. مڪر ۽ ٺڳي وقت کيس خناس چئبو اٿس. نفساني خودي وقت هي چمڙي مثل آهي. جيڪو ڪنهن کي ٻه پاڻ جهڙو نہ سمجهندو آهي. ڪاوڙ مهل خنزير آهي. آدميءَ ۾ سيئي خصلتون موجود آهن. چاهي هو شيطان ٿئي چاهي لنگور ٿئي ۽ چاهي هو مچريل رڇ ٿي پوي. هر هڪ خصلت کي تصور آهي. ان خصلت وقت سندس شڪل معلوم ڪري سگهبي آهي.

نفس هڪ وڻ مثل آهي جيڪو هر وقت دل جي پاڪ صحن تي خيالات جا پن ڇاڻيندو ۽ گند ڪندو رهندو آهي. جيڪڏهن ذڪر جي ٻهاري سان دل جو صحن صاف ڪبو رهبو تہ گند ڪونہ ٿيندو.

شاهه اعظم صاف دل ۾ رهي سگهي ٿو. گند واري جاءِ تي شيطان رهندو آهي. شيطان خدا جي دشمن وٽ رهندو آهي نہ دوست وٽ. فقير ان کي چئبو آهي جيڪو دم سجايا ڪري ۽ دمن جي حفاظت ڪندي جسم مان نڪري پوي يعني عبد مان الله ٿي پوي.

افسوس انهن مسلمانن جو آهي جيڪي نفس کي گناهن کان نہ ٿا روڪين، ڇاٽي واٽي گناهه ڪندا ٿا رهن ۽ چوندا ٿا رهن تہ سياڻي اسان کي حضرت رسول الله ڇڏائيندو. نفس کي هت ٻه مزن کان نٿا روڪين ۽ آخرت ۾ ٻه عيش عشرت جا آسرا رکن. هوڏانهن حضرت رسول الله فرمايو آهي:

من ارادالدنيافله الدنيا، من ارادالآخرة فله الآخرت من ارادالمولىٰ فله المولىٰ

ترجمو: جيڪو دنيا گهرندو تنهن کي دنيا ملندي جيڪو عقبيٰ گهرندو تنهن کي عقبيٰ ملندي جيڪو موليٰ گهرندو تنهن کي مولا ملندو.

Scanned with CamScanner

هڪ هٽ ۾ به گدرا نه ايندا آهن. دنيا به گهرن عقبيٰ به گهرن ۽ مولٰي به ملين ائين ڪڏهن ڪونه ٿيندو. حضور پُر نور ﷺ جن به ذات ذوالجلال جي مرضي جي خلاف ڪوبه ڪم ڪونه ڪندا هئا. بي فرمان بندي جي دوزخ ۾ وڃڻ سبب ڪين ذرو به ڏک ڪونه ٿيندو. ڇاڪاڻ ته پاڻ مڪمل هدايت ڀڏائي چڪا آهن. هر هڪ طالب کي ذڪر وٺڻ کانپوءِ به ٽي سال سيني پنهنجي ۾ نظر ۽ ڌيان ڪرڻ گهرجي ۽ ڪيس مراقبو ڪرڻ کپي، ڇو ته هر هڪ ماڻهوءَ جي دل تي غير جي ڪارهن هوندي آهي. اها جلدي نه لهندي آهي.

عام بي حاصل صوفي طالب کي ذڪر ڪرڻ وقت سندن صورت جو تصور رکڻ لاءِ چوندا آهن. حقيقت ۾ اها بت پرستي آهي. جيڪو طالب پنهنجي سيني ۾ جنهن به صورت جو تصور ڪندو ته ان تي عاشق ٿي پوندو ۽ خدا وسري ويندس جيڪو شرڪ آهي، تڪي ذڪر هلڻ سان از خود دل ۽ خيال ۾ ڪامل مرشد جي صورت پيدا ٿيندي آهي. اُها صورت سچي آهي ۽ طالب کي فائدو ڏيندي آهي. مگر ناقص مرشد جي صورت شيطان مثل آهي. عالم اهو آهي جيڪو پاڻ سڃاڻي مگر پي ايڇ ڊي ڪرڻ وارو عالم نه آهي. جيستائي نفس سان ياري اٿيئي ته خدا سان دشمني ڇاڻ. نفس سان دشمني ڪر ته الله سان دوستي ٿي پويئي. نفس لاءِ بک ائين آهي جيئن آدمي لاءِ هيرو ڪائڻ. نفس سان جنگ ڪرڻ وارو خدا وٽ مقبول آهي. عين ۽ غين جي ساڳي صورت آهي مگر نقطئه جو فرق آهي. فقير عارف الله جا قاصد آهن خدا جي خلق کي الله جو پيغام ٿا پهچائين. جيڪو چاهي ته ٻڌي جيڪو نه چاهي ته نه ٻڌي، عارفن هڪ اکر پڙهيو ته ٻئي جهان پڌر تي ٿي پين. فقير کي ملامت جو شوق ٿيندو آهي ۽ بادشاه کي شڪار جو. عشق الاهي وارو فقير اديب آهي. ڇاڪاڻ ته ادب به عشق ٿو سيکاري. جيڪو روح وانگر پاڪ ۽ نفساني غلاظتن کان صاف آهي سو فقير آهي. خدا کان سواءِ ۽ ٻئي ڪنهن سان به محبت نه رکڻ وارو ئي فقير آهي ۽ اهو ئي تصوف آهي. دل ذڪر سان صاف رکڻ. خلق جي ميوتي کان پري رهڻ. نفس سان مخالفت ۽ دوستي، ٺهراءُ نه ڪرڻ ڪشف ۽ ڪرامتن کان دور رهڻ. روح جي حقيقت معلوم ڪرڻ، اسم اعظم

Scanned with CamScanner

ذريعي جسم مان نڪرڻ. جنهن لاءِ سارو جهان سِڪي ٿو سو ٿي پوڻ جو نالو فقيري آهي. ماڻهن فقيري مُئن کان ورتي تڏهن جيئرا نہ ٿيا. اسان فقيري جيئرن کان ورتي تڏهن جيئرا ٿي پياسون ۽ بقا حاصل آهي. ڪڏهن بہ ڪونہ مرنداسون. فقيري جا پنج اصول آهن. (1) خلوت در انجمن يعني ڪچهري هوندي اڪيلو هجڻ. (2) سفر در وطن يعني گهر ۾ بہ مسافرن وانگر رهي. (3) هوش دردم. يعني دم جي ذڪر ۾ خيال هجيس. (4) نظر در قدم يعني نظر پيرن ۾ هجيس. (5) ياد ڪرد باز گشت. يعني خدا جي ياد هميشه رهي ۽ ڪڏهن بہ منهن نہ موڙي جيڪو الله جي پنڌ ۾ جان قربان ڪري ان کي ڪاهوڙي چئجي. جنهن جي دل الله جي ذڪر سان روشن آهي تہ ان جو وجود بہ روشن هوندو. دم وارو ساز سيني سازن جو سردار آهي. سنڌ جي فقيرن جي فقيري ۽ منظوري حضرت قلندر لعل شهباز جي هٿ ۾ آهي. جنهن کي منظور فرمائيندو تہ اڳ ۾ ان کي پاڻ منهن ڏيکاريندو. فقير جو رايو ۽ راضپو درياهہ وانگر آهي. سُڃَ ڏانهن لڙي پوي تہ آباديون ٿي پون. آباديءَ کان مَٽَ ڪري تہ برباديون ٿي وڃن. فقير جي انتها اها آهي تہ هر صورت ۾ پاڻ کي ڏسي.

خوديءَ جي حقيقت

پاڻ کي پائڻ ۽ سمجهڻ. هئڻ ۽ هستي ڪرڻ کي خودي چئبو آهي. خودي ٻن قسمن جي آهي. (1) نفساني خودي (2) رحماني خودي. نفساني خودي پاڻ پائڻ کي چئبو آهي. جو چئجي آءٌ بہ آهيان ۽ الله تبارڪ و تعاليٰ بہ آهي. اها دوئي ۽ نفساني خودي آهي. عام خلق ان ۾ گرفتار آهي اهڙا آدمي قبر جا قيدي آهن. اها خودي پليد آهي. طالب مرشد کان ذڪر وٺي دل ۾ ڪمائيندو تہ نفساني خودي نابود ٿي ويندي. جنهن کان پوءِ رحماني خودي پيدا ٿيندي آهي. اها خودي طالب کي ذڪر الاهي وسيلي نفساني خوديءَ تان دست بردار ڪندي آهي. پوءِ اهو آدمي پاڻ کي اصل موجود نہ سمجهندو آهي. فقط ذات حق پاڪ کي موجود سمجهندو آهي.

اها پاڪ خودي آهي. هر هڪ آدميءَ کي غفلت سبب نفساني

Scanned with CamScanner

خودي آهي. اسم اعظم ڪانسواءِ رحماني خودي ڪانہ پيدا ٿيندي آهي. جنهن سان هو نفساني خوديءَ مان جند ڇڏائي سگهن. ان رحماني خوديءَ کي بيخودي بہ چئبو آهي. جنهن سان فقير عارف من خدايم جو نعرو هڻندا آهن. جيئن شاهہ منصور، شيخ عطار، سچل سرمست، بيدل بادشاهہ شمس الحق تبريز ۽ ٻين ڪيترن ئي من خدايم جون دم زنيون هنيون آهن مگر عام خلق، جن جون روحاني اکيون بند آهن تن کين نہ سڃاتو. تڏهن کين ڪونہ سڃاتائون. ڪن کي شهيد ڪيائون، ڪن جي کل لهرايائون ۽ ڪن کي تعذير ڏيارِيائون.

ڄڻُ بہ آدميءَ سان ڳالهائي سگهي ٿو. مگر خداوند ڪريم جو انسان سان ڳالهائڻ کي نہ ٿا مڃين. عام خلق انڌي آهي، الله تہ هر جاءِ تي موجود آهي ۽ فاينما تولو فثم وجهه الله آهي. جيڏانهن منهن ڦيرايو ٿا تيڏانهن الله اوهان کي سامهون آهي. ونحن اقرب وارو الله زمين ۽ آسمان ٺهڻ کان اڳ بہ موجود هو ۽ هاڻي بہ موجود آهي ۽ هميشه موجود رهندو. سندس ابتدا جي ابتدا ڪانهي ۽ نہ سندس ڪا انتها ئي آهي. هو ازل ۽ ابد کان بلند ۽ برتر آهي. اکيون تہ هر هڪ کي آهن مگر انهن ماڻهن کي شهوت جي لذتن ۽ مزن انڌو ڪيو آهي. پوءِ جيڪو پنهنجون اکيون پاڻ وڃائي تہ ان ۾ ٻئي ڪنهن جو ڪهڙو ڏوهہ. اصول آهي تہ جيڪي پوکبو سو لڻبو. جيڪو پوکيندو ئي نہ تہ لڻندو وري ڇا؟ سيد اهو آهي جيڪو عرش عظيم جو واقف هجي ڇاڪاڻ تہ ساداتن جو اصل وطن ئي اهو آهي.

طالب کي هر نشي کان پري رهڻ کپي. کين گهرجي تہ پنهنجون اندريون عادتون گهٽائي ڇڏين ائين نہ ٿئي جو پاڻ ۾ ٻاهريون عادتون بہ وجهي ڇڏين. مراقبہ وقت طالب کي هيٺ ويهڻ گهرجي. ڇو تہ هيٺ ويهڻ سان نفس ذليل ٿيندو آهي ۽ روح کي طاقت ملندي آهي. پهلواني اها نہ آهي تہ ڪو وڏو بار کڻجي يا ملهہ دسي وڃجي. پهلواني تہ اها آهي تہ نَوَنِ ئي آسمانن مان مٿي لنگهي وڃجي. عبد مان الله ٿي پئجي. طالب اهو آهي جيڪو ذڪر تہ ڪثرت سان ڪري مگر حورن ۽ بهشت نہ گهري، صرف ڪائنات جي خالق جي ديدار جي تمنا دل ۾

رکي. روح بادشاهہ آهي مگر هن جسم جي قيد ۾ پيل آهي. ڪيس نفساني خيالات ۽ هوسات جا ڳجها زنجير پيل آهن. جڏهن لا جي ترار سان اهي ٽوڙي وڌائين تہ پوءِ هي نون ئي آسمانن مان اڙيو ڪونہ رهندو. صوفي اهو آهي جيڪو دم بہ قضا نہ ڪري. اٿندي ويهندي گهمندي ڦرندي سندس خيال سدائين ذڪر ۾ هجيس. نفس سان جنگ هجيس. سڏائي تہ سيڪو صوفي ٿو مگر حقيقي صوفي ڪروڙن مان ڪو هڪ هوندو، هي سارو جهان مان جو ماريل آهي.

بيت

"مئين ماريا جڳ سارا،
مئين ڪون ڪنهين نہ ماريا."

جنهن ڪي نفس ماري وڌو سو خاڪ ٿيندو. جنهن پنهنجي نفس ڪي ماريو سو بي باڪ ٿيو. جنهن ڪي جيڪي ڪم ڪار ڏينهن جو هوندا تہ رات جو تہ ساڳيا خيالات خواب ۾ پيو ڏسندو. هن بوتي ۾ نفس ڪتو ۽ روح ملائڪ گڏ ويٺا آهن. هر هڪ پنهنجي طرف ٿو تاڻي، جنهن هن نفس ڪتي ڪي پاليو تہ هي ڪيس ضرور پنهنجي گهر يعني تحت الثريٰ واري گهر ڏانهن وٺي ويندس. جيڪڏهن روح ملائڪ ڪي پاليائين تہ هو وري نفس ڪتي ڪي اتي ماري ڦٽو ڪري پنهنجي اصلي ملڪ عرش عظيم ڏانهن وٺي ويندس. ساري جهان ۾ فقيرن کان سواءِ ڪندي ان ڪتي مان جان نہ ڇڏائي آهي. گهڻي خلق ڪي اهو ڪتو پنهنجي ڏر يعني دوزخ ڏانهن گهليون ٿو وڃي، جيڪو پاڻ ڪي وساريندو تہ الله انکي ياد ڪندو آهي. ۽ؤ دوزخ جا اُلا وسائيندو آهي ۽ بک نوراني برسات وسائيندي آهي. هي وجود هڪ بنگلو آهي، جنهن بنگلي ۾ روشني جو بندوبست نہ هوندو آهي تہ ان ۾ اونداهي ۽ بنگلو خالي هوندو آهي. اهڙي طرح جنهن وجود ۾ ذڪر الاهي جا ڏيئا نہ ٻرندا هوندا تہ اهو وجود بہ اونداهو هجڻ ڪري جلد ويران ٿي ويندو آهي. هي وجود الله جي آڏو جبل وانگر هڪ آڙ آهي. اگر تون بہ لا جي ڪهاڙي سان ان آڙ "وجود" کي ڀڃي وجهندين تہ الله پڌر تي ڏسندين. سڀ ڪنهن انسان ۾ ظاهري ۽ حقيقي وجود آهي تڏهن تہ انسان دنيا

جا ڪاروبار ٿا هلائين، نہ تہ هي بوتو ڪڏ جي اچلائڻ جي لائق آهي. هن وجود جو پورو پاندبو جيڪڏهن سڌن کان خالي ڪندين تہ هيرن ۽ لعلن سان پرپور ٿي پوندءِ. آدمي هن وجود کي ڏسي حيران ٿي ٿا پون جيڪڏهن روحانيت جي حسن کي ڏسن تہ جيڪر ڪائڻ پيئڻ بہ وسري وڃين.

ڏؤ نار ۽ ٻک نور آهي. سڀ هوسان ۽ سڌان ڏوَ مان پيدا ٿينديون آهن. ٻک سان سڀ سڌون ختم ٿي وينديون آهن ۽ صرف الله ياد ايندو آهي. ينگ ۽ شراب پيئڻ هر گمراهي جو منڍ آهي. هر هڪ نشو الله جي ذڪر کان گمراهہ ڪندو آهي. جيڪڏهن دل کي اسم اعظم سان طواف ڪبو تہ الله اثبات ٿيندو. عام لفظ اعميٰ مان نڪتل آهي، جنهن جي معنيٰ آهي انڌو. جنهن هن حياتي ۾ الله نہ ڏٺو سو قيامت جي ڏينهن بہ انڌو هوندو. من فی الهذهٖ الأعمیٰ فَهُوَ فی الآخرۃ اعمیٰ (القرآن) جنهن جون اکيون هن حياتيءَ ۾ انڌيون آهن سي قيامت جي ڏينهن بہ نور واريون ڪين ٿينديون. مسلمان تيستائين نالي ۾ مسلمان آهي جيستائين اسم اعظم وسيلي هن وجود مان نڪتو نڪري. جيڪو بہ هن طرح پنهنجي وجود مان نڪتو تہ حقيقي مسلمان آهي اهو ئي معراج ماڻيندو ۽ معنيٰ جي ملڪ جو مالڪ ٿيندو. عاشق ۽ عارف وَحدانيت جي حالت ۾ اناالحق جو دم هڻندا آهن. ان وقت مٿن بيخودي جو نشو هوندو آهي. نفساني هستي نہ هوندي اٿن. اها حقاني هستي آهي جيڪا سچي آهي. جيئن حضرت موسيٰ عليہ السلام سان خدا وڻ مان ڳالهايو هو تہ موسيٰ اِني اناالله. جنهن تي هر ڪو اعتبار ٿو ڪري. مگر جيڪڏهن اهو ساڳيو الله تعاليٰ ڪنهن پاڪ دل مان آواز پيدا ڪري ٿو وجهي تہ رسمي مسلمان جهيڙو ٿا ڪن. مگر افسوس جو اهي جِنَ جو اثر بہ قبول ٿا ڪن. مگر نعوذ باالله ڇا خدا وند ڪريم کي جن جيتري بہ قدرت ڪانہ آهي. مگر جنهن جسماني آزادي، معراج ۽ مشاهدي کان سواءِ من خدايم جو نعرو هنيو سو ڪافر آهي. ڪوڙي تي الله جي لعنت آهي. لعنت الله عَلَی الكاذبين.

مطلوب يعني مرشد جو مثال ان باغائي وانگر آهي جيڪو صوفي

ڀير جي اک کنهن کٽيءَ ڀير ۾ هٽندو آهي تہ ان مان متا ڀير ٿيندا آهن. اهڙيءَ طرح ڪامل مرشد بہ هڪ ويران دل ۾ اسم اعظم جي اک لڳائيندو آهي ۽ مالڪ سنڀال ۽ حفاظت ڪئي. نفساني سڏن جا اٺ تڙيائين تہ ان مان معرفت جا ميوا پيدا ٿيندا. سرهاڻ جا گل ٽڙندا. ڀيا بہ ڪيترائي ان مان فيضاب ٿيندا. حفاظت نہ ڪيائين تہ ميوا تہ بجاءِ خود مگر ٽاري ئي ختم ٿي ڪاڇي ويندي.

جيڪو ماڻهو سي ايس پي جو امتحان پاس ڪندو آهي تہ اهو ڪمشنر ليکبو آهي سندس اصلي نالو لڪي ويندو آهي. اهڙي فقيريءَ جا بہ چار درجہ آهن. آهن. (1) فنا في الشيخ (2) فنا في الرسول، (3) فنا في الله (4) بقا باالله. اهو الله اثبات ڪرڻ جو علم آهي. جيڪو بہ اهو علم عشق جي يونيورسٽي مان پاس ڪندو تہ اهو آدم مان الله ٿي پوندو. سندس نالو ۽ نفساني هستي حق جي هستيءَ ۾ گم ٿي ويندا. نسورو ئي نور ٿي پوندو.

بيت

بُند ڪهڙو بہ باهہ ۾ جي ٿا وجهو عين آتش ٿي پوي ٿو ٿا ڏسو
جنهن ڏنو الله سو الله آهي، جوگهڙيو منجهہ باهہ سوئي باهہ آهي

جيڪو فقير هن جسم جي قيد مان جيئري نڪتو تہ ان جو آستانو عرشِ عظيم آهي. هي وجود روحانيت جي پوشاڪ آهي، ماڻهو تہ ان پوشاڪ تي بہ حيران ٿيو پون. جيڪڏهن هن روح جي اصليت ڏسن تہ ٻئي پاسي ڪونہ نهارين، آدمي ڪي هي وجود الله جي ڏسڻ لاءِ عطا ٿيو آهي. جنهن هن وجود هوندي بہ الله نہ ڏٺو تنهن ڪجهہ بہ نہ ڏٺو. روحاني اکيون بہ الله جي ڏسڻ لاءِ آهن جنهن انهن اکين سان بہ الله نہ ڏٺو تنهن بہ ڪي ڪين ڏٺو. هي ڪن عرش عظيم جي گفتار ٻڌڻ لاءِ آهن جنهن انهن ڪنن سان الهامي گفتار نہ ٻڌي سو ٻوڙو آهي. جنهن زبان وحدانيت جي گفتار نہ ڪئي اها زبان وڍيل ڀلي آهي. ان کان ڪتي جي زبان چڱي آهي جو تہ اهو مالڪ جي در تي ٻؤنڪي تہ ٿو. جنهن سر ذات حق کي روحاني سجود نہ ڪيو اهو سر ۽ بوتو سوليءَ تي لٽڪيل ڀلو. جيڪي ڀير حق جي رستي تي هلڻ کان لاچار آهن اُهي

پير وڌيل پلا. جنهن جي سيني ۾ محبت الاهي نہ آهي سو پرندڙ ڪوري ۾ سڙيل چگو.

هن وجود ۾ ٽي روح آهن. (1) روحق مقدس، جيڪو دم جي حفاظت ڪري (2) روح منزه، جيڪو ننڊ ۾ نگهباني ٿو ڪري، (3) روح مقنس جيڪو هن وجود جو نالو آهي، هن کي مقناطيس روح بہ چئبو آهي. جيئن لوهہ ۽ مقناطيس جي پاڻ ۾ ڪشش هوندي آهي. ان طرح ٽي ئي روح پاڻ ۾ هڪٻئي ڏانهن مائل هوندا آهن. مگر ٻنهي کي ڪشش کان بچائي رکڻ پرهيزگاري آهي.

قرآن ڪريم ۾ آهي تہ جنهن پنهنجي نفس کي سڙن کان قابو ۾ رکيو تہ اهو ڪامياب آهي. "وَ مَن يُوقَ شُحَّ نَفسِه فَاُولٰئِكَ هُمُ المُفلِحُونَ. ظاهر باطن عشق شهنشاهہ جي حڪومت آهي. مگر پاڻ ان ظاهر ۽ باطن کان نرالو آهي. ان ڪاروبار هلائڻ لاءِ ملازم مقرر ٿيل اٿس، سموري انتظام لاءِ هڪ وزيراعظم پيو.نائب وزير اٿس جنهن جو نالو احمد بہ آهي محمود بہ آهي، ٽيون دفتردار آهي ساري جهان جو دفتر ان جي هٿن ۾ آهي. ان جو نالو شاهہ مردان ۽ لقب شير يزدان آهي. چوٿون صوبيدار اٿس جيڪو بالا حڪام موجب ڪم ڪندو آهي. جنهن جو نالو عزرائيل آهي.

صوفين جا بہ قسم آهن. (1) معنيٰ جا صاحب (2) ماني جا مل. معنيٰ وارا صاحب صوفي سمنڊ جي مڇي مثل آهن ۽ ماني وارا گلوئي مثل آهن. سمنڊ جي مڇي کي ڪير بہ سولائيءَ سان شڪار نہ ٿو ڪري سگهي، مگر گلوئي صرف ٻر مان ٻوٿ ٻاهر ڪڍندي تہ ڪوئا مار باز جهٽ ڏيئي ڪٽي ويندس. انهن لاءِ باز عزرائيل آهي. معنيٰ وارا صوفي عزرائيل کان سَوَ ڪوهہ پري معنيٰ واري ڪن ۾ وڃي غرق ٿين اتي عزرائيل جي پهچ ئي ڪانهي، ان ڪري انهن تي موت ئي ناهي.

اسم اعظم عرش عظيم جي ڏاڪڻ آهي جيڪو ان ڏاڪڻ تان چڙهي ويو تہ ان جي رهڻ جي جاءِ عرش عظيم آهي. مڙس اهو آهي جنهن پاڻ کي طواف ڪيو. ان جو ڪير بہ مٽ نہ آهي جيڪو سِپَ ڳوليندو سوئي موتي لهندو. جيڪو سپ تائين نہ پهچندو اهو موتي ڪيئن لهندو. ماني لاءِ حيران ڇو آهيو. جانورن کي جهنگ ۾ پکين کي هوا ۾ رزاق روزي

ڏئي ٿو. اوهان جو الله تان اعتبار پڳل آهي ڇا؟ ٻنهي ڏسڻ ۾ ته اڇو هوندو آهي پر شين کي ڪارو ڪندو آهي، ائين سڌون به ڏسڻ ۾ چڱيون هونديون آهن مگر دل کي ڪارو ڪري ڇڏينديون آهن.

جنهن اِسم اعظم لاءِ ملان ۽ قاضي حيران آهن اهو عشق شهنشاهه اسان فقيرن کي عطا ڪيو آهي. ڪل ذڪر پنج آهن. چار ذڪر نور جلال مان آهن هڪ ذڪر نور جمال مان آهي. انهن چئني ذڪرن سان نفس نه مرندو آهي، صرف نور جمال واري ذڪر سان مرندو آهي. نور جلال باهه آهي ۽ نور جمال پاڻي آهي، نفس به باهه جو ٽهيل آهي. نور جمال مان ذڪر نفي اثبات آهي. جيئن باهه کي پاڻي وسائيندو آهي. تيئن ذڪر نفي اثبات نفس کي ناس ڪري ڇڏيندو آهي. جيڪو بهشت لاءِ ٿو عبادت ڪري سو پنهنجي نفس جو مزدور آهي. جيڪو عبادت خدا لاءِ ٿو ڪري سو اُهو خدا کان غير واقف آهي. ڇو ته خدا تعاليٰ عبادت کان بي نياز آهي جڏهن تون شهر مان گذرين ته ماڻهن جو آواز تنهنجي ڪن تي نه پوي، ڪچهري ۾ به اڪيلو هج.

ٻانهي ۽ خالق جي وچ ۾ آسمان عرش ڪرسي حجاب نه آهي. صرف پاڻ ڀانئڻ حجاب آهي. جيڪو پيٽ ڀري کائيندو سو هميشه بڪيو رهندو. جيڪو ڪنهن انسان اڳيان هٿ ٽنگيندو اهو هميشه محروم رهندو. توڪل وارا اوقاتي آهن. توڙي باهه ۾ گهرندا ته به خبر ڪانه پوندن. توڙي ترار جو ڌڪ هڻبن ته به زخم ڪونه ٿيندن. پيٽ خالي رکڻ جوانمردي آهي. جنهن هن کي سڃاتو تنهن جو ڪم باريڪ آهي جنهن نه سڃاتو تنهن جو رستو تاريڪ آهي. پيٽ ڀري کائڻ سان حڪمت نه رهندي آهي، ماڻهو ننڊ جسم لاءِ ۽ دماغ لاءِ سڪون سمجهندا آهن پر اسان لاءِ اوجاڳو سڪون آهي، اڌ رات ڪانپوءِ اٿي ويهه ته تنهنجا سڀ ڪم ٺيڪ ٿي ويندا. ڏُن جي مٿان بهشت ۽ هيٺان جهنم آهي. نفس جهڙي دشمن سان دوستي نه رک. شيطان جهڙي مڪريل سان متان محبت ڪرين.

تصوف جي معنيٰ آهي حق جي نصيب لاءِ نفس جا سڀ نصيب ترڪ ڪرڻ، جاهل جي دنيا ترڪ ڪرڻ کان عاقل جي دنيا طلبي چڱي آهي. دل بي انت درياهه آهي. جڏهن اهو درياهه حق سان ڀربو ته اتان نور

Scanned with CamScanner

اٿلي عضون تي پوندي. اگر اهو باطل سان پربو تہ ان مان اونداهي اٿلي عضون تي پوندي. درويش اهو آهي تہ ڪير بہ وٽس وڃيُ تہ خالي نہ موٽي ۽ نااميد نہ ٿئي. عارف اهو آهي جيڪو ٻنهي جهانن کان آسرو پلي وڃي، ڪيس دم دم سان هزار تجليون ظاهر ٿين ۽ هڪ وک سان عرش عظيم کان بہ مٿي هليو وڃي ۽ ٻئي قدم سان واپس موٽي اچي.

اهو وڏو بادشاهہ حضرت رسول الله وارو پهرياڻ پائي آيو جنهن بہ رستا ٻڌايا. (1) خاصن وارو رستو جنهن ۾ دم ذڪر کان خالي نہ هجي، فوت الانفاس قتل الانبياءُ (ترجمو) جنهن دم قضا ڪيو تنهن ڄڻ نبي شهيد ڪيو. (2) عامن وارو رستو. جنهن ۾ نماز روزو حج، زڪوات ۽ خيرات جو تاڪيد ڪيل آهي.

اسان جا اول آخر ٻنهي جهانن ۾ ٻارهن امام ۽ چوڏهن معصوم اڳواڻ ۽ رهبر آهن. جيڪي اهلبيت پاڪ آهن. اهي امام العارفين آهن. انهن جي مدد ڪانسواءِ ڪوبہ عارف باالله نٿو ٿي سگهي، حضرت امام حسن عليہ السلام ۽ حضرت امام حسين عليہ السلام اسان جا وسيلا ۽ جنت جي جوانن جا سردار آهن. انهن شهيدن جو ماتم هميشه ڪرڻ گهرجي. خاص ڪري تيرهين محرم تائين. شريعت موجب دل حاضر هجي يا نہ نماز جائز آهي. طريت موجب دل حاضر نہ هوندي تہ نماز جائز نہ آهي. علي ۽ احمد هڪ آهي مگر ٻيائي وارن لاءِ ٻہ آهن. علي مان مراد ولي آهي. عام ماڻهن جي نماز پنج وقتي آهي مگر فقيرن جي نماز دم دم سان هوندي آهي. عام ماڻهو خيالات کي اڳيان ٻيهاري سجدو ڪندا آهن مگر فقير الله کي روبرو سجدو ڪندا آهن. نمازي ويچارا بهشت لاءِ پاڻ ٿا پتوڙين تہ جيئن ميوا ۽ ستر حورون ملن. هت تہ هن کان هڪ عورت بہ راضي نہ ٿي ٿئي. هت تہ ستر حوران بهشت وارن کي ڏاڙهي کوهي پٽ ڪري ڇڏينديون.

روزو ٻن قسمن جو آهي (1) عام روزو (2) خاص روزو. عامن لاءِ صرف رمضان مهينو روزا رکي ٻاي يارنهن مهينا کائيندو پيئندو عيش ڪندو وتي. خاص روزو آهي ٻئي جهان ترڪ ڪرڻ، دنيا خواه عقبيٰ جي لالچ ڇڏي ڏيڻ. دنيا جي محبت سان دل مري ويندي آهي. زنده دل کان شيطان بہ ڀڄندو آهي. شيطان کي ڏوهي ڪيئن چئجي انسان کل عقل آهي برايون ڪن پاڻ ۽ ڏوهہ وري شيطان تي ڏين. نماز ۾ نياز ۽ زاري اهڙي

Scanned with CamScanner

ڪجي جو نيزو لڳي تہ بہ خبر نہ پوي، نيڪي بدي خدا جي طرف کان آهن پر نيڪي نيڪن هٿان ۽ بدي بدبخت هٿان ٿيندي آهي فقير سان هڪ گهڙي صحبت ڪرڻ هزار ورهين جي عبادت کان ڀلي آهي.

”يك زمانه صحبت با اوليا، بهتر از صد سال طاعت بی رياءُ

مَن اَرَادَ اَن يَجلس مَعَ اللهُ فَليَجس مَعَ اَهل تَصوفُ (حديث پاڪ)

ترجمو: جيڪو چاهي تہ مان الله سان صحبت ڪريان ان کي گهرجي تہ هو صوفي فقير سان صحبت ڪري گويا الله سان صحبت ڪيائين.

بندي جي الله سان هيڪوٽي محبت هوندي تہ الله جي ساڻس ڏهوٽي محبت هوندي، عورت تي عاشق ٿي ڪيس راضي ڪندين تہ هوءَ توکي پيشاب واري جاءِ ڏيکاريندي الله تبارڪ و تعاليٰ تي عاشق ٿيندين تہ هو توکي پنهنجو ديدار ڪرائيندءِ. الله ڪنهنجي ڪمائي ضايع نٿو ڪري پر بندا پنهنجي ڪمائي پاڻ ٿا برباد ڪن. دل بادشاهہ جو تخت گاهہ آهي اتي ڪنهن بہ نامراد لچ ۽ بيقدر کي اچڻ نہ ڏيو متان بادشاهہ ڪاوڙجي پئيوَ. قلب المومنين عرش الله تعاليٰ، حاجي ڪعبة الله جو طواف ڪندا آهن مگر ڪعبة الله وري فقيرن جو طواف ڪندو آهي.

جيڪا شيءِ هٿ ذَلل هوندي تہ هُٿ بہ ليي پوندي، ان مان مراد شافع محشر آهن جي هٿ ذَلل هوندا تہ محشر جي ميدان ۾ ايڏي وڏي ميڙ ۾ ڪيئن وڃي جان ڇڏائڻ لاءِ ڪين منٿون ڪبيون. تنهن ڪري ڪوشش ڪري هٿ ئي ڏسڻ لاءِ جهُد ڪريو. جيڪو پنهنجي نفس سان جنگ ڪندو سو خدا وٽ پهچندو، جيڪو پنهنجي نفس تي خدا ڪارڻ سختي ڪندو تہ خدا جي ڪرامتن کي ويجهو ٿيندو.

جيڪو ٽن ڳالهين کي پسند ڪندو تنهن کي موت ويجهو آهي. (1) سنو ڪاڌو ڪائڻ، (2) سنا ڪپڙا پائڻ ۽ (3) دنيا دارن سان صحبت ڪرڻ. جنهن الله سڃاتو تنهن سڀ ڪجهہ سڃاتو. اڪيلائي ۾ هڪ دم ويهڻ بہ عين عبادت آهي ۽ سڀني عبادتن کان بهتر آهي. ڪوشش ڪر تہ دل سجاڳ ٿيئي. دل اها بيدار آهي جيڪا خدا جي ياد ۾ گم آهي. زبان سان توبہ ڪرڻ زالن وارو مڪر آهي. توبہ تہ اصل اها آهي جو وري گناهہ کي ويجهو نہ وڃجي. جنهن فقير پنهنجي تعريف ڪئي اهو فقير نہ آهي پر مڪار آهي.

الوهيت جا راز

(1) ملڪوت هڪ وڏي رعب تاب واري جاءِ آهي. جڏهن اتي آءٌ ويس ته معلوم ٿيو ته اُها جاءِ حضرت مولا علي عليہ السلام جن جي تخت جي جاءِ آهي. جنهن جو نالو فنا في الشيخ جي منزل آهي، سو مرشدن جو مرشد ۽ پير مغان آهي. انا مدينة العلم و علي با بها واري حديث هن جاءِ جي باري ۾ آهي. اها جاءِ الله جي احديت جي آهي.

(2) جڏهن جبروت ۾ وياسين ته معلوم ٿيو ته ان جاءِ جو نالو فنا في الرسول آهي. ان جاءِ جو دستور ٻي طرح آهي. اُتي حضرت رسول الله ﷺ سان همدم ٿي رهياسون. ان ڪان مٿي چئن مقرب ملائڪن جي رهڻ جي جاءِ آهي. اهي الله جل شانه جا خليفا آهن هر هڪ تي عليحده ڪم رکيل آهي. ان ڪان مٿي وياسين لوح قلم ڏٺوسون ۽ پڙهيوسون. لوح قلم جي پهرين سٽ ۾ جيڪو ڪجهہ لکيل هو سو عام ماڻهوءَ کي نہ ٻڌائبو ڇو تہ هي ڪتاب سيڪو پڙهندو ۽ راز ظاهر ٿي پوندو. مگر جيڪو طالب اچي پڇندو تہ ان کي ضرور سمجهائبو. جيڪو فقير جي در تي دلي طرح خدمت ڪندو ۽ جڏهن ڪيس لائق سمجهيوسون تہ ان کي ان وقت سمجهائينداسون.

عرش عظيم کي عليين چئبو آهي. جڏهن عرش تي وڃي ڏٺوسين تہ هيءَ جاءِ تہ اسان جي آهي. اتي ڪرسيءَ تي ٻہ مان ويٺل هُيس. هڪ دفعي ڪنهن پڇيو تہ عرش ٻہ مان ڪرسي ٻہ مان بهشت ٻہ مان تہ دوزخ ٻہ مان جبرائيل ٻہ مان، تہ عزرائيل ٻہ مان، اسرافيل ٻہ مان تہ ميڪائيل ٻہ مان. آدم ۽ نوح ٻہ مان ادريس ۽ ابراهيم ٻہ مان موسيٰ ٻہ مان تہ عيسيٰ ٻہ مان تہ محمد ٻہ مان. آدم ڪان اڄ تائين ٻہ مان آهيان، ٻيو ڪير آهي اهو

ٻڌي پڇڻ وارو وائڙو ٿي ويو ۽ چوڻ لڳو تہ سندس عقل گم ٿي ويو آهي. ان وقت اسان تي مستيءَ جو حال طاري هو.

روايت آهي تہ ڪنهن فقير کان پڇيو تہ توهان جي عمر ڪيتري آهي. فقير چيس تہ زمين آسمان سج چنڊ کان اڳ هئاسون. اسان جي عمر جو آند پاند ئي ڪونہ آهي. اسان کي الله ڏسڻ جو اصل شوق ڪونہ هو مگر الله کي منهنجي ڏسڻ جو شوق جاڳيو. نو سال آءُ الله جو آئينو هئس هينئر چاليهہ سال ٿيا آهن تہ مان پاڻ پنهنجو آئينو آهيان.

هڪ دفعي اسان کي ٻڌايائون تہ جيڪو اسان کي گهري، اول پنهنجي نفس کي بدڪار عورت جي طلاق وانگر طلاق ڏئي پوءِ اهو اسان جي ذڪر ۽ ديدار جو لائق ٿيندو. عاشق جي قيمت جان جلائڻ مان ٿيندي آهي. عشق جو جام بهشت جي حورن قصورن کان بهتر آهي. دنيا جي دوستيءَ مان غرور پيدا ٿيندو آهي. عارف جي صحبت مان حق جو نور پيدا ٿيندو آهي. بيواهو تيءَ تہ واهہ لهين ننڊڪو تيءَ تہ ڏٽڪو ٿئين جيڪو خدا گهري تہ اهو خلق کان پري پڃي. نفس جو علم مماتي آهي عشق جو علم حياتي آهي. صوفي لاءِ آرام توحيد آهي. طالب جو ذوق ذڪر سان آهي. عارف جو شوق فڪر سان آهي. فڪر هت نہ پيدا ٿيندو مگر معراج کان پوءِ ست ئي طبق آسان ٿيندا. جيڪو پاڻ کي وساريندو تہ الله کيس ياد ڪندو. صوفيءَ لاءِ عشق جي ملامت سلامتي آهي. جيڪو الله کي الله سان ڏسندو سو هميشہ جيئرو رهندو. مگر جيڪو الله کي پاڻ سان ڏسندو سو مري ويندو. صوفياءَ ڪرام کي عبادت فرض آهي جيستائين عين اليقين ٿين. وعبد ربك حتیٰ ياتيك اليقين عين اليقين کانپوءِ سندس عبادت بيهي ويندي، ڇو تہ ذڪر مذڪور يعني خدا لاءِ ڪبو آهي، ذڪر سڏ آهي خدا کي. جنهن مهل مذڪور ظاهر ظهور گڏ اچي ٿئي تہ پوءِ سڏ ڪنهن کي ڪبو. خدا سڃاڻڻ لاءِ انڌو ٻوڙو ۽ گونگو ٿبو تڏهن کيس سڃاڻبو. زبان سان ڳالهائبو تہ ذڪر ڪونہ ٿيندو. تنهن ڪري ماٺ ڪبي يعني گونگو ٿبو. ڪنن سان عام ڳالهيون ٻڌبيون تہ بہ خيال منتجي ويندو. اکين سان ٻيون شيون ڏسبيون تہ بہ خيال ڇڪجي ويندو تنهنڪري ڏسڻ کي بہ

روڪبو يعني انڌو ٿبو. تڏهن خيال خدا ڏي رجوع ٿيندو. اها آهي انڌائي ۽ ٻوڙائي ۽ گونگائپ. صوفي اهو آهي جيڪو ذڪر سان نفس کي فنا ڪري، آسمانن تي هڪ جاءِ آهي جتي نفس کي ڪهائڻو پوندو آهي. ستر هزار ڦيرا مرندو ۽ وري جيئرو ٿيندو، پوءِ بقا لهندو.

معرفت تي حدون پري آهي، نماز پڙهڻ واري وقت مون کي جٽيو پڌل هو. ڪوشش ڪيم ته ڇڏي مگر نه ڇڏيو. ويتر ٽلهو ٿيندو ويو. پوءِ مرشد هاديءَ جي منهن ڀڀاسين جنهن اسم اعظم جو رستو ڏسيو. پوءِ اسم اعظم سان عشق شهنشاهه اهو جٽيو ڇنو. هڪ دفعي ذات حق کان پڇيوسين ته توهان سان ڪيئن ملجي چيائين ته پاڻ ڦٽو ڪر ته اسان وٽ پهچندين. بلها شاهه فرمايو آهي ته.

”بليا رب دا ڪيوين پاوڻا۔ ايٿون پٽڻا اُوٿي لاوڻا.“

ماڻهو منهنجي بوتي جي وهٽ گڏهه کي ٿا ڏسن جيڪڏهن منهنجو اصلي حسن ڏسن ته سڀ سجدي ۾ ڪري پون. مگر هي بوتي تي پليل آهن، نه ته مان ته اعليٰ ذات آهيان وچ ۾ فولاد ته آهيئي ڪونه. هي جيڪو ظاهري فولاد ڏسو ٿا سو ته موئيرو آهي. جيئن ڳئون جي اڳيان مٿل گابي جي کل لاهي ڪائين جون ٽنگون وجهي موئيري جي مٿان اٿو هارري ڳئون ڏهبي آهي، هي ظاهري فولاد به ائين آهي.

الله آدمي کي چوي ٿو ته يا ٻانهو ٿيءُ يا مان جهڙو ٿي پئو. انهن ٻنهي ڪمن مان جيڪو ڪري سگهين سو ڪر. اسان به ٽيهه ورهيه ٻانهپ ۾ هياسين. ربوبيت جي ڪوشش ڪئي سين. پوءِ مرشد هادي سبق ڏنو پوءِ نو ورهيه سبق سان رهياسين، آخر نائين سال جي پڇاڙيءَ ۾ اسم اعظم وٺي وڃي الله ڪيو.

جيڪو ماڻهو الله کان گمراهه آهي ته سندس ظاهر واري حياتي به دوزخ ۾ آهي، جنهن ڏسڻ ڪانسواءِ الله جو نالو ورتو سو علم اليقين آهي. جنهن الله ڏنو سو سندس نالو ساري عمر نه وٺندو ۽ نه عبادت ئي ڪندو. ان کي نالو وٺڻ ڪفر آهي. مگر نالو ورتائين به ته روئي ڏيندو. نالو وٺڻ ٻيا ئي آهي جيڪو پاڻ الله تي پيو ته ڪيس نالي وٺڻ جو ڪهڙو ضرور ڇو جو گناهه آهي، مگر ڳالهه ڪندي عبادت ۾ نالو وٺندو.

مثال مثنوي جلال الدين روميءَ پهريون نالوئي نہ ڪنيو آهي.

بيت

بشنوازنئي حڪايت چون ڪند، واز جدائيها شڪايت ميڪند

يعني، ٻُڌ نڙ جو آواز ڇا ٿو چوي، هو پنهنجي اصليت کان جدائيءَ جي شڪايت ٿو ڪري.

جيڪو سمجهه وارو آهي سو سمجهندو. جيڪو انڪاري ٿيو سو انڌو آهي. عاشق عارف جو نيشان تہ از دنيا بي نياز- يعني دنيا کان بي نياز رهڻ آهي، نياز وارو فقير ۽انهو آهي. مثال بادشاهہ مير علي نواز خان جي شڪاريءَ حَسوءَ وزير جي پٽ کي مار ڪڍي مير جي حجت سبب ايترو لاغرض ٿي پيو هو. مگر جيڪو احڪم الحاڪمين جي تخت تي ويٺو سو ڪنهن جي ڪاڻ ڪڍندو. صوفي فقير جڏهن من خدايم جي ملڪ ۾ ويندو تہ ان تي هزارين الزام ٿيندا. ڪيس پڪو ڪرڻ لاءِ عشق شهنشاهہ مٿس مصيبتان موڪليندو. جيڪڏهن مصيبتن مان عشق کان بيزار ٿئي تہ هليو وڃي. جنهن کي نفساني حياتي آهي اهو دم نڪتي کان پوءِ جڻ ڪتو مري ويو. جيڪو حق سان حيات آهي. سو سدائين جيئرو آهي. هن جو جسم مان نڪرڻ ائين آهي جڻ پراڻو ڪپڙو لاٿائين. هِتئون نڪتو تہ هُتِ وڃي رهندو.

الله ٻہ جايون جوڙيون آهن. 1. سجين، 2. عليين. جن زندگي غفلت ۾ گذاري سي مئي کانپوءِ سدائين سجين ۾ رهندا. جن خدا ياد ڪيو ۽ الله ڏٺائون انهن جو ذهن عليين مڪان ۾ آهي. جنهن کي حق پاڪ گهرندو سو فقير عارف وٽ ويندو ۽ ان وٽان علم لدني حاصل ڪندو. اها آهي الله جي مهرباني. عالم اهو آهي لدني علم جو دل سان دور ڪري، مگر ظاهري علم وارا پورهيت ڪاسبي آهن. عارف عاشق جيڪڏهن نفس جي راءِ تي غلط ڪم ڪري وجهي تہ ان کان ڪير ٻہ پڇڻ وارو ڪونهي. هلندڙ طالب غلط ڪم ڪندو تہ ڏوهي ٿيندو. ان جي پڇڻ لاءِ گهڻا آهن.

جنهن کي صفاتي شهود آهي سو اسير آهي، جنهن کي ذاتي شهود آهي سو امير آهي، جيڪو نفس کي فنا ڪندو سو بقا وٺندو. ان کي

Scanned with CamScanner

حق جو ديدار ٿيندو. جيڪو فاني نہ ٿيو سو بي حاصل آهي. تصوف ۽ فقيري اها آهي تہ ان جي دل ۾ الله کان سواءِ ٻئي ڪنهن جي بہ محبت نہ هجي ڪنهن سان بہ واسطو نہ هجي.

تون بہ جي بي مثل ٿيندين تہ بي مثل کي لهندين. مثل ۾ قاتل هوندين تہ ڪيئن بي مثل کي ڏسندين. مثل هي نفساني بوتو آهي. عشق هڪڙي دل ڦرجڻ جي جاءِ آهي. جنهن ۾ خواري ۽ ملامت آهي. عشق شهباز ۽ ٻيو سارو جهان تتر مثال آهي. تتر شهباز جو شڪار آهي. هي سارو جهان عشق جي اڳيان ڪجهہ بہ نہ آهي. معرفت جي حاصل ڪرڻ لاءِ طالب کي جاهل ٿيڻو پوندو سڀ علم وسارڻو پوندس. جيستائين تون بہ آهين ۽ الله کي بہ ڄاڻين ٿو تہ مشرڪ آهين. الله گم ڪيون پاڻ اثبات ڪيون بيٺو آهين. پوءِ ڄڻ ان بت جو پوڄاري ڪافر آهين. ماڻهو الله جي عبادت دوزخ جي ڀو کان ٿا ڪن ڪي وري بهشت جي لالچ تي عبادت ٿا ڪن اهي ٻئي نہ هجن تہ الله کي ڪير بہ نہ ليکي. عالم چئبو آهي پاڻ سڃاڻڻ کي نہ سڃاتئہ تہ ڪافر آهين. جڏهن ٻڌل اٿيئي، عاشق ڪماليت کي پهچندو آهي تہ بي ادب ٿيندو آهي. بي ادبي جا بہ قسم آهن هڪ بي ادبي الله گم ڪري پاڻ اثبات ڪرڻ. اها عام بي ادبي آهي. اهڙا ماڻهو دوزخ جا حقدار آهن. جن پاڻ الله ۾ گم ڪيو سي الله جا حقدار آهن. اها بي ادبي من خدايم واري آهي. جنهن کي سيڪو ڪافر ۽ بي ادب پيو سڏيندو. حقيقت ۾ صحيح ادب اهو آهي.

وجد حال مثل دل کي جيئرو ٿو ڪري، حق جو مشاهدو صوفي جي هئڻ واري هستي کي ماري ٿو. وجد حال نفس جون سڀ وصفون رد ۽ چٽ ٿو ڪري، صوفي دم قضا نہ ڪندو. جنهن دم قضا نہ ڪيو سو نور آهي. جيڪو زبان سان الله الله ٿو ڪري تہ ان جو الله پري عرش تي آهي. اهو ڏکيو ملندو. مَن قَالَ الله لاَ يَرفَعُ الله يعني جنهن زبان سان الله الله چيو سو ڪيس ڪونہ سڃاڻيندو. جنهن دم ذڪر ڪمايو تہ ان جو الله و نحن اقرب آهي. ويجهي کي جلد ڏسبو. چاليهہ سال ٿيا آهن جو الله توحيدي گفتار ٿو ڪري وچ ۾ فولاد آهيئي ڪونہ. جيڪو فقير جي صحبت ۾ رهيو سو جوانمرد اهو آهي جيڪو شفاعت ۾ اميد نہ رکي. جنهن شفاعت ۾ اميد رکي سو نامرد آهي. فقيري دل ذڪر سان صاف

ڪرڻ جو نالو آهي. نفس جي مخالفت ڪرڻ، ڪشف ڪرامات کان پري رهڻ، نفساني وصفن کي ترڪ ڪرڻ، حقيقت معلوم ڪرڻ، اسم اعظم ڪمائي هن جسم مان نڪرڻ، جنهن ڪا ڻ سارو جهان سڪي تو اهو تي پوڻ. اها ڳالهه ظاهري فقيريءَ جي ڪجي ٿي. فقير جو بيان وڏيڪ ڪبو تہ منصور وانگي هي بوتو ڦاڙجي پوندو. جيڪو صوفي ڪنجوس آهي سو دنيا جو عاشق آهي. ڪامل صوفي جي دل درياهہ وانگر ٿيندي آهي جيڪا لهرون ۽ موجون ڪندي آهي. جنهن فقير الله ڏٺو تنهن جي دل درياهہ مثل آهي.

فقيري اها آهي جو ناپيد شيءِ کي ظاهر ڪري ۽ پاڻ ناپيد ٿئي، جنهن فقير وٽ دنيا جي ميجوتي ۽ نفساني عزت ٿي تنهن جو منهن ڪارو ۽ نيلا پيير اٿس. اهو هِتِ هُتِ انڌو آهي. جيڪو صوفي الله کان ڪشف ڪرامات ۽ منوتي گهرندو ۽ خوش ٿيندو ان جو بہ منهن ڪارو آهي، عالم ۽ مولوي جيڪو حرام کائي سو بہ درگاهہ ايزدي مان تڙيل آهي. عالم کي حيف آهي جو عبادت تي فخر ڪري عقبيٰ ڇڏي دنيا جي لالچ لاءِ ڊوڙي.

جنهن صوفيءَ الله جل شانه کان ڪشف ڪرامات گهري تنهن کي سندس ديدار کان جواب آهي. ٻنهي جهانن ۾ ان جو منهن ڪارو آهي. جيڪو اسان جي دل ۾ سوز ۽ درد آهي اهو ٻاهر ڪڍون تہ ٻيئي جهان سڙي وڃن. زبان سان ڳالهہ ڪرڻ وقت اسان اهو بنجي ٿا پئون. اها هن جسم جي زبان نہ مگر الله جي زبان آهي. جتي اڄ رهندو آهيان اتي ڪنهن بہ بني آدم جي مجال نہ آهي، مقرب ملائڪن کي بہ پهچڻ جي طاقت نہ آهي. جيڪو اتي ويندو اهو ڏسندو. عامن کان هيءَ جاءِ بلند ۽ برتر آهي. هيءَ عاشقن جي حد ۽ رهڻ جي جاءِ آهي.

عشق را منزل دلا دور است و دور

يعني، عشق جي منزل تمام پري آهي.

اسان جي ساٿ جو سردار حضرت رسول الله ﷺ آهي عشق جي عاشقن سان گڏ اسان ان جا جماعتي آهيون. جڏهن مان عرش عظيم تي ويس تہ روز ازل کان اڄ تائين جي سمورن عاشقن ۽ عارفن تن سيني

مونکي طواف ڪيو ۽ ڪن ڏينهن ڪانپوءِ بيحد ملڪ ۾ وياسين ته ملائڪن کي به حيرت لڳي، اسم اعظم جتان جو آهي ته ڪمائڻ واري کي به اتي ٿو پهچائي. ان جي منزل جي حد ئي ڪانه آهي. زاهدن، عابدن، غوثن، قطبن جي حد آهي مگر عاشقن عارفن جي حد آهي ئي ڪانه. حضرت خواجه خضر عليه السلام لاءِ دنيا سڪي ٿي مگر اسان خضر کي پنهنجو در لنگهڻ به نه ڏنو. چيوسونس ته تون اسان جي ڪم جو نه آهين اسان لاءِ الله ڪافي آهي. تنهنجي اچڻ سان وٿي پوندي.

جيڪو دنيا جي ڪمن ۾ مصروفيت سبب الله جي ياد کان غافل آهي سو درگاهه حق تعاليٰ مان تڙيل آهي. مگر جيڪو صوفي ملامتي ۽ خلق کي ناپسند آهي سو خدا کي زور پيارو آهي. سڀني آدمين مان جنهن ملامت ۽ خواريءَ جو بار کنيو سو رند آهي ۽ اهو شاهه منصور جو ثاني آهي. فقير جي ملامتِ ۽ خواريءَ جو مٽ ٻنهي جهانن جي عبادت به نه آهي. ڇو ته اهو فقير هر وقت ايمان ۾ اسلام ۾ مگر معراج ۾ رهي ٿو. ڪيس هميشه عشق آهي پوشاڪ ۽ حقاني تاج مٿي ۾ پيل آهي.

جنهن مون کي سڃاتو تنهن الله تبارڪ و تعاليٰ کي سڃاتو. جيڪو منهنجو دوست ٿيو سو الله جو دوست آهي مگر جيڪو منهنجو دشمن آهي سو ڄڻ الله جو دشمن آهي. جنهن مون سان صحبت ڪئي تنهن ڄڻ الله سان صحبت ڪئي.

مسلمان بهشت لاءِ ٽنگن کي تيل مکيون ويٺا آهن مگر ڏس ته مان ڪنهن کي به ياد آهيان. جي نه ته پوءِ سواءِ يادگيري جي مان ڪئين انهن کي بهشت ۾ اچڻ ڏيندس. سنڌ جي عالمن جو حال اهو آهي جو ڪائئن ڪو سوال پڇي ته جواب نه ڏئي سگهندا. پوءِ خلق ۾ ڪنڌ ڪڍي نه سگهندا.

اسان جي وصل کي چاليهه سال ٿيا آهن جو اسان هي گفتار شروع ڪئي آهي. ماڻهو سمجهن ٿا ته هت ٿو ڳالهائي پر اسان ٻئي ملڪ ۾ ويهي ٿا ڳالهايون. عشق جي درد حال جو ڪير به واقف ڪونهي. مست گهڻا آهن. مگر سالڪ ڪونه آهي. ڪنهن سان حال اورجي. چاليهن سالن ۾ ڪو به معراج وارو سالڪ نه مليو آهي.

اسان کي عشق جي رهبري مصطفيٰ ۽ مرتضيٰ ڪئي آهي اهي

اسان جا هادي ۽ رهبر آهن نہ تہ اسان کي خبر ئي نہ هئي، اسان ڏنار هئاسون. ڏنارن ۽ جهنگلن کي نوازيائو ن. وٺي وڃي الله وٽ پُڄايائون. اهڙي عنايت ڪيائون جو ارض و سما جي راز جا واقف ٿي پياسون.

جن الله ڏنو ۽ ساڻس همدم ٿيا تن کي شفاعت جي ڪهڙي ضرورت. شفاعت تہ اسان جا سچا طالب پنهنجي ٽولن جي ڪري سگهندا. سياڻي ڏسندؤ تہ اسان بہ حضرت رسول خدا سان گڏجي مسلمانن جي شفاعت ڪنداسون. جيڪو منهنجي ڳالهہ دل و جان سان ٻڌندو تہ ان تان قبر جو پڇاڻو معاف آهي. جيڪو مان اصل آهيان ۽ جنهن منهنجي اصليت کي ڏنو تنهن الله ڏنو.

نامردن جا پير عبادت ۾ ٻيهي ٻيهي سڃي ويا مگر پائي بہ حاصل نہ ٿين مگر مردن جي ويهڪ جي جاءِ اٺ جي داڙوڻي جي ترِيءَ جهڙي ٿي وئي سي وڃي الله کي پهتا ۽ ساڳيو پاڻ ٿي پيا. صوفي جڏهن هن جسم مان نڪرندو تہ الله جو گهر چاليهہ وکان اٿس. اهي بره جون ٻاهيون ڏيئي نفي اثبات سان عشق جو ڪورو پچايائون تڏهن الله جو گهر ويجهو لڌن نہ تہ پنجاهہ هزار ورهين جي پنڌ تي آهي. مسلمان روزو نماز ڪن. اسان پنجاهہ ورهين ۾ سجدو ڪونہ ڏنو.

اسان اهڙا تہ نياڳا آهيون جو ملائڪن وٽ ماڻهن جا دفتر روزن ۽ نمازن سان ڀريل هوندا مگر ملائڪن جي دفتر ۾ اسان جو هڪ بہ سجدو نہ ليندو. ماڻهو عبادت تي الله کان ڪشف ۽ ڪرامتون گهرندا آهن الله انهن کي پينو سمجهي ڪين اها ڀن ڏئي ٿو اهي ان ڀِن تي خوش آهن. ڪشف ڪرامت نفس جو ڍؤ ۽ الله جو مڪر آهي. انهن کي الله پنهنجي ديدار کان جواب ڏيندو آهي. جيئن ڪو فقير ستر واري گهر مان ٻانهيءَ کان خير وٺيون هليو وڃي. الله کي جو سوال ڪجي تنهن کان پاڻ الله ڇو نہ ٿي پئجي. سوال کان ڇٽي پئجي. اهڙو ڪم ڇو نہ ڪجي جو اسان وٽ ٻيا سوالي اچن ۽ پاڻ لا احتياج هجون. الله سوال کان ڪپندو آهي. حضرت موسيٰ رب ارني جو سوال ڪيو هيس تہ ڪيس لن تراني جو جواب ڏنو هئائين. ان ڪري عارفن سمجهيو تہ سوال ڪونہ ميجيندو تنهن ڪري پاڻ ڇو نہ ٿي پئجي. هونءَ الله وٽ ڪونہ ڏيندو. دنيادار کي سوال ڪبو سو بہ سؤ پنجاهہ ڏيندو سو بہ ڪپي ويندو

Scanned with CamScanner

تنهن کان چو نہ دنيادار تي پئجي جو سوال ئي ڪرڻو نہ پوي. فقيرن اڻ کٽ خزانو هٿ ڪري وڌو. رب ارني واري سوال وقت موسيٰ ٻانهو هو. بادشاهہ ٻانهي کي تخت تي ڪونہ ويهاريندو آهي. اهڙي همٿ ڇو نہ ڪجي جو ملڪ الموت کان موت جو دفتر ئي کسي وٺجي. پوءِ جاڏي وٺي اوڏانهن هليو وڃجي.

هلندڙ طالب کي سيني تي ڪو خطرو ممڪن ٿيو تہ سندس روح جيڪو معرفت جي ملڪ ڏي پنڌ ڪيو هو سو روح ٻارهن مهينن جي پنڌ تان ڪري پوندو. وري جڏهن ڪوشش ڪري ٻارهن مهينا پنڌ ڪندو تڏهن وڃي ساڳي جاءِ تي پهچندو.

ڪنهن ماڻهوءَ اسان کان پڇيو تہ دين ۽ ايمان ڪٿي رهندا آهن؟ اسان چيس تہ اڳ ۾ تون دين ۽ ڪفر جو رنگ ٻڌاءِ تہ پوءِ توکي سندس رهائش ٻڌايون اگر ڪنهن کي دين ۽ ڪفر جي سڃاڻ ٿئي تہ الله ڪائنس پري آهيئي ڪونہ.

ڪنهن پڇيو تہ واصلي عاشق ڪنهن کي چئجي؟ اسان چيس تہ جيڪو فنا في الشيخ ۽ فنا في الرسول جي منزل کان اڳتي ويو سو واصلي عاشق آهي. جيڪو فنا في شيخ آهي سو عارف آهي جيڪو ان کان هيٺ آهي سو اولياءَ آهي.

دنيا جي ڳولا ڪرڻ ٻاڇي جي پٺيان ڊوڙڻ مثال آهي. ڪيترو بہ پويان ڊڪندس تہ ڪونہ پهچندس. جيڪڏهن پٺي ڏيئي هلندو تہ ٻاڇو سندس ڪيڏ لڳندو. دنيا بہ ائين آهي جيڪو دنيا ڇڏي الله ڏي هلندو تہ دنيا سندس ٻانهي تي پوندي ۽ هي پاڻ بادشاهہ تي پوندو. جنهن صوفيءَ سوال ڪيو سو صوفي نہ آهي.

دنيا عقبيٰ ۾ سمائجي سگهي ٿي مگر مان منجهنس نہ سمائبس. ظاهري عالم چوندا آهن تہ اسان حضرت رسول الله ﷺ جن جا وارث آهيون. مگر ڪوڙا آهن. عالم اهو آهي جنهن کي ظاهري علم ۽ باطني يعني لدني علم هجي. ظاهري عالم ڪاسبي آهي. لدني عالم لاءِ ظاهري علم بہ عيان ٿي پوندو. امرنهيءَ جو دفتر لوح ۽ قلم جيئري پڙهي ويندو. لدني علم واري نظر تحت الثريٰ کان عرش عظيم تائين چٽي پوندي. اهو بهشت ۽ حورن تي ٿڪ ٿوليون ڪندو. ظاهري علم واري

ڪي پنهنجي قبر جي بہ خبر نہ پوندي. صرف ظاهري علم سان دل ڪاري ٿيندي آهي. قلب تي مس ۽ اکرن جو نقش ڄمي ويندس. حضرت رسول الله ﷺ اسان جو رهبر سمنڊ آهي اتان وير نڪري تہ ٻئي جهان غرق ٿي وڃن. مولوي ۽ عالم امام ٿا سڏائين اهي امام نہ آهن. سچو امام اهو آهي جيڪو ٻنهي جهانن جي خبر ڏئي.

شريعت ۾ حرام حلال جي خبر بہ ان ڪي پوندي آهي جيڪو شريعت تي هلي نہ تہ شريعت ڪنهن ڪي لٺ ڪانہ هڻندي آهي. چور سان بہ راضي تہ ڀاڳئي سان بہ خوش. چور ۽ ڀاڳيو ٻئي گڏ نماز پڙهندا تہ شريعت نہ ٻڌائيندي تہ چور ڪهڙو آهي؟ عارف معرفت ڪي پهتا تڏهن شريعت ڪي سڃاتائون مگر شريعت وارا مفتي ۽ ملان رشوت جي عيوض غلط فتوائون ڏيئي حقدارن جو حق ڪسي ٻين ڪي ٿا ڏين.

عام ماڻهو جيڪا رحمت ٿا گهرن سان خاص ڪي گهرجي ئي نہ. جڏهن مان عرش عظيم تي ويس تہ عاشقن ۽ عارفن ڪي لااحتياج ڏٺم. جن ٽن ڏينهن تائين مون ڪي طواف ڪيو. مگر جڏهن عرش مان ٻاهر نڪتس تہ منهنجي پرن جو واڪو ۽ آواز ايترو تہ زوردار ٿيو جيئن ڏهن پندرهن جهازن جي گڏجي اڏرڻ سان آواز ٿيندو آهي.

روز ازل واري ڏينهن ڪي رات ڪانہ پهتي آهي. اهو سج اڃا تائين ساڳي جاءِ تي بيٺو آهي جنهن ڪي غروب آهي ئي ڪونہ. ماڻهو روز ازل واري ڏينهن ڪي گهڻو وقت گذريل ٿا ٻڌائين. مگر اها اسان جي ڏيهري جي جاءِ آهي. اتان اسان پري خوني درياهہ ڏي وياسين جيڪو تمام پري آهي.

دين اسلام شيطان ۽ ڪفر کان ايترو ڊڄندو آهي جيترو لالچي عالم جاهل صوفيءَ کان ڊڄندو هجي. طمعي عالم دنيا جي لالچ تي پيڻ ڀاءُ بہ نڪاح ۾ حلال ڪري ڏيندو آهي. جاهل صوفي بہ ديدار ڪونہ ڏسندو مگر ڊاڙان ۽ لاڦان پيو هڻندو جاهلن تي منڊ پيو هڻندو. پنهنجن وڏن جون وڏيون ڪرامتون پيو ٻڌائيندو تہ جيئن وٽس ماڻهو ڦاسن. نمازان ڊگهيون ۽ تسبيحون پيو پڙهندو جيئن برسيسا ۽ بلعم باعود ڪندا هئا عبادت.

جيڪو پنڌ ڪري عاشق عارف جو ديدار ڪندو ۽ دل سان

سندس صحبت پڌندو تہ ان کي هزار پيادل حجن جو ثواب ملندو. يعني صوفي آن جائيڪ او الله شد. صوفي اهو آهي جيڪو الله ٽيل هجي. ان جي زيارت الله جي زيارت جيترو ثواب آهي. ڪنهن پڇيو تہ اوهان الله ڪٿي ڏٺو. مون ڪيس ٻڌايو تہ اتي ڏٺومانس جتي مان نہ هيس، فقيرن کي خبر هجي تہ الله تسبيح، نماز ۾ مصلي سان ڪونہ ليندو. ناحق متا نہ هٽو. عمر ڳري ويندو. الله کي پڌر تي ڇڏي منهن ڏوڙ ۾ نہ هٽو. جيڪو دوزخ جي خوف ۾ بهشت جي لالچ تي عبادت ٿو ڪري تہ سندس دڪو ئي داخل نہ ٿيندو.

روز ازل ۾ الله تبارڪ و تعاليٰ خلق کي پيدا ڪري دنيا عقبيٰ ۾ نعمتون ۾ درد سندن اڳيان رکيائين. ان مان عاشقن صرف درد کنيو ۾ ٻيا سڀ لذتن ڏانهن پيجي ويا. خاص عبادت اها آهي جنهن مان الله جو ديدار ٿئي. اها دل جي عبادت آهي، زبان جي عبادت قبول پئي تہ بهشت ملندو. هٿن پيرن جون عبادتون روزو حج ۾ نماز ۾ مقامات مقدسہ جون زيارتون ڪرڻ آهن. اها عام عبادت آهي.

فقيري ٻن قسمن جي آهي. 1. عام فقيري، 2. خاص فقيري، عام فقيري شريعت تي پورو هلڻ خاص فقيري الله جي وصل لاءِ جفائون ڪرڻ آهي. جنهن سان شريعت نہ پهچندي، توحيد جي گفتار کان جيڪڏهن سيئي نبي سڳورا منع ڪن تہ مان بس نہ ڪندس، پر جي حال جي وقت ۾ ماڻ ۾ هجان ۾ اهي اچي چون تہ گفتار ڪر تہ ڪونہ ڪندس، ان وقت ۾ نہ ڳالهائيبو ان وقت جيتوڻيڪ مرشد اچي تہ نهاربس بہ ڪين. حال جي وقت ۾ ادب نہ رهندو آهي. ادب جسم سان آهي نڪرڻ کان پوءِ ادب ڪونهي. فقير جڏهن عبديت جي چولي ۾ ڪٿرتي هوش سان هوندو تہ رسول الله ﷺ جو بہ ادب اٿس. هن چولي مان نڪرڻ کانپوءِ ڪنهنجو بہ ادب نہ ڪندو آهي. سمورو وحدت تي پوندو آهي. جيئن زائفان کي جن اچڻ کان پوءِ بي حجاب ۾ بي ادب ڪري ٿو وجهي. طالب ائين جڏهن وحدت تي پيو تہ ڪنهنجو ادب ڪندو. صوفي جڏهن معراج کي پهتو تہ سندس زبان اڙانگي تي پوندي، ٻيا ماڻهو نہ سمجهڻ ڪري سندس دشمن ٿي پوندا آهن. ماڻهن جي ڊڪ ڊوڙ بہ دين تائين آهي. جتي فقير ويو آهي اتي دين جو ڏَسُ ئي ڪونهي. فقير عارف زبان

Scanned with CamScanner

سان الله جو ذڪر نہ ڪندو ۽ نہ وري ٻئي جو ذڪر ٻڌي سگهندو. جو متس وجد حال هوندو آهي. شينهن جي سامهون ويندو مگر ذڪر ٻڌي نہ سگهندو. جنهن عارف باالله جي واتان وحدانيت جي گفتار نہ ٻڌي ۽ نہ پاڻ زبان سان خدا جي ياد ڪيائين. سو مئو تہ ڇڻ ڪتو مري ويو. جنهن ذڪر ۾ محويت ورتي سو پاڪ آهي.

ماڻهو قدرت تا ڏسن جي قادر ڏسن تہ جيڪر ڇڙيون هٽي مري وڃن. خاڪي بوتو دپ نہ جهليندو الله ڪي الله سان ڏسبو آهي. جنهن مهل الله ڏنائين تہ ڪوبہ مذهب ڪونہ بچندس، نہ هندو رهندو نہ مسلمان رهندو جيڪو سني شيعو مذهب سان الله ڏسڻ گهرندو سو ڇڻ تہ ٻتي ٻاري سج ڪي ڏسڻ تو گهري. مذهب وارا حسد جي کوهہ ۾ ڪريل آهن سي الله ڪيئن ڏسندا. الله خود بہ پاڪ آهي گهري بہ پاڪن ڪي ٿو. مسلمانن وارو الله مسجدن ۾ ويٺو آهي ۽ هندن جو الله ٺڪاڻن ۽ مندرن ۾ ويٺو آهي. ان ڪري مسلمان جيستائين ڪافر نہ ٿيندو تيستائين الله ڪي نہ پهچندو. هندو بہ جيستائين مسلمان ٿي مسجد ۾ نہ ويندو تہ نہ پهچندو. اهو الله جو دستور آهي.

مسلمان خواهہ هندو هڪٻئي ڪان نفرت تا ڪن جيستائين سندن الله نفرت ۽ حجاب نہ ڀڄندن تيستائين الله ڪين منهن نہ ڏيڪاريندو.

زمين جو سفر پيرن ڪي ٿڪائيندو آهي مگر آسمانن جو سفر دل ڪي ڪشادو ڪندو آهي. جيڪو ماڻهو هن جهان ۾ فقير عارف وٽ محبت لاءِ نہ ويندو تہ قيامت جي ڏينهن ان ڪي الله نہ منهن ڏيڪاريندو ۽ نہ پاڻ وٽ گهرائيندس. الله ڪي جن ڳولي لڌو تن سان تعديون ڪيائين، ڪن جا سر وڍرايائين. تہ ڪن جا سر نيزي تي چاڙهيائين.

ڪن جا سر ڪلهن ڪان ڪيرايائين. تہ ڪن جا سر نيزي تي سوار ڪرائيائين. دشمنن ڪي عيش عشرتون ڪرايائين انهن ڪئون دوستن ڪي تڪليفون ڏياريائين. الله اهڙو مڪرباز آهي.

صوفي ڪي الله پيدا ڪونہ ڪيو آهي صوفي الله ڪان اڳ آهي. صوفين تي الله جو تورو ڪونهي. الله پيا وڏيرا پيدا ڪيا آهن. مان الله ڪان ٽي ورهيہ وڏو آهيان. هن ڳالهہ ڪي اهو سمجهندو جنهن معراج ڪيو هوندو ۽ فنا في الله يا بقا باالله ٿيو هوندو.

Scanned with CamScanner

عبادت کي ڏڪو ڏيئي معرفت جي سمنڊ ۾ وجي غرق ٿيءُ جيستائين عبادت ۾ آهين تہ عزت ڪونہ ٿيندءِ. عاشق اتي آهن جتي عام حيران آهن.

ڪنهن شخص اسان کان پڇيو تہ توهان نماز ڇو نہ ٿا پڙهو. اسان چيس تہ حقيقي الله جي نماز تہ اسان تي ڪانهي تون جيڪڏهن هتئون وارو سنڌي الله ڏيکارين تہ ڪٺي پڙهون.

هت ٻانهپ تي ماڻهو فخر ٿا ڪن. جيڪڏهن ڪنهن رئيس جا آهن تہ اٿندي ويهندي ڪلو اٿن. جبرائيل کي جيڪڏهن ٻانهپ جو لقب ملي تہ پاڻ جبل تي هٽي پرزا پرزا ڪري ڇڏي. ٻانهپ اهڙو عذاب آهي. ڪشف ڪرامت الله جو مڪر آهي جيڪو ان تي راضي ٿيو تنهن کي ديدار ڪئون جواب آهي. جيئن ماءُ ٻار کي ڇمڪڻو ڏيئي پاڻ ڪم ڪار ڪندي وتندي آهي ۽ ٻار ڇمڪڻي سان راند ڪندي راضي هوندو آهي. تيئن جيڪو ڪرامت جي ڇمڪڻي تي راضي ٿيو ان کي ديدار نہ ٿيندو. جنهن ڪشف ڪرامت ڦٽي ڪئي اهو ڪامل عارف ٿيندو.

جيڪو نماز پڙهندو سو خلق ۾ مقبول ٿيندو. ان جو اهو بدلو آهي. ان جو الله وٽ ڪوبہ ڀاڱو ڪونہ آهي. لوح و قلم جو نالو ٻڌي ماڻهو عبرت ٿا وٺن. مگر اهو تہ اسان جي پيرن کان بہ هيٺ آهي. اسان ان کان بہ مٿي آهيون. اهو تہ اسان فقيرن جي روزنامچہ جي بندي آهي. ڪن کي گهڻو ڪن کي ٿورو ٿا ڏيون.

اڳ ۾ عرب ۾ احمد نالو رکرائي آيا هئاسون ۽ خلق ڏانهن قرآن موڪليوسون. عامن کي ٻتن جي پوڄا کان منع ڪئي سون ۽ خاصن کي دم وارو ذڪر ڏسيوسون تہ جيئن توهان جي وجود ۾ الله آهي ان کي طواف ڪريو ۽ ڪيس ڏسو. ڀاڙين کي مسجدن جو ڏس ڏنوسون. پوءِ جنهن سمجهيو ان معرفت جو نور ڏٺو.

هي سنڌي ٻولي ۾ الله جو ڪتاب آهي. هن ذريعي خلق کي سمجهايون ٿا. جنهن اعتبار ڪيو سو معرفت الاهي جو صاحب ٿيو. جن نہ مڃيو سي ٻتن جا حقدار ٿيا. عرب ۾ عربيءَ ۾ ڳالهايوسون. جيڪڏهن عربن سان سنڌيءَ ۾ ڳالهايون ها تہ اسان ڏي منهن تئي ها. ٻولي اُها ڳالهائڻي آهي جيڪا ماڻهو سمجهن. عربن سان عربي

ڳالهائي هئي سون ۾ هاڻي سنڌين سان سنڌي تا ڳالهايون. اسان پاڪائي ۾ پليدي ڪان پري آهيون. شراب جو درياهه پيتوسون تہ بہ ڍؤ ڪين ٿيو. جيئن پيئون ٿا تيئن اُڃ گهٽي. شراب پيئڻ ڪان بس ئي ڪانهي. ماڻهو قرآن جو دور ڪندا آهن مگر عارف دل جو دور ڪندا آهن. دل ايڏي تہ ويڪري آهي جو قرآن جا ٽيهہ سيپارا ۾ ٻيون پارسيون سڀ اندران ڪڍيو پيا پڙهن. تہ بہ عامن دل ڪي نہ سمجهيو ۽ نہ دل جو دور ڪيائون.

ڪنهن پڇيو تہ ٻانهپ ڇا آهي؟ اسان چيس تہ جتي اسان وياسون اتي ٻانهپ آهي ئي ڪانہ. ٻانهپ جو ٻانهن ڪان پڇ. عاشق عارف جو شان اهڙو آهي جو ساري دنيا اگر ڪيس سجدا ڪري تہ بہ گهٽ آهي. سندس شان اڃا وڌيڪ آهي. عارف جيڪڏهن توحيد جي ڳالهہ ڪندو تہ ماڻهو ڪيس ڪافر چوندا. زبان سان توحيد جي گفتار ڪرڻ عاشق جي عبادت آهي. گفتار ۾ جيڪا ڳالهہ ڪندو تہ اها سندس ملڪ جي ڳالهہ هوندي، مٿس ٻي ڪابہ عبادت لازم نہ آهي.

فقير اهو آهي جيڪو روح وانگر پاڪ هجي ۽ نفساني غلاظتن ڪان صاف هجي، صوفي جڏهن حق جو مشاهدو ڏسندو ۽ فاينما تولو ٿيو تہ ذڪر ڍرو ٿي ويندس. مگر؟ زور سان هلندس. ملڪوت ۾ خواه جبروت ۾ ذڪر زور سان هلندس. خوف ڪان ڪاهيندو تہ متان ديدار بند ٿي وڃي، ذڪر جتان جو آهي جڏهن عارف ان حد تي پهتو تہ پاڻيهي بيهي رهندو. پوءِ جي صوفي ذڪر ڪندو تہ مشرڪ ٿيندو. جنهن سيني مان الله اثبات ٿيو تہ سندس بوتي مان توحيد جون ڳالهيون ائين زوريءَ پيون نڪرنديون، جيئن تتر پڃري مان زوريءَ نڪرندو آهي. صوفيءَ ڪي توحيد جي گفتار سان قرار ايندو آهي.

اسان وٽ ڪيترائي ماڻهو توحيد جي گفتار ٻڌڻ لاءِ اچن مگر ان تي عمل نہ ٿا ڪن. ٻڌي اڻ ٻڌي ڪيون ٿا ڇڏين. توحيد جي گفتار سنلن لاءِ سَمَنَ مثال آهي. اگر جي اڃا بہ عمل نہ ڪيائون تہ مٿن مصيبت جو وارنٽ نڪرندو. جيڪو دل و جان سان مجاهدو ڪندو تہ ڪيس ڇوٽڪارو ٿيندو ۽ ڪيس خدا بہ منهن ڏيکاريندو. جيڪو محبوب سان محبت ڪري وري ٻئي پاسي لاڙو ڪندو تہ محبوب ان جي نفس تي مصيبت موڪليندو.

الهام ذاڪرن ۾ تڪن طالبن کي ٿيندو آهي مگر عاشق الهام کان گهڻو پري ويا هو الهام موڪليندڙ سان گڏ آهن. الهام ٻئي کي ٿيندو آهي. جيڪو ساڳيو سر تي پيو تنهنکي الهام جي ڪهڙي ضرورت. جڏهن مون تي جوش ۾ مستي جو حال پيو ۾ فاينما تولو فثم وجهه الله تي پهتاسون تيئن جوش ۾ مستي وڌي وئي. تڏهن الله اظهار ٿيو. جيستائين سياٽپ هئي تيستائين الله کان پري هياسين جڏهن نفساني هستي ويئي تڏهن ڪل عقل آيو. جڏهن شهباز عشق آيو تہ عقل ڪانءَ ملڪ ڇڏي ڀڄي ويو. جنهن الله سڃاتو تنهن کان عرش کان تحت الثري تائين ڪابہ شيءَ ڳجهي نہ رهندي. طالب جو مرشد سان گڏ هجڻ مهل گفتار هلندي تہ نفس کي وارو نہ ملندو. نفس تباهہ ٿي ويندو. فقير کي الله کان سواءِ ٻيو ڪوبہ نہ سڃاڻيندو. وري الله کي بہ فقير صوفي سڃاڻندو. عارف جي دل الله جو آئينو آهي الله ان ۾ پنهنجو منهن ڏسندو آهي جيڪي بہ فقير سڪ سان ايندا ۾ محبت سان پيش پوندا تہ فيض بہ پائيندا ۾ دل جو آئينو بہ صاف ٿيندن. طالب جيڪڏهن مرشد جي خدمت ڪندو تہ سندس بہ درجا بلند ٿيندا ڇاڪاڻ تہ هادي مرشد بہ نائب خدا آهي ۾ هو الله جو طواف ڪري ٿو. اهو نہ ذڪر جو منصب اٿس. جيڪو ماڻهو خدا کي ياد ڪرڻ لاءِ رات جي ماني نہ کائيندو تہ کيس ڏهن ورهين جي عبادت جو ثواب ملندس. رات جي ماني نہ کائڻ عبادتن جو منڍ آهي.

حضرت رسول خدا جيئرو آهي. مگر ماڻهو کيس نٿا ڏسن. عارفن دنيا جو هڏو دنيا جي ڪتن لاءِ ڇڏيو عقبيٰ زاهدن کي ڏنائون پاڻ وچي الله سان گڏجي هيڪاندا هيڪ ٿيا. طالب دنيا مخنث طالب عقبيٰ مؤنث طالب المولیٰ مذڪر. هِتِ هُتِ خوش اهو آهي جنهن پاڻ سڃاتو. صحبت جو لائق اهو آهي جيڪو ٽئين جهان جو رهاڪو هجي. دنيا ناپاڪ آهي جيڪو ان سان محبت ڪندو سو بہ پليد ٿيندو. دين اسلام صفات لاءِ برابر سچ آهي. جڏهن معرفت اظهار ٿيندي تڏهن خود پاڻ اسلام ٿي ويندو پر مالڪ بہ دين جو پاڻ ٿي پوندو. تون ۾ مان ٻئي حق ۾ باطل آهن. عشق جي اچڻ کان پوءِ ٻئي نہ رهندا.

اتن پهرن ۾ الله هر هڪ آدمي وٽ اچي ٿو ۽ جاچي ٿو تہ ڪهڙو مون کي ياد ٿو ڪري. هو هر هڪ کي سڃاڻي ٿو تہ ڪهڙو سندس آهي ۽ ڪير شيطان جو آهي. الله کي الله سان ڳولبو آهي جو ڪيس بہ پنهنجي جنس لهندي.

الحديث رَايتُ رَبِي بِه عَينَ رَبِي.

يعني، الله کي الله سان ڏٺم.

چور جي ۽ سندس پاٿاريءَ جي خبر چور کي پوندي آهي. نفس سان الله ڪونہ ليندو آهي.

پاڪن سان سچي رسولي محبت ڪندو آهيان جنهن جا هو لائق آهن. گمراهن کي الله جي داب ۽ تاب جا دڙڪا ڏيندو آهيان ۽ هتائڻ ۽ سڏو هلائڻ لاءِ کين دوزخ جا دڙڪا بہ ڏيندو آهيان. شيطان کي محبوب جي هٿان ملامت مليل آهي. اهو بار هن کنيو. آدم رحمت کنئين. هن مڙسي ڪئي آدم لن تراني ڏي لڙيو. جيڪو شيطان کي ڳالهائيندو سو معتبر نہ آهي. هو بہ مڙس آهي ياڙين پٽن ڪئون هڪدم پلوءَ وٺندو آهي. محبوب جي ملامت جو بار عاشق کنيو پوءِ ٻين جو ڇا ويو. مان جيڪو اصل آهيان ان کي ڪنهن نہ ڏٺو آهي. سڀ ڪو هن سواريءَ گڏهہ کي ٿو ڏسي. حضرت رسول الله ﷺ جيڪو الفقر فخري فرمايو آهي اهو اسان لاءِ آهي ۽ اهو اسين آهيون، ڇو تہ اسان کي ڏسي رسول خدا خوش ٿيندو آهي، مان اهو هماءُ آهيان جو ساري دنيا جا مخلوق آدم ڪئون وٺي انبياءَ اولياءَ رسول خدا سميت منهنجي ڇانوَ ۾ ويهندا آهن. مان معرفت جو سج آهيان ٻيا سڀ ستارا آهن، زمين ۽ آسمان منهنجي ٻنيءَ جي دونهين مان ٿهيا آهن. باطن مان طالب ڪان الله جو راض گهٽيو تہ طمع ۽ حرص ۾ وڃي پوندو. دنيا جي طمع سڀني گناهن جو منڍ آهي، علم هُنُر ڦٽو ڪري سچو ان جو ٿي پوءِ جيئن هيٺاهين ۾ ڪنڊ پوندو آهي تون بہ ائين ڪري پوءِ جيستائين ذڪر جي ترار سان اسم جسم ريت رسم ختم نہ ڪندين تيستائين عشق ڪان پري هوندين.

هڪ دفعي الله جي مشاهدي ۾ هزار ورهين جي عبادت کان بہ وڌيڪ مزو آهي. ايتري عبادت کان الله تبارڪ و تعاليٰ جو هڪ نياز

Scanned with CamScanner

وڏيڪ آهي. الله کان وڏيڪ عبادت ڇا ڪندي، جيڪو فقير عشق الاهي جي ملامت کڻي ان کي اولاعظم نبي سڏجي ته گناهه ڪونه ٿيندو مگر ظاهر جي نبوت جو قانون بند آهي. مگر فقير باطني نبي آهن. باطني نبوت بند نه آهي. هلندڙ طالب توحيد جي راڳ جي سڪ ايتري رکي جيتري روزائت کي اونهاري ۾ اڃ لڳندي آهي. حديث ۾ آهي ته السماع معراج الاولياءُ. ويراڳ وَليئَن جو معراج آهي. وليءَ کي به سڪ توحيد جي راڳ جي ايتري هوندي آهي جيتري اُليءَ واري کي اڃ لڳندي آهي. عارفن جي ڪلام کي توحيد چئبو آهي نه ڪي عام راڳ کي. صوفيءَ کي وجد مهل عشق جي پوشاڪ پوي ٿي ۽ راز الاهي جي چادر پوي ٿي. تنهن مهل هو ڦڙڪي ۽ ڏڪي ٿو.

صوفيءَ لاءِ بوتو آڙ آهي. جڏهن ٻاهر ٿو نڪري تڏهن وجد حال پويس ٿو. وجد جا ٻه قسم آهن. (1) ابتدائي وجد ڪنهن طالب کي نور جي ذات تجلات ڪري سيني ۾ وڄ وانگر لنگهي پوي، (2) حقيقي وجد، جيڪو عارفن کي روبرو ۽ سچو وجد ٿيندو آهي. عارف کي هر حالت ۾ پرواهه نه هوندي آهي. عارف کان گناهه جو ڪم نه ٿي سگهندو. ڇو جو عارف جو نفس لا جي ترار سان ڪٽل آهي. هلندڙ طالب جو نفس ڪٽل نه آهي. توڙي کهڙو به سچو هجيس ته به ترڪڻ ۽ گمراهي جو خوف اٿس، جيستائين خوف ورجا جي ڏاڪڻ تان نه ٽپندو تيستائين خطرو اٿس. جڏهن پير مغان جي رهبريءَ سان نفس کهرائي پاڻ مان ٻاهر نڪري پوي ته پوءِ خطرو ڪونهيس. جسم مان نڪرڻ به ٻن قسمن جو آهي. (1) عام، (2) خاص. عام ته ڪتا به مرندا آهن. خاص آهي جيئري جسم مان نڪرڻ. ان کي وصل چئبو آهي.

دنيا جي حرص ۽ طمع واري کي ڪنهن عارف جو نقطو نه لڳندو آهي ته اها بيماري جلندري مرض لادوا چئبو آهي. قالو قلو بنا غلف چياڻون ته اسان جي دلين تي پردا آهن. ذڪر جي مست جي دوا ديدار الاهي آهي. عاشق جو رياءُ ۽ ڪفر زاهد جي سؤ ورهيه بي ريائي عبادت کان بهتر آهي. پنهنجو قدم بوتي مان ڪڍي سر تي رک ته ٻي وک تي الله ويٺو آهي. صوفي اهو آهي جنهن کي توحيد ٻڌي وجد ٿئي. منهن جي رونق بدلجي وڃيس. صوفي عارف ادب جي اسڪول جو استاد

آهي. ڇو تہ بي ادب اهي آهن جن الله گم ڪيو مگر صوفي تہ پاڻ الله ۾ گم ٿيو. صوفي ادب جو عالم آهي. هن وٽان ٻيا بہ قيامت تائين ادب پيا سکندا. اهو علم ادب جو رستو هلندو رهندو. الله کي الله سان سڃاڻبو آهي جيئن اکين جي نور سان سج ڏسبو آهي. انڌو تہ نہ ڏسندو ذڪر جو جوهر فڪر آهي. فڪر جو جوهر خيال آهي. فڪر ذڪر کان تکو آهي. ذڪر هڪ پيرو ڦرندو تہ فڪر لک پيرا ڦري ويندو. فڪر کان وري خيال تکو آهي. لامڪان کان تحت الثريٰ تائين خيال جو ملڪ آهي. خيال اهڙو تکو آهي جو اک جي ماڻڪي مٿي ڪيو تہ لامڪان پهچبو. هيٺ نهاريو تہ هي پاڻ آهي. صبر ذڪر جو وڻ آهي ۽ عين اليقين سندس ميوو آهي. عين اليقين ٿيو تہ سارو ملڪ سندس آهي. وڏيڪ ڳالهہ ڪرڻ جو ضرور ڪونهي. جيڪو عين اليقين ٿيو تہ پاڻهئي خبر پونديس، مرشد پاڻ ٿي پوندو. اتي طالب ۽ مطلوب جو فرق نہ آهي. محبت ۽ يقين سيني عبادتن کان بهتر آهي. فقير خلق ۽ دنيا دارن سان محبت نہ ڪندو. دنيا سان محبت ڪرڻ وارو فرعون هامان ۽ نمرود آهي. جيڪو خلق جي رغبت کان بچي ذڪر ۾ محو ٿيو تہ ان جي پاڳ ۾ الله آهي ۽ اهو نبين مان آهي. اڳي جيڪي الله گهرندا هئا تن کي نبي سڏبو هو. هاڻي نبوت ختم آهي. هاڻي انهن کي فقير عارف سڏجي ٿو. جن لاءِ حضرت رسول ڪريم ﷺ الفقر خزينة مِن خزائن الله فرمايو آهي يعني فقير الله جي خزانن مان هڪ خزانو آهن. فقير سڏائڻ سان فقير ٿبو نہ آهي فقير اهي آهن جن الله اثبات ڪيو. ماڻهن کي هدايت رسول ڪريم وٽان ملي آهي.

توڪل ان کي چئجي ٿو الله کانسواءِ ڪنهن بہ ماڻهوءَ ۾ اميد نہ رکڻ. اڃا بہ توڪل جي انتها اها آهي تہ عبد مان الله ٿي پوڻ. جيڪو ڪم الله وساري ان کي دنيا چئبو آهي. محبت جي لائق اهي آهن جيڪي جسم مان نڪتل آهن. جيڪو جسم مان نہ نڪتو سو جسم جو قيدي آهي. نفس سان دشمني ڪر تہ الله توکي سيني کان لااحتياج ۽ لاغرض ڪري. ڪامل صوفي اهو آهي جيڪو معرفت ۾ پهچڻ کانپوءِ مرڻ تائين حال جي حقيقت ۾ رهي. سندس وات مان هميشه توحيد جي گفتار هلندي هجي. ڪامل صوفي توڙي زماني جي گفتار

Scanned with CamScanner

ڪري تہ بہ خوف نہ اٿس يا بادشاهي هلائي تہ بہ ڪثرت نہ وچڙندس. جيئن پاڻي وارو پکي ڍنڍ ۾ ٽٻي هڻندو آهي تہ بہ پر بہ ڪونہ پسندو اٿس ۽ اڏرندو وتندو آهي. فقير بہ جنهن مهل چاهيندا تہ پرٽاٽ ڪيون اڏريا هليا ويندا. نفس سان دشمني ڪر تہ الله دوست ٿيئي. جي نفس جو يار آهين تہ الله دشمن اٿيئي. صوفي پهريائين تجريد ۾ رهي پوءِ تفريد ۾ اچي ٿو ان کانپوءِ توحيد ۾ پهچي ٿو هن جو ڏسڻ خواه گفتار سدائين توحيد جي هوندي آهي. عاشق پهتي کانپوءِ بہ سال لاڳيتو چوٿين مڪان ۾ رهندو. ان کانپوءِ ڪڏهن هِتي ڪڏهن هُتِ پيو رهندو. ان جي اچڻ وڃڻ ۾ صرف اک ڇنڀ جيتري دير لڳندي.

نمازي مسلمان گهڻا آهن مگر حقيقي مسلمان ڪونہ ليندو. صوفي جيستائين خواري ۽ ملامت کان ڊڄندو تيستائين خدا وٽ نہ پهچندو. جيڪا دل ڪاري ٿي تنهن جو اڇو ٿيڻ مشڪل آهي. مگر جيڪڏهن ڪامل مرشد شاهہ منصور جهڙو ملي وبس تہ ڪيس صيقل سان سڌاري سگهي ٿو. سو بہ ائين جو مرشد جي مهر ڪئون پوءِ رت واتئون ايندس تڏهن دل اڇي ٿيندس. علم وارو ائين آهي جو ڪيس الله ڏسڻ جو يقين نہ ٿيندو. سدائين وهمن ۽ خيالن ۾ پيو گذاريندو ۽ سر جو سانگو بہ نہ لاهيندو. طالب تي مهرباني ٿيندي تہ هو الهام غيبي ظاهري ڪنن سان پيو ٻڌندو. جيڪا طالب لاءِ وڏي تسلي ۽ مهرباني آهي. الله جي ذڪر کي وسارڻ وڏي ۾ وڏو گناهہ آهي. نفس جيئرو آهي تہ طالب مئل آهي. نفس مئو تہ طالب فقير قيامت تائين جيئرو رهندو. جنهن نفس کي محڪوم ڪيو تہ سارو جهان سندس فرمانبردار ٿي پوندو خدا کي عبادت کان نفس جي مخالفت وڌيڪ پسند آهي.

توڪل ٻن قسمن جي آهي. (1) توڪل عام اها آهي تہ الله ڏيندو ۽ ڪائونس ان، مال ۽ دنيا پيا گهرندا. نفس کي مزن کان نہ روڪيندا. توڪل خاص آهي الله جي ديدار لاءِ. کين ڪامل يقين هوندو آهي ان ڪري وصال ٿيندو اٿن. دنيا کي ٽي طلاقون ڏيڻ پرهيزگاري آهي. نفس کان بيزار رهڻ. صرف حق سان محبت ڪرڻ.

نفس جون عادتون چار آهن. (1) حق جو منڪر ۽ ملحد آهي. (2) بي شناسي. (3) باندر واريون بائليون ڏيڻ. جيڪي اچيس حرام هجي

توڙي حلال ڪائي ويندو. (4) مڪار آهي. باغن ۽ ملڪيتن تي خوش نہ ٿيو جو ڏاڏي آدم سان بهشت جهڙي باغ بہ وفاداري ڪانہ ڪئي. جنهن مان ڏڪا ڏئي ڪيس ڪڍيو ويو. توبہ ان جي قبول آهي جنهن دنيا ترڪ ڪئي، جيڪو نفس ڪي ترڪ ڪندو سو الله تي پوندو. نفس ناراض ڪرڻ سان الله راضي ٿيندو آهي.

جيڪي ماڻهو ظاهري عبادت ۾ جنهن جاءِ ڪي سجدو ٿا ڪن اُها اسان جي گهوڙي ٻڌڻ جي جاءِ آهي. دنيا جو جهان ٻزار آهي نفس ان ۾ واپاري آهي. جنهن نفس ڪان ڪابہ شيءِ خريد ڪئي تنهن جي دل ڪاري ٿيندي ۽ خدا ناراض ٿيندس. جيڪو دنيا ۾ نفس جي مرضي تي هلندو تنهن ڪي نانگ جي زهر وانگر نفس جو زهر وٺي ويندو. نانگ جو زهر چڪ پائڻ سان وٺندو آهي مگر عورت جو زهر ڏسڻ سان وٺندو آهي، علم فهم فيض سڀ چٽ ٿي ويندس.

گهڻي ڪائڻ مان غفلت ٿيندي آهي. دنيا نفس جو شراب خانو آهي. جيڪو هن شراب خاني ۾ رهندو سو الله ڪان غافل ۽ گمراهہ رهندو. دنيا ۽ دنيا وارن جي محبت سيني گناهن جو بنياد آهي. ننڍن توڙي وڏن دنيا دارن تي لعنت آهي.

• بيت رومي صاحب جو

اهل دنيا چه گهين وچ مهين—لعنت الله عليهم اجمعين.

معرفت وارن لاءِ عرش ڪان تحت الثريٰ تائين سير ڪليل آهي. مگر شريعت وارا انڌن وانگر لٺ تي ٿا هلن، جيڪو صوفي عبادت ڪندو تنهن چڻ ڪنڌ تي مڻ جو پٿر ٻڌي ڪن ۾ ٽپو ڏنو سو وري نہ نڪرندو. فقير جي منزل ڪي عام ماڻهو ڪفر ٿا سمجهن. پر جي اهو ڪفر ڏسن تہ سڀ سجدي ۾ ڪري پون ۽ ڪي سجدي ۾ مري وڃن تہ ڪي سڙي وڃن. جيڪو زبان سان الله ڪي ياد ٿو ڪري سو درگاهہ الاهي مان تڙيل آهي جن الله اثبات ڪيو سي زبان سان الله جو نالو نہ وٺندا. جڏهن الله اثبات ٿيندو تہ ڪلمي قرآن ۽ نبين تان آسرو ڪڇي ويندس. جڏهن پاڻ الله تي پيو تہ ٻين ڪي ڇا ڪندو. سج ايرڻ ڪان پوءِ ستارن ۽ چنڊ جي ضرورت نہ رهندي آهي جيڪو الله نماز ۽ زباني

ذڪر تي راضي ٿئي ان کان اسين بيزار آهيون. اهو الله رشوتي آهي. جيڪو منهنجي پڙائڻ تي خوش ٿئي ان ۾ اسان جو ڪهڙو ڪم. اسان جو نئون الله آهي. پراڻي الله کان بيزار آهيون.

استغراق ڇا آهي؟ عاشق جڏهن حق جي ذات ۾ گم ٿيندو ته صفات نه رهندي، نه هي رهندو نه هو رهندو. اهو استغراق آهي. جيڪو نمازي ٻين کي بي نمازي سمجهي کانئن نفرت ڪندو تنهنجي نماز رد آهي، قبول ناهي، صوفي لاءِ نماز ۾ خلق جو نياز الله ڏانهن آڏي پٽ آهن عارف جو مقصد ملڪوت آهي. جيڪو ڪثرت ۾ هر هڪ شيءِ ۾ الله تو ڏسي سو ڪچو ۽ هيٺين حدن ۾ آهي. قضا جا مالڪ ٿيو. جيڪو قضا جو محتاج ٿيو سو موچڙن ۾ آهي. جيڪو قضا تي راضي ٿيو تنهن کان الله لڪي ويندو. عبادت تي جيڪو خوش ٿيندو سو جاهل آهي. جيڪو ڪرامت تي خوش ٿيندو سو ڪاهل آهي.

اسان فقيرن کي الائي ڇا ٿيو آهي جو نه دين نه ايمان رکون، نه ڪفر نه اسلام رکون، نه ڪعبو نه قبلو نه مسجد نه مڙهي، نه خوف، نه رجاء، نه قبر جو ڀؤ نه محشر جو خوف، نه بهشت جي لالچ نه دوزخ جي ڪاڻ نه شفاعت جي ضرورت نه شريعت نه طريقت نڪا حقيقت نه يقين نه ئي الله جي غرض اسان اهڙا ڪتا ۽ ڪهنا ڪافر ٿي ويا آهيون ۽ عظيم ڪفر ۾ وڃي پيا آهيون جو اسان جو ان ڪفر جي ڪُن مان موٽڻ محال آهي.

روئڻ ٻن قسم جو آهي هڪ روئڻ فراق جو ٿيندو آهي جيڪو وس کان ٻاهر آهي ٻيو روئڻ وصل جو به ٿيندو آهي. جڏهن ڪو ساز سروز شروع ٿيندو آهي تڏهن وصل جو روئڻ ٿيندو. دنيا پائخانو ۽ ڍونڍ آهي. ڍونڍ ۽ پائخانو ڪتي جو مرڪ آهي. فقير اوڏانهن نه ويندو. صوفي اهي آهن جيڪي انساني وصفن کان نڪري ويا. پاڻ مان نڪري وڃي عشق اعظم جي درجي کي پهتا. جيڪي فقير لامڪاني ۽ عارف باالله آهن سي هونءَ ته ظاهري ڪم ڪار پيا ڪن پر جڏهن آئينه ۾ منهن وجهن ته الله پڌر تي پيا ڏسن، نه جبل آڏ ٿئين نه آسمان.

عشق جو وڻ ذڪر سان سائو ٿيندو آهي جيڪو آخر ۾ من خدايم جو ميوه ڪندو آهي. نفس جي وڻ کي پائخاني جو پاڻي سائو ڪندو

آهي ۽ آخر پشيماني جو ڦر ٽيندو اٿس. جيڪو اهو ڦر کائيندو ان جي
ڪفن کي لعنت جا ٽاڪا هڻندا. سچو طالب اهو آهي جنهن جا
نفساني خيالات فنا ٿي وڃن. وڃي هڪ حقاني خيال بچيس ۽ ان ذات
جي سڪ رهيس. جيڪو فقير ڏهه ٻارهن سال پاڻ کي طواف ڪندو سو
هن بوتي مان نڪري معراج ڪندو جيئن حضرت رسول الله ﷺ
ڪيو هو. جيڪو ان ڳالهه کي ڪوڙو سمجهندو تنهن تي لعنت آهي.

زاهد عابد جي پهچ بهشت تائين سو به جيڪڏهن عبادت قبول
پويس. بهشت روحاني چڪلو ۽ رنن جي رهڻ جي جاءِ آهي. مگر
صوفي فقير جي پهچ لامڪان تائين آهي. جيڪو شخص الله ڏي به نه
هلي ۽ نماز روزو به نه ڪري سو ڪلا ڪائيندو عام مسلمانن لاءِ نماز بچاءُ
آهي، اها به بندگي آهي. معراج جي رستي واري ڳالهه رندي آهي. نماز
عام ماڻهن لاءِ آهي. جيڪو دل و جان سان پڙهندو ته ان کي بهشت
ملندو نماز عام خلق تي خدا جو محصول رکيل آهي. جيئن شهزادا
انگلينڊ مان سياست جو علم پڙهي حڪومت ڪن ائين دم جو ذڪر
به بادشاهي جو علم آهي. جيڪو دم جو ذڪر ڪمائيندو سو من
خدايم وارو امتحان ڏيئي ٻنهي جهانن ۽ عرش عظيم جو مالڪ ٿي
پوندو. صوفين جو علم به شاهزادن وارو علم آهي.

قناعت ڇا آهي، جيڪي ملي تنهن تي راضي رهڻ. وڌيڪ الله
کان نه گهرڻ ۽ نه ملڻ تي رنج نه ٿيڻ. فقير اهو آهي جنهن کي فائدو
پويس ته خوش نه ٿئي ۽ نقصان پويس ته رنج نه ٿئي. هي الله جو ٿئي ته
الله سچو سارو هن جو ٿي پوندو.

سخاوت ڇا آهي، هي دم آدمي کي خزانو مليل آهي. جنهن
پنهنجا دم عشق جي راهه ۾ ذڪر الاهيءَ سان خرچ ڪيا ته پوءِ انکي
شاهي خزاني جي حڪومت ملندي. پاڻ ٻين کي به خزاني مان پيو
ورهائي ڏيندو. شجاعت ۽ پهلواني اها آهي ته الله جي راهه ۾ سر جو به
سانگ نه ڪرڻ. نفس سان جنگ ڪرڻ. شينهن مارڻ کان نفس مارڻ ۾
وڌي پهلواني آهي. فقير عارف جي ڪرامت اها آهي ته جنهن دل ۾ الله
جو اير پير ئي نه هجي پوءِ اها دل الله ڪري ۽ جيئري ٿي پوي. مئو
جيئرو ڪرڻ سولو ڪم آهي مگر مئل دل جيئري ڪرڻ ڏکي آهي.

Scanned with CamScanner

نماز هڪ ڪڙئي مثل آهي جنهن جي ڇپڙي ۾ بهشت ۾ آهي. مگر نماز جي ڪڙئي کي اڳئي ماڻهو وهمن جا ڪنڊ وجهيو ڇڏين ان ڪري سندس ڇيڙو بهشت تائين پهچي ئي ڪون ٿو. اجا به واٽ تي سوراخ ۾ ڏورا اٿس. انهن سوراخن مان پاڻي پڇي ڏورا ٿو پري جيڪو نقصان آهي. نماز واري ماڻهن جو فصل سماء ۾ توجهه ڪانسواءِ تباهه ٿيو وڃي.

الله ته بهشت کان لکين ڪوهه پري آهي. الله وٽ صرف دم وارو درياهه موجون ڪندو وڃي ٿو. نمازي روزانه مسجد ۾ پنج آنا لاهيون اچن انهن مان هڪ به پچو نه ٿو ڦٽي. سندن سڀ آنا ڪنا ٿي وڃن ٿا. ڪڪڙ به آري واري روزان جو ڍؤ ڪري ڦوسان ڏيئي سڀ آنا ڪنا ڪيو ڇڏي. ائين نمازي به بيٺي کان پوءِ خيالات جون ڦوسون ڏيئي سڀ نمازون برباد ڪيو ڇڏين. ڪڏهن به نمازيءَ من خدايم جو نعرو نه هنيو هوندو.

طالب کي گهرجي ته مرشد کان ذڪر ورتي کان پوءِ رات جي ماني نه کائي. هجر توڙي وصال ۾ ائين ڪري. وصل ۾ پهتي کان پوءِ پاڻهيئي سندس کائڻ پيئڻ جهڪو ٿي ويندو. جڏهن به وارو مليس ته نفس سان تقدي ڪري. طالب کي سياري جو رات جي ماني کائڻ گهرجي ۽ اونهاري ۾ صرف انين پهر کائڻ کپيس. طالب کي اٺن پهرن مان صرف هڪ پهر ننڊ ڪرڻ گهرجي. ڏينهن جو به ننڊ نه ڪري جو رات واري اوجاڳي جي ڪسر نفس ڪڍنديس ۽ ڪٽي دسيندس. حديث پاڪ ۾ آهي ته النوم علیٰ محب الاحرام. يعني عاشقن لاءِ ننڊ ڪرڻ حرام آهي. طالب کي لذات ۽ مذات کان پري رهڻ گهرجي. ڇو ته سٺن کاڌن کائڻ سان ذڪر جي غفلت ٿيندس. صوفي کي گهرجي ته جيڪڏهن مليس ته به نه کائي ۽ جي نه مليس ته شڪرانو ڪري. پنهنجي گهران به گهري نه کائي. طالب لاءِ مُئي جي نيت جي ماني حرام آهي. صوفي کي هندو جو طعام ۽ هٿ جي شيءِ وٺڻ حرام آهي. هندوءَ جو هٿ لڳو چڻ ٻليءَ وچايو. صوفيءَ کي گهرجي ته ٻار واريءَ عورت واري رَڪَ ۽ پرهيز ڪري. ڇو ته ٻار واري عورت ڍؤ ڪري به نه کائيندي آهي. پاڻي به گهٽ پيئندي آهي. گوشت به نه کائيندي، اوجاڳو به ڪندي، هر وقت ٻار جي ڳڻتي هوندس. جيستائين سندس ٻار وچي پنڌ ڪري پيءُ جي ڪڍَ لڳي.

Scanned with CamScanner

صوفي کي بہ ايستائين پرهيز ڪرڻي آهي جيستائين پاڻ مان نڪري وڃي ذات سان ملي. پوءِ ڪيس ڪوبہ خوف نہ آهي. صوفي کي زنا جي سخت منع آهي، زنا جا ڪيترائي قسم آهن. اک جي زنا غلط ڏسڻ. ڪن جي زنا غلط ڳالهيون ٻڌڻ. زبان جي زنا غلط گفتگو ڪرڻ. چوٿين هٿن جي زنا غلط جسم تي هٿ لڳائڻ. پير جي زنا، زنا جي طرف پنڌ ڪرڻ، ارادي جي زنا ۽ وڏي زنا. جنهن طالب مرشد وٽان ڪانپوءِ زنا ڪئي تہ تحت الثريٰ ۾ وڃي پوندو. نہ مرشد نہ رسول الله ﷺ شفا ڪندس. ڇو تہ الله جي بي فرماني آهي. الله سر جو عيوض وٺندس. مرشد کان اڳ پلي هزارين اهڙا ڪم هجنس تہ مرشد جي هٿ وٺڻ سان سندس گناهن جي سموري ڦرهي ڌهيٰ صاف تي ويندي. پوءِ ڦرهيءَ کي ڪارو نہ ڪري. صوفي کي گهرجي تہ ڪنهنجي بہ اوبر نہ کائي. توڙي هڪ مرشد جا طالب هجن تہ بہ هڪ ٻئي جو ٽانوَ ۾ نہ کائين. ڪافر جو هٿ لڳل يا عام ماڻهوءَ جو طعام نہ کائي ڇو تہ دل کي ڪارو ڪندو آهي ۽ دل اسم کان غافل تي ويندي آهي. مٽ جو پاڻي بہ طالب لاءِ حرام آهي. صوفيءَ کي اگر اوچتو پرائي حسين زال منهن پوي تہ اتفاق آهي. وري ڏٺائين تہ اها اک جي زنا آهي. ٻيو دفعو ڏسڻ شهوت جي راءِ سان ٿيندو. ان ڪري ٻئي دفعي ڏسڻ سان لعنت جو حقدار ٿيندو. صوفي جيڪڏهن مريدن کي پرائي ٻڌل ڳالهہ يعني ڪنهن عارف جي منزل جو بيان پنهجي نالي ڪري ٻڌائيندو تہ سندس هزار پيڙهيءَ تائين لعنت اٿس. صوفيءَ کي گهرجي تہ هو ذات حق جي سئين سڌي ڳالهہ عام کي نہ ٻڌائي، صوفي عاشق کي آسمان ڪونہ ڏسبا آهن. آسمانن مان سندس نظر ٻسٽ عرش عظيم کان پري ويندي جتي هو پاڻ کي ڏسندو. اتي سڀ سندس آستانا آهن. سندس مرضي آهي هِتِ رهي يا هُتِ رهي ۽ گهمي. آسمان عابدن زاهدن جادوگرن فلاسافرن لاءِ آڙ آهن. ڇو تہ آدمي بہ ان جا جُزا آهن متان ڪنهن جي نظر نہ پٽجي وڃي.

عرش ۽ ڪرسي بہ ڪثرت آهن مگر اها ڪثرت بالا آهي. اهو ٻنهي جهانن جي حڪومت جي گادي جو هنڌ آهي. عاشقن جي حد عرش ڪرسي کان پري آهي. ان جو نالو نہ وٺبو ڇو تہ اهو فقير تي گناهہ آهي.

Scanned with CamScanner

صوفي کي جڏهن معراج ٿيندو تہ پاڻ بہ نماز ڪونہ پڙهندو مگر ٻين جي نماز تي بہ ڪِلَ ايندس. ۽ چوندو تہ ڪين خبر نہ آهي تہ نماز جو مالڪ ڪٿي آهي. جنهن ڪي الله سمجهي سجدو ٿا ڪن. صوفي جڏهن الله اثبات ڪيو تہ ڪعبہ تي بہ اک نہ پڌندس. ڪعبہ وٽ ويندو تہ بہ صرف ان لاءِ ويندو تہ ڏسان تہ ماڻهن جي سجدي جي جاءِ ڪهڙي آهي.

الله اسان کان گهڻو ئي لڪو پر لهي وڌوسينس. جيڪو ساري جهان کان لِڪل هو اسان پڌر تي لڌس. جيئن ڪنهن ٻيلي ۾ شينهن هجي ان ٻيلي کي ڪٽي باهہ ڏجي تہ شينهن پڌر تي نڪري پوندو. تيئن اسان بہ نفس واري ٻيلي کي ڪٽي باهہ ڏني تہ الله پڌر تي نڪري پيو. الله آسمان چڙي اچي آدم ۾ لڪو هو اسان ڪيس مسجدن ۽ ٻين پاڪ جاين تي ڳوليو پر ڪونہ لڌو. پوءِ مرشد الله جي هجڻ ۽ رهڻ جو ڏس هن بوتي ۾ ڏنو ۽ اسم اعظم جي سرچ لائيٽ هٿ ۾ ڏنائين ۽ بوتي جي باهہ جو چيائين ائين ڪيوسون الله پڌر تي نڪري پيو. و في انفسڪم افلاتبصرون. پوءِ ڪٽي دم جو پيرو ڪنيوسون ڏٺوسون تہ دم بہ بي مثل آهي. الله بہ بي مثل آهي. ان ڪري جنس جنس سان ليندي تنهن ڪري الله ڪي الله سان لڌوسين. جنهن صوفي الله ڏٺو تہ رسول خدا بہ روضي کان ٻاهر اچي ملندس.

عاشقن عارفن جيڙي ئي نفس ۽ قبر کان آزادي ورتي ۽ اهي قبر جا قيدي ڪين آهن. صوفي جڏهن بوتي جي مڙهيءَ مان نڪتو تہ پوءِ ڪٿي بہ ڪونہ اڙيو. جيڪو جسم جو قيدي آهي سو هٿ بہ قيدي هوندو. جيڪو صوفي بہ سڏائي ۽ غير حق جي طلب بہ ڪري تہ عشق جي دفتر تان لوڏيل آهي. جنهن صوفيءَ نماز پڙهي سو عشق محبت جي مئخانہ ۽ پير مغان ساقي حوض ڪوثر وٽان لوڏيل آهي اهو نفس جو تابع آهي. نفس عشق جو دشمن آهي.

بيت

گر نماز و روزه هی فرمایدت ـ نفس مکاراست مکرِ زایدت.

راست فرموده است آن رسول جواز — ذرهٔ عقلت به از صوم و نماز

جيڪڏهن توکي نفس چوي تہ نماز پڙهہ ۽ روزا رک. نفس وڏو مڪريل آهي ۽ مڪر وڌائيندو آهي.

سچ فرمايو آهي رسول الله ﷺ تہ تنهنجي عقل جو ذرو روزي نماز کان بهتر آهي.

ڏسو تہ حضرت رسول الله ﷺ يتيم هو هجرت ڪري قريشن جي ڀَوَ کان مڪي مان مديني ۾ وڃي رهيو. پوءِ ڏسو تہ عشق شهنشاهہ کين ڪيڏو سرفراز ڪيو جو ساري ڪائنات ۾ محمدي نغارو وڃي ٿو نماز مان تہ سوا لک انبياءَ ڏؤ ڪيو. ڪوبہ معراج تي نہ پهتو. پوءِ ذات ذوالجلال حضرت رسول خدا ﷺ کي فَاَوحيٰ اِليٰ عَبدِه مَا اَوحيٰ ۽ وَ ذكُرُ رَبّكَ فِى نَفسِكَ جو رستو ڏسيو. ان رستي سان هلي رسول الله ﷺ معراج ڪيو ۽ عرش اعظم جا مالڪ ٿيا. طالب کي عشق جي باهہ ۾ دم جو دود دکائڻ گهرجي. جتي عشق جي باهہ ٻرندي آهي اتي غير سڀ سڙي ويندو آهي هن دنيا کان هٽرادو ڇرپائپ بہ چڱي آهي. هٽرادو ڇريا ٿي دنيا مان جند ڇڏايو ۽ خدا ڏي رجوع ڪريو. عشق جي شراب سان پيئي جهان زنده آهن. سيڪنهن ساهواري ۾ عشق جو شراب آهي. اسان کي نہ دين نہ ايمان نہ دنيا نہ عقبيٰ گهرجي اسان کي فقط عشق جي محبت گهرجي. قبر ۾ بہ اهو گهرنداسون. اوهان کي زالون ۽ پٽ الله کان گمراهہ ڪندا. ڇو تہ اهي جنجل آهن. الله اهڙي ڪٽل آسامي نہ آهي جو جيڪو ان جو ٿيندو ان کي روزي نہ ڏيندو. جنهن کي الله جي محبت نہ آهي سو مئل آهي. طالب جيستائين دم اسم سان آهي تيستائين عاشق آهي. جڏهن بوتي مان نڪتو تہ پوءِ الله جو معشوق ٿيو. جسم درياه اعظم جي جهڳ آهي. جڏهن جهڳي ختم ٿي تہ نجو درياه ڏسڻ ۾ ايندو. دل ذات حق جي رهڻ جي جاءِ آهي. نيڪي بدي سڀ تو وٽان ٿيندي رحمان رحيم ۽ قهار بہ تون ئي آهين. جي الله ڏي هلئين تہ نفس پنهنجي تي رحم ڪيئہ جي نہ هلئين تہ نفس تي قهر ڪيئہ موچڙن جا ٿهڪا هوندءِ ۽ دوزخ جو عذاب ٿيندءِ. جي تون پاڻ سڃاڻين تہ لوح محفوظ قلم عرش ڪرسي بہ تون ئي آهين. جيڪڏهن الله ڏسڻ جي محبت اٿيئي تہ هر هڪ دم سان الله جو ذڪر ڪر. جيڪڏهن تون خواب ۾ پاڻ کي پناگر ڏسين ۽ جاڳين تہ ساڳيو ئي حاڪم هجين. خواب آهي دنيا جي حياتي جنهن ۾ تون ٻانهو ٿيو ٿو وتين جي جاڳين تہ تون ساڳيوئي سر آهين. جاڳڻ آهي جسم مان نڪرڻ. اسم اعظم جي وسيلي جسم مان نڪري عرش عظيم جو معراج ڪرڻ. عارف جي دل الله جو ۽ عام جي دل شيطان جو آئينو آهي. لعل ۽ موتي تہ

Scanned with CamScanner

شاهوڪارن وٽ ليندا آهن مگر هيرو ڪنهن ڪنهن بادشاهہ وٽ ليندو آهي، الله جو عشق بہ هيرو آهي، سڀ ڪنهن وٽ نہ ليندو مولي جو عشق بہ هيري وانگر قاتل آهي. جنهن وٽ هوندو تہ سندس نفس کي ماري ختم ڪندس. ذات حق جي ڏسڻ جي خواهش اٿيئي تہ دل کي اسم اعظم جو تخت ڪر تہ الله ڏسندين نہ تہ جواب اٿيئي. جيستائين نفس کي نہ ڪهندين تيستائين حق جي طرف پرواز ڪري نہ سگھندين. نفس ٻلي وانگر تاڙ ۾ آهي جيئن ڪنهن پکيءَ جي تاڙ ۾ ٻلو هوندو آهي. جو جان ڪٽي ڇڱڻ لاءِ پکي منهن هيٺ ڪندو تہ جهٽ ڏيئي جهپي ڪٽي ويندس. تون بہ پرواز ڪري نفس کان جان بچائي هليو وڃ جيئن اڏري ويل پکي بہ بچي ويندا آهن. نہ تہ نفس گھلي وڃي پنهنجي ڏر "دوزخ" ۾ وجهندءِ ۽ جيڪي اسم اعظم سان هليا سي ٻلي نفس کان بچي ويا، مگر غافل مارجي ويا. هي جسم الله جي اڳيان پٽ آهي. جنهن اسم اعظم جي ڏڪن سان اها پٽ پٽي تہ پوءِ اهو نسورو نور مگر ساڳي ذات تي پيو.

فقير عارف جي ڪائڻ پيئڻ ڏي نہ ڏسو هن جهان ۾ تورو گھٽو کاڌو پيتو تہ حضرت رسول الله ﷺ ۽ حضرت پير مولي علي عليہ السلام بہ هو. حرم پاڪ بہ هئن ۽ اولاد بہ ٿيو هون، مگر ان هوندي بہ مڪمل ذات هئا.

اهو وڏو شهنشاهہ چمڙا پوش ڪري پاڻ تي احمد ۽ علي نالا رکائي آيو هو فقير عارف بہ ائين آهن. جوڳي جي منڊ پڙهڻ سان جوڳي بنجي ٿا پون. ايسر مهاديو جي منتر ۾ بہ اثر هو باقي رسول الله ﷺ جي ٻڌايل سبق يعني اسم اعظم ۾ ايتري طاقت يا اثر ناهي ڇا؟ جو ساڳيو ٿي پون، ماستر مان ماستر ٿيو پون باقي الله جي اسم اعظم مان الله نہ ٿو ٿي سگھجي. ڇو نہ ٿيندو پر جهدِ جفائون ۽ ڪوشش ڪرڻ سان ٿيندو.

هي اوهان جو جسم الله جي آڏو جبل وانگر آڏ آهي. اهو جبل فرهاد وانگر لاجي ترار سان ڀيج تہ الله پڌر تي ڏسين. الله کي خلق کان ڪو خوف ڪونهي. جو لڪل آهي مگر اوهان ڪيس ڏسي نٿا سگھو.

سمنڊ مان ڪوهيڙو نڪرندو آهي سو سج کي بہ ڍڪي ۽ لڪائي ڇڏيندو آهي، اوهان جو جسم بہ مٽيءَ جو ٿيلهو آهي پوءِ ڪيئن نہ الله جي آڏو ٿيندو. ڇا هن جسم جي ڪوٺ ۾ سج نہ آهي. باقي هي ڏسي، ٻڌي ۽ ڳالهائي ڪير ٿو.

جيڪو طالب ذڪر سان صبر نہ ٿو ڪري تنهن کي ديدار نہ ٿيندو. اهڙو بي صبر مرڻ بعد قالو يا ويلنا جون دانهون ڪندو. ذڪر سان صبر ڪرڻ فرض آهي. مگر وصل کانپوءِ بي صبري ٿيندي آهي. جو ذڪر يا عبادت اتس ئي ڪانہ. ان کان پوءِ فقير جي عبادت توحيد جي گفتار آهي. جنهن هِتِ رسول الله ﷺ نہ ڏٺو پوءِ قيامت ۾ تہ سيئي شان شوڪت سان بيٺا هوندا. ڏٺل هوندس تہ سڃاڻيندو. ڏٺل کي ڏٺل جو ننگ بہ پوندو اڻ ڏٺل ڪهڙي منٿ ميڙيندو. حضرت رسول الله ﷺ پاڻ نعرو هڻندو آهي:

مَن رانی فَقَدَ راءَ الحقُ

يعني، جنهن مون کي ڏٺو تنهن الله کي ڏٺو.

ائين رسول خدا کي ابوجهل، ابولهب، سفيان بہ ڏٺو هو. سيني تہ الله کونہ ڏٺو هو. جو ساڻن جنگيون پي ڪيائون اهو ڏسڻ پيو ٿيندو آهي.

اڄ ڪلهہ گهڻا ماڻهو فقيري جو دم هڻن ٿا. طالب ۽ مريد بہ ڪن ٿا. رسول الله جو فرمان آهي تہ جنهن مون کي ڏٺو سو ڪافر ٿيو. مَن رانی فَقَد کَفَرَ. يعني جيڪو اها حديث سمجهندو ۽ اتي پهتل هوندو ان کي طالبن ڪرڻ جو حق آهي. جنهن کي ان حديث جي خبر نہ آهي ان کي ڪو حق نہ آهي ۽ رهندو گنگڙ ڪنڌ ۾ اتس، خود ئي موچڙا کائيندو. ٻين کي ڪيئن ڇڏائيندو.

ٻي سڀ شيءِ پاڻي سان ڌوپي ٿي مگر دل ڇاسان ڌوپندي آهي. جيئن مسلمانن تي قرباني ڏيڻ فرض آهي تيئن عشق جي راهہ ۾ بہ قرباني ڏيڻ فرض آهي. هي ڏيگو ساري عمر چنو آهي. مڪڻ ماڪيون ۽ الله جون ڪافي نعمتون کاڌيون اٿس ان کي مرشد اڳيان پير مولا علي جي اڳيان قربان ڪر.

بيت

گاؤ و تن قربانئی شیر خدا است، گر ترا با او سرِ صدق و صفا است

هي ڏيگو جسم مولا علي جي اڳيان قربان ڪر، جيڪڏهن ان سان سچائي ۽ صفائي اٿئي.

Scanned with CamScanner

هيءَ ڳالهہ اسان اڪيئن ڏني تا ڪريون. اگر اسان پڙهيل يا ٻڌل ڳالهہ ڪريون تہ اسان تي خداءِ رسول ۽ ملائڪن جي لعنت هجي. اها رازالاهي جي اڪيئن ڏني ڳالهہ آهي.

نفس عزرائيل جو همصلاح آهي. عزرائيل نفس کي چيو آهي تہ تون انهن کي وڃي ريجهاءِ. نہ تہ اهي نہ توکي وٹ ڏيندا نہ مون کي. هي وجود نَوَنِ آسمانن جي تصوير آهي ۽ زمين جو نقش آهي. نَوَ پاسريون نون آسمانن مثال آهن. ستين پاسري ملڪوت مثل آهي ۽ اٺين پاسري جبروت مثل آهي ۽ نائين عرش عظيم مثل آهي.

جيڪو طالب ذڪر ۾ غرق ٿيندو سو رڳو ذڪر ٿي ويندو. جيڪڏهن دم قضا نہ ڪندو تہ هر هڪ سعال ۾ هڪ هڪ پاسري مان روح نيڪال ٿيندو رهندو. مگر طالب جي نڪرڻ جو مدار حق جي مرضي تي آهي. ڪن کي نون سالن ۾ تہ ڪن کي ڏهن ٻارهن يا پندرهن سالن ۾ پرواز ڪرائي، طالب جڏهن جسم مان نڪتو تہ پلڪ ۾ پهچندو. هي دم جو شينهن خاڪي پڃري ۾ واڙيل آهي، نَوَ آسمان سندس ٻيلو آهن. معرفت سندس ملڪ آهي، آدمي جو معدو زمين مثل آهي، خاڪي بوتو نفس جو حصو آهي. نفس زمين جو رهاڪو آهي، نفس واڳون مثل زمين ۾ چنبا کوڙيون ويٺو آهي. روح کي نڪرڻ نٿو ڏئي. روح جي نڪرڻ جو علاج اسم اعظم وسيلي ٿيندو. دم بدم سان اسم اعظم جون بندوقون هڻبيس تڏهن روح جون واڳون نفس مان جان ڇڏائيندو. جسم مان نڪرڻ وقت مٿي تي لت رکندو. پوءِ وک وک سان هر هڪ آسمان ٽپندو ويندو شروع جو وچڻ اٺين ٿيندس پوءِ اک ڇنڀ ۾ ايندو ويندو رهندو عروج ۽ نزول ان کي چئبو آهي.

هر هڪ آدمي جا پير معدي ۾ ڪتل آهن، معدو روح کي قابو ڪيون ويٺو آهي. ڪيس سير ڪرڻ نٿو ڏئي، ان معدي روح کي حرص، ننڊ ۽ شهوت جا ڏاوڻ وڌا آهن، جنهن ڪري سير نٿو ڪري سگهي، انهن ڏاوڻن ڪپڻ جو اسم اعظم بهترين علاج آهي، جيڪو دم ڪمائيندو تہ ان جا ڏاوڻ ڪپبا نہ تہ نہ ڪپبا. چئن جهڙا چنگهن ۾ نيئر ٻہ سنگهران چيلهہ ۾ ۽ پيرن ۾ ڪڙيون پيل هونديس. رڪوع جي حالت ۾ ٻيٺو هوندو واجهائڻ جي اجازت بہ نہ هوندس، ان ڳالهہ جو

Scanned with CamScanner

قرآن ڪريم شاهد آهي، اِنَّا جعلنا فی اعنا قهم اَغلا لاً فَهِیَ اِلَی الاَذقَانَ فهم مقمحون. يعني بيشڪ اسان سندن ڳچين ۾ ڳٽ وڏا پوء اهي ڪاڏين تائين پيل اٿن. جنهن ڪري ڳاٽي پر تنگيل آهن. هيءَ ڳالهہ بہ اکئين ڏٺي ٿا ڪريون. ڪوڙي کي لعنت الله آهي.

عاقل ۽ داناءَ اهو آهي جيڪو پاڻ سڃاڻي، جسم مان نڪري معراج ڪري، داناءَ جو مٿي جيئري اهو سير آهي. نادان اهو آهي جنهن پاڻ ۾ الله کي گم ڪيو ان جهڙو ٻيو ڪير بہ نادان ڪونهي. جيڪو عيش عشرتن ۾ رهي سو احمق آهي. اهو الله کان غافل هوندو. ماڻهو مسلمان ٿا سڏائن مگر سچو مسلمان اهو آهي جيڪو رسول الله ﷺ جي هٿان ڪلمون پڙهي. رسول الله ﷺ جيئرو آهي. ماڻهو ماڻئن هٿان ڪلمون سکيا سي مري ويا. جيئرا بہ چڻ مئل آهن. رسول خدا ﷺ جي هٿان ڪلمون پڙهن ها تہ مرن ئي ڪونہ ها.

جنهن عارف جي منزل فنا في الشيخ ۽ فنا في الرسول آهي اهو شخص بہ رسول خدا آهي. اهڙي مرد مرشد هٿان ڪلمون پڙهڻ رسول الله ﷺ وٽان ڪلمون پڙهڻ مثل آهي. هِتي ڳوٺ ۾ ڪوٺومل هندو هو جيڪو بہ ڪلمون پڙهندو هو مگر جٽيو بہ ٻڌل هوس ڪافر هو. جيڪي زباني ڪلمون پڙهن ٿا تن کي بہ جٽيو ٻڌل آهي. مگر اسم اعظم وسيلي ملڪوت ۾ اهو جٽيو ڇڄندو آهي. تڏهن ماڻهو مسلمان ٿيندو آهي. عام مسلمانن جون قبرون بہ مئل آهن ڇاڪاڻ تہ انهن جٽيو ڪونہ ڇنو. نفس ڪافر جي محبت ۾ ڪافر ٿي مري ويا. ڪافر جي قبر مئل هوندي آهي. مسلمان بہ ان کي ڇئجي جنهن جي قبر جيئري هجي.

بي فرمان شهوت زمين ۽ جهنم جو پاڳو آهي. فرمان واري شهوت ٻج آهي. شهوت نار بہ آهي تہ نور بہ آهي. هدايت آهي تہ گمراهي بہ آهي. سڀ وصفون شهوت ۾ آهن. جنهن کي جيڪو پاڳو مليو سو ڪٽي ٿو. هي بوتو بہ نانگ جي کل وانگر آهي. نانگ بہ کل لاهيون گهمندو وتي. عارف بہ بوتو لاهي ڇڏين ۽ پوءِ معرفت ۽ معراج جو سير ڪندا وتن.

جنهن دل کي دنيا جي طلب آهي ۽ الله وسريل اٿس اها بيمار آهي، عارفن وٽ دلين جو علاج آهي. جنهن سان تندرست ٿيو پون. عارفن

Scanned with CamScanner

دلين جي ڪارنهن جي علاج جو نسخو عرش عظيم مان ورتو آهي. جيڪو صدق دل سان وٺن ايندو ته ان جي دل جي ڪارنهن لاهي ڇڏيندا. غافلن جي دلين تي حرص هوس جو دونهون چڙهيل آهي جنهن ڪري ڪاريون اٿن، اهي انڌا ٻوڙا ۽ گونگا آهن. جيئن قبضي سان گئس دماغ تي چڙهي ماڻهوءَ کي سودائي ڪري ڇڏي ٿي، ائين آدمي جي معدي مان دونهون هوسان ٿيون پيدا ڪن ۽ پوءِ شهوت اڀري ٿي، جنهن سان قلب ڪارو ٿيو پوي، پوءِ اهو انڌو ٻوڙو گونگو آهي، جنهن ڪري چرين وانگر ڪنهنجي به هدايت نٿو ٻڌي. آسمان مان الهام به نه ٻڌي سگهي ۽ الله ظاهر پڌر تي آهي. اهو به ڏسي نه سگهي.

سچ ۽ ڪوڙ ڇا آهي. سچ الله جو يادگيرو آهي. ڪوڙ دنيا ۽ غفلت آهي. جنهن الله جو يادگيرو وساريو سو ڪوڙي دنيا جي منهن پيو. حضرت موسيٰ وارو نيل درياهه هِتِ آهي. روح موسيٰ آهي ۽ نفس فرعون آهي. جيڪو موسيٰ يعني روح جي تابع ٿيو اهو ذڪر ڪمائيندو ان کي هي دنيا جو جهان آساني سان اُڪري وڃڻ ڏيندو. مگر جيڪو نفس فرعون جو تابع آهي اهو گمراهه آهي. ان لاءِ پاڻي رت جهڙو ٿي پوندو ۽ کيس ٻوڙي ماريندو.

ماڻهن جي دعا ۽ پٽ درگاهه الاهي ۾ ڇو نه ٿي قبول پوي. ماڻهو انڌا ٻوڙا ۽ گونگا آهن تڏهن سندن ڪابه شيءِ الله وٽ پهچي ٿي ڪانه ٿي. سر لاهي ڏين ته هڪدم دعا ۽ پِٽ اگهامين. دم جو رستو لٽڪندڙ رسو عروة الوثقيٰ آهي. دم جو ذڪر عرش عظيم تي پهچائيندو آهي. دنيا کوهه مثل آهي. جنهن اهو رستو نه ورتو سو ٻڌي مري ويندو ۽ غرق ٿي ويندو. جيڪو فقير ماڻهن جي ٽوڪن کان ڊڄندو سو الله وٽ قبول ناهي. جيڪڏهن اوهان کي ڏوهاري ۽ دوزخي ڏسڻو هجي ته وڏيري وٽ وڃي ڏسو ته الله جي گفتار جو نالو ئي نه هوندو. جيڪڏهن دوزخ ۾ وڃڻ جو خيال هجي ته انهن جي ڪچهري ۾ وڃي ويهو. آ ﴿كَذٰلِكَ جَعَلْنَا فِىْ كُلِّ قَرْيَةٍ اَكٰبِرَ مُجْرِمِيْهَا لِيَمْكُرُوْا فِيْهَا وَمَا يَمْكُرُوْنَ اِلَّا بِاَنْفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُوْنَ﴾. يعني اهڙي طرح اسان سيني ڳوٺن ۾ وڏيرا ٺاهيا آهن جيڪي جرم ڪندڙ آهن ۽ سندن ٺڳي پاڻ سان آهي. مگر کين سمجهه ڪين آهي. واصل باالله صوفي جو

سينو عرش عظيم ۾ توحيد جي شرح ۽ معنيٰ آهي. هن ڪان عرش ڪان فرش تائين هڪ وار به ڳجهو ڪونه هوندو. عارف وجد وقت ذات حق پاڪ جي روبرو ٿين ٿا. جيئن هرڻ شينهن جي اڳيان بيهوش هوندو آهي، تيئن فقير به توحيد جي گفتار ۽ ڪلام سان وجد حال ۾ اچن ٿا ۽ بيهوش ٿين ٿا. ان ڳالھ جو به قرآن شاهد آهي، اِنَّمَا الۡمُؤۡمِنُوۡنَ اذاذُكِرَ اللهُ وَ جَلتَ قلوبهم، وَ زادتَهم اِيماناً. بيشڪ مومن اهي آهن جو جڏهن خدا ياد اچين ته سندن دلين ۾ لرزش پيدا ٿئي. عارف ڪامل جو نيشان به اهو آهي ته توحيد جي ڪلام ۽ سروز ٻڌڻ سان سندس جسم ۾ لرزش پيدا ٿيندي، مگر لرزش نه پويس ۽ ماڻهن سان ويٺو ڳالهائي ته اهو انڌو ۽ بي حاصل چئبو. توحيدي ڪلام ۽ غزل عرش عظيم جا پيغام آهن. اهو فقير عارفن ۽ منصورن جي زبان مان الله پاڻ ڳالهايو آهي. هر ڪنهن سان الله سندس ٻوليءَ ۾ ڳالهائيندو آهي. حضور سرورِ ڪائنات ﷺ سان الله عربيءَ ۾ ڳالهايو. حضرت موسيٰ سان عبراني، عطار سان فارسيءَ ۾، جلال الدين روميءَ سان پهلوي ۾، ڀٽائيءَ سان سنڌيءَ ۾ سچل سرمست سان به سنڌيءَ ۾ ڳالهايائين. الله هر هڪ ٻولي ڄاڻندو آهي. جيڪو الله ڪان غافل ۽ مال سان محبت رکندو ته مئي ڪانپوءِ به مال ڪيڏ لڳو وتندس جند ئي ڪونه ڇڏيندس.

جيڪو راز جو مسئلو نه سمجھ ۾ اچيوَ ته عارفن ڪان پڇو جيڪي اوهان کي سمجهائيندا. ڇو ته لدني علم ڪان عارف واقف آهن ملان قاضي غير واقف ۽ انڌا آهن. اهڙن عارفن لاءِ قرآن فرمائي ٿو ته فَاسۡئَلُو اَهلَ الذِڪرِ اِن ڪُنتُم لاتَعلَمُون. يعني اهل ذڪر وارن ڪان پڇو جيڪي اوهان نه ڄاڻندا هجو.

غافل جي هر گز تعبيداري نه ڪريو جيڪڏهن ڪندؤ ته جهنم جي باھ ڏانهن وٺي ويندوَ. دنيا وارن جي ڪچهري ۾ نه وينداڪريو ڇو ته اتي خدا جو ذڪر نه آهي. جي ويؤ ته ڇڻ بت کي سجدو ڏنوَ. ان جي آخري منزل مَسَخَ ۾ ٿيندي، وڏيرن وٽ وڃڻ ۽ ويهڻ جو اهو درجو آهي. جنهن ماڻهوءَ کي اها خبر نه آهي ته مان ڪاٿان آيو آهيان. ڇا لاءِ آيو آهيان ۽ ڪاڏي وڃڻو آهيان ته ان جو حال ائين آهي جيئن اوڏ گڏهن

ڪي چرڻ لاءِ ڇوڙي ڇڏيندا آهن ۽ هو ڍيرن تان گند گاهه ڪائي گڏ هين جي پويان هينگندا وتن. دنيا جا ماڻهو گڏهه آهن جيڪي مادين گڏهين جي مُٿَ تي منهن رکيون سگهندا وتن هينگون ڪري پاڻ به اتي مٿي ڏين.

هيءَ عشق جي گفتار عطر ۽ عنبر آهي ان ڪي دنيا جا گڏهه ڪيئن پسند ڪندا. جيڪي مُٿَ تي حيران آهن. انهن کي هن گفتار مان ڪهڙو فيض پوندو. عرش عظيم جي عطر جي کين ڪهڙي خوشبوءِ ايندي. هن ڪتي نفس کان اسم اعظم جي سنگهر نڪتي ته ڪونه ڪو زيان ڪري وجهندو. تنهن ڪري ڪيس مضبوط هٿ وجهجن.

عشق شهنشاهه جو فرمان آهي ته جيڪو اسان جو ديدار گهري ته دم قضا نه ڪري ۽ سر جو سانگ به نه ڪري. دم قضا ڪرڻ محبوب جي ديدار نه ٿيڻ جي نيشاني آهي.

جيڪو موتين جي ڳولا ۾ سمنڊ ۾ گهرندو ته ڪيس واڳن ۽ مانگر مڇ جو خوف نه ٿيندو. سر تان هٿ کڻندو ته موتي هٿ ڪندو. مگر جيڪو سر جو سانگ ڪري ڪناري تي بيهي رهندو سو موتي ڪيئن هٿ ڪندو.

عاشق اهو آهي جيڪو دنيا عقبيٰ تان هٿ کڻندو اهو ديدار الاهي به ڪندو. درد حال ۽ اسم اعظم سان نفس جي هستي جي پاڙ پٽيو. عشق جي بدنامي کٽو. نيڪنامي ڇا ڪندؤ. منصوري حال عشق مان پيدا ٿيندو. جيستائين سر نه ڏيندين ته الله جي ديدار کان جواب اٿيئي.

صوفي جڏهن عشق جي ساقيءَ وٽان جام پيئندو آهي ته ڪڏهن شمس الحق تبريزي ٿي پوندو ته ڪڏهن جلال الدين رومي ته ڪڏهن شاهه منصور ٿي انا الحق جا نعرا هڻندو. دل جي شيشي کي ذِڪرَ جو صيقل نه هڻندين ته عين اليقين ۽ حق اليقين نه ٿيندين، اسم اعظم ۾ گم نه ٿيندين ته جسم جو قيدي آهين.

ساري خدائي کي نفس جو جڻيو پڏل آهي. حقيقي مسلمان نه آهن، حقيقي مسلمان جي بانگ من خدايم جي بانگ آهي، الله جڏهن منهن ڏيکاريندو آهي ته ڪافر کي مسلمان ڪندو آهي ۽ مسلمان کي جڻيو پڏرائي ڪفر جا ڪلمان چورائيندو آهي.

Scanned with CamScanner

هڪ دفعو ذات حق اسان کي ٻڌايو تہ مونکي ڪنهن بہ قسم جو حجاب ڪونهي نہ اوٽ آهي نہ پردو. ماڻهو پنهنجو پاڻ کي پاڻ اوٽ ٿيا بيٺا آهن. پاڻ هان نڪري پون تہ رڳو مان هجان. مگر غافل مون کي گم ڪيون پاڻ کي ظاهر ڪيون بيٺا آهن. دنيا جا جڏهن تعلقات ٽوڙيندين تہ عشق جي باهہ ٻانهپ جي گهر کي ساڙي ڇڏيندي ۽ پوءِ الله پڌر تي ڏسندين.

روئڻ جو وڏو درجو آهي. ذات حق جي سڪ ۾ روئڻ. اصل بہ آدم عليہ السلام سيلون جي ٻيٽ تي رنو هو. سندس روئڻ جي پاڻي سان سائو گاهہ ڄمي مٿان وري ويو هوس. آخر روئڻ قبول پيس. نبوت مليس. ذڪر ڪمائڻ سان سڪ ۽ درد پيدا ٿيندو آهي. درد سان روئڻ ايندو آهي. روئڻ سان سڀ گناهہ معاف ٿيندا آهن. روئڻ سان قلب جي ڪارنهن بہ صاف ٿيندي آهي.

گهٽي کائڻ واري کي خودي پيدا ٿيندي آهي. عيش عشرت سبب ڪلندو آهي. ان کي ذات حق اهڙي بيماري ڏيندو جو دوا ئي نہ لڳندس. هڪ دفعي ذات حق مون کي ٻڌايو تہ مان ماڻهن کي سڏيندو ٿو رهان ۽ ڏسندو ٿو رهان تہ ڪڏهن ٿا مون ڏي اچن مگر هو تہ مون کي پٺي ڏيون پنهنجن ڪمن سان ٿا گهمن. ذات حق ٻڌايو تہ مان تہ هڪ پلڪ بہ پري ناهيان تہ بہ ماڻهو مون کان جدا گهمندا ٿا وتن.

سر کي ذات حق اڳيان نذرانو رکو ۽ عشق الاهي خريد ڪريو اهو سهانگو سودو اٿو. ان کان وڌيڪ نفعو نہ ملندوَ. هي جسم بيڪار اٿوَ. جنهن کي موت جو صوبيدار عزرائيل گهٽي ماريندو ۽ پوءِ ڇو نہ ان کان اڳ ۾ خوشيءَ سان ذات حق اڳيان ڪيس قربان ڪريو. دنيا ڏوڪو آهي. دنيادار واريءَ مان تيل ڪيڻ جي آسري تي محنتون ٿا ڪن. پاڻيءَ مان مکڻ ڪيڻ جي اميد اٿن. مگر دنيا مان تہ ڪنهن کي بہ ڪجهہ حاصل ئي نہ ٿيو آهي. الله جي عشق محبت کان سواءِ عمر اجائي آهي.

دنيادارن جو اصول آهي تہ دنيادار کي عزت ڏيندا آهن پوءِ چاهي هو هندو هجي. مگر عارفن کي حقارت سان ڏسندا آهن. عام ماڻهن ۾ ملن جو الله تعريف تي خوش ٿئي مينهن وسائي مگر فقيرن جو الله بي

پرواهہ آهي. هزار انتظاريون ڪريونس تہ بہ واجهائي بہ ڪين. اسان جي الله جي تعريف رسول بہ لڪائي ڪئي آهي. اسان سڃاڻي وڏس. اتي وجي لڏوسونس جتي رسول الله ﷺ ويو هو نہ تہ ڪونہ سڃاڻي ها. ان ڪري ڪُوٺ وياسونس. اتي چيائين: "اَنَا اَنتَ فَاَينَ اَنتَ، اَنَا اَنتَ فَاَنتَ اَنِ يعني، هم تم هويا تم هم هويا مان تون آهيان تون آءٌ آهين.

بيت

من تو شدم تو من شدی من تن شدم تو جان شدی.
تاکس نه گويد بعد زين تو ديگری من ديگر م.
مان تون ٿيس تون مان ٿئين، مان جسم ٿيس تون جان ٿي پئين.
پوءِ ڪير بہ ائين نہ چوندو تہ تون ٻيو آهين ۽ مان ٻيو آهيان.

الله ان کي وٽ ڏيندو جيڪو سندس ابتو پير ڪٽندو. الله ساري دنيا کان لڪل هو اسان ابتو پير ڪٽي وجي گهر قابو ڪيوسونس. گهر کي ڪڙو ڏسي پاڻهيئي پڇندو آيو اسان گهوڙي تي چڙهي جنگي فوج ساڻ ڪري نيٽ وجي الله جو قلعو فتح ڪيوسون.

اسان کي اسم اعظم جي اهڙي تہ طاقت هئي جو هي تہ هڪ الله هو جي ويهہ الله هجن ها تہ بہ لهي وجهون ها. هاڻي جيڪو بہ اسان وٽ ايندو تہ انکي ابتو پير ڪٽائيندا سون.

نفس جو ڪاڏو مردار آهي. ملن کي ختما ڦيا، ڏوَ ڪيائون. ان ڪري بي حاصل رهي مري ويا. فقير عارف موتو قبل انت موتو مري جيئرا ٿي پيا.

سوليءَ جو ذوق عارفن ماڻيو ملا سجا ۽ سڪڻا. عاشق هزارين مٿل دليون جيئريون ڪن. ڪيترن کي فيضياب ڪن.

فقير عاشق هٽئون وڃن تہ شراب جا پٽَ پيئون بہ ٽي بيخوديءَ جا غزل ٻڌيون بوتي کي ٹُڪَ هنيون هليا وڃن. فقيرن کي ذات حق پاڻ وٽي ويندو آهي. جنهن کان جان ورتي هٽائون ڏيندا بہ ان کي آهن. دنيا دارن ۽ غافلن لاءِ الله عزرائيل صوبيدار رکيو آهي. پگهار تي بيٺل آهي. جيڪو دنيا دارن کي سڪرات جي سختيءَ ۽ بي عزتيءَ سان وٺي

ويندو آهي. عشق جو رشتو ۽ دوستي ڪفر سان آهي. مسلمانيءَ مان جيڪو ڪافر ٿيندو سو ضرور وڏيءَ لالچ يا انعام تي ٿيندو. فقير عارف دين اسلام کي پراڻي پهراڻ وانگر لاهي ڪڍي اڇلن. سو بہ ڪنهن وڏي دلاسي تي.

مسلمان لک درود صلواتون پڙهن تہ بہ عشق واجهائين بہ ڪونہ. فقيرن کي اٽڪل آهي جو رڳو سڏ ڪنس تہ عرش تان اک ڇنڀ ۾ اچي حاضر ٿئي.

جڏهن اسان کان عشق، دين ڦٽو ڪرايو تہ هوڪو ڏنوسون تہ دين ۽ مسلماني هڪ پائيءَ تي ٽا وڪڻون هجي ڪو وٺڻ وارو. ڪنهن بہ نہ ورتو. ملن وٽ اڳيئي موجود هو. اهي نہ پيا وٺن. حضرت خواجہ خضر معرفت وارو هو تڏهن تہ موسيٰ نبيءَ جو عقل سندس اڳيان حيران ٿي پيو. هي دنيادار جيڪي پاڻ کي ديندار ٿا سمجهن تن کي رسمي دين جي، بہ پوري خبر نہ آهي. تن کي الله ۽ لدني علم جي ڪهڙي خبر.

الله قيامت جي رکت ڪونہ ٿو ڪري. جان دم نڪتس تہ الله جو صوبيدار هٿ ڪڙي هٿي ڪيس قسيم النار والجنته ڏانهن وٺي ويندس. پوءِ هن کي طومار يعني اعمالنامون ملندو. پاڻ پڙهندو. جنهن ۾ ڳاڙها اکر نيڪيءَ جا ۽ ڪارا اکر بديءَ جا لکيل هوندا، جي ڪارا اکر گهڻا هوندس تہ بهشت دوزخ ورهائڻ وارو حڪم ڪندو تہ هن کي دوزخ ۾ ڌڪو ڏيوس. پوءِ پوليس وارا پڪڙي وجي دوزخ ۾ اڇليندس ۽ جي ڳاڙها اکر گهڻا هوندس تہ بهشت ملندس.

مگر فقير عارف شهباز آهن هڪ وڻ تان اڏري ٻئي وڻ تي وڃي ويهندا آهن. عامن جو موت سڪرات جي سختيءَ بعد گرفتار ٿي ويندا آهن. عامن ۽ خاصن جو ڪائڻ پيئڻ ۽ روئڻ هڪجهڙو آهي مگر ٻنهي جي موت ۾ فرق آهي.

عشق هماءِ آهي جنهن ان ۾ فناءِ ڪاڏي سو بہ هماءِ ٿي پوندو. ٻيو بہ جيڪو عاشق جي پاڇي ۾ ايندو سو بہ هماءِ ٿي پوندو. فقير محبوب وٽ ويا ان ڪري کين شهباز ۽ هماءِ لقب ملين. الله اسان سان ائين گڏ آهي جيئن ماڻهوءَ سان پاڇو گڏ هوندو آهي. الله اسان کي عرش کان تحت

Scanned with CamScanner

الثري تائين پنهنجي سموري حڪومت جو سير ڪرايو آهي. اسان جتي وياسين اتي نہ ڪفر نہ اسلام نہ دين نہ ايمان نہ سجدو نہ سلام نہ جماعت نہ پيش امام هو. عشق اسان کي آسمانن جا رستا ڏيکاريا، مديني ۽ مڪ تہ هتئون ٿا ڏسون.

الله کان جيڪي غافل آهن سي ڳئن وانگر آهن زمين ۾ ہر ڪٿي ان ۽ گاهہ ان ۾ گڏ ڪري ٿا رکن. هنن لاءِ عزرائيل ہلو آهي، جيڪو کين ہر مان منهن ڪيڻ سان چڪ ۾ ڪنيو ن وڃين. جيڪو صفاتي بوتي ۾ غرق هوندو سو تيستائين الله کان بيگانو هوندو. مگر جڏهن ان مان نڪري پاڻ ٿي پيو سو ذات ٿي پيو پوءِ قدرت هن جي هٿ ۾ آهي، عاشق جڏهن ذات ۾ گم ٿيا سي صفات کي ڇا ڪندا. حضرت موسيٰ سان الله وڻ مان بہ ڳالهايو هو مگر انسان جيڪو ڪيئي سال دل ۾ ذڪر ٿو ڪمائي پوءِ اتان الله نہ ڳالهائي سگهندو؟

غافلن کي جڏهن ہلي عزرائيل جي خبر پوندي آهي تہ اک سڪي ويندي اٿن. اکيون گهر جي ڇت ۾ هٽي ڪوئي وانگر ڪرندڙا ٿي وينداآهن. پوءِ پاڻ ڏيکاري ساهہ ڪڍيون هليو ويندو اٿن. سڀ ڪنهن انسان جي وجود ۾ ہيو حقيقي وجود بہ آهي. انسان تڏهن ئي گهمن ۽ ڪم ڪار ڪن ٿا. جيئن ترار مياڻ ۾ پيل هوندي آهي. مياڻ جي شڪل بہ ترار جهڙي هوندي آهي مگر ڪم جي ترار آهي، هي بوتو مٽيءَ جو گهوڙو آهي. ڪم ڪار ۽ ڪاروبار ڪرڻ جنگيون ڪرڻ معرفت ماڻڻ حقيقي وجود جو ڪم آهي.

اسم اعظم جي مدد سان اگر هن وجود مان ڇنڊجي نڪتو سو معنيٰ جو اعظم جبرائيل آهي. اهو ذاتي وجود هن بوتي ۾ ائين پيل آهي جيئن کير ۾ مکڻ موجود هوندو آهي مگر آدمي انڌا آهن جو نہ ڏسن ٿا نڪي سڃاڻن ٿا. ائين طالب پنهنجي سيني جي ٿانوَ ۾ مرشد کان سنبائڻ وجهرائيندو آهي. پوءِ بنا ساهيءَ جي دم جي جهيرڻي سان ولوڙيندو تہ روحاني معرفت جو مکڻ نڪري پوندو. اگرو ٿي ڏيندو تہ کير ٽري ويندس ۽ ہيٺي تڪليف ڪرڻي پوندس. وري جڏهن اوجاڳا ۽ بکون ڪيندو تڏهن وڃي کير مان مکڻ نڪرندو. جن مرشد کان سنبائڻ بہ نہ

وجهرايو ۽ نڪي ڪير ولوڙيائون تن جا ڪير خراب ٿي ويا. نہ ڇميا نڪي مڪڻ ئي مِليُن. اهڙن ماڻهن لاءِ بادشاهہ عزرائيل کي حڪم ڏيندو تہ سندن ساهہ نهايت ئي سختيءَ سان ڪڍيو وڃي ۽ کين گرفتار ڪري مئجسٽريٽ وٽ پيش ڪيو وڃي جيڪو کين ڪاري باهہ واري ڪوٽ ۾ اڇلائيندن. ڏسو تہ ساري جهان کي دم جي جهيرٽي ۽ ڪير ولوڙڻ جي خبر ئي نہ آهي. جيڪو ماڻهو الله جي محبت کانسواءِ مري ويو تہ ڪيس لاش کي خيالات جون ڳجهون پيون کائيندس ۽ نالو ئي گم ٿي ويندس. جيڪي جسم جي قيد ۾ مري ويا سي پوءِ بہ قيدي هوندا.

هڪ دفعي شرن جي مقام پرسان لنگهياسون تہ هڪ مماتي واري اسان کان سڏ ڪري پڇيو تہ فقير منهنجون ٻڪريون خوش آهن. اسان چيس تہ پنڌ گهڻو اتيئي وڃي ڏسي اچ. جنهن چيو تہ سائين وڃڻ نٿا ڏين. اهڙيءَ طرح سڀ مماتي وارا بهشتين سميت خدائي حڪم جا محتاج آهن. امر کانسواءِ گهمڻ ۽ وڃڻ جي اجازت نہ اٿن. جن جيئري جسم مان نڪري معراج ڪيو سي آزاد آهن اهي عاشق ويچارن جي واهر وسڏن تي اچي حاضر ٿين.

جيڪو ماڻهو مرڻو هوندو آهي ان جي مقام وارن کي اڳيئي خبر پوندي آهي تہ اجهو ٿو اچي، توڙي هو خوش گهمندو هجي. مقام وارا نيڪ جي اچڻ سان خوش ٿيندا آهن ۽ ڏوهاري جي اچڻ کان ڊڄندا آهن. مقام ۾ ڏوهاري جي پهچڻ سان ڦهڪو ڦهڪاٽي ٿي ويندو آهي. جيڪو بہ جيئرو ماڻهو مقام ۾ ويندو تہ مماتي وارا سڀ چوندس تہ ختمون ڏي، اهڙي گهر ڪندس جيئن وهانوَ تي ٻار مٺائيءَ لاءِ چنبڙي ويندا آهن. جن کي عام ماڻهو نہ ڏسندا آهن. مگر عارفن کي ڏسڻ ۾ ايندا آهن. اسان کي جڏهن مقام وارا ختم لاءِ تنگ ڪندا آهن ان وقت اسان هڪ نالو ڪڻندا آهيون تہ پوءِ جيئن باز اڳيان پکي ڇپي وڃي ائين سڀ چپ ٿي وڃن ۽ اسان جي جند ڇٽي پوندي آهي.

مائٽن جي دوستي بہ وفادار نہ آهي. جڏهن ماڻهو مرندو آهي تہ لاچار سندس ماءُ ٻارهن مهينا روئيندي، پيڻ ڇهہ مهينا، پٽ چار ڏينهن روئيندس. زال ٽي ڏينهن ڪانپوءِ تاڙ ڪندي تہ ڪو وانڊو ۽ ڇڙو مڙس

ڪيان مگر هجي ٽوڙ مڙس. اها آهي مائٽن جي وفاداري، الله جي محبت وارو هِتِ هُتِ الله جي پناهہ ۾ هوندو.

اڳي جڏهن درياهہ پائيندڙ ڪري ڪوهہ وٽان لنگهندو هو تہ ڪوهہ جو چڪ ڪڏي ابتو ڪري ڪوهہ جي سِرَ سِرَ ڪري ٻاهر اڇلائيندو هو. پاڻ سان ملائي هڪ ڪري سندس وجود ختم ڪندو هو. هي طالب بہ ذڪر ذريعہ مذڪور وٽ پهتو تہ هن سان بہ ڪوهہ واري ڪار ٿيندي ٻانهپ جو نيشان ئي نہ رهندس. فقير عارف بہ ائين آهن. پاڻ گم ٿي وڃن رڳو الله وڃي رهي. جيڪڏهن توکي الله طرف ڪشش ٿئي ٿي تہ پڪ ڄاڻ تہ اها گهُرَ الله جي آهي. جنهن دل کي دنيا جي ڪشش آهي تہ اُها ڪيس اسفل سافلين دوزخ جي هيٺئين تري جي چِڪَ اٿس.

هجئي ڪا مڙسي تہ نون ئي آسمانن مان لنگهي پوءِ، اها دل الله جو دروازو آتوَ. ان در جو ڪڙو ڪڙڪائيندا رهو تہ ضرور هڪ ڏينهن توهان سان الله منهن ڏيڪاري ڳالهائيندو هن صفات سان الله جي ذڪر ۾ گم غرق ٿيندين تہ الله ڏسندين. ڦڙي مان درياهہ ٿي پوندين. صفات مان ذات ٿي پوندين، جيڪو بوتو پاڻ کي پائين تہ اهو عاقبت ۾ خوار خراب ٿيندو. هن سان هن کي لهڻ هن ڪانسواءِ هو نہ ليندءِ الله ڪانسواءِ پينگ سُڄ آهي. الله کي پڌايو بہ اسان آهي. اثبات بہ اسان ڪيس. ڊورن ڪان پڇو تہ ڪو الله جو ڏس ڏيندا. الله بہ اهڙو معتبر آهي جو جيڪو ڳولي لهيس تہ ان سان تعديون ٿو ڪرائي. ماٺهو بچي مارائيس ٿو. شاهہ شمس لڌس تہ ان جي کل لهرايائين. اسان جي وڏي ڀاءُ منصور کي سوليءَ تي چاڙهايائين. شيخ عطار کي قتل ڪرايائين. اسان جي مائٽ شيخ صنعان کي جٽيو پارايائين. اهي سڀ جُنيون الله کي قبيل آهن. اسان انهن سيني چٽڪين جو پلوءِ وٺنداسونس. مجال اٿس جو پلاند نہ ڏئي. جيڪو عشق ۾ مري جيئرو ٿيو سو هميشه حيات آهي وري نہ مرندو. جيڪي ماني تي حيران آهن تن کي عشق جي ڪهڙي خبر. هن بوتي جي پوري بنڊ کي اناج ڪان خالي ڪندين تہ هيرن جواهرن سان ڀرپور ٿيندءِ پاڻ کي سڻن ڪاڌن گهٽي ننڊ ۽ گهٽي ڳالهائڻ ڪان بچائيندين تہ تون ملائڪن ڪان بہ مٿي ويندين، جنهن جي جسمات

عشق ڦاڙي وڌي تہ سندس صفات رئي ٿي ويندي ۽ ذات ٿي ويندو. هي عشق جو بيان عارفن لاءِ آهي اُهي نفس کان واندا آهن. اُهي ئي صاحبِ معراج آهن.

حضرت مصطفيٰ مدني سرڪار ﷺ جن معراج جو ڏگ ٺاهي آيا آهن. اهو رستو اڄا بند نہ ٿيو آهي مگر عاشقن عارفن لاءِ ڪليل آهي. انڌن لاءِ ڍڪيو آهي. فقيرن لاءِ معراج چاليهن قدمن تي آهي. چاليهن قدمن سان فقير ست ئي آسمان گهمي موٽي ايندا آهن. سازن آوازن ۾ جيڪا حقيقت آهي اها جيڪڏهن ظاهر ڪريون تہ ٻئي جهان غرق ٿي وڃن. اسان جا تڪا گفتا دين ايمان وارا ٻڌي نہ سگهندا، ڀڄي ويندا. جيڪو اهي تيرن جهڙا گفتا سينو سپر ڪري ٻڌندو سوئي عرش جا سير ڪندو.

عارفن جي صحبت مان من خدايم جي دم هڻڻ واري جوانمردي پيدا ٿيندي آهي. قاضي ۽ ملان نفس جا طالب آهن ۽ ننڍي ٻار وانگر کير پياڪ ٻار وانگر آهن. توحيد جي گفتار معنيٰ جي ماني آهي. کير پياڪ ٻار ماني نہ کائي سگهندو آهي ۽ مانيءَ سان گهڻجي پوندو آهي. انڪري اهي عشق جي ڳالهہ سان گهڻجي پوندا آهن. جنهن طالب جي دل ۾ سوجهرو نہ آهي سو نفس جو تابع آهي، تڏهن ٿو اوندهہ ۾ گذاري عام ماڻهن جي دلين جا ڪن بند آهن. ان ڪري سيڪو طالب عرش جا الهام نٿو ٻڌي. جيڪو طالب ٿي ۽ سڏن جا ڀُچا ڪنن مان ڪڍندو سوئي ٻڌندو. جنهن طالب اسم اعظم سان دل جا دروازا کولي وڌا سو هر هنڌئون الله کي ڏسندو. آدمي ان جو نالو آهي جيڪو الله ڏسي. جنهن الله نہ ڏٺو سو انڌو آهي، دنيا جو طالب هت بہ خوار آهي تہ عاقبت ۾ بہ خوار هوندو ۽ سندس منهن ڪارو آهي. جنهن الله لڌو سو هِتِ هُتِ سرخرو آهي. روح الله جي صحبت جو پياسو آهي. مگر نفس دنيا جي لذات مذات ڏانهن جهليون ويٺو اٿس.

وحدانيت جي گفتار وقت اهڙي ڪا موج ايندي آهي جو چئجي تہ زبان وڍي ڇڏجي جسم گهات ڪجي ۽ قلم ڀڃي ڇڏجي. جزوي عقل عشق اڳيان مندو آهي. وحدت جي ڳالهہ پاڻ ٿو ڪري، بوتو روح لاءِ

ائين آهي جيئن پڄڻي مينهن کي ڪنڌ ۾ پچر ۽ بدبو آهي. ذات ذوالجلال وٽ جڏهن وياسون ته انجام ڪيو هئائون ته فولاد قيامت جي ڏينهن حضرت رسول الله ﷺ سان گڏ خلق جي شفاعت ڪندين ان ڏينهن اسان جو نالو عماد الملڪ رکيو هئائين. ان نالي جو رواج عرب بادشاهن ۾ هيو جو هو وزيرن کي ان نالي سان سڏيندا هئا.

قيامت جي ڏينهن ڏسندؤ ته جن اسان کي تڪليفون ڏنيون هيون تن لاءِ ملائڪن کي حڪم ڪري جهنم ۾ موڪليندس. ملائڪ اسان جي حڪم ۾ آهن. اهي اسان جي پيرن کي به نه پهچن. ايترو هيٺ آهن. شرن مان جيڪي اسان جا محبتي بديءَ ۽ زنا کان بچيل آهن اهي رحمت ۾ داخل آهن. عزرائيل جي اک اهڙي دهشتناڪ آهي جو عام ماڻهو ڏسيس ته هڪدم ڪانچ ۾ دست وهي وڃيس ۽ مري وڃي، مگر جبرائيل جي اک رحمت آهي.

اسان عزرائيل جي سڄي پاسي کان لنگهياسين ته حيرت مان چوڻ لڳو: بلي اهڙا به مرد آهن. جيڪي اسان کان به مٿي ٿا وڃن. اسان جي سردار حضرت رسول ڪريم ﷺ فرمايو آهي: مَن طَلَبَ شيءُ جَدَوَجَدَ. يعني، جيڪو ڳوليندو سو لهندو. ڪنهن جو ڍور ويندو آهي ته به ڪيڏو ڳوليندو آهي، مگر مسلمان الله وڃايون ويٺا آهن. ته به نٿا ڳولين حيف اٿن. جنهن الله لڌو ان جي مٿي به مان ٿي لهي. هزارين ماڻهو ان وٽان مرادون پوريون ٿا ڪرائين.

توڪل ڪري ماڻهو ڪوهه ڪٽندا آهن وڏي محنت ڪانپوءِ وڃي پاڻي کي لهن. اوهان دل جو ڪوهه ڪٽو ته الله ليپ پئيو. جنهن ڪچهري ۾ الله جي ڳالهه ناهي ته اتي نفس ٽيڙ ڪڙو ڪيون ويٺو آهي. اتي لذات ۽ شهوت جي ڳالهه پيئي هلندي

وحدانيت جي شراب جي نشي ۾ اهڙي طاقت آهي جو بوتي جو دلو پيچي وجهندو آهي. دلي پيڻ بعد نجي ذات آهي. صفات نه رهنديہ الله جي صحبت ڪانسواءِ بادشاهه به پناگر پٽ مثل آهي. هيءَ ڪثرت جي راند الله رچائي آهي. پاڻ به ان راند ۾ گهمندو ٿو وتي. مگر ڪير به ڪونه ٿو سڃاڻيس. جنهن الله کي لڌو سو پاڻ گم ٿي ويندو. عشق بادشاهه جي

اچڻ بعد هي جزوي عقل ٽپڙ ويڙهي ويندو. ذات حق پاڪ عشق جي باهه جو آڙاهه ٿو مچائي ۽ عاشق ان آڙاهه ۾ پنهنجي جان ٿو جلائي.

مشڪ ڪلندو ته ڪپڙي سموري ۾ خوشبوءِ ٿي ويندي. ائين توحيدي مشڪ آهي فقيرن لاءِ دنيا جي ڳالهه ڍونڊ آهي. ذات حق جو فرمان عاشق کي ضعيف ڪندو آهي، عشق جو وصال عاشق کي آرام ۽ فرحت ڏيندو آهي.

جيتري اوهان کي الله جي سڪ آهي الله کي به توهان جي اوتري سڪ آهي. يُحِبُهُم يُحِبُونه. جيئن هاٿي کي هندستان ڏيکاربو ته هو ڪڏهن به وڃڻ کان نه مڙندو. طالب جي جڏهن اک کلي ته هاٿيءَ وانگر سوارن کي ڪيرايون دريائن جبلن مان پار ٿيندو وڃي پنهنجي اصلوڪي ملڪ هندستان ۾ پهچندو.

جبلن ۾ هڪ پکي آهي جنهن سڄي عمر پاڻي نه ڏٺو آهي. سدائين وتندو آهي پاڻي ڳوليندو. جڏهن پاڻي ليس ۽ چنهنب پوڙي ته مري وڃي. الله جي طالب جو مثال به ائين آهي جيڪي الله وٽ پهتا سي پاڻ رهيا ئي ڪونه.

مال ۽ دنيا جي عاشقن جو بهشت ۾ ڪهڙو حق آهي. بهشت ۾ اهو ويندو جنهن جي ٻولي اِلَااللهُ هوندي. هن ٻوتي جي خدمتن جي عِبادت چڻ ٻلو ڪٽي ويو دڪو ئي داخل نه ٿيندن. ماڻهو اهڙا انڌا آهن جو مال جو ملهه ته سڃاڻن ٿا مگر پنهنجو ملهه ڪونه ٿا سڃاڻن. جي سڃاڻن ها ته بهشت دوزخ ۽ عزرائيل جي ڪاڻ نه ڪڍن ها.

نفس قرآن، نماز ۽ صلواة پڙهي ته به اعتبار نه ڪجوس، هن جي هٿ ۾ هر وقت ڪئينچي هوندي آهي. جنهن مهل وجهه مليس ته ڪيسو ڪتري مڏي ڪنيو هليو ويندو. يعني سڀ نيڪ عمل هڪ ڏک ۾ ناس ڪندو. طالب المولىٰ مذڪر وارو خيال ڪجي طالب الدنيا مخنث وارو ڪدڙو ڪندو. جيڪا جماعت دنيا تي حيران آهي ته قيامت جي ڏينهن انهن جي منهن تي ڪارو نيشان هوندو. جنهن ڪري سڀ ڪو سڃاڻي ڪيس لڄي پيو ڪندو.

هي ٻوتو ذات حق جي اڳيان ڪتو ڪافر آهي. الله جو دشمن آهي

Scanned with CamScanner

جيستائين اهو ڪٿو ڪافر جيئرو آهي. تيستائين روح الله کي ڏسي نہ سگهندو. جڏهن سج لهي ٿو تہ سيئي ماڻهو مري ٿا وڃن. اهو سمهڻ مرڻ جهڙو آهي. اَلنَومُ اُختُ المَوتُ. (حديث پاڪ) يعني ننڊ موت جي ڀيڻ آهي. سج قدرت جي هڪ نڙي آهي. جڏهن اها نڙي ڦوڪجي ٿي تہ ساري جهان جا سڀ ساهہ وارا اُٿي گهمن ٿا. اها رواجي قيامت آهي. قيامت جي معنيٰ بہ بيهڻ آهي. سو اها رواجي قيامت هلي ٿي. وڏي قيامت جي اچڻ وقت آسمان ۽ جبل رئي ٿي ويندا. ان ۾ اڃا دير آهي ان وقت ظاهر باطن ٿي پوندو. دنيا ۽ آسمانن جي حياتيءَ جو ڏهون حصو گذريو آهي، نو حصا اڃا اٿس. هر هڪ حصي ۾ ڏهہ لک ورهيہ آهن.

مرشد کان اسم اعظم جو نار چاڙهايو جيڪو اهو نار هلائيندو تہ سارو جهان ان جي آبادي ليکبي. دنيا جو ماڻهو ڪراڙو ٿيو تہ ڪاسائين جي ڪتي وانگر هڏن جي پويان وتندو پڇندو. مال دنيا ۾ پٽن تي پهرو پيو ڏيندو. ان جي اولاد کي ڪتي ڊارڻ جي ضرورت نہ پوندي. خلق کان منهن موڙيندين تہ الله ڏي رجوع ٿيندين. نماز نفس جو قوت آهي. روح جي خوراڪ دل سان الله جو ذڪر ڪرڻ آهي. طالب اگر مرشد کان پري گذاريندو تہ نفس دسي وجهندس. ٻار جڏهن روئيندو آهي تہ ماءُ ٻبو ڏيندي اٿس. تون بہ جڏهن روئيندين تہ عشق جو کير ملندءِ. اوهان جو نفس اهڙو دشمن آهي جيڪڏهن سندس سموري حقيقت توهان کي ٻڌايون تہ حيرت مان مري وڃو. جيئن جانورن لاءِ شينهن خطرناڪ آهي. ائين اوهان جو نفس اوهان لاءِ اهڙو خطرناڪ آهي. ان گڏهہ نفس کي بک لڳيوَ ٿي تہ چرجي ٿا پئو. قرض ڪٽي بہ کارايوس ٿا مگر ڍوَ ڪرڻ کانپوءِ اهو ڪڏ ۾ اڇليندوَ. مگر روح جيڪو اوهان جو بهترين دوست آهي ان جي ڳڻ ئي نہ ٿا ڪريو. ڪيس ذڪر جي خوراڪ ڏيندؤ تہ نفس سان مقابلو ڪندو. فقير جي دشمن جو منهن ڪارو آهي. الله جي رنگ ۾ جيڪو بہ آيو تہ رڱجي ويندو. هت ذات جي پڇا ئي ڪانهي. اسان ٻوتي ۾ ان ڪري رهيل آهيون تہ جيئن ٻين ٻوتي جي قيدين جي رهبري ڪري کين آزاد ڪرايون. اسان ٻوتي جي قيد کان آزاد آهيون. ٻين کي بہ ٻوتي مان نڪرڻ جو ڍنگ سيکارڻ لاءِ ترسيل آهيون.

سياري جي رات طالب لاءِ غنيمت آهي. ان ۾ طالب کي دم ڪمائڻ ۽ مراقبي ۾ خوشي ٿيندي آهي. هاڙهه جي رات ۾ گرميءَ سبب طالب ويهڻ ۾ تنگ ٿيندو آهي. دم ڪمائڻ ۽ مراقبو ائين آهي جيئن غواص ٽٻي هڻي سمنڊ مان موتي ڪڍندا آهن. ائين طالبن کي به دم دم سان موتي هٿ ايندو آهي. طالب لاءِ اونهاري جو ڏينهن وري سياري جي رات وانگر آسان آهي.

ڏهي يا چاليهي ڪڍڻ وقت دل ۾ بيو ڪو به خيال نه اچي، جيڪڏهن ڪو به اجايو خيال ويندس ته ڪمائي ڪوچ ٿي ويندس. الله جي طالب کي گهرجي ته سدائين خيال ذڪر ۾ ۽ نظر سيني ۾ هجيس. اهو سندس چاليهو آهي. جيڪو هميشه ان خيال ۾ رهندو ان کي الله تمام ويجهو آهي. مگر ڪو متان ائين سمجهي اسان چاليهي وسيلي نفس ڪتي سميت درگاه ايزدي ۾ ويندس مگر الله پنهنجي بارگاهه ۾ عزرائيل ويهاري ڇڏيو آهي. جيڪو اهڙن کي نڙيءَ ۾ چڪ هڻي تحت الثريٰ ڏي اڇليندو آهي. الله ڏي طالب تڏهن ويندو جڏهن سندس روح سندس نفس کان ڌار هوندو. نفس ڪتي کي هِتِ مضبوط سنگهر ۾ ٻڌي پوءِ ويندو ته الله وٽ پهچندو.

الله پاڻ پاڪ آهي ۽ گهري به پاڪن کي ٿو. نفس پليد آهي. ان جي الله وٽ ڪا جاءِ ڪانهي.

عين ۽ غين جي صورت ساڳي آهي مگر نقطه جو فرق آهي. نقطه غير جو آهي. جڏهن اهو غير وارو نقطو ڌاهيندؤ ته عين ٿي پوندؤ. هي نقطو جسم آهي مگر اندر اهوئي عين آهي ۽ ذات آهي.

جيڪو دل و جان سان پنجن پاڪن جو حضور گهرندو ته ان کي يقيناً حضور ٿيندو. جيڪي اسم سان هلي بوتي کان ڌار ٿيا تن کان الله جدا ڪونهي. شينهن هميشه پنهنجو شڪار ڪري کائيندو آهي ٻئي جي اوبر نه کائيندو آهي. هي ڪتاب به جي الله جو محبتي پڙهندو ته ٻي صحبت جي ضرورت نه پوندس. مگر صرف ڪتاب پڙهڻ سان منزل تي نه پهچندو. رڳو ڪتاب تي ڀروسو نه ڪجو متان ديدار کان رهجي وڃو. جيڪو اسم اعظم سان ڪتاب جو مطالعو ڪندو ته سڌو عرش تي نيندس.

Scanned with CamScanner

قرآن پاڪ ۾ توحيد جون آيتون صرف ٽيتيهه آهن، ٻيو سمورو قرآن امر نهي ۽ الاهي قانون آهي، الله تبارڪ و تعاليٰ حضرت رسول الله ﷺ ڏانهن هي ڪتاب موڪلي خلق کي حڪم ڪيو ته جيڪو هن ڪتاب جي ٻڌايل حڪمن تي هلندو ته گمراهه نه ٿيندو جيڪو انحرافي ڪندو ته نفس ۽ شيطان جو شڪار ٿيندو. نفس ۽ شيطان ٻئي هڪ آهن مگر عادتن مطابق نالا جدا اٿن. پراوا مال ڦرڻ ۽ ظلم ڪرڻ خونريزي ڪرڻ وقت ته نفس آهي. جڏهن شهوت پرستي ڪيائين ته شيطان سڏبس.

نيڪيون ماڻهن لاءِ سون جون ٻيڙيون آهن. بديون ۽ بڇڙايون لوهه جون ٻيڙيون آهن. انهن ٻنهي کان الله پري آهي. جيڪي انهن تي ٻيٺل آهن سي قيدي آهن. ڪهڙو به قيدي بادشاهه سان گڏ ويهي نه سگهندو. بادشاهه سان گڏ اهو ويهندو جيڪو ڏوهه ثواب جي حدن کان ٽپي جسم جي قيد مان آزاد ٿي معراج ڪندو. اهو الله بادشاهه سان گڏ ويهندو. پوءِ اهو ڦڙي وانگر آهي جيئن ڦڙو درياهه ۾ پوڻ کانپوءِ گم ٿي عين درياهه سان ملي هڪ ٿي ويندو آهي.

موت نفس تي آهي روح تي موت ڪونهي. قرآن پاڪ ۾ ڪل نفس ذائقة الموت آهي. يعني هر نفس موت جو ذائقو چکندو. روح لاءِ نه آهي. روح آهي ذاتي، نفس آهي صفاتي. نفس خاڪ جو حصو آهي روح ذات پاڪ جو حصو آهي.

الله ڏي جوانيءَ ۾ هلو. عبادت جو دنگ پنجاهه ورهين تائين آهي پوءِ هي جسم ڪراڙو ۽ ڪمزور ٿي ٿو وڃي. جوانيءَ ۾ جيڪي ڪرڻو هجيوَ سو ڪري وٺو. پير پيغمبر هليا ويا اوهين به هليا ويندؤ. جيڪو وطن کان بيخبر ٿيندو سو مارجي ويندو. بي خبر آدمي به نفس ۽ شيطان جو شڪار ٿي ويندو. الله جي ياد کانسواءِ پٽ پوٽا جيڪي پاليو ٿا سي ڪلا هڻندوَ ۽ پوءِ زهر ٿيندوَ.

ظاهر ۾ اسان شر هياسين پر سيد محمد علي شاهه کان اک پيوند ڪرائي سين ته سيد ٿي پياسين. جيئن پيوندي ٻير جي اک لڳائڻ سنڌيءَ ٻير مان ساڳي پيوندي ٻير ٿي پوندي آهي. اسان عرش جا

هيراڪ آهيون. خاندان جي معنيٰ آهي گهَرُ ڄاڻندڙ. صحيح خاندان اهو آهي جنهن پنهنجو گهر سڃاتو. اسان گهر سڃاتو ان ڪري اسين خاندان آهيون. عام ماڻهو عارفن جي ڪلام جي معنيٰ ئي نہ ٿا سمجهن. مجال آهي جو ڪو عالم فاضل هڪ مصرع جي معنيٰ ڪري سگهي. معنيٰ جي خبر ان کي پوندي جنهن جون چارئي حدون (1) ملڪوت (2) جبروت (3) لاهوت (4) لامڪان گهميل هونديون. معراج جو صاحب آهي. مثال هي بيت آهي.

منهن محراب پرينءَ جو جامع سڀ جهان
ڦرهي تان فرقان جي، ڪاتيائون قرآن
اُڏامي اُت ويو عقل ۽ عرفان
سيوئي سبحان ڪاڻهن ڪري نيتيان.
(شاهہ)

هي بيت آهي بہ سنڌيءَ ۾ ۽ هجي ڪو تہ ڪاتيائون قرآن جي معنيٰ ڪري. اسان کي سرڪار اها معنيٰ سمجهائي آهي. اها معنيٰ بہ هيٺ آهي. اسان اڃان بہ ٻہ حدان مٿي ۽ پري آهيون. اسان لاءِ نَوَ ئي آسمان ڪائي وانگر آهن. بادشاهہ لم يزلي جي نظر ۾ بہ ڪولي کان هاٿي تائين ظاهر آهي. سيئي ڏوهہ ثواب ڪائي مان ڪيس ڏسجن ٿا. عارف ۽ عشاق الله کي هتئون ائين ٿا ڏسن جيئن هو پاڻ ساري جهان کي تو ڏسي. جيئن نفس جا قيدي آهن تن لاءِ هر هڪ آسمان جبل وانگر آڙ آهي.

ملان قاضي مسلمان مفتي مخدوم حاڪم سڀ هن جسم جا ٻانها آهن. هنن نڪي رسول ﷺ جي فرمانبرداري ڪئي نہ ڪي الله جا ٻانها ٿيا انهن کي نفس ڀلائي پنهنجو فرمانبردار بنائي ڇڏيو. پنهنجي خالق کي نہ سڃاتائون پر نفس باندر جو ڇيو مچيائون.

آدمين کي جڏهن بيماري جو ڇرڪ اچين تہ الله کي سڏين منٿون ڪن عهد انجام ڪن تہ اسان کي خوش ڪر تہ توکي ياد ڪنداسون ۽ صدقہ ڏين تہ جيئن هن بوتي جي ٻُنڌ مان نہ نڪرن. مگر جڏهن خوش

ٿين تہ الله ڏانهن نهارين بہ ڪونہ. اهڙا ڪوڙا دغاباز آهن. جن عارفن آسماني سير ۽ معراج ڪيو آهي. اُهي فالون پيا وجهندا تہ هن ڪاڪوس خانہ مان نڪرون. جتان آيا هئا سون اوڏانهن وڃون. هي آدمي جوانيءَ ۾ الله ڏي نہ لڙندا آهن مگر ڪراڙپ ۾ ڪمزور ٿيڻ ڪانپوءِ دعائون پيا گهرندا. نئون ڪپڙو خيرات ۾ ڏبو آهي تہ وڻندڙ بہ خوش ٿيندو آهي پراڻو ڏبس تہ لاچار وٺندو مگر راضي ڪونہ ٿيندو. هي بہ جيڪر پنهنجي جواني الله جي راهہ ۾ خرچ ڪن تہ قدر بہ ٿئين. ڪراڙپ ۾ الله ڏي وڃڻ جو قدر ڪهڙو.

جيڪو تو ۾ آهي ان ڪي جيڪر ڏسين تہ ڪاڏن پيتن ۾ ڏوڙ جا ٻڪ وجهين. آدمي جيڪي ان تي حيران آهن انهن ڪي معنيٰ ۽ ذڪر جي ڪهڙي خبر. الله تعاليٰ ٻئي جهان پنهنجي دانائي مان ٺاهيا آهن. سيئي ساهوارن جا دم حياتيون موت فوت مقرر ڪيا اٿس. نفس جي ڪاڏي پيتي بغداد مچائي ڇڏيو آهي. معراج ڪرڻ ڪانسواءِ ماڻهو رسمي مسلمان آهي. جيڪو ماءُ جهڙي پياري نفس ڪي ڪهندو سو ستن آسمانن مٿي مان ويندو. محمود غزنوي بادشاهہ جي غلام وانگر جيڪو ماءُ جو يادگيرو ڪندو سو الله جو ديدار ڪيئن ڪندو. جيڪو نفس جو فرمان بردار هوندو اهو عارفن اڳيان ڪهڙو ڪنڌ ڪڻندو. هن آدمي جي عمر ڪوڙو صبح آهي. جيڪڏهن آدمي ذڪر وسيلي اصلي ملڪ ڏي وڃي تہ اهو سچو صبح آهي.

اڳي ٽرن مان جت اٺن جو قافلو ڪاهيندا هئا. بگهڙ ۽ مَمان بہ پاسو وٺيون هون هون ڪنديون هلنديون هيون. جيڪو جت ان قافلہ مان ٽڙي ٻاهر نڪرندو هو تہ انکي اهي جانور کائي ڇڏيندا هئا. هن آدميءَ بہ جي دَمَ الله ڏي هلايا تہ دمن وارو قافلو سلامت رهندس، جيڪڏهن مرشد ۽ ذڪر ڪانسواءِ زنده رهيو تہ نفس شيطان اهي بگهڙ ۽ مَمان اٿس کٽي کائي ختم ڪري ڇڏيندس. هر بيماريءَ جي دوا آهي، نفس جي دوا ئي ڪانهي. اهو وردن وظيفن سبب ويندو ٿلهو ٿيندو. اثر ئي نہ ڪندس. الله جي ذڪر ڪانسواءِ سندس حرص جي باهہ وسامنديئي ڪانہ.

Scanned with CamScanner

هڪڙو شر تي سال گم تي ويو هو. سرڪار الاهي جي عنايت سان عرب، عراق، ايران، مصر ۽ شام ۽ روم بنا ياڙي گهمي موٽي ڳوٺ آيو. موٽڻ بعد گڏهه تي سوار تي وتي پيو نڳيون ڪندو. زيارتن جو ڪوبه اثر ڪونه ٿيس. ذڪر سان وجي ها ته فيض به پويس ها. دنيا وارا گمراهه آهن ۽ سڀ نفس جا نوڪر آهن. دنيادار لکين روپيه ميڙين ۽ گڏ ٿا ڪن مگر نه کائن نه کپائن مگر سندن پويان کيس مرڻ مهل تڙ ڏيئي هٿ ٺپڙ تي رکرائي موڪلي ڇڏنس. ڇو ته لاش جا هٿ سٽرن تي نه بيهندا آهن.

سرڪار ايزدي جو قانون آهي ته هي آدمي جنهنجو ساري عمر تابع ٿو رهي مگر مئي کانپوءِ مال دنيا ۽ پٽن کان اهو ڪنيون وڃي. دنيادار الله کان غافل آهن کين نه ديدار نصيب ٿئي نه زيارت. سندن ملڪيت به ڪنهن نه ڪنهن هاجي ۾ هجي تي وڃي يا سڙي وڃي يا چوري تي وڃي يا قرجي وڃين. يا ڪا اهڙي بيماري لڳين جو ساري دنيا خرچ ڪن ته به جان نه ڇٽين. پاڻ کي ڪجهه به نصيب ڪونه ٿئين. دنيادار جي اڳيان الله جي ڳالهه ڪرڻ ائين آهي جيئن ٽنبڙ کي گل سنگهائڻ. جو هو سنگهڻ سان مري ويندو. عارفن کي زماني جي ڪچهري ۾ ويهارڻ ائين آهي جيئن ڪنهن واٺهڙو کي صوبيدار بي گناهه جيل ۾ وجهي. يا پوئنر کي ڇيٽو سنگهائجي ته مري وڃي. هڪ رات ذڪر سان ويهڻ سَوَ حجن کان به وڌيڪ آهي. دل جو طواف عرش عظيم جي طواف جي برابر آهي. حاجي حضرت ابراهيم جي ٺهيل مسجد کي ٿا طواف ڪن مگر عاشق ۽ عارف عرش عظيم کي ٿا طواف ڪن.

اسان جو محبوب ڏسڻ ۾ آدمي جهڙو آهي مگر شاهه محمود بادشاهه وانگر ڪئي سومناٿ مندر جهڙيون مڙهيون ڀڳيون اٿس. جيڪو پاڻ مان نڪتو ته ان جو سمهڻ به جاڳڻ برابر آهي. جيڪو طالب گمراهن سان محبت صحبت ڪندو ته پاڻ به گمراهه ٿيندو. هن وات کي لذتن کان بند ڪيو. حورن جي اميد تان هٿ کڻو اسم اعظم ڪمايو ته الله توهان سان گڏ آهي. هن جسم ۾ روح ٻار مثل آهي. عام ماڻهن لذتن ۾ رهي پيٽ ۾ روح وارو ٻار سُڪائي ڇڏيو. ان ٻار جو جياپو

Scanned with CamScanner

اسم اعظم آهي. اگر هميشه ان ٻار کي اسم اعظم جو پاڻي ملندو رهي ها تہ مدت تي جسم مان ٻاهر نڪري عرش تي وڃي ها. مگر سڪل ٻار جسم مان ئي نڪري ڪونہ سگهندو تہ عروج کهڙو ڪندو.

اهي عام آدمي جڏهن مرن ٿا تہ ان سڪل ٻار سميت قبر ۾ پورجن ٿا. جنهن عزرائيل کان ماڻهو ڀڄن ٿا اسان جڏهن ڪيس ڏسندا آهيون تہ ڪل ايندي آهي. فقير نڪو قرآن پڙهن، نہ نماز نہ حديث، نہ الف نہ ب. فقير صرف اسم اعظم سان رسول الله ﷺ جهڙا ساڳيا ٿي پون. اسان وٽ ڏنار طالب ٿيا جن پندرهين ويهين ڏينهن کان پوءِ رسول الله ﷺ جو ديدار ڪيو. ملن ۽ مولوين ساري عمر نمازون پڙهي نرڙ گسائي ڇڏيا اٿن مگر ڪڏهن خواب ۾ رسول ڪريم بہ ڪونہ ڏٺو اٿن. جن اسم اعظم ڪمايو ۽ فنا في الرسول ٿيا سي ساڳيا روحاني رسول ٿي پيا. ڇو تہ رسول الله ﷺ فرمايو آهي تہ منهنجا طالب ۽ امتي فنا في الشيخ ۽ فنا في الرسول ۽ فنا في الله ٿيندا. جوڳين جي منڊن ۾ بہ اثر آهي جو سنڌن شاگرد جوڳي ٿي پون ٿا. باقي رسول ڪريم ﷺ جي ٻڌايل اسم ۾ ايترو اثر بہ نہ آهي ڇا؟ ڏسو تہ ماڻهو ڪهڙا نہ انڌا آهن.

ملامت سان دل صاف ٿيندي آهي. طالب جي نفس ۾ جيڪا خوديءَ جي ڪاراڻ هوندي سا ملامت رهڙي لاهي ڇڏيندس. شاهہ منصور ۽ ذوالنون مصري کي جيل ۾ وڏو هڻائون پڇرن ۾ شينهن ڦاسندا آهن گدڙيا لومڙ ڪونہ ڦاسندا آهن. فقير آسماني شينهن آهن. مسلمانن پنهنجي پِيُوَ کان جيلن ۾ وڌو هو تہ متان اسان واريءَ شريعت کي منڊيءَ کان وٺي ڪٽي نہ وڃن. شاهہ منصور جو نالو عرش تائين مشهور آهي مگر جن ساڻس دشمني ڪئي تن جا نالا ئي گم ٿي ويا.

دنيا جا ماڻهو حبشي آهن جو آئينو ڏسي ڀڃندا آهن. شاهہ منصور ۽ شاهہ شمس الحق تبريز الله جو آئينو هئا. هنن هٽي ڀڃي وڌا ڇو تہ هنن جا عيب ظاهر پيا ٿين. الله ماڻهن کي وٽ ڪونہ ٿو ڏئي نہ تہ جيڪر ساڻس ماڻهو وڙهن. عزرائيل کي بہ لڪائي ٿو موڪلي ظاهر موڪليس تہ جيڪر ماري وجهنس. هنن ماڻهن کي الله جون باهيون آهن. جتئون بہ ڳالهائي ٿو تہ پرزا ڪري ٿا ڇڏنس. ماڻهو الله جا سخت

دشمن آهن. رسمي مسلمانن هڪ الله کي عرش تي ويهاري ڇڏيو آهي. پيو ڪعبہ جي ڪوٺي تي چاڙهي سندس ڏاڪڻ ڪيڏي ڇڏي اٿنس. لهي نٿو سگهي هنن جي سمجھہ ۾ رسمي مسلمانن جو ڪعبو قبلو دنيا آهي جيڪا انبيائن عاشقن جي تڙيل آهي. مگر اسان فقيرن جو ڪاڪوس خانو آهي.

هڪڙو ملڪ آهي جتي فقير شينهن تي پوندا آهن ۽ پنهنجي نفس کي شڪار ڪندا آهن. اهو ملڪ زمين کان گهڻو پري آهي. عام مسلمان ڪعبہ جي پٽ جا حاجي آهن. اسان فقير عرش جا حاجي آهيون. هن ڪعبہ جي حاجي الله کي لبيڪ چون مگر اسان عرش جا حاجي اناالحق چوندا آهيون. پاڻ الله تي ڪعبہ ۽ عرش جا مالڪ تي پوندا آهيون. ڪعبہ جا حاجي ڪعبہ کي طواف ڪن. عرش جا حاجي عرش واري ڪعبہ جي رهاڪو عاشقن کي طواف ڪن. ڪعبہ جا حاجي مٺا ڪوڙائن. عرش جا حاجي عرش واري ڪعبہ ۾ غير خيال ڪوڙائي ختم ڪن. هن ڪعبہ جا حاجي گهٽا وٺي قرباني ڪن ۽ عاشق سر قرباني ڪري اضحيٰ ڪن. هي حاجي اولهہ وڃن ۽ عاشق اوپر وڃن. هنن جا معلم ڪوري ناري ٿين مگر اسان جا معلم رسول خدا ۽ موليٰ علي ٿين جيڪي اسان کي طواف ڪرائين. هي حاجي ڪعبہ کي طواف ڪن هت اسان کي سارو جهان سجدا پيو ڪري. هي حاجي موٽن تہ ڏنڏن ۽ واپارن ۾ غرق رهن اسان حاجي سدائين ذات حق جي توحيد ۾ غرق آهيون. هي حاجي حرص طمع ۽ سڏن جي بندي پڙهندا وتن. عاشق دنيا ۾ بہ هدايت جو دفتر کوليون ويٺا آهن ۽ کنهن بہ دنيادار جو احتياج نہ ڪين. دنيا جي حاجين ۽ عارفن جي حج ۾ اهو فرق آهي.

جيڪو الله جو ٿي پيو تہ الله بہ ان جو ٿيندو. جيڪو الله کان پٺيرو ٿيو تہ الله بہ ان کان پٺيرو ٿيندو. الله جو ٿيڻ آهي ان جي ذڪر سان محو رهڻ. هر هڪ آدميءَ تي الله جي ڍل مقرر آهي جي نہ ڏيندو تہ ڪا نہ ڪا ڇپ ڪرندس. اوهان ڏٺو آهي تہ ذات حق پاڪ هماليہ جبل مان پاڻيءَ جون نديون وهائي ڇڏيون آهن. انهن جي آڏار تي دنيا جا ماڻهو ۽

جانور پلجن ٿا. سياري ۾ برف ٿو ڄمائي جيڪا پاڻي جو ذريعو بڻجي ٿي. جيڪڏهن پاڻ اهو انتظام نہ ڪري تہ پاڻيءَ کانسواءِ نديون سڪي وڃن دنيا برباد ٿي وڃي، نہ انسان زنده رهن نہ جانور. ڏل مان مراد آهي الله جي نالي تي خيرات ڪرڻ ۽ ڏيڻ. سائلن کي خيرات کان خالي نہ موٽائڻ. مسڪينن جي مدد ڪرڻ. رسول الله ﷺ ۽ پنجتن پاڪ ۽ امامن سڳورن جي نالي ۽ موقعہ تي خير ۽ نياز ڪرڻ. اگر ماڻهو ائين ڪندا تہ ڪابہ مصيبت ڪانہ ايندن.

جيڪو طالب ذڪر سان رهندو تہ سندس قلب روشن ٿيندو. دل واري روشنائي سندس منهن مان ظاهر پئي ٿيندي، ڏينهن توڙي رات سجايا ڪري، قرآن گواهہ آهي تہ "تَعرِفُ فِي وُجُوهِهِم نَظرَةَ النعيم" نعمتن جي چمڪار سان سندن منهن سڃاپندا. رات جو نہ جاڳڻ واري جو منهن بين کي تہ ڪونہ وڻندو پر پاڻ کي بہ ڪونہ وڻندس. تکي طالب کي روزانو نوان ۽ ڳجها راز معلوم ٿيندا جيڪي مرشد کي ٻڌائيندو رهندو. ڍري طالب کي ديدار نہ ٿيندو. مگر جي بدين کان بچيل هوندو تہ آخرت ۾ حورن جي چڪلي ۾ چڙهيندس.

حسد واري کي سائي عينڪ چڙهيل آهي. سڄو جهان سائو پيو ڏسبس. جنهن اها سائي عينڪ پئي اڇلي تہ ان کي ڏينهن ڏسڻ ۾ ايندو. حسد ڪاري پاڻي مثال آهي جيڪو حاسدن جي اکين ۾ لٿل آهي. رسول الله ﷺ جهڙي حاذق حڪيم ابوجهل ۽ ابولهب جهڙن حاسدن جون اکيون نہ کيون تہ عارف وري حاسدن جون اکيون کيئن ڪندا. حرص طمع شهوت ۽ چوري واري جون اکيون ٿينديون آهن مگر حاسد جي اک نہ ٿيندي. ذڪر اسم اعظم سان شهوت جي باهہ بہ وسامي ويندي. ماڻهو ان الله جو ٿا ڪائن ۽ الله کان گمراهہ بہ رهن. ماڻهو گمراهہ تڏهن آهن جو ڪاڏي ڪائڻ وقت هر هڪ گرهہ سڌن ۽ هوسن سان اماڻيندا آهن. جنهن سان دل ڪاري ٿيندي آهي. عارفن جو قانون آهي تہ مانيءَ جو هر هڪ گرهہ ذڪر جي ڦيري سا چباڙي ڪائيندو وڃجي.

حقيقت ۾ آب حيات اهو دم وارو ذڪر آهي. جن جيئري اهو آب حيات هِتِ پيتو هُتِ بہ اهي پيئندا. نہ تہ بين لاءِ مُٽُ آهي. فقيري ۾

قسمن جي آهي هڪ سمنڊ جي مڇي جيڪا سدائين جيئري رهي. اُهي واصلي فقير آهن ٻي فقيري ڪپڙن پائڻ ۾ ڳالهين ڪرڻ واري ساگلوئي مثال آهي. ان جو شڪاري عزرائيل آهي جيڪو مرض ڏيئي گهتو ڏيئي ڪنيون وڃين. اسم اعظم جو ذڪر خضر وارو آب حيات آهي ان ۾ اهو ذڪر ڪمايو هو. جنهن ڪري هو هميشه جيئرو تي پيو. خضر جو بوتو جيئرو ڪونهي. ان جو روح جيئرو آهي. روحاني حياتي ڪاڏي پيتي ڪان پاڪ آهي. وَلا تَقُولُوا لِمَن يُقتَل فی سَبِيل اللهِ اَمواتاً بَل اَحياءٌ عِندَ رَبِهِم يُرزَقُونَ فَرِحِينَ بِمَا اتاهُم الله. خضر جي حياتي ۾ اسم اعظم سان آهي. عارفن جي روح ڪي خضر چئو جبرئيل چئو تہ نهي تو. جبرئيل ۾ لاچار چئجي تو نہ تہ فقير ڪا ٻي شيءِ آهن. جيڪو روح بوتي مان جيئري آزاد ٿيو سو ۾ خضر وانگي سدائين حيات آهي. خضر حضرت رسول الله ﷺ ڪان وڏيڪ ڪونهي. حضرت رسول الله ﷺ جن ۾ ظاهري جسم ڦٽو ڪيو. سندن روضہ مبارڪ مدينہ ۾ آهي. موسيٰ جو روضو ۾ سمنڊ جي ڪناري تي آهي. خضر ۾ ڪتي بوتو ڇڏيو هوندو.

جيڪو الله ۾ فناءِ ڪائيندو سو سدائين جيئرو رهندو. نہ الله ئي مرندو نہ اُهو عارف ئي مرندو. مئل خلق جيئري ڪي ڪانہ ڏسندي جيئري ڪي جيئرا ڏسندا آهن. جنهن نفس ۾ فناءِ ڪاڏي اهو فنا تي ويو. سارو جهان نفس ۾ فناءِ ڪائي مري ويو.

طالب لاءِ ڪامل مرشد دستگير آهي. طالب ڪي مرشد جي صحبت جي ايتري ضرورت هوندي آهي جيتري ننڍي ٻار ڪي کير جي ضرورت هوندي آهي، طالب لاءِ بک ائين آهي جيئن شڪاري ڪتي ڪي بک ڏبي آهي تہ ٻچ تي مڇرجي اٿندو آهي. ڍؤ ڏبس تہ شڪار جي پويان ٻچ تي ڪونہ اٿندو. نفس ڪتي ڪي ۾ بک ڏيو. ڍؤ ڏيندؤس تہ گهڻي ننڊ ۾ گناهہ ڪندو. جنهن ڪچهريءَ ۾ رات ڏينهن الله جي گفتار هلندڙ آهي اتي نماز روزي جي ضرورت ڪانهي. مرشد ننڊ ڪندو تہ ٻؤ ڪونهيس طالب اجا پنڌ ۾ آهي. ان ڪري ٻؤُ اٿس. طالب لاءِ ننڊ ۾ سٺا ڪاڏا زهر آهن. عارف زهر ڪي ۾ هضم ڪري ويندو مگر طالب ڪي هڪدم ماري وجهندو. جيڪو الله ڪان نہ ڊڄندو سو هر شيءِ ڪان

ڊچندو. دل ۾ روح جو گذران الله جي ڳالهين سان آهي. ڇو تہ هو آيل اُتاهون جا آهن. الله جون ڳالهيون الله جا محبتي دل جي ڪنن سان ٻڌندا آهن. تڏهن اثر ٿيندو اٿن. عام ماڻهو ظاهري ڪنن سان ٻڌندا آهن. تڏهن تہ اثر نہ ٿيندو اٿن. ڪامل مرشد جي دامن ۾ مضبوط هٿ وجهہ. ٻڌايل ذڪر سان چنبڙيل رهہ. ڪپڙي جي دامن ڪم ڪانہ ڏيندي ڪامل مرشد جي صحبت هزار ورهين جي ظاهري عبادت کان بهتر آهي. هي بوتو بہ محبت الاهي لاءِ شاهي محل ٺهيل آهي. سائين ۾ ٻانهو مالڪ سڃاڻڻ بہ هن بوتي سان آهي. جيڪڏهن هن بوتي مان محبت پايون وٺيون هليو ويندو تہ قيامت تائين روح ڪي بہ محبت هوندس. الله وارن ڪي بہ بوتي سان محبت آهي جيڪي اسم اعظم سان رهن ٿا. پوءِ اها محبت يڪي ساڻ هوندن. ڪٿڻ هارائڻ جو هنڌ هي بوتو آهي. جيڪو وهايائين اهو ئي ڪم ايندس. مجازي عشق پلصراط آهي. جي ڪاپي پيو تہ ڪري پيو جي لنگهي ويو تہ چڙهي ويو. پاڪ نظر سان الله ڏسبو آهي. مائٽن جي محبت بہ ان بوتي سان آهي، روح سان نہ آهي. سا بہ پٽ پوٽي تائين هيٺ بہ ٽٽل تہ مٿي بہ ٽٽل آهي. گذريل مائٽن مان اولاد جو ڏڪ ڏاڏي ڏاڏيءَ ماءُ پيءُ ۾ ماسيءَ ڪي ٿئي ٿو. ٻين مائٽن ڪي ڪونہ ٿو ٿئي. ماڻهو مري ٿو تہ باطن وارا عذر خواهيءَ لاءِ اچن ٿا. جڏهن ظاهري ماڻهو عذر ڇئي بس ٿا ڪن تہ پوءِ سڀ مماتي وارا اچن ٿا. جج ڪي ماڻهو ڪونہ ٿا ڏسن.

جيڪو طالب ذڪر ڪمائيندو تہ نيٺ دل جي ڪارنهن لهنديس ۾ ضرور سيني ۾ حقيقت جو سج اڀرندس. عاشق سچا سارا اسم اعظم جي لهر ۾ غرق ٿيا ۾ ٻنهي جهانن کان بيڪار ٿيا. ڪوبہ لاڳاپو نہ رکيائون انهن جي دل لامڪان جو آئينو آهي. اهو آئينو هنن جو جياپو آهي، طالب جيستائين مرشد ۾ فنا نہ ٿيندو تيستائين عرش ڏي لنگهڻ نہ ڏيندس، مستي ۾ خودي واري لاءِ سرڪار ايزدي جو ڪتو وينو آهي. نڙيءَ ۾ چڪ وجهي هيٺ ڳوٺ ڏي اماڻيندس. نفس جا مڪر اسم اعظم ناس ڪندو آهي. ٻي ڪابہ دوا نہ لڳندس. اسم اعظم جي پناهہ وٺ تہ نفس ڪتي کان بچين نہ تہ ٽنگون ڪڍي تحت الثريٰ ۾ هڻنديءَ.

Scanned with CamScanner

اوهان نفس جي ريجهہ ۾ خوش آهيو نفس کي وارو لڳو تہ دين ايمان وارا سڀ ڪپڙا ڪٽي ويندوَ. جيئن چور چوڪرا راند وارن جا ڪپڙا ڪٽي ويندا آهن ۽ هو پوءِ پٺي اگهاڙا گهر ايندا آهن. تونگر سون ڳهہ پائن ۽ غريب چانديءَ جا ڳهہ پائين اهي سڀ روح کي رڪاوٽ جون بيڙيون آهن، توڙي زالون پائن تہ بہ سندن مردن جي دل قاتل آهي. تنهن ڪري ٻيئي ڏريون ڪاٺ ۾ آهن.

جنهن جي دل ۾ اسم اعظم ساماڻيو ۽ الله اثبات ڪيائين تہ ان جو نالو عاشق آهي. ان جي متي بہ جيئري هوندي، هزارين سوالين جا ڏک ۽ پاپ پيئي لاهيندي، فقير ٻن قسمن جا آهن. هڪڙا فقير شهباز آهن دلين جو شڪار ڪن انهن جو پرواز لامڪان تائين آهي. ٻيا فقير ڪٺا مار آهن رنگ باز جهڙو اٿن اهي سڏن جا ڪٺا ماريندا وتن انهن جي اڏام ٻرن تائين آهي. جيڪي زماني وارا ٿا ڏسو.

ڍونڍ ماڻهو لاءِ عفونت ۽ ڏپ آهي پرسان لنگهبو تہ نڪ تي هٿ ڏيئي لنگهڻو پوندو. مگر ڪتن کي ڏپ اچي تہ چرجي پون ۽ ڳولي وڃي کائن.

اَلدُّنيا جِيفَہ وَ طَالِبُها كِلاب

يعني، دنيا ڍونڍ آهي ان جا طالب ڪتا آهن.

دنيا جي ماڻهن جو اهو حال آهي تہ هڪڙا ڏنگ ڪرسين تي ويٺا هوندا ۽ لوسي ڪتا سندن نوڪر آهن. بچ تي اهي لوسي ڪتا بہ سر وڃي جلائن ۽ موٽن تہ انهن جي اڳيان ڪوس ڪوس ڪن. دنيا جا ڪتا دنيا جي ڳالهہ ۽ پڙنڪان ڪندا آهن. اسان پنهنجي روح کان قُقنُس پکي واري ٻولي ۽ توحيد جي گفتار جو سروز ٿا وڄرايون. جيڪو هڪ دفعي توحيد جي جام يعني اسم اعظم سان مست ٿيو تہ ڪڏهن بہ دنيا جي ڪاروبار ۾ نہ ڦاسندو.

ملن قاضين کي سدائين قبر محشر جو خوف آهي. اسان نہ قبر محشر جي خوف نہ شفاعت ۽ بهشت جي اميد رکون، اسان موسيٰ واري لٺ آهيون جيڪي نفس جا فرعون آهن اهي ڳهي ڇڏينداسون. اسان

جو وارُ وارُ آئينو تي پيو آهي. هر طرف کان حق کي ٿا ڏسون. روزائت ۾ نمازي سچ جا پوڄاري سانڍا آهن. جيڪو ڪماليت تي پهتو ته ذڪر فڪر ڏهو چاليهو گوشہ نشيني سڀ معاف ٿيس. اسم اعظم وهمن جو بندو آهي. جيئن ڪنڌ بند ڪبو آهي. نماز روزي سان وهم بند ڪونہ ٿيندا آهن.

جيڪو اسم اعظم نہ ڪمائيندو تہ عزرائيل جي ظلم جو شڪار ٿيندو. اسم اعظم ۾ جيڪا حقيقت سمايل آهي ان جي سُڌِ ڪمائڻ واري کي پوندي. نہ ڪمائڻ وارو انڌو رهجي ويندو.

وهندڙ پاڻي کي واهہ چئبو آهي. بنا پاڻيءَ جي سڪل ڦٽل پڌو چئبو اٿس. آدمي بہ هلندڙ ذڪر واري کي چئبو آهي نہ تہ خالي پڌو آهي. اسم اعظم جي مدت پنج نَوَيا ٻارنهن ورهيہ آهي جي چڙهي ويو تہ واهہ نہ تہ هن بوتي ۾ رهجي ويندو. عنقا پکيءَ جو آنو بہ ٻارهين مهيني ڦٽندو آهي. جي ڦٽيو تہ آڪيري مان اڏري هليو ويندو نہ ڦٽيو تہ وهمن ۾ خيالات جا گدڙ کائي ويندس. جيڪو طالب مرشد کان ذڪر ورتي کان پوءِ ڦري وڃي سو منافق آهي. جيڪو ڪامل مرشد کئون ڦريو سو رسول الله ﷺ کان ڦريو. پير موليٰ علي کان ڦريو ۾ الله کان ڦريو. اهو علي نبي جو منڪر آهي. ڪافر مسلمان تي سگهي ٿو مگر منافق نااميد آهي. رسول الله ﷺ بہ ڦريل منافق کي جهنم جون بشارتون ڏيندو هو. اسان بہ منافقن لاءِ محشر ۾ ملائڪن کي حڪم ڪنداسون تہ ٻيانا ڪنڌ ۾ وجهي ٻُنڌ وانگر جهنم ۾ اڇلايوس. انهن ملائڪن جو مهانڊو ڪولهن وارو آهي. هو رنگ جا ميرا ۾ گوڏن تائين چڊيون پاتل اٿن. هٿن ۾ ڏهہ ٻارهن هٿ ڊگهيون ٻيانيون هونديون اٿن. ڏوهارين جي ڪنڌ ۾ اهي ٻيانيون وجهي دوزخ ۾ اڇلائيندا اٿن. انهن کي رسول الله بہ ڪونہ ڇڏائيندو. اڇا ٻچ ڪري مارائيندن.

فقير جو دشمن سنئون سڌو الله جو دشمن آهي. دنيا جو ظاهري مرتبو خواري آهي. باطن ۾ اهو دوزخ جو حقدار آهي. خودي روح کي نہ هوندي آهي. روح جي عزت الله جي ذڪر ۾ آهي. محبت الاهي ڏي مائل ٿيڻ ۾ آهي. خلق کان منهن موڙڻ ۾ آهي.

Scanned with CamScanner

جسم جو گھٹگھرو بت پرست آهي. اهو ملحد مشرڪ آهي. فقيري ان لاءِ اختيار ڪبي آهي تہ جيئن مخلوق ڦري خالق ٿئي. مسٽر محمد علي جناح جيسين رعيتي هو تيسين ڪنهن ڪونہ پي ليڪيس. پوءِ اهڙي سرجوشي ڪيائين جو بادشاهہ ٿي پيو. سڄو پاڪستان هن جو حڪم مڃڻ لڳو.

جيڪو صوفي پانهپ مان جند ڇڏائي عبد مان الله نہ ٿيو تہ سندس ذڪر اجايا. هي نفس جو پانهو رهجي ويو. جيڪو صوفي عبادت ٿو ڪري تہ پڪ ڄاڻو تہ هن الله ڪونہ ڏٺو آهي. اسان وٽ هڪ مادر زاد انڌو آيو اسان پڇيس تہ سج جو رنگ ڪهڙو آهي؟ چوڻ لڳو تہ ڪارو اٿس. اڪين وارا مڃيندا تہ سج جو رنگ ڪارو آهي. اهو صوفي جيڪو ظاهري عبادت ٿو ڪري سو بہ مادر زاد انڌو آهي ان کي معرفت واري سج جي ڪهڙي خبر.

صوفيءَ ڏوهہ نسورو هوءَ جا عبادت عامن،
خبر نہ خامن، پختن جي پروڙ جي.

بيدل سائين طالب "موتو قبلل ان موتو" ٿيو تہ پوءِ هو پاڻ معشوق ٿي پوندو. مسلمان بہ رسول الله ﷺ کي الله جو معشوق چوندا آهن. اها سچي ڳالهہ آهي، معشوق جي عزت عاشق کان وڌي ٿيندي آهي. اسم اعظم جي شراباً طهورا پيئڻ واري کي محمد مصطفيٰ سمجهو جنهن ان سان صحبت ڪئي تہ فيض پوندس. نہ پيئڻ وارو ملعون ابوجهل آهي. ان جي صحبت ايتري خراب آهي جڻ يزيد جي اوبر پيتائين.

مرشد جي هٿان جنهن اسم اعظم جو سرمون پاتو تہ ان جي ديد عرش ڪرسيءَ کان پري لنگهي ويندي. پاڻ سڃاڻو. مگر اوهان کي شهوت ۽ حرص پلايو آهي. فقير الله جا قاصد آهن. جيڪي الله جا پيغام ماڻهن کي پڌائن ٿا. پر افسوس جو هو نٽا پڌن. انهن کي الله جي ضرورت ئي ڪانهي. رنن جي پڙون جي ڳالهہ بہ ڪن ڏيئي پڌن ٿا. انهن سان خوش پيا ٿين. انهن کي سوا مينهن ڏيئي ٿا ڇڏين مگر فقير کي ڪڪڙ بہ نہ ڏين. جيڪو فقير الله جي پڙوت ڪري چوين تہ الله کي ياد

ڪريو ان کي نہ وساريو چڱي طرح هلو چلو ان مهل فقير سان وڙهي پون مگر رنن جي پڙون سان ٺريو پيا ٺرن. عام ماڻهو اهڙا انڌا آهن. گمراهہ جي ساراهہ ڪندا ۽ فقير کي ڪافر سڏيندا.

هڪ پيڃري ۾ طوطو ۽ ڪانءُ ٻيئي گڏ ويٺل آهن. ٻنهي جي ٻولي ابتڙ آهي، طوطو چويس تہ الله کي ياد ڪر. ڪانءُ چويس تہ هل تہ هلي ڪاٽي ڍونڍ تاڙيون ڪائي مزا ڪريون سياڻي گهٽ وڌ ڪلو جهلي ويندا سين اسان بہ ٻين سنوان. هي ڳالهيون ٻڌي طوطو پريشان ٿي ويندو. ڪانوَ جي ڏکهي ڇهنب ڪٺون پيو ڏڄندو تہ متان جهرڪي وانگر ڪٽي وڃي.

جنهن زبان سان توبہ ڪئي ان جي توبہ قبول ناهي. جنهن زباني ذڪر ڪيو تنهنجو چاڻ دڳ پلجي ويو. عارفن جي حياتي حق سان آهي جيئن وڏي عمر ٿيندس تيئن گهڻا ماڻهو فيض پيا پرائيندا. دنيا جي ماڻهن جي وڏي ڄمار ذلالت آهي. سندس پوين کي ڪتي ڏارڻ جي ضرورت نہ پوندي. پٽن جو ڪم نہ وڻندس تہ پڻڪان ڪندو. هي دنيا جا ماڻهو پراوا نوڪر آهن. جنهن ساري عمر پرائي خدمت ۾ گذاري تہ چڻ چيڙ وڙهو. آخر ذليل ۽ خوار ٿي مرندو. هن جي موت مان پاڙي وارا عبرت پيا وٺندا.

هي نفس دائي جي مثال آهي. روح ماءُ جي مثال آهي. جيڪو ماءُ کي ڇڏي دائي جي ڪڍ لڳو تنهن کي دائي پرائي رت پونءُ جو پورهيو يعني حرام ڪارائيندي. دائي جي پليل ڇوڪر کي دم دم سان جهنم جو ديدار حاصل ٿيندو. ڇاڪاڻ تہ روح ماءُ جو ڇيو نہ ورتائين. روح جو ڇيو وٺي ها تہ هن جو عروج عرش ڪان پري وڃي ها ۽ معرفت جو نور نصيب ٿئيس ها. مگر هن بوتي جي دائي نفس جو فرمانبردار ٿيو تنهن ڪري ڪيس جهنم ۾ پهچايائين.

طالب جي روشنائي ذڪر جي آڌار تي ٿيندي جيترو ذڪر کي زور هوندس اوترو ديدار حاصل ٿيندس. جيڪڏهن نفس ۾ اڙيل هوندو تہ ذڪر ڪمائڻ سان صفاتي شهود ٿيندس. پاڪ صورت ڏاڙهي سان ڏٺائين تہ اڃا نفس جو قيدي آهي، دل جي روشنائي نہ اٿس. طالب

Scanned with CamScanner

جيڪڏهن توحيدي ڪلامن تي عارفن جون صورتون جاڳنديءَ ڏاڙهيءَ سان ڏنائين تہ اهي صحيح اٿس. سازن تي جاڳندي بہ اکين تي نشو طاري ٿي ويندو آهي پوءِ سڀ عارف ۽ عرش جو مالڪ بہ ايندو آهي. جنهن جو ديدار ٿيندس. السماع معراج الاولياءُ يعني آسمان ڏانهن سواءِ پرن جي طالب اڏرندو ۽ سندس مرشد ڪيس رهبري ڪندو.

عارف عاشق انبياءُ ۽ اولياءُ امام سڀ بادشاهہ لم يزليءَ اڳيان ستارا آهن ۽ هو پاڻ حقيقت جو آفتاب آهي. جنهن بہ عارف يا عاشق جو ڪلام يا ڪتاب پڙهبو تہ اهو عاشق اچي حاضر ٿيندو. پڙهندڙ کي ڪونہ ڏسبو مگر هو گڏ پيو پڙهندو. اهو قدرتي قانون آهي. تڪو طالب اهو آهي جيڪو اڻ ٻڏل ۽ اڻ ڏٺل ڳالهيون ڪري. اسان جو ظاهري نالو بادشاهہ لم يزليءَ فولاد مشرقي رکيو آهي مگر ملڪوت ۾ اسان جو لقب سلطان العارفين آهي. يعني عارفن جو بادشاهہ. الله تبارڪ و تعاليٰ خلق جي هدايت لاءِ بقا باالله جي منزل واري عاشق کي موڪليندو آهي جيڪو نبيءَ جي برابر آهي. اُن لاءِ حديث شاهد آهي تہ الشيخ فی قومہٖ کَ نبی فی اُمتہٖ. يعني جنهن قوم ۾ عارف يا عاشق موجود آهي تہ اهو ڄڻ پنهنجي امت جو نبي آهي. هر قوم ڏانهن خدا هادي موڪليندو آهي. عرب عراق جي ملڪن ۾ ذات حق جي واصلن کي نبي سڏبو آهي. يونان ۾ حڪيم سڏبو آهي. هندوستان ۾ اوتار سڏبو آهي. سنڌ ۾ عاشق ۽ عارف سڏين. حضرت رسول الله بہ دين هلايا هئا. (1) ظاهري دين روزا نماز حج زڪواة خيرات وارو دين (2) لدني علم وارو دين، باطني يا لدني علم سان الله ڏسبو آهي ظاهر علم ۽ دين سان الله ڪونہ ڏسي سگهبو آهي.

رسول الله جي ظاهري دين ڪان وڌيڪ الله جي دفتر ۾ ٻيو ڪوبہ دين ڪونهي. اسان کي الله جي جهڳي جي پوري خبر آهي. تنهنڪري عارف بہ ان دين جي تائيد ڪندا آهن. مگر عام ماڻهن کي رسول الله ﷺ ظاهري دين جو سبق ڏنو ۽ خاصن کي لدني دين جو سبق ڏنائين. جيڪو والذکر ربك فی نفسك تضرعا و خيفة و دون الجهر ولا تکونومن الغافلين يعني پنهنجي رب جو ساهہ سان ذڪر ڪريو زاريءَ سان ۽ آواز

ڪانسواءِ ڳجهي طرح مٿان غافلن مان ٿيو. اهو سڀ فيض رسول الله ﷺ
مولىٰ عليءَ کي عطا ڪيو. جتان ڪائنات ۾ پهتو اسان جا رهبر ٻـ
اهيئي آهن ۽ اسان جو يقين ۽ اعتبار ٻـ انهن تي آهي. پاڻ رسول الله
جن ٻـ دم واري ذڪر سان معراج ڪيو هو اهل صفحہ وارن کي صرف
ذڪر لاءِ رهايو هئائون. جيڪو اڄ تائين هلندو پيو اچي. قيامت تائين
هلندو. اهل صفحہ وارا صوفي الله جي ان دين جا طالب ٿيا هئا. جن جي
لاءِ الله قرآن ڪريم جي ٽئين سيپاري ۾ فرمايو آهي. للفقراءِ الذين اُحصِرُو
فی السبیل الله الخ اسان جو رهبر رهنما علي المرتضيٰ من عرف نفسه فقد
عرف ربه نہ فرمائي ها تہ اسان جيڪر منجهي مري وڃون ٿا. جيئن ڪو
مسافر بر ۾ منجهي ۽ ڪيس بگهڙ کائي وڃن. دنيا جو جهان بيابان آهي
جنهن ۾ ڪيتري خلق ذات حق ۽ رسول الله جي ديدار ڪانسواءِ خيالات
جي بگهڙن کائي ختم ڪئي آهي. تيئن اسان کي ٻـ رهبريءَ ڪانسواءِ
خيالات جا بگهڙ کائي وڃن ها. مگر هاڻي اسان بي خوف آهيون.
لاخوف عليهم ولاهم يحزنون اسان آهيون اها آيت اسان جي شان ۾
آهي، اسان ڪوڙ ڳالهايون تہ اسان تي، نہ تہ شڪ ڪندڙن تي لعنت
آهي. اسان جڏهن من عرف وارو سندرو ٻڌي هلياسون تڏهن الله رسول
۽ مولا علي سڀ ڏٺاسون. اصل ۾ تيئي هڪ آهي مگر عامن لاءِ ٽي نالا
آهن. الله جو ذڪر اهڙي پناهہ آهي جيئن شينهن جي پناهہ ۾ لومڙي
رهي ۽ سندس اوبريون کائي خوش گهمندي وتي. ماڻهو الله جي ڳالهہ
کان پلجي ويا آهن. حقي قبلي کان سندن مٿو ڦري ويو آهي. ڪي اتر
تہ ڪي ڏکڻ ڪي اوپر تہ ڪي اولهہ ٿا وڃن. سياڻن کان قبلہ ڪونہ
پليو آهي. ماڻهن جو دين ايمان دنيا جو ڍونڍ آهي ڪين الله جي ڏپ
وٺيئي نہ ٿي. جيئن ڍونڍ تي ڪانو ڪتا ۽ ڳجهان حيران آهن تيئن
هي دنيا وارا ٻـ ان دنيا تي حيران آهن. خلق ناسوتي آهي ناسوتي لفظ
کي بگاڙي ناسودي ڪيو ويو آهي. ناسوت هن جهان کي چئبو آهي،
عزرائيل سندن تاڙ ۾ آهي مگر هي سياڻن ئي ڪونہ ٿا.

ختمن ۽ جماڻن جي چانورن تي ڪانون وانگر وڃي ڳڏ ٿين، چون
تہ هي ختمون فلاڻي جو آهي. مگر ڪڏهن تہ سندن مٿان ٻـ عزرائيل

اچيو وڃي. جيڪو طالب ڪِري ڪندو تہ تندرست رهندو نہ بيمار رهندو. رسول الله فرمايو آهي تہ ماڻس اهو آهي جيڪو بہ ڀيرا ڄمي هڪ ڀيرو تہ ڪتو بہ ڄمي ٿو. خدا انجيل ۾ فرمايو آهي:

لم يلد ملكوت السمٰوات ثم تولد مرتين.

هن بوتي جي خدمت ۾ رهندي تہ روح ڏٻرو ۽ ضعيف ٿي ويندو.

روح ڪي اسم اعظم جو طعام ڪاراءِ تہ هن بيڪار بوتي مان نڪري معراج تي وڃين. جيڪي ماڻهو نماز روزو بہ ڪندا ڪن ۽ ذڪر بہ نہ ڪن تہ اهي گمراهہ آهن ۽ جهنمي آهن. مگر جنهن کان اسم اعظم نماز روزو ڇڏايا اهو وحدتي آهي. ان کي الله جو لقاءُ نصيب ٿيندو. طالب جڏهن ذڪر جي شوق ۾ ڪعبہ قبلي جا واسطا ڇڏيا آهن. تڏهن ديدار ٿيندس. مگر بنا ذڪر جي واسطا ٽوڙيائين تہ جهنمي آهي. جيستائين آدمي جسم جو قيدي آهي. تيستائين ڪيس عبادت ڪرڻي اٿس. جي عبادت نہ ڪندو تہ ڏوهاري ٿيندو. جيڪي الله جي دين ۾ داخل ٿيا تن تي ربوبيت جو ڪم رکيل آهي. ان ۾ ٽي مس پورا آهن نماز پانهن تي جسماني زڪوات آهي ربوبيت واري تي زڪوات ڪانہ آهي. ربوبيت وارا فقير جسماني ڏيگو حوض ڪوثر جي ساقيءَ اڳيان قربان ڪرڻ لاءِ سنبريا بيٺا آهن. جسم جا قيدي ان جسم جي ڏيگي جي هر وقت خدمت ٿا ڪن. ابراهيم واري آڙاهہ ۾ ابراهيم جهڙو ويندو پيو ويندو تہ سڙي ويندو. شهوت جي باهہ نمرود آهي زالون پٽ باغ ملڪيتون ماسوالله سڀ شهوت آهن. الله جايون ٺاهيون آهن. (1) اعليٰ مڪان (2) هيٺين جاءِ. ماڻهو مختلف قسمن جا آهن. ڪي اعليٰ مڪان جا حقدار تہ ڪي وري بهشت جا حقدار هر ڪنهن کي محنت آهر جاءِ ملندي. جيڪو نفس شهوت جي غرقاني ۾ هوندو تہ ان کي دوزخ ۾ جاءِ ملندي جنهن جي باهہ ڪاري آهي. ظاهر ۾ جيئن عام خاص کي عزت آهر جاءِ ملندي آهي اُتي بہ ائين آهي.

الله آدم کي عرش تان لاهي دنيا ۾ ڦٽو ڪيو پر هار هالي ڏور وانگر هڪ بندي جسم جي ڪٽي ڪنڌ ۾ وڌائينس ڇو تہ روح عرش جو

هيراڪ آهي ۽ هيٺ نہ رهندو. موتي ايندو جيڪا هستي اها بند ٽوڙائي اچي تہ پلي اچي، الله آدم کي عاشقي ۽ معشوقي جي فراق جي چَسَ لاءِ آندو آهي. نڪي ڪثرت جي ڪمن لاءِ. مگر هت تہ ڪي ماڻهو زالن تي عاشق ڪي پٽن تي تہ ڪي دنيا دولت تي عاشق آهن. الله جا عاشق بلڪل ٿورا ليندا. ماڻهو چوندا آهن تہ الله جو دروازو وڏو آهي. مگر اهو دروازو صرف تي گرانيون آهي. هن عشق جي ڳجهارت کي ڪو سمجهندو. عام ڪونہ سمجهندا.

نفس سامري گابو آهي. جنهن خلق گمراهہ ڪئي آهي. هي تڏهن ختم ٿيندو جڏهن حضرت موسيٰ اچي ڪهندس. دلين جو ملڪ آزاد ٿيندو. موسيٰ جي امت دم آهن. اڃايل ننڍ نہ ڪندو. اڄ جي معنيٰ سِڪَ آهي. ذات حق پاڪ جي سڪ وارو ننڍ نہ ڪندو. جيستائين ڏسي نہ. قيامت ۾ الله جي ڏسڻ وارو وعدو ڪوڙو اٿو. جيڪو هت الله کي ڏسندو هُت بہ اهو ئي ڏسندو. جيئن عزيز نبيءَ پٽن کي چيو هو تہ مان سؤ ورهين ڪان پوءِ موٽي ايندس، سؤ ورهين ڪان پوءِ جڏهن آيو. پيو روپ وٺي آيو تہ هڪڙي پٽ ڪيس سڃاڻي ورتو سو مست ٿي پيو. ٻين نہ سڃاتو. پڇيائونس تہ بابو ڪڏهن ايندو ڪين چيائين تہ منهنجي پويان ٿو اچي. هيو پاڻ عزيز عليہ السلام. مگر هنن کي دلاسو ڏنائين. الله بہ ائين دلاسو ڏنو آهي.

ماڻهو درياهہ جي ڪپ تي سمهيا پيا آهن. ان مان لپ پري نہ ٿا پيئن رُڄ ڏي پيگا ٿا وڃن. دم جو درياه وهي ٿو. دم سڃايا ڪن تہ اڄ لهي پوين. هڪ دفعي الله ڏسن تہ جان مال سڀ ڪجهہ قربان ڪري ڇڏين مگر هنن سڀ ڪجهہ نفس تئون سر قربان ڪري ڇڏيو آهي. ان ذات کي ڏسن تہ ڪاڏن پيتن مان ڏَپَ اچين پر هي ڪتي وانگر دنيا جي ڍونڍ تي حيران آهن. جيئن ڏپ گهٽي تيئن ڪتا خوش ٿين. ماڻهو چون ٿا تہ دنيا بہ هجي ۽ الله بہ ملي. بہ گدرا مٽ ۾ نہ ايندا آهن. دنيا گهرندا تہ دنيا ملندن الله گهرندا تہ الله ملندن. جيڪو الله کي اکيئن ڏسندو اهو حقي مسلمان آهي نہ تہ ماڻهو رسمي مسلمان آهن هي نفس ڏهن ٻارهن سالن جي مسلماني جي سبق پڙهائڻ سان مس ٿو وڃي. مسلمان ٿئي نہ

Scanned with CamScanner

تہ ڪٿو ڪافر آهي، اسان جيڪي ڏٺو آهي اها ڳالهہ زبان سان ڪريون تہ زبان ڏري پوي ۽ اسان وٽ جيڪو حُسن جو بادشاهہ لم يزلي آهي ان جو برقعو لاهيون تہ جهان جا ماڻهو سڙي مري وڃن. يوسف جو جوڙيندڙ اسان وٽ آهي.

آدمي ۾ معرفت جو نورسج جي مثال آهي جيڪو هوسن جي رئي سان ڍڪجي ٿو وڃي. آدمي سڌان ترڪ ڪري تہ حقيقي مسلمان ٿيندو. سڌن بند ڪرڻ جو ڏس ڪنهن عارف کان پڇو نہ تہ نفس تحت الثريٰ جي تري ۾ هٽندوَ. جن سڌان ختم ڪيون تن جي متي ٿي چمجي. سارو جهان خوديءَ ختم ڪيو آهي مگر عارفن خودي ختم ڪئي آهي. نفس گبر ۽ يهودي آهي. الله جو دين قبول نہ ڪندو پر دنيا جو دين اٿس. چو تہ دنيا ۾ ظاهري سک آهن. الله جي دين ۾ ڏک آهن. روزو نماز ائين آهي جيئن پڌر تي ڏيئو ٻارجي ۽ ٿوري هوا تي وسامي وڃي. مگر ذڪر خدا جو وڄ وانگر آهي جو اهو پاڻيءَ تي بہ وسامندي ڪانہ مگر زور وٺندي آهي. جنهن کي ذڪر جي باهہ لڳي تہ جيستائين نفس سڙي نہ ويندس تيستائين باهہ ڪانہ وسامندس.

مصر جون زالون يوسف کي ڏسڻ آيون. ڏسڻ سان پنهنجا هٿ ڪپي وڌائون. جيڪو يوسف جي خالق کي ڏسندو سو دنيا عقبيٰ تان هٿ ڪپائيندو.

روح نوح آهي نفس ڪنعان آهي ۽ دنيا هن جي زال آهي. دنيا جو جهان طوفان آهي. ذڪر نوح واري ٻيڙي آهي. دنيا ۽ نفس ان ٻيڙيءَ تي نہ چڙهندا. هستيءَ جي جبل تي ويندا. جتي ٻڏي مري ويندا.

نفس فرعون آهي. روح موسيٰ آهي ۽ ذڪر موسيٰ واري لٺ اٿس جيڪا فرعون جا سڀ جادوگر ڳهي ويندي ۽ فرعون کي عشق جي درياہ ۾ غرق ڪندي.

دنيا وانگر دنيادار بہ بدمعاش آهن دنيا جا ماڻهو ڪانوَ آهن. فقير عاشق عشق جا شهباز آهن. دنيا جا ماڻهو عارف جي صحبت کان ائين پري ڀڄندا جيئن ڪانوءُ شهباز کان ڀڄي. روح جو لائق معراج آهي ۽ نفس جو لائق قبرستان آهي. جنهن ساري عمر گمراهيءَ ۾ گذاري ان

جي منهن ڏسڻ جو کھڙو ضرور. وڏيرن ۽ زميندارن جو جيڪو حال ٿيندو تنهن جو قرآن شاهد آهي. اها خبر الله کي الله جي رسول کي ۽ فقيرن کي آهي. دوزخ جي داروغن کي انهن جي پارت ٿيل آهي. جڏهن اتي پهچندا تہ پاڻ ڏسندا. روح سليمان نبي آهي. اهو نفس کائنس دل وارو تخت کسيون ويٺو آهي. منڊي بہ چورائي ويو اٿس. اسم اعظم واري منڊي هٿ ڪندو تہ تخت ملندس. هي جسم جهان مثل آهي ۽ اهو جهان جيل آهي جيڪو جسم جو مطيع آهي سو قيدي آهي. جيڪي ان قيد مان نڪرندا اهي بادشاهہ آهن. هي رسمي دين عشق جو منڪر آهي. جيڪو اسم اعظم سان ذات حق اڳيان ڪٺو سو حلال آهي، جيڪو بنا تڪبير جي عزرائيل گهٽي ماريو سو حرام آهي. ذڪر جو پاڻي مٺو آهي. نفس جون سڏان ڪوڙو پاڻي آهي. جيڪو ڪوڙو پاڻي پيئندو سو انڌو ٿي پوندو. عاشق ڪعبہ ۾ جمي توڙي بتخانہ ۾ تہ بہ اهو نور الاهي آهي. هن جي ذات نہ پڇو. عاشقن الله جي پوشاڪ پاتي آهي، رسول الله جو فرمان آهي تہ دنيا ڍونڊ آهي سندس ڳوليندڙ ڪتا آهن. ڪتن جو قوت هوسان آهن سڄڻ جو قوت ذڪر الاهي آهي. ٻيون پهلوانيون ڪريو ٿا مگر روح ۽ ساهہ نہ سڃاتو. ساهہ ڪانسواءِ هي بوتو ٻن پهرن ۾ ڏپ ڪري ويندو. جن روح ۽ ساهہ کي سڃاتو سي وحدت جي درياهہ ۾ غرق ٿيا.

ماڻهن کي سمجهہ نہ آهي، جن شين کان رسول الله منع ڪين تہ انهن عملن کان نہ مڙيا پنهنجي روح کي بيمار ڪري ڇڏيائون وصل کان رهجي ويا. روح ابراهيم دم اسماعيل ۽ نفس ڪافر آذر آهي. هوسان بت اٿن. جيڪو ابراهيم وانگر ذات حق جي اڳيان نفس جا بت ڀڃندو تہ ان تي ابراهيم وانگر آڙاهہ بہ باغ ٿي پوندو.

نفس جو جڏهن ڍؤ ٿيندو تہ فرعون وارا ڪم ڪندو. سياڻپ کان پورڙائي چڱي آهي. سياڻو تہ ڪانءُ بہ آهي. جيڪو ڍونڊ کائيندو آهي. بلبل پورڙي آهي گلن تي ويهندي ۽ ميوات کائيندي آهي. جنهن ڳالهہ جي الله رسول منع ڪئي آهي فقير اوڏانهن اصل نہ وڃن. ملان ڳالهيون شريعت جون ڪندا سندن عمل ابتا هوندا. جنهن پاڻ کي ڏٺو تہ عشق

جي مستي بہ ان تي معراج بہ ان تي پوءِ اهو پاڻ الله تي پيو پيو هن جو الله کونہ آهي. حضرت قلندر پاڪ ٿو فرمائي تہ" الله نه گوئيم که درشرك بما نيم" يعني پيو الله نہ چونداسين چو تہ شرڪ ۾ رهجي ويندا سون. ملڪوت يمن آهي هي جسم اڌوڙ اٿوَ. يمن جو ستارو ڏسڻ سان طالب رڱجي ويندو. ڏسڻ سان غير ڇنڊجي صفا ٿي ويندس. ملڪوت واري ستاري جو نالو نہ ڪٽبو چو تہ مسلمان ان نالي کان ڪپندا آهن.

نوح وارو طوفان بہ نفس جي شامت مان ٿيو هو. ڪربلا جو ڪيس ۽ قتل يزيد پليد جي نفس ڪيو هو. ڪوئيٽا جو زلزلو بہ لم يزلي بادشاهہ کي نفس چيڙائي وڌو هو. لوط وارو شهر بہ نفس غرق ڪرايو. اڄ تائين اهڙا گهڻا مثال آهن. اسان بہ سنڌيءَ ۾ ماڻهن کي سمجهايون ٿا تہ نفس جي حڪم مڃڻ کان بچو. نفس کان پاسو ڪري الله جي ذڪر سان رهو جيڪو عين دين آهي، ائين ڪندؤ تہ بچاءُ ٿيندو نہ تہ نفس سوار ٿي ڪنهن اونهيءَ کڏ ۾ ڪيرائي وجهندوَ هي جسم دوڪان مثل آهي. ڪنهن دوڪان ۾ پراڻا لتر ۽ موچڙا رکيل آهن تہ ڪنهن ۾ ڪپڙا تہ ڪنهن ۾ مناڻ رکيل آهي. هر ڪو انسان مختيار آهي جنهن کي جيڪي وڻي سو وهائي.

مڙس اهو آهي جيڪو پنهنجو طواف ڪري. جيڪو ائين نہ ٿو ڪري سو پليل آهي. حديث ۾ آيو آهي تہ قلب المؤمنين بيت الله. يعني مؤمن جي دل الله جو گهر آهي. فارسيءَ ۾ آهي تہ "راہ خدا سوئ آسمان نيست، راہ خدادرقلب مومنان است" جو رستو آسمان جي طرف نہ آهي مگر الله جو رستو مؤمنن جي دل ۾ آهي. جيڪو ماڻهن جو اڳواڻ آهي سو ماڻهو نہ آهي مگر ڍاند آهي. ڪچي ڪاٺي جاڏي نوائبي تہ نوين پوندي سڪڻ ڪانپوءِ نوائڻ سان ڀڄي پوندي، ائين جيڪو ننڍڙائي ۾ الله ڏي لاڙبو تہ لڙي پوندو مگر ڪراڙو ماڻهو نہ لڙندو.

ماڻهن کي ٻالپڻي کان وٺي مائٽن رسمي دين سيکاريو آهي تڏهن اهي اهو ٻَنڌ ڪنيون ٿا وتن. مسلمان جي ننڍڙي ٻار کي جيڪڏهن تڪاڻي ۾ پالبو تہ ٻاٽيون پيو پڙهندو ۽ تپشائون پيو ڪندو. ڏوتي ٻڌي

پيو گهمندو . جٽيو ٻڌي سمرڻي پيو پڙهندو. صبح جو سنان ڪري ڪتا پيو ٻڌندو. ٽڪاٽي ۾ مٿو پيو ٽيڪيندو. ڪڙاهه پرساد پيو ڪندو. وري جيڪڏهن هندن جو اهڙو ننڍڙو ٻار مسلمانن وٽ ڇڏجي ته هن کي عربي فارسي پڙهائيندا. جڏهن وڏو ٿيو ته ڳئون دسي کهندو. طوهر تي به ڦنبر ڪهرائيندو. واهگروءَ کان وَنءُ پيو ويندو. ڏاڙهي ڪٽي ڇڏيندو. واٽين تي ٽوڪون پيو ڪندو. ان رسمي دين جو اهو حال آهي.

ان لاءِ رسول الله ﷺ جن حديث فرمائي آهي ته

"كُلُّ مَوْلُودٍ يُولَدُ عَلىٰ فِطْرَتِ لابواهه يَهُودَانِهِ وَيَمَجِسانِهِ اَوْنَصرَانِهِ"

يعني، هر هڪ ٻار پنهنجي مائٽن جي فطرت مطابق ٿو ڄمي. سندس مائٽ توڙي يهودي هجن يا مجوسي هجن يا نصارا هجن.

حقاني دين اهو آهي جيڪو رسول الله ﷺ جي هٿان ٿو ملي، ڪامل مرشد جو هٿ الله جو هٿ آهي، رسول الله ﷺ جو هٿ آهي، قرآن گواهه آهي ته "اِنَمَا يُبَايِعُونَكَ يَدُ اللهِ فَوقَ اَيديهم" يعني، "جنهن رسول تنهنجي بيعت ڪئي ته تنهنجي هٿ مٿان الله جو هٿ هو." يعني گويا الله جي بعيت ڪيائون. نفس جي پالنا پرهيزگارن وٽ ٿئي ٿي، اتي شيطان وينو آهي، ٻُڪن واري دعا جو قبول پوڻ مشڪل آهي. جيڪو ذات حق ۾ گم نه ٿيو ته عرش کان باطني طرح سندس لاش تي به باهه جا اُلا پيا ڪرندا. سندس غفلت وارا خيال سڄي عمر وارا الن جي شڪل اختيار ڪندا.

عارفن جو سڀ صورت ۾ سير آهي. ملان نفس جا تابع آهن. ماڻهن کي ايذائڻ کان نه رهندا آهن ڇو ته سندن نفس جيئرو آهي، جيڪو حق جي وصال کان محروم ٿيو اهو حيران آهي. حرص واري جو علاج ڪونه آهي. اسان اتي وياسين جتي ٻئي جهان ٽپ ڏين ته به نه پهچن. اها اسان جي آرام جي جاءِ آهي.

اسان کي جيڪو ڳوليندو سو نه لهندو. اسان اتي ويا آهيون جتي ملائڪن جي پهچ به ڪانهي. هلندڙ طالبن جي ذڪر جو چڙو وڄندو پيو. جڏهن شهر ۾ ويا ته سندن چڙو به بند ٿي ويندن. هي آدمي ائين

Scanned with CamScanner

آهي جيئن پاڻي تي ڦوٽو تري رهي ٿو. مگر جڏهن درياهه کي سڃاڻي ٿو ته ساڻس ملي هڪ ٿي وڃي ٿو. نه ته پليو ٿو وتي. آدمي اصل بي شناس آهي جو جمڻ سان ماءُ جي رت ٿو چوسي. پوءِ ٻين سان کهڙي نيڪي ڪندو. يوسف پهرياڻ جي اندران ويٺو آهي. جنهن پهرياڻ لاٿو تنهن ڪاڻ يوسف پڌر تي آهي. جنهن نه لاٿو تنهن ڪاڻ يوسف گم آهي. ڪعبه ۾ بت خانه ۾ ڪجهه به نه آهي. ماڻهو لاحاصل موتي ايندو. ڏسندو ڪجهه به نه. جيڪڏهن توکي معرفت جو ملڪ ڏسڻو آهي ته اڳ ۾ نفس کي ترڪ ڪر ته راز جو واقف ٿئين.

اسان عشق جي عبرت جو ساز آهيون ڪنن مان ڪپهه ڪڍ ته اسان جي ساز جو آواز ٻڌين. جيڪو سڙندو سو روشنائي ڪندو. جيڪو عشق جي باهه ۾ نه سڙندو سو عزرائيل جي غضبي موت ۾ سڙندو جيڪو گمراهه آهي ان لاءِ به عزرائيل تيار ويٺو آهي جيڪو سپ ڳوليندو تنهن کي موتي ليندا. جيڪو نه پڇندو تنهن کي خيالات جا گدڙ ڪائي ويندا. لالچ نانگ مثال آهي. جيسين پاڻ مان نه نڪرين تيسين هوس نه ڪجان ته مان ڪو معنيٰ جي ملڪ جو مالڪ آهيان. توڙي قرآن پڙهين يا ستر حج ڪرين. جيڪڏهن روزي نماز مان ڪجهه ٿئي ها ته ڪبر مان هماءُ ٿئي ها، ظاهري عبادت مان فيض ملي ها ته عزرائيل کي گهٽو ملي ها. هاڻي ويچاري تي هر پاسي کان لعنتن جا وسڪارا اٿس. نماز مان خودي پيدا ٿيندي آهي. نماز ۾ خوديءَ جو شيطان دشمن آهي. جيڪو الله کان گمراهه آهي سو سوئر وانگر جڏهن پوک جي مالڪ ڏٺس ته ڏڦو هڻي ماري وجهندس. ماڻهن جو نفس گڏهه آهي دنيا زال گڏهه اٿن. جيسين انهن سان هوندا تيسين الله ڏي ڪونه هلندا.

نفس چوي ٿو ته آسمان کان پرتي ڪو ملڪ هجي ها ته ضرور آسمان کي ڪو تنگ هجي ها، روح چوي ته برابر پرتي ملڪ آهن. ان الماعون ملڪ بي پايان آهي مان جڏهن دنيا ۾ نه آيو هوس ته اتي رهندو هوس. ملڪوت جبروت لاهوت سڀ ملڪ منهنجا ڏٺل آهن. اهي سڀ منهنجا واهيرا هئا. اڙي نفس مان جڏهن ماءُ جي رحم مان آيس تنهنجي ڪاڏن پيتن ۾ لذتن اهي واهيرا وساري ڇڏيا. تو جيڪا

Scanned with CamScanner

ڪاڏي جي ڄار وڃائي ان ۾ وڪوڙجي ويس، اڙي نياڳا نفس تو روڪيو آهي نہ تہ مان ڪڏهن پرواز ڪري اوڏانهن ويندو آهيان. هٽ ماڻهو واپاري ٿي آيو آهي جيڪو وڪر وٺيس سو وهائي. ڪي موتي وهائين ڪي موچڙا وهائين جيڪي ڪلالن وٽ مٽن جي پر ۾ رهندا آهن. تن کي ڪائڻ پيئڻ کان نفرت ايندي آهي. طمع نفس جي پوڪ آهي، ان پوک کي نہ ان نہ پن ٿئي.

هن سيني جو عجب ٿو لڳي، جو آهي بہ حقيقي ڪعبہ مگر منجهس مڙهي وارا خيالات جا بت لات منات ۽ عزيٰ بہ موجود اٿس. الله جو ذڪر منجهس نہ هلندو تہ اهي بت زور وٺي ويندا. ذڪر ڪانسواءِ بت خانو آهي، ان سيني ۾ وسوسن وارو خناس ٿو رهي، جنهن سيني ۾ والذڪر ربڪ في نفسڪ. ويد خلون في دين الله وارو دڳ هٽ ڪيو تہ ان سيني ۾ پنهي جهانن جي رحمت محمد مصطفيٰ ﷺ جي رهڻ جي جاءِ آهي، رات جي جاڳڻ مئون فقير عارف ٿيا، طالب ننڊ ڪندو تہ ديدار نہ ٿيندس. شاهہ اعظم بہ ننڊ نہ ڪندو آهي تڏهن جاڳندڙ جاڳندڙ کي ڳولي لهندو آهي. ذات حق پاڪ تن هنڌن تي آرام ۾ آهي چوٿين هنڌ آرام ڪونہ اٿس. هي رات جو اوجاڳو ڪري سڏ ڪريس تہ هي قرار ۾ ۽ هو بيقرار ٿيندو. مثال دنيا جا مجازي عاشق معشوق ڏسو ٿا معشوق نہ ملڻ تائين عاشق بيقرار هوندو آهي ۽ معشوق قرار ۾ هوندو آهي. وصل کانپوءِ عاشق قرار ۾ ۽ معشوق بيقرار. ان طرح ظاهر ۽ باطن جو ساڳيو دستور آهي. جيڪو اسم اعظم ۾ سر ڏيندو اهو حقيقي مسلمان ٿي نفس ڪافر کان جان ڇڏائي واندو ٿيندو. نماز پڙهڻ نفس جو مڪر آهي نماز سان بہ کيس مسلمان نہ سمجهوس. نفس جي ڏاڏي شيطان ڇهہ هزار نو سئو ستر ورهيہ نمازون پڙهيون تہ بہ مسلمان نہ ٿيو. هي بہ ان جي اولاد آهي. نفس بادشاهہ آهي. شيطان وزير اٿس. رسول الله فرمايو آهي تہ جنهن زالن ۽ نفس جي صلاح ورتي تہ اهو ڪوهہ ۾ ڪرندو. انهن جي مخالفت ۾ اصلاح آئوَ.

عشق جو ملڪ فنا ۽ بقا جي ملڪ کان گهڻو پري آهي. عاشق جي رهائش ان ملڪ ۾ آهي. اهو ملڪ ذڪر اسم اعظم کان ويهوڻ پري

Scanned with CamScanner

پنڌ تي آهي. جڏهن ذڪر جي مستي پيدا ٿيندي تڏهن طالب بوتي مان نڪرندو. پوءِ شراب جي مستي پيدا ٿيندس، شراب جي مستي ڪانپوءِ صوفي هوشيار ٿيندو ۽ وري ٽين مستي پيدا ٿيندس. ان ڪانپوءِ چوٿين مستي پيدا ٿيندس جيڪا بقادار هوندس. اڃان ٽين مستي جي ڪا ڳالهہ آهي جيڪا نہ ڪبي.

نفس جو هٿيار اهڙو آهي جو راڄ گنوائي ڇڏيائين. سڏون ۽ شهوتي خيال نفس جو هٿيار آهن.

اسان ڪي عشق جي ڪلال خاني ۾ لت ڏئي ڪڍي ڪٽائون تڏهن حلال ٿياسين نہ تہ حرام هئاسون. جيڪو نفس جي هن قلع ڪوٽ کي ڀڃندو تنهن کي سلطان العارفين جو لقب ملندو. حاجي انڌا آهن جيڪي ڀت کي طواف ٿا ڪن. ونحن اقرب اليہ من حبل الوريد واري الله کي طواف ڪن ها تہ اڪبري حج ٿئين ها. سج ۽ چنڊ کي اسان جي روشنائي ڏنل آهي. هئي جهان اسان جي هوش ۽ عقل تي حيران آهن. اسان هٿ فنا جي شهر ۾ اناالحق جو نعرو هنيو جنهن ڪري ملن ۾ اچي ڦڙڦوٽ پيئي. ماٺهو اسان کي ڏسي لاحول ٿا پڙهن مگر باطن ۾ اسان ذات حق جا وزيراعظم آهيون. دنيا ۾ تبليغ لاءِ ٿا رهون تہ من کو الله ڏي هلي.

لوح محفوظ ۽لوح قلم ۾ اسان جي عمر 63 ورهيہ لکيل هئي مگر هاڻي 90 ورهيہ ٿيا آهن. رهون پنهنجي اختيار سان ٿا. جڏهن مرضي پيئي تہ هليا ويندا سون. جسم جي گهڙي ڀڄڻ ڪانپوءِ طالب آب حيات پيئندو اڳ ۾ لائق نہ آهي. ماٺهن جي اکيان عشق الاهي جو نالو ڪڍڻ ڪبيرو گناهہ آهي. راڻي مومل جي ڳالهہ ٻڌائين تہ ڪن ڏئي پيا ٻڌندا. شهوت جي ڳالهہ ٻہ ٻہ پيرا پيا ٻڌندا.

دم عيسيٰ روح الله اٿيئي. تون دمن جي وسنوَ ۾ الله کي وسارين ٿو مگر جڏهن سُڄَ ۾ منزل ٿيندءِ تہ هٿَ هڻندين. جن پٽن ڪاڻ مرين ٿو اهي ياد بہ ڪونہ ڪندءِ ڪتو ياد هوندن مگر تون وسري ويندين.

استغراق ڪري پاڻ کي طواف ڪر تہ آزاد ٿئين. چور بتي جو دشمن آهي. اڳ ۾ بتي وسائيندو پوءِ چوري ڪندو. قلب ۾ جيڪا

ذڪر جي روشنائي هوندي سا گمراهي جي اونداهيءَ سان ختم ڪندو ۽ پوءِ سولو شڪار لڳندس. روح جي باز کي نفس جي ڏور جو ڏاوڻ پيل آهي. جڏهن اهو ڏاوڻ ٽٽنس تہ هڪدم اڏاڻو هليو ويندو. روح ترار آهي بوتو ڪاٺ جو مياڻ اٿس جنهن ۾ پيل آهي. ڪوڪاريگر ان مياڻ مان ڪڍيس تہ هيري جي ترار جو ڪم ڏيندي جي نہ نڪتو تہ ڪاٺ سان گڏ ڳري ويندو.

”اگر بہ آسمان نہ رود ِهمان تيغ چوبين است.“

يعني، اهو روح آسمان ڏانهن نہ هليو تہ ڪاٺ جي ترار آهي.

ڪاڏن پيتن ۽ شهوت جي ذوق ۾ جيڪو قاتل آهي سو چڙھ ڪتو يا سوئر آهي ڇو تہ منجهس انهن وارريون عادتون آهن. سڏائين ٿو عيسيٰ ۽ هينگ گڏھ واري ٿو ڪرين جيڪو صوفي زميندار ي ٿو ڪري سو گڏھ آهي. الله سائين هڪڙن کي روحاني ذڪر ڏنو ۽ ٻين کي دنيا جو هڏو ڏنو آهي پوءِ جنهن کي وٽي تہ ذڪر ڪمائي يا هڏو چوپي. عشق ناڙي آهي مان نڙ آهيان جيئن ٿو وڄان تيئن ٻوليون ٿو ڪيان.

مولا عليءَ جي هٿئون جنهن ڪافر نفس کي مسلمان ڪرايو تہ پوءِ سئي مان ترار ٿي پوندو. الله ڏي نہ هلئين تہ ٽڪرجي مر آهين ٻار بہ ڏسي ڀڄي ويندءِ. جي ذڪر ڪمائيہ تہ شينهن ٿي پوندين. پوءِ هزارين دليون شڪار ڪندين. جي نہ تہ ٻلو آهين زيان ڪندين تہ ماڻهو مٿو ڇٽي ماري ڇڏيندءِ. جيڪو هن لاش مان نڪرندو اهو عرش اعظم جو شينهن ٿي پوندو. من خدايم جو نعرو هڻندو هتي ماڻهوءَ قسمن جا آهن هڪڙا فقير عارف آهن جيڪي ذڪر نفي اثبات جا هيرا لعل ٿا وڪڻن ٻيا واپاري ڏوڙ دوا ڪري ٿا وڪڻن. زماني جا ماڻهو ڏوڙ جا واپاري آهن. جسم ڏوڙ لئين سان ڪٽائي اٿس. تئين هي ماڻهو لاشو ڪنيون ٿا وتن. اي طالب تون ان ڪان جند ڇڏائي عرش تي پرواز ڪر.

عشق شهنشاھ جڏهن ڪفر جو نعرو هنيو تڏهن دين پاڻيهي ڪٽي جٽيون پڌندو ۽ دين لڪي هليو ويندو. روبرو خوف ڪان نہ ايندو جي عشق شهنشاھ جي هوندي دين ظاهر ٿيندو تہ ڦاهي چاڙهيندس. جيئن

اورنگزيب جا پوٽا انگريزن جي خوف کان بازيگرن سان گڏجي وڃي رهيا هئا. آخر هڪ کي روهڙيءَ ۾ سڃاڻي ڪيس ڦاهي چاڙهي ڇڏيائون. جيڪي سياڻا پڪي هئا سي دنيا جي چوڳي ڏي ويا ۽ ڪوڙڪن ۾ ڦاٿا. اسان پورڙا هئاسون. داڻن کي ڇڏي اڏاڻا هليا وياسون. پورڙا گلن جا عاشق هوندا آهن. ڪانوَ ڍونڍ جا. اسان شرن جي ڳوٺ ۾ عشق جي ديڳ چاڙهي. هوڪا ڏناسون ته ڪو اچي کائي. ڪن ٽورن کانسواءِ ٻين ڪونه کاڌو ۽ الزام هڻي ڪافر بي دين سڏيائون. ڪو چوي ته الله ٿو سڏائي ڪو چوي ته شر آهي. ٻڌايو ته الله نه آهي ته ڪير آهي. رسول اللهﷺ مديني ۾ چائو ته جسم ڏسي پلجي پيا ۽ اعتبار نه ڪيائون ۽ پاڻ جهڙو سمجهيائون. مگر هو ته ذات الاهي هو اسان سان به ائين ڪيائون.

”شش هزار ونهه صدو هفتاد قالب ديده ام
ليكه همچون سبزه صدبار هاروئيده ام.“

يعني ڇهه هزار نوَ سئو ستر جسم تبديل ڪيا اٿم. سبزيءَ وانگر سوين دفعه ڦٽو آهيان. مسلمان پرپٺ رسول اللهﷺ تي ايمان رکن ٿا مگر جيڪڏهن روبرو ڏسن ته وڙهي پونس. هي ته الله سان به وڙهي چڪا آهن. فقير الله سڏايو ته ڇا رسول نه آهي. رسولي منزل ته هيٺ آهي. ان ڪري سيني دشمن شرن کي الله مسڻ ڏي اماڻيندو. زائفان کي جن وٺي ٿو ته پڌر تي لهر ٿو ڪرائيس. باقي رسول اللهﷺ جي سبق ۾ ايتري به طاقت نه آهي. آسمان ڪوريئڙي جي تاڃي آهن. فقير عروج وقت ڦاڙيون هليا ٿا وڃن. زماني جا ماڻهو مک وانگر ان تاڃيءَ ۾ ڦاٿل آهن. فقير عنقا باز آهن. هن زماني جا ماڻهو بي جان گڏيون آهن. جن سان ٻار راند ڪيڏندا آهن. راند کانپوءِ انهن گڏين کي ويڙهي ڳوٿرين ۾ وجهندا آهن. قبرون ڳوٿرين مثال آهن.

جنهن ذات حق جي اسم اعظم جي وير ۾ ٽٻي هنئين ته اهو تاڪُ چنڊو ٿي پوندو. مادري عادتون مٽجي وينديس. تخلقو بااخلاق الله واريون الوهيت جون عادتون پيدا ٿينديس. ڪتو پيو پئونڪندو. شينهن اناالحق جي گجگوڙ ڪندو. اسم اعظم حيدري ترار اٿو. جيڪو اها ترار هلائيندو سو هن مرحب نفس کي ماريندو. اسان خوديءَ

جو مٿ اسم اعظم سان پيچي نڪري وڃي پنهنجي محبوب کي طواف ڪيو آهي. اسان سيمرغ پکي آهيون. دنيا وارا انڊا پکي آهن. جهنگلي شينهن جانورن کي ماري کائيندو آهي مگر عشق شهنشاهه موليٰ جو شينهن ماري وري جياريندو آهي. عام ماڻهو نفس جو ڪاچ ٿي ويا. مگر عشق شهنشاهه نفس جي خودي کائي پاڻ نسوري ذات ٿي پوندو آهي. ماڻهو اعوذباالله ۽ لاحول به پڙهندا ٿا.وتن مگر ساڻن شيطان گڏ ويٺو آهي. شاهه منصور عشق شهنشاهه جو ماستر آهي. جنهن کي دارَ رَسن ۾ ڦاهي جو ڪتاب هٿ ۾ آهي. ڦهر درويش برجان خويش. الحب لله والبغض لله. دوستي ۽ دشمني خدا ڪارڻ رکندا آهن. بادشاهه جا حاضر باش وڏيڪ يا پرڳڻن جا مختيارڪار وڏيڪ آهن. پرڳڻن وارا به حاضر باش جي ڪارڻ ڪيڏندا آهن.

نفس قارون دم خزانو ۽ مرشد موسيٰ آهي، اهو هدايت ٿو ڪريس ته اهو خزانو الله جي راهه ۾ خرچ ڪر. جيڪو چوڻ نه ڪندس ته قارون وانگر غرق ٿيندو. جن الست بربڪم جي جواب ۾ هائو ڪئي سي نفس جي قيد ۾ آيا. شهوت جي شوق ۾ رهيا. اها هائو عامن ڪئي هئي. خاصن لاءِ عبديت عذاب هئي. خاصن جواب ڏنو ته اسان توسان رهنداسون. انهن بوتي کي ٽڪ هنئين تڏهن معنيٰ وارو معراج ماڻياڻون. محبوب سان گڏ رهڻ عبادت.کان وڏيڪ آهي. ڪرسيءَ واري آيت پڙهي سين ته ڪرسيءَ تي وڃي ويٺاسون. جن عبادت ڪئي سي رهجي ويا. عارفن ڪانسواءِ ڪنهن به الوهيت جو درجو نه لڌو منصور قلندر پڏو ٿا سيني مرشد کان.فيض ورتو.

بيت

”هر آن کار که بی استاد باشد
يقين دانی که بی بنياد باشد.“

يعني جيڪو ڪم بي استادو هوندو. پڪ سمجهه ته ان ڪم جو بنياد پڪو نه هوندو.

ماڻهن کي ماڻٽي جي رشتن گمراهه ڪيو آهي. ان ڪري مسلمان

هوندي مقام ۾ سڙندا. هندو ظاهر ۾ سڙن ٿا مگر مسلمان باطن ۾ سڙندا. ملان قاضي اُٺ ڪتابن جا پڙهيا تہ بہ معرفت وارو علم هٿ نہ آين. عارفن صرف هڪ اکر پڙهيو تہ ٻئي جهان پڌر تي ٿي پيين. عرش عظيم کان ڪروڙ ڪوهہ پري هڪ ڪکري آهي هي ڪتاب اُتان آندو اٿئون. هي ڪتاب هماءَ جي پرن ۾ لکيل هو. اسان جي لاءِ رکيل هو. ٻين ڪتاب لوح و قلم مان آندا هئا.جيترو هتئون لوح و قلم پري آهي هماءَ اُنَ کان ويهوڻ پنڌ پري آهي. عرش عظيم تي بادشاهہ ڪڏهن گلابي چيرو ٻڌندو آهي تہ ڪڏهن تاج پائيندو آهي. ڪڏهن ملڪوت ۾ اڇي تاج پائيندو آهي. جبروت ۾ لاهوت ۾ لولاڪي چٽ پائيندو آهي. لاهوت کان مٿي وري سُرخ تاج پائيندو آهي. جنهن ۾ پنج گل آهن. سندس زلف خم خم شعر وار ڏگها اٿس.

عبديت مائٽن جي سيڪاريل اَلَ آهي. هن تي ڪو لقب ڪونہ هو. ٻانهپ بہ عادت آهي. جيسين پاڻ نٿو سڃاڻي تيسين عذاب ۾ آهي. لکين ان آڙ ۾ ڦاٿل آهن. عبديت هڪ بيماري بہ آهي. جڏهن حاذق حڪيم مرشد کان علاج ڪرائبو تہ هماءَ تي پوندو ۽ ٻين کي بہ هماءَ ڪري وجهندو. جڏهن هاتفي آواز ٻڌوسين تڏهن اسان جي بوتي مان جنن ۽ ڀوتن جا ولر نڪري پيا. اسان آزاد ٿي پياسين.

جيڪو بيچون ۽ بي مثل ٻڌو اٿوَ سو اسان جو شاگرد آهي. ان حڪومت سياست ۽ دٻدٻي جو سبق اسان جي اسڪول ۾ پڙهيو آهي. ڪيس سڀ تعليم اسان ڏني آهي. اهو اسان کي ياد ٿو ڪري ۽ اسان جي بندگي ٿو ڪري ۽ ڪندو آهي.

جيسين دنيا عقبيٰ ترڪ نہ ڪندؤ تيسين ديدار نہ ٿيندوَ. هن بوتي تان آسرو ڪٽڻ ۽ ذڪر اسم اعظم ۾ گم ٿيڻ جو نالو ترڪ الدنيا آهي. اي طالبو هيءَ ڳالهہ ٻڌي متان هيانءَ ڏريوَ. مان پنهنجي سر جو قسم کڻي چوان ٿو تہ فقيري معراج آهي. هڪ لت پنهنجي سر تي رکو ٻي ملڪوت ۾ ٽين جبروت ۾ چوٿين لاهوت ۾ پنجين لامڪان ۾ ٿيندي، ڪلئي پنج وکان اٿوَ. متان ڊنا آهيو. صرف ذڪر ۾ گم ٿيو. عشق اهڙو مٺو طعام ڪارايو جو لُنئو لُنئو زبان ٿي پيئي. وار وار اکيون

تي پون. هر طرف اکيون کلي پيون ۽ نظر بہ کلي پيئي. دل تہ اسم اعظم جو تختگاھہ آهي مگر سڏن کان خالي ٿئي تہ اُمالڪ اسم اعظم جون مشينون هلي پون. ۽ نفس فنا ٿي وڃي. اسم اعظم ڪمائڻ وارو عشق بادشاھہ جو وزير ۽ حاضر باش آهي.

سڏڙئي جو ٻنهي جهانن ۾ هر هارو منهن ڪارو آهي. هن بوتي ۾ تہ الله ويٺو آهي. مگر اوهان مٿس نفس غالب ڪري ڇڏيو آهي. دل وارري ڪعبہ ۾ وهو معکم اينما ڪنتم موجود آهي. ان جو طواف ڪري جهاتي پائي ڏس تہ الله ڏسندين. ماڻهن کي الله تہ سڏي ٿو مگر هجي ڪو وچڻ وارو. اڳ ۾ ماڻهن جون عمريون ٻہ ٽي سوَ ورهيہ هونديون هيون جيڪي هاڻي اچي پنجاھہ سٺ سالن تي بيٺيون آهن. انڌي کي سونهن جي ڪهڙي خبر. ماڻهو بہ الله کان انڌا آهن تڏهن لطف نہ ٿو اچين. نفس سان رهڻ ڪفر ۽ اسم اعظم سان رهي نفس کان پري ڀڄڻ عين دين ۽اسلام آهي. انسان ڪم تي ٽا ٻاڙين الله تي ڀروسو ڪن تہ ڪين بکيو ئي ڪين ڇڏيندو. ذڪر اسم اعظم جي ڏڪن سان هي نفس جلد تباھہ ٿيندو ۽ الله چٽو ڏسندو. جسم ۾ رهڻ سان معراج نہ ٿيندو آهي. جيڪو دين ايمان روزو نماز کي عشق جي درياھہ ۾ لوڙهيندو سو مرد آهي. طالب جڏهن جسم مان نڪري ٻئي جهان عشق اڳيان نذرانو رکيا تہ عشق شهنشاھہ چوندس تہ هم تم هو يا تم هم هو يا. ماڻهو جيڪڏهن هزار ورهيہ مسجد ۾ يا ڪعبہ ۾ نمازون پڙهي نراڙ گسائي ڇڏي تہ بہ ٻتين کانسواءِ ٻيو ڪجھہ ڏسي نہ سگهندو. جيڪو پاڻ سان گڏ الله کي ٿو ڄاڻي اهو ٿيڏو آهي. ان جي نظر ۾ فرق آهي. جزوي عقل گمراهن جو رهبر آهي. ڪل عقل عاشقن فقيرن نبين جو رهبر آهي. جزوي عقل ٻہ رنگو آهي ۽ ڪلي عقل يڪرنگو آهي.

بازيگر ٻئنسري وڄائي پورو نور جسم جي ڇپيءَ ۾ وڌو آهي. جيڪو آدم جي بوتي ذريعي هر شيءِ ڪائي ٿو وڃي. جنهن ان پوري نور نفس کي ماريو اهو نبي ۽ عارف مانيءَ لاءِ ڇو حيران آهين. رزاق پکين کي هوا ۾ جانورن کي برن ۾ پاڻي آهي، جي جانورن کي پاڻيءَ ۾ روزي ڏئي ٿو. توکي بک ماريندو ڇا. پاڻ کي ڪچهري ۾ اڪيلو سمجھہ. گهر

Scanned with CamScanner

۾ مسافر ٿي رهه. عشق جي راهه ۾ سر ڏيئي سخا ڪر، ماني ڪارائيندين ته چا ٿيندءِ. جيڪي آدمي پاڻ ۾ وڙهن ٿا سي آدمي نه آهن ڪتا آهن چو ته ويڙهه ڪم ڪتن جو آهي، حرص وارو ماڻهو گنهگار آهي. مرڻ ڪانپوءِ سندس روح ڪي پناگرن واري پوشاڪ پيل هوندي آهي.

گازر ڌوبيون ڌون چاڙهه جنين جا چسبت ٿيا، نيت مقابل نين ماڻهو ميرا ڪپڙا، دنيا جي محبت سان دل ڪاري ٿيندي آهي. آدمي شهوت جي زور مهل انڌو ٿي پوندو آهي. ڪيس حلال حرام حڪم ۽ منع جي خبر ئي نه ٿي رهيس، ذڪر الاهي سان دل روشن ٿيندي آهي، هو ته توسان گڏ آهي تون زيارتن لاءِ ڇو ٿو ڊوڙين. جيڪو هتي الله جي ڏسڻ ڪانسواءِ انڌو ٻوڙو مري ويو سو قيامت ۾ به صم بڪم عميٌ هوندو. نفس دين ايمان ڪي ائين ٿو ناس ڪري جيئن ڪتو هڏا ڪائي ناس ڪري، سڏائين ٿو آدمي ۽ ٻوڏ جي پويان ڪتن وانگر ٿو ڊوڙين. درگاهه الاهي جي پهچڻ جو رستو ذڪر آهي. مرشد ڪان دل تي ذڪر جو اکر لکراءِ پيو ڪوبه چارو ڪونه اٿيئي دونهين جو رنگ اڇو آهي مگر شين ڪي ڪارو ڪندو آهي. سڌن جو به اهو حال آهي جو ڏسڻ ۾ ته سَيون پيون لڳنديون مگر سندن پوئواريءَ ۾ دل ڪاري ٿي پوندي، اسان واصلن عارفن جو جيڪو ڇيو مچيندو سو الله پاڪ وٽ پهچندو. اسان جڏهن حق پاڪ وٽ پهتاسين ته سروزيءَ رباب جو وڄايو ته دل ڦرجي ويئي ۽ اهڙي لذت محسوس ٿي جو اها اڳ ۾ نه ڪتابن مان آئي آهي نه قرآن ۾ هئي، ڇئون پيا ته سر ڪٽي گهات ڪجي. جيڪي سروز جا انڪاري آهن. سي جهنمي آهن جيڪي دنيا جي لذت لاءِ ٻڌن سي به ناري آهن. عارف ٻڌن ته اهي نور حقاني آهن اجا به ڪين ذات حقاني ڇئجي ته به وڏاءَ نه ٿيندو. عارفن جي نظر روميءَ زنگيءَ ۽ ڪاري اڇي تي نه آهي، هو هر ساهه وارري ۾ هلندڙ دم ڪي ذات حقاني ٿا سمجهن. ماڻهن ڪان الله انجام ورتو هو ته مون ڪي ياد ڪجوءِ هنن انجام ڪيو هو ياد ڪرڻ جو. مگر ڏسو ته هت ڪيس وساري ويٺا آهن. اهو ٿيو الله سان ڪوڙ ڳالهائڻ جنهنجو خدا ڪين اهڙو نتيجو ڏيندو جو ڪين عجب لڳندو. هي عمر گذارن پٽن جي خدمت ۾ آخر ڪين الله جو صوبيدار هڪ ڏينهن اچي هٿ ڪڙيون هٽي

وٽي ويندن ۽ وڃي جهنم ۾ اڇليندن، موت سدائين سندن انتظار ۾ تاڙ ۾ آهي تہ رڳو ڪيس سرڪار ايزديءَ جي اجازت جو اشارو ملي تہ ڪنڌ مروٽيونس. مگر خبر ئي نہ ٿا رکن. ننڊون ۽ عيش ڪندي عمر ٿي گذرين. رن جي انجام تي بہ ساري رات بيهي ٿا گذارين. مگر خدا جي ياد ۾ گهڙي بہ نہ ٿا اٿن. موت ڏي ڪاهيون ڊوڙندا خوشيءَ سان ٿا وڃو. گمراهي موت آهي. ابدي حياتيءَ ڏانهن اوهان کي سيلهہ ٿا لڳن. ماڻهوءَ جي عمر پاڻيءَ وانگر آهي. جيڪو وهي ويو تہ پوئتي نہ موٽندو. آدمي درياهہ جا ڦوٽا آهن. جي جلد فنا ٿي ويندا. ماڻهو پنهنجن عملن سبب پشيمان آهن ذڪر ڪمائين ها تہ ائين نہ ٿئي ها. اهڙو طالب ٿي ڪونہ آهي جيڪو الله جي ڳولا ۾ سر جلائي.

عبد تي عشق جو قرض آهي. هي ڦڙو اصل درياهہ جي موج مان ڌار ٿي آيو آهي. ڳوليندي ڳوليندي جڏهن ڦڙو درياهہ ۾ پيو تہ خود درياهہ ٿي پوندو. ماڻهن جي اکين تي حرص جا رَوَ چڙهيل آهن سڌن ۾ حرص جا، نہ تہ الله لڪل تہ آهي ئي ڪونہ آهي. ڪنهن عارف فنا في الله واري کان اهي رَوَ لهرائي تہ ديد ڪلي پوندس. عارف جو نيشان اهو آهي تہ هو نہ زبان سان ڪلمون پڙهندو نہ نماز پڙهندو نہ خلق جي تعبيداري ڪندو. مٿس ڪفر جا الزام ۾ گلائون هونديون ڪي ڪافر گبر پيا چوندس مگر هو هر مذهب کان بيزار هوندو سندس مذهب ملت عشق آهي.

بيت

ملت عشق از همه دينها جدا است،

عاشقا نرا مذهب و ملت خداست.

يعني عشق جو مذهب سڀني مذهب کان ڌار آهي. عاشقن جو ملت ۽ مذهب صرف خدا آهي.

هي نفس حقيقي ڏيئي لاءِ طوفان آهي. اسان جڏهن فقيري اختيار ڪئي تہ موليٰ جي محبت اسان کي زوران زور هئي. دنيا خواه عقبيٰ جي ڪابہ محبت ڪانہ هئي، اسان سان گڏ ڪيترائي فقير ٿيا هئا مگر جن کي دنيا جي محبت هئي. تن کي دنيا ملي.

Scanned with CamScanner

من اراد الدنيا فله الدنيا من اراد العقبیٰ العقبیٰ من اراد المولیٰ فلهٗ المولیٰ
يعني جنهن دنيا گهري تنهن کي دنيا ملي جنهن آخرت گهري تن کي آخرت ملي. جن موليٰ گهريو تن کي مولا مليو.

طالب جڏهن فنا في الله ۾ ويو ته پوءِ اڙيو ڪونه رهندو. تنهي جهانن جي حقيقت حاصل ٿيندس. پير مغان جي صحن کي ٻهاري ڏبي ته دل جي صفائي ٿيندي، طالب جڏهن جسم جي لالچ مان نڪتو ته ان کي اسم اعظم مان ٻيا ذڪر نڪرندا. ذڪر جو ڦيريون اڌ بس ٿي ويندس. پوءِ صرف پويون اڌ وڃي رهندس. بعد ۾ پويون اڌ به بس ٿي ويندس پوءِ آنا جو ذڪر پيدا ٿيندو. آنا به هڪ ملڪ جو ذڪر آهي. ان وقت طالب مرشد کان به حدان پري لنگهي ويندو. پوءِ آنا جو ذڪر به بس ٿي ويندس. پوءِ ڦر جو ملڪ ايندو. جتي طالب ڦرجي ويندو. طالب جي دل جا ڪن جڏهن سرلا ٿيا ته پوءِ سڏ پيو ٻڌندو. آءٌ آءٌ جي پڪار پيو ٻڌندو. فقير عارف آفاتيون ائين لڪندا آهن جيئن خلق کي خبر نه پوي، هھڙي محبت ٻڌي پوءِ به طالب دنيا ڏي وڃي افسوس صد افسوس آهي ان طالب تي، لولاڪ جي باشاهه کي اسم اعظم جو ڇٽ پيل آهي. آدميءَ جي نصيب ۾ روز ازل کان سرڪار روزي لکي آهي سا ملندس. وڏيڪ ڪوشش ڪندو ته ٻئي پاسي کان ڏوڪو ايندس.

زنا ڪرڻ سان پرائي زائفان مري ڪانه ويندي ٻئي ڏريون خوش ٿينديون مگر پرائو حق آهي، طالب کي پرائي حق ۾ دخل ڏيڻ ڏوهه آهي. جيڪو طالب تي ذڪر پڇي ائين ڪندو ته سندس ٻيڙي جا تختا اڏري ويندا. زائفان جي وارثن جو رنج ۽ ذات ذوالجلال جي نافرماني آهي. جنهن ڪري تحت الثريٰ ۾ ويندو. سندس ٻيڙي سڙهه سوڌي غرق ٿي ويندي، ذات حق واحد جو به ان تي ڏمر ٿيندو. الله ۽ ملائڪن جي مٿس لعنت پيئي وسندي ۽ اهو جهنم جو حقدار ٿيندو. فقير عرش جو شهباز آهي جنهن ساٿس صحبت ڪئي ته ان جي دل شڪار ٿي ويندي، فقير جي دل جنهن شيءِ ڏانهن رايو ڪندي ته اها شيءِ حاضر اچي ٿيندس. سچ ۽ چند هِتي آهن هوڏي سدائين پرپات

Scanned with CamScanner

آهي، جيڪو الله جي ذڪر تي عاشق ٿيندو تہ اهو لاخوف آهي. مجاز رڳو خوف آهي. مجاز جو عشق گھڻو تيز آهي. ان جي باھ ڪکن جي باھ جھڙي تيز آهي، جي بچيو تہ حقيقت کي پهچندو جي نہ پهتو تہ سڙي مري ويندو. عشق مجاز پاڪائي سان غير کي ساڙي ڇڏيندو آهي ۽ وري زناني صورت تي رک ۽ نگھباني بہ گھڻي آهي. اها پلصراط آهي اتان ڪريو تہ جهنم ۾ ويندو.

سيدن ڪي نفساني هستي ڦري ڇڏيو آهي. تڏهن الله کي نہ پهتا. ڏسو تہ ساري سنڌ مان ڪي بہ ٿي سيد الله کي پهتا. تن جون قبرون بہ قيامت تائين روشن آهن. باقي ڪيترا سيد نفس ماري ڇڏيا ڇڻ ڪال ڪائي ڇڏين. الله ماڻهن کي هيٺ ان ڪري رهايو آهي تہ جيئن مونکي ياد ڪن. پر ماڻهو تہ هت الله کي پٺي ڏيون پنهنجا ڪم ڪاريون ڪندا ٿا وتن. الله ڏي نهارين بہ ڪونہ ٿا. خوديءَ جي اوٽ کي ساڙيو تہ الله پڌر تي ڏسبو. دم ۾ روح الله آهي جڏهن ڏسبو تڏهن قدر ٿيندو. صفات ۾ جيڪو دم پيل آهي ان سان دوستي ڪبي تہ نور تي پئبو. طالب کي نفس تي نگاهہ رکڻ کپي تہ پوءِ وصل ٿيندس. اسان ذڪر کي ياڪر وڏو جنهن تکو ڪٽي وڃي وڏي ڪُنَ ۾ پهچايو ۽ درياهہ جي هُن پر وڃي نڪتاسين. هيو جيڪو ذڪر کي قابو جهليندو تہ ان کي بہ ذڪر الله وٽ وڃي ڇڏيندو. محمد علي شاهہ عارف کي هر شيءِ مان معنيٰ نظر ايندي، اسان جي مرشد سيد، مٿي خواهہ ڏاڙهي ۽ شهپرن جو وار نہ وترايو هو. طالب کي بہ جڳائي وار نہ وترائي، اسم اعظم الله جو چار آهي. قلندر شهباز توڙي ٻين سيني عارفن کي اهو دم وارو رستو جاري هو. هاڻي پوين ۾ ڪلهي ڏنيڻ ۽ ڏاڙهي ڪوڙڻ جو رواج آهي. سيني انبيائن اوليائن ۽ عارفن کي دم جي ذڪر وصل ڪرايو. نفس دهريو ۽ الله جو منڪر آهي. تڪليف ۾ الله کي ميڄيندو سک ايندس تہ چوندو تہ الله آهي ئي ڪونہ. تنهن ڪري هن جي مٿان مار هجيئي هجي. مار منڪر جي مٿي ۾ ڏينهن ۾ ڏهہ سَوَ ڏندا. نفس جا خدمتي مئي ڪانپوءِ جن ۽ ڀوت ٿي پوندا. آويلو انهن جي قبرن ۾سان لنگھبو تہ پتر هڻندا ۽ اهڙو ٻيچاريندا جو بخار چڙهي ويندو. فقيرن جي قبرن تي

رات ڏينهن ماڻهو پاڪر وجهي پيا مرادون حاصل ڪندا. درد مرض لهرايون وجن، اهو ان ڪري جو عام ماڻهو زاني هئا. پوءِ انهن جي عملن جا پوت ماڻهن کي پيا ڏيڇارينداا. الله جو فقير اهو آهي جيڪو خلق کان نامراد آهي. جنهن کي خلق جي مراد آهي سو خلق جو فقير آهي. ماڻهن سان هٽراڏو چرپائي ڪري منهن موڙجي نہ تہ ذڪر ڪمائي نہ سگهندو. ماڻهن جي سڪٽي صحبت مان تعريف ڪانسواءِ ٻيو ملندو ڇا. الله وٽ دنيا عقبيٰ ڪرامت منوتي ۽ پنهنجو ديدار سڀ ڪجهہ موجود آهي. الله کان جيڪو جا بہ شيءِ گهرندو ان کي اها شيءِ ڏيندو.

الله اڪيلائي ۾ اڀالو ٿيو هو ان ڪري ڪثرت ۽ آدم کي آئينو ڪري بڻاياائين. الله کي جيڪو ڏسندو انکي خبر پئي جي مجال نہ آهي. اسان جو وجود محمدي سالڪي آهي اسان رسول الله جي پاڳي جا آهيون، ان ڪري ان جي طريقہ تي پيا هلنداسون. اسان جو رهبر ڪو گورک ناٿ يا مڇندر ناٿ تہ نہ آهي. اسان جي فقيري رسول الله ۽ موليٰ علي سائين جن جي طريقہ واري آهي. جيئن پاڻ معراج ڪيو هئائون. تيئن اسان کي بہ معراج ڪرايائون. لعل لڌ جي ڍير ۾ آهي جيڪو ڪوٺيندو سو لهندو. اسان ننڍي هوندي ڏسندا هئاسون تہ ملان ۽ قاضي اسم اعظم ڪاڻ حيران هوندا هئا. چوندا هئا تہ قرآن جو آهي پر ليپي ڪونہ ٿو. اهو اسم اعظم قرآن ۾ تہ پڌر تي آهي. جيڪو عشق شهنشاهہ اسان کي عنايت ڪيو. جنهن جي برڪت ۽ طاقت سان عرش کان تحت فرش نوري ۽ ناري سڀ ڪجهہ ڏسون ٿا. فقيرن جي الله پٽ رکندو آهي جيڪو الله تي توڪل ڪندو تہ اسان جو نگهبان آهي.

جيڪي پير ۽ مشائخ آهن اهي ڳوهہ مثل آهن ڳوهہ جي چڪ مان زهر ڪونہ چڙهندو آهي. اهي بہ ڳوهہ وانگر بي حاصل آهن. فقير عارف واسينگ نانگ آهن. انهن جي رهڙ ئي ڪافي آهي. ساري عمر نشو نہ لهندو. عارفن جي زبان ۾ ئي زهر آهي. اهي زبان سان جيئن چوندا تيئن ئي پوندو. چوندا آهن تہ "ڏج فقير دي مار ڪنون جنهن دي لفظ تکي تلوار ڪنون." هڪ دفعي اُٺ کي ڪپر رهڙ ڏني تہ اُٺ ڪري پيو ۽ مري ويو. فقير عارف بہ نفس لاءِ ائين آهن. نفس ڪيڏو بہ مضبوط

Scanned with CamScanner

ڇو نہ هجي تہ عارفن جي رهڻ ئي ڪونہ سهندو. هلندڙ طالب جوڳي گهڻا آهن مگر انهن مان لا جي ترار سان ڪٽل ڪاپڙي ڪونہ ٿو ڏسجي. ڪاپڙي جوڳي گرنار ۾ رهندا آهن. گرنار جي ڪوٽ ڪي ست منزلون آهن. گرنار ستن آسمانن آسمانن ڏانهن اشارو آهي، جيڪو ستن آسمانن کان پري ويو هوندو اهو ئي لا جي ترار جو ڪٽل ڪاپڙي آهي، پلي ملڪ گهمو پر هيءَ ڳالهہ اوهان کي ڪٿي بہ ٻڌڻ ۾ ڪانہ ايندي، هرُ هڪ طالب فقير کي گهرجي تہ قلندر شهباز جي زيارت ضرور ڪري، ڇاڪاڻ تہ سنڌ صوبي جي فقيريءَ جي واڳ قلندر شهباز جي هٿ ۾ آهي. اتي وڃڻ سان طالب قبول پوندو. اسم اعظم الله جو منڊ آهي. ذڪر واري طالب وٽ انبياءَ اولياءَ ۽ خود الله بہ اچي حاضر ٿيندو. فقير جڏهن اوچتو مٿي ويو تہ سچل فقير بيدل فقير ۽ نانڪ فقير ۽ ٻين عارفن جي ڪلامن مان هن کي مدد ملندي، جنهن سان هي ان حَدَ مان لنگهي ٻي حد ۾ ويندو. سمجهہ واري لاءِ شاهہ عبداللطيف جا بيت ۽ ڪلام مدد آهن. زيارت جو ذوق وڌندس. اهل صفحي وارا صوفي رسول اللهﷺ کي چوندا هئا تہ اوهان هر هڪ سان راز ڇو ٿا کوليو ان تي پاڻ فرمائيندا هئا تہ وَمَا عَلينا اِلَي البَلاغُ. يعني اسان تي آهي پيغام پهچائڻ پوءِ انهن جي مرضي هلن يا نہ هلن، مگر محشر جي ڏينهن انهن جي ميار نہ رهندي تہ حضور اسان کي ذڪر جي ڳالهہ نہ ٻڌائي هئي، جنهن جي نظر ذات حق جي لقاءَ تي پيئي تہ ٻوتو ياد نہ رهندس. زالن جي زينت ڳهہ آهن مگر فقيرن جو سينگار ذڪر آهي. عشق هيرو آهي. هر ڪنهن وٽ نہ ليندو آهي. عارفن جي صحبت ڪٽيل دل کي اڇو ڪندي آهي. طالب جڏهن ٻوتي مان نڪتو تہ احمد ۽ احد کي هڪ صورت ۾ ڏسندو. وحدانيت جي گفتار ۽ عارفن جا ڪلام محبتي طالب لاءِ لفظ بہ لفظ سان تيرن جو مينهن پيا وسائيندا. جيڪو ڪم گمراهي پيدا ڪندو تہ ان جو نالو گمراهي آهي. ڀنگ پيئڻ گمراهي جو منڍ آهي. الله جي ذڪر ڪندڙ طالب کي ڀنگ پيئڻ منع آهي. ڇو تہ هر هڪ نشو الله کان گمراهہ ڪندو آهي. الله جي محبت اسم ۾ آهي جيئن تڪو ذڪر ڪاهيندو تيئن محبت گهڻي ٿيندس. ذڪر جي

ڏيري ٽيڻ سان الله جي محبت بہ ڏيري ٽيندي. ذڪر دل جي روشني آهي. ذڪر جو نہ هجڻ اونداهي دل جي نيشاني آهي، نفس آهي تڏهن الله جو قدر آهي. نفس نہ هجي ها تہ الله ڪيئن لڀي ها. جنهن مون کي ڏٺو تنهن کي الله جي ڏسڻ جي ضرورت ڪانهي.

شاهہ منصور بيخوديءَ سان اناالحق چيو هو سو سچ آهي. مگر فرعون با خوديءَ سان اناالحق چيو هو جيڪو ڪوڙ هو. جيڪو هر شيءِ ۾ الله ڏسي پوءِ چوندو تہ هر شيءِ ۾ الله آهي تنهن تي ڏوهہ ڪونهي مگر جيڪو بنا ڏسڻ جي چوندو سو ڏوهي آهي، فقير بي نياز آهي، الفقرلا احتياج اِلاالله. مست الله کي اوچتو ٿا ڏسن تنهن ڪري چريا ٿي ٿا وڃن. طريقت سان ڏسڻ محمدي معراج آهي. مست جو فيض پاڻ تائين آهي مگر سالڪ مان هزارين فيض ٿا وٺن. اسان فقيرن سان صحبت ڪئي مگر ڪافي ڪلام جي خبر ئي ڪانہ پيئي. هلندڙ وقت ۾ "چرخا چار تڪر مين ڪيتا" جي ڪافي ٻڌم تہ معنيٰ نہ سمجهيم. جڏهن هن مان نڪري معراج ڪيوسين تہ قرآن، حديث، غزل، ڪافيون سڀ آسان ٿي پيا. الله جو اسم معنيٰ جو سمنڊ آهي، سڀ درياهہ موجان لهريون ان ۾ آهن، معنيٰ جي توري گهٽي خبر عارف جي صحبت مان بہ پوندي آهي مگر جسم مان نڪتي ڪانپوءِ سڀ معنيٰ جي خبر پوندي آهي. جيڪو خوديءَ کي ختم ڪندو تہ حق جو سر ٿي پوندو.

جي ٻائين جوڳي ٿيان، تہ سک چوران کي بات،
توڙي ڳسن ڪات، تہ بہ ساڳي سلن ڪينڪي.

فقير بہ الله جي مڪمل ۽ هوبهو ڳالهہ نہ ڪندا آهن. مگر لڪائي ڪندا آهن. جڏهن آءٌ ٻانهون آهيان ئي ڪونہ تہ پوءِ سڏايان ڇو. هيءَ دل جي علم جي ڳالهہ آهي. نفس آهي بہ ڪافر مگر اسم اعظم ان کي ڦيرائي الله ڪري ٿو وجهي.

اسان شرن کي عام ماڻهو چور سمجهندا آهن. مگر هي فيض ۽ پهچ اسم اعظم جي آهي. صديق فقير سومرو چور هو. اسي خون ڪيا

هئائين جڏهن فقيري ۾ آيو تہ اڳيو سر تي پيو. الله جو اسم اهڙو آهي جو گداگر کي شاهہ ٺو ڪري. الله جي اسم جي نيزي سان هن گبر نفس کي فنا ڪري دنيا درياهہ مثل آهي. جيڪڏهن ماهئي سانهہ جو پڇ وٺبو تہ پار ٽپي وڃبو. اسم اعظم بہ اهڙو پهلوان آهي جو جنهن ان جي دامن پڪڙي تہ آسمانن جي پرينءَ پر وڃي چڙهيندس. جتي پاڻ تہ محمدي معراج ڪندو پر ٻين کي بہ معراج ڪرائيندو. هي نفس رڍ جي مثال آهي. جيڪڏهن درياهہ ۾ ان رڍ جو ڪنهن پڇ پڪڙيو تہ رڍ پاڻ تہ ٻڏندي مگر انهيءَ کي بہ ٻوڙي ماريندي. نفس لومڙ وانگر آهي مڪريل آهن ۽ هن بوتي ۾ مذهبن جون هزارين ڏريون آهن. ڪڏهن چوي ٿو تہ سني ٿيان تہ بهشت ۾ وڃان ڪڏهن چوي تہ شيعو ٿيان تہ امام سڳورا ڇڏائين. الله جي ذڪر ڏي ويجهو بہ نہ ويندو. هوڏانهن قرآن ۾ حڪم بہ اٿس. وذڪر ربڪ في نفسڪ الخ.

جيڪو پاڻ تي عاشق ٿيندو تہ سچو عاشق بہ اهو آهي. ٻين تي عاشق ٿيڻ وارو ٻيائي ۾ آهي. ڪوهہ جي مالهہ جيڪڏهن پاڻي ڪان هڪ هٿ مٿي هوندي تہ پلي نار سڄو ڏينهن هلي پر پاڻي ڪونہ نڪرندو. اهڙي طرح الله جي ذڪر ڪانسواءِ دم پيو هلندو تہ اجايو آهي. هي دم بہ ڪوهہ جي مالهہ وانگر آهي اگر هيٺ ڪبي تہ لوٽا ڀريل ايندا. هي دل بہ ڪوهہ جي مالهہ آهي، جيڪڏهن ذڪر سان ڪاهبو تہ عرش ڪان فرش تائين ان جي آبادي ٿيندي.

جواني نئين ڪل جو نالو آهي. لوهر جيئن نئين ڪل جي ڦوڪڻي ٺاهي چلهي ۾ لوهہ کي ڦوڪيندو تہ لوهہ جلدي نرم ٿي پوندو. ائين نئين جوانيءَ ۾ الله ڏي هلبو تہ جلد پهچبو. ستر ورهين ڪان پوءِ ماڻهوءَ جي دل ۾ خيالات جا سوراخ پيدا ٿيندا آهن. پوءِ ذڪر ڪمائبو تہ مزو ڪونہ ايندس. الله جي ذڪر ڪمائڻ جي مند جواني آهي. يُحِبهُم وَ يُحِبو نَہ جي معنيٰ اها آهي تہ الله جي محبت ۾ ڪنهن ڪامل مرشد ڪان ڏس پڇي ان سان لاڳيتو هلجي تہ الله بہ چاهيندو. جيڪو اڳ ۾ غير پي ڇاتائين سو ڳري ويندس ۽ پنهنجي ملڪن ملڪوت جبروت ۽ لاهوت جو هيو اتي وڃي پهچندو. ٻانهو جيسين پاڻ کي نٺو ڏسي

Scanned with CamScanner

تيسين بوتي سان محبت اٿس. نڪتي ڪان پوءِ بوتي ڪي پيو سمجهندو. فاذڪروني اذڪرڪم جي معنيٰ بہ اها آهي تہ تون مون ڪي گهر تہ مان توکي گهران.

هيءُ نِرُگهڻُ روح جو توتارو آهي. آواز ۾ ڳالهائڻ سڀ روح جو آهي. بوتو خالي پانڊو آهي، روح ۾ سينو ڪيميا آهي. بوتو صرف روح جي سواري آهي. عارفن جي دل محبوب جي مڙهي آهي. اهو گهر محبوب جو آهي. عشق جي شراب پيئڻ ڪانپوءِ دين ايمان انب جي چوسيل کوڪڙي وانگر اڇلي ڇڏيوسين. آب حيات بہ اسان جي شراب جي اوبر آهي. محبوب جو اسان سان آهي تہ پوءِ رسمي ڪعبہ سان اسان جو ڪهڙو ضرور. خودي ۾ خدا پاڻ ۾ نہ ٿهندا آهن. مڙهي ڪعبہ نہ ٿيندي، خودي خود بت آهي. بت سان خدا ڪيئن گڏ ٿيندو. جنهن عين اليقين جو سرمون پاتو سو حق اليقين پاڻهئي ٿيندو. عاشقن جو محبوب سان اهڙو راز آهي جو جبرائيل ۽ عزرائيل کي بہ خبر ڪانہ آهي. عارفن جي درد وارو طوفان اُٿي ۽ درد دکي تہ ملائڪن جا پر بہ سڙي وڃن. هي ماڻهو خدا فروش آهن ڇو تہ هي خدا کي نفس جي طمع تي وڪڻن ٿا. اهڙا خدا فروش عام آهن مگر خود فروش ڪو ڪونهي. اسان عشق جا ڪٺل آهيون مجيينداسون بہ ڪٺل کي. ڪنهن ڇڱي پلي کي نهاريون بہ نہ. سيڪو اسان کي بي دين ٿو چوي مگر اسان اهو دين هٿ ڪيو آهي جيڪو ڪن نبين بہ مس هٿ ڪيو هو. عشق جي ديدار ڪانپوءِ ڪاڏي پيتي ۾ ننڊ جي هوس سڙي وئي، اسان جي دل جي روشنائي رات کي ڪتي ڏينهن ڪري ڇڏيو آهي. عشق جي ڪلال خاني مان شراب پيئڻ ڪانپوءِ مسلماني ڪان ائين بيزار آهيون جيئن ڪفر ڪان بيزار ٿيو آهي. مسلمان جيئن جيستائين وحدانيت جو شراب نہ پيتو تيستائين سندن نماز جهڙ واءُ ڪٽي وئي جيئن پوڪ ڪَسَ تي وڃي، ماڻهو اسان کي بي دين ٿا چون مگر اسان دعائون ٿا گهرون تہ شل اسان جون ست پيڙهيون عشق واريءَ بي دينيءَ تي قائم هجن. جتي اسان جا پير ويل آهن اتي دنيا جي بادشاهن جا تاج بہ نہ پهچندا نہ وري اسان جي پيرن جي دز جو مٽ ٿيندا. جيئن گرڙ پکي ڪوهہ قاف ۾ تو

Scanned with CamScanner

هي اسان بہ ائين ٿا رهون. عرش اعظم کان لک ڪوهہ پري هڪ ڪڪري آهي اسان جي رهت اتي آهي، جيڪو الله سمجهي پيو ڄاڻي ۽ نماز پڙهي سو ڪٿو ڪافر آهي، جنهن هن ڳالهہ کي سڃاتو سو واصلي آهي، جنهن نہ سڃاتو سو بيحاصل آهي ۽ ڏوهاري آهي، انسان کي تہ پاڻ و في انفسڪم يعني مان توهان ۾ آهيان پڌايو اٿائين. ڪمند ۽ جوئر شڪل ۾ هڪجهڙا آهن. پاڻي بہ ساڳيو پيئن. ڪمند جي رس مٺي آهي ۽ جوئر جي رس ڦڪي آهي، عارف ڪمند مثال آهن ۽ عام ماڻهو جوئر جي ڪانگڙ وانگر آهن. عام خاص فقير ۽ سيد بہ ساڳيو ساهہ ٿا کڻن مگر انهن ۾ فرق ڪيڏو آهي.

رسول الله جي ترار اثبات ڪرڻ لاءِ ڪيڏيون لڙايون ڪيون ۽ لوهہ جي ترار وهايائين تہ لا جي ترار قائم ۽ ڪامل ٿئي. اڳي ڪافر بت پوڄيندا هئا ۽ هاڻي جا مسلمان پنهنجي بت جا خدمتي آهن. پوڄارائي چئجن. ڪن جا بت زالون آهن، تہ ڪن جا پٽ، تہ ڪن جا دوڪان، تہ ڪن جا مال بت آهن. اهي سڀئي بت پرست آهن، جيڪو بہ لا جي ترار وهائيندو تہ ان کي عرش کان تحت الثريٰ تائين بادشاهي ملندي جيڪا قيامت تائين قائم رهڻ واري آهي. جنهن اسان کي دل جي اکين سان ڏٺو سو ڪافر ٿيو. جنهن نہ ڏٺو سو بہ ڪافر ٿيو. حقيقي مسلمان هيءَ ڳالهہ سمجهندو. عشق حقيقي يا مجازي جو الله مڙهيءَ مان ڏسبو نہ ڪعبہ مان. رسمي مسلمان اسان کي ڪيئن سڃاڻيندو ڇو جو هن جي دل ۾ سينو شهوت جي باهہ جي دونهين ڪارا ڪري ڇڏيا آهن. باهہ ٻرڻ واري جاءِ جي ڇت ڪيڏي نہ ڪاري ٿيندي آهي. رسمي مسلمانن جي دل بہ اهڙي ڪاري آهي. جنهن ساقيءَ هٿان شراب پي الله لڌو تنهن جو نہ ڪعبہ سان واسطو نہ بهشت جي اميد نہ دوزخ جو خوف نہ دين ڪفر سان واسطو نہ روزي نماز سان رهندو. نماز پڙهڻ وارن جي مٿي تي قرآن رکي پڇون تہ جنهن کي سجدو ٿا ڪريو تنهن کي ڏٺو اٿو. صبح جو جنهن مهل ملان بانگ ڏيندو آهي تہ اها مهل اسان جي شراب پيئڻ جي آهي. شراب جي هر هڪ ڍڪ سان هوش ڇڏيندو ويندو آهي. اسان جو ساقي منٿن سان هڪ هڪ ڍڪ ڏيندو آهي. پر

هر هڪ ڍڪ سان سر ويڍيندو رهندو آهي ۽ اسان ڪيس پلوَ وجهندا رهندا آهيون تہ ڏڪ پل هڻ پر ڍڪ ڏي، اها پري جي ملڪ جي ڳالهہ آهي. هن شراب پيئڻ وارو نہ مرندو ئي ۽ چوڻڪارو بہ هوندس. ملان نياٽيون ميڙ ڪري اچي تہ بہ شراب جو ڍڪ بہ نہ ڏبس پٽائي صاحب جي وقت ۾ ڪيترا ملان قاضي ۽ نيڪ نمازي هئا تن جي ڪا قبر بہ ظاهر آهي. پٽائي شراب وحدت پيتو تہ سندس نالو ۽ قبر روشن آهي. ملامت ۽ خواري فقير عارف جو سينگار آهي. هن خاڪي وجود مان اناالحق جو نعرو ٿا هڻون بحر بازار ۾ محبوب کي ٿا ڏسون. محبوب جي محراب اڳيان ڪعبہ قبلہ مسجدون مندر ۽ مڙهيون ڪليسائون ۽ گرجا گهر سڀ سجدي ۾ آهن.

جڏهن ذڪر ذاڪر ۽ مذڪور ٽيئي هڪ ٿي ويا تڏهن نڪو وصل نڪو فراق نڪو هي نڪو هو رهيو. اها ڳالهہ عارف سمجهندو ٻئي جي ماءُ کي بہ طاقت نہ آهي. اناالحق جي محلات ۾ ويٺي ڪان پوءِ رومي زنگي ملان قاضي ڪارا اڇا ٻانيڻ مفتي يهودي ۽ نصارا شيخ مشائخ پير چهڙا چمار سڀ هڪ ڏٺاسين اڳ خبر نہ هئي.

مستيءَ جي ڳالهہ ڪيان تہ هي فولاد وارو بوتو خواه ٻڌندڙ سڀ سڙي وڃن. جڏهن مان ناچ ڪندو آهيان تڏهن ملڪوت جبروت ۽ لاهوت منهنجي پيرن هيٺان هوندا آهن. ساقي جي هٿان شراب پيئڻ بعد مون تي ايترو نشو غالب آهي جو مون تي ٻيو نشو ٿيئي ڪونہ. اسان جي بوتي جي مٽي لامڪان جي شراب سان ڳوهيل آهي مگر ظاهر ۾ هت ٿا رهون.

عشق جلال ماٺهوءَ کي شيطان ۽ ناري ڪري ٿو وجهي مگر عشق جمال شيطان کي بہ نوري ڪندو آهي. هر هر پاڇي ڏي ڏسڻ، سنا ڪپڙا پائڻ، هر هر ڏندڻ ۽ ڦٽي ڪرڻ، تسبيح هٿ ۾ ڪري ڪلاه ۽ پيچي ٻڌي نماز پڙهڻ، پرهيزگاري ڪرڻ، نفساني خودي آهي. اهڙي جي نماز ۽ عبادت قبول نہ آهي. اسان جي عشق جو لام مونڊيو نہ آهي نہ وري اسان جي حسن جي انتها آهي. اسان جي سجدي جي جاءِ محبوب جو منهن آهي پوءِ مسجد تہ ٺهيو پر ڪعبہ ڏي وڃڻ بہ روح نٿو ٿئي. هڪ دفعي

Scanned with CamScanner

عيد جي نماز لاءِ صف ۾ بيٺس ملان الله اڪبر چئي قرآن پڙهڻ شروع ڪيو ته اوچتي منهنجي اڳيان نماز جو مالڪ اچي بيٺو ۽ چيائين ته تون ڪنهنجي نماز ٿو پڙهين. اهو ڏسي مون کي وجد يعني بيهوشي ٿي ويئي، جڏهن هوش آيو ته هليو آيس. مسجد خواه مندر خواه مڙهيءَ ۾ ان جي ئي عبادت ٿا ڪن. سيڪو پنهنجي پر ۾ خالق کي ياد ٿو ڪري سيني جي هڏي ٿو. ٽڪاڻن ۾ سازن سروزن واري راڳ روپ واري عبادت ۾ به انهن کي سڏ ڏئي ٿو.

ڏس ته جنهن کي ظاهري صورت جو ڏنگ ٿو لڳي ته ان کان ننگ ناموس ۽ عبادت برباد ٿي ٿا وڃن. مگر هو ته حقيقي حسن آهي، ان جي ڏسڻ کان پوءِ دين ايمان ڪيئن بچندا. اسان کي عشق، دين ايمان ۽ پليدي کان پاڪ ڪري ڇڏيو. اهڙو شراب پيتو سين جو جبرائيل ملائڪن سميت حيران ٿي ويو ڇو ته ملائڪن جو ان شراب ۾ حصو ڪونهي، ساقيءَ وٽ دين ايمان تسبيح ۽ مصلو روزو نماز سڀ ٽپڙ ڳهه رکياسين ته شراب جو هڪ جام مليو جنهن سان هيئي جهان رئي ٿي ويا. ملن ۽ قاضين کي ان سودي جي خبر ڪانه هئي، جي خبر هجين ها ته سجدو ئي ڪونه ڏين ها.

ملڪوت درياه جو گرداب ڳن آهي. جتي نفس جي ٻيڙي جا تختا فنا ٿي ويندا آهن. اتي فقير معراج جي حالت ۾ پنهنجي خون ۾ رنگين ٿي ويندا آهن ۽ اهو انهن عارفن جو وضو آهي، جسم جي سِپ جو ڀڳي ته ان مان موتي ٻاهر نڪتو. موتي وٺي جو اڏاٽو ته الست واري جاءِ تي وڃي پهتو اتي دوڪان آهي جتي صراف ويٺو آهي. ان کي اهو موتي ڏيئي شراب وٺي پيتوسين ۽ جسم جي قيد مان آزاد ٿياسين. اي طالبو لذتون ڦٽيون ڪيو ته عشق جي ٻنيءَ تان طعام مليوَ جيڪو ڪن ڪن نبين به مس ڪاڏو آهي، اسان کي ملن جي واعظ کان بينن شرنائن دهلن ڏڪڙن جو آواز وڏيڪ پسند آهي. بت پرستي شراب خوري ۽ ڪفر ٿيئي اسان جو مذهب ۽ دين ايمان آهن. جڏهن بيچون ٿي پياسين ته بيچون لهي ان ۾ هڪ ٿي پياسين ۽ عشق جي ڪماليت ڏٺي سين. عشق جو ڪمال اهو آهي جو اسان جو مٽ پڇي پيو مگر شراب

ڪونہ هاريو. وڏا بہ دين ايمان واري پل تي بيهي رهيا ۽ ان شراب کان رهجي ويا. عام مسلمان اسان کي ملحد ڪافر ۽ زنديق سڏيندا آهن. مگر جيڪو ملڪ هن ملحد ۽ زنديق ڏٺو آهي ۽ حاصل آهي سو منصورن، قلندرن، عارفن ۽ انبيائن کي حاصل آهي ۽ فيصلي جي ڏينهن فيصلو بہ هي ڪندو. هن زنديق کي ايترو اختيار آهي جو بهشت ۽ دوزخ بہ هي ورهائيندو. اها نفس پروري واري مسلماني ڪهڙي ڪم جي. جيڪڏهن عشق جو راز ظاهر ڪجي تہ سڄي دنيا خراب ٿي وڃي. جنهن کي عشق الاهي جي سُڌِ نہ آهي تہ ان جي نماز قبول نہ آهي.

جڏهن ٽڪاڻي ۾ وياسين تہ مسجد منبر ۽ نماز روزي کان دل بيزار ٿي وئي. جنهن کي اسم اعظم جي ترار هٿ ۾ آهي تنهن کي ڪوبہ ڀؤُ ڪونهي جنهن کان ڇڏائي وئي تہ ٻڏل دشمن بہ دسي وجهندس. جيسين سياڻو آهين تہ ٽڪو نہ لهين.

عشق ۾ چريو ٿيندين تہ ڪروڙ لهيندين.

باب چوٿون

شاهہ منصور جي حقيقت

شاهہ منصور جي وجود ۾ وحدت جي اک پيوند ڪئي ويئي، جا هن محبت جي پاڻيءَ سان پالي وڏي ڪئي. جڏهن ڦر ڪيائين تہ ان مان اناالاحق جو ميوو پيدا ٿيو جيڪي مسلمان ان راز جا واقف نہ هئا تن شاهہ منصور کي پنهجي شهر مان تڙائي ڪڍيو. مگر توحيد ۽ الاهي فيض ڪٿي لڪي نہ سگهيا. شاهہ منصور جتي پيو وڃي اتي سندس هزارين طالب پيا ٿين. بغداد شهر جا ماڻهو ڪيس جادوگر سمجهي پٺيان پيا لڳا وتن. ڪن ماڻهن وقت جي حاڪم جا ڪن ڀريا تہ شاهہ منصور وٽ ايتري خلق گڏ ٿي آهي، سو ضرور بغاوت ڪري حڪومت سان جنگ ڪندو. حڪومت کي ڊيڄاري ڪيس اُتان بہ شهر نيڪالي ڏياريائون، جو آخر مسافر ٿي هند، سنڌ، چين، ايران، خراسان، ماورا ۽ النهر، بصري، مڪي ۽ بلخ ملڪن ۾ گهميو. انهن ملڪن ۾ بہ هن فقيري حال ۽ توحيد جو ٻج وڌو. انهن ملڪن ۾ اسم اعظم جو جيڪو معراج جو رستو آهي سو پيڪيڙيائين.

شاهہ منصور ٻارنهن سال تستر ۾ رهيو جتي شيخ جنيد کان فقيري ۽ توحيد جو مسئلو پڇيائين. جنهن تي شيخ جُنيد وائڙو ٿي ويو جواب نہ ڏنائين. جنهن تي شاهہ منصور ڪيس اڻ ڄاڻ سمجهي ڪائونس منهن ڦيرايو. سوال هي هو تہ الله نفس ۽ شيطان ٽيئي گڏ آهن. انهن کي ڌار ڌار ڪري سمجهاءِ، جيڪو هو ٻڌائي نہ سگهيو مگر عشق شهنشاهہ اسان کي ٻڌايو آهي.

ظاهر وارا شاهہ منصور جهڙي عارف جي ٻولي سمجهي نہ سگهيا، تڏهن ئي سندس خلاف ٿي بيٺا. عشق جي ٻولي اڙانگي آهي، عام ڇا

Scanned with CamScanner

سمجهندا. ان مخالفت سبب شاهہ منصور خراسان ويو ۽ ڪجهہ وقت نيزوزنيستان ۽ ڪرمان ۾ رهيو. پوءِ موٽي ايران آيو. اُتي توحيد جي گفتار نالي هڪ ڪتاب لکيائين. اهواز جي رهاڪن کي اهو ڪتاب ڏاڍو پسند آيو. اهي ماڻهو کيس حَلاج الاسرار سڏڻ لڳا.

شاهہ منصور ٻہ سال مڪي ۾ هڪ سال بصري ۾ پوءِ اهواز ۾ رهيو اتان جي عالمن عمر ۽ ابو عثمان ساڻس دشمني ڪئي، تنهن ڪري اتان اِئين چئي نڪتو تہ هتان جا ماڻهو مون کي تنگ ٿا ڪن، تنهن ڪري اوڀر وارن ملڪن ڏانهن وڃان ٿو جتي عام آدمين کي حقاني راهہ ڏيکاريندس. ائين چين ڏانهن ويو هندستان مان ٿيندو سنڌ ۾ آيو. ان وقت سنڌ ۾ عربن جي حڪومت هئي. سنڌ جا ماڻهو شاهہ منصور کي ابو المغيث يعني فرياد ٻڌندڙ بابو سڏيندا هئا. چين جا ماڻهو کيس ابوالمعين چوندا هئا ۽ پارس جا ماڻهو کيس ابو عبدالله عارف سڏيندا هئا. خراسان جا جيڪي سندس طالب هئا، اهي کيس ابو المسمين يعني عقل جو ابو سڏيندا هئا. خوستان جا ماڻهو کيس حلاج الاسرار چوندا هئا. مگر بصري وارا کيس مخبر التوحيد سڏيندا هئا. بغداد وارا طالب معططم سڏيندا هئا.

شاهہ منصور پاڻ پيڃارو ڪونہ هو مگر هڪ دفعي ڪپہ جي ڍير وٽان اچي لنگهيو. اشاري سان سموري ڪپهہ ڪڪڙن کان ڌار ڪيائين، ان ڪري مٿس حَلاجُ معنيٰ پيڃارو لقب پئجي ويو. شاهہ منصور ماڻهن کي توحيد ٻڌائي الله ڏي رجوع ڪرڻ جي ڪوشش ڪندو هو. مگر ماڻهو سندس دشمن ٿي پيا. هڪ دفعي ڪنهن شخص پڇيس تہ سائين توهان جو مذهب ڪهڙو آهي، جنهن تي جواب ڏنائين تہ پنجاهہ سالن کان ڪنهن بہ مذهب سان تعلق نہ رهيو آهي، مگر عشق الاهي هٿ ڪيو اٿم. ڇاڪاڻ تہ سڀ مذهب بهشت ۽ دوزخ جا پائبند آهن. مذهب تہ قبر جي بچاءَ لاءِ هٿ ڪيو آهي ۽ نماز بہ هزار ورهين جي هڪ دم ۾ پڙهي هيم. هر هڪ سان غسل بہ ڪندو هيس، هجي ڪو تہ ان جملي جي معنيٰ ٻڌائي. اها معنيٰ اهو ٻڌائيندو جيڪو منصب ۾ شاهہ منصور جهڙو هوندو. شاهہ منصور هزار ورهين جي نماز هڪ دم ۾ پڙهي، مگر اسان ستن هزارن ورهين جون نمازون هڪ دم ۾ پڙهيون آهن،

Scanned with CamScanner

هر هڪ دم سان وضو بہ ڪيوسون ۽ سمورو قرآن بہ هڪ دم ۾ پڙهيوسون. اها الٽي مام آهي، جيڪا ڪو سمجهندو. جيڪو هن ملڪ ۾ ويو هوندو سوئي ڄاڻندو. هڪ دفعي شاهہ منصور ابراهيم خواص کان پڇيو تہ ڇا پيو ڪرين. چيائين: توڪل کي پڪو پيو ڪريان. شاهہ منصور چيس: توڪل تہ نفس ۽ پيٽ جي پائيبند آهي. توحيد ۾ ڪڏهن فاني ٿيندين! هيءَ سڄي عمر نفس جي تابعداري ۾ گذريئي، باقي ڪڏهن توحيد ڏي هلندين! جنهن تي ابراهيم خاموش ٿيو.

هڪ دفعي شاهہ منصور ڳالهہ ڪئي تہ موسيٰ عليہ السلام ابليس کي چيو: اي تڙيل، آدم کي سجدو ڇو نہ ڪيئي، جي ڪيس سجدو ڪرين ها تہ ڪونہ تڙجين ها. جنهن تي ابليس چيس تہ وڏي بيوقوفي تہ تو ڪئي، جو الله کان ديدار گهريئي ۽ توکي چيائين تہ اُنظرِ اِلَي الجَبَلِ، يعني، جبل ڏيٰ نهار. تو الله کان منهن موڙي جبل ڏانهن نهاريو. مون تہ خدا کي جواب ڏنو تہ توکان سواءِ ٻئي جي اڳيان نہ جهڪندس.

هڪ دفعي شاهہ منصور کان ڪنهن موسيٰ ۽ فرعون بابت پڇيو جنهن تي پاڻ چيائين تہ ٻئي حق تي هئا. جنهن کي ازل ۾ جيئن هلايائون ائين پيا هلن. وري پڇيائونس: الله وٽ پهچڻ جو ڪهڙو رستو ۽ فاصلو آهي. پاڻ چيائين: ٻہ قدم. هڪڙو دنيا تان هٿ کڻ ۽ ٻيو عقبيٰ تان هٿ کڻ، تہ اجهو تو موليٰ وٽ پهچين. صوفي واحد ذات حق آهي، نہ هو ڪنهن کي ڄاڻندو نہ هن کي ڪو ڄاڻندو. الله کي جيڪو ڳوليندو سو لهندو. عارف جي دل نشانو آهي ۽ عشق نشان چٽيندڙ پوءِ عشق جو نشانو ڪيئن گسندو. عاشق تي خلق جون ملامتون ۽ تهمتون ۽ طعنہ ٿين تہ ڪيس وار جيترو بہ ڏک نہ ٿئيس، اهو خلق عظيم آهي.

ازل کان ابد تائين جيڪي آهي، سو وحدت آهي. عشق ازدها جي وات ۾ ٻيئي جهان ائين آهن، جيئن درياهہ ۾ ڪک آهن. عشق جي درد جي تصوير ڪڍجي، تہ سڀ جهان اوڏهين ڏسن. ڪنهن کي بہ بهشت ۽ دوزخ ياد نہ هجي، دنيا ڦٽي ڪرڻ نفس جو زهر آهي. عقبيٰ ڦٽي ڪرڻ دل جو زهر آهي، پاڻ کي ڦٽي ڪرڻ روحاني زهر آهي. آدمي جيستائين پاڻ مان نٽو نڪري تيستائين اهو رسول الله جي دل تي بار آهي.

هڪ دفعي شاهه منصور کان پڇيائون تہ نماز ۾ ڪن واري دعا الله وٽ پهچي ٿي يا نہ؟ پاڻ چيائين تہ ڪونہ ٿي پهچي. صوفي اهو آهي جيڪو اک جي پنبڻيءَ سان هيئي جهان ڪٽي وڃي, عشق اهڙو آهي جو ارادو ڪري تہ سئي جي پاڪي مان ظاهر ٿي پوي جيڪڏهن حجاب ڪري تہ زمين ۽ آسمانن مان بہ لڪي وڃي.

سڏان نفس جي حياتي آهن حق دل جي حياتي آهي ۽ عشق روح جي حياتي آهي. جيڪي ساز سروز ذات الاهي لڪايا آهن جيڪڏهن انهن کي ظاهر ڪري تہ سڀ موجودات نچڻ لڳي. جيڪڏهن پنهنجو حُسن ظاهر ڪري تہ سيني جو دم نڪري وڃي. پڇيائون تہ صبر ڇاکي چئجي؟ پاڻ چيائين تہ ڪنهن آدميءَ جا هٿ پير وڍجن ۽ سوليءَ تي لٽڪائنس تہ بہ دانهن نہ ڪري عجب جو اهو حال شاهہ منصور تي نازل ٿيو. شاهہ منصور کي ماڻهو سمجهي نہ سگهيا. مگر منڪر تي ساڻس وڙهيا.

311 هجريءَ ۾ خليفي مقتدر باالله وٽ ماڻهن دانهيو تہ شاهہ منصور اناالحق جو نعرو ٿو هڻي ۽ الله ٿو سڏائي. جنهن تي ڪيس خليفي گهرائي چيو تہ اناالحق نہ چئہ مگر هو الحق چئہ. پاڻ چيائين تہ هو الحق اهو چوندو جنهن جو الله وڃايل هوندو ۽ الله کان ڏار هوندو مگر مان پاڻ الله آهيان منهنجي ڳالهہ اهو سڃاڻندو جنهن پاڻ سڃاتو هوندو. منصور ڪٿي آهي منصور تہ بحرا واڱهہ ۾ ٻڏي ويو. حضرت شاهہ منصور کي خلق جي هجوم جي روبرو سوليءَ تي چاڙهيو هئائون, ٽي هزار ستر تہ صرف ملان ۽ قاضي هوا. ڦاسيءَ جي تختي تي چڙهڻ وقت ڪائونس پڇيائون تہ عشق ڇا آهي پاڻ چيائين تہ اڄ بہ ڏسندؤ سڀاڻي ۽ پرينءَ بہ ڏسندؤ. ان ڏينهن شاهہ منصور کي سوليءَ تي چاڙهيائون ٻئي ڏينهن لاش کي باهہ ڏنائونس ٽئين ڏينهن هوا ۾ دجلہ درياهہ ۾ وڌائونس.

سوليءَ وقت هڪ طالب آخري وصيت جي گهر ڪيس جنهن کي چيائين تہ پنهنجي نفس کي ذڪر ۾ محو ڪر نہ تہ توکي خرص جي ڪوهہ ۾ اڇليندو. جتان نڪري نہ سگهندين. وري ڪائونس پٽ وصيت

طلب ڪئي جنهن کي چيائين تہ پٽ سارو جهان روزي نماز ۽ عبادت جي ڪوشش ۾ هجي تہ تون معرفت ۽ علم لدني هٿ ڪرڻ جي ڪوشش ڪجانءِ علم لدني جو هڪ نُڪتو ساري جهان جي جنن انسانن جي عبادت کان افضل آهي. شاهہ منصور کي پيرن ۾ ٻيڙيون پيل هيون تہ بہ چالاڪ ۽ هوشياريءَ سان پيو گهمي. پڇيائونس تہ اهو ڪهڙو سبب آهي چيائين تہ وجود جي ٽنگوٽي کي بند ڪيون عرش عظيم ڏي ٿو وڃان.

تڏهن خوشي تي ٽئي انا الحق جو نعرو هڻندو هي عربي شعر پڙهيائين.

نَدِيمِي غَيرِ مَنسُوب اِلا شَيءٍ مِنَ الحَيفُ

سَقانِي مِثلِ مَايَشرَب كَفِعلُ ضيف باالضيفُ

فَلَما دَارَب الكَاسُ دَعَا يا النَطيعُ وَالسيفُ

كَذا مِنْ يشرَبُ الراحُ مَعَ النينُ باالصيف.

يعني، منهنجو محبوب حيف ڪرڻ جهڙو نہ آهي. جڏهن وٽس ويس تہ مون کي شراب ڏنائين جيئن ميزبان مهمان جي عزت ڪندو آهي. ڪارايائين ۽ پيارايائين مان عشق جي شراب جا پيالا پيتا تہ محبوب نطع ڪٺي پٽاري (نطع معنيٰ چمڙي جو وڇائو جنهن تي مجرم کي قتل ڪيو ويندو آهي) ۽ ترار ڪڍي کڻي لڳو. ان شراب جو ملهہ سر ڪپائڻ آهي. جيڪو عشق ازدهان کان هاڙهہ جي مند ۾ کهنو شراب وٺي پيئندو تہ ان جو حال اهو ٿيندو.

شاهہ منصور جڏهن سوليءَ تي پهتو تہ تختيءَ کي چمي ڏنائين. ڏاڪي تي پير رکندي چيائين تہ جيڪي گهريو هيم سو اڄ حاصل ٿيو جسم جي قيد مان اڄ آزاد ٿو ٿيان. سندس طالب دانهون ڪري چوڻ لڳا تہ قبلا توکان پوءِ هي ملان ۽ قاضي اسان کي بہ ماريندا. پاڻ کين چوڻ لڳو تہ مون کي مارن ٿا جي اوهان کي ماريائون تہ ٻيڻا ثواب هٿ ڪندا.

سوليءَ وقت شيخ شبليءَ پڇيس تہ عشق ڇا آهي؟ ۽ تصوف ڇاکي چئجي؟ ان کي چيائين تہ هي جيڪي ڏسين ٿو اهو سڀ ڪجهہ عشق ۽ تصوف آهي. ان ڏينهن ماڻهن شاهہ منصور کي پٿر پي هنيا. ريس تي شيخ شبلي بہ شاهہ منصور کي گل هنيو تہ دانهن ڪيائين.

پڇيائونس تہ پٽرن تي دانهن نہ ڪيوَ مگر گل تي دانهن ڪيوَ جواب ۾ چيائين تہ عام ماڻهو معذور ۽ بي خبر آهن هي شيخ باخبر آهي. جاڻي ٿو تہ شاهہ منصور کي پٿر هڻڻ جائز ڪين آهن. انهن بيخبرن جي پٿرن جو نہ ڏک ٿو ٿئيم ۽ نہ ايذاءُ ٿو اچيم. مگر هن خبر واري جو ڏک ٿو ٿئيم.

پوءِ شاهہ منصور جا هٿ وڍيائون ڪلي چيائين تہ مون کي ٻيا هٿ بہ آهن. جيڪي عرش عظيم کان لنگهيل آهن. انهن جي وڍڻ جي اوهان کي طاقت ڪانهي. وري شاهہ منصور جا پير وڍيائون جنهن تي چوڻ لڳو تہ هي پير وڍيا اٿو جن سان زمين تي سير پي ڪيم مگر اجا مونکي ٻيا پير بہ آهن جن سان هماءُ ۽ عُنقاءَ پکي وانگر ٻنهي جهانن کان پرتي جو سير ٿو ڪيان. هجيوَ طاقت تہ اهي پير بہ وڍيو. پوءِ پنهنجي رت منهن ۽ ٻانهن کي مکڻ لڳو. جنهن تي ماڻهن پڇيس تہ رت چو ٿو منهن کي مکين. چيائين تہ مردن جو گل گونو ۽ عطر سندن رت هوندو آهي. ٻيو تہ متان رت وهڻ ڪري منهن هيڊو ڏسو ۽ سمجهو تہ خوف ٿيو اٿس ۽ وڌيڪ عربيءَ ۾ چيائين تہ في العِشق لاَ يُصَحُ وُضُوئها اِلَّابِدَمِ يعني عاشق جو رت ڪانسواءِ وضو صحيح ڪونہ ٿيندو آهي. سوليءَ تي چڙهڻ وقت ڪنهن پڇيس تہ معراج ڇا آهي. چيائين تہ مردن جو معراج سوليءَ جي ڈاڪي ۽ تختي تي ٿيندو. زبان وڍجڻ کان ٿورو اڳ ۾ قرآن ڪريم جي هيءَ آيت پڙهيائين:

يَستَعجِلُهاالذِينَ لاَيُؤمِنُونَ وَالذِينَ آمَنوُ مُشِفِقُونِ مِنهَا وَيَعلمُونَ اَنه الحَقُ

يعني، جي ايمان نٿا آڻين سي تکڙ ڪندا آهن. جن ايمان آندو آهي سي مهربان آهن انهن مان ڄاڻن ٿا تہ هو حق تي آهي.

ان بعد خليفي مقتدر باالله عاشق جو سر وڍڻ جو حڪم ڏنو سر وڍجڻ وقت پاڻ ڪلي ڏنائين. پوءِ شاهہ منصور جي هر هڪ عضوي مان اناالحق جو آواز بلند ٿيو. آخر سيني عضون کي ڪٽي ڪپي قيمون ڪيائون تہ اناالحق جو آواز بند ڪونہ ٿيو. ايتريقدر جو سندس هٿن پيرن جي آڱرين مان بہ ساڳيو آواز پي آيو. آخر سندس ڪٽيل جسم

ڪي باھہ ڏيئي ساڙيائون. خاڪ مان بہ آواز آيو. آخرڪار اها خاڪ دجلہ درياھہ ۾ وڌائون تہ درياھہ موج ڪري شهر بغداد ۾ گهڙي پيو. وهندڙ پاڻيءَ مان بہ ساڳيو آواز پي آيو. بغداد تي مصيبت اچڻ لڳي. طوفان نوح جاري ٿيڻ لڳو. پر شاھہ منصور اڳ ۾ پنهنجي طالب ڪي سمجهايو هو تہ جڏهن مسلمان منهنجي لاشي جي خاڪ درياھہ ۾ وجهندا تہ درياھہ موج ڪندو ۽ بغداد ٻڏڻ لڳي تہ اوهان هڪ دم منهنجي گودڙي ڪڻي درياہ ۾ اڇلجو. ان ڪري پاڻي ڪي ايندو ڏسي طالب گودڙي ڪڻي درياھہ ۾ اڇلائي تہ پاڻي جو چاڙھہ ختم ٿي ويو ۽ شهر ٻڏڻ کان بچي ويو.

حُسَينُ بن منصور حَلاجُ الاسرار عرش مڪان پنهنجي طالبن ڏانهن خَطُ عربيءَ ۾ هن طرح لکندو هو:

”من الله هُوَلاَرِبِيّ الاولُ النُورُ سَلاطِحولاَمِعُ وَالاصلُ الاصِلی، وَالحُجةُ الحُجَ وَرَبُ لاَرِبَابُ و رب الطورُ نِيَازُ الغَيثُ مِصباحُ النُورُ. المتصور فی کل صورته اِلیٰ عبدہ فلان.

يعني: مان اهو ازلي ۽ منڍ وارو الله آهيان، جيڪو سيني چمڪندڙ نورن جو اصل نور آهي ۽ جملي حجتن جي حجت آهيان. پالڻهارن جو پالڻهار آهيان ۽ طور سينا واري موسىٰ جو الله مان آهيان. برسات موڪلڻ وارو سج جو نور مان آهيان. سڀ ڪنهن صورت ۾ ظاهر ٿيڻ وارو مان آهيان، هي خط فلاڻي ٻانهي ڏي آهي.

شاھہ منصور جا طالب وري ڏانهنس هيٺينءَ عبارت ۾ خط لکندا هئا:

سُبحانَكَ يَا ذَاتَ الذاتِ مُنتَهی غَايَتُ الذَاتِ يا عظيمُ يا كَبيرُ. اَشهَدُ اَنَكَ البَاری القديم. المُنيرُ المُتَصَورُ فِی کل زمان و فِی زماننا صُورةَ الحُسِينُ بن منصور عَبدك و مِسكينكَ وَ فقيرك المُستجيرُ المُنيبُ اِنك الراجعی برحمتك ياعلام الغيوب يقول هذا هذا

يعني، تنهنجي تعريف سان شروع. تون سڀن هستين جي هستي آهين. تون سڀني خوشين جي ابتدا. اي عظيم اي ڪبير. مان شاهدي ٿو ڏيان تہ

تون بيشڪ باري قديم آهين. سچ چند جو پيدا ڪندڙ آهين. سيني وقتن ۾ ظاهر ٿيندڙ آهين اسان جي وقت ۾ حُسين بن منصور جي صورت ۾ ظاهر ٿيو آهين. فقط تنهنجو ٻانهو مسڪين فقير تنهنجو فقير. تنهنجي مدد جو محتاج تنهنجي پناهه جو اميدوار تنهنجي رحمت جو طلبگار. بيشڪ تون مون تي پنهنجي رحمت موڪليندين. اي ڳجهه ڄاڻندڙ تون ئي اسان جون هي التجائون اگهائيندين. راوي البيروني.

شيخ جنيد بغدادي ۽ شيخ شبلي رح اُن وقت راز جا واقف نہ هئا. تڏهن پڻ شاهه منصور جي خلاف فتوائون ڏنائون. حڪومت جو بہ مٿن زور هو. شاهه منصور ڪانپوءِ راز جا واقف ٿيا.

اسان هي معراج وارو ۽ آسماني اشتهار ٿا ڪڍون تہ جيڪو شاهه منصور کي گهٽ وڌ يا ڪجهہ چوندو تہ ان کان الله ۽ رسول بيزار آهن اهو صوفي آهي تہ غير واقف ۽ ٻنهي جهانن ۾ انڌو آهي. اهو ۽ سندس پيءُ ڏاڏو ۽ سندس ست پيڙهيون ڏوهاري آهن. اسان اُن کي لعنت جو ڪفن ۽ سندس پيشاني تي داغ ٿا لڳايون. قيامت ۾ بہ سندس ڪفن تي لعنت جا ٽاڪا لڳل هوندس. اهو اناالحق جو نعرو نہ رڳو منصور جي واتان نڪتو پر رسول خدا ﷺ جي واتان بہ نڪتو. انا احمد بلا ميم جي حديث مشهور آهي من رَآنِی فَقَدْ راءَ الحقُ. مان رَآنِي فَقَد کَفَرَ يعني آءٌ احمد آهيان پر ميم کانسواءِ جنهن مونکي ڏٺو تنهن الله کي ڏٺو. جنهن مون کي ڏٺو سو ڪافر ٿيو. مصرع

"من راني فقد راءَ الحق موج ۾ مرسل چيو. هنيو طبل تہ صاحب تاج جي قدسي حديث آهي تہ

يَتَقَرَبُ الانسانُ بِالفرائض. فَاِذا اَحبکَ اَحبَنی مَن قَصَدَکَ قَصَدَنی مَن راٰک فَقَد رَانی. کُنتُ سَمِعَه وَ بصره وَيَدَه وَلِسَانَه وَ رِجلَه وَبِیَ يَسمَعُ وَبِي يُبصِرُ وَ بِی يَنطِقُ وَبِي يَمشي وَبِي يَبطِشُ.

ترجمو: جڏهن انسان ڪمال کي ٿو پهچي تہ ان سان جنهن ٻئي بہ صحبت ڪئي تہ ڄڻ الله سان صحبت ڪيائين. جنهن ڏٺو ڪجهہ ان کي تہ ڄڻ الله کي ڏٺائين. جنهن ان سان ملڻ جو ارادو ڪيو تہ ڄڻ الله سان ملڻ جو ارادو ڪيو ڄڻ الله سان ملڻ جو ارادو ڪيائين. الله ٿو

Scanned with CamScanner

فرمائي تہ مان ان جا ڪن آهيان جنهن سان ٻڌي ٿو. مان ان جي اک ٿو ٿي پوان جنهن سان هو ڏسي ٿو. ان ڪامل انسان جي زبان ٿي ٿو پوان جنهن سان هو ڳالهائي ٿو. ان جا هٿ پير ٿو ٿي پوان جنهن سان هو ڪم ڪار ٿو ڪري. هاڻي ڏسو تہ اتي منصور ڪاٿي رهيو. هن حديث موجب ڪامل انسان جو وجود حقاني وجود ٿي ٿو پوي.

قال غوث اعظم حديث قدس. الانسانُ سري وَآنا سِره. يعني، رب العالمين ٿو فرمائي: انسان منهنجو راز آهي ۽ مان انسان جو راز آهيان.

لَو عَرَفا اِلانسانُ مَنزِلِ الانسانِ يَقول فی کُلِ نَفسٍ فِی اللهِ الغنا وَآنَ المَلکُ لاَ مَلِکُ اِلاانا.

ترجمو: جيڪڏهن انسان پاڻ کي سڃاتو تہ چوندو تہ هر هڪ ساهہ ۾ الله آهي. مان بادشاهہ آهيان مون کان سواءِ ٻيو ڪوبہ بادشاهہ ڪونهي. حضرت علي المرتضيٰ عليہ السلام فرمائن ٿا تہ آنا عَربُ بلا عَينُ. يعني مان عرب آهيان سواءِ عين جي. آنا قسيم النارِ وَ الجنہ يعني، بهشت ۽ دوزخ ورهائڻ وارو بہ مان آهيان.

حضرت بايزيد بسطامي عليہ رحمت فرمائين ٿا تہ لوائي اعظم من لَوَاءِ محمدﷺ سبحاني ما اعظم شاني. لااله الا آنا فَاعبدُنی. يعني، منهنجو جهنڊو حضور پور نورﷺ جي جهنڊي کان وڏو آهي. مان پاڪ آهيان منهنجو شان وڏو آهي. مون کانسواءِ ٻيو ڪوبہ عبادت جي لائق ڪونهي. منهنجي ئي عبادت ڪريو.

حضرت شاهہ شمس الحق فرمايو آهي: آسجِدني قُم بِاذني. يعني، مون کي سجدو ڪريو.

مئل کي چيائين تہ منهنجي حڪم سان اُٿ تہ هو جيئرو ٿي اٿيو.

شيخ جنيد بغدادي مستيءَ جي حال ۾ چيو تہ: لَيسَ سِوا اللهُ في جُبتِي. يعني، منهنجي خاڪي چولي ۾ الله کانسواءِ ٻيو ڪوبہ ڪونهي.

مولانا جلال الدين رومي فرمائي ٿو:

آن منم هم خود اناالحق گفتنی است بادہ ازما مست شُدِنئی ما ازاو همه

عالم ازما هست نئی ما ازوا

يعني، مان اهو آهيان، جيڪو پاڻ اناالحق ٿو چوي، شراب کي منهنجي ڪري مستي ٿي آهي، نڪي ان جي مستي مون تي ٿي آهي. سارو جهان مون. منجهان آهي، نڪي مان ان مان آهيان. اهي جملا شراباً طهورا لاءِ آهن نہ ڪي هن دنيا واري شراب لاءِ آهن.

بادہ در جوشش گائی جوش ما است، چرخ در گردش اسیر هوش ما است

شراب اسان وٽان جوش سوالي ورتو آهي. آسمان اسان جي حڪم جو پائيبند آهي.

اهڙي طرح حضرت سلطان قلندر شهباز بہ نعرو هنيو آهي.

شهباز لامکانم بیرون ز کون و مکانم، مسجود انس جان ام مطلب تو آشیانم.

لا مڪان جو شهباز آهيان. ٻنهي جهانن کان آزاد آهيان. انسانن ۽ جنن جو الله آهيان، مطلب تہ تنهنجو آستانو آهيان.

من ام عثمان مروندی که یار خواجه منصورم ملامت میکند خلقِ که من بردار می رقصم.

مان عثمان مروندي آهيان خواجہ منصور جو يار آهيان. خلق ٿوڪون ٿي ڪري، مگر مان سوليءَ تي بہ نچان ٿو.

حضرت شاهہ عنايت شهيد کي يار محمد ڪلهوڙي شهيد ڪرايون ٿي مان دهليءَ سر نيزي تي ڪٽايون پيا وڃن تہ مجذوب مست ڏسي پڇيس: "پير پريان جي پڙ ۾ ڪنهن چيئہ تان پاءِ" هڪدم سر مبارڪ جواب ڏنو: دیر است کي آواز منصور ڪُهنُ شد اکنون من جلوه دهم دارو رسن را." يعني، شاهہ منصور جي اناالحق جي نعره کي گهڻو وقت ٿي ويو هو ان ڪري سوليءَ تي پهچي انهن کي نئون ٿو ڪريان.

حقيقت ۾ شاهہ منصور صوفين عاشقن جو سرتاج آهي. هر هنڌ هند، سنڌ ۾ سندس ذڪر مشهور آهي. مولانا جلال الدين رومي، شاهہ منصور جي قاتلن کي غدار ٿو سڏي، عشق جو اسلام شاهہ منصور ۽ شمس الحق تبريزي جهڙن عارفن روشن ڪيو انهن انسانن هن جهان ۾ الله وارو دين اظهار ڪيو. الله جي دين کي شاهہ منصور اهڙو پڌرو ڪيو جو عشق جي حال سندس لاشو بہ ساڙائي ڇڏيو. سڄي دنيا ۾ عارفن

جون قبرون زنده آهن، مگر شاهه منصور جي قبر نه ليندي، اهڙو هن شهنشاهه امتحان پاس ڪيو جو قيامت تائين سندس نالو روشن رهندو. ملن ۽ قاضين سمجهيو ته ڪيس ساڙي سندس خاڪ هوا ۾ اڇلائڻ سان سندس نالو گم ٿي ويندو، پر هو ته ائين فضا ۾ پکڙجي ويو ۽ سيني صوفين جو سرتاج ته حضرت امام حسين عليه السلام آهي، مگر حضرت امام حسين کانپوءِ هن پنهنجي سر جو اهڙو امتحان ڏنو جو ٻئي ڪنهن به صوفيءَ ائين نه ڪيو آهي.

رومي صاحب جا بيت

بود منصور عجب خوش زنده حال، در ره توحید او را قصد کمال.

شاهه منصور عجب خوش ۽ زنده حال هيو. توحيد جي راه ۾ ان جا سوين ڪمال آهن.

شیر مانده غرّه انا الحق نمود، گوِ چوگان عشق منصورِ ربود.

شينهن وانگر اناالاحق جي گجگوڙ ڪيائين، عشق جي ميدان جي منصور گوءِ کٽي ويو.

درس ده استاد جمله عاشقان که باتحمل بُرد بارِ ظلم شان.

سيني عاشقن کي سبق ڏيندڙ استاد هو انهن جي ظلم جو بار وڏيءَ بردباريءَ سان کنيائين.

عارفان اندر تحیر مانده اند، عامیان در عبرت او هم شدند.

سڀ عارف حيرت ۾ پيل آهن. عام ماڻهو پڻ ان جي عبرت ۾ آهن.

یك سوار تاخت بر جمله جهان، لاأبالی را کمر بسته عیان.

سڄي جهان ۾ هڪ سوار گهوڙو ڊوڙايو ظاهر ظهور بي پرواهي تي ڪمر ٻڌائين.

خلق بروئی جمع جمله صد هزار، یك تنِ نعره زده آن نامدار.

ان تي لک ماڻهو گڏ ٿيا. هڪ جٽي نامدار تيرن مان نعرو هنيو.

سه هزار هفتاد تن از عالمان همچون مور و ملخ بروئی مفتیان.

ٽي هزار ستر عالم هئا. ڪولين ۽ ماڪوڙن وانگر اتي مفتي گڏ ٿيا هئا.

Scanned with CamScanner

امتحان عشق را دادہ همین آفرین بر روح پاکش آفرین.
عشق جو اهڙو امتحان ڏنائين، جو ان جي پاڪ روح کي بہ آفرين هجي.

عضوهائی خاك پاكش سوخته، نعره انا الحق همه افروخته.
ان جا خاڪي عضوا پاڪ ساڙي ڇڏيائون، تہ بہ هر عضوي مان انا الحق جو نعرو ڪڙو ٿيل هو.

عبديت را برخانه اش برباد كرد، احديت را خرقئه آباد كرد.
ٻانهپ جو گهر ڊاٿائين احديث جو لباس آباد ڪري ڇڏيائين.

صوفيان را فخر منصور آمده عين وحدت نور برنور آمده.
صوفين کي منصور تي فخر آهي. جو وحدت جي نور کي اعليٰ نور ڪيائين.

عشق حقيقي

جنهن جي دل ۾ حقيقي عشق جو دونهون دکيو تہ پوءِ اهو مرشد ڳولي لهندو. ذات حق پاڪ سچي طالب کي منجهائيندو نہ آهي. رب العالمين جهان ۾ ٻن قسمن جا مرشد ڇڏيا آهن. هڪ مرشد رسول اللهﷺ جهڙو طالب جي رهبري ڪري گمراهي کان بچائيندس ٻيو مرشد شيطان جهڙو.

جنهن تي سرڪار رنج ٿيندي تہ اهو مرشد وڃي وٺندو. راضي اٿس تہ ڪامل مرشد ملندس جيڪو کيس الله جو سڌو رستو ڏسي رهبري ڪندس.

جيڪو دم دم ۾ خيال جي نظر سان ذڪر ڪمائي تنهن کي صوفي چئبو آهي. وذڪرربڪ في نفسڪ وارو رستو هلي. صرف ڪپڙن پائڻ سان صوفي ڪونہ ٿيندو آهي. دمن جي حفاظت واري کي صوفي چئبو آهي.

الله جي پنڌ جا سڀ ڏک سک عيد پيو سمجهندو. ڏکن کي خدا جا موڪليل سمجهي چوندو بسم الله. سچو صوفي ان کي چئجي جيڪو جسم جي قيد مان نڪري معراج ڪري. جنهن نفس سان حياتي گذاري الله اثبات نہ ڪيائين ان کي صوفي هرگز نہ چئبو اهو لعنت جو

حقدار آهي. ان کان الله ۽ رسول بيزار آهن. ڇو تہ هن روح موسيٰ کي ڦٽو ڪيو ۽ نفس فرعون جو تابع رهيو.

بيت ديوان آشڪار

صوفی آن جائی کی چون الله شد یافت راهه بعد از ان آگاه شد.
صوفي اهو آهي جيڪو الله ٿيو رستو لهي خبردار ٿيو.

ای دلا در عشق تو دیوانه باش، بر شمع حُسن چون پروانه باش.
اي دل تون عشق ۾ چريو ٿي، حسن جي شمع تي پروانہ وانگر هج.

هست بجز عشق آن ویران دل، آن دل نه بود مگر از آب و گل.
عشق کانسواءِ دل ويران آهي، اها دل نہ آهي مگر مٽي ۽ پاڻي آهي.

گرنه باشد تو متاثر از عشق او، هئی هئه از مردگی زنده بشو.
جيڪڏهن تنهنجي دل عشق کان متاثر نہ آهي، تہ افسوس آهي مئل مان جيئرو ٿيءُ.

مردہ دل آنست کی درون درد نیست، عاشق آن نیست که رخش زرد نیست.
مئل دل اها آهي جنهن ۾ درد نہ آهي، عاشق اهو نہ آهي جنهن جو منهن هيڊو نہ آهي.

عشق هدایت بکمالت بود، عشق کمالات و ولایت بود.
عشق جي هدايت ڪماليت جي آهي، عشق ۾ ڪماليت جي ولايت آهي.

عشق دو را یکی میکند، بیخ دوئی را از میان بر میکند.
عشق ٻن کي هڪ ڪري ٿو ڇڏي، وچ مان ٻيائي جي پاڙ پٽي ٿو ڇڏي.

عشق به رساند کمالت ترا، عشق به بخشد عنایت ترا.
عشق توکي ڪماليت تي پهچائيندو، عشق توکي عنايت بخشيندو.

عشق نیارد به ملامت ترا، عشق دهد درجه هدایت ترا.
عشق توکي شرمسار نہ ڪندو، عشق توکي هدايت جو درجو ڏيندو.

عشق آن شهزور بود برهمه، شیر همان است دیگران چون روبهه.
عشق سيني کان زور آهي، عشق شينهن آهي ٻيا لومڙي وانگر آهن.

Scanned with CamScanner

مانگر مڇ جي ڳالھ

ڪراچيءَ جي ڪُن ۾ مانگر مڇ رهندو هو. اتان ميربحر ست پائر شڪاري هئا. ڇهن پائرن مڇي ڦاسائڻ لاءِ سمنڊ ۾ ڄار اڇلايا. سيني جا ڄار ڦاسي پيا. سيني صلاح ڪئي تہ ٽبي هڻي ڏسون تہ ڄار ڇا ۾ ڦاٿا آهن. ڪين مانگر مڇ جي خبر نہ هئي. هنن جون ٽبيون آزمايل هيون. ڪنهن جي ٽبي پهر هئي تہ ڪنهن جي ڏيڍ پهر تہ ڪنهن جي ٻہ پهر هئي. سيئي هڪبئي پٺيان ٽبيون هڻندا ويا ۽ ڇهن کي ئي مانگر مڇ کائي ويو. سندن ستين پاءُ جو نالو مورڙو هو. سو ڏاڍو عقلمند هو. تنهن ڇا ڪيو جو هڪ ڪاٺ جي پيتي کي چوڌاري ڪاوا هڻائي ٿلهي پائيپ جهڙي ٺهرائي ان ۾ وري چوڌاري رُڪ جا ڪات ۽ ڇُرا وجهرايائين. پاڻ ان پائيپ ڪائي جي ۾ ويهي سمنڊ ۾ لهي ويو. مانگر مڇ اُتي تيار ويٺو هو ۽ مٿس حملو ڪيائين. جيئن وات ڦاڙي هن کي چڪ وڌائين تہ سندس ڀيئي ڄاڙيون ڪپجي ويون. ٻن ٽن منٽن ۾ مانگر مڇ مري پيو ۽ مورڙو ٻہ ٻاهر نڪري آيو. موتو قبل انت موتو تي ٻاهر نڪتو.

مطلب تہ ڪراچيءَ جو ڪُن هي جهان آهي هي نفس ۽ جسم مانگر مڇ آهن. سڌڙيا ماڻهو جيڪا عبادت ٿا ڪن تن کي مانگر مڇ ڳهي ٿو وڃي. ڇو تہ هي اسم اعظم جي اوزار کان خالي آهن.

مورڙو آهي روح جيڪو اسم اعظم جو خنجر کڻي اندروني مانگر مڇ کي وات ۾ هڻندو تہ سندس اندريان رئيس عضوا لا جي ترار ۽ شاهِ مردان جي ذڪر سان وڃي وڍيندو. نفس مانگر مڇ جا عضوا آهن حرص طمع شهوت ۽ ڪاڏو پيتو ننڊ عيش عشرت.

مورڙي طالب جي روح جڏهن مانگر مڇ اهو نفس ماريو تہ پاڻ آزاد ٿي ٻاهر نڪرندو پوءِ ان جاءِ تي ويندو جتي انا مدينة العلم و علي بابها موجود آهي. اها جاءِ ملڪوت ستين طبقہ آسمان تي آهي. موتو قبل اتي ٿيندو. پوءِ جيڪو هيو سو تي پوندو.

ڪاڏو ٻن قسمن جو آهي هڪڙو ڪاڏو عامن جو جيڪي نفس جي حياتي ۽ عيش عشرت ۽ ننڊ ڪاڻ آهي، عام ماڻهو الله جي ذڪر ڪانسواءِ ٿي وقت ٿا ماني کائين. ٻيو ڪاڏو خاصن جو آهي جيڪو صبح

Scanned with CamScanner

شام يا ائين پهر تا ڪائڻ ۾ سمورو وقت الله جي محبت ۾ ذڪر ۾ گذارين.

خوردن و آشاميدن خاصان ذڪر ڪردن است

يعني، خاصن جو ڪائڻ ۾ پيئڻ ذڪر ڪرڻ لاءِ آهي.

خوردن براءِ زيستن و ذڪر ڪردن است تو معتقدي ڪه خوردن براءِ زيستن است.

ڪائڻ جيئڻ ۾ ذڪر ڪرڻ لاءِ آهي. تون وري پروسو ڪيون ويٺو آهين تہ ڪائڻ صرف جيئڻ لاءِ آهي.

خاصن جو ڪائڻ پيئڻ خدا جي ياد ڪرڻ آهي. انهن جو جياپو ئي ذڪر الاهي سان آهي. عامن جو جياپو ڪائڻ پيئڻ ۾ غفلت ۾ ہڏل آهي خاص الخاص جو دين ايمان ذڪر الاهي ڪثرت سان ڪرڻ آهي. خاص الخاص جو دين ۾ زندگي عشق شهنشاهہ آهي، متواسط يعني وچولي درجي وارن جو ايمان الله آهي.

هي وجود عشق جو تنبو آهي. جڏهن عشق جي طوفان سان ڦاڙيائين تہ ٻنهي جهانن مان لنگهي وڃي ٽئين جهان ۾ پهچندو. اتي خدائي دم هڻندو تہ من خدا. مان الله آهيان، تي ڏينهن ان اناالحق جي ملڪ ۾ رهندو. ٽن ڏينهن ڪانپوءِ عبرت جو سمنڊ پيدا ٿيندو جنهن ڪي اڪئين پيو ڏسندو ڏسڻ سان ڦرجي ويندو. جيئن ڪنهن سان ڏاڙو ٿيندو آهي. ائين ڏسڻ سان هوش عقل دين ايمان سڀ ڪجهہ ڦرجي ويندس. ڪائڻ پيئڻ بند ٿي ويندس. اڃ بہ نہ لڳندس. عناصر تہ اڳي ئي هيٺين ۽ منزل ۾ سڙي ويندا آهن. باقي جيڪا عناصرن جي بوءِ رهيل هوندس سا بہ سڙي ويندس. هتان ويٺي عرش عظيم جا سڀ آواز هت پيو ٻڌندو.

بيت رومي صاحب

صورتش برخاك جان برلامكان، لامكان فوق وهم سالكان.

ان جو جسم خاڪ تي روح لامڪان تي هوندس، لامڪان ڪان سالڪن جو خيال مٿي ويندو آهي.

بل مكان ولامكان در حكم او همچون در حكم بهشت و چار سو.

مگر مڪان ۽ لامڪان ان جي حڪم ۾ هوندا، بهشت جا بہ چارَ ئي طرف سندس حڪم ۾ هوندا.

Scanned with CamScanner

هردمِ او را ایک معراج دان برسرِ فوقش نهد حق تاج آن.

ان جو هر هڪ دم معراج سمجهہ ان جي متي تي حق تعاليٰ تاج ٿو رکي.

ان حد ۾ پهچڻ کانپوءِ عاشق معشوق ۽ معشوق عاشق ٿي پوندو. عشق جي ڪماليت اها آهي. معراج وارو رستو ڪليل آهي پر جيڪو همٿ ڪندو سو پهچندو. معراج واري فقيري عشق شهنشاهہ جي وزارت آهي. جنهن تي بادشاهہ ڪاوڙيو تہ وزارت تان لاهي ڪوتوار ڪندس. جنهن صوفي نماز پڙهي تہ سمجهو تہ بادشاهہ وزارت تان لاهي ڪوتواري ڏني اٿس. ڇو تہ ان صوفيءَ بادشاهہ جي فرمانبرداري نہ ڪئي صرف نفس جي خدمت ۾ رهيو. جيڪو صوفي الله جي پناهہ کان ٽڪو ۽ بي ايمان ٿيو ۽ آخرت جي ڀَوَ کان نماز پڙهيو اهو نفس جو تابع آهي موچڙن جي ڀَوَ کان نماز ٿو پڙهي.

عام خلق لاءِ نماز چڱي آهي جنهن ۾ هنن لاءِ موچڙن جو بچاءُ آهي. سا بہ جيڪڏهن دل و جان سان پڙهيا تہ واهہ نہ تہ رياءَ واري نماز ڪچيءَ ۾ ڪِٽ اٿن. خاصن لاءِ نماز پڙهڻ گناهہ آهي. خاصا اهي جن من خدايم جو دم هنيو.

بيت

طاعتِ عامان گناهه خاصگان، وصلت عامان حجاب خاص دان.

عامن واري عبادت خاصن لاءِ گناهہ آهي، عامن جو وصل خاصن لاءِ پردو حجاب آهي.

انبيائن اوليائن ۽ عارفن تي نماز ڪانہ آهي، جيڪڏهن انهن نماز پڙهي تہ سيکارڻ جي لاءِ ڇو تہ عرب ۽ عراق ۽ شام ۾ بت پرستي هئي ان ڪري انهن کي نماز پڙهڻ سيکاريندا هئا. جيئن استاد الف بہ پڙهائيندو آهي. بندوق جي ايجاد کان اڳ مائٽ ٻارن کي ڪاٺيءَ جي ترار ڏيندا هئا. جنهن سان هو جنگ جو فن سکندا هئا. جوانيءَ ۾ ڪاٺيءَ جي ترار ڦٽي ڪري رُڪ جي ترار ڪٽندا هئا. اهڙي طرح نماز روزو ڪاٺيءَ جي ترار ۽ ڍال آهي. وحدانيت جو ذڪر دوڪاندار مرشد وٽان وڃي وٺندو. اُها رُڪ جي ترار آهي جنهن سان قلعہ فتح ٿيندو آهي.

Scanned with CamScanner

مگر هي عام ماڻهو اڄ سوڌو ڪراڙپ تائين نماز پڙهڻ چڻ ڪاٺيءَ جي ترار سان ٽا کيڏڻ جهڙ اجا ڇوڪرا آهن. مردانو رستو طالب المولیٰ مذڪر وارو وٺن تہ اها ڪاٺ جي ترار پاڻهيئي ڪري پوين. انماالحيوۃ الدنيا لعب ولهو جي ڪري ڇوڪرا آهن. جيڪو جنگ جي ميدان کان ڏچندو پيو پر امن وارو ملڪ ۽ جنگ جي ميدان ۾ رڪ جي ترار ڪم تي ڏئي، ڪاٺ جي ترار جو اتي ڪم ئي ڪونهي.

بيت

تيغ چوبين رامبُرد ر کارزار، بنگراول تان نه گردو کامگار.

ڪاٺ جي ترار جنگ ۾ ڪٽي نہ وڃ، پهريائين ڏس تہ جنگ ۾ ڪامياب ٿيندي

گربود چوبين برو ديگر طلب دُر بود الماس پيش آيا طرب.

چون نہ داري مروت و زور دست، کودکان راتيغ چوبين بهتر است.

جيڪڏهن هٿن جي طاقت ۽ مروت نٿو رکين، ٻارن واري ڪاٺ جي ترار چڱي اٿيئي.

تيغ اصل اي جوان در دست گير، تيغ چوبين کودڪِ بيڪار م گير.

اي جوانمرد اصلي ترار هٿ ۾ ڪڻ، ٻاراڻي ڪاٺ جي ترار نہ ڪڻ.

تان تو دار ری تيغ چوبين دست خويش پيش مردان احمقي است ريش.

جيستائين هٿ ۾ ڪاٺي جي ترار اٿيئي، پوءِ مرون سامهون بيوقوف ۽ سُسِتُ ليکبين.

تيغ لا در دست کُن اي پهلوان، تان رسي تو از مکان تان لامکان.

اي پهلوان لا جي ترار هٿ ۾ ڪڻ، تڏهن تون هتان لامڪان ۾ پهچندين.

تيغِ لا از بهر حق و قتل غير، مي کشا تا تو روي برنُهه طبق.

لا جي ترار حق جي غير ڪپڻ لاءِ آهي ترار وهاءِ تہ نَوَن آسمانن تائين وڃين.

تيغ لا از بهر قتل نفس خام، تا شود اين نفس تو زير لگام.

لا جي ترار هن خبيث نفس جي مارڻ لاءِ آهي، تڏهن تنهنجو نفس لغام سان جهلبو.

تان نه خواني لااله الاالله را، در نه يابي منجهي اين راه را.

جيستائين لااله الاالله نہ پڙهندين، تہ هن رستي جو ڇوٽڪارو نہ ملندءِ

ڇئن ڇوڪرين جي ڳالهه

هڪ ڳوٺ جون چار ڇوڪريون پاڻ ۾ گڏ راند ڪيڏنديون هيون. آخر چارئي ڇوڪريون وڏيون ٿيون. انهن مان هڪ ڇوڪري کي شادي لاءِ ونواهه ۾ ماٽن ويهاريو. سندس خدمت دائي جي حوالي ڪيائون. سندس جسم جا غلط وار به دائي کوهي ڇڏيندي آهي ۽ ستر ۾ رهندي آهي سندس دعا به قبول هوندي آهي.

کوهي پٽ ڪريج، پنهنجي تون پرينءَ لئه.
ٻُنڊي ڪانه ڇڏيج، جنهن مان کو ڪير ٿئي.

هي آدمي ان زائفان جيتري همت به نٿو ڪري جو هوءَ مڙس کان اڳي پنهنجو منهن پيءُ ماءُ ۽ پائرن کي به نه ڏيکاريندي آهي.

هڪ ڏينهن ٽنهي ساهيڙين ونواهه ۾ ويٺل ڪنوار کان پڇيو ته ادي توکي ڇا ڪيو اٿن. جواب ڏنائين ته ادي مون کي تڙ ڪرائي گهر جي هڪ ڪنڊ ۾ ڪٽي ويهاريو اٿن ۽ ڪنهن کي به منهن ڏيکارڻ کان منع ڪئي اٿن. ٻن ٽن ڏينهن بعد وري اچي پڇيائونس ته ادي اڄ ڇا ٿيو؟ ڪنوار چيو ته ادي اڄ آئڻ هنيو اٿن ۽ گيهه ڪٽيون ٿيون ڪارائين. ستين ڏينهن پڇيائونس ته ڪنوار جواب ڏنو ته ادي اڄ ڏاڍا تڙ ڪرائي ڪپڙا ۽ ڳهه پارايائون. ساهرن جي الو الان لڳي ويئي ڏاڍا ڏهل شرنايون وڳيون گهوٽ به ڪپڙا پائي شام جو اچي در تي ويٺو.

پرڀاڻ ڪانپوءِ سهيلين پڇيس ته ادي اڄ رات ڇا ٿيو. ڪنوار چيو ته اڄ رات نڪاح جا وڪيل آيا. ملان نڪاح پڙهيو. پوءِ گهوٽ سان لاوان ڏيارايائون. پوءِ سڀ مرد ۽ زالون هليا ويا. اسان گهوٽ ڪنوار به ڇٽا رهياسون. ڪنوار اهو چئي ماٺ ڪري ويئي. سهيلين پڇيس ته ادي پوءِ ڇا ٿيو.

ڪنوار جواب ڏنو ته ادي جيڪا پرڀي ان کي پاڻهيئي خبر پوندي اڳتي ڳالهه نه ڪبي.

عشق جو احوال به ائين آهي جنهن تي آيو اُها خبر ان کي هوندي، ٻين کي ڪهڙي خبر. هي طالب به ڪنواري زائفان وانگر آهي. هن کي

بہ ائين ڪرڻ گهرجي. حلال ۽ پاڪ ڪاڏو ڪائي عام ڪي منهن نہ ڏيڪاري ذڪر ڪان منهن نہ موڙي اسم اعظم هن جي دائي آهي جيڪو سندس دل جي صفائي ڪندو رهندو. ماءُ هن جي مرشد آهي. نفساني خيال سهيليون اٿس. حضرت عشق بادشاهہ طالب جو گهوٽ آهي. جنهن طالب ڪنوار وانگر پرهيز ڪئي تہ ڪنهن نہ ڪنهن ڏينهن عشق شهنشاهہ طالب جي سيني واريون دهل شرنايون وڄائي گهوٽ ٿي سندس گهر اچي لهندو. مسلمانن جا طعنا تنڪا دهل شرنايون آهن. ڪو نيڪ چوندس تہ ڪو بد پيو چوندس. ڪو بي دينو ملحد چوندس. هو چوندو تہ مان خدا آهيان ٻانهو نہ آهيان.

حيف آهي ان صوفيءَ ڪي جو زائفان جيتري بہ پرهيز نٿو ڪري تہ وٽس گهوٽ ڪيئن ايندو. زائفان بہ جيڪا بنا پرهيز جي جهنگ جهر گهمندي وتندي تنهن کي گهوٽ ڪيئن قبوليندو.

ننڍن ٻارن جي سنگت

ننڍا ٻار راند ڪيڏندي چوندا آهن تہ الله سائين جا گابا چاريندين. پيو چوڪر هائو ڪندو. وري چوندس تہ ڪتي ٻلي ڪان ڪونہ ڊڄندين. چوندو تہ نہ. پوءِ آزمائڻ لاءِ چوندس تہ تاڙي ڪن ڦوڪ. انهن مان هڪ جو نالو ڪٽندو. پوءِ تاڙي يا ڦوڪ سان اک ڇنڀيائين تہ چوندس تہ تون ڊڄي وئين تون الله جا گابا نہ چاري سگهندين.

مطلب تہ ذڪر ساهہ سان ڪمائڻ الله جا گابا چارڻ آهي. ڪتو ٻلو نفس ۽ شيطان آهن. تاڙي ڦوڪ ملامتون ۽ مصيبتون آهن. جيڪو انهن تڪليفن ڪان نہ ڊنو سو الله جي گابن چارڻ جي لائق آهي. چارڻ وارو ساڳيو سرتي پوندو. پوءِ اهو الله واري جوءِ ۾ وڃي پهچندو. اتي پهتو تہ هتيڪو ٿيو.

حضرت موليٰ عليہ السلام

هڪ دفعي ڪنهن شخص موليٰ پاڪ ڪان پڇيو تہ سائين الله جي اسم ۾ ڪهڙي فضيلت آهي جو سيڪو ٿو وٺي. پاڻ فرمايائون تہ مجهول صبر ڪر ائين نہ چؤمتان قيامت اچي وڃي. ڇو جو بي ادبي ٿو ڪرين.

Scanned with CamScanner

واٽڙا ٻئي جهان تاراجيءَ جي هڪ پڙ ۾ وجهجن ٻئي پڙ ۾ اسم الله جو وجهجي تہ بہ اسم اعظم وارو پڙ ڀاري تي پوندو.

هن اسم اعظم ۽ الله جي ذڪر ڪي اهڙي فضيلت آهي جو جيڪڏهن ڪو آدمي زمين ۽ آسمان مانيون ڪري جبل ۽ واري مصري ڪري درياهن ۽ سمنڊن جو پاڻي گيهہ ڪري انهن جي ڪٽي پوري مسڪينن کي کارائي تہ بہ ان خيرات جي ثواب کان الله جي ذڪر جو هڪ ڀيرو دم سان سيني تي گهمائڻ جو درجو وڌيڪ آهي.

بيت رومي صاحب

لفظ الله اسم بالا شان دان، که اندرون آرام شد کون و مکان.

الله جو اسم وڏي شان وارو آهي ڇو تہ ان ۾ ٻيئي جهان سمايل آهن.

الف الله هر دو کون را ابتدا، هرعلم هر کتب را الف او ستا.

الف الله ٻنهي جهانن جي ابتدا آهي هر هڪ خواه ڪتاب جو الف استاد آهي.

نام دیگر جملها را فنا است، تاز آدم نام الله را بقا است.

ٻين سيني نالن کي فنا آهي. آدم عليہ اسلام کان الله جي نالي کي بقا آهي.

مغز جمله عالم و دیگر چون پوست، پوست فانی است باقی نام دوست.

ساري جهان جو اهو اسم مغز آهي، باقي جهان کل آهي، کَلّ فاني آهي دوست جو نالو باقي آهي.

پوست دیدن دید نابینا کُند، مغز دیدن موبه موبینا کند.

کل ڏسڻ سان انڌو ڪندي اکين کي مغز جو ڏسڻ وار وار مان ديد پيدا ڪندو.

کور بهتر چشم آن کی رؤحق، گشت نادیده سیه باشد ورق.

جن اکين الله نہ ڏٺو سي انڌيون ڀليون نہ ڏسندڙ اکين لاءِ هر شيءِ ڪارو پنو آهي

گفت المعنیٰ هو الله شیخ دین، جمله اطباق آسمان وهم زمین.

دين جي مرشد چيو سيني آسمانن ۽ زمينن جي طبقن جي معنيٰ الله آهي.

بحر معنیٰ هاست رب العالمین، همچون خاشاکِ در آن بحر روین.

رب العالمين معنيٰ جو سمنڊ آهي، ٻيا سڀ هلندڙ درياهہ ۾ ڪک پن آهن.

سڪي بنڊ ۽ ٻيڙيءَ جي ڳالھ

درياھ ۾ سڪل بنڊ ٻڏندو ترندو اچي ٻيڙيءَ وٽان لنگهيو ۽ ڪاٺونس پڇيائين تہ تون ۽ مان ٻئي ڪاٺ آهيون تون پاڻ بہ ترين ٿي ۽ هزارين مڻ بار بہ کنيو ٿي اچين. مان تہ پاڻ ئي درياہ ۾ نٿو تري سگهان. ان جو ڇا سبب؟ ٻيڙي چيس تہ مون کي ڪاريگر جا هٿ لڳل آهن. مگر تون ڪنهن ڪاريگر وٽ ويو ئي ناهين.

مطلب تہ جنهن ماڻهوءَ کي ڪنهن ڪاريگر يعني مرشد جو هٿ لڳو آهي سو بہ ٻيڙيءَ وانگر ٻنهي جهانن ۾ تري ويندو. پاڻ تہ ترندو ٻين کي بہ تاريندو. عام ماڻهو سڪا بنڊ آهن. جن کي ڪنهن ڪاريگر مرشد جو هٿ لڳل نہ آهي. اهي ٻڏي ويندا ۽ وڃي جهنم ۾ پوندا. جن لاءِ قرآن ڪريم فرمايو آهي تہ لَايَموتُ فِيهَا وَلاَ يَحيٰ. يعني ان ۾ نڪي مرندا نڪي جيئرا ٿيندا. بيهوشيءَ جي حالت ۾ پيا سڙندا.

بيت رومي صاحب جو

هرکه اوبی مرشد روبی راهه شد، اوزغولان گمرهه و دو چار شد.

جيڪو مرشد کان سواءِ هن رستي ۾ هليو اهو ڇٻن ۽ ٿمَنِ جي آواز تي پلجي دربدر ٿيندو.

بهترین در هردو عالم پیردان، مرشد کامل خدا اکثیر دان.

ٻنهي جهانن ۾ مرشد کي وڏيڪ سمجھ ڪامل مرشد کي خدا اڪثير سمجھ

هرکه اوبی مرشد کامل بود، او به راه و گمره و مائل بود.

جيڪو بنا ڪامل مرشد جي هوندو اهو پلجي لڙِي ويندو.

شريعت طريقت حقيقت ۽ معرفت جي تشريح

شريعت ۽ طريقت ڇا آهي. شريعت گمراهيءَ کان بچڻ لاءِ هڪ روشن چراغ مثل آهي. ان تي عمل ڪندي طالب ڪامل مرشد جي امر تي هلي تہ اها طريقت آهي. شريعت ۾ حلال حرام نيڪ ۽ بد جي سڃاڻ ٿئي ٿي. مگر طريقت سان هلندي جڏهن عشق جي شهر ۾ پهتو ۽ سڀ ڪجھ اکين سان ڏسندو تہ اها حقيقت آهي. جڏهن ان شهر ۾

ويو تہ شهر جو مالڪ ٿي پوندو. ان شهر ۾ تي ڏينهن رهندو. اُتي بيخوديءَ جو دم هڻندو. ان بيخوديءَ جي تختگاهہ ۾ اهڙو اثر آهي جو زمين ۽ وڻن مان هڪ ساڳي ٻولي پيو پڙندو.

سيئي آدمي ان شهر جا حقدار آهن پر ڇا ڪجي جو شرالوسواس الخناس نفس خلق کي گمراهہ ڪري ڇڏيو آهي. ان نفس ۽ روح جون ٻہ مختلف فوجان آهن. جيئن ٻن بادشاهن جون سرحدن تي فوجون بيٺل هونديون آهن. ائين عام ماڻهن وٽ نفس جي فوج طاقت واري آهي. تنهن ڪري سندن روح ڪمزور آهي. جنهن ڪري سندن روح حق کي نٿو پهچي سگهي. جيڪڏهن ڪو لڪي دمن واري فوج کي زور وٺرائي تہ نفس کي شڪست ڏئي وجهندو ۽ پاڻ اها ذات ٿي پوندو. عشق جي شهر جو مالڪ پاڻ ٿي پوندو.

جڏهن عارف بيخودي جو نعرو هڻي ان محلات ۽ تخت کي ڇڏي ٻاهر نڪتو تہ پريان معرفت جو سج اڀريل آهي، ان جو نالو معرفت آهي. عربيءَ ۾ مقولہ آهي تہ لَو ظَهَرَتَ الحَقَائِقُ بِظُلَمتِ الشرايع يعني حقيقت ظاهر ٿي پيئي تہ شريعت لڪي ويندي. شريعت مثال آهي ڏيئي جي، جڏهن سج اڀريو تہ ڏيئو ختم ۽ شرمسار ٿي ويندو. ٻتي جي روشنائي اونداهي ۾ ڪم جي آهي مگر سج اڀرڻ کانپوءِ ٻتي ڪهڙي ڪم جي.

جيستائين آدمي جسم ۽ نفس جو قيدي آهي تيستائين مٿس شريعت لاڳو آهي. جسم جي قيد مان نڪتي کان پوءِ ساڻس شريعت جو ڪوبہ واسطو ڪونهي. پوءِ هو عين ذات آهي. ذات حق بادشاهہ آهي شريعت ڪوٽوار آهي. بادشاهہ تي ڪوٽوار جو ڪهڙو حڪم هلندو. ذات نہ هندو نہ مسلمان.

"الله نہ سمون سومرو نڪي منجهان سيدن
وحده لاشريڪ له جهڙس ڪونہ ڇون"

جنهن پاڻ سڃاتو تہ ان جو آخري نعرو اناالحق آهي. جنهن پاڻ نہ سڃاتو تہ ان جي آخري منزل هن آيت مطابق ياليتني ڪُنتُ تُراباً آهي.

Scanned with CamScanner

ڪوٽ ۾ قاتل قيديءَ جي ڳالھ

مثال جيئن ڪو آدمي وڏي ڪوٽ ۾ واڙيل هجي. سندس ڪوٽ جي ٻاهران درياھ پيو وهي. هي ويچارو اُڃ جي تڪليف ڪان اندران پاڻيءَ ۾ پٽر پيو اڇلي پاڻيءَ جي ڇيڪي تي خوش پيو ٿئي تہ اجهو تو پاڻي پهچي. آخر پٽر اڇلي خواھ ٿڪ ڏيئي ڪوٽ وڏي هجڻ ڪري نہ نڪري سگهيو نہ پاڻيءَ تي پهتو.

هي آدمي بہ هن جسم جي ڪوٽ ۾ قيد ۽ بند آهي هڪ نہ پر سڀ ماڻهو ان ڪوٽ ۾ بند آهن. درياھ اعظم ذات ذوالجلال آهي. سڀ ڪو ماڻهو هندو هجي يا مسلمان. الله ڏسڻ جي خواهش رکي ٿو. پر ملان قاضي پير مخدوم سيني ڪي ان درياھ جي پاڻيءَ پيئڻ جي سَڌَ آهي. اهي صرف ظاهري عبادت ڪري دعائن جا ڀڪن جا پٽر ٿا اُڇلين انهن پٽرن اڇلڻ سان سندن اڃ ڪانہ ٿي لهي نہ وري درياھ تو نظر اچين.

• ائين پاڻيءَ ڏسڻ ۽ حاصل ڪرڻ ڪانسواءِ اڃ ۾ مري ٿا وڃن.

مگر جن ڪي مرشد ڪامل هٿان ان جسم جي ڪوٽ ڪي ڪاٽ هڻڻ لاءِ ذڪر جو رنبو مليو سي اها ڀت ڀڃي درياھ ڪي پهتا.

• اهي درياھ جو پاڻي تہ پي ويا پر سڄو درياھ پاڻ تي پيا.

انهن ڪي وڏڪر ريڪ في نفسڪ وارو مضبوط رنبو مليو انهن ڪي تہ ڀت ڀڃڻ سولي تي پين. ملان قاضي پير مخدوم شيخ مشائخ غوث قطب ان جسماني ڪوٽ جي قيد ۾ رهجي مري ويا.

اقيمو الصلواة و اتو الزڪواة جا پٽر ڪوٽ مان اڇلي ٿڪجي پيا مگر درياھ تي نہ پهتا.

عظيم ڪتيءَ جي کوئن جي ڳالھ

عظيم ڪتيءَ جي گهر وارا ساري رات اٿو پينهي ڪافي اٿو گڏ ڪري رکندا هئا. صبح جو ڏسن تہ اتي جا ٿانوَ خالي پيا آهن. اڇا ڪٽي ڏسن تہ گهر ۾ کوئن ٻرڙڪري اٿو ڪائي ناس ڪري ڇڏيو آهي.

عظيم ڪتي آهي نفس. جنب آهي دل. ماڻهو ساري رات نمازون تسبيحون ۽ تهجد تحليل پڙهن. صبح جو دل ۾ خيال اچين تہ اڄ رات

اسان ڏاڍي عبادت ڪئي آهي. بيهي بيهي پير سڄي ويا آهن. اهي خبيث خيال سندن دل ۾ اچن تہ سندن سڀ عبادت ناس ٿي وڃي.

بيت رومي صاحب

زبان در ذکر دل در فکر خانه، چه حاصل ازین نماز پنجگانه.

زبان ذڪر ۾ ۽ دل گهر جي فڪر ۾، اهڙي پنج وقت نماز مان ڇا ملندو.

آن نمازِ تو کند آخر تباهه، مکرها باطل کنند رویت سیاهه.

اها نماز آخر توکي تباهہ ڪندي ڪوڙ ۽ مڪر تنهنجو منهن ڪارو ڪندو.

عشق جي بيداري

عشق جي بيداري ملڪ فلڪ جنن انسانن خواهہ ٻنهي جهانن جي حياتي آهي. عشق جي اچڻ سان ظاهر باطن گم ٿي ويندو. ڪثرت عدم ٿي ويندي، عشق جي ذات کي بقا آهي. ٻئي جهان ان جي موج آهن. پاڻ کي ڪرَ ئي ڪانهي. قاضي تم کو کيا کهون جو يار موجدا رهوا، بحر لهر دا رهوا.

ظاهر باطن عشق جي حڪومت ۾ دٻدٻو آهي عشق شهنشاهہ ظاهر خواه با طن کان نرالو آهي. ظاهر توڙي باطن جي هلائڻ لاءِ ملازم رکيل اٿس. هڪ وزيراعظم ۽ ٻيو نائب وزير اٿس. جنهن جو نالو احمد بہ آهي. محمود بہ اٿس ٽيون دفتر دار اٿس ڪائنات جو دفتر ان جي هٿ ۾ آهي. ان جو نالو شاهہ مردان آهي. دفتر جي مالڪ جو لقب شير يزدان آهي. جنهن کي وٽيس تہ قبول ڪري يا رد ڪري يا داخل ڪري نہ ڪري، سڀ ڪجهہ سندس اختيار ۾ آهي. چوٿون صوبيدار آهي جنهن جو نالو عزرائيل آهي. اهو سمورو عملو وزيراعظم جي هٿ هيٺ آهي.

زمين آسمان ۽ عرش ڪرسي جي ٺهڻ کان اڳ اسان ايترو پري رهنداهئاسون جيترو هتان عرش عظيم پري آهي. ان پنڌ جي اڌوڻ جيترو پري هڪ ڪکري آهي ان ڪکريءَ مٿان تخت هو ان تي رهندا هئاسون اڪيلا هئاسون. هاڻي هن مٽيءَ جي جامي ۾ آهيون. اسان کي هن کيل تماشي ۾ 90 ورهيہ ٿيا آهن. اسان کي هن جاميءَ جي

Scanned with CamScanner

حياتيءَ ۾ شاهہ اعظم جي تخت تي رهندي چاليهہ ورهيہ ٿيا آهن. وزير اعظم وٽ ٽي ڏينهن رهياسون پوءِ پري لنگهي وياسون.

بهلول داناءَ سان منسوب ڳالهہ:

چه خوش گفت بهلول فرخنده فال که من از خدا پیش بودم دو سال.

بهلول داناءَ ڪهڙو نہ چڱو چيو آهي تہ مان خدا کان بہ سال اڳي هوس. مگر اسان جو چوڻ آهي تہ اسان الله کان ٽي سال وڏا آهيون.

هجي ڪو واقف جيڪو هن ڳجهارت کي پچي. عام ماڻهو چا سمجهندا. هن ڳالهہ کي اهي سمجهندا جيڪي جسم جي قيد مان آزاد ٿيا هوندا.

بيت

شکم پرور چه داند این سخن را، مگر آن کس که بازد جان وتن را.

من سه سال قبل بودم از خدا، این رموز کس نه داند جُز خدا.

پيٽ پالو هن ڳالهہ کي چا سمجهندو اهو ڄاڻندو جنهن جسم ۽ جان سان کيڏيو هوندو.

مان خدا کان ٽي سال اڳ هيس، هن اشاري کي خدا کانسواءِ ڪي بہ نہ ڄاڻندو.

احد احمد ۽ علي ٽيئي هڪ آهن مگر جاين ۽ حدن جا نالا آهن. حضرت شاهہ عبداللطيف ڀٽائي رحہ چيو آهي تہ ٽيڏيون پائن ٽي هوت مڙيوئي هڪڙو.

جڏهن طالب دفتر دار وٽ ويو تہ پاڻ سڙي عين شمع تي پوندو. پوءِ طالب کي پروانو ڇئبو دفتر دار ان وقت سندس نالو سلطان العارفين رکندو.

عشق جو بيان ڪهڙو لکون، سَوَ قيامتون ۽ ڪائناتون پوريون ٿي وڃن تہ بہ عشق جو بيان پورو ٿي نہ سگهندو. عشق جو بيان ماڻهو ڪري تہ هوش ختم ٿي ويندس. عشق جو بيان عشق ئي ڪري سگهي ٿو. اسان جي ڏاڏي حضرت رسول ڪريم ﷺ بہ عشق جو بيان اشارن ۾ ڪيو آهي. مگر وضاحت نہ ڪئي اٿس. خلق جي عقل مطابق ڳالهايو اٿس، اسان جي ڏاڏي جو دماغ ۽ سينو اعليٰ هو. هيءَ ڳالهہ لکڻ جهڙي نہ آهي پر چريائي ۾ لکي ويٺا آهيون.

ساري جهان کي ڪفر جو جهٽيو پڌل آهي. اهو جهٽيو اهڙو مخفي آهي جو ڪنهن کي بہ خبر ڪانهي. توڙي هزار حج ڪري ڪعبہ ۾ مري تہ بہ اهو جهٽيو نہ ٽٽندس. مگر اهو جهٽيو شاهہ اعظم جي روبرو ڇڇندو آهي.

مصرع:ذات نسورو نور، صاحب سانگ ڪيو صورت جو

جهٽئي ٽٽڻ ڪانپوءِ ڪاٽي رسول خدا ﷺ تي پوندو. ڪاٽي ڪل شيءِ محيط تي پوندو. ڪاٽي پاڻ الله تي پوندو. هر جاءِ تي پاڻ کي پيو ڏسندو. جڏهن شاهہ عظيم جي روبرو پهتو تہ جهٽيو نڪاءُ ڏيئي ٽٽي پوندس.

رقصيم برقصيم که خوبان جهانيم، نازيم به نازيم که ماعين عيانيم.

نچان ٿو نچان ٿو جو جهان جو محبوب آهيان. ناز ناز ٿو ڪريان جو ظاهر ظهور آهيان

خلق جو الله اهڙو آهي جو تعريف تي خوش ٿئي. مينهن وسائي روزي ڏئي، چڙن کي زالون ڏئي، ماڻهن کي مال ۽ پٽ ڏئي.

من تازه خدا داريم از ڪُهنه خدا بيزاريم

يعني، اسان جو الله نئون آهي، پراڻي الله کان بيزار آهيان.

صوفي جڏهن حَسبِيَ الله کان لنگهي ويو تہ الله الله کي واٽ ۾ ڇڏيندو.

قحبئه زن شوهرنرمي دهد.

اسان جو الله اهڙو آهي، جو لک انتظاريون ڪريونس تہ بہ واجهائي ئي ڪونہ نہ وري مرڪي. اهڙي ناز ۽ بيپرواهيءَ جي خمار ۾ لااحتياج آهي. هيءَ ڳالهہ اهو مڃيندو جيڪو جسم مان نڪتل ۽ قتل ٿيل هوندو.

اُقتُلُونِي اُقتُلونِي يَاثِقَاتُ۔اِنَ فِي قَتَل حَيَاتُ فِي حَيَاتُ.

اي وڏي شان وارا وري قتل ڪر، قتل ڪري بيشڪ قتل تنهنجي ۾ زندگي آهي، حياتي آهي.

شهر راهِ از ڪور ڪئي پرسد بگو

يعني، انڌي کان ڪير دڳ پڇندو ۽ هو ڪهڙو دڳ ڏيندو.

Scanned with CamScanner

کیست نابینا ز راز ش بی خبر، هست در بند هوائی در حذر

اندو اهو آهي جيڪو خدا جي راز کان اڻ ڄاڻ آهي، ٻئي جهان ان جي پيرن جي مٽي آهن.

عرش عظيم تي ذات ذوالجلال جو نالو احد آهي. ائين آسمان تي نالو احمد ﷺ اٿس، ستين آسمان تي نالو علي ؑ اٿس. زمين تي نالو محمد ﷺ اٿس. اهي سڀ نالا ان ذات جا آهن.

احد برعرش احمد برفلك، شد محمد بر زمين این نام يك.

احد احمد دان علی را در بیان، سر وحدت و معرفت کرده عیان.

عرش تي احد ۽ آسمان تي احمد، زمين تي ٻه ان جو نالو محمد آهي. بيان ڪرڻ ۾ احد احمد ۽ علي نالا آهن، اهو معرفت جو راز آهي جيڪو ظاهر ڪيو سين.

نفس نامراد آهي جيڪو ڳالهين ڪرڻ سان نہ مرندو آهي، جيڪو ذڪر ۾ جان جلائيندو تہ ان جو نفس مرندو آهي. بنا ذڪر جي فقيري ڪنهن ڪم جي ڪانہ آهي، هي سر جو سودو آهي سر ڏيندو تہ سر ملندس. هي اصل وحدانيت جي درياهہ جو قطرو آهي. هن بوتي ۾ اچي قيد ٿيو آهي. هن بوتي جي قيد ۾ پيل آهي. هن بوتي جي ڪوٺي کي سَوَن مٿن جا قلف لڳل آهن ۽ انهن جي ڪنجي ٻہ آدميءَ سان ساڻ آهي. اهي نفس جون سڏان رات ڏينهن انسان جي خيال ۽ ذهن ۾ رهن ٿيون. جيڪي سمجهو تہ قلف آهن. اهي قلف اسم اعظم جي ذڪر جي ڪنجي ڪانسواءِ نہ لهندا آهن. جي قلف لهي پيا تہ هڪ قدم بوتي جي مٿان رکندو تہ ٻيو قدم آسمان تي پهچندس. اها وک هر هڪ آسمان جو مفاصلو طئي ڪندي ستين آسمان تي وڃي قرار وٺندو.

بيت

مردتا نه نبد بر نفس پاء، ره کجا یا بدبه درگاهِ خدا

این عجب که جان به زندان اندر راست وان گهی مفتاح زندانش به رست.

يعني مرد جيستائين نفس تي قدم نہ رکندو تيستائين خدا جي درگاهہ جو رستو ڪيئن لهندو.

انصاف اهڙن ماڻهن جو آهي جيڪي ڪنجي هوندي بہ قيد ۾ بند آهن ۽ قرار سان ننڊ ۾ ڦوڪون پيا ڏين.
عجب اهو آهي جو جان قيد ۾ آهي ۽ ڪنجي بہ سندن هٿ ۾ آهي.

لٽن پريلن جي ڳالھ

جيڪڏهن ڪو ماڻهو رهي بہ درياهہ تي ۽ سندس جسم ۽ ڪپڙا گپ ۾ پريل هجن. جيستائين تڙ ڪري درياہ ۾ ٽٻي هڻي صاف نہ ٿيندو تيستائين ان گپ ۽ ميراڻ جي مصيبت ۾ رهندو.

اها ميراڻ نفس جي شهوت جي باهہ اٿس. طمع جي گپ جسم ۽ ڪپڙن کي لڳل هجيس. اها ميراڻ ۽ باهہ آهي جيڪا دوزخ جي باهہ آهي. ان جو وسامڻ ڏکيو آهي. مگر جڏهن انسان اسم اعظم جي درياهہ ۾ ٽٻي هڻندو تہ ان باهہ کان بچندو.

ذڪر ڪل پنج آهن. ان مان دم وارو ذڪر ساهہ سان ڪمائڻ سان يدخلون في دين الله ۾ داخل ٿيندو تہ باهہ بہ وسامي ويندس. انکانپوءِ مَن عُرُوجُ الرُّوح تيز الفلڪ جو اسرار ظاهر ٿي پوندس.

انهن پنجن ذڪرن مان هڪ خاص ذڪر آهي جيڪو نفس جو قاتل آهي. ٻيا چار ذڪر نور جلال مان آهن. نفس بہ نور جلال مان آهي. جلال سان جلال خوش ٿيندو آهي. انهن مان پنجون ذڪر شهنشاهہ ذڪر آهي سو نور جمال مان آهي. باقي ٻيا ذڪر ان جا زيردست آهن. ان ذڪر کي رسول الله بہ مخفي رکيو آهي، ان ذڪر جي شان جي خبر ان کي هوندي جيڪو فنا في الله ۽ بقا باالله جي درجي جو هوندو.

نور جلال باهہ آهي ۽ نور جمال پاڻي آهي جيئن پاڻي باهہ کي وسائي ڇڏيندو آهي. ذڪر نور جمال بہ نفس جي باهہ کي وسائي ڇڏيندو آهي. مگر هنن ذڪرن سان نفس کي مچرجي چڪ جيترو بہ اثر ڪونہ ٿيندو آهي. مگر هن شهنشاهہ ذڪر سان نفس نابود ٿي ويندو آهي. ان کانپوءِ فلڪن مان هڪ صورت ظاهر ٿي پوندي، جنهن کي روحاني اکين سان پيو ڏسندو ۽ نفساني اکيون بہ روح جي زور سان پيون ڏسنديون. جنهن کي فلڪن مان اهو ديدار ڪليو تہ زبان بند ٿينديس. ڪائڻ بہ ڳهتجي ويندس. ماڻهو ويجهو ايندس تہ وجد حال

پئجي ويندس. اهو نيشان ان جي معراج ڪلڻ جو آهي. اهو رستو ذڪر اسم اعظم ئي کوليندو. ان جي نظر هيٺ هوندي. آسمان ڏانهن نهاري نہ سگهندو. متي نهاريندو تہ وجد پوندس، ان صورت جو مثال لاچار سج سان ڏجي ٿو ڇو جو دنيا ۾ ٻي ڪابہ اهڙي شيءِ نہ آهي.

متان سمجهو تہ هيءَ ڳالهہ ڪا ننڊ يا مراقبي جي آهي. هيءَ ڳالهہ بيداري ۽ هوش هوشياري سان ٿا ڪريون. هيءَ ڳالهہ چوڏهن علمن جي تحصيل جي آهي جيئن پي ايچ ڊي ڪندا آهن سياست ۾ هيءَ ڳالهہ بہ الوهيت جي سياست جي آهي. عاشق جڏهن جسم مان نڪري حقيقت جي سج ۾ ٿبي هڻندو تڏهن اهو بدرمنير ۽ حقيقت جوسج ٿي پوندو. مصرع: تهانپوءِ پرہجهن پڪا پنهوارن جا. ان مهل عاشق هي نہ رهندو مگر هو ٿي پوندو. ڪنهن مدت ڪانپوءِ هي هوسارو هڪ ملڪ ٿي پوندو.

جڏهن عاشق هو ٿيو تڏهن ڪل ڪثرتي آواز بہ پنهنجا آواز پيو سمجهندو. ٻي سڀ شيءِ وصل ساڻ قرار وٺندي آهي مگر هي وصل بہ فراق جهڙو آهي. فراق بہ اهڙو جو واويل جهڙو جيڪو ڪڏهن ڪٿي ٻڌو بہ ڪون اٿئون جو وصل بہ فراق ٿي پوي.

نَعلَنِ جي چور جي ڳالهہ

هڪ شخص جابلو ملڪ ۾ رهندو هو. جبل جا ماڻهو گهوڙن ۽ گڏهن جي سنبن ۾ نعل هڻندا آهن تہ متان انهن جا پير گسي نہ وڃن. اهو شخص لوهرن وٽان نعل چورائي گذر ڪندو هو. هڪ درويش چيس تہ نعلن جي چوري مان ڇا ملندءِ لعلن جي چوري ڪر. هن پڇيس تہ لعل جي چوري ڪٿان ڪيان. فقير چيس تہ تنهنجو هر هڪ دم لعل آهي. پوءِ فقير اسم اعظم سمجهايس. جنهن سان هو محڪم ٿي ويهي رهيو. عاشق جي فيض مان چور واصل باالله ۽ بقاالله جي درجي تي پهتو.

خواب واري جي ڳالهہ

هڪ دفعي حيدرآباد جي شخص خواب ۾ دهلي جي شهر ۾ خزاني جي ڪوٺي ڏٺي. هاتفي آواز ۾ حڪم ٿيس تہ اها ڪوٺي تنهنجي آهي ۽ وڃي هٿ ڪر. صبح جو ننڊ مان اٿڻ سان پيادو منهن ڪري

Scanned with CamScanner

نڪري پيو. سوين ڪوهہ پنڌ ڪري وڃي دهليءَ نڪتو. شهر ۾ پهچي ان جاءِ جي ڳولا شروع ڪيائين. بک اڄ تي بہ سال پورا ڪري ڳوليندو رهيو. ڪوئي لڏائين ڪانہ. رات جو هڪ صوفي عارف جي مڪان ۾ رهندو هو. ننگر ڪائي صبح جو وري پڇا ڪري ڳولا لاءِ ويندو هو. هڪ ڏينهن هن کي پريشان ڏسي فقير پڇيس تہ توسان ڪهڙي ويڌن آهي. جنهن تي هن فقير کي خواب واري سموري ڳالهہ ڪري ٻڌائي.

فقير صوفيءَ چيس تہ بيوقوف هيترا سال رليو آهين. اڳي تہ ٻڌائين ها. هاڻي ٻڌ! دهلي تنهنجي دل آهي ۽ ان ۾ دَمَ خزانو آهن. اٿين چئي ذڪر الاهي سمجهايائينس. جنهن سان هو مشغول ٿي ويهي رهيو. آخر منصوري منزل ۽ فنا في الله جي درجي کي پهتو. هاڻي هن وٽ هزارين ماڻهو اچڻ وڃڻ لڳا. سيڪو نياز نذر پيو ڏئيس. پئسن جا ڪوڙ ٿي ويس. پئسن ڏي نهاري بہ ڪونہ پيو. ڪنهن پڇيس تہ پئسن کي هٿ ڇو نہ ٿو لائين. جواب ڏنائين تہ ان ملڪ ۾ ويو آهيان جتي منهنجي مٿان لعلن ۽ موتين جو مينهن ٿو وسي، هي پئسہ حرام ٿا نظر اچن. هن مان ڍونڍ جي ڏپ ٿي اچي. اهڙو صاحب ڪماليت جو ٿي پيو جو اَلدُنيُا جِيفَة پيو سمجهي.

بيت

چيست دنيا دم بود اندر وجود، نحن اقرب نام او راشد نمود

دم بود بل عين حق و عين ذات، آن بنده خوش که دم خود راشناخت

هر که دم نه شناخت او محروم شد، از دو عالم نامِ او معدوم شد

دنيا ڇا آهي، هن وجود ۾ جيڪي دم آهن. نحن اقرب ان جو نالو ٿيو. دم هيس پر عين حق ۽ عين ذات ٿي پيس، چڱو اهو آهي جنهن پنهنجي دم کي سڃاتو.

جنهن دم نہ سڃاتو اهو محروم ٿي ويو. ٻنهي جهانن ۾ ان جو نالو ختم ٿي ويو.

شينهن جي ڳالهہ

پيا جانور سڀ پيا لين، مگر شينهن گهٽ ليندو آهي. جنهن بہ جوءِ ۾ شينهن رهندو تہ ان ۾ سندس هاڪ ۽ خوف ڇانيل هوندو. سندس پير ۾

جي رهندا تہ گدڙ ۽ لومڙ ڦيڪاري ۽ فشري ڪري ٻين جانورن کي اطلاع ڏيندا رهندا آهن مگر شينهن انهن تي ڪن ئي ڪونہ ڏيندو آهي.

عام ماڻهو بہ جهنگلي جانورن وانگر آهن. فقير جن من خدايم جو دم هنيو سي شينهن آهن. اهڙن عارفن کي شينهن چئبو آهي. گدڙ ۽ ڦيڪاريون اهي عارفن عاشقن جا منڪر ۽ حاسد آهن. اهي ملان ۽ قاضيءَ جي روپ ۾ عارفن جي مخالفت ۽ شڪايت ڪندا رهندا آهن. چوندا آهن تہ فقير اناالحق جو نعرو هنيو آهي ۽ ڪافر ٿي ويو آهي. شيعن کي چون تہ فقير الله ٿو سڏائي سنين کي چون تہ فقير خليفن جي گلا ٿو ڪري.

نادان ائين نہ ٿا سمجهن تہ جنهن ذات حق ۾ ٿبي هنئين ۽ خود ذات ٿي پيو. سو صفات ۾ مشهور ٿيو. جيڪو عين الله ٿي پيو سو خليفن ۽ ٻي مخلوق جي ڪهڙي محتاجي ڪيندو. خليفا تہ هن جي هٿ جا ٺهيل آهن.

عام ماڻهو فقير تي بهتان ان ڪري ٿا هڻن تہ جيئن ڪوبہ سني يا شيعو وٽس وڃيئي نہ. متان فقير وٽ ماڻهن جو اجتماع ٿئي. پر جيڪي الله وٽ قبول پيل آهن. تن کي الله ئي ٿو موڪلي جيڪي اچي ٿا فقير وٽ حاضر ٿين. جن تي الله ناراض آهي سي فقير جي حاضريءَ کان محروم ٿا رهن.

ڏسو تہ سلمان فارسي پهريائين آتش پرست هو. ڪٿان اچي رسول الله ﷺ وٽ پهتو ۽ فيضياب ٿيو. ڏسو تہ اهو درگاهہ الاهيءَ ۾ قبول پيل هو. جنهن ڪري رسول الله ﷺ فرمايو آهي تہ اِلسُلَيمانُ مِن اَهلِبَيتَي. يعني سليمان منهنجي اهليبيتن مان آهي. وفاداريءَ سبب سيدن ۾ شمار ٿي ويو.

رسول الله ﷺ جي شهر وارا ابوجهل، ابولهب، ابوسفيان ۽ عبدالله بن ابي مناف سندن پاڙيسري هئا، ان هوندي بہ منافقي نہ ڇڏيائون. اهڙا منافق ۽ بي اعتبار اڄ تائين هلندا ٿا اچن. پري کان اچي ماڻهو فيض وٺي ٿا وڃن، مگر ويجهڙائي وارا بي فيض ٿا وڃن.

درين پيش من، پيش من درين. ترجمون فارسي

يمن ۾ رهندڙ مون سان گڏ آهن. مگر مون سان گڏ رهندڙ مون کان يمن - جيترو پري آهن.

قدرت جو قاعدو آهي تہ موسيٰ سان گڏ فرعون بہ هو. ابراهيم سان گڏ سندس دشمن نمرود بہ هو. جتي عيسيٰ هو تہ اتي يهودي بہ هئا. رسول اللهﷺ سان گڏ موجود دشمن ابوجهل بہ هو. موليٰ علي عليہ السلام سان گڏ دشمن معاويہ بہ هو. امام حسين عليہ السلام سان يزيد بہ هو.

شاهہ منصور، شمس الحق تبريزي ۽ ٻين عارفن جا دشمن ملان قاضي هئا. چار سو ورهين کانپوءِ منصور جهڙي عارف تي هل هنگامون ٿيندو آهي. من خدايم جي دم هڻڻ وارن عارفن تي ڪفر جا الزام ايندا آهن. عشق شهنشاهہ منصوري نعري کي ڪنهن نہ ڪنهن هنڌان تازو ڪندو آهي. جنهن تي ملن ۽ قاضين ۾ ڪرڦوٽ ٿيندي آهي.

ڪورو دِلو ۽ پراڻو دِلو

ڪورو دلو ڇانوَ ۾ ڍڪيل رکيل هوندو آهي. جنهن کي ڏسي سيڪو پڃي اڇي منجهانئس پاڻي پيئڻ لاءِ ايندو آهي. مبادا ان ۾ ايريو پيل هجي ۽ سندس پاڻي ايريي جي ڪري ڪوڙو ٿي ويندو آهي. ماڻهو هن جو ٻاهريون ڏيک ڏسي پاڻي ڪڍي پيئڻ جي ڪندا آهن ۽ هڪدم گرڙيون ڪري هاري ڇڏيندا آهن. مگر گهڙامنجي هيٺان ڪو پراڻو ۽ ڀڳو دلو رکيل هجي ۽ منجهس مصريءَ جو سير بہ پيل هجي تہ بہ ماڻهو نهاريندس ئي ڪونہ ڇو جو ڏسڻ ۾ ميرو ۽ ڀڳو ڏسندا. مگر ڪورو ڏسي ڪوڙي پاڻيءَ واري دلي ڏانهن ماڻهو ڊوڙيا ويندا.

اهڙيءَ طرح ماڻهن جي ڍڪ ڊوڙ بہ ظاهري لباس تي آهي ڪو داناءُ هوندو جيڪو ان ميري ۽ ڦٽي دلي ڏانهن ايندو.

ظاهر وارا پير ڪورا دلا آهن. جن جون پوشاڪون بہ سٺيون ۽ ڪاڌا بہ سٺا خليفا بہ گهڻا جيڪي خواه مخواه ويٺا پيرن جون ڪرامتون پيا ٻڌائيندا.

مصرع

ظاهرش آراستہ باطنش همچون شيطان

يعني، انهن جو ظاهر سينگار آهي مگر انهن جو باطن شيطاني آهي.

ان طرح انهن پيرن جي وجود ۾ ايريو شهوت ۽ سڏن جو پيل آهي.

Scanned with CamScanner

ڪڏهن بہ نفس جي مخالفت نہ ڪندا. سڄي ڄمار نفس جي فرمانبرداريءَ ۾ گذاريندا. ويچارن وجود کي ذک نہ ڏنو ڪڏهين.

ڀنڙا دلا اهي فقير آهن. جن جي زبان مان ائٽي ڀهر وحدانيت جي قيل قال پيئي هلندي ظاهر ۾ عارفن تي عام ماڻهو ڪاوڙيل ۽ شڪايتي هوندا آهن. ڪفر جا الزام لڳندا آهن. مگر باطن ۾ سڄوئي نور آهن.

ظاهر زهد نہ ڪن ٽا ڪوئي، باطن ۾ اٽن برهہ بياض
هٿين پيرين هلي هر ڪوئي، عاشق ڪن ريءَ پرين پرواز

ڏينيوءَ جي ڳالهہ

هت ڏينيوءَ جو قسم گهريتڙيءَ نالي ٿيندو آهي. هن کي ڏنگ بہ ٿيندو آهي. هي سانوڻيءَ جي موسم ۾ ظاهر ٿيندو آهي ۽ پوءِ گم ٿي ويندو آهي. هو ٻچا هن ريت ڪندو آهي. پاڻيءَ جي يرتان آلي مٽي وات سان ڪٽي گهرن جي يتين ڇتين ۽ ڪامن ۾ گهر ٺاهيندوآهي. سندس گهر ۾ خانا ٿيندا آهن. هر هڪ خاني مان سائي گاهہ جا ڪيئان آٽي ان گهر ۾ بند ڪندو آهي. آخر انهن ڪيئن مان هڪڙوڪيئون ٻين ڪيئن کي کائي وڏو ٿي ٽُنگ ڪري ٻاهر نڪري ويندو آهي. جنهن کي ننڍو ڏينيو يا گهريتڙي چئبو آهي.

• صوفي فقيرن جي شروعات بہ رسول اللهﷺ مسجد نبوي جي صفحي ۾ چار سؤ فقيرن کي دم جو رستو ٻڌائي رهائڻ سان ڪئي هئي. اهي فقير رسول اللهﷺ جي مئخانہ ۾ رهندا هئا. سيني کي رسول اللهﷺ پنهنجي مبارڪ زبان سان اسم اعظم جي ڦوڪ ڏني هئي. انهن کي بند ڪري مسجد جي صفحي ۾ ويهاريو هئائون.

سچا دم وارا صوفي ان وقت کان وٺي اڄ تائين دم ڪمائين ٿا. جان ٿا جلائن. اهي هن ٻانهپ واري ڍوري جا بنا پرن جي ڪيئان آهن. جن کي رسول اللهﷺ جي سبق جو اهڙو اثر ٿيو جو اهي ساڳيو رسول الله تي پيا ۽ ساڳيو معراج ڪيائون. هوا ۾ پرواز ڪيائون. عرش عظيم تائين پيا اچن وڃن. افسوس انهن مسلمانن جو جيڪي رسول اللهﷺ جي فيض کي نہ ٿا ڄاڻن. پاڻ انڌا آهن. تڏهن ٻين فقيرن کي بہ پاڻ جهڙو ٿا سمجهن.

بيت

"سُڏيون ڏين سماوَ جون ڳجها سر سلن،
نامردن ڏين مردي، صحت مريضن،
ملان سجان ۽ سڪڻا هو ڪرامتون ڪن."

عام ماڻهن اهو نہ ڄاتو تہ فقيرن ۽ اسان ۾ زمين آسمان جيترو فرق آهي. اهي فقيرن عارفن جي خلاف تڏهن آهن جو انهن کي پاڻ جهڙو ٿا سمجهن. مگر جن سڃاتو سي وڃي حق جا واقف ٿيا. جن انبيائين ۽ اوليائن کي پاڻ جهڙو سمجهيو سي گمراهہ ٿيا. انهن جو مثال اک جي وڻ ۽ انب جي وڻ وانگر آهي ڇو تہ ٿوهر ۽ اک بہ اهو پاڻي پيئن ٿا جيڪو انب ۽ ٻيا ميويدار وڻ پيئن ٿا. پاڻي ٻنهي قسمن جا وڻ ساڳيو پاڻي ٿا پيئن مگر انهن جي ميوي ۾ ڪيڏو فرق آهي.

ان طرح دنيا جا ماڻهو ۽ فقير ڪاڌو پيتو ساڳيو ٿا کائن مگر انهن ۾ فرق اهو آهي تہ فقير جي ڪاڌي مان ذڪر حق جو نور الاهي وحدانيت ۽ اثباتي جي گفتگو پيدا ٿي ٿئي. جنهن مان سوين ماڻهو فيضياب ٿين ٿا. جيئن ميوات مان ۽ ڪمند مان ڪيتريون ئي مٺيون شيون ٺهن ٿيون. مگر عام ماڻهن جي ڪاڌي مان زنا چوري ظلم خونريزي ۽ فساد ٿين ٿا. انهن مان گفتگو بہ خراب ٿئي ٿي. انهن جي ڪاڌي مان نفس طاقت ٿو وٺي ۽ شهوت وڌي ٿي. جيئن ٿوهر ۽ اک مان رڳو ڪوڙاڻ ۽ زهر ٿو پيدا ٿئي.

هرڻ بہ ٻن قسمن جا آهن. گاهہ ۽ پاڻي بہ ٻيئي ساڳيو ٿا کائن. هڪڙي جي پيٽ مان ياڻ ۽ گندگي نڪري ۽ ٻئي جي پيٽ مان مُشڪ ۽ خستوري نڪري جيڪو بادشاهن جي ڪم اچي. جنهنجو ذرو ڪچهري ۾ کلي تہ سڄي ڪچهري ۾ هٻڪار ٿي وڃي.

عارف جي ڪچهري مان توحيد ۽ اثباتي جي گفتگو پيئي ٻڌبي. جيڪا مُشڪ ۽ خستوريءَ مثال آهي. عامن جي زبان مان دنيا جي ڳالهہ پئي هلندي. جنهن مان دنيا جي ڌپ ۽ ڍونڊ پيئي ايندي. انهن لاءِ رسول الله ﷺ فرمايو آهي تہ دنيا ڍونڊ ۽ ان جا طالب ڪتا آهن.

بيت

ڪُتو ڪرتي هڏيون، تون جوان جگر کاءِ،
الدنيا جيفة و طالبها ڪلاب هي تہ هئين سين لاءِ،
سچڻ جي ساڃاهہ مون من مٿاهون ڪيو.

عامن ۽ خاصن ۾ اهو فرق آهي.

مولوي محمد عاقل عرف آڪيداس

مولوي محمد عاقل ۽ فاضل سنڌ جو رهاڪو هو. ميان عبدالنبي ڪلهوڙي جي وقت ۾ ٿي گذريو آهي. جڏهن عشق ۾ پير پاتائين تہ برگزيده عارف ٿي پيو ۽ ظاهري علم جي پچر ڇڏي ڏنائين. حقيقت ۽ معرفت معلوم ٿيڻ ڪانپوءِ رسمي دين اسلام کان ڦري ويو.

بيت رومي صاحب

کفر ایمان نیست آن جائیکه اوست،
زانکه این مغزاست اوهم رنگ و پوست.

جتي الله آهي اتي دين ڪفر آهيئي ڪونہ. ڇاڪاڻ تہ عشق مغز آهي هو رنگ ۽ کَلَ آهي.

پاڻ ڇا ڪيائين جو ڌوتي ڪٽي ٻڌائين. ڏاڙهي ڪوڙائي ميچون رکايائين. جٽيو ڪٽي ٻڌائين. سمرڻي (تسبي) هٿ ۾ کنيائين. ڏاند تي چڙهي هندن جا هٿ پنندو پيو وتي. مٿي تي چوٽي ڇڏرائي پڳڙي ڪٽي ٻڌائين.

ذات ذوالجلال جو دستور آهي تہ جنهن جنهن جي سر تي عشق ايندو آهي تہ ان کي مسلمان مان ڦيرائي ڪافر ڪندو آهي. ڪفر جا ٽڳا پهرائيندس. عشق دين ڌرم کي پڇندو بہ ڪين آهي. عشق پنهنجي حڪمراني ڪري حجاب جي پٽ پچرائيندس.

بيت

عشق رابا کافری یاری بود،
کافری خود عین درویشی بود.

عشق جي ياري ڪافريءَ سان آهي عشق جي ڪافري عين درويشي آهي.

Scanned with CamScanner

هن درويش پنهنجو نالو محمد عاقل مان ڦيرائي آڪيداس رکيو. ڦهر درويش برجان خويش، يعني درويشن جي ڪاوڙ پنهنجي جان تي هوندي آهي. نالو تڏهن مٽرايائين ته جيئن مسلمان سندس خلاف ٿين. فقير جي مرضي هجي ته هن نفساني بوتي کي قتل ڪرايان. يا ڪا جُتِ ڪرايانس، گهٽوئي ملپڻ ۾ گذاريو اٿس اهو عالميءَ وارو لقب لهرايانس. فقير پاڻ کي حقيقت جي اکين سان ڏٺو هو ته مان اهو ناهيان مان ڪو پيو آهيان.

بيت

مان نه اينم مان نه اينم ما نه این،

هر دو عالم هست مارا زير زين.

مان هي ناهيان هي ناهيان مان هي ناهيان، ٻيئي جهان منهنجي زين جي هيٺان آهن.

فقير تي ماڻهو حيرت مان چٽرون پيا ڪن ته ڏسو جو هي عالم مان ڦري ڪافر تي ويو آهي. سيڪو ملامت پيو ڪريس.

بيت

ملامت صيقل زنگار عشق است،

ملامت شهنۂ بازار عشق است.

ملامت عشق جي ڪٽ لاهڻ لاءِ ريگ مال آهي، ملامت عشق جي بازار جو چوڪيدار آهي.

کُهڙن ۾ شريعت جي گادي هئي. هن سمجهيو سندس نفس کي مخدومن وٽان ضرور کلا لڳندا، ڇو ته دين اسلام اصل ۾ عشق جا دشمن آهن.

هڪ ڏينهن فقير ڏاند تي چڙهي مخدومن وٽ ويو. فقير ڀنگ تماڪ ۽ حقو ڏنبو ڪونڊو ساڻ ڪنيو. هن ڇا ڪيو جو حقه جو پاڻي مسجد ۾ هاريائين. ڇيٽا ڪٽي مسجد ۾ مچ ڪٽي ٻاريائين. ڏاند ڪٽي مسجد جي ٿله سان ٻڌائين.

پاڻ فقير مسجد ۾ ڀنگ ڪٽي گهوٽي، ڀنگ پي فقير مسجد ۾ حقو

Scanned with CamScanner

ڇڪڻ لڳو. صبح جو سوير مسجد جي شاگردن اچي هن کي ڏنو ۽ وچي مخدومن کي ٻڌايائون. ايتري ۾ مخدومن سان گڏ شهر جا ملان قاضي ۽ ٻيا ماڻهو اچي گڏ ٿيا. مسجد ۾ ٻرندڙ باهه ٻه وساياٿون ۽ ڇيٽا ٻه مسجد مان صاف ڪياٿون. فقير پاڻ والو ميمڻ جي دڪان تي ويٺو چوي ته هن نفس ڪاڻ ڏونهون دکائي آيا آهيون اجهو تو ٻيڙ ٿئي، آخر ماڻهو سندس چوڌاري اچي مڙيا. جڏهن سندس اها خلق ويجهو آئي ته پاڻ هي بيت چيائين ته

بيت

اى ملايان مفتيان خوش آمديد، آنچه برمن حكم گو قتل كنيد، ديوان آشكار

قاضيان اى مفتيان خوش آمديد، زودشو تا قلعه هستى بشكنيد.

اي ملان مفتي ڀلي ڪري آيا. مون لاءِ حڪم ڪيو ۽ قتل ڪريو.

اي قاضيو ۽ مفتيو ڀلي ڪري آيؤ جلدي ڪريو اسان جي هن ٻوٽي هستي مان جان ڇڏايو. هستي جو ڪوٽ ڊاهيو جيڪو شريعت جو حڪم هجي ڪريوس.

اهو ٻڌي سيني قاضين مفتين روئي ڏنو ۽ کيس قتل ڪرڻ کان مڙي ويا ۽ کيس تعذير ڏناٿون کيس گڏهه تي چاڙهي لترن جي ڪنڌي پارائي شهر ۾ ڍانڊورو ڏناٿون. کيس سندس پويان دهل ۽ شرنايون وڄنديون هلن ۽ پويان ڇوڪرا پٿر پيا هڻندا هلنس. مخدومن کي خبر هئي ته عالم ته وڏو آهي مگر عشق جي دام ۾ اچي ويو آهي. تنهن ڪري قتل نه ڪياٿونس. فقير جي ڏاند جي خدمت ڪندا هئا. جنهن ڪري ڏاند سگهو هو. فقير هندن جو اڻ واقف هو جنهن ڪري کيس هندو سمجهي خدمت ڪندا هئس. ڇو ته فقير ويد شاستر پڙهيل هو ۽ ٻولي ۽ لباس به هندڪو ڪندو هو.

مخدومن فقير جو ڏاند سگهو ڏسي ڪهي ڪٽي خيرات ڪياٿون. فقير کي جڏهن شهر جي چڪر کان موٽائي آيا ته فقير ڏاند ڪٺل ڏٺو. اهو ڏسي فقير ٺهاري ٿي چوڻ لڳو ته خبردار جنهن به منهنجي ڏاند جي ٻوٽي کاڌي ته اهو ترار هيٺان ايندو ۽ چوندو هليو ويو ته منصور وارو پلاند وٺندو سانوڻ.

هڪ دفعي عبدالنبيءَ ڪلهوڙي کي ڪنهن ٻڌايو تہ کُهڙن وارا مخدوم بہ عباسي ڪلهوڙا آهن. جيڪي لشڪر گڏ ڪري اوهان جي مقابلہ لاءِ تياريون ڪا ڪن. اهو ٻڌي عبدالنبيءَ ڪلهوڙي پٺاڻن جو لشڪر گهرائي مخدومن تي ٻچ ڪرائي تہ هنن مان هڪ ماڻهو بہ نہ ڇڏيو. جمع جو ڏينهن هو ان ڪري نماز لاءِ مسجد ۾ ملان قاضي عام خاص 140 ماڻهو موجود هئا. ڏاند جو گوشت بہ انهن ئي ماڻهن ڪاڏو هو. پٺاڻن مسجد جو دروازو بند ڪري سڀني کي قتل ڪيو. فقير تہ چڱو ڀلو هليو ويو. هيءَ مخدومن کان ڏاند جي بها اڳڙي. هنن ملن کي عشق شهنشاهہ حضرت صالح واري ڏاچيءَ وارو تماشو ڏيکاريو.

بيت

عشق چون اندر دلش منزل گرفت، نام و نيشان علم او در عشق رفت.

عشق جڏهن عاشق جي دل ۾ منزل ڪئي تہ ان جو نالو نيشان ۽ علم ختم ٿو ٿئي.

از محمد عاقل آکيداس نام، چون ز توحيد خدا نوشيد جام.

محمد عاقل مان آکيداس نالو رکيائين جڏهن خدا جي توحيد مان جام پيتائين.

ننگ و نام علم را برباد کرد، معرفت آن عشق را آباد کرد.

علم جي ننگ ناموس کي برباد ڪري، عشق جي معرفت آباد ڪيائين.

آن ملايان از زبان عارف تمام، کُشته و مقتول گشتند والسلام.

عارف جي زبان سان سڀئي ملان ڪُسي قتل ٿي ويا والسلام.

آن ملايان مفتيان حيران شدند، اندرين اوصاف سرگردان شدند.

اُهي ملان ۽ مفتي حيران ٿي ويا. فقير جي ان ڪرامت سندن متو ڦيرائي ڇڏيو.

چون عَلَمُ ز دعشق ذاتي آشکار، شهر جمله گشت گريان زار زار.

ذاتي عشق جڏهن ظاهر ظهور عَلَمُ کوڙيو تہ سارو شهر زار زار روئڻ لڳو.

گبر جي ڳالهہ

ڪنهن مسلمان گبر کي چيو تہ مسلمان ٿيءُ ۽ ڪلمون پڙهہ جنهن تي گبر ڪيس جواب ڏنو تہ اوهان واري مسلمانيءَ کان ڪافر ڀلو آهيان. اهو جٽيو چڱو ائم. اوهان مان صحيح مسلمان بسطامي هو. ان مسلماني جي طاقت نہ مون کي آهي ۽ نہ وري اوهان ۾ آهي.

Scanned with CamScanner

بيت رومي صاحب

مسلمان آنست که او خود را شناخت، اندر امن دولتِ وحدت شناخت
من عرف را بادل و جان و شناخت، خام هستی کرد گم حق راشناخت
مسلمان آنست که او خود رابدید، خویش را گم کرد باقی حق رسید

مسلمان اهو آهي جنهن پاڻ کي سڃاتو امن ۾ وحدت جي دولت کي سڃاتائين. من عرف واري مام کي دل جان سان سڃاتائين. ڪوڙي هستي گم ڪري حق کي سڃاتائين.
مسلمان اهو آهي جنهن پاڻ کي ڏٺو پاڻ کي گم ڪري باقي حق کي پهتو.

نئون دلو ۽ درياهہ جو سفر

ماڻهو جڏهن ٻيڙيءَ تي چڙهي درياهي يا ساموندي سفر ڪندا آهن تہ بہ پاڻ سان پاڻيءَ جو دلو ٻيڙيءَ ۾ کڻندا آهن ڇو تہ منجهائس پاڻي تريل پيئندا هلندا آهن. درياهہ پريو پيو هوندو آهي تہ بہ ان مان پاڻي ڪونہ پيئندا آهن. دلي جي ضرورت پوندي اٿن.

مطلب تہ هي آدمي ونحن اقرب واري درياهہ ۾ جسم جي ٻيڙي تي هلندو تو وتي. فقيرن عارفن جو وجود ٿڌي دلي وانگر آهي انهن جي صحبت ٿڌيءَ وٽندڙ آهي. جيڪو سنلن صحبت ۾ٽندو تہ ٿڌي پاڻي جيترو لطف ايندس. صحبت مان پاڻ بہ عجب ٿي پوندو. توڙي انسان کي ونحن اقرب وارو الله بہ عارف جي معرفت سڃاپندس چاڪاڻ تہ اها ذات عارفن ۾ ئي سمايل آهي الله آهي تہ سڀ ڪنهن سان پر مرشد ڪامل جي رهبريءَ ڪانسواءِ آدمي بي خبر آهن. عارف محبوب سان فراق وصال ماڻهيون ويٺا آهن. اهي ئي ٻئي اڻ واقف کي رستو ڏيندا.

بيت

گرچه در دریا شوی کشتی سوار، از صبوئی آب نوشی باوقار.
گرچه دریا جمله آب است ای پسر، آن صبویت بهتر آید در سفر.
آبِ دریاه تیره و آن آب صاف، همچون برفِ سود صافی ناب صاف.
صحبت عارف خدا همچون صبو، که اواز آب عشق پرشد تا گلو.

جيڪڏهن درياه ۾ ٻيڙي تي چڙهندين تہ دلي مان قرار سان پاڻي پيو پيئندين. اي پٽڙا توڙي سڄو درياه پاڻي آهي تہ بہ اهو دلو توکي سفر ۾ وڌيڪ ڪم ايندو.

درياه جو پاڻي ميرو ۽ هو صاف پاڻي آهي برف جهڙو ٿڌو ۽ اڇو آهي.
عارف جي صحبت دلي وانگر آهي، جيڪو عشق جي پاڻيءَ سان ڀڄيءَ تائين ڀريل آهي.

حضرت بهلول داناءُ

حضرت بهلول داناءَ کان پڇيائون ته بغداد شهر ۾ ڪيترا سياڻا آهن ۽ ڪيترا چريا آهن؟ پاڻ جواب ڏنائين: سياڻو ڪو ڪو آهي، ٻيا ڪل چريا آهن. ڇو ته جيڪي نفس ۽ سڌن جا فرمانبردار آهن، سي سڀ چريا آهن. سياڻا صرف اهي آهن، جن نفس جي مخالفت ڪري الله اثبات ڪيو آهي.

آدمين کي الله دنيا ۾ سانگ تي موڪلي تاڪيد به ڪيو آهي ته مونکي ياد ڪجو. منهنجي عبادت ڪجو ۽ نفس جي مخالفت ڪجو. مگر هي ماڻهو هت آيا ته جڏي ۽ ڪاڏي ٻيتي ۾ جنبي ويا. الله کي سينڌيئي ڪونه ٿا ڏين. ڪل عقل ۽ شهباز اهو آهي جنهن الله اثبات ڪيو.

الله تبارڪ و تعاليٰ حضرت دائود عليہ السلام کي نبي ۽ زمين تي بادشاهہ ڪري موڪليو ۽ حڪم ڏيس ته ماڻهن تي حڪمراني ڪر ۽ انصاف ڪجانءِ متان نفس جي تعبيداري ڪرين.اهي مون کان گمراهہ ڪنديءِ الله نبين کي به سڌن ۽ نفس جي پويان لڳڻ کان منع ٿو ڪري، ڇو ته سڌون حرام ۽ گناهن جو منڍ آهن. مگر افسوس جو سارو جهان سڌن جي پويان آهي. سي وري فقيرن ۽ عارفن تي ٺوڪون ٿا ڪن. فقيرن الله اثبات ڪيو ۽ سڌن کان آزاد آهن. تنکي سڌڙين جون ٺوڪون ڇا ڪنديون.

بيت شيخ عطار رحہ

چون شُتر مرغ شناس نفس را، نئی کشد بارونه پرد برهوا
گر به پرگوئیش بگوید اشترم، ور نهی بارش بگوید طائرم
گر به طاعت خوانیش سُستی کند، لیکه اندر معصیت چستی کند
نفس را آن بهه که در زندان کنی، هرچه فرماید خلافِ آن کنی

نفس کي اُٺ پکي سمجهہ نہ بار کڻندو نہ هوا تي اڏرندو.
جي چئيس تہ اڙي تہ چوندو اٺ آهيان جي بار کڻائيس تہ چوندو پکي آهيان.
عبادت تي سڏيس تہ سُستي ڪندو. مگر گناهہ ڪرڻ ۾ تڪڙ ۽ چالاڪي ڪندو.
نفس کي قيد ڪرڻ چڱو آهي. جيئن چوئي تہ ان جي ابتڙ ڪر.

Scanned with CamScanner

باب پنجون

روميءَ جي رهاڻ ۾ مثال

لاَ يَخَا فُونَ لَومَةَ لاَئِمٍ خلق جي ملامت ڪندڙن کان نٿا ڊڄن جيڪي حق جا واقف آهن، سڀ خلق جي رغبت عامن جي صحبت ياري ۽ مائٽي کان منهن موڙي حق جي محويت ۾ گم ٿيا، تنهنڪري خلق انهن سان حسد ٿي ڪري.

مثال هڪڙا درياهه ۾ غرق ٿيا ۽ ٻيا سڪيءَ تي بيٺا رهيا. پوءِ جيڪو ٻڏل هوندو ان جو سُڪيءَ وارن سان ڪهڙو ڪم. نه وري ٻڏل سڪيءَ تي بيٺل وارن سان ڪو واسطو رکندا. ڪنهن وقت کان پوءِ توحيد جي محويت ۾ غرق ٿيل ٻاهر نڪرندا ته سندن گفتگو قرآن ۽ حديث جهڙي ٿي پوندي، هنن درياهه مان هيرا لعل ۽ معرفت جا جوهر لڌا. پوءِ جيڪو نصيب وارو هوندو سو اچي ان محويت واري فقير وٽ صحبتي ٿيندو. پوءِ اهو پاڻ به ان وحدانيت جي درياهه ۾ ٽٻي هڻندو.

پوءِ فقير جي وڌندڙ عزت ڏسي عام ماڻهو ٻيا حَسد ڪندا. فقير جي عزت جو دروازو ته انا مدينة العلم و علي با بها واري مولا عليءَ کوليو. پوءِ اهو عارف عشق الاهي جي ٻلي ٿيو. نفساني ۽ خبيث خيالات جو وڻ لا جي ترار سان وڍي ڇڏيائين. تڏهن عشق پنهنجو ڪيس.عشق به نه چاهيندو آهي ته ڪو سندس فقير ڪثرت ڏانهن لڙي وڃي. تنهن ڪري هن کي خلق کان ملامت پيو ڪرائيندو آهي. شريعت وارا عزيز توڙي مائٽ به پيا لڙندس ته هي اسان جي ابن ڏاڏن واري دين کان ڇو منهن موڙي ويو آهي. مگر فقيرُ ته وڃي الله جي دين ۾ داخل ٿيو. پوءِ سندس پراڻي دين سان ڪهڙو ڪم. ان خلق جي نفرت سبب فقير مڪمل طرح سان الله ڏي لڙي پوندو.

Scanned with CamScanner

پسگردائي وارا پيا چوندا تہ هن جو فقيريءَ ۾ کهڙو حق آهي.
اسان جو ابو ڏاڏو فقير هو. هي وري نئين مان فقير ٿيو آهي. فقير وٽ تہ ماڻهو ايندا رهندا. هُنن ڏي ماڻهو کين بي حاصل ڏسي ڪونہ ويندا. جنهن ڪري حسد پيا ڪندا. انهن حاسدن جي وڏن مان هڪڙي لا جي ترار سان نفس کي ماريو هو. جنهن تي ساڻس نفس انجام ڪيو هو تہ توسان تکي ترار آهي مان توسان وڙهي نٿو سگهان باقي تنهنجي پوين جون ٽنگون ڏُڊِ کان ڪڍي ڇڏيندس.

پوءِ انهن تي هٿ موڪري ۽ پنج هٿ ڊگهي الفي کٽي پاتي ۽ سمورو لباس فقيري کٽي ڪيائون. جيڪو ساڻن ڳالهائي تہ سندن وات مان ٻڪرين ۽ گابن جا کر پيا نڪرن. حرام حلال بہ ڪايون وجن، نہ کين قرآني علم ۽ نہ هُو حديث تي هلن ۽ کين ظاهر جوعلم بہ نہ آهي. ختمن تي بنا سڏ جي ڦيريائين پهچن. اتي ڪائي وري گيڙوءَ جي چادر ۾ پٽارڪ ٻڌي اچي ٻارن کي ڪارائين ۽ وري ڇانديءِ پاڻيءَ لاءِ وڃن ۽ پويان بکيو ڪتو اچي گيڙوءَ جي چادر ۾ ڇڪ وجهين جو اڳڙِي بہ نہ بچين. جيڪي گهڻن ڇانورن لاءِ وڃن سي اوڏاهون بہ خالي اچن ۽ هٿ وارو حال ڏسي ارمان پيا ڪن تہ افسوس هاءِ بہ ويئي تہ هوءِ بہ ويئي.

بنا ذڪر فقيريءَ جو اهو حال آهي حديث ۾ آهي:

اَلْفَقْرُ سَوَادُ الوجهه في الدارين

ٻنهي جهانن ۾ منهن ڪاري واري فقيري اها آهي.

سنڌ جي گاديءَ وارن مان ڪو مرندو تہ سندس پٽ کي توڙي جو زاني غاصب نفس جو تابع شهواني پٽ هجيس الله ۽ مسلماني قانون امر نهي کان بہ اڻڄو هجي تہ بہ مڙي سڙي ٿپي ٿاهي بزرگ واريون الفيون ۽ دستار کٽي پارائيندس ۽ چوندا تہ ساڳيو سائين آهي. ڪپڙن پائڻ واري فقيري جو ڪهڙو حال آهي. مثال ڪنهن زائفان کي کٽي مردانا ڪپڙا پارائبا تہ مرد تہ نہ ٿي سگهندو. مگر عام خلق جي ڦرڻ کاڻ پچ کٽي ٻڌندس ۽ خليفا سندس تعريفون ڪري پيا مسافريون ڪرائيندس. اهڙا فقير غيا ڪوهہ جا لائق آهن. سڏائن وري درويش. مثال ڳوٺا مار باز ڪيڏو بہ سهڻو هوندو تہ بہ ڪوٺا مار سڏبس.

شهباز تہ نہ ٿيندو. شينهن جيڪڏهن ڍونڊ کائي تہ ڪتو چئبس شينهن نہ چئبس. جيڪڏهن صوفي ڪپڙا فقيري پائي حرام کائي تہ ڪتو آهي. شينهن نہ آهي.

بيت رومي صاحب

ور ھمی شیر خورد مردار را، سگ بہ دانش گر کند این کار را

موش را گر باز گیرد باز نیست، لیکہ اندر سلک باز انبار نیست

موش گیرش نام شد اندر جھان، گرچہ رنگ و ریش باز او عیان

صوفی چون عاشق دنیا است و جاہ، یوم دین گردد خوار و رو سیاہ

جيڪڏهن شينهن حرام کائي تہ ان کم کنڌڙ کي ڪتو سمجھ.
باز جيڪڏهن ڪوئا وٺي تہ باز نہ آهي شڪل ۾ باز جهڙو آهي مگر باز نہ آهي.
دنيا ۾ ان جو نالو ڪوئا مار آهي. توڙي جو رنگ ۾ منهن باز جهڙو اٿس.
صوفي جيڪڏهن دنيا ۽ مرتبہ جو عاشق آهي تہ قيامت جي ڏينهن خوار ٿيندو ۽ منهن ڪارو هوندس.

صوفي ٻن قسمن جا آهن هڪڙا معنيٰ وارا ۽ ٻيا مانيءَ وارا.
معنيٰ وارا صوفي سمنڊ جي مڇي آهن. ماني وارا صوفي گلوئي آهن. معنيٰ وارا علم لدني ۽ معرفت ۾ ويا سي سمنڊ جي مڇي آهن انهن تي موت آهيئي ڪونہ. قرآن موجب لَاَخَوفُ عليهم وَلَاَهُم يَحزنُونَ. ان اولياءَ الله لايموت آهن. يعني اهي مرندا ڪين. نہ ئي انهن تي ڪو خوف آهي. فقير هماء آهن جن جو سير تحت الثريٰ کان عرش تائين آهي. مگر ماني وارا صوفي حرام خور سانباها آهن. هنن جو سير پائخانن ۽ ڍونڊين تائين آهي. سانباهي کي رڳو لوڙ گسائي هٽجيس تہ بہ پَوَ ۾ مري ويندو. انهن لاءِ عزرائيل جو پَوءَ لَوَڙ مثال آهي. مگر معنيٰ وارا صوفي عزرائيل کي لا جي ترار سان ماري لکين ڪوهہ پري لنگهي ويا. اتي تمام پري هڪڙو سمنڊ جو ڪن آهي ان ۾ ٽپي هٽي پاڻ سمنڊ ٿي پيا. اتي عزرائيل جي پهچ ڪانهي، ان جاءِ تي عزرائيل سندن زيردست ٿي پيو.
هن زبان کي ڪهڙي مجال آهي جو سمنڊ جو بيان ڪري ان بيان

ڪرڻ لاءِ سوين زبانون هجن ۽ قيامت تائين بيان ڪنديون رهن تہ بہ پورو نہ ٿيندو.

مانر صوفي گلوئي وانگر جان ڪٺي ۾ مان ٻوٽ ٻاهر ڪين تہ ڪونا مار ڪٺين تہ سرڻ بہ ڪٺين. انهن لاءِ عزرائيل باز آهي شڪاري بہ ۽ ۾ پاڻي وجهي ڪنڌ ڀڃي ڪٺي رڌي ڪائنس هنن لاءِ شڪاري ڇهڙو نفس آهي. اهي مانر صوفي نفس جو قوت آهن. عزرائيل بہ نفس جو روپ اختيار ڪري اچين. جنهن جي شڪل پوري رڇ جهڙي ٿئي ٿي. جنهن جي ڏاس زمين سان گسندي ايندي، ان کي ڏسڻ سان اهڙن صوفين جو ساهہ نڪري وڃي ٿو ڪانچ ۾ دست وهي وڃين ۽ دم جي ڏور ٽٽي وڃين. پوءِ ڪين ملائڪ قسيم النار وٽ وٺي وڃن پوءِ اهو شهنشاهہ ملائڪن ۾ ڪي حڪم ڪري جنهن جاءِ جو لائق هوندو تہ اوڏانهن موڪليندس. نفس جي فرمانبرداريءَ سبب ڪين ڪاري پاڻيءَ ۾ ڏڪو ڏياري ڇڏيندن.

ملامت ڇا آهي؟

ملامت عشق جي ويجهڙائي آهي. ڏسو تہ آدم کي بهشت مان ڪڍي سيلون جي ٻيٽ تي ڦٽو ڪيائون جتي 300 ورهيہ پيو رنو. سندس روئڻ جي پاڻيءَ مان گاهہ ڄائو. سو مٿئون وري ويس. بيبي حوا کي وري مغرب ۾ اڇلايائون. ڪي سال هڪ ٻئي جي فراق ۾ پيو رنا. آخر نيٺ مالڪ حقيقي ڪين عرفات جبل تي پاڻ ۾ ملايو ۽ پوءِ ڪيڏي آبادي ٿي. انبيائن ۽ عارفن جي پيدائش ٿي. اهڙو فيض پيدا ٿيو جيڪو قيامت تائين پيو هلندو.

گناهہ ڪرڻ سان قلب تي ڪارو داغ ٿي پوندو آهي. جيڪو روئڻ سان ڌوپندو آهي. ظاهري عبادت سان ڪونہ صاف ٿيندو آهي. اهو ڪارو داغ دل کي وحدانيت کان انڌو ڪندو آهي. اهو داغ روئڻ کانسواءِ نہ روزي نماز سان نہ قرآن پڙهڻ سان نہ ڏهن چاليهن سان ڌوپندو. جيئن آدم جو بهشت وارو گناهہ روئڻ سان ڌوپي ويو. اهڙي طرح آدم جي اولاد جا گناهہ بہ روئڻ سان ڌوپندا آهن. ان لاءِ قرآن ڪريم ۾ فرمان آهي تہ فاليضحکو قليلا وليبکو کثيرا يعني کلو ٿورو ۽ گهڻو روئيندا ڪريو. "اندر داغ لگا قدرت کا. جب رويا تو دهويا"

بيت

بهر گريه آدم آمد برزمين، تابود گريان و نالا برزمين

توچه داني ذوق آب ديدگان، عاشق نان تو چون ناديدگان

هريك قطرہ ز گريه همچون دُرُ، كه اوز بهرحق بود در چشم حُرُ

خون شهيدان آب گريان نزد حق، از عبادت عالم بردہ سبق

آدم زمين تي روئڻ لاءِ آيو هو تنهن ڪري رُنو ۽ دانهون ڪيائين.

تون اکين جي پاڻيءَ جي لطف کي ڇا ڄاڻين، تون انڌن وانگر مانيءَ جو عاشق آهين.

روئڻ جو هر هڪ قطرو موتيءَ وانگر آهي جيئن حق جي لاءِ حُر جي اکين ۾ هو.

روئڻ جو پاڻي الله جي اڳيان شهيدن جي خون جهڙو آهي. ساري عالم جي عبادت کان وڌيڪ آهي.

حديث: لَيسَ شيءُ عندالله قطرة الدمع في سبيل الله و قطرة الدموع من خشيةِ اللهِ

يعني، الله کي ٻن شين کان وڌيڪ ڪابہ شيءِ پسند نہ آهي. شهيدن جي رت ۽ الله جي محبت ۾ روئڻ وارو اکين جو پاڻي.

جيڪو محبوب جي اڳيان لا جي ترار سان سر وڍرائي نذرانو رکي سو شهيد آهي. مگر اهو عشق جو شهيد آهي. جيڪو لوهہ جي ترار جو وڍيل آهي سو غازي آهي. دين جي شهيد کي بهشت ملندو مگر عشق جي شهيد کي عرش کان وٺي تحت الثريٰ تائين انعام ۾ ملڪ ملندس. ان جو غين جو نڪتو ڌهي ويندو ۽ عين ذات تي پوندو.

عشق جي شهيد لاءِ موليٰ علي عليہ السلام فرمايو آهي تہ ضربة الحبيب زبيبُ يعني محبوب جو ڌڪ بہ انگور جهڙو آهي. انگور هڪ اشارو آهي وَسَقهُم رَبُهُم شراباً طهورا. يعني انهن کي پنهنجو پالڻهار پاڪ شراب پياريندو.

اسم اعظم جي ڪمائڻ مان عشق جي محبت قلب ۾ پيدا ٿيندي آهي. اها سڪ ۽ روئڻ وصال جي ويجهڙائي آهي. اهو روئڻ گناهن جي پاڙ پٽي ڇڏيندو آهي. اهو فراق دوزخ جي باهہ کي بہ وسائي ڇڏيندو

آهي. آدمي جو ڪاڏي وارو معدو دوزخ آهي. جنهن مان هوسان ۾ ڪفر واري گمراهي پيدا ٿيندي آهي. جنهن ڪري شهوت جاڳي پئي ٿي. هو دوزخ جيڪي ٻڌجن ٿا. اُهي بہ برحق آهي مگر هن معدي واري دوزخ جا تابعدار آهن. اصلي دوزخ هي معدو آهي. هن جي پرجڻ مان شهوت جي باهہ. فساد خونريزيون ڪفر ۾ حقِ جون جملہ بي فرمانيون پيدا ٿيون ٿين. نفس بہ اهو معدو آهي جيڪو ذڪر ۾ گم ٿيو تہ ان جو قلب المؤمنين عرش الله تعاليٰ آهي. تن جو مقام عليين آهي. مگر جيڪي معدي جي هوسن ۾ گم ٿيا تہ اَلْمَعْدَةُ الْاِنْسَانُ جَهَنَّمُ الْاَسْوَدُ. يعني انسان جو معدو ڪارو جهنم آهي. اهڙو معدي جي پوڄارين جو مقام سجين آهي. هي ڳالهہ اڪئين ڏٺي آهي لعنت الله علي الڪاذبين. جيڪو اعتبار نہ ڪندو تہ ان جي ستن پيڙهن تي بہ لعنت آهي.

هو باطني دوزخ ماٺ ۾ آهن. آدمي جي معدي جون هوسان حق جي منڪري جو ٻل آهن. جيڪو آدمي سڄي عمر گڏ ٿو ڪري اهو ملائڪ ڳاني ۾ وجهي ان آدمي ڪي ڪٽائيندا ۽ ان جي هوسن جي بندين سميت ڪٽي وجي ڪاري دوزخ ۾ اڇلائيندس. اهو حڪم بہ قسيم النار والجنة ملائڪن ڪي ڏيندو جنهن جي هو بجا آوري ڪندا. پوءِ باهہ جا ٻيڙ ٿي ويندا. وَقُوْدُهَا النَّاسُ والحجارة يعني ان باهہ جو ٻل ماڻهو ۽ پٿر آهن. جنهنجي ساري عمر عيش عشرت ۾ گذري تنهن جي آخرت ۾ جاءِ سجين آهي.

جيڪو ذڪر اسم اعظم سان سيني ۾ گم ٿيو ان جي ظاهري جيئري ۾ منزل عليين مڪان آهي ۽ اُتي ويندو بہ پيو تہ ايندو بہ پيو. اهو بوتي ۾ رهندي بہ اهو مڪان ڏسندو رهندو. اهل ذڪر معنيٰ جون موجون پيا ماڻيندا انهن ڪي معنيٰ ۾ جبرائيل چئبو. دم نڪرڻ ڪانپوءِ بہ اهي عليين مڪان ۾ رهندا. اڪ چنپ ۾ پيا ايندا ويندا. هي ملڪ بہ انهن جو تہ هو ملڪ بہ انهن جو آهي.

مگر معدي جا قيدي هت بہ موچڙا ڪائيندا تہ اڳتي بہ ڪائيندا لم يزلي بادشاهہ انهن ڪي ڪاري دوزخ ۾ موڪليندو عارف عاشق ان ڪي ڪارو پاڻي بہ سڏيندا آهن. مستي جي حالت ۾ ڪي راز وارا فقير وڏي بادشاهہ ڪي انگريز سرڪار بہ چوندا آهن.

Scanned with CamScanner

دوزخ کي چوڏاري پٽ آهي ان ۾ اندر ڪاري باهہ ٻرندڙآهي، ان جي ملائڪن جي شڪل بہ ڪولھيءَ ۽ ڀيل جھڙي آهي. سندن پوشاڪ، صرف چوتو پاتل اٿن. انھن ملائڪن کي ڏهہ ٻارهن هٿ ڊگهيون لوهہ جون ٻيانيون هٿن ۾ آهن. جن سچي عمر معدي نفس جي خدمت ڪئي ۽ الله کي وساري ڇڏيائون ۽ جڏهن اهي مرندا تہ اهي ملائڪ انھن کي ڪاري پاڻيءَ ڏي وٺي ويندا. پوءِ بادشاهہ اعظم جي حڪم سان ولرن جا ولر ساڻ ڪري انھن کي ڪنڌ ۾ لوهہ جون ٻيانيون وجهي پٽ جي مٿئون ويندن اندر اڇلائيندا. ماڻھن جي پورڻ سان باهہ وٺي آنبہ ۽ ٻيڙ ڪندي دنيا جي باهہ ڳاڙهي آهي هوءَ باهہ ڪاري آهي. هن باهہ ۾ ڪاٺيون وجهبيون تہ سڙي خاڪ ٿي وينديون مگر هن باهہ ۾ ماڻھو سڙندو بہ پيو پر هوندو اهڙو ئي وري سڙندو وري ساڳيو ٿيندو وري سڙندو ۽ وري ساڳيو ٿيندو. لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحيٰ. يعني نڪي ان باهہ ۾ ماڻھو مرندا نڪي جيئرا ٿيندا. بيهوشيءَ جي حالت ۾ پيا سڙندا. اها سزا معدي جي خدمتگار جي لاءِ آهي. قرآن ڪريم فرمايو آهي:

يَومَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَل امتَلَئتِ، فَتَقُولُ هَل مِن مَّزِيدُ.

جنھن تي جھنم چوندو تہ اڃا ٻيا ماڻھو بہ آڻيو.

ڏسو تہ ان معدي جھنم کي ڪيتري گھرج آهي. جو چوندو تہ ساري جھان جي دنيا مون وٽ هجي. ٻئي ڪنھن کي بہ ڪک بہ نہ ڏيان. هر هڪ آدميءَ کي اها هوس آهي تہ سموري بادشاهي مون کي هجي.

بيت

هفت اقليم گر بگيرد بادشاهه، همچنان در بند اقليم ديگر
نيم نان گر خورد مردِ خدا، به دل درويشان کند نيم دگر
نفس هرکس کمتر از فرعون نيست ليکه او را عون ما را عون نيست

توڙي بادشاهہ کي ست بادشاهيون هجن تہ بہ ٻئي ملڪ وٺڻ جي تمنا هوندس. خدا جو ٻانھو اڌ ماني کائيندو تہ ٻيو اڌ مسڪين ۾ ورهائي ڇڏيندو. هر ڪنھن جو نفس فرعون کان گھٽ ڪونھي. مگر ان کي طاقت هئي اسان کي طاقت نہ آهي.

هر ڪنهن نفس ڪي جيڪڏهن طاقت هجي تہ فرعون، نمرود، هامان ۽ يزيد وارا ڪم ڪري ڏيکاري. ننڍي وڏي زميندار جي حيثيت بہ گهٽ آهي مگر انهن جا ڪم ڏسو ڪير بہ ڪيس ڪم ڪان موٽائي تہ ڪوڙا قسم کڻي بہ ڪوڙن ڪيسن ۾ ڦاسائيندس.

معدو بہ دوزخ وانگر آهي جو اناج ميوات سڀ ڪجهہ کايون ٿو وڃي تہ بہ پرجي نہ ٿو. هي بہ دوزخ وانگر اڃا ڪجهہ هجيئي تہ آڻ پيو ڪندو. باطني دوزخ هو آهي مگر ظاهري دوزخ معدو آهي. معدي جي باطني دوزخ واري اولاد آهي جيئن ڪمائي اولاد ڪي ڪارائجي ٿي. هي معدو نہ هجي ها تہ باطني دوزخ جو دنيا ۾ نالو ئي ڪونہ هجي ها. مثال هي وڻ آهي تہ هو پاڇو اٿس. پاڇي جو مهانڊو بہ وڻ جهڙو ٿيندو آهي.

اهو نفس روح ڪي قتل ڪيون ويٺو آهي رسول الله فرمايو آهي:

اَمَا النارُ فَلاَ تَمتَلِي حَتيٰ يَضَعُ الرجُلُ يقول قَطُ قَطُ فهھُنَا لَكَ تَمتَلِيُ الاٰخِرَةِ حَتيٰ الجبارُ قدمية فِيهَا.

دوزخ دانهون ڪندو تہ اڃا ڍائو نہ آهيان جنهن، ڪان پوءِ ذات ذوالجلال پنهنجو قدم مبارڪ ان ۾ وجهندو پوءِ چوندو تہ بس بس.

ان وانگر جنهن عارف جي سيني ۾ اسم اعظم ذريعي حق جي اثباتي ٿي سندس نفس ۽ معدو برباد ٿي ويندس. آدمي جي وجود ۾ حق جي اثباتي بہ ذات حق پاڪ جو قدم مبارڪ آهي. ذات ذوالجلال جي ظهور ڪانپوءِ نفس جي چون چرابس ٿي ويندي، حق ڪانسواءِ سڀ هَوَسون ختم ٿي وينديون، جيئن سج اڀرڻ ڪانپوءِ چمڙو گم ۽ غرق ٿي ويندو. ذات حق پاڪ جي اڳيان نفس بہ چمڙو آهي. پوءِ قبر ۾ پهچڻ تائين وري ڪابہ هوس ڪانہ ڪندو. اهو سمجهو تہ نفس لا جي ترار سان ڪُسجي ويو.

شاهہ اعظم جو وعدو آهي تہ فتمنو الموت ان کُنتم صادقين يعني موت جي گهر ڪريو جيڪڏهن اوهين سچا آهيو. موتو قبلل ان تموتو. مرڻ کان اڳي مري وڃو وارو فرمان ڪو ڪوڙو ٿيندو ڇا؟

لاَ يَسعني فِي الارضي ولاسمائي. آءٌ نٿو لڪي سگهان پنهنجي

زمين يا آسمان ۾. مگر مؤمن جي قلب ۾ لکيو پيو ڪاٻه لکڻ جي جاءِ نہ ٿيس. مؤمن اهو آهي جيڪو الله جو آئينو هجي. حديث: المؤمن مِراءَةُ الرحمن. يعني مومن رحمان جو آئينو آهي، جيڪو الله جو آئينو ٿيو تہ ان جو معدي وارو دوزخ وسامي ويندو ۽ ان لاءِ باطني دوزخ بہ ختم ٿي ويندو. تان جو مومن دوزخ جي پرسان لنگهندو تہ دوزخ دانهون ڪري چوندس تہ جلد لنگهي وڃ جو تنهنجي توحيد جو فيض منهنجي باهہ ٿو وسائي، حديث: جُزيا مؤمن فَاِنَ نُورکَ اطفَاءَ نَارِي. يعني اي مؤمن تکو هل جو تنهنجو نور منهنجي باهہ وسمائي ٿو.

بک نور آهي ڍؤ نار آهي. اگر معدي ۾ ڍؤ هوندس تہ شهوت ڪڙي ٿيندیس وڃي حق جي نافرماني ڪندو. ڍؤ تہ نمرود ۽ يزيد کي بہ هُيو انهن کهڙا ڪم ڪري ڏيکاريا. بک انبيائن ۽ اوليائن منظور ڪئي. انهن بک مان الله اثبات ڪيو ۽ نور اظهار ڪيو.

شاهہ منصور جي چولي مان الله ڳالهايو هو مگر ماڻهن نہ سڃاتس. نفس معدي جو اهو حال آهي جو پہ ڏينهن بخار ۽ بکون آيس تہ شهوت بند ۽ رد ٿي ويندس. زال سان بہ سمهڻ نہ وڻندس. شهوت جا خيال ئي ختم ٿي ويندس.

بيت رومي صاحب

اصل دوزخ معده آدم بود که از معده دوزخ پيدا شود.

عرش اعظم سينئه انسان بدان، که از سينه مي رسد در لا مکان

اصل دوزخ آدمي جو معدو آهي چو تہ دوزخ بہ ان معدي مان ٿو پيدا ٿئي. انسان جو سينو عرش اعظم سمجهہ جو ان سينہ ذريعي لامکان ۾ ٿو پهچي.

گر مقام معدهِ ماوا تو شد نارا سود دوزخ جاءِ تو شود.

جيڪڏهن تنهنجو معده ٽڪاڻو آهي تہ پوءِ ڪاري دوزخ ۾ تنهنجي رهائش ٿيندي.

معده را توبرد رسينه بدان، تاشوی توبادشاهه دو جهان.

معدي کي سينہ جي در تي پهچاءِ تہ تون ٻنهي جهانن جو بادشاهہ ٿيندين.

شد دوائی معده را جوعِ مدام، که از او حاصل کنی معنیٰ مدام.
معدي جي دوا هميشه بک اٿيئي. پوءِ ان مان معنيٰ پيئي ملندءِ.

جوع مرخاصانِ حق را میدهند، که اندرین ملکِ حقانی میرسند.
بک حق جي خاصن کي ڏيندا آهن اُهي بک مان حقاني ملڪ ۾ پهچندا آهن.

سیر معده بود دشمن خدا، کارها دارد پراز مکر و ریاء.
معده جو ڍؤ خدا سان دشمني آهي پوءِ سڀ ڪم اٽڪل ۽ رياءَ جا پيو ڪندو.

جوع نورِ حق و سیر نار دان، جوع تجری تحتها الانهار دان.
بک حق جو نور آهي ۽ ڍؤ باهه سمجهه. بک کي بهشت سمجهه.

حديث: ''الجوع طعام الله یحی بهِ الابدان الصدیقین''
يعني بک الله جو طعام آهي جنهن سان سچن عارفن جا وجود ۽ بدن زنده ٿيندا آهن.

بک سان نفساني هوسون مري ويندیون آهن. الله ياد ايندو آهي. ننڊ گهٽ ايندي آهي. نفس ۽ معدو ذليل ٿيندا آهن. حديث: طوُبيٰ لِمَن ذِلت نَفَسُه يعني ڍؤ ڪرڻ سان نفس گناهن ۽ ذات حق جي بي فرماني ڪندو آهي. غفلت جي ننڊ ايندس نه الله ياد نه ايندس. نه رسول.

نفس به جسم ۾ بادشاهه آهي، شيطان وزير اٿس. ظلم ۽ حسد وقت نفس چئبس. شهوت جي تابعداري وقت شيطان چئبس مڪر ۽ فريب جي حالت ۾ هن کي مڪريل ڇاهو سڏبس. انسان جي وجود ۾ دغا بازي به موجود آهي. فساد وقت هن کي خبيث سڏبو آهي. يعني سوئر وانگر سڀ ڪجهه ڪري وجهندو. انسان حرام خور آهي. ڪاوڙ جي حالت ۾ سامهون ايندڙ کي چيري ڦاڙي ڇڏيندو. نفساني هستي وقت لنگور ٿيو پوي. شهوت راني ۽ بي شناسي وقت هن کي ابليس چئبو. ابليس جي شڪل ۾ لنگور جهڙي آهي. چو ته جيڪي زائفون خدمت ڪنديس ته انهن به بي شناسائي واري اک وجهندو. نمڪ حرام ٿيندو.

ظلم جي وقت هن جي شڪل جهنگلي رڇ جهڙي آهي. شهوت ڏانهن راغب ڪرڻ وقت شيطان نالو اٿس. غافلن ۽ ننڊ وارن لاءِ نالو هنومان اٿس.

Scanned with CamScanner

سيئي نالا آدميءَ تي خصلت مطابق آهن. هي خصلتن مطابق روپ اختيار ڪندو آهي. سيئني روپن اختيار ڪرڻ جا اختيار بہ اٿس. قرآن ۾ آهي تہ من شرالوسواس الخناس الذي يوسوس في الصدور الناس. هر خصلت ڪي صورت آهي. جيڪا خصلت آدميءَ تي غلبو ڪندي تہ باطن ۾ اهائي شڪل تي پوندي. ان ڪري آدمي ڪي خصلت مان سڃاڻبو آهي.

آدمي موت ڪان پوءِ پنهنجي عادت واري صورت اختيار ڪندو. خدا جي حڪم سان اهو تي پوندو. بہ ملائڪ ڪنڌ ۾ زنجير وجهي رڇ وانگر ڪاهيندس ۽ ڪاري پاڻي واري کوٽ وٽي ويندس. جتي ٻيا ملائڪ هوندا جيڪي هن کي ڪنڌ ۾ ڏڳهي لوهہ جي ٻياني وجهي پٽ مٿان ڪٽي اڇليندس. جتي سندس پوڻ سان ڪاري باهہ جو دڏڪو ٿيندو. قرآن ۾ آهي تہ يحشرون عليٰ صور يَحسَنُ عندنا قِرَدَةَ والخنازير. هڪ تہ ملائڪن وٽي دوزخ ۾ وڌو باقي روح مقدس قبر تي سزا سان بيهندو جنهن کي پيرن ۾ بہ زنجير پيل هوندا. ڳچيءَ ۾ ڳٽ جيڪو چيلهہ ڪان مٿي ڇڪيل ٻڌل هوندس. قبر تي رڪوع جي حالت ۾ بيٺو هوندو. نهائين واري جاءِ تي نظر هوندس، ڪاڏي بہ نهاري نہ سگهندو. اغلالاً فهيِ الي الأذقَان ۾ هوندو. جنهن جو مطلب اڳ ۾ ٻڌايل آهي.

ٿيون روح منزه قبر ۾ لاشي سان گڏ پيو هوندو. جنهن کي قبر ۾ ٻڌڻ ۽ مال ۽ ماڻهن جي لتاڙڻ جو ايذاءُ ايندو. بيٺل روح کي جهولي خواه سيءَ جي تڪليف ايندي قبر ۾ پاڻي پوندو تہ روح منزه قبر مان هوڪر ڪري نڪري ويندو. آسمان ڏي جاءِ نہ ملندس. پاڻي سڪڻ ڪانپوءِ ساڳيو قبر ۾ اچي سمهندو. پاڻي ۽ لتڙ جو جيترو جيئري ماڻهوءَ کي ايذاءُ ۽ تڪليف ايندي آهي. اوتري تڪليف ايندس. منزه روح هن بوتي جنهن کي مقنس روح بہ چئبو آهي. مقناطيس وجود جو عاشق هو. تنهن ڪري بوتي سان گڏ پيو هوندو.

بيت رومي صاحب

حشر برتو صورتِ اعمالِ تُست، آنچه ديدی نيک و بد احوالِ تُست.

توتي حشر تنهنجي اعمالن جي صورت ۾ آهي، جيڪو نيڪ يا بد احوال ڏسين ٿو تنهنجو ئي احوال آهي.

Scanned with CamScanner

در وجودِ ما هزاران گرگ و خوك، صالح و ناصالح و خوب و خسوك.
اسان جي وجود ۾ هزارين بگهڙ ۽ سوئر آهن، چڱا بڇڙا شڪل ۽ بدشڪل بہ آهن.

سيرتِ که آن در وجودت غالب استِ هم بران تصوير محشرِ واجب است.
جيڪا بہ عادت توتي غالب هوندي، حشر ۾ اها تصوير ضروري هوندي.

آدمی محتاج برسيرت است، زانکه زين تصوير حيوانی شود.
آدمي عادت جو محتاج آهي، ان ڪري صورت حيواني ٿو اختيار ڪري.

هم ازين سيرت شود محشور قوم، هی به خيزد بعد مردن نفس شوم.
ساري قوم پنهنجي عادتن سان محشور ٿيندي، مرڻ کان پوءِ نفس شوم ٿي اٿندو.

گرهمی خواهی کی انسان شوی، غرق از جسم و جان از خود روی.
جيڪڏهن چاهين تہ انسان ٿي اٿان، غرق ٿيءُ جسم مان ٻاهر نڪر.

تاز ظلم جسم خود يابی نجات، محو شود رعشق اعظم ذکرِ ذات.
تڏهن پنهنجي جسم مان نجات لهندين، جڏهن عشق اعظم جي ذڪر ۾ محو ٿيندين.

تاتو باشی قيد اندر جسم و جان، اين عذابِ برتو باشد جاودان.
جيستائين جسم جي قيد ۾ هوندين، تيسين اهو عذاب توتي هميشہ هوندو.

گرتو ميخواهی نجاتِ از وجود، گم شود راسم اعظم ای عَنود.
جي تون جسم مان ڇوٽڪارو چاهين ٿو تہ اي هنديِ اسم اعظم ۾ گم ٿيءُ.

افسوس آدمي الله جي بندگي نہ ڪئي. ٻانهي ٻوتي جو ٻانهو ٿيو. ساري عمر شهوت جو قيدي رهيو. شهوت جو قيدي ڪير آهي. زالون پٽ ڌيئر زمينون ملڪيتون باغ گهوڙا مطلب تہ الله کان سواءِ ٻيو سڀ ڪجهه دل ۾ رکڻ شهوت جو قيد آهي. غير الله جي خدمت ڪرڻ بهشت ۽ حورن جي خواهش ڪرڻ ان آسري تي عبادت ڪرڻ پيرنِ ۾ ڇوٽڪاري جي اميد رکي سندن خدمت ڪرڻ، ماڻهو ائين نٿا سمجهن تہ اهي پير پاڻ

ڏگ تي دسيا پيا هوندا. الله پيرن جي مارائڻ لاءِ ڏهه ڏهه ملائڪ سنبرايون بيٺو هوندو ۽ وري مريد به مٿئون چاڙهيندن جيئن شڪاري سوئر تي ڪتا ٻچيندو آهي. چو ته هي الله کان غافل هئا. عام ماڻهن هنن کي مال ۽ ملڪيتون پي ڏنيون هنن الله جي چوري پي ڪئي. ان ڪري پيرن تي الله جي پڪڙ ۽ ٻچ ٿيندي اهو تڏهن جڏهن دم نڪرندن. جيئن چور پٽڻ تي پڪڙبو آهي ۽ ڪٽيندڙ ٽڪجي پوندا آهن. ائين پيرن کي لوهه جون سيخان تپائي وات ۾ ڏيندن ته ماڻهن کي الله جو رستو به ڪونه ڏسيوَ ۽ ناحق مال پي کاڌوَ. پوءِ قالويا ويلنا چوندا.

جيڪي ماڻهو شهوت پرستيءَ ۽ پٽن ۽ مال جي خدمت ۾ دم دڙيگانه وڃايائون جڏهن جي ڏور ٽٽندن تڏهن خوشيءَ سان ناخوشيءَ سان لاش جا مائٽ ۽ ملان لاش کي آلت هٿن ۾ ڏين چو ته هن الله وساريو هو عمر گمراهيءَ ۾ گذاري هئائين. ان ڪري الله به جوڙي جٽ ٿو ڪرين جو ميڙيل مال ۽ ٽپڙن کان لن هٿ ۾ ٿو ڏئين. مائٽ به خير خواهي ڪري پٽي چيلهه ۽ هٿن جي مٿان ٻڌي ڇڏيندس ته مٿان هٿ پري ٿينس ان ۾ قابو هٿ هجنس.

بيت رومي صاحب

اهل دنيا راچه حاصل شد ازين، بعد مردن دست در خايش به بين.
دنيا وارن کي هن مان ڇا حاصل ٿيو مرڻ کانپوءِ هٿ خصين ۾ تا ڏسو.

آلئه شهوت به دستش نيست مال، ني بودش دنيا نه ملك ني منال.
شهوت جي اوزار کانسواءِ هٿ ۾ نه مال نه مليڪت نه دنيا نه ملڪ هوندس دانهون نه ڪر.

چونكه عمرش تابع غير خدا، بود اندر قيد جسماني فنا.
ڇو جو سندس عمر گمراهي ۾ گذاريائين. خدا کانسواءِ جسم جي قيد ۾ مري ويو.

اين سزائی آنكه شهوت را پرست، از برائی جسم پر و بالِ شكست.
شهوت پرست جي اها سزا آهي، جسم لاءِ ڪنپ ۽ پر ڀڃي ڇڏيائين.

Scanned with CamScanner

اهل دنیا بندہ و بندہ وجود، جسم را ساجد شدہ اندر سجود.

دنيا وارا وجود ۽ پانهي جا ٻانها ٿيا. جسم کي سجدو ڪري سجدي ۾ ڪري پيا.

بت پرستند ناریان وتن پرست، پاک آن باشد که زین تن خود به رُست.

بت پرست جسم پرست جهنمي آهي. پاڪ اهو آهي جيڪو جسم مان نڪتو جان ڇڏائي.

ملامت عشق جو قوت آهي. تان جو سيني نبين اهي ڏک ۽ خلق جون ملامتون قبول ڪيون. حضرت نوح عليہ السلام 95 ورهيہ خلق جا ڏک ۽ ٺوڪون سٺيون. قرآن ۾ آهي:

"وانی کلما دعوتھم لتغفر لھم جعلو اصابعھم فی اذنھم و استغشو ثیابھم واصرو واستکبرو الستکبارا.

يعني، بيشڪ مون انهن کي جڏهن بہ سڏيو تہ تون انهن کي بخشين، تڏهن پنهنجون آڱريون پنهنجي ڪنن ۾ وڌائون ۽ پنهنجا ڪپڙا پاڻ کي ويڙهيائون ۽ (ڪفر تي) قائم رهيا. ۽ تمام گهڻو هٺ ڪيائون. سوره نوح آيت نمبر 7.

اهڙي طرح مٺن چريائي جا الزام هنيائون ۽ ٺوڪون ڪرڻ لڳا. ٻيڙي واري وقت ۾ تہ وڌي ويا.

کذبت قبلھم قوم نوح فکذبو عبدنا و قالو مجنون و ازدجرہ فدعا ربه انی مغلوب فانتصر.

يعني، انهن ماڻهن کان اڳ ۾ نوح جي قوم ڪوڙو ڪيو. اسان جي (ٻانهي خاص) جي تڪذيب ڪئي هئائون ۽ چيائون تہ هي چريو آهي. ۽ نوح کي ڌمڪي ڏني ويئي، پوءِ نوح عليہ السلام پنهنجي رب کان دعا گهري تہ آءٌ عاجز آهيان اوهان مدد ڪريو. (۽ انهن کان بدلو وٺو.)

حضرت ابراهيم عليہ السلام حضرت موسيٰ حضرت عيسيٰ عليہ السلام جهڙن انبيائن کي تڪليفون ڏنائون. ذڪريا عليہ السلام کي شهيد ڪيائون. حضرت رسول ڪريم ﷺ ۽ موليٰ علي عليہ السلام

Scanned with CamScanner

جن کي مکي مان لڏائي ڇڏيائون. حضرت امام حسين عليہ والسلام کي اهلبيتن سميت ڇا ڪيائون. امام زين العابدين[ع] کي ڪٽنب سميت عشق قيد ڪرايو. انهن وقتن ۾ فرعون نمرود ۽ يزيد نيڪ پي سمجهيا ويا. ابوجهل ٻہ انيڪ ليکبو هو. شاهہ منصور کي عشق سوليءَ تي چاڙهي، هٿ پير وڍرايس. بايزيد بسطامي صاحب کي عشق شهر مان تڙائي ڪيڊرايو. عشق شمس الحق جي کل لهرائي. شاهہ ڪرمل نجم الدين ڪبريٰ ۽ شيخ عطارؒ کي قتل ڪرايائين. بلا شاهہ کي عشق ڪهرايو. ڪلهوڙن جي دور ۾ شاهہ عنايت شهيد کي قتل ڪرايائين. غلام محمد وڻجارو ملن ۽ قاضين مارايو. مولوي محمد عاقل عرف آڪيداس کي کهڙن جي مخدومن کان تعذير ڏيارياڻين. ان کانپوءِ عشق فولاد علي فقير وٽ آيو. شرن جي ڳوٺ ۾ من خدايم جي دم تي ڪوڙا ڪيس ڪرايائين. ڏنڊ وجهرايائين. ٻارهن مهينا وزير ابراهيم جيل ۾ وڌس. جڏهن فقير واپس آيو تہ وزيراعظم ابراهيم جو عشق شهنشاهہ لاهُہ ڪيي ڇڏيو. ڪيس مير علي نواز مٿي پيرين اگهاڙو ڏڪا ڏيئي بنگلي مان ڪيڊرايائين. اهڙيءَ حالت ۾ ڳوٺ پهتو ۽ چريو تي پيو ۽ زهر کائي مري ويو.

ان وقت ۾ علي محمد جمالي عامل هو. ان تي وزير ابراهيم جو ويساهہ هو. ان کي ٻہ بچاءَ جون گهٽيون منٿون ڪيائين، مگر جواب ڏنائينس تہ تو فقير عارف باالله کي ناحق قيد ڪرايو آهي، تنهن ڪري توتي رسول اللهﷺ ۽ مولي علي عليہ السلام ناراض آهن، هاڻي ڪجهہ بہ نہ ملندءِ. هيءَ حقيقت علي محمد فقير جي پنهنجي زباني آهي. جيڪا ڳالهہ هو سدائين ڪچهرين ۾ ڪندو هو.

ڪوٽ ڏيجي ۾ قيد ڪرائڻ ۾ گل حسن پٺاڻ جو هٿ هو. ان وقت هو نائب وزير هو. گل حسن بزرگ حسن جان جو مريد هو. جيڪي ٽڪڙ جا بزرگ ليکبا هئا. ان بزرگ کي مولوي نواز علي چاڙهي وٺي آيو هو. چاڪاڻ تہ مولوي نواز عليءَ جي گل حسن جان ٽڪڙائي، سان دوستي هئي ۽ هو وري فقير جو سخت دشمن هو. ايترين ڪوشش کانپوءِ گل حسن وزير، فقير تي زوريءَ زنا جو ڪيس ڪرائڻ لاءِ تر جي وڏيرن ۽

پوليس تي زور ڀريو جنهن تي بکان منڍي، ٻي سونا ڪيرياٽيءَ کي وٺي فقير جي صورت ڏيکاري آيا ۽ کين چيائون تہ هن فقير تي زوري زنا جو ڪيس ڪرڻو آهي. اوهين پوليس وٽ اهڙو بيان ڏيو. جنهن تي ٻنهي رنن فقير جي صورت ڏسي صوبيدار کي جواب ڏنو تہ سائين اسان سڄي عمر خراب پيشي سان رهيون آهيون، مگر هھڙي پيرسن ۽ خدا واري فقير تي ناحق نہ ٻهينديون سين.

پوءِ فقير تي زميندار گمبٽ ۾ الله بخش ڀرڳڙيءَ جج وٽ بيان ڏنو تہ فقير چوريون ٿو ڪرائي ۽ ڇئن زميندارن ڪلمون پڙهي بيان ڏنو. ان وقت فقير کي مٽي ۾ تاج ۽ جسم تي الفي پهريل هئي، تنهن تي جج صوبيدار کي جهڻڪون ڏنيون تہ فقير کي فقيري پوشاڪ ۾ ڪورٽ ۾ ڇو آندو اٿئي. مگر آخر بيانن مطابق فقير کي ٻارهن مهينا سزا مقرر ڪيائين. جنهن تي فقير جج کي چيو تہ تون مون کي ناحق سزا ٿو ڏئين باقي عشق شهنشاهہ پاڻهي ئي توکان حساب وٺندو. رات ٿي تہ جج جي گهر مان چور ڪات هڻي، اڍائي هزار روڪ ۽ ٻيو سامان ڪڍي ويا. صبح جو جج صاحب پڇتائي چوڻ لڳو تہ مون فقير کي ناحق سزا ڏني، ڪيس ڪنهن ٻي ڪورٽ ڏانهن موڪلي ڇڏيان ها تہ نقصان نہ ٿئي ها ۽ سندس پڇاڙي اهڙي ٿي جو پاڻ بہ حيدرآباد واري جيل ۾ زهر کائي مري ويو.

اسان جڏهن جيل ۾ هئاسون تہ وزير گل حسن پٽ آغا غلام نبي سان گڏ ٻن گهوڙن واري ٽانگي تي آيو. فقير کي ڏسي پٽ کي چوڻ لڳو تہ هي فقير الله سڏائڻ جي ڪري قيد ڪرايو اٿم. جنهن تي پٽس چيس: قهر درويش برجان خويش. فقير کي وڏيڪ تڪليف نہ ڏجانءِ نہ تہ فقير خبر ڏيندءِ. ان بعد فقير کان خير عافيت پڇيائين. جنهن تي فقير چيس تہ رنج ڪونہ آهيون ڇاڪاڻ تہ سڀ ڪجهہ الله محبوب ڏانهن ٿا سمجهون توکي ڪهڙي طاقت آهي. وري چيائين توبهہ ڪريو الله سڏايو هيئہ گناهہ لهني. اسان چيس تہ نَوَ سال الله جو نالو ورتو هوسين ڏهين سال الله هي ڪم ڪيو آهي. هاڻي اصل الله جي نالي وٺڻ کان توبهہ آهي. هاڻي الله چونداسين تہ شرڪ تي پوندو. اهو ٻڌي وزير گل حسن ماٺ ڪيون هليو ويو.

Scanned with CamScanner

بيت

مطلوب نه طلبيم که این طلب حرام است، الله نه گوئیم که در شرك به مانیم.

يعني مطلوب نٿا گھرون ڇو جو گھر حرام آهي الله نہ چونداسين ڇو جو شرڪ ۾ رهجي ويندا سون.

پوءِ الله کي غصو آيو ۽ ان شريعتي ماڻهوءَ جو پٽ صوفي ٿيو. درازن واري فقير جو طالب ٿيو. هڪ دفعي درازن جي ميلي تي شراب جي بيل گاڏي پرائي فقيرن کي پيارڻ لڳو ۽ پاڻ بہ پيئندو رهيو. گل حسن پٺاڻ کي ذات ذوالجلال پٽ جي فقير ٿيڻ ۽ شراب خوريءَ جو داغ ڏنو.
آخر مير علي نواز جي چوڻ سان علي بخش چانڊيئي گل حسن کي متي ۾ ڏڪ هنيو جو متو ڦاٽي پيس. ٻہ مهينا اسپتال ۾ علاج ڪرائي بچو ۽ نوڪري بہ ختم ٿي ويس.
عشق سهانگو نہ آهي. جيڪو عشق جا بار ۽ مصيبتون ڪٽندو تنهن وٽ عشق شهنشاهہ ايندو.

خواهی عشق و سلامت مانی این حکایت راست نه باشد.

گهرين ٿو عشق ۽ سلامت رهين. اها ڳالهہ ٿي ئي ڪانہ ٿي.

جيڪو عشق وٽ ايندو تنهن کي عشق سلامت ڪونہ ڇڏيندو. اهو قاعدو عشق جو پراڻو آهي. اسان سان جيڪي لڙيا سي ٻاهريان ڪين هئا مگر فقير غلام حيدر جا پوٽا هئا. جيڪي خواه مخواه اسان سان ساڙ ۽ حسد ڪندا هئا. هو سمجهندا هئا تہ نہ پيڙهيا فقير آهيون مگر هي نئون فقير آهي. هن جا شهر وارا ۽ ٻاهريان ماڻهو مريد ٿا ٿين. پاڻ ورري بيخودي جا نعرا ٿو هڻي. اسان پراڻن فقيرن جو نالو ناس ڪري ڇڏيو اٿائين. هن وٽ ماڻهن جي اچ وڃ آهي. اسان ڏي نهاري بہ ڪير ڪونہ ٿو. فقيري بہ اسان جي ۽ وڏيرپ بہ اسان جي هن اسان جي بي عزتي ڪئي آهي. ان ڪري حسد ڪندا هئا.
انهن مان اسان جو هڪ طالب ٿيل جيڪو ست سال صحبت ۾ بہ رهيو هو. اهو ماڻٽن جي چوڻ تي اسان جو مخالف ٿي پيو. ان وقت اسان ڇوڪرن کي فارسي پڙهائيندا هئاسون. ان وقت اسان بہ نئين مان عشق

جي ملڪ ۾ ويا هئاسون. تازو معراج ٿيل هو. مگر هوش عقل سلامت هو ۽ ٻارن کي پڙهائيندا هئاسون.

هڪ دفعي اسان وارو ڦري ويل طالب سيڪاري جاسوسيءَ لاءِ موڪليائون. جيڪو اچي اسان وٽ ٽورو ويهي اتي هليو ويو ۽ جمع جو ڏينهن هو ۽ ڳوٺ وارا جمع نماز ۾ مسجد ۾ گڏ ٿيل هئا. ان مسجد ۾ مولوي نواز علي نماز پڙهائيندو هو. هي همراهه ان جو سئوٽ هو. اهو ملان پڙهيل هو ۽ ٻيا سڀ جاهل هئا. نماز کانپوءِ هن جاسوس همراهه وٺي هل هنگامون ڪيو ته مان اڄ فقير فولاد علي کي ڏسي آيو آهيان جيڪو قرآن پاڪ تي مٽان ويٺو هو. حالانڪ اهو هڪ بهتان هو. جيئن شاهه منصور تي بهتان مڙهيو هئائون ته پٽ کي ماءُ سان ٽو پرٽائي. مگر حقيقت ۾ اها عورت سندس ٻانهي هئي. حسين بن منصور حلاج کي ڦاهيءَ جي سزا ملان عمر ڏني هئي.

اهو ٻڌي سيئي گڏجي ان شاهد کي ساڻ ڪري نريءَ ۾ گيهي رام مختيارڪار وٽ فرياد ڪيائون. اسان حاضريءَ تي فقراءَ سميت ڪورٽ ۾ وياسون. مختيارڪار فقير جو حُليہ ۽ پوشاڪ ڏسي مولوي صاحب کي چوڻ لڳو تہ افسوس جو پنهنجي مسلمان فقير تي اهڙا الزام ٿا هڻو. اسان جو هندو فقير هجي ها تہ مٿس هٿن جون چاٺون ڪريون ها ائين چئي ڪين درخواست واپس ڪيائين ۽ ڪين چيائين تہ توهين مسلمان آهيو پنهنجي شريعت موجب جيڪو وٽيو سو فقير سان ڪيو. جنهن تي مولويءَ اسان کان پڇيو تہ فقير توکي شريعت موجب تعذير قبول آهي. اسان چيس تہ اوهان کي جيڪڏهن هن ۾ ڪا ڪچائي ڏسڻ ۾ اچي تي تہ قتل ڪيوس. سنگسار ڪيوس. سوليءَ تي چاڙهيوس يا ڊنڊورو ڏيوس تنهن تي ملان چيو تہ اسان کي لکي ڏيو اسان لکي ڏنس تہ وري ملان ڦري ويو تہ تعذير ڏيڻ سان فقير مشهور ٿي ويندو. اسان فقير تي ڪيس هلائڻ ٿا چاهيون. جنهن تي مختيارڪار چيس تہ فقير سان توهان جو مذهبي ۽ شريعتي تڪرار ڪونہ آهي ڪو گهرو تڪرار آهي.

آخر مختيارڪار ڪيس هلايو. ملان شاهدن کي مڻ بصرن جو ڏيئي بيان ڪرائڻ لاءِ آندو هو مگر اهي شاهد بہ ڦري ويس.

مگر اسان جڏهن ڪورٽ ۾ لنگهياسون تہ پويان درين ڪان مائٽن منٿون تي ڪيون تہ نہ ڪڇجانءِ. اسان وري ڪنڌ ورائي عشق جي اعليٰ دربار ڏي نهاريو جيڪا تمام پري عرش عظيم تي هئي.

بيت

اَحسَنُ تَقوِيمِ در قرآن بخوان، اَحسَنُ تَقوِيمِ زعرشش دو ردان.

حسين ترين صرف قرآن ۾ پڙهي اٿيئي، اها حسين ترين صورت عرش ڪان گهڻو پري آهي.

ان عشق بادشاهہ فرمايو تہ جيڪي آهين سو چئي ڏي، هينئر امتحان جي مهل اٿيئي. هتي نفس جو سانگ ڪندين ڇا؟ جيڪي آهين سو ٻڌائي ڏي جڏهن اسان ڪان پڇيائون تہ نالو ڇا اٿيئي. اسان چيو نالو الله آهي. وري مختيار ڪار چيو تہ ڪلمون پڙهہ. اسان چيس تہ محمد ڪي رسول الله ﷺ ڪري اسان خلق جي هدايت لاءِ موڪليو هو. ڪلمون ڪيئن پڙهون. وري چيائين تہ فقير عمر ڪيتري اٿئي مون چيس تہ عمر جو آند پاند ئي ڪونهي. عمر ان جي ليکبي آهي جنهن تي موت هوندو آهي. مان سدائين جيئرو رهڻ وارو آهيان. وري پڇيائين تہ ڪهڙو ڏنڌو ڪندو آهين. مون چيس تہ مارڻ جيارڻ ۽ جهان هلائڻ منهنجو ڏنڌو آهي. اهو ٻڌي سپاهي جي هٿ ۾ بندوق ڏسي ملان ڪسي مون ڪي هٿڻ جي ڪئي تہ سپاهي ڪسي ورتس. اسان سپاهي ڪي چيو تہ بندوق ڏئينس تہ اسان هن بوتي جي قيد مان آزاد ٿيون مگر هن بندوق نہ ڏنس.

عشق غيور جا ڪم جو باطني بندوق ٻارهن مهينن ڪان اڳ ملان جو گهر ٻار عشق شهنشاهہ رئي ڪري ڇڏيو. دير گيرد سخت گيرد. يعني دير سان وٺندو آهي مگر سمورو حساب وٺندو آهي. ائين عشق شهنشاهہ فنا ڪري ڇڏيس.

مگر جج صاحب مات ڪري ويو. ماٺهو حيرت ۾ هئا تہ عجب هن جسم مان ڪهڙي گفتار تي نڪري. شاهہ منصور واري نعري ڪي عشق نئين طرح زنده ڪيو.

Scanned with CamScanner

بيت

ديراست كي آواز منصور كه هن شد، اكنون براو جلوه وهم دار و رسن را.
منصور جي نعره كي گهڻو وقت ٿيو آهي، هاڻي ان كي تازو كري سوليءَ ۽ رسي كي تازو ٿا كريون.

آخر مختياركار چيو تہ فقير تي اثباتي ۽ مستيءَ جو جوش آهي. ان كري فقير كي مان سزا نہ ڏيندس. مختيار كار تي سفارش جو زور پيل هو. ان كري مٿس هڪ سئو روپيہ ڏنڊ ركيائين جيكو فقير ڀري ڏنو.

عشق جيكي مونسان كيون. ڳالهيون لکڻ نہ جهڙيون پڙهڻ نہ جهڙيون، عشق فقير فولاد علي كي ڏنڊ ڀرايا قيد كرايو. ملان قاضي فقير كي بہ قتل كن ها مگر انگريزن ملن جي شريعت جا هٿ كپيا هئا ڇو تہ انگريزن شرعي قانون ختم كري ڇڏيو هو.

هڪ دفعي فقير غلام حيدر جي پٽ در محمد مخدوم الله بخش جج صاحب وٽ فرياد كيو تہ فقير دين كي گاريون ٿو ڏئي. فقير جڏهن حاضريءَ تي ويو تہ جج صاحب پڇيس تہ فقير توهان دين كي ڇو ٿا گاريون ڏيو؟ فقير چيس تہ دين فريادي آهي يا تون. جي دين فريادي آهي تہ گهرائينس كٿي آهي. جيكڏهن مان دين جي ڳاتي ۾ كهاڙي هڻين آهي يا ڏاڙهي پٽي اٿمانس تہ ڏيكاريو كٿي آهي.

مخدوم صاحب توهان سمجهو ٿا تہ جنهن كي گار ڏبي سو ڏك هڻندو. مون كي بہ ڏك لڳل كين آهي ۽ جي مون دين كي ڏك هنيا آهن تہ مٿان اسپتال ۾ هوندو اتان هل جلد زباني وٺوس مٿان مري وڃي.

مختيار كر چيو تہ فرياد در محمد شر ڏني آهي. اسان چيس تہ در محمد شر ڇا دين جو پٽ آهي يا پاءُ، جو دين جي پاران كورٽ ۾ آيو آهي. هي تہ فقير غلام حيدر جو پٽ آهي. پڻس دين تہ كونہ هو. جنهن تي موجود امام علي شاهہ جج كي چيو تہ صاحب فقير كي جواب ڏيو. جج صاحب هنن جو حسد سمجهي فرياديءَ كي كورٽ مان كيرائي ڇڏيائين.

سيد شهاب الدين شاهہ هالاڻيءَ وارو ٽريءَ ۾ هڪ دفعي مختيار كار تي آيو. در محمد شر وري ان وٽ فرياد كئي تہ فقير شيطان جي

Scanned with CamScanner

خيرات ڪئي آهي، جنهن تي مختيارڪار فقير کي گهرائي پڇيو تہ فقير شيطان جي خيرات ڇو ڪيو اٿئي. اسان چيس تہ صاحب شيطان الله جي دربار جو دربان آهي. ڪيس ان ڪري ڪارايوسين تہ جيئن اسان کي دربار ۾ وڃڻ ڏئي. مختيارڪار پڇو تہ پوءِ ڇا ٿيو. اسان چيس تہ جوئي هيڙو سوئي ٿيئڙو. اسان ساڳيو ئي حق ٿياسون. جنهن حيرت ۾ اچي چيائين تہ هان! فرياد ۾ اجا ٻيو الزام هو تہ فقير مسجد ۾ گڏهہ کي زنا ڪئي آهي. جنهن تي مختيارڪار فقير صاحب کان پڇيو تہ ڇا توهان مسجد ۾ اهڙو ڪم ڪيو آهي؟ فقير چيس تہ توهان چوندا آهيو تہ مسجد الله جو گهر آهي، چيائين هائو پوءِ فقير چيس تہ اسان کي ڪنهن پيدا ڪيو آهي. چيائين تہ الله! ڀلا گڏهہ ڪنهن جي خلقيل آهي. چيائين تہ الله جي. ان تي مون چيس تہ پنهنجي ئي گهر ۾ پنهنجي گڏهہ کي ڪم ڪيو اٿم. پرائي گهر تہ ڪونہ ويو آهيان. جڏهن مان مسجد ۾ گڏهہ الله جا ٿياسون تہ پوءِ ٻين جو ڇا ويو.

اهو ٻڌي مختيارڪار چيس تہ اقراري ٿو ٿئين جيل نہ ڏيانءِ. مون چيس تہ جيل کان نہ ٿو ڊڄان. جيل واٽيہ مختيار هجي تہ بہ ڏئي ٿو سگهي تون تہ سيد آهين. توهان ٻڌايو تہ علم گهڻن قسمن جا آهن. چيائين تہ علم ٻن قسم جا آهن. هڪڙو علم ظاهري ۽ ٻيو علم باطني. فقير چيس تہ باطني علم ڪهڙو آهي. پاڻ چيائين لدني علم کي باطني چئبو آهي. مون چيس تہ تون ظاهري علم پڙهيو آهي باقي لدني علم جي تہ خبر ئي ڪانہ پوئي. تون اسان جي صورت ۽ عمر ڏس تہ هن وقت ۾ اسان سو بہ مسجد ۾ اهڙو زنانو ڪم ڪنداسين. چيائين تہ تنهنجا شر ٿا چون. اسان چيس تہ جهڙا انڌا تهڙو تون انڌو آهين پوءِ بس ڪري فريادئَ کي ڳالهايائين تہ تو جيڪي فقير جون شڪايتون ڪيون آهن. فقير ۾ تہ هڪ ڳالهہ بہ نہ آهي.

عشق شهنشاهہ ذوالنون مصريءَ کي من خدايم جي نعري هڻڻ تي ست ورهيہ جيل ڏياريو هو.

بيت

كفر ايمان هم قرين ويك ديگراند، هركرا كفر نيست ايمان نيست.
ڪفر ۽ ايمان هڪٻئي جا مائٽ آهن. جنهن کي ڪفر نہ آهي تنهن کي ايمان بہ نہ آهي.

يوسف نالي هڪ شخص بادشاہ جي شهر ۾ رهندو هو. جيڪو حُسن ۾ يوسف ثاني هو. اتفاق سان بادشاہ زادي ان تي عاشق ٿي پيئي. هڪ رات وجهہ وٺي بادشاهزادي محلاتن مان نڪري اچي ان سان سمهي پيئي. هي ڇرڪ ڀري اٿيو. پڇيائينس تہ ڪير آهي. پاڻ ڇيائين تہ مان بادشاهزادي آهيان ۽ توسان ملڻ آئي آهيان. يوسف چيس تہ مونکي نہ گهرجين. ائين چئي اٿي ڀڳو ۽ چار پنج ميل پنڌ ڪري وڃي هڪ جهنگ ۾ نڪتو ۽ اتي سمهي پيو. خواب ۾ ڏٺائين تہ بہ ملائڪ آسمان مان آيا آهن. پاڻ پڇيائين تہ ڪير آهيو ڇو آيا آهيو. ملائڪن چيس تہ اسان ملائڪ آهيون الله تبارڪ و تعاليٰ اسان کي تنهنجي ديدار لاءِ موڪليو آهي تہ يوسف جي زيارت ڪري اچو. ڇو جو تون پهلواني ڪري بادشاهزاديءَ کي جواب ڏيئي آيو آهين. وري کيس آرام آيو تہ ڏسي پيو تہ رسول ڪريم ﷺ جن وٽس آيا آهن. جنهن فرمايس تہ مون کي ذات ڪبريا موڪليو آهي تہ فلاڻي مسلمان هھڙي فتح ڪئي آهي وڃي کيس ديدار ڪرائي اچو تہ مان بہ ان لاءِ آيو آهيان. هاڻي تون مصر جي شهر ۾ ذوالنون مصريءَ وٽ وڃ ان کان اسم اعظم وڃي پڇ. يوسف ثاني مصر ويو تہ ذوالنون مصري اڳيئي هن جي انتظار ۾ ويٺو آهي. جنهن چيس تہ آءُ ميان يوسف ثاني، حضرت رسول الله ﷺ تنهنجي پارت اڳيئي ڪئي آهي. ۽ پوءِ کيس حق جو رستو اسم اعظم سمجهايائنس. اهو يوسف ثاني اڳتي هلي فنا في الله ۽ بقا باالله جي درجي تي پهتو. ساڳيو ئي ذوالنون مصري تي پيو.

بيت

طالبِ راعين مطلوبِ بدان، در لباسِ مختلف دانی همان.
طالب کي ساڳيو مرشد سمجهہ صرف لباس مٽيل سمجهينس.

Scanned with CamScanner

ڏسو توڙي هن وٽ ملائڪ ۽ حضرت رسول الله جن ديدار لاءِ هلي آيا تہ بہ ظاهري فقير ڏانهن ڏس ڏنائون. ڇو تہ صورت کي فيض بہ صورت مان پوندو آهي. آسماني منزلن جي حقيقت ڪامل مرشد وٽان معلوم ٿيندي آهي. باطن جي صورت مان سبق ناممڪن ۽ ٿڪندڙ نہ ٿيندو آهي. حضرت رسول الله ﷺ جن يوسف ثاني کي ذوالنون مصري ڏانهن ان ڪري ڏس ڏنو جو پاڻ ڪريم ﷺ جن روح مقدس هئا يوسف جسم سان هو. ان ڪري جسم واري کي ڪماليت واري مرشد ڏانهن اشارو ٿيندو آهي. ڇو تہ روح ۽ جسم جي جنس مختلف آهي. روح صرف اشارو ڪري سگهندو. فيض ظاهري ڪامل مرشد جي ذڪر مان ٿيندو. روح جسماني واري صحبت نہ ڪري سگهندو. فيض سڀ رسول الله جو آهي. ذوالنون مصري کي فنا في الشيخ، فنا في الرسول فنا في الله ۽ بقا باالله جا سيئي درجا حاصل هئا. هر جنس پنهنجي جنس مان فائدو حاصل ڪري سگهندي آهي. روح چاهي انبيائن جو هجي يا عارفن جو هجي. روح اهڙيءَ شيءِ آهي. جنهن کي بوتي جو هٿ نہ پوندو آهي.

جسماني واري ڪامل مرشد جي صحبت طالب کي سچائيءَ سان عمل ڪرڻ سان بقا باالله جي درجي تائين پهچائيندي.

هڪ رات قلندر سلطان پاڻ اسان کي ذڪر جي تلقين ڪئي هئي ۽ ائين بہ چيائين تہ هتئون درياهہ سمنڊ ٿيندا موجون ٿينديون. مگر اهو ذڪر پنجهہ ڇهہ ڏينهن بہ ڪونہ هليو. پوءِ اسان جيڪا سائنس صورت گيڙوءَ جي ويس سان گڏ ڏني هئي سين سا ڇهين ڏينهن پنجويهن ڪوهن پنڌ تان ظاهر ۾ وچي هٿ ڪئي سين. جنهن پڻ ساڳيو قلندر شهنشاهہ وارو ذڪر سمجهايو. سمجهڻ ڪانپوءِ اهڙو هلي پيو جو ويٺي ويٺي گهمندي ڦرندي توڙي شهر ۾ جيئن مشين هلندي آهي ائين هلي پيو. ٿيهن ورهين کان نماز پابنديءَ سان پڙهندو هيس. قرآن پاڪ جو دور بہ ڪندو هيس. ذڪر ورتي ڪانپوءِ رڪعت ياد نہ پيئي بيهي. قرآن جي هڪ سٽ بہ پڙهي نہ پيو سگهان. خيال اهڙو رجوع ٿي ويو جو پهرئين ڏينهن ذڪر جي صورت ڏسڻ ۾ آئي. طالب

مرد جو سينو زائفان جي رحم وانگر آهي. اها بہ ٻار جو تخم جهپي وٺندي آهي. ائين طالب جو سينو بہ مرشد واري لبيڪ جهپي وٺندو آهي. جيڪڏهن سندس سيني ۾ الله جي اسم جو تخم رهجي ويو تہ اتي الله جو اسم ڄمي پوندو.

جيڪڏهن زائفان وسڪٽي هوندي تہ پڪل پاڄي جي بوءِ تي ٻار ڪيرائي وجهندي، تيئن طالب بہ سڏن ۽ لذتن ڏي لڙي پيو ۽ نند گهٽي ڪيائين. تہ اسم وارو ٻار ڪِري پوندس. مگر جنهن سيني ۾ اسم اعظم ڄمي ٻيهي رهيو ۽ ڪِري ڪري پرهيز ۾ ٻار جي مدت وانگر اسم جي مدت پوري ڪيائين تہ حقيقت وارو ٻار پيدا ٿيندو ۽ وري ڪِري پڳائين تہ ٻار بيمار ٿي پوندس ۽ پيو ڏہرو رهندو. پر جيڪڏهن ٻار جي پالنا سٺي نموني ڪيائين تہ گهمڻ لڳندو تيستائين طالب ماءُ وانگر ٻاهہ پاٽي ۽ ڪڏ ڪان حفاظت ڪندس تہ وڏو ٿي پوندو. جڏهن سمجه لائق ٿيو تہ ڊوڙي وڃي دربار ۾ پيءُ سان ملندو. پڻس جي دربار مٿي آهي ۽ ستين طبقہ جي مٿان ان جي حڪومت آهي ۽ تخت بہ اتي اٿس. پوءِ هو دلجاءِ سان پيو ايندو ويندو.

بيت

دایئه آن خیال را می‌پرورد، تاز همت دایئه بالامی‌پرد.

ان دائي ٻار ڪي خيال سان پالي وڌو تہ ان دائي جي همت سان مٿي پيو اڏامندو.

ای طالب آن دایه کدام است آن طالب ذکر اسم اعظم آن کودك است.

اي طالب اُها دائي ڪهڙي آهي اهو طالب آهي. ۽ ذڪر اسم اعظم وارو ٻار آهي.

ظاهري جسم وارو مرشد زائفان جي مڙس وانگر آهي ۽ طالب زائفان آهي. زائفان ظاهري جسم واري مرشد سان سمهندي تہ ڍڪي ٿيندي خواب خيال وارو اشارو آهي. خواب ۾ زائفان ڪي تڙ بہ پئجي وڃي تہ بہ ڍڪي نہ ٿيندي.

مرشد جي ڳولڻ لاءِ قرآن ڪريم ۾ بہ حڪم آهي تہ يَاأيُّهاالَّذِينَ آمَنُو والبتغوا اليه الوَسِيلَةَ وَ جَاهِدو فِي سَبيله. يعني اي ايمان وارو الله ڏانهن

Scanned with CamScanner

اچڻ لاءِ وسيلو وٺو. ان جي راھ ۾ ڪوشش ڪريو جهد جفائون ڪريو.
ان طرح حديث پاڪ ۾ بہ فرمان آهي تہ الرَفيقُ ثمَ طَرِيقُ. يعني اڳ ۾ سونهون ساٿي هجي پوءِ رستي سان هلو ڪامل مرشد طالب لاءِ حاذق حڪيم آهي. طالب کي نفس سڌن جي بيماري آهي. اها بيماري وحي جبرئيل جهڙي حڪيم ڪانسواءِ نہ ڇڏيندي آهي.

مولىٰ علي عليہ السلام فرمايو آهي تہ

الصورُ الانسَانُ يفى أكبَرُ الحُجَجُ علىٰ خَلقِه وهِيَ الكِتابُ كَتَبَ بِيَدِهِ

يعني انسان جي صورت خلق الله ۾ وڏي حجت آهي ۽ اهو ڪتاب آهي جنهن کي پنهنجي هٿن سان لکيائين. وَهِيَ الهَيكَلِ الذِى بِنَاءَ بِحُكمِه وَهِيَ المَجمُوعِ الصُورُ العَالَمِينَ. وَهِيَ المُختَصَرةِ مِن لوحِ المَحفُوظ. وَهِيَ شاهِدِ عَلىٰ كُلِ غائب وَهِيَ الحُجة عَلىٰ كُلِ جَاهِد، وَهِيَ الطرِيقَةُ المُستقيم اِلىٰ كُلِ خَيرِ وَهِيَ الحَبسُ المَمدُودُةَ بَينَ الجَنَه وَالنَارِ يعني ۽ اها سندس حڪم سان عبرتناڪ ٺهي ۽ اها ڪائنات جي سيني صورتن جو مجموعو آهي ۽ اها لوح محفوظ جو اختصار آهي. ڪوشش ڪندڙ لاءِ حجت آهي ۽ اها ئي صراط المستقيم آهي هر هڪ نيڪيءَ لاءِ ۽ هي بهشت ۽ دوزخ جي وچ ۾ ڊگهي پل آهي.

بيت

چيست انسان آئينه اسرارحق، كامل گورفت برهفتم طبق.
انسان ڇا آهي. انسان حق جي راز جو آئينو آهي. گويا ڪامل ستين آسمان تي ويو.

كامل عارف بود چون كيميا، از مسح طالب شود از خودجدا.
ڪامل عارف ڪيميا وانگر آهي، ان جي هٿ لڳڻ سان طالب پاڻ کان جدا ٿيندو آهي.

زرشود طالب زكانِ لامكان، همچون شهباز رود از دو جهان.
لامڪان جي کاڻ جو سون ٿي پوندو آهي. شهباز وانگر ٻنهي جهانن مان نڪري ويندو.

چابک و بی باک اندر عالم، همچون زرِ جعفرش نه بود گم.
دنيا ۾ هوشيار ۽ بي خوف هوندو. سون وانگر نديءَ ۾ گم نـ ٿيندو.

می رود آن جا که نه بود آسمان، نئی ملائک جن باشد درمیان.
اتي ويندوجتي آسمان بہ نـ هوندو نـ اتي ملائڪ نـ جن هوندا.

نئی بود خورشید و ماه نئی اثیر، نئی بود بنده نه خادم نئی امیر.
نـ اتي سج چنڊ ۽ نـ ڪتي هوندي، نـ اتي ٻانهو نـ نوڪر نـ امير هوندو.

ماڻهو چون ٿا تـ اسان جا مرشد حضرت علي ڪرم الله وجهہ ۽ حضرت امام حُسين عليہ السلام آهن. پرپٽ ٿا چون. انهن کين ڏٺو بہ ڪين آهي. اهو اجايو اروڙ آهي. ظاهر واري مرشد کان ٿهن ٿا تـ متان ماڻهو چون تـ فلاڻي جو طالب ٿيو آهي. ظاهر جسم ڏسي پلجي پيا روحانيت نـ سڃاڻائون تـ فقير ڪهڙي منزل جو مالڪ آهي. عارف کي ستين آسمان تي فنا في الشيخ اٺين آسمان تي فنا في الرسول نائين آسمان تي فنا في الله ۽ عرش عظيم کان پري بقا باالله جا درجا حاصل آهن. اهي درجا رسول الله مولىٰ علي ۽ پنجتن پاڪ ۽ ٻارنهن امامن کي حاصل هئا. جيڪو انهن چئني درجن جو واقف ۽ معراج جو مالڪ هوندو تـ ان کي بندو نـ چئبو. ان جو رسولي ۽ الوهيت وارو درجو آهي. اهو انسان خلق ڏي حق جا پيغام پيو آڻيندو.

ماڻهو تـ انڌا آهن. بوتو ڏسي چون ٿا تـ فلاڻو پٽ فلاڻي جو ذات بہ فلاڻي اٿس. ظاهر تي پلجي پيا. باطني اسرار نـ ڏٺائون. ائين نـ سمجهيائون تـ رسول الله جو فيض هلندڙ آهي جيڪو قيامت تائين پيو هلندو. نماز روزي وارو حڪم هلي ٿو باقي لدني علم وارو علم ۽ فيض ۽ معراج وارو رستو ختم سمجهيو اٿن. مگر ان رستي ۾ ڏک آهن. ننڊ ڦٽائڻ گهٽ کائڻ صبر ڪرڻ غير الله جي گفتار کان ڪن ۽ اکيون بند ڪرڻ . خيال هميشه ذڪر سان سيني ۾ رکڻ. اهي ڳالهيون خلق کي ڏکيون لڳيون. مگر صبح جو ٻہ رڪعتون نماز پڙهي وري ٻيپهري تائين الله ڏي واجهائين ئي ڪونـ. ان آسري تي تـ نماز تي بهشت ملندو. نماز اسم مؤنث آهي. حورن جي جنس بہ مؤنث آهي. جنس جنس سان

ٺهندي آهي. حديث ۾ آهي تہ طالب الدنيا مخنث و طالب العقبىٰ مؤنث و طالب المولىٰ مذكر. يعني دنيا جا طالب كدڙا آهن. عقبيٰ جا طالب ماديون آهن. مگر مولىٰ جا طالب مرد آهن. مرد ٿيڻ ڪن جو ڪم آهي، حورن جا طالب تي مؤنث ماديون تي پيا. مرد اُهي آهن جن پنهنجو سر ذڪر اسم اعظم ۾ گم ڪيو. هي وڃائي هو تي پيا. انهن ٿنهي جهانن جون موجان ماڻيون. سڄن ڪاڏن ڪائڻ وارا اتي رهجي ويا. اهي عزرائيل ڪال جو قوت ٿيا مولىٰ جي طالبن موت کي بہ ماري ڇڏيو.

عام ماڻهن ۽ مسلمانن رسول اللهﷺ ۽ پنجتن پاڪ کي سمجهيو تہ اهي سڀ روضن ۽ ضريح اقدس ۾ دفن ٿيل آهن، مگر ائين نہ ڄاتائون تہ ان اولياءَ الله لايموت. يعني الله جي ولين تي موت ڪونهي. هو سدائين جيئرا آهن. دنيا جي ماڻهن تي جيڪا مشڪل پوي ۽ ڪين سڏين تہ هو سيئي سندن سڏن تي ساڻي اچيو ٿين ۽ انهن جون مشڪلون اچي حل ڪن، مگر هنن کي حاضر ناظر ڏسڻ جي طاقت ڪانهي. تنهن ڪري ڪين ڏسي نہ ٿا سگهن، مگر خواب ۾ ڪي ڪي ڏسن ٿا. عام ماڻهو جيڪڏهن انهن کي ظاهر ۾ ڏسن تہ مري وڃن.

جنهن کي ظاهر صورت وارو مرشد نہ آهي سو گمراهہ آهي ڏَنَ وٺڻ ڪاڻ مرشد تہ گهڻا آهن مگر قيامت ۾ اهي ڪونہ ليندا. اهي خود گرفتار هوندا. اهي پاڻ ٻڏل ٻين کي ڪيئن ڇڏائيندا. رسول الله اجا بہ وڌيڪ تاڪيد فرمايو آهي تہ من لا شيخ له فشيخه شيطانا. يعني جنهن کي مرشد نہ آهي تہ ان جو مرشد شيطان آهي. حضرت رسول اللهﷺ ۽ پنجتن پاڪ بہ ڪامل مرشد جي ذڪر ڪانپوءِ ديدار ڪرائيندس. اگر هزارين عبادتون ڪري تہ بہ ديدار ڪونہ ٿيندس. ڇو تہ اهو ذڪر وارو رستو خود رسول اللهﷺ جو شروع ڪيل آهي. راهِ طريقت ۾ ذڪر جا پير بہ پاڻ آهن. ذڪر هلائڻ سان طالب کي پهريائين پاڻ ديدار ڪرائيندا آهن. سيني جي صفائي ڪانسواءِ ديدار نہ ٿيندو. اگر ڪنهن کي بنا ذڪر جي ديدار ٿيندو تہ اهو چريو ٿي پوندو. اهي پاڻ بہ نور آهن. ذڪر جي نور سان انهن جي نور جي تابش بہ برداشت ڪري سگهبي.

انبيائن اوليائن عاشقن پر خود الله تعاليٰ جي آڻڻ جو مَنڊُ اهو

Scanned with CamScanner

ذڪر آهي. حديث ۾ آهي ته لِڪُل ڪدورةٌ صِقالة و صقالة القلب ذڪر الله تعالىٰ. يعني هر هڪ ڪٽ لاهڻ لاءِ قلعي آهي مگر دل جي قلعي الله تعاليٰ جو ذڪر آهي.

جيڪڏهن ڪوبہ ملان دين جي جنگ ۾ مارجي پوي تہ بہ ان کان دهل شرناءِ وڄائڻ وارو مگڻهار وڏيڪ آهي. شريعت چيا آهي. امر نهي آهي. روزانو زال سان سمهڻ گهڻي ننڊ ڪرڻ. گهڻو ڳالهائڻ. سڀ ڪجهہ شريعت ۾ حلال آهي. مگر فقيري طريقہ ۾ حرام آهي.

بيت شيخ عطار رحہ

در شريعت بود آنچه حلال- در طريقت بود همه مردار.

جيڪي شريعت ۾ حلال آهي طريقت ۾ اهو حرام آهي.

ملان بهشت تي ٿا پڏن مگر عارفن جو فخر دوست آهي. عارفن جي کهڙي ڳالهہ ڪجي جو هُو ڪُل شيءِ محيط ۽ همہ اوست آهن. شريعت آهي بدي کان بچڻ. حقيقت آهي حق ۾ بيخود ٿيڻ. معرفت آهي پنهي جهانن کان ٽپي لاحد ٿيڻ.

منهنجو متو لامڪان آهي منهنجا پير تحت الثريٰ آهن. منهنجو قد بي پايان ڏگهو آهي. منهنجو کاڌو ۽ خوراڪ ساز سروز ۽ توحيد جو بيان آهي. شاهہ حسن جا ڪلام مون لاءِ طعام آهي. هن جسم مان ائين نڪتاسين جيئن پکي. عرش کان تحت الثريٰ تائين منهنجي گهوڙي جو عروج ۽ نزول آهي. باقي جي انتها آهي تہ هر صورت ۾ پاڻ کي ڏسي.

وحدت جو طالب اهو آهي جيڪو ذڪر وحدت ڪثرت سان ڪري مگر ان جو عيوض دنيا عقبيٰ ۽ حوران قصوران نہ گهري. دل ۾ ڪابہ تمنا نہ ڪري دنيا عقبيٰ جي ڪابہ لالچ نہ هجيس. هر وقت ديدار جي تمنا هجيس. صوفي وصل کانپوءِ بي نيشان ٿي پوندو آهي. جنهن کي ڳوليائين ٿي سو پاڻ ئي ٿي پوندو آهي. پوءِ ڪُل شيءِ محيط ٿي پوندو. دم واري هر شيءِ ۾ پاڻ کي پيو ڏسندو. پوءِ جنهن مهل بوتي جي قيد مان نڪتو تہ پاڻ کي پيو ڏسندو.

قيد جي پڃري مان نڪرڻ سان هر هڪ آسمان مان ائين

لنگهيس جيئن ڪتاب جو ورق اٿلائبو آهي. ائين ڇهن ئي آسمانن مان لنگهي ستين آسمان تي پهتس. ڇو ته منهنجو مطلب ٻه اُتي هو. اتي وڃي ڏٺم ته مان پاڻ آهيان. پري ڪان عشق پي ڏٺم تيستائين ان جي ڪشش ڪنيون پي ويئي. اتي پهتي ڪانپوءِ سمجهيم ته مان پاڻ آهيان ۽ هي تخت گاهه به منهنجو آهي. ملڪوت جبروت لاهوت باهوت هاهوت ۽ لامڪان اهي مڪان پري ڪان پي ڏٺم. جڏهن مان انهن حدن ۾ ويس پي ته ان مسند تي مان ويٺل هوس. پوءِ خبر پئي ته مار اهي ملڪ ته اصلي منهنجا آهن. مان رڳو هن بوتي جي قيد ۾ پي گذاريو. اڳي اهڙي ڳالهه ڪانه هئي. ٻڌا هياسين ته زاهد عابد ۽ ملان قاضي چوندا هئا ته فقير کي حضور حاصل ٿيندو آهي. ناسوت جا مشرف مقامات جيئن مڪ مدينه نجف اشرف ۽ ڪربلا وغيره مگر هن ابتي بندوق ڦاٽڻ ۽ جسم مان نڪرڻ جي ڪنهن کي به خبر ڪانه هئي نه ڪنهن ڪتاب ۾ لکيل هو نه ڪنهن ملان قاضيءَ ئي ٻڌايو هو. اِها بندوق اسم اعظم ڦاٽڻ مرشد هادي مجذوب سالڪ هو. جنهن اهو اسم اعظم جو لفظ زباني ڏسيو هو. نه صحبت ٻڌايائين ته هن هڪ لفظ مان ڪو هيڏو منصب ٿيندو. نه وري ڳالهه ٻڌايائين ته ڪو هن سان جسم مان نڪري سگهبو ۽ هي اسم اعظم نفس لاءِ زهر جي گوري آهي. جيڪو دوئي جي ديوار کي ڊاهي ڇڏيندو. نه وري ڪنهن ٻڌايو هو ته ان اسم اعظم سان لعل ليندا آهن. انهن لعلن جا تُجارَ ۽ دنيا دار رسول الله ۽ مولا علي آهن. سياڻو دنيادار چورن جي خوف کان هيرن ۽ جواهرن کي ڪنهن گند جي ڍير ۾ پوري ڇڏيندو آهي. ڇاڪاڻ ته چور پڪيءَ جاءِ کي ڪاٽ هڻندا آهن. ڍير ڏي گمان ئي ڪونه ويندو اٿن ته ان ۾ لعل پوريل هوندا.

ڍير ڇا آهي انسان جو وجود ڍير مثل آهي. ان ڍير ۾ دمن جا هيرا ۽ لعل پوريل آهن. مگر ماڻهو بي خبر آهن. ڪين ڪا ڳل ئي ڪانهي ته هن وجود ۾ به ڪي هيرا پوريل آهن ڪن ڪن ڪاهوڙين اهي لعل ڍير مان ڳولهي لڌا ۽ دنيا دار ٿي پيا. دنياداري ڇا آهي. راز الاهي جي خبر پوڻ ۽ اڪين سان ڏسڻ ۾ آسودگي آهي.

اسان کي مرشد هادي شهنشاهہ سيد محمد علي شاهہ چڱو جو اسم اعظم جي حقيقت ۾ تعريف نہ ٻڌائي هئي. جيڪڏهن ٻڌائي ها تہ ياڙي تي ويهي رهون ها. ڇو تہ اسم اعظم اڳ ۾ ٻڌل هو ۽ سڀ ڪنهن مسلمان کي اچي ٿو. مگر ڪمائڻ جو طريقو ڪونہ اٿن. نہ ڪمائن ٿا ۽ نہ ئي پرهيز ٿا ڪن. اسان تي عشق شهنشاهہ رحمت ڪئي. محبت ڏنائين جو ڪمايوسين. اسم ڪمائيندي بہ ڪيئي راز ڏنائين تڏهن محڪم ٿي ويهي رهياسين. جي نہ ڪمايون ها تہ ٻين شرن هاہو ڪتن وانگر هجون ها. ڪمائڻ سان صحيح سيد ٿي پياسين. پوءِ شرُ ذات فنا ٿي ويو. شين جا نقطا ڍهي ويا باقي سين رهيو يعني سر ٿي پياسون.

بيت

هر که عاشق شد جمال ذات را، او ست سید جمله موجودات را.

جيڪو الله جي ذاتي حسن جو عاشق ٿيو اهو سڀ موجودات جو سردار آهي.

سيدن ٿاهڻ وارو سدائين حيات آهي. اڄ بہ سيد ٺاهي ٿو سگهي. ڪراڙو ڪونہ ٿيو آهي. اڳ ۾ فولاد بلڪل جهنگلي هو ۽ جاهل هو. حق کان غافل هو. چوري حرام خوري شهوت جو قائل هو. اوچتو سيد محمد علي شاهہ وٽ مائل ٿيو. پوءِ وحدانيت جي جام ۾ اهڙو مائل ٿيو جو جنهن سان محمدعلي شاهہ ۾ فولاد زائل ٿيو رڳي ذات ئي ذات رهي. حق رهيو باطل ويو. اذا جاء الحق و زهق باطل و ان باطل كان زهوقا. يعني جڏهن حق آيو تہ باطل فنا ٿي ويو ۽ بيشڪ حق جي اچڻ سان باطل فنا ٿيندو آهي.

عجب عشق جو بيان آهي جو آدم ان جي نيشان جو نيشان آهي. هي ملڪ ۾ هو ملڪ عشق جو مڪان آهي. ٻئي جهان عشق جي رياست آهن. عشق جو تخت گاهہ ٽئين جهان ۾ آهي. ٻنهي جهانن ۾ عشق جي حڪومت طرفة العين يعني اک ڇنڀ ۾ آهي. عشق ٽنهي جهانن جو سلطان آهي. جنهن کي ٻنهي جهانن جي خبر نہ آهي. سو نادان آهي. جنهن عشق کي نہ سڃاتو سو بي ايمان آهي. جنهن پاڻ سڃاتو سو انسان آهي. اَلاِنسَانُ سِرِيِ وَاَنَا سِرُہُ ان جو شان آهي. شيخي

Scanned with CamScanner

پيري بزرگي نفس جو سامان آهي. هي جهان توڙي هو جهان پيننگ ۽ بيابان آهي. جيڪو ٻنهي کان نڪتو سو مرد مردان آهي. سو غازي رستم دستان پهلوان آهي. معرفت جي ملڪ ۾ عاشق عشق جو قرآن آهي. جيڪو جيئري جسم مان نہ نڪتو سو حيوان آهي. جيڪو جسم مان نڪتو سو عشق اڳيان قربان آهي. هي هو جهان ان جي ننگر جا خانۂ مهمان آهي. ان جو لقب سلطان العارفين منصور زمان آهي. عاشق لاءِ هي جهان زندان آهي. هي جهان هي جسماني جو نالو ۽ نيشان آهي. هيءَ جسماني نہ هجي ها تہ هي جهان ڪٿي هجي ها.

هي جسم اعظم درياهہ جو جهلي بند آهي. جنهن بہ لا جي ترار سان هي جسم جو بند ڀڃي وڌو تہ ملڪ غرق ڪندو. جيئن ظاهر وارو درياهہ ملڪ ٻوڙي غرق ڪندو آهي.

هن جهلي بند جي موج آهي. وهمن جا شهر نفس جي خيالن جا ڳوٺ دين ۽ ڪفر جون جهوپڙيون ٻوڙي غرق ڪندو آهي ۽ پاڻ وڃي ساڳي درياهہ ۾ پوندو آهي. پوءِ موج نعرو هڻندي آهي. اَنَا بَحرُ اَنَا بَحرُ يعني مان درياهہ آهيان.

جيئن انباه جي ٻرسان مياٽي وٺان درياه جهلي بند ڀڳو هو ڪيترائي شهر ٻوڙيندو سيوهڻ وٽان وڃي درياه ۾ پيو. درياه ڪانسواءِ ٻئي ڪنهن بہ هنڌ موج نہ سمائجي سگهندي ان ڪي درياه ئي جهليندو. آدمي بہ جيڪڏهن لا جي ترار سان جسماني بند ڀڃي وجهي تہ ساڳيو ئي وڃي درياه اعظم ۾ پوي جنهن مهل بند ڀڳائين تہ آسمانن مان ائين ويندو جيئن معراج وارا ويندا آهن. هن ڪي بہ ائين معراج ٿيندو. هن جي پهرين اٿل ملڪوت جي شهر ۾ پوندي ملڪوت جتي رڳو پاٽي ٿي ويندو. اتي بہ هڪ بند آهي. جتي هفتو رهندو ان ڪانپوءِ جبروت ۾ ويندو. فنا في الرسول جي شهر ۾ پوندو جتي ايڪيهہ ڏينهن رهندو. ايڪيهين ڏينهن جبروت جو بند ڀڄي پوندو. پوءِ اتان موج ڪندو عالم لاهوت ۾ فنا في الله ۾ پهچندو جتي ٿي ڏينهن رهندو ۽ وري موج زور وٺندي ۽ اهو بند ڀڄي وڃي بيحد ملڪ بقا باالله ۾ رهندو. هيٺ مٿي پاٽي ٿي ويندو. پوءِ پاڻ ڪي بہ پاٽيءَ ۾ ڏسندو ۽ چوندو تہ جتي ڪٿي مان آهيان بس ٻيو ڪونهي.

Scanned with CamScanner

بيت

اسم اعظم برد ما را زين جهان، اسم اعظم برد اندر لامكان.
اسم اعظم مون کي هن جهان مان کڻي ويو اسم اعظم لامکان ۾ وٺي ويو.

اين جهان و آن جهان يکسان شده، بحر اعظم موج آن طغيان شده.
هي جهان ۽ هو جهان هڪ ٿي ويا، وڏي درياهه جي موج اهڙي اٿل کئي.

اسم اعظم کرد ما را شاهباز، کرد او از هردو عالم بي نياز.
اسم مون کي شاهباز ڪري وڌو پنهي جهانن کان بي نياز ڪيائين.

زين جهان و آن جهان بيزار کرد، روح اعظم را در آن هوشيار کرد.
هِن هُن جهان کان بيزار ڪيائين، روح اعظم ان ۾ هوشيار ڪيو.

اسم اعظم قلعه خيبر شکست، دور شد مرحب عمر انتر بکشت.
اسم خيبر جو قلعه ٽوڙيو مرحب پٺي ويو ۽ عمر انتر کي ڪٺائين.

اسم اعظم ذکر باشد ذاکر آن، اسم اعظم فکر باشد فاکر آن.
اسم اعظم ذڪر ڪندڙن جو ذڪر آهي، اسم اعظم فڪر ڪندڙن جو فڪر آهي.

ميکند معراج احمد اين ذکر، هردو عالم تاج دارد زين ذکر.
هي ذڪر احمدي معراج ٿو ڪرائي. پنهي جهانن تي ان ذڪر جو تاج آهي.

جيڪو نفس سان حيات آهي سو هِتي هُتي ممات آهي. جنهن نفس واري حياتي حق کي ڏني سو زنده آهي. عشق وٽ سو پائينده آهي. شاهه منصور پنهنجي سموري حياتي حق کي ڏني ۽ عشق ۾ خرچ ڪئي تہ سدائين زندهہ آهي. شمس الحق تبريزي جان عشق ۾ قربان ڪئي تہ هميشه حيات ٿيو. جن عشق ۾ سر ڏنو تہ سدائين زندهہ رهيا. قلندر شهباز عشق ۾ شهوت کي قيد ڪيو تہ سندس در تان ڪئي بيمار چڱا وڃن، هر هڪ حاجت وارو حاجت پوري ڪرائي وڃي. عارفن جي ننگر تي لکين پيا پلن.

جنهن عشق ۾ الله اثبات ڪيو تہ انهن جي قبرن تي هزارين پيا

ڀھاريون ڏين. جيئن الله زنده آهي تيئن هي بہ زندهہ آهن. جسم جي حياتي جو ڀروسو نہ ڪريو. جسم روح جي پوشاڪ آهي. جڏهن پراڻي ٿئي تہ لاهي ٿو ڇڏي، اوهان ڪيترين پراڻيون پوشاڪون لاٿيون آهن. جنهن روح کي سڃاتو تنهن الله کي سڃاتو. اوهان روح ۽ روح واري حياتي کي نہ سڃاتو. تڏهن الله کان غافل آهيو. قرآن ۾ ڪل نفس ذائقة الموت تہ آهي مگر ڪل روح ذائقة الموت ٻڌو اٿوَ؟ جو روح تي موت هجي. مگر ائين آهي ئي ڪونہ. هي جيڪي قبرستان ٿا ڏسو اهي سڀ نفس جون قبرون آهن. روح جون قبرون نہ آهن.

جن الله وساريو تہ انهن جا نفس ۽ روح ٻيئي قيد ۾ آهن. قبرن تي ٻڌل آهن جن الله ياد ڪري اثبات ڪيو تن جا روح عرش عظيم تي ذات حق جي روبرو رهندڙ آهن. نفساني قبرن تي ڪتا ٿا مُتن. جانور ٿا لتاڙين. مگر عارف هميشه حيات آهن. ان اولياءَ الله لايموتون بل ينقلون من الدار اِلى الدار. يعني بيشڪ الله جا ولي نہ مرندا آهن. پر نقل مڪاني ڪري هڪ گهر کان ٻئي گهر ڏانهن ويندا آهن.

صوفي اهو آهي جيڪو الله جي ذڪر کان دم خالي نہ ڪري، الله کان سواءِ ٻيو ڪوبہ خيال دل ۾ نہ آڻي. اٿندي ويهندي الله جي ذڪر سان هجي. صوفي جنهن مهل اذاتم الفقر فهو الله ٿيو پوءِ ان جا ذڪر فڪر سڀ ٻيهي ويندا. عاشق ۽ عارف بہ ان کي چئجي. باطن ۾ هو الله جو معشوق آهي. هن جي عاشقي تمُ الفقر وٽ پوري ٿي، پوءِ هي معشوق تہ هو عاشق ٿيو. پڪو ڪم تڏهن ٿيس.

اڄ ڪلهہ صوفي عام ٿا سڏائين. پر سچو صوفي ڪروڙن مان ڪو هڪ ليندو. سارو جڳ نفس ماري ناس ڪيو آهي. مٺن ماريا جڳ سارا مٺين ڪون ڪنهين نہ ماريا. جنهن نفس کي لا جي ترار سان ماريو سو فهو الله ٿيو. جنهن کي نفس ماريو سو خاڪ ٿيو. جيڪو خاڪ کان پاڪ ٿيو سو پاڪ ٿيو.

هتان نارو واهہ ٻارهن ڪوهہ پري آهي وچ ۾ رڃ جبل ۽ ريگستان آهي. جنهن ۾ بگهڙ ۽ ٻيا جانور ماڻهن سان وڙهندا آهن. جيڪڏهن ڪنهن کي وڃڻو پوندو آهي تہ هو جانورن کان هٿيار ۽ رُڃ کان پاڻي

ساڻ ڪٽندا آهن. مگر جڏهن ناري واهه تي نظر پوين ته پاڻي وارو ٿانءُ ڪٽي ڦٽو ڪن. ڇو ته پڪ ٿيندي اٿن ته هھڙو واهه ٿو وهي هاڻي اچ ڪونه ستائيندي. مطلب ته هي طالب به جسم جو گهڙو ڪٽي هلي ٿو حق جي طرف. ان ۾ پاڻي دَمَ آهن. توڪل جو سندرو ٻڌي رُجَ ڏي هلي ٿو. هتان آسمانن جو مفاصلو ڪيترو آهي. ان جسم جي گهڙي سان توڪل ڪري وڃي ٿو پهچي. رستي وارا جانور نفس شيطان ۽ غير خيال اٿس. شهوت ۽ هَوَسون به اٿس. ڪيترائي طالب ان رُج ۾ مارجي ويا. ڪن وري سلامتيءَ سان تر جهاڳي وڃي گهڙو درياه اعظم تي پهچايو ۽ درياه ڏسڻ سان گهڙو ڪٽي ڀڳائون ۽ پاڻي پاڻيءَ سان گڏجي ويو.

بيت

جيڪي پاڻ وڃي پاڻي ٿيا تن ڪي ڪونهي ڀوءُ ٻڏڻ جو.

عشق جي منزل هِن هُن جهان کان پري آهي. عام رسمي ملسمان عشق جي حالت کان انڌا آهن. عشق جي خبر ان کي پوندي جيڪو عرش کان اڳتي پري لنگهي ويو. عشق اهڙي حالت آهي رسول الله ﷺ به قرآن ۾ اهو نالو لڪائي ڇڏيو آهي. قرآن به رسول الله ﷺ جي بيخودي جي حالت ۽ جذب الاهي وجد جو شعر آهي. جيڪو وجد جي حالت ۾ چيائون ان کي ڪلام الله ٿو چئجي. در حقيقت اهو ڪلام ربي آهي نه مخلوقي. قرآن ۾ سورت عسق آهي. اتي رسول الله ﷺ حڪمت عملي ڪري لدني رمز سان لڪائي نالو ڪنيو آهي.

قرآن ڪريم جي پندرهين سيپاري ۾ آهي ته حضرت موسيٰ عليه السلام سان الله وٽ مان ڳالهايو هو. باقي جي انبيائن اوليائن سان ۽ عارفن سان سندن وجود مان ڳالهائيندو ته الله کي ڪو ڊڄ يا گناهه ٿيندو ڇا؟ عام مسلمان هن ڳالهه کي نه سمجهن ٿا ۽ نه اعتبار ٿا ڪن. ڇو ته انهن جي دل ڊامبر جهڙي ڪاري آهي. هر هڪ دل الله جي ذڪر کانسواءِ ڪاري آهي. جِنُ به زائفان مان ڳالهائي ٿو ان مان آدميت جي وصف گم ڪري پاڻ ٿو ڳالهائي. باقي الله کي طاقت ڪانهي جو ڪنهن عارف جي وجود مان ڳالهائي. موسيٰ عليه السلام کي وٽ مان

اني انا الله ٿي چيائين ان تي اعتبار اٿن. باقي ونحن اقرب ۽ 'اِليه مِن حبل الوريد' ۽ 'وهو معكم اين ماكنتم فَاينما تولوفثم وجه الله' وارو ڪنهن عارف جي وجود مان ڳالهائي ته اهي مسلمان لنيون ڪٽي ان سان وڙهن ٿا. مسلمان ته شاهه منصور شمس الحق تبريز ۽ شيخ عطار شاهه عنايت شهيد شاهه سرمد جهڙن عارفن سان بہ وڙهيا هئا. اهي عشق جي راز ڪان اڻڄاڻ هئا. الله رڳو پڌو هئائون ڏٺو ڪين هئائون.

رسول الله جيڪو سالڪيءَ ۾ ڳالهايو ان ڪي حديث ٿو چئجي. مگر وجد وقت ڪيل ڳالهه ڪي قرآن سمجهون ٿا. مسلمانن جي جسماني زبان کُليل آهي. مگر روحاني زبان بند اٿن ۽ ڪن بہ بند اٿن. سندن روحاني اکيون بہ بند اٿن. تڏهن ته ديدار ڪونہ ٿو ٿئين. اهي ئي تہ صُمُ بُكمُ عميُ فَهُم لاَ يَرجِعُونَ آهن. جيئن گونگي جا ڄمڻ کان ڪن بند هوندا آهن ۽ ماڻهن جي ٻولي ڪونہ ٻڌندو آهي ۽ ران ران ڪندو آهي. ڪنن سرلا ماڻهن واري ٻولي ڳالهائيندا آهن. هنن عام جي زبان بند اٿن ۽ زباني دنيا جي بڪ بڪ يعني ران ران پيا ڪن. مسلمان چون ٿا تہ روز ازل واري ڏينهن ڪي رات ٿي آهي. پر روز ازل واري ڏينهن ڪي قيامت تائين رات نہ ٿيندي اڄ بہ جيڪو وجي ٿو سو روبرو سجدو ٿو ڪري. اسان بہ چوڏهين صدي ۾ وياسين تہ ڪروڙين ۽ پدمين سجده ڪياسين ۽ طواف بہ اهڙو ڪيوسون جو نہ ڪنهن آدمي يا جن يا ملائڪ ڪي مجال آهي. ان سج ڪي قيامت تائين غروب ڪونهي. اهو سج بہ طالبن ڪي سڌي ٿو تہ اڇو پر جن جا ڪن ٻوڙا آهن سي ڪونہ ٿا ٻڌن. جن اهي سڌ ٻڌا سي ڊوڙندا ٿا وڃن. وڃي ان سج ڪي ڪروڙين پدمين سجدا ۽ طواف ٿا ڪن. سڌ ٻڌڻ سان جسم جي قيد مان نڪري وڃي انا اَعطينڪ الڪوثر واري شراب مان طهورا پيئن. پيئڻ سان نڪري پون ۽ وڃي روز ازل واري سج ڪي پهچن.

بيت

نيست ذڪر فڪر جسم و جان، نئي در آنجا هوش نئي هم اندران.

ذڪر فڪر ۾ جسم جان ناس تي وڃي ٿو ان جاءِ ۾ نہ جسم نہ هوش نہ اسم ٿو رهي.

Scanned with CamScanner

نئی درانجا عشق عاشق نئی معشوق ماند، نئی در آنجا خالق و مخلوق ماند.
ان جاءِ تي نہ عاشق معشوق تو رهي، نڪي ان جاءِ تي خالق ۽ مخلوق تو رهي.

حیرت و عبرت بود در این مقام، کفر ایمان رفت در توحید جام.
هن جاءِ تي حيرت عبرت جو مقام آهي. توحيد جي جام سان ڪفر ۽ ايمان ويو.

گم شده این جسم و جان یکبارگی، کفر و دین بیچارکرد آوارگی.
هڪ دفعي هي جسم ۽ جان گم تي ويا. ويچاري دين ۽ ڪفر پريشان تي ياج ڪئي.

هوش و عقل رفت ظاهر حیرت، طالب و مطلوب گم در عبرت.
هوش ۽ عقل ويو ظاهر رڳو حيرت رهي. طالب ۽ مطلوب غيرت ۾ گم تي ويا.

کفر و ایمان رفت آن جائی که بود، جسم رفته گشت گم خاکی وجود.
ان جاءِ تي پهچڻ سان ڪفر ۽ ايمان هليا ويا. جسم بہ ويو تہ خاڪي وجود بہ گم تي ويو.

از مسلمانی شدم از دین همین، رفته ام از کفر و ایمان کیش این.
ان مسلماني ۽ دين کان وياسين. دين ڪفر مذهب ۽ ايمان کان وياسين.

سروز آواز ۽ راڳ جي حقيقت

جن مرشد هاديءَ جي هٿان انا اعطينڪ الكوثر وارو شراب پيتو سي عارف ۽ يدخلون في دين الله ٿيا. پوءِ اهي عارف عرش عظيم کان بہ پرانهين ملڪ جا پيغام ٿا آڻين. جن ڪي ڪلام تو چئجي توحيد جا. انهن مان ڪي ڪلام حدن جا آهن تہ ڪي بيحد ملڪ جا. حدون آهن ملڪوت، جبروت ۽ لاهوت ملڪ مگر هن جهان کي ناسوت چئبو آهي. هن جهان جي درد ۽ فراق جي ڪلامن کي ويراڳ چئبو آهي. انهن ۾ فراق يعني جدائي جو جذبو سمايل هوندو آهي. طالب جيڪڏهن اهي ڪلام ٻڌندا تہ سندن دل ۽ روح کي جذبو پيدا ٿيندو. ذڪر الاهيءَ جو ذوق وڌندن، چڻ سڪل پوک کي پاڻي اچي ويو. طالب جو روح پنهنجي اصلوڪي ملڪ وحدت واري ٻولي ٻڌندو جيئن مڇي پاڻيءَ کان ٻاهر تڙڦندي آهي ائين تڙپندو. هن جو ذوق بہ تيز ٿيندو. سروز ٻڌڻ سان طالب

Scanned with CamScanner

جو روح معرفت جي ملڪ ڏي ايترو تکو عروج ڪندو جيترو ريل گاڏي تکي هلندي. سروز ٻڌڻ ڪانسواءِ طالب پيادي وانگر آهي. سروز لاءِ رسول ڪرم ﷺ فرمايو آهي تہ اَلسَمَاعُ مِعرَاجُ الاَولِيَاءُ. يعني راڳ ويراڳ اوليائن لاءِ معراج آهي، عام راڳ شودَن وارو طالبن کي نہ ٻڌڻ گهرجي. ڇو تہ انهن ڪلامن ۾ عشق جي بوءِ ئي ڪانهي فقيرن کي بي حاصلن جا ڪلام ٻڌڻ نہ گهرجن ۽ جائز نہ آهن.

ڏسو تہ خود رسول الله کي بہ سروز ٻڌڻ جو شوق هو ظاهر علم جا عالم ۽ فاضل جيڪي لدني علم کان غير واقف آهن. ان ڪري آواز ٻڌڻ کان نفرت ڪا ڪن. هڪ دفعي محبوب مصطفيٰ ﷺ جن کان پڇيائون تہ زمين آسمان ۽ ڪائنات جي خلق کان اڳ ۾ الله جي رهت ڪٿي هئي؟

پاڻ ڪريم ﷺ جن فرمايو تہ هڪ ڪڪري هئي جنهن جي هيٺان ۽ مٿان هو هواءِ هئي. ان ۾ رهندو هو. ڪڪري جو نالو ٻيو آهي. مگر اٽواقفن کي لڪائي ٻڌايائين. هنن جو ملڪ ڏٺل نہ هو تڏهن پڇيائون. سندن هوش عقل ۽ فهم مطابق مثال ڏنائون هيءَ حديث ترمذيءَ شريف مان ورتل آهي. ترمذي جامع جلد دوم صفحہ 378 سوره هود.

جنهن اهو ملڪ ڏٺو هوندو تنهن کي خبر. نفس پرست کي ان راز جي ڪهڙي خبر تہ فقير عارف آواز کي ڇو پسند ڪندا آهن. آواز ۽سوز جي ڪلامن سان اها ڪڪري هٿ حاضر ناظر ٿيندي آهي. جنهن جي روبرو ڏسڻ سان فقيرن تي وجد حال پوندو آهي. ٻيا ورد وظيفا ڪثرتي آهن مگر عارفن جا ڪلام ان ڪڪريءَ لاءِ مقناطيس آهن. جو ڪشش سان هٿ اچي نڪري، اسان جيڪر ان ڪڪريءَ جي حقيقت مڪمل پڌري ڪريون جو عام خاص ٻڌن. پر جڏهن حضرت رسول الله ﷺ بہ اها ڳالهہ لڪائي ڪئي آهي. ان ڪري مخفي ٿا رکون. ڏوهہ گناهہ جي پرواهہ ڪانہ آهي. اسان ان حد کان ٻاهر آهيون مگر راز جي کولڻ سان هن جسماني وجود تي اها ڪڪري ڪا نہ ڪا شامت نازل ڪري وجهندي.

شروعات ۾ مستي جي حال ۾ اسان راز ظاهر ڪيا هئا. ان ڪري

Scanned with CamScanner

اهنج قيد مشڪتون ۽ تعذير آيا هئا. جن کي فقير منهن ڏنو. فقير کي جسماني سانگو نہ آهي. فقير جيستائين حدن ۾ هوندو تہ جسم تي ڦهاري هوندو جو چوندو پيو تہ اڄ ڀڄي اڄ قتل ٿئي. جڏهن ان ڪڪري واري ملڪ ۾ وڃي رهيو تہ پوءِ بوتو پيارو لڳندس. چو تہ هن بوتي ۾ رهڻ سان اهڙا اسرار کليس تہ ان کي جو حاصل چو ڀاهين.

اسان چاليهن ورهين کان اها ڪڪري آئينہ وانگر ٿا ڏسون. جيئن عام ماڻهو آسمان کي ٿا ڏسن تيئن اسان ان ڪڪريءَ کي ظاهر ٿا ڏسون. هينئر ڳالهہ ڪندي بہ ڏسون ٿا. جيستائين جسم ۾ رهنداسون تيستائين ڏسندا رهنداسون جسم مان نڪتي کان پوءِ هي ظاهر باطن ۾ گم ٿي ويندو.

حدن ۾ رهندي آواز ۽ سروز مهل ڪڪري حاضر ناظر ٿئي ٿي ۽ روح فقير جي بدن مان نڪري ڪڪريءَ ۾ ملي وڃي ٿو ۽ وجد پيدا ٿو ٿئي. جسم ڪڪريءَ جو تاب نٿو جهلي سگهي. هي اهڙو نازڪ حال جو آواز ۽ سروز مهل ڪو وار جيترو بہ حسين خيال دل ۾ اچي تہ ان ڪڪريءَ کي چڻ جبل آڏو اچي ٿو وڃي. يا ڪو دنيا ناسوت جو ڪلام چوي تہ مڻ نشن جا بہ لهي وڃن ٿا ۽ ڪڪري آڏ ٿي وڃي.

جسم نہ رڳو عارفن کي پيارو آهي مگر انبيائن کي بہ پيارو هو. چو تہ جنهن بنگلي ۾ شاهہ اعظم ويهندو تہ اهو بنگلو ڪيئن نہ پيارو لڳندو. جيئن ميرن بنگلو ٺهرايو هو. ان کي لکي بنگلو چئبو آهي. ان ۾ بادشاهہ صرف ملاقات لاءِ اچي ويهندو هو تہ انجي ڪيتري نہ عزت ۽ مان آهي ڪيترائي ٻهاريدار اٿس. باغ باغيچا اٿس.

رسول الله ﷺ پنهنجو گهر تڙ ڇڏي پنهنجي جسماني وجود کي دشمن کان بچائڻ لاءِ غار ۾ اچي لڪو هو. اسان جي مربيءَ کي بہ بنگلو پيارو هو تہ پوءِ طالبن کي پيارو نہ ٿيندو ڇا. پاڻ ڪريمن صلح حديبيہ بہ لشڪر جي ٿورائي جي ڪري ڪيو هو. احد جي جنگ ۾ جڏهن زخمي ٿي ڪري پيا هئا تہ ان مهل مولىٰ علي سائين کي سڏي چيو هئائون تہ ياعلي منهنجي سنڀال ڪر. اهو چوڻ جسماني بنگلي کي بچائڻ لاءِ هو.

هن ڪتاب کي اُهي ماڻهو پڙهندا ۽ پسند ڪندا جن کي راز جي خبر هوندي، جن شراباً طهورا پيتو هوندو ۽ ذڪر وارا هوندا، عام مسلمانن لاءِ هي ڪتاب ائين آهي جيئن انڌي لاءِ آئينو. آئينہ مان انڌي کي ڪهڙو لطف ايندو.

حاڪم نالي ڪنهن شخص جي روايت آهي تہ جڏهن حضرت رسول الله ﷺ مڪ کان مديني هجرت ڪري آيا سندن استقبال لاءِ ڇوڪريون دف وڄائينديون راڳ ڪنديون سندن اڳيان آيون ۽ عربيءَ ۾ هي شعر ٿي چيائون تہ

نَحنُ جَوارُ مِن نبَی نَجارَ يا محمد يَا جُنُدُ مُحمد مَنَ جَار

طلع البدر علينا من الثنيات الوداع

وجب شكر علينا مادعا اللهُ داع

ان راڳ تي رسول الله راضي ٿيو. کين چوڻ لڳو: اَللّٰهُ يحببکُن، يعني الله توهان سان محبت ڪري ٿو. اگر رنج ٿئي ها ۽ کيس راڳ نہ وڻي ها تہ ضرور کين منع ڪري ها.

(حاشيہ بخاري مترجم ڪتاب المناقب
پ 15 صفحو 77 احمدي پريس لاهور مواهب الدينہ.)

رسول جڏهن معراج وقت ان ڪڪري تائين پهتو تہ اهو ملڪ رڳو آوازن ۽ سروزن جو آهي. هي هتان وارا آواز ۽ سروز اتان جو نقل آهن ۽ اُهي اصل آهن. جيڪو ان ڪڪريءَ واري ملڪ ۾ ويندو تہ ان جو قوت بہ سروز هوندو ۽ ان جو لاڙو بہ آواز ۽ سروز ڏي ٿيندو. جيڪڏهن هڪ پاسي واعظ هجي ۽ ٻئي پاسي آواز ۽ سروز هجي تہ ننڍا ٻار واعظ جي بجاءِ سروز ڏي وڃي پهچندا. ڇو تہ هن جي ارواحن تازا آواز ۽ سوز ان ملڪ مان ٻڌا هئا. ان ڪري ننڍي ٻار کي گهڻي ڪشش ٿيندي آهي. باطن واري ملڪ جي، ان ڪري ننڍا ٻار راڳ جي مٿان پرواني وانگر ڪرندا آهن. آواز ۾ وڏيڪ ڪشش ان ڪري جو روحن جو اصل ٺڪاڻ ٽئين جهان ۾ هو. پوءِ آهستي آهستي لاهوت ۾ آيا ۽ پوءِ جبروت ۾ ۽ پوءِ ملڪوت ۾ روحن جو درياه اچي ٿو. ٽيون جهان سروزن جو ملڪ آهي. تڏهن سروز ۽ آواز سڀ ڪنهن کي وڻي

تو. جنهن کي سروز ۽ آواز نہ وڻي تہ پڪ سمجهو تہ ان جو روح جهنمي آهي. روح ٻن قسمن جا آهن. هڪ ناري روح ٻيو نوري روح. جهنم ۾ سروز آهيئي ڪونہ. آدم جو روح بہ بوتي ۾ نہ پي گهريو. پوءِ ملائڪن حڪم الاهي سان سروز ٻيهي وڄايو. جنهن تي روح کي محويت جو نشو ٿي پيو. نشي جي حالت ۾ بوتي ۾ گهري وينو. بوتي ۾ وحدت جي مئي وڏائون تڏهن روح تي وحدت جو نشو چڙهيو. هاڻي بہ جيڪو باخبر هوندو سو وصيت ڪندو تہ سندس ختمي ۾ ڏڪڙ ڏما ڏم ڇير جا مان ناچو ۽ شرنايون دهل ۽ بين باجا لاش جي پويان وڄائيندا اچن ۽ ان کي توحيد جي ڪلامن جو ختمون ڏين. گلاب جي پاڻيءَ بدران شراب جون بوتلون ڇڻڪائيندا اچنس شراب گهڻو هجي تہ تڙ بہ ان سان ڪرائنس. قبر جو ليپو بہ شراب جي پاڻيءَ سان تيار ڪن. ڪتولو بہ ڊاک جي ڪاٺين مان ٺهيل هجي. پوءِ ان جو درجو ۽ شان نهايت وڏو آهي. پوءِ ان کي منڪر نڪير جي ڪاڻ نہ رهندي. جيڪڏهن ان وٽ منڪر نڪير ايندا تہ بہ دسرائيندن ۽ دڙڪا دهمان ڪندن.

اهڙو وحدتي شراب جو شوقين تہ عزرائيل جي بہ ڪاڻ نہ ڪيندو. جيڪڏهن ساهہ وٺڻ ايندس تہ بہ ساهہ ڏيڻ کان ڪتو جواب ڏيندس ۽ چوندس تہ مون ساهہ توکان تہ ڪونہ ورتو آهي. ورتو بہ پنهنجي محبوب کان هيم تہ ڏيندس بہ ان کي.

هي آدمي الله سان آڏ يارو آهي. سڄو پاسو نفس جو اٿس ۽ کٻو پاسو دل وارو الله جو آهي. جيڪڏهن نفس واري پاسي زور ورتس تہ الله واري پاسي کي ناس ڪري ڇڏيندو. سڄو نفس ٿي پوندو. جيڪڏهن الله واري پاسي زور ورتس تہ الله ٿي پوندو. نفس وارو پاسو بہ فرمان ۾ ٿي پوندس. جڏهن سڄو الله ٿي پيو تہ عزرائيل ميڪائيل ۽ جبرائيل منڪر نڪير سڀ هن جا زيردست ٿي پوندا. حديث مَن كَانَ اللّٰهُ كَانَ اللّٰهُ لَه يعني جيڪو الله جو ٿيو تہ الله بہ ان جو ٿيندو.

سروز رسول الله ﷺ جن کي وڻندا هئا. پاڻ ڪڏهن بہ سروزن کان منع نہ ڪئي هئائون. جنهن تي اوهان مسلمان ڪلمون ٽا پڙهو اهو خود محبت سان ٻڌندو هو. جيڪو ٻڌائيندو هيس تنهن کي دعا ڪندا هئا.

Scanned with CamScanner

حديث عن عائشية بنت ابي بكر دخل النبي ﷺ عَلَيهَا يَومَ الفِطرِ وَالاَضحیٰ وَعِندَنَا قَلِيسَانِ بِمَا نَفَارَدَفَتُ الاَنُصَارِ يَومُ البقاتُ. فَقَال ابوبكر مَن مَا را الشيطانِ مرتين. فقال النَبِيُ صَلعَمُ دَعهُمَا يَا اَبَابَكرُ اِن لِكُلِ قَومٍ عِيدًوَ عِيدَنَا هٰذَ اليَومِ

يعني بيبي عائشہ کان روايت آهي تہ عيد جي موقعي تي، يوءِ عيد الفطر هئي يا عيدالاضحيٰ هئي، انصارن جون ٻہ ڇوڪريون آيون رسول الله ﷺ وٽ جن دفن تي راڳ پي ڪيو خليفي ابوبڪر ٻہ دفعا چيو تہ هي ڳائڻ ۽ وڄائڻ شيطاني ڪم آهي. تنهن تي سردار ڪريم چيس تہ ڇڏين پلي ڳائين ۽ وڄائين ڇاڪاڻ تہ سڀ ڪنهن قوم جي خوشيءَ جو ڪو ڏينهن ٿيندو آهي. اسان جي خوشي اڄ آهي. ڪتاب المناقب پارو پندرهون صفحو 80 احمدي پريس لاهور.

ٻئي دفعي منا جي مقام تي 10_ 11_ 12 ذوالحج جي موقعي تي ڇوڪرن پي ڳايو. اتي بہ رسول الله کين منع ڪانہ ڪئي.

قالت عائيشته رضه رايتُ النبيُ ﷺ رايت النبي ﷺ يَستَرِلی وَاَنَا اُنظر الی الحبشية وهم يلعبون فی المسجد. فزجرهم ابابكرُ. فقال النبي ﷺ اَمنَا بنی ارفد.

ترجمو: بيبي عائشہ رضہ چيو تہ مان ڏٺو تہ ڪنهن رسول الله وٽ مسجد ۾ راڳ پي ڪيو. مان سندن پويان بيٺي هيس تہ خليفي ابوبڪر رضہ انهن کي جهڙڪيو تہ مسجد ۾ راڳ ڇاجو آهي. جنهن تي رسول الله فرمايو: اي بني ارفده بي فڪر ۽ بي خوف ٿي ڳايو.

هي آواز ۽ سروز انبيائن ۽ اوليائن جو قوت آهن، جن معراج ڪيو ۽ بقا باالله جو درجو حاصل ڪيو. آواز کان نفرت وارن جو قوت ٻوڙ ۽ ماني آهي. خاصن جي عزت سروز ۾ آهي. جيڪا عامن لاءِ ذلت آهي. ان کان سواءِ مثنوي مولانا جلال الدين روميءَ جو ڪلام جيڪو سندس ڇوڻ موجب فارسيءَ ۾ قرآن آهي.

بيت

مثنوی و مولوی و معنوی،
هست قرآن در زبان پهلوی.

سو سچو ئي آيتن ۽ حديثن سان پريو پيو آهي. هر فرقي وارا ان کي چڱيءَ طرح مڃين ٿا. انگريزن وٽ بہ ان جو ترجمون موجود آهي. مسلمانن مان صرف مذهبي شيعن کان سواءِ ٻيا سيئي مذهب ان ڪتاب کي معتبر ڪتاب سمجهن ٿا. جن کي حضرت رسول الله ﷺ پنجن پاڪن جو حضور حاصل آهي. اهي شيعا باطني اڪين وارا آهن. اهي رومي صاحب جي قول ۽ فعل کي قبول ڪندا. مگر جيڪي علم اليقين ڪنين ٻڌل ڳالهين تي شيعا آهن اهي هن ڪتاب کان منڪر آهن. ٻيا سڀ ڪچهرين ۾ رومي صاحب جا بيت مثالن طور ڪتب آڻيندا آهن. مگر ظاهربين نہ رڳو مولانا روميءَ جا پر هر هڪ صوفي عارف کان منڪر آهن. سنڌ ۾ شاهہ جو رسالو بہ روميءَ جي مثنوي جي طرز تي ٺهيل آهي. ڏسو تہ رومي صاحب جي سروز ڏي ڪيڏي نہ رغبت آهي.

رومي صاحب ڪونيا شهر، جيڪو روم ۽ انگلينڊ جي دنگ تي آهي اتان جو ويٺل هو. فقير جو روضو بہ اتي آهي. رومي صاحب جي فيض مان ڪيترين ئي درگاهون فيضياب ٿيون آهن. جن جو اندازو ڪرڻ مشڪل آهي. سندس شعر جو آغاز ئي نڙ سروز سان ٿئي ٿو.

بيت مثنوي

بشنوا زنئي چون حکايت ميکند، واز جدائيها شکايت ميکند.

که ازينستان مرا به بريده اند، از نفيرم مرد زن ناليده اند.

نڙ کان ٻڌ تہ ڪهڙي ڳالهہ ٿو ڪري، جدائي جون شڪايتون ٿو ڪري.
جڏهن کان مون کي ٻوڙي مان وڍيو اٿن ان ڏانهن کان منهنجي دانهن تي
مرد ۽ زالون روئيندا ٿا رهن.

اهڙي طرح ڪتاب جي شروعات ئي نڙ جي آواز سان ڪئي اٿس، جو تہ هو باطن بين عارف هو هن سروز جو مالڪ ڏٺو هو. اهو جلال الدين رومي صاحب ٿنهي جهانن جو رهاڪو هو. سارو جهان هن جهان جو رهاڪو آهي. ٻن جهانن جا رهاڪو بہ ڪي ڪي آهن ٽئين جهان جي حقيقت حضرت شمس الحق تبريز پنهنجي ڪتاب مرغوب القلوب ۾ هن طرح ڪئي آهي.

Scanned with CamScanner

مقامِ قرب و منزل بي نيشان است،

بجز کون مکان ديگر جهان است.

قرب جو مڪان ۽ منزل بي نيشان آهي. هِنَ هُنَ جهان کان سواءِ ٻيو جهان بہ آهي.

مولانا روميءِ جي دربار تي هر جمع جي رات سَوَن جي تعداد ۾ نڙن جو سروز ٿيندو آهي. ٻارهين مهيني تہ سندس دربار تي هزارين نڙن وارا گڏ ٿيندا آهن. مولانا روميءِ جي روح کي رڳو نڙن جي آواز جو ختمون ملندو آهي. هڪ ڏينهن مولانا، سوناري جي دوڪان تي اچي بيٺو. سونارو پنهنجي وڏاڻ سنداڻ تي اهڙي سريلي نموني پيو هڻي جو ان آواز ٻڌڻ سان مولانا صاحب ڪري پيو. وجد حال ۾ بل کائڻ لڳو ۽ هي بيت چيائين.

يک کنج پديد آمد دراين دوکانِ زد کوبي،

زهِ صورت زهِ معنيٰ زهِ خوبي زهِ خوبي.

سوناري جي دوڪان مان اهڙو تہ آواز پيدا ٿيو جو واه جو ان جي صورت ۽ معنيٰ ۽ سونهن ۽ ڏڪ جا آواز آهن.

رومي صاحب ان وجد حال ۾ پيو هو تہ صلاح الدين سندس پير پنهنجي اکين تي پٽي گهمائيندو رهيو ۽ سيني سان پيو لڳائي. جڏهن رومي صاحب وجد حال کان فارغ ٿي اٿيو تہ صلاح الدين بہ اٿي تاڙي وڄائي ٻاهر نڪري ماڻهن کي بچ ڪري دوڪان پنهنجي جي لُٽ ڪرايائين ۽ رومي صاحب جي پويان لڳي پيو ۽ سندس طالب ٿيو. مولانا صاحب پنهنجي مثنوي ۾ صلاح الدين جي تعريف بہ ڪئي آهي. اهو بہ پاڻ جهڙو ڪامل درويش ٿي پيس.

هڪ دفعي مولانا جلال الدين روميءِ صاحب وٽ هڪ مڱڻهار آيو جنهن اچي وٽس سروز وڄايو. آواز تي رومي صاحب مست ٿي نچڻ، ٻاهران ڦرڻ ۽ ورڻ پهرياڻ بہ لاهي ڪٽي اڳيان اڇليائينس ۽ لڳو سلوار بہ اڇلڻ تي هو تہ ماڻهو ڪيس هٿ وجهي پري ڪٽي ويا ۽ مڱڻهار کي سروز کان بند ڪيائون. هي آهي سروز جوحال جو اهڙي عارف کي بہ بيهوش ڪري وڌائين.

Scanned with CamScanner

عام طرح سان ڏسو تہ ھر ھڪ عاشق عارف جي ميلن تي سروز تا وجن ۽ توحيد جا ڪلام تا چئجن. عارفن جا سخن بہ سنڌيءَ ٻوليءَ ۾ عرش جا پيغام آھن ۽ انھن کي خدائي ڪلام چوندا آھن.

بيت

پس غذائی عاشقان آمد سماع، که دراو باشد خیال اجتماع.
عاشقن جي غذا لاءِ ويراڳ آيو جوان ۾ خيال کي سڪون ۽ ٽڪاءُ ملي ٿو.

نالئه سرناءِ و تعدید دهل.
شرناءِ ۽ دھل جي آواز کي.

بانگ گرد شهنائی گرد دخلق، می سرا اینرش بطنبور و به حلق.
شرناءِ جي آواز تي خلق ڦري ٿي، ان کي طنبور ۽ نڙيءَ جي آواز سان ڳائن ٿا.

ماهمه اجزاءِ آدم بوده ایم، در بهشت آن لحنها به شنیده ایم.
اسان سڀ آدم جي اولاد آھيون، بھشت ۾ اھي آواز ٻڌا ھئاسون.

قوتی گیرند خیالات صغیر، بلکه صورت گردد از بانگِ صفیر.
دل جا ننڍا خيال طاقت وٺن ٿا، پر پکين جي آوازمان بہ صورت ظاھر ٿئي ٿي.

آتش عشق از نواها گشت تیز، آن چنان که آتشِ آن جوز ریز.
عشقَ جي باھہ آوازن سان تيز ٿئي ٿي. اھا باھہ اھڙي آھي جھڙ اکروٽ ھاري ٿي.

آنکه عالم مست کردی آمدی، کلیمینی یا حمیرا میزدی.
ان کي مستيءَ جي عالم ۾ مون پليڪار ڪئي، مون سان ڳالھاءِ اي محبوب آواز کي وري ھڻ.

مصطفیٰ آمد که ساز دهم دم، کلیمینی یا حمیرا کلینمی.
مصطفيٰ آيو ۽ سازسان گڏ ٿيو مون سان ڳالھاءِ اي محبوب مون سان ڳالھاءِ

ای بلال افراز بانگِ سلسلت، ز آن دمِ که اندر دمِ دم در دلت.
تنھنجو آواز جو سلسلو بلال کي بہ وڏائي ٿو ان وقت جڏھن تنھنجي دل ۾ مون دم ڦوڪيو ھو.

ز آن دم که آدم از او مدهوش شد، هوش اهلِ آسمان بیهوش شد.

ان ڦوڪ سان جنهن سان آدم بيهوش ٿيو هو آسمان وارن جو هوش بہ هليو ويو هو.

مصطفیٰ بی خویش ز آن خوب صوت، شد نازش از شب تعریس فوت؛

مصطفيٰ بہ ان آواز سان بيخود ٿي ويو هو ان جي رات واري نماز بہ گذري ويئي هئي.

سر از ان خواب مبارک برنه داشت، تا نماز صبح دم آمد به چاشت.

ان بي خودي مبارڪ مان سجاڳ نہ ٿيا، تان جو صبح جي نيرن جو وقت ٿي ويو.

در شب تعریس پیش آن عروس، یافت جان پاک ایشان دست بوس.

بيخودي واري رات محبوب جي روبرو ڏسڻ سان محبوب جي دست بوسي ڪيائون.

ساري سنگهار جي ڳالهہ

ساري سنگهار نالي هڪ مالدار شخص ٺٽي مستي جي اتر ۾ ڍوري جي ڪپ تي ڍگهي تلي نالي پتڻ تي ويٺل هو. تڏهن درياهہ اتان وهندو هو. ڪنهن ماڻهوءَ ڪيس ٻڌايو تہ هڪ ڏاچي درياہ مان اچي ڪپ تان وڻ چري وري درياهہ ۾ موٽي ٿي وڃي. سندس اچڻ وڃڻ جو گهير ٿيل آهي ساري سنگهار ميربحرن کي چيو تہ ڪنهن طرح اها ساموندڙ ڏاچي مون کي ڦاسائي ڏيو. قدرت الاهي اها ڏاچي ڪا ڏڪي هئي ۽ درياهہ جي ڪپ تي ويامي پيئي. ميربحر ڏاڍي ڪوشش سان ان جو ٻچو ڦاسائي ورتو ۽ ڏاچي ڀڄي ويئي. ميربحرن اها ننڍي گوري وٺس ڪاهي آيا هن وٽ اڳ ۾ ڏاچين جو وڳ هو. ميربحرن کي ان گوريءَ عيوض انعام ڏيئي راضي ڪري ڇڏيائين ۽ گوريءَ جي شوق سان پالنا ڪيائين. جڏهن اها گوري ڇئن سالن جي ٿي تہ سَوَن ڪوهن تان چري وري شام جو وٿاڻ تي موٽي ايندي هئي. ان ڏاچيءَ جي اچي هاڪ ٿي ۽ ٻين جتن کي ساڙ ٿيو. آخر ان ڏاچيءَ کي چور چورائي ٿرپارڪر جي ڇيڙي ۾ هڪ گهاٽي واري کي ڏيئي آيا. چاڪي يعني

گهاٽي وارو سامونڊ ڏاچيءَ کي گهاٽي ۾ وهائي رات جو ڪوٽ ۾ واڙي نير هٽي چڙهيندو هوس. آخر اتي وڏي وڃائي پندرهن ڏاچون ٿيون. هوڏانهن سارو سنگهار ڏاچيءَ جي سڪ ۾ روئي روئي انڌو ٿي پيو. ايندڙ ويندڙ ماڻهن کي پيو ووڙون ڏيندو هو.

آخر هڪ مرليءَ واري جوڳيءَ کي پار پتا ڏيئي چيائين ته تون ملڪ تو گهمين ڪٿي ڏاچي اهڙن پارن سان ڏسين ته مونکي ٻڌائجانءِ. جوڳيءَ گهمندي ڦرندي نيٺ وڃي اها ڏاچي ڏٺي ۽ موٽي اچي ساري سنگهار کي ڳالهه ڪيائين ته تو واري ڏاچي فلاڻي هنڌ گهاٽي ۾ ٿي وهي. سارو سنگهار ڏاچيءَ کي ويسران سڏيندو هو. جوڳيءَ کي سئو روپيه ڏيئي ڏاچيءَ ڏي پيغام ڏيئي چيائين ته تون مرليءَ ۾ آواز سان هي نياپو ڏاچيءَ کي وڃي ڏي ته ڏاچي پاڻهيئي هت پهچندي.

پيغام هي هو ته:

"چَرُ ڍِگهي پيءَ تلي، راڻي پهرين جهوڪ،
ول چرندي ويسران رتي والي ڪوٽ."

جوڳيءَ پهچڻ شرط مرليءَ جي آواز ۾ ڏاچيءَ کي گهاٽي ۾ وهندي ٻڌايو. ڏاچيءَ بيهي اهو پيغام ٻڌو. گهاٽي واري جوڳيءَ کي چيو ته تون ڪو جادوگر آهين ڇا جو منهنجي ڏاچي ساري عمر ۾ ويٺي نه آهي. ائين چئي چاڪيءَ ڏاچيءَ کي لڪڻ هڻي هڪليو ته ڏاچي ٻه ٽي وکان هلي منڊي ٿي پيئي ۽ جنگهه مٿي ڪٽي بيهي رهي. ڏاچي مِڪرُ ڪيو. ان ڪري چاڪيءَ ڏاچي ڇوڙي وڃي ڪوٽ ۾ ٻڌي ۽ منڊائپ جي ڪري نيئر نه هنيائينس.

اهو وجهه وٺي ڏاچي رات جو پکڙ ڇنائي ڪوٽ ٽپي پيون پنهنجون نسل واريون ڏاچيون ساڻ ڪري اچي ساري سنگهار وٽ پهتي. ساري سنگهار کي نُنهن ٻڌايو ته چاچا اسان واري ڏاچي ويسران آڳر ٿي ويٺي آهي ۽ پيون ٻه پندرهن ڏاچون ساڻ اٿس. سارو سنگهار نُنهن کي چيو ته ويسران ڏاچيءَ جو اوڳر منهنجي اکين کي هڻو ته آءٌ سڄو ٿي پوندس. نُنهڻس ائين ڪيو ته هو اکين کان ڏسڻ لڳو. ڍاٽي اُٺَ ماڙ جا ان ويسران جو نسل آهن. جيڪي ڏينهن ۾ سوين ڪوهه پنڌ

ڪري سگھندا آهن. حيدر آباد واري ڦليلي بہ اها ڀاڻ ڏاچي ٽپي هئي. جيڪا پڻ ان نسل مان هئي.

مطلب تہ هي انسان بہ ان ويسران ڏاچيءَ وانگر ان وڏي سمنڊ ۽ درياهہ اعظم جا آهن. جيڪي پنهنجي مالڪ ذات ذوالجلال کي وساري ويٺا آهن. هنن کي حرص جي چورن چورائي نفس چاڪيءَ جي حوالي ڪيو آهي. جيڪي ڪاروبار جي گهاڻي ۾ ڏا وهن. وجود جي کوٽ ۾ شهوت جا نيئر لڳل اٿن. جوڳيءَ مرشد جي مرليءَ سان پيغام ٻڌي بہ وساري ڇڏيو اٿن.

انصاف تہ ان جانور ڏاچيءَ جو آهي جيڪا پيغام ٻڌڻ ڪانپوءِ رات جو سو ڪوهہ پنڌ ڪري پٽيون پچي اچي تنڊي مستيءَ ۾ پنهنجي مالڪ سان ملي. تنڊو مستي منصور جو ملڪ آهي. فنا في الله جو شهر ۽ عرش اعظم جو ملڪ ۽ ماڳ آهي. آدمي پنهنجي اصلوڪي ماڳ ۽ وطن کي پيغامن ٻڌڻ ڪانپوءِ بہ وساريون ويٺا آهن.

بيت

آنچه من کردیم باخود هیچ نابینانه کرد، درمیانِ خانه گم کردیم صاحب خانه را.

اهو جيڪي اسان پاڻ سان ڪيو آهي سو انڌي ڪان بہ نہ ٿئي، پنهنجي گهر جي مالڪ کي گم ڪيون ويٺا آهيون.

ای به ویرانه شدی مغرور مست، وطن را نسیان کردی ریش سست.

اڙي ويرانگ ۾ مست ۽ مغرور ٿيو ويٺو آهين، وطن وساريون. سست ٿيو ويٺو آهين.

اصل وطنِ خود فراموش کردئی، عمرها در خواب و غفلت بُردهِ.

پنهنجي اصلي وطن کي وساري ڇڏيو اٿيئي، سڄي عمر غفلت جي ننڊ ۾ وڃائي ڇڏيئہ.

نغمئه سرناءِ پیغامِ خدا، که از شنیدن جسم و جان گردد فدا.

شرناءِ جون نعمتون خدا جو پيغام آهي. ان جي ٻڌڻ سان جان ۽ جسم فدا ٿيو پوي.

Scanned with CamScanner

توز مطلوب الاهي بردهٔ، جام توحيد و طهور ا خور دهٔ.
تو محبوب الاهيءَ هٿان توحيد جو پاڪ شراب پيتو آهي.
نغمئه انفاس مرشد گوش گير، تانه گردی اند رين دنيا اسير.
مرشد جي دم واري نغمہ ڏانهن ڌيان ڏي تہ جيئن هن دنيا ۾ گرفتار نہ ٿئين.
نغمئه سرناءِ مرشد معنوی، سخت محکم گيرتانه شوی غوی.
مرشد جي معنيٰ واري شرناءِ کي مضبوطيءَ سان پڪڙ گمراهہ نہ ٿيندين.
هم ازين سرناءِ در معنیٰ رسی، اندر آن بيچون گردون در روی.
ان شرناءِ سان معنيٰ جي ملڪ ۾ پهچندين. اصل ان بيچون ۾ اندر وڃي پهچندين.

حڪايت : ڳالهہ

ميرن جي وقت ۾ ٺٽي جو رواج هو. ان پرڻ لاءِ ڏڙوائي مقرر هوندا هئا. ڪنهن جاءِ تي ان ڏوڙوائيءَ ان پي پريو ۽ ڏڙا واڪن تي پيا ڳڻن. ڏڙن لکڻ تي منشي وينو هو. ڏڙوائن سرائڪيءَ ۾ واڪ پي ڏنا تہ پنڌرهي، سولهي، سترهي، ان پڌڻ سان مُنشيءَ ڪپڙا ڪٽي ڦاڙيا. مست ٿي جهنگ هليو ويو.

منشيءَ محسوس ڪيو تہ جيڪو الله جي پنڌ ۾ هلندو سوئي الله کي لهندو پر سَتُ يعني توڪل بہ رکي، جيئن هن منشيءَ سمجهيو ائين اڄ ڪالهہ جا ملان قاضي يا عام ماڻهو الله کي ڪونہ ٿا سمجهن. جن کي الله جي گهرج آهي تن کي الله سڏي ٿو. هڪ ٻن لفظن يا حرفن وسيلي پاڻ ڏي گهرائي ٿو وٺي. مگر جن کي نٿو گهرائي تن کي مخلوقن جي درن تي ٿو رلائي.

ظاهر جا عالم فاضل هن توحيد جي ڳالهہ کان انڌا آهن. اهي رڳو نفس ۾ غرق آهن ۽ دنيا جي جهان کي پنهنجو ڪيون ويٺا آهن. هر وقت گمراهي ۽ بد ڪم ڪن ٿا. جن الله کي اقرب ويجهو ڄاتو تن سچاتو الله بہ تنکي سچاتو گمراهن جي دل بيمار آهي. اماالذين فی قلوبهم مَرَضُ فزادتهم رجس علیٰ رجسهم القرآن. يعني جن جي دلين ۾

Scanned with CamScanner

بيماري آهي الله انهيءَ تي پليدي کان پليدي وڌائيندو آهي. اُهي دليون ڪتيل ۽ بيمار آهن الله نہ ڏسنديون.

مثال: مورهہ نئہ قلات کان جبلن جي پر ڏيندي سيوهڻ کان سنڌو درياهہ ۾ پوي ٿي. ان نئہ جي پرسان هڪ بروهي ريڍار رهندو هو هڪ ڏينهن شينهن جو ٻچو ان نئہ ۾ لڙهندو اچي ان ريڍار جي پرسان لنگهيو. بروهيءَ ان کي پڪڙي ڪٽي ڏاريو. رڍن جي واڙ ۾ سنگهر سان ٻڌائينس. پاليندي وڏو ڪيائينس. هو رڍن سان هري مِري ويو. ڏينهن جو رڍن سان گهمي شام جو وٿاڻ تي موٽي ايندو هو. رڍن سان شينهن جي هوندي ڪوبہ گدڙ يا بگهڙ ڪونہ ايندو هو. بروهي کي بہ پڪ هوندي هئي تنهن ڪري رڍن سان گڏ بہ ڪونہ ويندو هو.

هڪ دفعي جبل مان هڪ شينهن اچي بروهيءَ واري شينهن سان گڏيو. چيائينس تہ تون ڪيئن رڍن سان گڏ ٿو گهمين. مون وانگر شينهن آهين چو شڪار سان گڏيو ٿو وتين. بروهي واري شينهن چيس تہ مان تہ رڍ آهيان. شينهن ڪٽي آهيان. پوءِ جابلو شينهن پڇ مان ٽڪاءُ ڪڍي ڏيکاريس. اهو ڏسي بروهي واري شينهن بہ پنهنجي پڇ مان ٽڪاءُ ڪڍيو. جابلو شينهن جهٽ ڏيئي هڪ رڍ ماري وڌي اهو ڏسي بروهي واري شينهن بہ ائين ڪيو. ائين ٻنهي گوشت ۽ رت کاڌو آخر سارو ڌڻ ماري ٻيئي جبل ڏانهن هليا ويا.

هي آدمي بہ عرش عظيم واري وڏي شينهن جو ٻچو آهي جيڪو ڪثرت جي نئہ ۾ لڙهي هت آيو آهي. بروهي ريڍار هي نفس اٿس. وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي جي آيت موجب هي معرفت جي ذاتي شينهن جو ٻچو آهي. جابلو شينهن مرشد اٿس. رڍون نفساني خيال اٿس. جن جو ڌنار هن ناسوت ۾ نفس اٿس. هن کي چاريندي ورهيہ گذري ويا آهن. بيخبريءَ ۾ ڪراڙو ٿي ويو آهي. جو پاڻ کي بہ رڍ ٿو سمجهي، جڏهن مرشد اچي هدايت ڪيس ۽ آسمانن جي عروج ۽ نزول جا ٽپا سيکاريائينس. خيالات جا ڌڻ اسم اعظم جي ڌڪن سان ماري ختم ڪيائينس. معراج مهل مرشد گڏجي وڏي جبل يعني عرش عظيم ڏي وٺي ويس. جوئي هيو سوئي ٿيو. ساڳيو شيرِ خدا ٿيو.

Scanned with CamScanner

بيت

غرہ کن تو شیروار ای شیرحق، تا رسد آن غرہ برهفتم طبق.
اي حق جا شينهن تون شينهن وانگر گوڙ ڪر جيئن تنهنجي اها گوڙ سئين آسمان تي پهچي.

میش موهوم وجودت کن فنا، تا رهی زاین جسم فانی در بقا.
پنهنجي وجود جي وهم واريون رڍون فنا ڪر ته جيئن هن فاني جسم مان نڪري بقا جي ملڪ ۾ رهين.

پنجئہ شیرخدائی آرزو دتا که اندر عشق گم گردد وجود.
خدائي شينهن جو چنبو جلدي مٿي ڪر ته جيئن تنهنجو وجود عشق ۾ گم ٿئي

چیست پنجه اسم اعظم ذکر دان، قوتِ شیرالاهی بیکران.
چنبو ڇا آهي اسم اعظم جو ذڪر سمجهه ان الاهي شينهن جي طاقت بي انداز آهي.

طالب و مطلوب کوہِ آسمان، بر روند پاءِ کوبان جانِ فشان.
طالب ۽ مطلوب آسمان واري جبل تي نچندا جان قربان ڪندا ويندا.

غرق گشتند هردو اندر رنور هو، کُل شَيءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجهُه.
ٻئي هو واري نور ۾ غرق ٿيندا. ان جي ذات کانسواءِ هر شيءِ فنا ٿي ويندي

گداگر ملنگ جي ڳالهه

هڪ شهر ۾ هڪ گداگر دودو شينهن جي ڪل ڪلهي تي کڻي گدا لاءِ شهر ۾ آيو. هن کي ڏسي ويڙها ڪتا ڏپ سنگهي گهر ڇڏي ڀڄي پيا وڃن. مال جانور وڙا ڀڄي نڪري پيا وڃن. جيڪي ڏهرا اُٺ اتي به نه سگهندا هئا سي به گوڏڙيا پيا ڀڄن. هي ته ظاهري ۽ جهنگلي شينهن جي پراڻي کل هئي. ذات ذوالجلال جنهن سيني ۾ سمايو ته اتي غير خيالات هنن جانورن وانگر دل جو شهر ڇڏي ڀڄي ويندا. جنهن طالب جي سيني ۾ اسم اعظم جي ذڪر جاءِ ڪئي ته ان وٽان به غير وهم ڀڄي ويندا. رڳو ابدي شينهن وڃي رهندو.

Scanned with CamScanner

بيت

جس ٻيلي وچ شينهن پيا، اُتان ڪل جناور ڀڄ گيا،
سڄڻ سيتي گجگوڙ تنهين ديءِ، هر هڪ وڃ بي وطن ٿيا.

اڄ رات 18 ربيع الاول 1372 هجري خيال ذڪر سان ويٺا هئاسون ته انبيائن ۽ اوليائن جي محفل ڏٺي سين. اُتي حضرت عيسيٰ اوچتو آيو سيني سندس استقبال ڪيو. حضرت عيسيٰ عليه السلام جي هٿ ۾ لدني علم جو ڪتاب هو جنهن مان هيءَ ڳالهه پڙهي ٻڌايائين ته

هڪ انڌو ماڻهو هو ان جو گهر ڪڪائون هو. هن کي ديد ختم ٿئي تورو وقت ٿيو هو. انڌائپ کان تنگ اچي چيا ڪيائين جو ڏسڻ جي سڪ ۾ اماڙي ٻاري گهر کي ڪٽي باهه ڏنائين ته متان وڏي باهه جي سوجهري تي ديد کلي پوي، باهه جو آنبهه ٿي ويو سندس گهر وارن وٺي دانهون ڪيون. باهه وسائڻ لاءِ سڄي ڳوٺ ڪوشش ڪيون مگر باهه وسائڻ کان گهٽي ٿي ويئي. سندس سمورو گهر ۽ سامان سڙي ويو. ماڻهن گهر سڙڻ جو سبب پڇيس ته چيائين ته مان پاڻ ساڙيو آهي. ڇو جو مون کي ڏسڻ جو شوق هو. مون سوچيو هو ته متان وڏي باهه سان نظر کلي پوي ۽ ڪجهه نه ڪجهه ڏسي وٺان. سندس بيوقوفي جو ٻڌي هر هڪ ماڻهوءَ بجا پي ڏنس ۽ لعنتون پي وڌائونس.

حاصل مطلب ته هي آدمي گمراهي جي وهمن سان انڌا ٿيل آهن. هنن ساري عمر جو جهڳو دنيا جي حرص ۽ شهوت جي باهه سان ساڙي ڇڏيو آهي. ماڻهن جو خيال آهي ته حرص ۽ طمع سان سندن لاءِ پنهنجي حياتي جو سمورو گهر ساڙي تاراج ڪري ڇڏيو اٿن. جنهن اهو حياتي جو گهر ۽ دمن جي ملڪيت شهوت جي باهه سان ساڙيو. تنهن تي انبيائن ۽ اوليائن جي لعنت وسندي.

روح بادشاهه آهي مگر جسم جي قيد ۾ پيل آهي. هت دنيا ۾ هن جو سير ڪجهه ڏٺل ۽ ڪجهه اڻ ڏٺل جاين جو پيو ٿيندو مگر حياتي ۽ دمن کي اجايو وڃايائين ۽ آسمانن جو سير ڪري نه سگهندو. ڇاڪاڻ ته نفساني خيالن ان پاسي کان هن کي پٽ ڏيئي ڇڏي آهي. نفساني

خيالات جا ڳجها زنجير پيل اٿس. جيڪڏهن لا جي ترار سان اهي زنجير ٽوڙيائين تہ پوءِ هن جو عروج نزول عرش عظيم ڏانهن ٿيندو. پوءِ جڏهن هن جو صفاتي دم ٽٽندو تہ اوڏانهن هليو ويندو.

طالب جي دل موسيٰ وارو ڪوهہ طور آهي. جيئن الله موسيٰ سان ڳالهايو هو تيئن طالب جي دل ۾ بہ گفتار هلندي آهي. حضرت موسيٰ رب ارني چيو هو تہ جواب ۾ لن تراني چيو ويو هيس. جيڪو حضرت موسيٰ جي ساري امت لاءِ بہ سمجهڻ گهرجي. مگر اسان محمد ڪريم ﷺ جي اُمت لاءِ سبحٰن الذی اسریٰ بعبدہٖ جو انجام آهي. تڪي هلندڙ طالب جو سينو طور سينا آهي. وقت بوقت پيغام الاهي ۽ گفتگو پيو ٻڌندو. جنهن جي ٻڌڻ سان طالب کي پڪ ٿيندي تہ منهنجي ياد جو سلسلو الله سان ڳنڍيل آهي. عرش جا آواز پيو ٻڌندو. ذڪر سان روحاني ڪن سرلا ٿي پوندس. ڪنهن مدت اٽڪل ٻارهن ورهين ڪانپوءِ جسم مان نڪري پوندو. مرشد جبرئيل وانگر هن جي رهبري ڪندو ۽ آسمان ڏانهن ا پ سرو ساڻ وٺي ويندس. پکي پرواز ڪندا آهن مگر طالب بنا پرن جي پرواز ڪندو. پکي سڀ لهوارا اڏرندا آهن. مگر طالب سڌو بندوق جي گولي جيترو تڪو مٿي چڙهن آسمانن مان ائين ويندو جيئن گولي ويندي آهي. ستين آسمان تي هن جو مقصد آهي. اتي ست ڏينهن رهندو. اهو عشق جو قاعدو آهي تہ جيڪو بہ اتي آيو تہ ست ڏينهن رهڻو پوندس. ان وقت ۾ طالب جو وجود شينهن وارو ٿي پوندو آهي. شير يزدان موليٰ علي جو لقب آهي. ان قدرت واري شينهن ۾ فناءِ ڪائيندو آهي. ظاهري انڌا ڏسي نہ سگهندا آهن.

پڪ ڄاڻو تہ هي طريقو اسم اعظم جي ذريعي جسم مان نڪرڻ وارو موسيٰ عليہ السلام کي ڪونہ هو. تڏهن تہ زبان سان رب ارني پي چيائين. اهو روحاني رستو رسول الله ﷺ لاءِ رکيل هو. جيڪو طالب ذوق سان اسم اعظم ڪمائيندو تہ عرش عظيم جا پيغام پيو ٻڌندو ۽ وڏيڪ شوق جاڳندس. جسم مان نڪتي ڪانپوءِ پيغامن جي ضرورت ڪانہ پوندس. تڪي طالب کي رسول الله ﷺ ۽ موليٰ علي ديدار ڪرائي دلجاءِ ڏيندس. مراقبي وقت عارف ۽ اولياءَ پيو ڏسندو.

جيڪو طالب قبول پوندو آهي تہ ان کي پهريائين قلندر شهباز ديدار ڪرائيندو آهي. سنڌ جي فقيري جي واڳ بہ قلندر شهباز جي هٿن ۾ آهي، الفقر فخري واري فقيري نہ کي پنڻ واري فقيري.

محبت واري طالب جي ذڪر وارو سڏ عرش اعظم کي لرزائي وجهندو آهي. ان ڪري ذات حق پاڪ عارفن کي موڪليندو آهي تہ وڃي منهن ڏيکاري دلجاءِ ڏيوس. پوءِ فقير کي پيشوا رهبر بہ اچي منهن ڏيکاريندس ۽ گفتگو بہ ڪندس. جنهن تي طالب کي يقين ۽ جوش پيدا ٿيندو. اهڙي طالب لاءِ ظاهر جا مست بہ حڪم الاهي سان پيا ايندا ۽ رهندا. اهڙو طالب جنهن بہ عارف جي مقبري جي زيارت لاءِ ويندو تہ اهو عارف سندس اڳتي اچي استقبال ڪندس. طالب جي دل طور سينا آهي جسم مان نڪرڻ کانپوءِ معراج جو مالڪ آهي. اهڙي فقير جي ڪنهن دل راضي ڪئي ۽ دعا ورتائين سا هڪدم منظور ٿيندس. فقير جي رنجائڻ وارو فرعون آهي، پوءِ فقير فرعون کي ائين ٻوڙيندو جيئن موسيٰ فرعون کي ٻوڙيو هو.

عارف عاشق جي آر بہ درياهہ وانگر آهي. ڪڏهن غير آباد کي آباد ڪري تہ ڪڏهن آبادي کي برباد ڪري. جيئن بقار تان درياہ آر مٽايو تہ سڄ ۽ غير آباد ڪري ڇڏيائين. نہ تہ بقار جا مهاڻا پڪي ماڙي انهن جا ڪنيپ بہ انگريزن کي سون برابر ڏيندا هئا. هر هڪ آبادگار هزارين مڻ ان ڪڻندو هو. ڪيئي مزدور ماڻهو صرف لاباري جي مزدوريءَ مان بہ ان جون ٻوريون آڻيندا هئا. جڏهن درياهہ بقار تان آر مٽايو تہ ڍنڍون سڪي ويون زمينون بنجر ٿي ويون، مهاڻا بہ ويران ٿي ويا. جن کي سونا زيور هئا تن کي ٿامي جو ڇلو بہ ڪين آهي. فقير عاشق اهڙو آهي جو ڪفر مان نبي ڪري وجهي، بهشتي تي ناراض ٿئي تہ جهنمي ڪري ڇڏيس. فرعون مان موسيٰ ۽ موسيٰ مان فرعون ڪري وجهي. هيءَ ڳالهہ ڪلي عقل جي آهي جزوي عقل وارن کي سمجهہ ۾ نہ ايندي وما زاغ البصرو مرتغيٰ واري عقل جي ڳالهہ آهي. ڪنهن کي بہ ڪڇڻ جي طاقت نہ آهي تہ هيئن ڇو ڪيائين. هيئن ڇو ٿيو. ٿيئي جهان فقير جي هٿ ۾ آهن جيئن وڻيس تيئن ڪري سگهي ٿو.

بيت

بل مکان و لامکان در حکم او، همچون در حکمش بهشت و چار سو
بيشڪ مڪان لامڪان ان جي جي هٿ ۾ آهن. بهشت يا چارئي طرف ان جي حڪم ۾ آهن.

لامکان ئی که در وهم آیدت، هر دمِ در وی خیال زایدت.
لامڪان تنهنجي سمجهه ۾ نہ ايندو هر هڪ دم ۾ ان جا خيال پيا وڌندا.

اسپ عامِ را نه بود آن جا مجال، پاءِ لنگش ماند پیش ذوالجلال.
عام گهوڙي کي پهچڻ جي مجال نہ آهي، ذات پاڪ اڳيان منڊو آهي.

عقل جزوی کور مادر زاد را بر عصا دارد همیشه کار و بار.
جزوي عقل وارو ماءُ پيٽان انڌو آهي، ان جو سدائين ڪم لٺ تي آهي.

چغد عنقا را کجا گیرد شکار، شب پرِ خورشید کئ گیرد کنار.
چپ شهباز جو شڪار ڪيئن ڪندي، چمرو سج جي پر ڪيئن وٺندو.

هر که از خود رفت داند این سخن، آشکارش باشد این سرِّ لدن.
هي ڳالهه اُهو سمجهندو جيڪو پاڻ مان نڪتو ان تي ئي لدني راز کلندا.

عشق را پانصد پر است و هر پر، از فرازِ عرش تا تحت الثریٰ.
عشق کي پنج سئو پر آهن هر هڪ پر عرش کان تحت الثري تائين آهي.

جزوي عقل نفساني ۽ ڪل عقل الاهي آهي، جيڪو عرش اعظم جو آهي. جزوي عقل ناسوت واري حرام خور ڪانوَ جو آهي. ڪل عقل شهباز لامڪاني آهي. جزوي عقل جي نظر ڍونڍ تي آهي. ڪلي عقل شهباز دلين جو شڪار ڪندو آهي. ڍونڍ ڇا آهي. رشوت چوري، ختمن جون مانيون ڪانڌپا سڀ ڪجهه ڪانءُ عقل ڪانيون وچي. ان جو عزرائيل آهي ڇٽيءَ مار. مئي جي پويان ختمہ ۽ منهن ڪندا آهن. اهي دنيا جا ماٺهو ڪانون مثال آهن. جيڪي اتي اچي گڏ ٿيندا آهن پوءِ چانورن ڪائڻ مان هڪ نہ ٻئي کي تپ يا نمونيا ٿيو پوي. پوءِ ڇٽي مار عذرائيل کي وجهہ لڳي جو کين ماري ڪفن جي ڳوٿري ۾ وجهي

ڪٽي وڃي دوزخ جي ملائڪن بازن حوالہ ڪري. مئي جي ماني ختمون يا ڪاڌارو آهي. اها ڇاريءَ مثال آهي جو هڪڙو نہ ٻيو ڏسيو پيو هوندو.

ذڪر ۾ هلندڙ صوفيءَ کي ختمي جي ماني کائڻ حرام آهي. کائڻ سان دل ڪاري ٿي پوندس ۽ ذڪر نہ هلندس. مهيني ٻن جو ڏوڪو ايندس. طالب لاءِ ختمو کائڻ ائين آهي ڄڻ مئل جو گوشت کاڌائين. مگر رسول اللهﷺ ۽ اهلبيتن ۽ الله وارن فقيرن جي ماني نقصان نہ ڪندس. مگر ان ۾ ڳائو گوشت هجي تہ نہ کائي. ڇو تہ رسول الله فرمايو آهي تہ لَحمُ بقر بلاءُ و لبنُ بقر شَفاءُ، يعني ڳائو گوشت مصيبت ۽ کير شفا آهي. ڳائي گوشت کائڻ سان ذڪر الاهي بس ٿي ويندو آهي. قلب ڪارو ٿي ويندو آهي. ان کان وڏيڪ ٻي ڪهڙي مصيبت آهي. مگر جنهنکي ٻيا گوشت ملن تہ ڀلي کائي نفس جي لاءِ گهٽو نہ کائي. حقيقت ۾ باطني بادشاهہ جي گوشت کائڻ کان منع آهي ڇو تہ گوشت کائڻ سان روح جي وات ۾ بدبوءِ ٿيندي آهي. ڇو تہ گوشت نفس جي غذا آهي روح جي غذا ذڪر الاهي آهي.

قوت اصلی بشہ ذکرِ خدا ست،

قوت حیوانی اورانا سزا ست.

انسان جي اصل غذا خدا جو ذڪر آهي روح کي حيواني غذا کائڻ نٿو سونهين.

حضرتِ آدم کان وٺي اڄ تائين ٻن آدمين گوشت نہ کاڌو هو. ڇاڪاڻ تہ سرڪار الاهي کائڻن وعدو ورتو هو تہ اوهان کي ٻہ تحفا ڏجن ٿا. جيڪي گوشت کائڻ ڪري ڪارگر نہ ٿيندا. اهي ٻہ ڄڻا هڪ حضرت موسيٰ عليہ السلام ۽ ٻيو حضرت علي عليہ السلام. انهن ٻنهي پنهنجي ساري عمر ۾ گوشت نہ کاڌو هو. انهن لاءِ تحفا باطني آهن جن جي اسان کي خبر آهي مگر ٻڌائڻ کان منع آهي.

آدم جي تخليق جو مقصد

حسن جي بادشاهہ کي پنهنجي منهن ڏسڻ لاءِ آئينہ جي ضرورت هوندي آهي. ان ڪري ذات ذوالجلال آدم کي پنهنجو آئينو ڪري پيدا ڪيو. مگر آدميءَ وري سڌن ۽ شهوت جي ڪمن سان پاڻ کي ڪارو

Scanned with CamScanner

ڪري ڇڏيو آهي. اهڙي دل شاهه سن لم يزلي کان تڙيل ۽ نفس جي حوالي ٿيل آهي. اهڙو تڙيل آدمي ڀلي ڪيڏا بہ ظاهري تجمل رکندو هجي تہ بہ ان جي حد جهنم آهي. جنهن دل اسم اعظم سان پنهنجي صحن جي صفائي ڪئي تہ اها دل الله جو آئينو آهي. اها دل پاڻ کي ڏسي من خدايم جا نعرا هڻندي. اها دل شاهه شمس الحق تبريز شاهه منصور ۽ شهنشاهه قلندر جهڙي ٿي پوندي. ان دل ۾ عشق امام حقاني پنهنجو تخت گاهه ڪندو.

وَمَن يَعشِ عَن ذِكرِ الرَحمانِ نُقَيِض لَه الشيطانُ فَهَولَه قَرِينُ القرآن

يعني، جيڪو ٻاجهارري الله جي ياد کان منهن موڙي ٿو ان تي شيطان غالب ڪريون ٿا. پوءِ اهو ان جو همنشين رهي ٿو. خدا جي ياد کانسواءِ دل نفس جو ٽڪاڻو آهي. جنهن هت الله وساريو ۽ شهوت پرستي ۽ نفس پرستي ۾ عمر گذاريائين تہ محشر ۾ اهو انڌو ٿي اٿندو.

مَنْ اَعرَض عَن ذِكرِى فَاِن لَه مَعِيشَةً ضَنْكاً وَنَحْشُرُهُ يَومَاً اَلْقِيَامَتْ اَعْمىٰ

جنهن پنهنجي ذڪر کان انڪار ڪيو تہ ان جو گذر تنگ ڪنداسون ۽ قيامت ۾ محشر جي ڏينهن انڌو ڪري اٿارينداسون.

مذهب ڇا آهي

بيت

مرا از قيد مذهبها برون آورد عشق او،

که چون خورشيد طالع شد نهان گردند کوکبها،

مون کي مذهبن جي قيد مان عشق ٻاهر ڪڍايو جڏهن سج اڀريو تہ ستارا ڇپي ويا.

جنهن جسم مان نڪري معراج ڪيو تنهن کي نہ قبر محشر جو خوف نہ دوزخ جو پوءِ نہ بهشت جي اميد هوندي.

معراج جو رستو ڪو بند آهي ڇا. سنڌو بئراج انگريزن ٺاهيو هو سا پل بہ اڄ تائين آهي. ان تان اڄ تائين سيڪو ٽپي ٿو. جيئن ان پل تان ٽپڻ جي ٽئڪس آهي تيئن هن معراج واري پل تان ٽپڻ لاءِ دم ڏيڻا پوندا

آهن. جيڪو دمن جي ٽئڪس نہ ڏيندو تنهن کي بہ آسمان ڏي لنگهڻ ڪونہ ڏيندا. هي معراج جو رستو اصل دين الله ۾ انا اَعۡطَينکَ الکوثر آهي هن رستي وارن لاءِ سخت ڏک ۾ تڪليفون آهن جنهن ڪري مسلمانن نماز وارو رستو اختيار ڪيو چو تہ صبح جي نماز بعد ادائي پهر الله ڏي واجهائين بہ ڪونہ. مگر هن معراج واري رستي ۾ فوت الانفاس قتل الانبياءُ دم قضا ڪرڻ نبين کي قتل ڪرڻ جي برابر آهي. اهڙو سخت حڪم آهي. جنهن ڪري عام اهو رستو ڇڏي ويا. مذهبن وارن وچي اڙون ورتيون. هت بہ سٺا ڪاڏا ۾ مزا ورتائون ۾ آخرت ۾ بہ بهشت جا آسرا رکيون ويٺا آهن. مگر ڪنهن بہ مذهب واري الله اثبات نہ ڪيو.

حقي مسلمان اهو آهي جيڪو موتو قبلل انت موتو ٿئي يعني مرڻ کان اڳي مري. جيئري مرڻ واري مدت جي پويان حياتي آهي. عزرائيل واري موت جي حد تحت الثري آهي. محبوب جي هٿان مرڻ سان نئين حياتي ملندي آهي. ان جي رهڻ جي جاءِ عرش برين آهي. هو عزرائيل کان لڪين ڪوهہ پري هليو ويو. فقيرن ساهہ ورتو بہ الله کان هو تہ وري موٽائي بہ الله کي ڏيندا.

عام ماڻهو الله کي ساهہ موٽائي ڏيڻ کان ڪيٻائين ٿا. ان ڪري الله عزرائيل هٿان انهن کي گهرائي ٿو. جيڪو ڪين موچڙا هٽي وٺي ٿو وڃي.

آدمين کي الله هيءَ جسماني وارو دوڪان مسواڙ تي ڏنو هو. هي وري پنهنجو سمجهون ويٺا آهن. الله کي مسواڙ بہ ڪونہ ڏنائون. مسواڙ آهي عبادت الاهي سا بہ نہ ڪيائون. ان وجود واري دوڪان ۾ الله دمن واري روڪڙ رکرائي هئي ۾ حڪم ڪيو هئائين تہ اها دمن واري روڪڙ منهنجي نالي تي هلائجو. هنن اها روڪڙ پنهنجي ڏيوالي نفس کي اوڌر تي ڏيئي ڇڏي ۾ عيش عشرتن ۾ ننڍن ۾ کپائي ڇڏيائون. پوءِ سچو نياڳو نفس هضم ٽيل رقم ڪٿان ڏئين. گذريل دم ڪو وري ايندا چا. انهن کپايل دمن جي اڳاڙڻ لاءِ عزرائيل کي حڪم ملندو تہ ان ڪُپتئي کي قيد ڪري في النار جهنم ۾ وڃي ڇڏيوس. پوءِ اهو قالو يا ويلنا پيو چوندو. تہ ڏٽي منهنجا هن عذاب کان تہ خاڪ ڪري ڇڏ.

مثال ۾ عام مشهور آهي تہ مٽيارين جي شهر جي ڪوهہ ۾ ٻلو

Scanned with CamScanner

ڪري پيو. ماڻهن وجي قاضي کي ٻڌايو تہ سائين ڪوھ ۾ ٻلو ڪريو آهي هاڻي ڇا ڪريون. قاضي چيئن، تہ ڪوھ مان سَؤ دلا پاڻي ڪڍو پوءِ ڪوھ حلال ٿيندو. ماڻهن اهو پاڻي ڪڍيو پر ٻلو ڪونہ ڪڍيائون. ٻن ڏينهن ڪانپوءِ قاضي ڪوھ وٽان اچي لنگهيو ۽ ڪوھ ۾ ڏٺائين تہ ٻلو پاڻيءَ ۾ سُڄو پيو آهي. پوءِ ٻلو ڪڍرايائين ۽ وري پاڻيءَ جا سَؤُ دلا ڪڍ رايائين. تنهن ڪان پوءِ ڪين پاڻي پيئڻ جي اجازت ڏنائين.

مطلب تہ رب العالمين آدمين کي چيو هو تہ دل جي ڪوھ مان نفس جو ٻلو والذڪر ريک في نفسک سان ٻاهر ڪڍجو. مسلمانن ان ٻلي نفس کي دل مان ڪڍيو ئي ڪونہ. ٻاهران تسبيحون پڙهيون پيا شوڪارين. دل کي ذڪر سان ٻلي نفس جي وسواسن کان صاف نہ ڪيائون. جيڪو من شر الوسواس الخناس الذی يوسوس فی صدور الناس آهي. سو دل جي ڪوھ ۾ پيو آهي. باقي مسلمان رڳو پيا ٿا مذهبن تي وڙهن. سيڪو پنهنجي مذهب کي پيو پڏائي. وڙهندي عمريون گذري وين دمن وارو روڪڙو وڃائي ڇڏيائون. دوڪان ڦٽائي برباد ڪري ڇڏيائون وهو معکم اينما کنتم ونحن اقرب اليه من حَبل الوريد. فأينما تولوفثم وجهُ الله وارو الله نہ سڃاتائون. جيڪڏهن هر هڪ دم سان ذڪر ڪن ها تہ الله اکين سان ڏسن ها. القرآن. ان الله اشتریٰ من المؤمنين. يعني الله مومنن کان دم ۽ مال خريد ڪري ٿو ۽ عيوض ۾ بهشت عطا ٿو ڪري. مومن ٻنهي جهانن ۾ زندھ آهي. المؤمن حَيُ في الدارين. ولاتقولو لمن يقتل في سبيل الله اموات بل احياءُ عندربهم وَلٰکِن لاتشعرون جيڪي خدا جي راھ ۾ ماريا وڃن ٿا تن کي مئل نہ چئو پر هو جيئرا آهن پنهنجي پالڻهار وٽ، مگر توهان کي خبر نہ آهي. جن جو دم ذڪر کان خالي نہ آهي. انهن تي موت آهيئي ڪونہ.

الله سائين جيڪو مال ٿو خريد ڪري اهو مال بہ نفس آهي جيڪو پٽن کان وڏيک پيارو آهي. ان کي ذات ذوالجلال جي اڳيان موليٰ علي عليہ السلام جي هٿان قربان ڪرائي پوءِ رت جي درياھ مئون طالب تڙ ڪندو پوءِ هڪ سر ڏيندو تہ ٻيو سر ملندس. اهو سر بہ

Scanned with CamScanner

محبوب خنجر سان لاهيندس لکين ڪروڙين پيرا پيو ڪسندو ۽ جيئرو ٿيندو. هر دفعي ڪسڻ سان جام ڪَاسا مِزَاجُهَا ڪافوراً پيو پيئندو. پوءِ انا انت فَاَينَ اِنِي. يعني مان تہ تون آهيان، مان ڪٿي آهيان. مان تون ۽ تون مان تي پوندو. عبديت وارو غير ختم ۽ گم تي ويندو. جيڪو هيو سو تي پوندو. صفات ۾ ذات ۾ ملي عين ذات تي پوندي صفات عدم تي ويندي. رسول اللهﷺ معراج واري جاءِ تي فرمائن ٿا تہ لوا قتل في سبيل الله ثم احيا ثم اقتل ثم احيا ثم اقتل. ثم اقتل ثم اقتل. مومنن لاءِ جيڪو بهشت جو انجام ڪيو ويو آهي سا مخفي ڳالهہ آهي. بهشت آهي ذات ذوالجلال جو سدائين ديدار پوءِ قيامت تائين اهو ديدار بند ٿيڻو ئي نہ آهي. سرڪار جو چوڻ آهي تہ بهشت بہ هڪ اوٺ آهي. بهشت تہ سندس ديدار آهي. بهشتن جي مالڪ جو ديدار ڪو بهشتن کان گهٽ آهي ڇا؟ اهو ديدار اڪبر اعظم بهشت آهي حضرت رسول اللهﷺ عقبيٰ جي طالبن کي مؤنث يعني مادي سڏيو آهي. الله جي طالبن کي پاڻ مذڪر يعني مرد سڏيو اٿن. اهو مؤمن مرد مردانو آهي. مؤمن جو روح ذات حق روح الاعظم ۾ ائين ملي هڪ تي ويجي ٿو جيئن درياهہ ۾ ڦڙو ملي هڪ تي وڃي. جيئن سج جون راسيون سج سان ڳنڍيل هونديون آهن. مؤمن بہ الله سان ائين ڳنڍيل هوندو آهي. حديث ۾ آهي تہ اِنَ روح المؤمن الاتشد اتصالاً بہ روح الله. مؤمن ۽ موحد اهو آهي جيڪو الله ۾ محيط ٿيل هجي ۽ ڪوبہ دم خالي نہ ڪري، هر هڪ دم اسم اعظم سان هلائي. دم ۽ اسم اعظم سان سيني ۾ نظر ۽ خيال هجيس. اسم وارن لاءِ قرآن فرمايو آهي تہ يَاَيُهَاالَذِينَ اٰمَنُو اذكرُ الله، ذِكراً كَثِيراً وَ سَبحُوهُ بُكرَةً وَ اَصِيلاً. ذڪر جو ڪمائڻ ماٺ سان ٿيندو آهي. گفتگو گهٽ ڪري مگر خيال ذڪر ۾ هجيس. قرآن ڪريم ۾ بار بار صبر جو تاڪيد ٿيل آهي. جڏهن ماٺهو اندروني طرح صبر ۾ هوندو تہ صبر بہ ڪندو. مَن لاَ صَبرَ لَہ لاَ اِيمانَ لَہ جنهن کي صبر نہ آهي تنهن کي ايمان ڪونهي. راحة الانسان في حفظ السان. انسان جي راحت زبان جي حفاظت ۾ آهي. مَن صَمتُ نجيٰ جنهن ماٺ ڪئي سو آزاد ٿيو. انسان جو مرتبو زبان جي حفاظت ۾ آهي.

بيت

لب به بند و گوش بند و چشم بند، گرنه بيني ذات حق برما بخند.

چپ، ڪن ۽ اکيون غير الله کان بند ڪر، پوءِ جيڪڏهن ذات حق جو جلوو نہ ڏسين تہ اسان تي کلڻ ڪجانءِ.

اڳين نبين تي نماز پنجاهہ وقت ۽ سٺ روزا ۽ زباني ذڪر مقرر هئا. جڏهن حضرت رسول الله ﷺ ٻنهي جهانن جي بادشاهي تي ويٺو تہ پنهنجي نئين آئين جو اعلان ڪيائين. پهريائين رسول الله بہ اڳين نبين جي پيروي پيي هلائي. هڪ ڏينهن پاڻ مسجد ۾ ٽيپهري جي نماز جماعت سميت پڙهيون اوپر منهن ڪيون ويٺا هئا تہ اوچتو وٽن اوپرو ماڻهو آيو جنهن جي اڇڻ سان ڪچهري وارن تي نشي جو پرتوو پئجي ويو. هو اچڻ سان رسول الله ﷺ جي گوڏن تي هٿ رکي اچي ويٺو. پاڻ بہ گوڏا ڀيڄي ويٺو. گهڻي تائين پاڻ ۾ روحاني گفتگو ڪيائون، اها روحاني گفتار پاڻ ڪريم جن سمجهن پيا ٻيا ڪونہ پيا سمجهن. پوءِ اهو پيغام مڪمل ڪري هليو ويو. مسجد مان ٻاهر نڪرڻ ڪانپوءِ غائب ٿي ويو. پوءِ جڏهن جماعت تان هيبت لٿي تہ محبوب مصطفيٰ کان پڇيائون تہ آقا اهو ڪير هو. حضرت رسول ڪريم ﷺ جن ٻڌاين تہ اهو اخي جبرئيل عليہ السلام هو جيڪو پيغام کڻي آيو هو. هيءَ ڳالهہ مشڪواة شريف مان ورتل آهي. حضرت رسول ڪريم ﷺ جن اها ڳالهہ عام ماڻهن جي سمجهڻ لاءِ جبرئيل جو اولو ڪري بيان ڪئي آهي نہ تہ هو لم يزل بادشاهہ پاڻ هو. ان ڪانپوءِ سچن طالبن کي ٻڌايائين تہ جبرئيل عليہ السلام چئي ويو آهي تہ انهن کي هي چار ذڪر سمجهاءِ جيڪي مون گنبذ مان ٻڌا آهن تہ هي محمد ڪريم ﷺ کي چئو تہ پنهنجن سچن طالبن کي چوي تہ هي چار ذڪر دم سان ڪمائين تہ جيئن مون وٽ اچن. اهو گنبذ مون کان مٿي آهي.

پوءِ اهي چارئي ذڪر رسول الله ﷺ خاصن مسلمانن کي سمجهايا. عامن کي زبان سان ذڪر ڪرڻ ۽ خاصن کي دم سان ذڪر ڪرڻ جو حڪم ڪيائون. جنهن ڪري خاص الخاص اڄ تائين ان

ذڪر وسيلي عرش عظيم تي پهچن ٿا. قرآن ڪريم ۾ پڻ ارشاد آهي تہ اِنانَحنُ نزّلنا الذِّكرَ و اِنالَه لَحَافِظُونَ. اهي چار ئي ذڪر حضرت رسول الله ﷺ جن تي نازل ٿيا. جن لاءِ الله پاڻ چوي ٿو تہ انهن ذڪرن ۽ ذاڪرن جو مان پاڻ نگهبان آهيان. جو اڄ تائين اهو فيض آسماني هلندو پيو اچي جنهن مان فقيرن عارفن کي معراج ٿو ٿئي. ان ذڪر جي وسيلي صادقن فقيرن کي قيامت تائين اهو معراج ٿيندو رهندو قلبي ذڪر وارن لاءِ اهو انعام آهي زباني ذڪر وارن لاءِ ناهي.

جنهن گنبذ مان جبرئيل عليہ السلام آواز ٻڌي پيغام کڻي ايندو هو اسان چاليهن ورهين کان اُتان اچون وڃون ٿا. جيترو پنڌ دنيا کان اهو گنبذ پري آهي اسان جي منزل ان گنبذ کان اتوڻ پنڌ پري آهي. اتي پيو آسماني ملڪ آهي جنهن جي ڪابہ حد ڪانهي. آسمان ۽ عرش هيٺ آهن اسان جي رهت لڪين ڪوهہ پري آهي. اتان رات ڏينهن اچون وڃون ٿا. جيئن ماڻهو هتان آسمان کي ڏسن ٿا اسان ائين هتئون سڀ ڪجهہ ڏسون ٿا. اسان جڏهن چئني ملائڪن جبرائيل، اسرافيل، ميڪائيل ۽ عزرائيل وٽان لنگهندا آهيون تہ عبرت وٺندا آهن ۽ چوندا آهن تہ مار مرد تہ هي آهن جيڪي اسان کان بہ اڳتي لنگهيا ٿا وڃن. اسان جيڪڏهن وار جيترو بہ مٿي چرون تہ پر سڙي وڃن.

عزرائيل عليہ السلام جي اک تہ اهڙي آهي جو دنيا جا غوث قطب ۽ پير ڏسن تہ ڪرڙيون هڻي مري وڃن، اسان تہ مڇ ئي نہ چنديسين. اسان کي درياہ اعظم جي ڇڪ ڪنيون ويندي آهي ان ڪري هنن تي نظر ئي نہ ويندي ۽ نہ اک ٻڏندي آهي. ٻہ سال اسان ان رستي سان ايندا ويندا رهياسين. ڇو تہ ملڪ ملڪوت جي حد پورب ڏي پاسيري آهي. جبروت ان کان اوپر طرف لاڙون آهي. لاهوت وري اڃا اوپر آهي. بيحد ملڪ وري انهن کان ٻئي پاسي آهي. ان ڪري شاهہ اعظم اسان کي سِڌَ ڪرائيندو آهي ۽ حجاب جا پردا قاتي پوندا آهن. ان ڪري اسان جو اچڻ وڃڻ سِڌو ٿيندو آهي. اڃا ڪي راز جون ڳالهيون آهن جيڪي ڪرڻ جهڙيون نہ آهن ان طرح ٻارهن مهينا لا ابالي گفتار هنن نفساني ڪنن سان ٻڌندا ۽ اکين سان ڏسندا هئاسون. معراج ڪئي

Scanned with CamScanner

کان پوءِ بہ ٻارهن مهينن تائين مدهوش هئاسون ۽ ماڻهن جو ڳالهائڻ نہ وڻندو هو. اڄ ٻک ٻيئي ڇڏي ويون. پوءِ معرفت ۾ گهڻي رهڻ بعد ٿورو گهڻو ڪاڏو وڻيو. پوءِ درجي بدرجي معدي ڪي هيرايوسين.

آباد شهر ۾ پڙهندا هئاسين اُن وقت ڏاڙهي لٿي پئي، اتي مولوي مصريءَ ٽيپهريءَ جي نماز بعد واعظ بہ مشڪواة شريف پڙهي مخدوم حبيب الله ۽ سندس پٽ غلام محمد اهو واعظ ڪرائيندا هئا. لطف الله ڪلهوڙي جي پير ۾ آباد جي ذڪر ۾ مخدوم جو ڳوٺ هو. ان واعظ ٻڌڻ سان ساري جماعت روئي ڏنو. اسان ڪي بہ حيرت لڳي.

هاڻي اسان سان بادشاهہ لم يزلي اهڙي عنايت ڪئي آهي جو رسول الله جي اسم اعظم واري سبق عنايت ٿيڻ سان ڏسون ٿا تہ جبرائيل، ميڪائيل، عزرائيل ۽ اسرافيل ۽ جملہ ملائڪ اڏ ۾ بہ نہ آهن. اسان ڪي عشق شهنشاهہ ايترو پري وٺي ويو جاتي حد ئي ڪانہ جيئن مثال مٿي ست ماڙ تي ڪو محبوب شاهہ حسن جو ياڪا سهڻي زائفان روزانو صبح جو ناچ پيئي ڪري ۽ سروزن طبلن جا آواز بہ پيئي ڪري تہ هزارين عاشق محلات جي ٻاهران اچي ويهندا.

ڪي روئيندا پيا تہ ڪي ڳچيءَ ۾ ڳارا وجهي حيران ويٺا هوندا تہ مانَ اسان ڪي گهرائي. سڀ ڪو حُسن جي سڪ ۾ پيو سڙندو. ملڻ جي اميد تہ سيني ڪي هوندي مگر جنهن تي اهو محبوب پاڻ راضي ٿيندو تہ ان ڪي هڪدم پاڻ وٽ گهرائيندو. پوءِ ان ڪي پاڻ وٽ رهائيندس. پاڻ سان گڏ ڪندس. وڌيڪ حقيقت نہ لکبي. اَلعَاقِلُ تَكفِيَةُ الِاِشَارَةُ. عقل واري لاءِ اشارو ڪافي آهي. ولايختص برحمة ولوشاءَ اللهُ ذوالفضل الاعظيم.

دنيا سڀ درياهہ ڪو ڪو ڪوتارو تنهن ۾
وهي لهر لوڀ جي، آتشي آڙاهہ
طالبن تتانهن، موڙي چاڙهيون مڪڙيون.

دنيا جو جهان ڪلاچيءَ وارو ڪن آهي. هي بوتو مانگر مڇ آهي. ڪن ۾ اهو مانگر مڇ روح ڪي وات وجهون ڳهون ويٺو آهي. جنهن شخص مرشد هٿان و ذڪر ربک في نفسک واري تسبيح هٿ ڪري پڙهي ۽ دم

خالي نہ ڪندو تہ يڪلم ان مانگر مڇ جي وات مان ڇٽي پوندو. جيئن حضرت يونس تسبيح پڙهڻ سان مڇيءَ جي وات مان ٻاهر نڪتو هو. ڇٽڻ جي تياري ٿيندس تہ آسمان مان الهام ٻڌندو. سيئي ڪن سرلا ٿي پوندس. صفائي واري آئينہ تي نظر پوندس. اهو آئينو دنيا جي جهان ۾ نہ آهي. مگر آسمانن جي ستين حد تي آهي. ٿورن ڏينهن ۾ منزل بہ منزل وڃي پهچندو. جتان آيو هو اُتي وڃي پهچندو. ان جاءِ جي ٻولي عربي آهي. پوءِ رڳو ذات تي پوندو. نعرو بہ اها ذات هڻندي هي رهندو ئي ڪونہ. جيئن لوهہ باهہ ۾ وجهبو آهي تہ سرڙات ڪري پري ڪان پيو ساڙيندو. چوندو پيو تہ مان باهہ آهيان. پوءِ اهو لوهہ بہ باهہ وارو ڪم ڪري سگهندو. تپائي اڇلبس تہ جهڳا ساڙي ڇڏيندو. انهيءَ ڪئون پري لک ڪوهہ تهان پر ٻجهن پڪا پنهوارن جا. لک عبادتون ڪري تہ بہ دم واري ذڪر ڪانسواءِ جسم مان نڪري نہ سگهندو.

هي طريقو حضرت رسول اللهﷺ حضرت موليٰ عليٰ عليہ السلام ۽ اهل بيتن جو اهل صفح وارن خاص الخاص جماعت کي ٻڌايل هو. جيڪو اڄ تائين عارف عشاق ۽ اهل تصوف وارا هلائيندا پيا اچن. اهو ئي معراج وارو رستو آهي.

توحيد جو بيان

سيئي آدمي فرنگي، يهودي، حبشي، پٺاڻ، ايراني، توراني، هندو مسلمان، سيد ۽ برهمڻ، غوث قطب سيني جا انگ عضوا هڪجهڙا آهن. سيني جو کلڻ ۽ روئڻ ڪنگهڻ هيٺيان مٿيان وارو هڪ جهڙا آهن. نر ۽ مادي جو قالب بہ هڪجهڙو آهي. انسانن جون ذاتيون ۽ نالا رڳو سڃاڻپ لاءِ آهن. نہ تہ سهڻا ڪارا سڀ الله جو مظهر آهن. زير بالا الله آهي. الله ڪانسواءِ زمين تي ٻي ڪابہ شيءِ ڪانہ آهي. آسمانن ۽ زمينن تي خواه زمين ڪان هيٺ بہ ان جي حڪمراني آهي. وهو الله في السموات والارض.

بيت

هر جا آپ الله آهي شهنشاهہ اولي عبديت جي

اها ڳالهہ مشهور آهي تہ فرهاد نالي هڪ شخص ايران ۾ شيرين محبوبہ جي دلاسي تي ڪاٺ جي ڪهاڙي سان جبل ٽڪي درياه وهايو

هو. اها وادي اڄ تائين وهي ٿي. پيدائش ٿئي ٿي. ان فرهاد جي جسم ۾ ڪير هو جنهن جبل ڏاريو هو. آدمي جي بوتي جي ڪهڙي مجال آهي.

بهلول جو بيان

بهلول داناءَ پنهنجي مثنوي ۾ چيو آهي ته هڪ سائل پير مولا عليءَ کان پڇيو ته مٿي آسمانن ۾ ۽ بهشت ۾ سج ۽ چند آهن يا نه. پاڻ فرمايائون ته هي سج ۽ چنڊ ڪثرت لاءِ آهن، اوڏانهين اونداهي آهي ئي ڪانه. وري پڇيائونس ته آسمانن ۾ رهت ڪنهنجي آهي، جنهن تي موليٰ فرمايو ته بهشتن ۾ اهو آدم سردار آهي ننڍا وڏا بهشت آدم سان پريا پيا آهن. جبرائيل، ميڪائيل، عزرائيل ۽ اسرافيل چارئي ملائڪ به آدم آهن. پر عرش ڪرسيءَ تي جيڪو الله ٻڌين ٿو سو به آدمي آهي. اها ئي آدم جي صورت آهي. وري فرمايائون ته من عرف نفسه فقد عرف ربه جنهن پاڻ سڃاتو سو الله آهي نه سڃاتائين ته بيڪار آهي.

بيت

ازان تان اندران اشباه باشي، به معنيٰ چون رسي الله باشي.

جيستائين شڪ ۾ آهين ته بيخبر آهين معنيٰ واري ملڪ ۾ پهتين ته الله آهين.

بهلول جو قول آهي الله ڪپه وانگر آهي. ڪپه جا به سوين نالا آهن ڪاٿي پهرياڻ ڪاٿي ڪوٺ، ڪاٿي صدري، ڪاٿي رئو ته ڪاٿي پوتي، ڪاٿي پٽڪو ڪاٿي سوڙ ڪاٿي تنبو ڪاٿي گودڙي اهي سب ڪپهه جا نالا آهن. الله به ڪثرت ۾ رائين آهي. جيئن ڪپهه هر شيءِ ۾ موجود آهي.

ڪنهن مولويءَ فقير کان پڇيو ته تنهنجو مرشد الله سڏائيندو هو سو ته مري ويو. فقير چيس ته هي جهان ڪنهنجو آهي مولوي چيس ته الله جو پلا هو جهان ڪنهنجو آهي مولويءَ وري به چيس ته بيئي جهان الله جا آهن. فقير چيس ته پوءِ مرشد مرضي جو مالڪ آهي جتي وڻيس اتي رهي جي الله پي سڏايائين ته رهڻ جو به اختيار اٿس. تو مٺو ڪيئن ڏٺو.

هت الله نالا پيا رکائي آيو آهي ماڻهو پلجي پيا آهن. هو آسمانن وارو جهان وحدت يا ڪثرت آهي خاص طرح سان. مگر هي جهان ڪثرت آهي خاص الخاص نج وحدت پري آهي اتي واحد آهي ۽ ڪثرت ۾ نالو جمع اٿس.

Scanned with CamScanner

بيت

اتحاد معرفت کرده‌ام بيان، سرِ وحدت کثرتِ کرده‌ام عيان.
معرفت جي اتحاد جو بيان ڪيم، وحدت ۽ ڪثرت جو راز کوليم.

آدم و حقِ هر دو يك دان در نظر، اين چنين داند مگر صاحب نظر.
آدم ۽ الله ٻنهي ڏسڻ ۾ هڪ سمجهه هي اهو ڄاڻندو جيڪو صاحب نظر هوندو.

نامها اندر جهان افسانه است، ليکه اين گشت از يكِ آن دانه است.
دنيا ۾ نالا رڳو افسانه آهن. مگر اها ساري پرک اُنَ داڻي تي آهي.

انبياءُ و اولياءُ خاص و عام، پست آن يارِ يگانه والسلام.
انبياء، اولياءَ ۽ خاص عام ماڻهو اهو اڪيلو ۽ يگانو يار آهي.

عارف جيڪڏهن هر شيءِ ۾ الله چوندو ته ان تي ڪو گناهه ڪونهي ڇو ته هن اڪين سان ڏٺو آهي. هو پاڻ ذات ۾ محيط ٿيو آهي مگر ٻنهي تي ثواب ۽ گناهه آهي. عارف ٻنهپ کان آزاد آهي.

مثال بادشاهه سان ڪو پٽ يا ڪو همسفر تخت تي ويهندو ته هو خوش ٿيندو مگر ڪو هاري ناري يا ڪو ڇٽ ڇاموٽ تخت تي گڏجي ويهي ته موچڙا کائيندو. گلاب جي ٻوٽي کي به گلاب چئبو آهي مگر گل کي بادشاهه تخت ۽ اکين تي رکندا آهن. ٻوٽو هي بوتو آهي. روح گلاب جو گل آهي. جيڪو هن نفس سان گڏ ويٺو آهي. هن جي خراب خصلتن جي ڪري هي به پليد ٿي پيو آهي نفس جي بدصحبت ۽ شهوت جي تابعداري ۾ وڃي ويو آهي. روح آهي ته پاڪ مگر نفس جي سنگت ۽ صحبت جي ڪري ڏوهاري ٿي پيو آهي. ان جي پاڪ ڪرڻ جو دارون ڪامل مرشد عارف باالله وٽان دوا وٺڻ سان ٿيندو. اهو دارون ذڪر آهي. جنهن کي شوق ۽ ذوق سان پرهيز سان ۽ اوجاڳن سان ڪمائيندو ته روح پاڪ ٿي پوندو. رڳو پرهيز نه ڪيائين ته به پاڪ نه ٿيندو. پليد روح تي قبر محشر جو پڇاڻو ۽ مارڪٽ آهي.

پاڪ روح تي پڇاڻو ئي ڪونهي. ان نفس جي موذي مرض جي دوا حضرت رسول الله ۽ پير مولا علي عرش کان آندي هئي جيڪا هميشه پيئي هلندي.

Scanned with CamScanner

ساموندي ڳئون

هي جانور سمنڊ ۾ ٿيندو آهي. هن جا سڳ تمام تڪا ٿيندا آهن. رات جو ٻاهر نڪري ڪناري تي چرندي آهي ۽ ڏينهن ٽيڻ سان سمنڊ ۾ هلي ويندي آهي. هن جي فطرت ڇا آهي تہ رات جو سمنڊ جي تري مان لعل چڪ ۾ کڻي ٻاهر ڪناري تي رکندي آهي ان جي روشنائي تي گاه ڏسي کائيندي آهي. پوءِ چور اکريون کڻي لڪي ويهندا آهن ۽ هڪدم کڻي لعل اکريءَ سان لڪائين تہ ڳئون ڇرجي پوندي آهي تہ اها روشنائي ڪنهن بند ڪئي. ڳئون گهڻو ئي ڦوڪٽ ڪري چور کي ڳولي مگر چور ڳئون جي تکن سڱن جي خوف کان لڪي وڃي وڻ تي چڙهي. آخر ڳئون سمنڊ مان وڃي ٻيو لعل کڻي اچي روشنائي ڪري گاهہ کائي.

سمنڊ جي ڪناري وارو گاهہ سرهو خوشبودار ٿيندو آهي ان ڪري ڳئون جو ڇيڻو بہ خوشبودار ٿيندو آهي. جيڪو عنبر تي وڪامندو آهي.

مطلب تہ هي طالب وحدت جا الله جون ساموندي ڳئون آهن. اسم اعظم جو ذڪر اهي سمنڊ وارا لعل آهن. طالب جي سڪ محبت ۽ اوجاڳا خوشبودار گاهہ آهن. توحيد جي گفتار عارف جو عنبر آهي چور اهو نفس اٿس جيڪو وهمن جون اکريون کڻي ذڪر لعل جي مٿان ٿو رکي جيستائين غير خيال ۽ وهم طالب جي دل تي هوندا تيستائين ذڪر جا ڦيرا نہ هلندس. طالب لاءِ اهو وقت اوندهہ ٿي پوندو. پر جيڪو خفتي طالب هوندو سو ڳئون وانگر ذڪر کان بس ڪونہ ڪندو چور نفس کي ذڪر جي تکن سڱن سان ماري وجهندو ۽ نفس جي آزار کان آزاد ٿي پوندو.

بيت

گاؤ بحری همت او رابين، تا به اين همت شوی عين اليقين.

ساموندڻ ڳئون جي همت ڏس، جيئن ان همت سان عين اليقين ٿئين.

دم بدم گوهر ز بحرِ دل برآر، دزد را با شاخ ذکرش مرده دار.

دم دم سان دل جي درياه مان موتي ٻاهر آڻ چور کي ذڪر جي سڱن سان مار.

گاهه عشق و درد حالت را به خور، از زبان تو شود عنبر اثر.

عشق ۽ درد حال جو گاهہ کاءِ تنهنجي زبان عنبر جي اثر جهڙي ٿي پوندي

Scanned with CamScanner

تاشوي آزاد آسيب عيار، درغواص بحرجان شونا مدار.

جيئن چور جي اهنج کان آزاد ٿئين، اي نامدار هن جان واري بحر ۾ ٽٻي هڻ.

واٽيءَ جي ڪوري جي ڳالهه

هندستان جو هڪ سيٺ هڪ لک چوئيتاليهه هزار سِرُنِ جو ڪورو مزدورن کي ٺيڪي تي ڏنو. مزدورن باهه شروع ڪئي. گرميءَ وقت سيٺ کان مزدورن ٿاڌل گهري جنهن تي سيٺ کين ٿاڌل کان جواب ڏنو تہ توهان سان ٿاڌل جي ٻولي ڪانهي. مزدورن ڪٺي ماٺ ڪئي ۽ ڪوري جي باهه جهڪي ڪيائون. ڏينهن جو هوريان هوريان بندي وجهي پيا ٻارن ۽ رات جو سمهي پيا پون ۽ باهه وسامي پيئي وڃي. صبح جو ڪٽان ٽانڊو آڻي وري پيا ڏينهن جو باهه شروع ڪن. تان جو سيٺ جو سڀ ٻل ڪپي ويو. ۽ هڪ سر بہ ڪانہ پڪي.

مطلب تہ هندوستان آسمانن جو ملڪ آهي. سيٺ آهي مرشد جيڪو آسمانن کان آيل آهي. مرشد طالبن کي ٺيڪو ڏنو ساري عمر ٻل ڪري اٺن پهرن جا دم جيڪي هڪ لک چوئيتاليهه هزار آهن. عشق جي ڪوري ۾ دم جون سرون دل ۾ پچايو. مگر هنن عيش عشرت ۽ فرحت جي ٿاڌل گهري جنهن کان مرشد منع ڪين ۽ چيائين تہ اهو ڪورو توهانکي ٺيڪي تي آهي مگر هنن ڇا ڪيو جو ڏينهن جو ذڪر جا ٻہ ٽي پيرا ڏيئي ساري رات سمهيا پيا هجن. صبح جو ڏسن تہ باهه وسامي پيئي آهي چٽنگ بہ ڪانہ آهي. چٽنگ ڇا آهي معرفت جو نور ۽ تجلات نوراني، پوءِ اهڙن طالبن جو اهو عشق جو سمورو ئي ڪورو ڪچو نڪتو. ان ڪري سيٺ بہ مزدوريءَ کان جواب ڏيندن. مرشد کان جيڪا حال جي روڪڙ ورتي هئائون. سا بہ موٽائي وٺندن ۽ ڪپٽ جي ڪيس ۾ صوبيدار عزرائيل کان هٿ ڪڙي هڻائي جيل دوزخ ۾ وجهندن جتي ڪانئن سڀ ڪجهه وصول ٿيندو. پوءِ قَالُو يا وَيلَنَا جون دانهون ڪندا.

اڄڪلهه جا پير بزرگ وقتي ذڪر ڪمائيندا آهن. هڪ صبح جو جنهن مهل پائخانو ۽ پيشاب زور پرين تڏهن اٿن. ساري رات ننڊ

ڪن. سمهڻيءَ واري نماز بہ هزارين خيالن سان پڙهن ۽ پوءِ سمهي پون صبح جو پائخاني کان موٽي اچي گونگهٽ ڪري ويهن. ٻاهران خليفا اڳ تي ويٺا هوندا ۽ اشارن سان ٻين کي پيا چوندا تہ سائين ڏي نہ وڃ جو سائين مراقبي ۾ آهي. هڪڙي بلبل جهڙي عورت مسجد جي ڀرسان لنگهي تہ خليفا چوندا تہ اها عورت سائينءَ جي محبوبہ آهي، هوڏانهن سائين مراقبو تہ ڪري ۽ حضور ۾ تہ پهچي. اهڙا مراقبا سڀ ٺڳيءَ جا آهن. ٻيو مراقبو ٿيپهريءَ جو ڪين صرف ماڻهن جي ڏيکارڻ لاءِ. ساري رات رنن سان چاڳهيون ڪن ڏينهن جو وري ماڻهن کي هدايتون ويٺا ڪن ۽ ميڇن سان ويٺا ڳالهائين. اهو هنن جو ادب آهي، اڌ رات کانپوءِ ذات ذوالجلال هر هڪ ٻانهي کي سڏيندو آهي تہ يا عَبَدِي يا عَبَدِي يعني اي ٻانها او ٻانها. تہ انهن سڏن تي سڏئي نہ ڏين ۽ هي ننڊ سمهيا پيا آهن. يٰاَيُّهَاالمُزمِلُ قُم اَليلَ اِلاَ قَلِيلاً بيٺو پوڪارين تہ ننڊ ۾ ٻڏن ئي ڪين اهڙن افعالن سان انهن جو ڪورو ڪيئن پچندو جن اهو دل وارو ڪورو دمن ذڪر سان پچايو تن جي جيئري ئي جاءِ وطن لاهوت لا مڪان آهي ان ۾ هميشه رهندا.

بيت

همچون کوره عشق را شوریدن است، هرکه اوزین کوره نه بود کودن است.

عشق کي بہ ڪوري وانگر شور آهي، جيڪو ان ڪوري مان نہ آهي سو ڪچو يعني احمق آهي.

کوره از عشق در دل بِیَغرُوزِ، سر بسر این هیزمِ جان را به سوز.

دل ۾ عشق جي ڪوري جي باھ اُپار جسم جي ڪاٺ کي چڱيءَ طرح ساڙي ڇڏ

کوزه را آتش چون روز و شب شود، کوره پخته شود و مطلب شود.

ڪوري کي رات ڏينهن باھ هوندي تہ ڪورو پچندو ۽ مطلب بہ ٿيندو.

گرفروزی آتش او را گاه گاه، خام گردند خشتها گردد تباهه.

ڪوري کي جيڪڏهن ڪنهن مهل باھ ڏيندين تہ سرون ڪچون ٿي وينديون ۽ ڪورو تباهہ ٿي ويندو.

Scanned with CamScanner

آتش وقتی مراو را شد زیان، این چنین آمد وصیت عارفان.

وقتي باهہ سان کوري جو زيان ٿيندو عارفن اهڙي وصيت ڪئي آهي.

چوڪيدار جي ڳالهہ

بادشاهي خزاني تي چوڪيدار مقرر ٿيل هوندا آهن. سامان جي حفاظت سندن فرض هوندو آهي. چوڪيدار اگر سجاڳ هوندو آهي تہ چور چوري ڪرڻ جي همت ئي نہ ڪندو. جيڪڏهن هو غافل هوندو تہ خسيس چور بہ ڪاٽ هڻي مال سامان ڪڍي ويندو. سرڪار کي جڏهن خبر پوندي تہ چور کي سوگهو ڪري سمورو سامان ڪائونس پرائي وٺندا.

ان طرح سان هر هڪ آدميءَ وٽ بہ دمن جو خزانو آهي. هر هڪ دم ڪتاب جي ورق وانگر آهي. هر هڪ آدمي وٽ دمن جو مڪمل ڪتاب آهي. ان جي پڙهڻ لاءِ خداوند ڪريم قرآن ڪريم ۾ فرمايو آهي تہ:

اِقرَاء كِتابكَ كَفىٰ بِنَفسِكَ اَليَومَ عَليكَ حسيباً

يعني پڙهہ پنهنجو ڪتاب گهڻو پنهنجي دم سان جو اڄ (قيامت جي ڏينهن) توتي حساب ٿيندو اهڙي طرح دمن کي سجايو ڪرڻ لاءِ تاڪيد ڪيل آهي.

تنهنجو نفس هر وقت تاڙ ۾ آهي تہ جيئن ننڊ اچيس تہ سمورو گهر ٻهاري وڃانس. مطلب تہ جيڪڏهن پيٽ ڀري سمهندو تہ ننڊ اچي ويندس ۽ نفس چور کي وارو لڳي ويندو ۽ دمن وارو شاهي خزانو چورائي برباد ڪندس. مگر جاڳندڙ جو سامان ڪير ڪڻندو. اهڙي طرح ننڊ ستل جا جيڪي دم اجايا ويا سي موٽي ڪين ايندا.

هڪڙي صوفيءَ جي ڳالهہ

حضرت رسول الله ﷺ جن ڪانپوءِ جيڪي شهر اسلام کان رهيل هئا. انهن تي ترڪ حملہ ڪري پيا فتح ڪندا هئا. هڪڙي صوفيءَ جو رستي تي مڪان هو. لشڪر ان وٽان لنگهندا هئا ۽ وٽس ٽڪ پٽڻ لاءِ ڪجهہ ترسندا بہ هئا. هڪ دفعي ان صوفيءَ مجاهدن کي چيو تہ مان بہ جيڪڏهن توهان سان هلان ۽ مان کو هڪڙو ڪافر ماري ثواب ۽

جهاد ۾ شامل ٿيا. ترڪن چيس تہ تنهنجو جنگ ۾ تجربو نہ آهي. تو عمر مڪان ۾ گذاري آهي، توکي جنگ ۾ پاڻ بچائڻ جي خبر نہ آهي. تون هن ڪم مان نہ ڄاڻين. توکي ڪافر ٻڌي آڻي ڏيون. تون ان کي قتل ڪجانءِ تہ توکي ثواب ملندو.

آخر غازي ترڪ ويا ۽ ٻن ٽن ڏينهن ڪانپوءِ موٽيا ۽ پاڻ سان هڪ ڪافر ٻڌي اُٺ تي ڪٺي آيا ۽ هن کي ٻڌل ڪافر اچي ڏنائونس پر ان کي مڪان جي پويان ٻڌي ڦٽو ڪري آيا. صوفيءَ کي هڪ جوهردار ترار هٿ ۾ ڏيئي چيائونس تہ وڃ ٻڌل ڪافر کي ماري ثواب جو درجو حاصل ڪر. هي ترار کڻي ويو ۽ گهڻي دير تائين ڪونہ موٽيو. ترڪ جو اُٿي ڏسن تہ اهو ٻڌل ڪافر صوفيءَ کي نڙيءَ ۾ چڪ هنيون دسيون ويٺو آهي. صوفيءَ کان پيشاب ۽ پائخانو ڪانچ ۾ وهي ويو آهي ۽ ترار پري پيئي هيس.

ترڪن جو اهو ڏٺو تہ ترار کڻي ڪافر کي ماري وڌائون ۽ صوفي کي هٿن تي کڻي مڪان ۾ ڦٽو ڪيائونس. ڪيس پاڻي وغيره پياري هوش ۾ آندائونس. هوش ۾ اچڻ ڪانپوءِ پڇيائونس تہ توکي ٻڌل ڪافر ڪيئن دسيو. چيائين تہ مان اجان ترار اولاري مانس تہ ڪافر جو مون ڏانهن ڏٺو تہ منهنجي دل ۾ ڏڪڻي پئجي ويئي. ڏڪي ڏڪي ڪري پيس پوءِ خبر ڪانهي تہ ڇا ٿيو. اوهان مون کي جيئندان ڏٺو آهي.

اهو ڏسي ترڪن کيس مڪان مان لوڏي ڪڍيو تہ تون صوفين ۽ صوفيائپ جي ڏانوَ جو نہ آهين. تون وڃي ٽڪاڻي جي پر وٺي وڃي ديڳين کي ڪاٺيون سور ۽ ڏامان ڪاءِ.

حاصل مطلب تہ غازي ترڪ حضرت رسول الله ﷺ ۽ پير مولا علي عليہ السلام آهن. جيڪي نفس ڪافر سان جنگ ڪندا آهن. نفس جا شهر مسلمان ڪندا آهن. ٻيا فقير عارف بہ انهن جي ڏسيل فرمان موجب نفس سان جنگ ڪندا آهن. حضور پر نور ﷺ فرمايو آهي تہ رَجَعنا مِنَ الجِهَاد الاَصغَرالیٰ جِهَادِ الاَکبَرُ يعني اسين ننڍي جهاد موٽيا آهيون وڏي جهاد ڏانهن. ملڪي جنگ ننڍو جهاد آهي مگر نفس سان جنگ ڪرڻ وڏو جهاد آهي. ٻيو بہ جيڪو طالب انهن جي ريس

تي صوفي بنجي ذڪر پڇي سڏن جي پويان ڊوڙي، ننڊان ڪري ۽ مزا وٺي. مرشد غازيءَ ترڪ جيڪا هن کي اسم اعظم جي جوهردار ترار هٿ ۾ ڏني ۽ ڪافر نفس به وجود ۾ بدّل ڏسيائينس ۽ پوءِ به ذڪر جي ترار نه وهايائين. ته ان بدّل ڪافر جو چڪ سندس نڙيءَ ۾ هوندو. پوءِ اهڙو صوفي وحدت جي مئخانه جي لائق ڪونهي، اهو وڃي هندن جي ٽڪاڻن ۾ رهي، جنهن کي ڪافر نفس بدّل دسيون ويٺو آهي.

بيت

اصغر ڏي آهين گهٽا، تون اڪبر ڏي آءُ،
متان لوڙيو لاهئين، هن مجوسيءَ مٿاءُ،
حيدر جي هٿاءُ، وڙهه ته ويري مارئين.

بيت مثنوي

چون ز مرشد بر گرفتی تیغ تیز، پیکرِ این نفس کافر ریز ریز.
جڏهن مرشد کان تکي ترار ورتئه ان سان هن ڪافر نفس جو وجود پرزا ڪر.

گر تو غالب میشوی بر شوم تن، خاص باشی در حضور ذوالمنن.
جيڪڏهن هن ظالم جسم تي غالب ٿئين ته پروردگار جي بارگاهه ۾ خاص سڏبين.

گر تو مغلوب شدی خجل و خوار، کُشتۂ کافر و حالت زار زار.
جيڪڏهن هار کاڌءِ ته خوار ۽ لڄي ٿيندين، ڪافر جو ڪٺل ۽ حالت بُري ٿيندءِ.

تیغ ذکرِ اسم اعظم رابزن، کافرِ مغلوب راهین قتل کُن.
اسم اعظم جي ترار وهاءِ دسيل ڪافر کي هٽي قتل ڪر.

رستم جوئی برو خنجر بیار، ورنه خود را همچون آن صوفی شمار.
رستم پهلوان آهين خنجر کڻ، نه ته پاڻ کي اهو صوفي سمجهه.

رستم جوئی بزن تیغ آبدار، ورنه همچون مخنثان کون راسپار.
رستم آهين ته جوهر دار ترار وهاءِ نه ته کدڙن وانگر ڳُڻي ٻين جي حوالي ڪر.

Scanned with CamScanner

گڏهه ۽ بگهڙ جي ڳالهه

اڳئين وقت ۾ ناري واهه کي بندڪونه هو. سدائين پاڻي اٿل ڪري پيو وهندو هو. هيٺاهين جاين تي چاليهه پنجاهه گڏهه چيڪ پيا چيہر چرندا هئا. اوچتو انهن ۾ هڪ بگهڙ اچي هريو جيڪو لوهه ڏيئي گڏهه ماري پيو کائيندو هو. جڏهن هڪ گڏهه بچو تڏهن گڏهه به بگهڙ کي اک ۾ رکيو. بگهڙ به هر وقت گڏهه کي مارڻ جي تاڙ ۾ هوندو هو. گڏهه به سمجهيو ته هي ته ماري آهي جنهن منهنجا سڀ سنگتي ماري کاڌا آهن. گڏهه پڌر تي پيو چرندو وتي ۽ تيڏي اک سان نظر بگهڙ ۾ هجيس. ڪنهن وقت گڏهه چنو پي ته بگهڙ اچي سامهون لوهه ڪيس، گڏهن جي مري ڪپڻ جو هن کي به ساڙ هو سو وات ڦاڙي ڪٽي بگهڙ کي ڪنڌ ۾ چڪ وڌائين. پوءِ ته بگهڙ گڏهه جي وات ۾ هو. بکن جي ڪري گڏهه به سڪي تاڙو تي ويو. بگهڙ جو پويون اڌ گڏهه ڌڙهن سان ڪوهي ڇڏيو. باقي صرف بگهڙ جو ڪنڌ وات هجيس. گڏهه به خوف کان وات ڪڍي ئي ڪونه پيو ته متان بگهڙ جيئرو هجي ۽ حملو ڪري. پوءِ ماڻهن ڦاسائي گڏهه کي ورتو ۽ وات ۾ ڪاٺيون ڏيئي بگهڙ جو ٽڪرو گڏهه جي وات مان ڪڍيائون ان ڪانپوءِ گڏهه کائڻ پيئڻ لڳو.

ڏسو ته گڏهه ڪيڏي نه همت ڪئي، جو پنهنجو ماري ماري وڌائين. هن بي همت صوفيءَ کان ته اهو گڏهه ڀلو هو جنهن دشمن کي ماري وڌو. هاڻي به جيڪو صوفي نفس جوماريل آهي ته اهو صوفي نه سڏائي. اهو ان گڏهه کان به گهٽ آهي.

بيت مثنوي

اسلام اى صوفيان کم همت، اى شمايان ننگ آدم در صفت.
همت آموزيد زاين خربي بها، که اوز چنگی گرگ يا بيدرها.
اي ڪم همت صوفيو اوهان صرف آدمي جي صفت ۾ ٿا سڏجو.
ان آملهه گڏهه کان همت سکو جنهن پنهنجي دشمن بگهڙ کان جند ڇڏائي.

حضرت موسيٰ ۽ خواجه خضر جي ڳالهه

حضرت موسيٰ طور سينا تي الله کي عرض ڪيو ته مالڪ مون کي

Scanned with CamScanner

لدني علم عطا ڪريو. حضرت موسيٰ کي الله خضر عليہ السلام ڏي موڪليو. پوءِ ان سڪ ۾ خواجہ خضر کي ڳولي لڌائين. اچڻ وقت خواجہ خضر چيس تہ اگر توکي علم سکڻو آهي تہ مون کان ڪنهن بہ ڪم جي باري ۾ پڇا نہ ڪجانءِ. پوءِ پاڻ ۾ گڏجي هليا. تہ درياہ ۾ هڪ رن زال جي ٻيڙي درياہ مان پار ٽپاين. مگر ڪپر تي ٻيهي خواجہ خضر عليہ السلام ٻيڙي جي تري ۾ لت هڻي هڪ تختو ڀڃي وڌو. اهو ڏسي خواجہ خضر کي حضرت موسيٰ عليہ السلام چيو تہ هي ناحق ڇو ڪيئہ. خضر عليہ السلام چيس تہ پوئتي موٽ. جنهن تي موسيٰ عليہ السلام منٿون ڪيس تہ وري ڪونہ ڪڇندس. ٿورو پنڌ ڪيائون تہ هڪ ننڍو ڇوڪرو گڏين. جنهن کي خواجہ خضر عليہ السلام چماٽ زور سان هڻي ماري وڌو. موسيٰ عليہ السلام چيس تہ وري هي ٻيو ناحق ڇو ڪيئہ. حضرت خواجہ خضر چيس تہ مان توکي بروقت چيو هو تہ مان جيڪي بہ ڪيان تون پڇجانءِ نہ. هاڻي پوئتي موٽ. وري موسيٰ منٿون ڪري ميجايس ۽ گڏجي اڳتي هليا تہ هڪڙي شهر ۾ قتل جاءِ ڏٺائون ۽ ان جي ناهڻ لاءِ سرون وجهڻ شروع ڪيائون. آخر ٻارهن مهينا ڪم هليو. جاءِ تيار ڪيائون موسيٰ اچي ڳڪِ تي چوڻ لڳو تہ منهنجا تہ ڪم لاهي ڇڏيئہ. ڪمائي ڪمائي بنڌ نڪري ويو آهي ماني پاڻي ڏيڻ وارو بہ ڪونہ آهي. مان اهڙي علم سکڻ کان بس ڪئي. مون کي گذريل ڪمن جو مطلب سمجهاءِ تہ مان واپس ٿو وڃان.

خضر عليہ السلام چيس تہ ٻيڙي ان ڪري ڀڳم جو هڪ ظالم بادشاهہ ٻيڙا مارائيندو پي آيو هيءَ ٻيڙي رن زال جي هئي ۽ ڀڳل ٻيڙي ڏسي بادشاهہ ڪهرائي نہ ويندو سموري ٻيڙي رن زال ڪٽان ٺهرائي ها مگر هڪ تاڪي آساني سان ٺهرائي سگهندي ڇوڪرو ان ڪري ماريم جو ان جا ماءُ پيءُ بهشت ۾ هئا. هي سامائجي ها تہ برا ڪم ڪري ها. جنهن ڪري سرڪار الاهي سندس پيءُ ماءُ کي بهشتن مان تڙي ڪڍي ها. هن جي گناهن جو اثر سندس مائٽن تي پوي ها. جهڙي طرح صالح اولاد جو درجو آدم تائين پهچي ٿو ۽ حديث موجب خون جي ڏوهہ جو اڌ قابيل کي ملي ٿو.

Scanned with CamScanner

هيءَ جاءِ ان ڪري ٺهرايم جو هن جا مالڪ حج تي ويل آهن. خزاني جون ٻه ديڳون هٿ پوريل آهن. جاءِ جا نشان ڏهي وڃن ها ته هنن کي پئسه ڪونه لين ها. هاٿي هو هيڏي اچڻ وارا آهن. اهو ٻڌي حضرت موسيٰ عليه السلام واپس موٽيو.

سوال: ذات ذوالجلال حضرت موسيٰ جهڙي پيغمبر کي خضر عليه السلام ڏانهن ڇو موڪليو؟

قرآن ڪريم ۾ ذات حق پاڪ حڪم ڏنو آهي ته باخبر علم وارو عارف جيڪڏهن ظاهر ۾ اڻنگو هلي ته پڪ سمجهو ته ان جو حق سان وصل آهي. اهو علم لدني جو مالڪ آهي. ظاهر ۾ بي دينو ٿو ڏسجي مگر اندران سڄو ئي دين حق ۾ مستغرق آهي. لاخوف عليهم ولايحزنون هن جو شان آهي. هن کي ڪابه پرواهه ڪانهي. هو ڏوهه ثواب کان گهڻو مٿي آهي.

قرآن ڪريم ۾ اهڙي تلقين آهي ته فَاسئلُو اَهلَ الذِکرِ اِن کُنتُم لاَتَعلَمُونَ. جيڪڏهن توهان نٿا ڄاڻو ته اهل ذڪر وارن کان پڇو. حقيقت ۾ نبي ۽ عارف هڪجهڙا آهن. مسلمانن انهن کان فيض ته ڪونه ورتو رهندو انهن سان لڙيا.

اول ۾ شاهه منصور کي سوليءَ تي چاڙهيائون. شمس الحق تبريزيءَ جي کل لاٿائون. شيخ ابوالعباس ۽ شيخ هيڪل نجم الدين ڪبريٰ کي شيعن قتل ڪيو. معروف ڪرخيءَ کي به شيعن قتل ڪيو. سنڌ ۾ شاهه ڪرمل، بلاول، صوفي، شاهه عنايت، غلام محمد وٽجارو، عبدالرحيم گرهوڙي کي شهيد ڪيائون. بلا شاهه کي به مسلمانن قتل ڪيو. مسلمانن اهو ڇڻ الله بادشاهه جو چوڻ ورتو. مصر ۾ ذوالنون مصريءَ کي ست سال قيد ڏنائون. آخر هن زماني ۾ به فولاد علي فقير کي به جيل ڏياريائون. ڏنڊ ڀرايائونس. تعذير ڏياريائونس اهي سڀ ڪم مسلمانن ڪيا.

جيئن حضرت موسيٰ ۽ خواجه خضر جي ڳالهه آهي اسان به ائين مسلمانن جي هدايت لاءِ آيا هئاسون. مگر هنن نه ڄاتو. جيڪي اسان

جا مخالف هئا سي سڀ تباهہ ٿي ويا. انهن جون قبرون بہ لتڙ ۾ آهن مٽئون ڪٽا ٿا متن. فقير تہ خوش چڱو ڀلو ويٺو آهي. فقير جو نالو هند، سنڌ، عرب، ايران ۾ عشق شهنشاهہ مشهور ڪيو آهي. هر هنڌ ما ٺهو پيا ٿا اسان جو پڇن. مگر هنن شريعت وارن کي تہ ڳوٺ کان ٻاهر ڪير سڃاڻي بہ ڪونہ ٿو هنن کي اسان سان نفساني حسد هيو. اسان سان شريعت جو بهانو ڪري لڙيا. شريعت کي تہ پاڻ ئي پوريءَ طرح ڪين ڄاڻندا هئا. انهن ملن ۾ حرام ۽ حلال هڪجهڙو هو. پراوا مال ڦرڻ چوري ۽ زنا انهن لاءِ حلال هئي.

بيت

درشريعت بود هر آنچه حلال،

در طريقت بود همه مردار.

جيڪي شريعت ۾ حلال آهي، اهو طريقت ۾ سڀ حرام آهي.

شمس الحق ۽ منصور سان جيڪي قاضي مفتي لڙيا انهن جو ڪو نانءُ نيشان آهي يا ڪا قبر يا ڪو زيارت گاهہ آهي. مگر جن کي بي شريعتو سمجهي قتل ڪيائون انهن وٽان بيمار ڇٽا وڃن. هزارين سوالي اچن مطلب ۽ مرادون حاصل ڪن.

هڪڙو نمازي شر هو جيڪو فقير غلام حيدر سان لڙندو هو پوءِ ان جي پوٽي کان پڇيوسين تہ تنهنجو ڏاڏو نيڪ نمازي هو سندس قبر ڪٿي آهي سندس قبر ڏيکار تہ توکي انعام ڏيون. مگر جواب ڏنائين تہ مون کي خبر ڪانهي. پوءِ اسان وٽ هڪ حجم ڇوڪرو آيو جنهن کان پڇيوسين تہ فقير غلام حيدر شر جي قبر ڪٿي آهي تہ چيائين تہ هلو تہ ڳوٺ ۾ ڏيکاريانوَ. فقير جي قبر تي عاليشان روضو ٺهيل آهي ۽ زيارت گاهہ آهي.

ساري رات سبحان، جاڳي جن ياد ڪيو،
ان جو عبداللطيف چئي، مٽيءَ لڌو مان،
ڪوڙئين ڪن سلام، اچي آتڻ ان جي.
(شاهہ)

شريعت ۽ معرفت الاهي جو اهو فرق آهي. تڏهن تہ حضرت موسيٰ شريعت جي پيغمبر کي الله پاڪ، معرفت واري خواجہ خضر ڏانهن علم لدني سکڻ لاءِ موڪليو هو.

بيت

چون گرفتی پیرهن تسلیم شو، همچون موسیٰ زیرحکم خضر شو.
جڏهن دامن ورتي اٿئي تہ تسليم بہ ڪر، موسيٰ وانگر خضر جي حڪم تي هل.

صاحب علم لدنی خضر راه مرگدائی را کند چون بادشاهه.
علم لدني جي مالڪ خضر جو طريقو گداگر کي بادشاهہ ٿو ڪري.

مرشد باید که چون رهبر شود، غیر مرشد کارها ابتر شود.
مرشد اهڙو هجي جيڪو رهبر ٿئي، غير مرشد ڪانسواءِ سڀ ڪم خراب ٿيندا.

مرشد که او صاحب معراج تاج، که او بود حاجت روا خود لا احتیاج.
مرشد اهو جيڪو معراجي تاج جو مالڪ هجي جيڪو ٻين جو حاجت روا هجي ۽ پاڻ بي پرواهہ هجي.

همچون وحی حق بود او پیشوا، هم در این معراج معنیٰ رهنما.
وحي وانگر حق جو نمائندو هجي. هن معنيٰ جي معراج ۾ رهبر هجي.

تا به هفتم آسمان یکسر رود، طالبش با او و او هم برهم شود.
ستين آسمان تائين هڪدم وڃي، طالب ۽ پاڻ گڏ هڪٻئي سان وڃن ٿا.

غیر رهبر اهل دل بینا نه شد، همچون موسیٰ سینئه ش سینا نه شد.
مرشد ڪانسواءِ دل وارو ڏسندو ڪين، موسيٰ وانگر ان جو سينو طور سينا نہ ٿيندو

ملان ۽ ميت جي ڳالهہ

هڪ سال نوشهري ۾ وبا جي بيماري پيئي. بيماريءَ جي ڀوَ کان گهڻا ماڻهو بيمار مٿ مائٿ ڇڏي هليا ويا. هن بيماريءَ جو اهڙو خوف

Scanned with CamScanner

آهي جو ماڻهو بيمار گهر جي ڀاتين کي ڇڏي هليا ويا جيڪي پويان مري ويا. ان ڪري شهر جي صوفي شاهہ نصير ڳڻ ڪئي تہ مسلمانن جي لاشن کي ڪفن ڏياري دفن ڪجي. هڪ ملان کي گهرائي هر هڪ لاش کي غسل ڪفن دفن ڪرائڻ جي مزدوري 5 روپيہ مقرر ڪيائين. ملان کي همراهي لاءِ پنهنجا بہ ٽي فقير بہ گڏي ڏنائين. ڪنهن لاشي جي چيلهہ سان پئسہ ٻڌل پيا لڀن تہ ڪن جي کيسن مان پئسہ پيا لڀن.

هڪ ميت هو جيڪو ويت کي ٽيڪ ڏيون ڪن تي هٿ رکيون ويٺو هو. اتي ئي ساهہ نڪري ويو هوس ۽ سڪي ويو هو. ملان ميت کي غسل ڏياري ڪن تان هٿ لاهي ڇڪي پٽيءَ سان چيلهہ سان ٻڌائينس. جيئن قبر ۾ لاٿائون تہ ملان ميت جو منهن ڪعبہ ڏي ڪري چيلهہ واري پٽي ڇوڙي ملان جا پٽي نوڙي پي ڇوڙي تہ ميت جي ٻانهن ڏوڙي هئي سا ڇڙڪ سان ملان جي ڳراٽيءَ ۾ پئجي ويس. ملان وٺي دانهون ڪيون قبر ۾ ڏوڙيو ٽي ويو. ڪانڌي فقير بہ ڀؤ کان ڀڄي ويا ۽ وڃي شاهہ نصير کي اطلاع ڏنائون تہ سائين ملان ۽ ميت وڙهي پيا آهن. شاهہ نصير اچي ڏسي تہ ملان پوڪي قبر پري ڇڏي آهي. ملان کي هڪ ويا جو خوف هو ويتر جو ملان کي ميت جو ڪنڌ ۾ پڪ پئجي ويو ان ڪري ملان تہ مري ويو. شاهہ نصير چيو تہ ملان کي بہ ان ميت سان گڏ دٻالث ڪيو وڃي. ائين ڪيو ويو. ملان کي نہ تڙ نہ ڪفن نہ جنازي نماز ٽيس. پلا تڙ ۽ جنازي وارو ملان پاڻ هو اهي ڪم پيو ڪير ڪري ملان کي ميتن وارا پئسہ بہ ور ۾ پيل هئس. انهن سميت دٻالث تي ويو.

حاصل مطلب تہ جيڪو آدمي سڄي عمر لالچ ۽ ڪمائي ۽ حرص ۾ رهندو ۽ خدا کان غافل رهندو تہ اوچتو نفس پڪ هٽي ڪٽي ڪڌ ۾ ڪيريندس ۽ سر وڃائي ڇڏيندس. جيڪڏهن ڪنهن کي پاڻ بچائڻو آهي تہ خدا جي ياد کان غافل نہ رهي.

بيت

نفس سرکش بی ریاضت رهنما کئی شود، ازدهان فرعون رادرکن عصا کئی میشود.

ظالم نفس رياضت کانسواءِ رهنما ڪيئن ٿيندو ازدهان بلا فرعون لاءِ هٿ ۾ عصا ڪيئن ٿيندو.

Scanned with CamScanner

بلا ست نفس عنان ز دست عقل گرفت، عصا چون از کفِ موسیٰ افتاد ثعبان شود.
نفس بلا آهي ان کي عقل سان وٺ، لٺ جڏهن موسيٰ جي هٿ مان ڪري ته نانگ آهي.

عنان نفس ز کف دادن بصیرت نیست، سگ درندہ اسیر قلا و ملی باید.
نفس جي واڳ هٿان ڇڏڻ دانائي نه آهي. پٽڻو ڪتو زنجير ۾ ٻڌڻ گهرجي.

عنان نفس سرکش گریگری که در روزِ جزا شرمندہ نہ باشی.
ظالم نفس جي واڳ وٺندين ته قيامت جي ڏينهن شرمندو نه ٿيندين.

هندو بت پرست جي ڳالهه

هڪ هنڌ ڏٺوسين ته هڪ هندوءَ کي ٻيا سڀ هندو پيا مارين. اسان ڪائونس پڇيو ته توکي ڇو ٿا مارين دانهن به ڪونه ٿو ڪرين. هن چيو ته مون اهو گناهه ڪيو آهي جو تور ڪندي وڏي بت جو نالو ڪنيو آهي. اسان ۾ قاعدو آهي ته وڏي بت جو نالو اهو ڪٺي جيڪو گهر ٻار ڦرائي صفائي ڪري تڏهن ان نالي ڪڻڻ جو لائق ٿيندو. اهو ٻڌي اسان کي عجب لڳو ته هي هندو ٿي ڪري بتن جو ڪيڏو ادب ٿا ڪن. مسلمان اهڙا آهن جو ڄاڻي واڻي پراوا حق به کائن ۽ قرآن پاڪ به کڻن. ذات حق پاڪ جو قسم به کڻن. هندن کي بت جو ڪيڏو ادب آهي مسلمان مانيءَ جي ٽڪر تي ٻنهي جهانن جي بادشاهه جو قسم به کڻي وڃن.

جت جي ڳالهه

گمبٽ ۾ تورتان هڪ جت جو سوئو چورائجي ويو. سيني جتن کي الله رسول جا قسم ڏنائين ته به سوئو ڪنهن ڪونه ڏسيس. آخر جت چيو ته پير صالح شاهه دا قسم هوي ميڪون سوئا ڏسو. جيڪو نه ڏسيسي ته اُهن ڪون پير صالح شاهه پڇسي.

اهو ٻڌي سوئي کڻڻ واري چيو ته ته ايجها قسم نه گهت ڦهر نه ڪرين. گِهن آپڻا سوئا. سوئي کڻڻ واري گهر اچي، تانهريءَ جي ديگ خيرات ڪئي ته متان پير اچي پهچي. هي حال آهي مسلمانن جو پير کان ڊڄن ٿا نه الله کان ٿا ڊڄن نه رسول عليه السلام کان نه ڪلمه کان نه قرآن کان.

اهو مالڪ الملڪ جيڪو اهڙا هزارين پير پيو ٺاهي ۽ ماري عام مسلمانن وٽ ذات حق پاڪ جو اهو قدر آهي. جو الله ڪي پيرن ڪا بہ گهٽ ٿا سمجهن.

بيت

اين مسلمان حميتِ دين چون هنود، مي نه دارند عزتِ حق در وجود.
اين مسلمانان که نامِ حق تعال، کم شمارنداز بزرگان و کسان.
هي مسلمان دين جا مددگار هندوءَ جيترو احترام بہ وجود ۾ نٿا رکن.
هي مسلمان تہ حق تعاليٰ جي نالي کي پيرن ۽ ماڻهن کان بہ گهٽ ٿا سمجهن

شينهن، بگهڙ ۽ لومڙ جو بيان

هڪ شينهن شڪار لاءِ بگهڙ ۽ لومڙ ساڻ ڪنيا. شينهن وڃي ڳئو ماري، بگهڙ ٻڪري ماري ۽ لومڙ سيهڙ ماريو. پوءِ شينهن بگهڙ کي چي تہ ورهاست ڪر. بگهڙ چيو تہ قبلا هر ڪنهن جي شان آهر شڪا موجود آهي. ڳئون توهان کي ٿي سونهين. ٻڪري اسان جو ڪاج آهي ؛ سيهڙ لومڙ کي ٿا ڏيون.

ان ورهاست تي شينهن کي ڪاوڙ لڳي ۽ بگهڙ کي چنبو هڻي ماري وڌائين. پوءِ لومڙ کي چيائين تہ هاڻي تون ورهاست ڪر. لومڙ کي بگهڙ جي سزا ياد هئي. تنهن ڪري چيائين تہ قبلا سيهڙ سائين جن جو ناشتو آهي. ٻڪري مانجهاندي لاءِ ۽ ڳئون توهان رات جو ڪائجو شينهن پڇيس تہ باقي لومڙ تون ڇا کائيندين. لومڙ چيو تہ سائين توهان کاڌو تہ اسان کاڌو. تنهن تي شينهن چيس تہ تون اهڙو عقل ڪٿان سکئين. هٿ ٻڌي عرض ڪيائين تہ سائين اهو عقل بگهڙ جي سز ڏسي سکيو آهيان. تنهن تي شينهن چيس تہ هليو آءُ تون منهنجا آهين مون سان هليو آءُ.

حاصل مطلب تہ جيڪو آدمي ذات ذوالجلال جي اڳيان پنهنجو پاڻ ۾ هئڻ پائيندو تہ ان سان بگهڙ وارو ڪم ٿيندو. جيڪو نفس کي ذات حق جي اڳيان فناءِ ڪندو تہ لومڙ وانگي ذات حق پنهنجو ڪندس.

Scanned with CamScanner

بيت

جمله هستيها به پيش او گذار چون توئی کی اندرين بحر کا مگار،
قطره را پيش بحر لا فش غلط، گم شدن واجب ترابا شد فقط،
چون ستاره پيش خورشيد ازل شوفنا کُن جسم کل را بدل.

هئڻ ۾ هستي مالڪ اڳيان ڦٽي ڪر، تڏهن تون ان بحر ۾ ڪامياب ٿيندين.
قطره جي سمنڊ اڳيان ڏاڙ غلط آهي. توکي فقط ان ۾ گم ٿيڻ واجب آهي.
ستارن وانگر سج اڳيان فنا ٿيءُ ۽ سارو جسم نذرانو دل سان ڏي.

اُٺ جي ڳالهه

هڪ شخص اٺ تي بار ڪنيون وڪڻ لاءِ ناري ڪٽي ويندو هو. اُتان واڻ ۾ پئسا آڻيندو هو. ان طرح سندس گذران ٿيندو هو. هڪ دفعي سندس اٺ رستي ۾ بار هوندي واءُ جي بيماريءَ سبب مري ويو. هي ڏاڍو پريشان ٿيو ۽ رنو. آخر سوچيائين تہ اُٺ تہ سڄو سارو سلامت پيو آهي. هن ۾ ڀي ڪهڙي شيءِ هئي جيڪا مون کي بہ ڪٽي پيئي ۽ بار بہ ڪٽي پيئي. هاڻي هن مان اُها شيءِ نڪري ويئي آهي، تہ اُٺ جو سارو جسم بيڪار پيو آهي.

ان طرح هن آدميءَ جو بوتو بہ اُٺ وانگر آهي، جنهن ۾ ذاتِ اِلاهيءَ جي نور مان ذرو پيل آهي، جنهن سان دنيا جا ڪاروبار حڪومتون جنگيون جهيڙا ڪندو ٿو وتي، جڏهن اهو ذرو نڪري ٿو وڃي تہ پوءِ بيڪار لاش يعني ڪجهہ بہ نہ ٿيو پوي.

بيت

اين وجودت چون شتور بار گير، ليک دروی حاکم ذاتِ بصير.
هي تنهنجو وجود بہ اُٺ وانگر بار ڪٽندڙ آهي، پر ان ۾ ذاتِ حق موجود آهي.

چون شود بيرون شوی مرده ابد، همچون هميان بی نقد بيکار رَدُ.
جڏهن ان مان ذات نڪتي تہ مردو ٿيندين. خالي ٿئونءَ وانگر بيڪار رد ٿيندين.

پس شناسی ذات خود را در وجود، موتو قبل موت او باشد نمود.
پوءِ پنهنجي وجود ۾ ذات کي سڃاڻ، مرڻ کان اڳي مرڻ ان کي ڏيکار.

Scanned with CamScanner

گربه میری همچون عامه چون سگان، حق نه دانی کور باشی از درگاه.
عامن وانگر مُئين تہ ڪتو ٿي مئين، حق کي نہ سڃاتئہ تہ درگاهہ کان انڌو رهجي وئين.

گربه میری پیش مرگ ای نامدار، تا ابد نامت بماند پائدار.
اي نامدار موت کان اڳ مئين تہ قيامت تائين تنهنجو نالو زنده رهندو.

چون تولاً گردی بقایا بی تمام، فانی حق شو بدان این و سلام.
جيڪڏهن تون لا ٿيندين تہ بقا لهندين، حق ۾ فناءِ ڪاءِ تہ اهو ڪافي اٿيئي.

بادشاهہ محمود ۽ غلام جي ڳالهہ

هڪ دفعي شاهہ محمود ڪاهہ ڪري هندستان فتح ڪيو. بادشاهہ پاڻ حُسن پرست هو. هن اُتي هڪ حسين ڇوڪرو ڏٺو جنهن تي عاشق ٿي پيو. آخر ان کي خريد ڪيائين ۽ ڪيس غزنيءَ وٺي ويو. هن جي خدمت لاءِ ڪيترائي نوڪر بيهاريائين. هڪ ڏينهن بادشاهہ هن کي سڪ ۽ پيار مان ڪٺي پاڻ سان تخت تي ويهاريو. ڇوڪرو تخت تي ويهڻ سان روئڻ لڳو. روئيندي روئيندي تخت تان ڪري پيو ۽ بيهوش ٿي ويو. آخر جڏهن هوش ۾ آيو تہ بادشاهہ پڇيس تہ تون ڇو روئي تخت تان ڇو ڪري پئين؟ چيائين: مون کي امڙ ياد پيئي هئي، افسوس جو غلام تخت تي ويهڻ ۾ عزت نہ سمجهي ۽ ماءُ کي ياد ڪري پيو.

حاصل مطلب تہ شاهہ محمود ذات ذوالجلال آهي. هندستان هي دنيا جو جهان آهي، غزني مٿيان آسمان اٿس. ٻانها ۽ نوڪر هي آدمي آهن. شاهہ محمود تہ ٻانهن تي گهڻو ئي رحمان ۽ مهربان آهي. غلامن تي گهڻي ٻاجهہ اٿس، پر هنن کي امڙ نفس جي ياد ڪنيو ٿي وڃي. هڪدم قرب اِلاهي جي تخت تان هيٺ ڪري ٿا پون. ڪم عقلي جي ڪري هنن کي قرب الاهي بہ گهٽ ٿو نظر اچي.

هڪ بادشاهہ جو ڪتي سان شوق

هڪ بادشاهہ کي ڪتي سان شوق هو. ڪيس ڳانيون ۽ مٽڪا پارايا هئائين. هڪ دفعي پاڻ ڪتي کي ڪاهي شڪار تي نڪتو.

تورو اڳتي هليا تہ ڪتي ڍونڍ ڏنو ۽ هٿن مان ڇڏائي وچي ڍونڍ کي چنبڙيو. نوڪرن کي بہ ڏاڙهي پيو ۽ آخر بادشاهہ ويس تہ ان کي بہ ڏاڙهڻ لڳو. ڍونڍ تي اچي بيرائو.

حاصل مطلب تہ ڪتو هي نفس آهي، جيڪو وڏي بادشاهہ جو ڏاريل آهي، مگر ان کي وساري الله کان منهن موڙي دنيا جي ڍونڍ تي ريجهي پيو آهي. هن جو شڪار آهي. خوديءَ کي ڪائڻ. پاڻ کان بيخود ٿيڻ، اهو شڪار ڪونہ ڪيائين. گمراهي اختيار ڪرڻ ۽ مالڪ کي نہ سڃاڻڻ پڻ برابر آهي.

بيت

اين سگ برجيفهٔ دنيا و دون، ميکند برجيفئه سرخود رانگون.

هي ڪتو هن دنيا جي ڍونڍ جي لالچ تي پنهنجو سر ئو وچي ڪوڙي.

از براءِ جيفه دندان تيزکرد، او گريزن دَهنُ خود خونريزکرد.

ڍونڍ لاءِ ڏند تکا ٿو ڪري، ان جي ڪرڻ سان پنهنجو وات رت ۾ ٿو ٻيري.

ناشناسد خويش بيگانه کدام، شه فراموش کرد خدمتها تمام.

ٻي شناس پنهنجي پرائي کي ڪونہ ٿو سڃاڻي، بادشاهہ جي ڪيل خدمت وساري ڇڏي اٿس.

اين بهرجيفئه دنيا بطال، آدمي گم کرد روئی ذوالجلال.

هن ڪوڙي دنيا جي لالچ لاءِ آدمين ذات ذوالجلال کان منهن مٽائي ڇڏيو آهي.

حال وصال و وجد را گم کرده است، روئی اندر جيفئه آورده است.

حال وصال ۽ وجد کي گم ڪيو اٿس، منهن اچي ڍونڍ ۾ هنيون اٿس.

شاه اعظم جمله خدمتهائی او، کرد نسيان جيفئه شده وائی او.

وڏي بادشاهہ جون سيئي خدمتون وساري ڍونڍ تي ڪريو آهي ان لاءِ افسوس ۽ واءِ واءِ آهي.

شاهہ محمود بادشاهہ ۽ اياز جي ڳالهہ

بادشاهہ محمود غزنوي محبت مان پنهنجو شاهي تخت ۽

Scanned with CamScanner

حڪومت اياز غلام جي حوالي ڪئي، مگر هن انڪار ڪيو ۽ روئڻ لڳو. بادشاهہ پڇيس: ڇو ٿو روئين. چيائين: جي بادشاهي وٺندس تہ بادشاهي ڪمن ۾ مصروف ٿي ويندس ۽ توڪان پري ۽ جدا ٿي ويندس. ان ڪري اهڙي حڪومت مون کي نہ گهرجي.

ان طرح فقيرن عارفن کي الله دنيا جو جهان انعام ۾ ڏئي تہ بہ هرگز قبول نہ ڪنداسون.

بيت مثنوي

از دوعالم خوب تر ديدار يار، در وصالِ حق نَورزَد هيچ کار.

يار جو ديدار ٻنهي جهانن کان وڌيڪ آهي، حق جي وصال بدران ٻيو ڪجهہ بہ قبول نہ ڪندا.

اين حکومت چيست آن باشد ضعيف، از مگس کمزور باشد آن نحيف.

هي حڪومت ڪهڙي آهي جو ضعيف آهي مک کان بہ ڪمزور ۽ هيٺي آهي.

بين حکومت عارفان وعاشقان، دردمندان را دوا شد خاک آن.

عارفن ۽ عاشقن جي حڪومت ڏسو جو انهن جي خاڪ مريضن لاءِ دوا آهي.

چشم بکشا بين بطرفِ اولياءَ، خاک ايشان دردمندان را دوا.

اکيون پٽ ۽ اوليائن ڏانهن ڏس، انهن جي خاڪ بيمارن لاءِ دوا آهي.

آن شُنيدی بوالحسن خرقان را، شد سوارِ شيرهيزم کَشِ روا.

ان ابوالحسن خرقانيءَ جو ٻڌي اٿيئي، جو شينهن تي چڙهي ڪاٺيون ڪنيون ايندو هو.

تازيانه کرد مارِ زهرناک، که از زهرش جسم خاک افتد هلاک.

زهريلو نانگ لڪڻ ڪري ڪٽندو هو جنهنجي زهر سان خاڪي جسم فنا ٿئي ٿو.

تونه ميدانی که هرشخص کی هست، هم سواری ميکند برشيرِ مست.

توکي خبر نہ آهي تہ جيڪو بہ شخص مرد آهي، سو مست شينهن تي سواري ڪري سگهي ٿو.

Scanned with CamScanner

سلطان ادهم بن ابراهيم بلخيؒ

سلطان ادهم بن ابراهيم بادشاهي ترڪ ڪري درياه جي ڪپ تي جهوپڙي ٺاهي، اتي رهندو هو. هڪ دفعي اتي ويٺي پنهنجي گودڙي ٿي سبيائين تہ سندس اڳين وزيرن مان هڪ وزير اچي لنگهيو جنهن ڪيس ڏٺو تہ ڏسو تہ بادشاهي ڇڏي ڪيڏو نہ تڪليف ۾ ٿو گذاري، ائين چئي وري چوڻ لڳس تہ هل هلي پنهنجي بادشاهي سنڀال. خواه مخواه تنگ دستيءَ ۾ ويٺو آهين. اهو ٻڌي سلطان سُئي ڪڍي درياه ۾ اڇلي. وزير کي چيائين تہ سئي ڪڍي ڏي. وزير چيس تہ هل تہ هلي هزارين سيون وٺي ڏيانوَ. سلطان چيس تہ مونکي ساڳي سئي کپي. وزير معذرت ڪئي ۽ چيائينس: درياه مان ساڳي سئي ڪيئن لهندي آخر ادهم سلطان مڇين کي حڪم ڪيو تہ ساڳي سئي ڪڍي ڏيو. جنهن تي درياه جي ڪپ سان ڪيترين ئي مڇيون سونيون سيون کڻي اچي اڳيان بيهيس. بادشاهہ پنهنجي سئي سڃاڻي هڪ مڇيءَ جي وات مان ڪڍي ورتي. وزير کي چيائين تہ ڏس تہ هيءَ بادشاهي وڏيڪ آهي، جو پاڻيءَ جا جانور بہ حڪم ٿا مڃين يا هوءَ بادشاهي وڏيڪ آهي. جنهن تي وزير شرمسار ٿيو.

بيت مثنوي

آنکه او حق را بود منظور جان، مُرغ و ماهی تابع امرش بدان.

جنهن کي جان حق تعاليٰ منظور ڪئي، پوءِ پکي خواه مڇيون ان جي حڪم ۾ هونديون.

چونکه او ز دغوط اندر بحر نور، هر دو عالم زیرفرمانش عرش و حور.

جڏهن ان نور جي درياهہ ۾ ٽٻي هنئين تہ پوءِ ٻيئي جهان عرش ۽ حورون ان جي حڪم ۾ آهن.

کوهه قاف باغ بستان سراءِ، زیر حکمش چونکه شد در حق فنا.

ڪوهہ قاف جبل باغ باغيچا ۽ جهان، جڏهن حق ۾ فنا ٿيو تہ سڀ حڪم ۾ هوندس.

چون فنا شد ماند آن باقی خدا، جسم و جان گشته فنا اندر بقا.

هي فنا ٿيو تہ باقي خدا رهيو سندس جسم ۽ جان بقا ۾ فنا ٿيو.

Scanned with CamScanner

قطره چون در بحر گشته ناپديد، عين دريا گشت در بحر رسيد.

ڦڙو سمنڊ ۾ گم ٿيو ته ساڳيو درياهه ٿي ويو درياهه ۾ پهچڻ سان.

شيخ شبليءَ جي ڳالهه

شيخ شبليءَ جا چاليهه حج ڪيل هئا. عشق ۾ اچڻ ڪانپوءِ سندس پرسان ڪا گبرن جي مڙهي هئي. جتي سارنگيون ڏڪڙ پي وڳا، ته ناچو به پي نچيا. گبرن باهه کي طواف پي ڪيو. فقير سروز ٻڌڻ سان مست ٿي پيو. چيلهه ٻڌي گبرن سان جهمر هڻڻ لڳو. اهو ڏسي ڪنهن چيس ته چاليهه حج ڪاڏي ڪيئه؟ چيائين: اهي حج انهن سروزن ۽ ناچن تئون گهوري ڇڏيم. وري سوال ڪندڙ چيس: جهمر به گبرن سان ٿو هڻين، فقير چيس ته توکي گبر ٿا ڏسڻ ۾ اچن، مگر مان رڳي ذات ٿو ڏسان. قرآن ۾ ڪونه ٻڌو اٿئي ته فَاَيْنَمَا تُوَلُّوا فثم وَجهُ اللهِ اڳي اها خبر ڪانه هيم. تڏهن چاليهن حجن تي خرچ ڪيم. نه ته اهي سڀ پئسه هت مڙهيءَ ۾ ڪٽاهه پرساد ۽ پنڊاري ۾ ڏيان ها، پر منهنجو وس نه هو. حديث "السماع معراج الاولياءُ" يعني ويراڳ ولين جو معراج آهي، جو ٻڌڻ سان بوتي کي باهه لڳي وئي ۽ مڙهيءَ کي خود بيت الله ڏٺم. عامي ڪعبي کان بيزار آهيون.

مصرع

ڪعبه وڃن ڪيئن ڪاپڙي، جيڪي عام ڪان آجا ٿيا.

بيت روميؒ

ڪعبه و بت خانه هم يكسان شوند، چون نظر بر ذات آن يزدان شود.

ڪعبي ۽ مڙهي ٻئي هڪجهڙا ٿين ٿا. جڏهن نظر ان ذات حق پاڪ تي پوي ٿي.

كيست اندر كعبه و بتخانه، نيست غير حق درون آستانه.

ڪعبه ۽ بت خانه ۾ ڪير آهي ان آستاني ۾ الله ڪانسواءِ ٻيو ڪير نه آهي.

كافر و مومن همه از نور حق، ميشود يكسان به معراج فلك.

ڪافر ۽ مومن ٻيئي حق جي نور مان آهن. آسماني معراج سان هڪجهڙا ٿا ڏسجن.

Scanned with CamScanner

کفر دین خود محض ذاتِ ذوالجلال، این خبر او را که صاحب وجد حال.
دين ۽ ڪفر صرف ذات ذوالجال جا آهن، هي خبر وجد حال جي صاحبن کي هوندي.

کافر و مومن دو باشد از دوئی، احولی باشد همین ماؤ توئی.
ڪافر ۽ مومن دوئي جي ڪري ٻه ٿيا آهن. اها ٽيڏائي مان ۽ تون ۾ آهي.

من و تو چون رفت مانند یک خدا، غیر حق گردد فنا ذاتش بقا.
مان ۽ تون جڏهن وئي ته هڪ خدا وڃي رهندو غير فنا ٿيندو باقي ذات رهندي

احولی این قید جسم و جان بود، چون رِهَد از جسم پس یزدان شود.
ٽيڏائي هن جسم جو قيد آهي، جڏهن جسم جي قيد مان نڪتو ته الله ٿي پوندو.

فاینما تولو فثم وجه الله بین، تو شوری بعد از لهؤ حق الیقین.
جيڏانهن نهاريندين ته الله ڏسندين، جسم جي بازي کان پوءِ حق اليقين ٿيندين.
راند جسم جي مشغولي آهي، ان مان آزاد ٿيڻ بعد ئي حق اليقين ٿيندين.

مجنونءَ جو عشق

هڪ دفعي مجنونءَ چيو ته جيڪڏهن سارو جهان مون کي آفرين ڏئي ۽ رحمت وجهي ۽ ليلا مون کي گاريون ڏئي ۽ پوندا ڏئي ته ٻين جي آفرينن ۽ رحمتن کان محبوب جون گاريون ۽ پوندا وڌيڪ پسند پوندم. ڇو ته محبوب جي ملامت روبرو آهي، ديدار ته ٿيندو لوڪ جي رحمت ۽ تعريف محبوب کان ته دوري آهي.

بيت

این ملامت زین جهت آن عارفان، برگزیده آن رحمت عامیان.
عارفن جهان جي ملامت قبول ڪئي. عامن جي رحمت کان وڌيڪ آهي.

این ملامت صیقل آئینه شان، این ثنا زنگِ دل آن عارفان.
ملامت دل جي آئيني کي صاف ڪندي آهي، عامن جي تعريف عارفن جي دل کي ڪٽ چاڙهيندين آهن.

Scanned with CamScanner

آن جفا معشوق باشد صد نفعا، که آن ـ زحق آید بلا نه بود عطا.

معشوق جون جفائون بہ نفعو آهن. جيڪا بہ حق کان نہ اچي اها بلا آهي، عطا نہ آهي.

هڪ مست لا اُبالِ ۽ سڪندر بادشاهہ

هڪ دفعي سڪندر بادشاهہ ڪنهن مست کان اچي دعا گهري، سندس مطلب پورو ٿيو تنهن تي بادشاهہ فقير کي چيو: جيڪي گهرڻو اٿئي سو گهُرُ. فقير چيس: تون روءِ زمين جو بادشاهہ آهين، مهرباني ڪري مکين کي منع ڪر تہ مون تي نہ ويهن. اهو ٻڌي بادشاهہ چيس تہ فقير مکيون منهنجي حڪم ۾ نہ آهن. فقير چيس: تون تہ مکين کان بہ هيٺو ۽ ضعيف آهين، پوءِ ٻيو توکان ڇا گهران.

مگر جيڪي باطن جا بادشاهہ آهن، انهن عارفن جي حڪم ۾ ڪِولِيءَ کان وٺي هاٿي ۽ شينهن جهڙا سڀ جانور سندن فرمان ۾ آهن.

بيت

اين حکومت چيست که آن باشد ضعيف، از مگس کمزور باشند آن نحيف.

اها کهڙي حڪومت جيڪا مک کان بہ هيٺي هجي ۽ مک کان بہ ڪمزور ۽ ڏٻري هجي.

بين حکومت عارفان و عاشقان، دردمندان را دوا شُدِ خاک شان.

عارفن ۽ عاشقن جي حڪومت ڏسو جو انهن جي خاڪ بہ مرض لاءِ شفا آهي.

چشم بکشا بين به طرفِ اوليا، خاک ايشان دردمندان را دوا.

اکيون کولي اوليائن ڏانهن ڏسو جو انهن جي خاڪ بہ دوا آهي.

وصل او مرزندگيءَ تا ابد، قرب معنيٰ ذات اللّٰهُ الصَّمَدُ.

انهن جو وصل ابدي زندگي آهي، الله بي نياز جي ذات معنيٰ جو قرب آهي.

وصل او خوشترا زين هردو جهان، وصل او شد بادشاهي دو جهانِ جاودان.

ان جو وصل ٻنهي جهانن کان ڀلو آهي، ان جو وصل دائمي بادشاهي آهي.

Scanned with CamScanner

وصل حضرت حق بود آبِ حیات، وصل دنیا چیست آن زهرِ ممات.

حضرت حق جو وصل آبِ حيات آهي دنيا جو وصل موت جو زهر آهي.

هرکه واصل نیست او کافر بود، گرچه کارش نیک و خوش بافر بود.

جيڪو واصل نہ آهي سو ڪافر آهي، جيتوڻيڪ نيڪو ڪار هجي.

تاج و تخت و بادشاها جهان، همچون کفش واصلان نه بود نیشان.

دنيا جي بادشاهي يا تخت واصل جي جتي وانگر آهي جو جنهنجو نشان بہ نہ هوندو آهي.

واصلان چون محواند در حق تعال، چشم ایشان بر غیرئی او لا اُبَال.

واصلي حق تعاليٰ ۾ غرق هوندا آهن. انهن جي غير تي اک ئي نہ هوندي آهي بي پرواه آهن.

حڪيم سقراط ۽ سڪندر بادشاهہ

ڳالهہ ٿا ڪن تہ سڪندر بادشاهہ حڪيم سقراط جي مٽي خانہ جي ٻاهران بيهي، ڪيس ماڻهو موڪليو تہ بادشاهہ توهان سان ملڻ ٿو چاهي. جنهن تي سقراط چيو تہ منهنجي کهڙي ڪم جو آهي. اهو تہ اسان جي ٻانهيءَ جو پٽ آهي. قاصد واپس وڃي بادشاهہ کي ٻڌايو جنهن تي بادشاهہ کي ڪاوڙ لڳي، پر سمجهو هو ۽ پاڻ فقير ڏي هليو آيو ۽ اچي پڇيائينس: سائين مون کي ايترو خسيس ڇو ٿا سمجهو. فقير چيس تہ دنيا اسان جي ٻانهي آهي، ۽ تون ان جو پٽ آهين. جيڪو الله بادشاهہ جو فرمانبردار ٿو ٿئي تہ پوري ڪائنات. هوا. باهہ پاڻي ۽ هر هڪ جاندار شيءِ ان جي تابع ٿيندي آهي. مگر جيڪو شيطان جو تابعدار ٿو ٿئي تہ ان تي هر ڪا شيءِ حڪومت ڪندي آهي. ان ڪري دنيا اسان جي تابعدار آهي ۽ ٻانهي آهي، توهين دنيا جا طلبگار آهيو يعني سندس پٽ آهيو.

حڪيم جو اهو جواب ٻڌي بادشاهہ ڏاڍو شرمندو ٿيو ۽ دعا گهرڻ لاءِ فقير جي پيرن تي هٿ رکيائين. جنهن دل ۾ الله سمائبو آهي تہ اها دل لا احتياج هوندي آهي.

Scanned with CamScanner

لاغرض باشند عاشق ذوالجلال، تيغ بر آن لاطمع صاحب ڪمال.
الله جا عاشق بي پرواهہ هوندا آهن. ترار وهائيندڙ بي طمع ۽ ڪمال جا صاحب هوندا آهن.

سيف رحماني لسانِ عاشقان، نئي خطر نئي خوف دارند از جهان.
عارفن جي زبان الله جي ترار آهي. ڪين دنيا وارن جو ڪوبہ خوف و خطرو نہ هوندو آهي.

پيش چشمش بادشاهه بزغالئه همچون هولان روز شب در نالهٖ.
انهن جي اڳيان بادشاهہ بہ چيلا هوندا آهن، ڇېن وانگر رات ڏينهن دانهن ۾ آهن.

عاشقان چون شاهه شاهان لامکان، نئي نگه دارند برهر دو جهان.
عاشق لامڪان جا بادشاهہ هوندا آهن. ٻنهي جهانن تي سندن اک نہ ٻڌندي آهي.

اورنگزيب بادشاهہ جا بو علي قلندر ڏانهن تحفا موڪلڻ

اورنگزيب بادشاهہ خسروءَ وزير هٿان بو علي ڏانهن خط لکي موڪليو تہ "بردر درويشان دربان نہ بايد" يعني، درويش جي در تي دربان نہ هوندو آهي. ان وقت حضرت بو علي قلندر جي در تي دربان بيٺل هو. جنهن خسروءَ کي اندر وڃڻ کان روڪيو مگر آخر امير خسرو وڃي بو علي قلندر کي خط ۽ تحفہ ڏنو. جنهن تي حضرت بو علي قلندر بادشاهہ ڏي لکيو: "اي خرزاده من اشياء کہ تو بہ خسرو فرستاد ئي بہ من رسيدند." يعني اي منهنجي گڏهہ جا کودڙا، جيڪي شيون تو خسروءَ هٿان مون ڏي موڪليون آهن، سي مونکي پهتيون آهن. اهو خط ڏسي امير خسروءَ کي خوف ٿيو تہ متان هي خط بادشاهہ کي ڏيان ۽ چڙ مان مون کي مارائي ڇڏي، تنهن ڪري اهو خط کڻي امير خسرو پنهنجي مرشد حضرت خواجہ نظام الدين اولياءَ کي ڏيکاريو. خواجا نظام الدين اولياءَ اهو خط ڏسي، امير خسروءَ کي تسلي ڏني تہ حضرت بو علي قلندر بادشاهہ تي وڏي مهرباني ڪئي آهي، جو کيس پنهنجي گڏهہ جو کودڙو سڏيو اٿس. پنهنجي گڏهہ جو کودڙو بہ پيارو ٿيندو آهي.

Scanned with CamScanner

فقير حقيقت چئي آهي تہ هيءَ دنيا گڏهہ جي مثال آهي، دنيا جا طالب دنيا کي گهڻو پيارو رکندا آهن، تنهنڪري انهن کي گڏهہ جا ٻچا يعني کودڙا سڏبو آهي. ان ۾ ڪوبہ ڏوهہ نہ آهي.

پوءِ امير خسروءَ اهو خط ڪٽي اچي بادشاهہ کي ڏنو ۽ بادشاهہ ناراض ڪونہ ٿيو مگر راضي ٿيو. جتي ذاتِ حق سمايو تہ انهن جو دماغ بہ ذاتي هوندو آهي، نہ صفاتي هوندو آهي.

بيت

پيش چشم عاشقان و عارفان مادہ خر زادہ بود شاهہِ جهان.

عاشقن ۽ عارفن جي اڳيان، دنيا جا بادشاهہ گڏهہِ جا کودڙا آهن.

پيش عارف هست دنيا بس حقير، کرہ خر بادشه داند فقير.

عارفن جي اڳيان دنيا وارا حقير آهن، فقير بادشاهہ کي بہ کودڙو سمجهندو آهي.

چيست دنيا خر صفت کوته نظر، دم به دم افتد و آخر در نظر.

دنيا گڏهہ وانگر گهٽ نظر آهي هر هر پيئي ڪرندي تہ بہ نظر هيٺ هوندس.

هر که آخر ديد نظرش دو رتر، هر که آخر نه ديد شد همچون خر.

جنهن پيچاڙي ڏٺي تہ ان جي نظر ڊگهي آهي، جنهن پيچاڙي نہ ڏٺي تہ اهو گڏهہ وانگر آهي.

کيست صوفي بي نيا راز ماتوا، در نياز ان ماند باشد او گدا.

صوفي اهو آهي جيڪو هِنَ هُنَ کان بي نياز آهي. جيڪو نياز ۾ رهيو تہ اهو گداگر آهي.

کيست صوفي با خدا وهم نشين، آنکه شد عين اليقين حق اليقين.

صوفي اهو آهي جيڪو خدا سان همنشين هجي، ان ئي ڏس پک ڪئي ۽ پاڻ ئي پيو.

صوفيءَ از خود جدا گشته فنا، چون نه ماند او ماند باقي آن خدا.

صوفي اهو آهي جيڪو پاڻ مان نڪري فنا ٿيو جڏهن پاڻ نہ رهيو تہ باقي الله رهيو.

Scanned with CamScanner

چون خدا ماند بود آن بادشاه، هرچه خواهد کرد او راشد روا.
جڏهن خدا ٿيو تہ پوءِ اهو بادشاهہ آهي، اهو جيڪي بہ ڪندو تہ ان کي جائز آهي.

اخلاق سڌارڻ لاءِ هدايت

حضرت رسول الله ﷺ جن ڪان وٺي مغل بادشاهن تائين فقراءَ جي شناس هئي، پوءِ انگريز آيا. انهن فقيرن ۽ عارفن جي شناس وڃائي ڇڏي، مسلماني تصويرون خواه عادتون ختم ڪري ڇڏيائون. ماڻهن انهن جي پيروي ڪندي، ڏاڙهي مچون ڪوڙائي، مٿن ۾ ٽوپلا پاتا. مسلمانن بہ حڪومت جي تفرقي سبب فئشن مٽايو. حضور پاڪ جن جي حديث "مَن تشبه به توم فَهُوَ مِنهم" مطابق، جيڪو جنهن قوم جهڙي تصوير رکندو اهو انهن مان محشر ۾ اٿندو. اهڙا مسلمان بہ قبرن تي انگريزي پوشاڪ سان بيٺا هوندا.

بيت

اى مسلمان شرمدار از مصطفىٰ، از لباس فرنگ دارى پوشها.
اي مسلمانو حضور مصطفيٰ جو شرم ڪيو فرنگين جا لباس ٿا پايو.

هين ز تقليدِ فرنگى بى اثر، خورده اسلام را خونِ جگر.
فرنگين جي پوئلڳي بيڪار آهي، تون پلين تہ اسلام جي ڪاڏي تي ٿو.

تو فرنگى ميروى سوئى فرنگ، كرده ناموس خود را نابود ننگ.
تو فرنگين وانگر فرنگين ڏانهن ٿو وڃين، پنهنجي ننگ ناموس کي تباهہ ڪري ڇڏيو اٿيئي.

چون تو برخيزى برآن روزِ شمار كئى شوى از دست احمد رُستگار.
محشر ۾ اٿڻ وقت رسول الله ﷺ جي هٿان شفا ڪيئن لهندين.

آن محمد مصطفىٰ سلطانِ ما، بادشاهِ انبياءُ اوليا.
اهو حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ اسان جو بادشاهہ آهي، انبيائن ۽ اوليائن جو بہ بادشاهہ آهي.

زين مسلماني خدا شد سخت رنج، از براي تو نهاده صد شکنج.
ان مسلماني ڪري خدا توتي سخت رنج آهي، ان ڪري تو لاءِ سَوَ آزار تيار ڪري رکيا اٿئين.

آمدي از ڪعبه در ديول شدي، خود مسلمان نيستي ڪافر بودي.
ڪعبہ مان اچي ديول ۾ وئين، مسلمان مان ڪافر ٿي پئين.

اين نه دانستي همين جو روجفا، سينه ات خالي زحُب اوليا.
اهڙو ظلم سمجهہ ۾ نہ ٿو اچيئي، تنهنجو سينو اوليائن جي محبت کان خالي آهي.

هم ازين فيشن گرفتار آمدي دل سياهت گشت در نار آمدي.
اهو فيشن گرفتار ڪرائيندءِ دل ڪاريءَ سان جهنم ۾ ويندين.

مثل جي سسيءَ جي ڳالهہ

هڪ ڪڙمي زمين تي ڪم ڪرڻ ويندي مقام مان لنگهيو. مقام ۾ ڪنهن ماڻهوءَ جي سسي ٻاهر پيل هئي، جنهن پڇيس تہ ڪاڏي ٿو وڃين. ڪڙميءَ چيس تہ زمين مان جهنگ ڪيڙڻ ٿو وڃان. سِسيءَ پڇيس تہ سال ۾ ڪيتري پيدائش ٿنيءَ مان ٿيندي اٿيئي. چيائين: تہ ٻہ ٽي خرار ٿيندا آهن. سسيءَ چيس تہ تون هن وقت موٽي وڃ، وڃي گهر آرام ڪر. مگر فصل جي مند تي تون 12 اُٺ ڪاهي اچجانءِ مان ان جا ڀري ڏيندوسانءِ. اهو ٻڌي ڪڙمي موٽي وڃي گهر ويٺوءِ فصل جي مند ۾ 12 اُٺ ڪاهي مقام ۾ ويو. سسيءَ پڇيس: ڪاڏي ٿو وڃين. چيائين تہ تو ان چيو هو اُهو ڪٺڻ آيو آهيان. سسيءَ چيس تہ جيئرو هيس تہ تو جهڙا هزارين ڀڙوا ڪاريا هئم. تون ڇا آهين. مون وٽ ان ڇا جو مقام ۾ ان پيل هوندو ڪڏهن ڪنهن ڪان ٻڌو اٿيئي- ماٺ ڪري هليو وڃ تہ ماڻهو نہ کلندئي. اهو ٻڌي لڄي ٿي واپس گهر وريوءِ ٻارهن مهينا بکون ڪاٽيائين.

مطلب تہ هي جهان مقام مثل آهي ۽ نفس مثل سسيءَ مثل آهي. جيڪو ان ٿو ڪائي، آدمي ڪڙمي آهي. هن مثل جي سسيءَ نفس ڪيترائي گمراهہ ڪري ڇڏيا. اسم اعظم جو ذڪر ۽ دم ان جا خرار آهن. پوءِ نفس جي صلاح سان ڪيئي آدمي گمراهيءَ ۾ غرق ٿي ويا.

بيت

اين سر مرده بدانی نفس را، که بأمرش توهی مانی دوتا.
هن نفس کي مئل سسي سمجهه جوان جو فرمانبرداري ۾ ڪيڙو تي ويو آهين.

صد هزارن طالبان گمراهه کرد، زیر فرمان کرد اندر چاهه کرد.
ان هزارين طالب گمراهه ڪري ڇڏيا، تابعداري ڪري کوهن ۾ اڇلائي ڇڏيائين.

هر که امراونه گیرد شاهه شد، در دو عالم چون منور ماهه شد.
جنهن ان جو حڪم نه مڃيو سو شاهه ٿيو ۽ ٻنهي جهانن ۾ چمڪندڙ چنڊ ٿيو.

سر فراز این جهان و آن جهان، هر که تو من نفس کرده زیر ران.
هن هن جهان ۾ سرخرو ٿيو اهو جنهن پنهنجو نفس فرمان ۾ ڪيو.

ای برادر نفس زن بدکاردان، که بغیر قتل نه دهندش امان.
اي ادا نفس کي بدڪار عورت سمجهه، قتل ڪرڻ کانسواءِ نه ڇڏينس.

رهزنِ را قتل سر بهتر بود، از وجودش جان آن را در رود.
ڌاڙيل کي قتل ڪرڻ سٺو آهي. جسم مان ساهه ڪڍي ڇڏجيس.

بربه نزدِ شاهه ملکوت آسمان، سر کند تا تاج او پیر مغان.
ملڪوت جي بادشاهه وٽ وڃ، اتي تنهنجي مٿي تي مرشد تاج رکندو.

وسقاهم جام نوشاند ترا، خلعت توحید پوشاند ترا.
شراباً طهورا جام پيارئي، ۽ توحيد جي پوشاڪ پارائي.

تا ابد رسته شوی زین بدافعال، روبرو بینی جمالِ ذوالجلال.
هن بدڪار مان ڇڏائيءَ تائين ڇٽي پوين، ذات ذوالجلال جي سونهن به روبرو ڏسين.

اسم اعظم را بدان جامِ طهور، هر که این جام خورد آنجایش نه دور.
اسم اعظم کي پاڪ شراب سمجهه. جيڪو هتي اهو جام پيئندو ته اتي به ان کان پري نه هوندو.

هر که از جامِ طهورا خورد جام، حال مستی من خدایم او مقام.
جنهن طهورا جو جام پيتو ان تي مستي جو حال ۽ من خدايم جو مقام هوندس.

Scanned with CamScanner

هر که لذت اسم اعظم را نه یافت، او به فی النار جهنم روز تافت.
جنهن اسم اعظم جي لذت نہ ورتي، اهو قيامت ۾ جهنم جي باهہ ۾ ويندو.

دامن این ذکر گیری ای دلا تا نه افتی اندرین چاهه فنا.
اي دوستَ ذڪر جي دامن وٺ تہ فنا جي کوهہ ۾ نہ ڪرندين.

ذوالفقارِ از براءِ نفس دون گیر تا یك قدم گردد هر دو کَونُ.
ڪميني نفس لاءِ ذوالفقار وٺ، تہ بيئي جهان هڪ قدم ٿيندءِ

گر گذاری اسم اعظم جان من، غرق گردی اندرین طوفان زمن.
محبوب جيڪڏهن اسم اعظم کي ڇڏيندين تہ زماني جي طوفان ۾ غرق ٿيندين.

بهلول داناءَ ۽ محمود غزنويءَ جو بيان

هڪ دفعي محمود غزنوي بهلول داناءَ وٽ ويو چيائينس: سائين مون ڪفرستان بہ ماري ميجايو سومناٿ مندر بہ ڊاٺو اٿم. منجهس پيل بت بہ سڀ ڀڳا اٿم. اوجاڳا تڪليفون ڪري ذڪر فڪر بہ ڪيان ٿو تہ بہ الله تبارڪ و تعاليٰ منهن نہ ٿو ڏيکاري، ڇا سبب آهي جو ايڏن ڪمن تي بہ راضي نہ ٿو ٿئي.

بهلول داناءَ چيس: تو وٽ بادشاهي ۽ لشڪر ڏيڍيو هجڻ ڪري تنهنجي نفس کي هستي آهي، تو ڀيا بت تہ ڀڳا مگر جيڪو وجود ۾ وڏو بت لات نفس اندر ۾ اٿيئي، ان ڪري تو وٽ خودي آهي. تون خوديءَ کي ختم ڪري نفس جون سڏون ختم ڪر تہ الله پڌري پَٽِ ڏسين.

بيت

نفس اعظم بت بود اندر وجود، جمله عالم میکنند او را سجود.
وجود آدمي ۾ وڏو بت نفس ويٺو آهي. سارو جهان ان کي سجدا ٿو ڪري

لیکه آن صوفی که از خود شد جدا، از تیغ حق او را کند از تن جدا.
صوفي اهو آهي جيڪو پاڻ مان نڪتو حق جي ترار سان نفس کي پاڻ کان جدا ڪندو.

فاتح اکبر بود آن نفس کشته نفس کشته راز ندهم پاءِ و پشت.
وڏو فاتح اهو آهي جنهن نفس کي ماريو وري ڪٺل نفس کي پادر ٻه هنيائين.

او بود تبریز رومی در جهان، آنکه واصل گشت باحق جاودان.
اهو دنيا ۾ تبريز ۽ رومي آهي، اهو ئي هميشه حق سان وصل ۾ رهندو.

اسپ معنی اندرین ناتاخته، من عرف را اِۇ هم نه شناخته.
جيڪو معنيٰ جو گهوڙو هن رستي ۾ نہ ڊوڙائيندو اهو من عرف جي مام کي نہ سڃاڻيندو.

مادرِ مادر بتت چون زنده ماند، جسم و روح باجیفه اندر گند ماند.
تنهنجي بت جي ناني جڏهن جيئري آهي تہ پوءِ جسم ۽ روح لالچ جي گند ۾ خراب ٿي ويا.

گرتو کشتی نفس این ناپاک را، پائی همت برنهی افلاک را.
اگر تون پليد نفس کي ڪهندين تہ همت سان آسمان تي پير پهچندءِ

لامکان پرواز گاهِ جائی تو، لامکان ملجاءِ هم ماواءِ تو.
لامڪان تنهنجي پرواز جي جاءِ آهي تہ لامڪان ئي تنهنجي آرام ۾ رهڻ جي جاءِ آهي.

قريش بلا جي ڳالهہ

گهڻو وقت اڳي عربستان ۾ قريش نالي هڪ بلا هئي، جيڪا ماڻهن جا قافلا ماريندي هئي. حضرت رسول الله ﷺ جي وڏن گڏجي تيرن ۽ تلوارن سان اها بلا ماري هئي، ان ڪري قريشي سڏجڻ لڳا. ايڏيءَ پهلوانيءَ جي ڪري الله تبارڪ و تعاليٰ انهن کي انعام ۾ حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن کي انهن جي اولاد مان نبي ڪري موڪليو جيڪو ڪائنات لاءِ هادي ٿي آيو.

حاصل مطلب تہ اڄ قريش بلا هي نفس آهي، جيڪو سڀ ڪنهن جو دشمن آهي. الله ڪان روڪيون ويٺو آهي. ماڻهن جي دمن جا قافلا ڪپائي ڇڏيا اٿس. اڄ بہ جيڪو دم ذڪر جي ترار سان ان نفس کي ماريندو ان وٽان رسول خدا اظهار ٿيندو. فنا في الشيخ ۽ فنا في الرسول جي حڪم

تي عمل ڪرڻ سان فقيرن ۽ محبتين کي سمجهائيندو ته هن طريقي سان الله ڏي هلو. رسول الله ﷺ به ته آدم زاد هو. آدمي تي آيو هو مگر آدم جي پردي مان سمجهايائين. جنس جنس مان فيض وٺندي آهي.

بيت

ڪنند هم جنس باهم جنس پرواز ڪبوتر با ڪبوتر باز با باز.

يعني جنس جنس سان گڏ اڏرندي آهي. ڪبوتر ڪبوترن ۽ باز بازن سان اڏرندو آهي.

آدميءَ جي صورت ۾ هادي تي آيو. عارف عاشق به ائين الله خلق ڏي هادي ڪري موڪليا آهن. جن کي فنا في الشيخ و فنا في الرسول جو درجو آهي. اهي به جنس جا هادي آهن.

بيت

نفس را هرڪس ڪه ڪرده او فنا، هادي خلق است از راهِ خدا.

جنهن پنهنجي نفس کي فنا ڪيو سوئي خدا جي طرف کان خلق جو هادي آهي.

هرڪه ڪرده نفس خود را پائمال، يعني باذڪر خدائي ذوالجلال.

جنهن پنهنجي نفس کي خدا جي ذڪر سان پائمال ڪيو.

اوست عارف واصل حق باليقين، هادي راهه هدئٰ حق اليقين.

پڪ سان اهو ئي عارف ۽ حق جو واصل آهي. حق اليقين جي سئين واٽ جو هادي آهي.

زانکه کوثر خورد او از ذوالمنن، گشت فاني در وصالش جان و تن.

جنهن محسن خدا وٽان ڪوثر پيتو اهو جان تن سميت ان جي وصال ۾ فنا ٿيو.

شو فنا في الذاتِ اللهُ الصَّمَدُ، همچون روح پاک اَحمَدُ با اَحدُ.

الله بي نياز جي ذات ۾ فنا ٿيءُ، احمد مصطفيٰ جي پاڪ روح وانگر احد سان هڪ ٿيءُ.

Scanned with CamScanner

هر کرا دیدی ز کوثر سرخ رو او محمد خواست پاکیزخو.

جنهن کي ڪوثر سان فيضياب ڏسين، اهو محمدي عادتن وارو آهي اتان خصلتون پرايون اٿس.

ترڪيءَ جي ڳالهه

هڪ ترڪيءَ ماڻهوءَ عطر فروش کان مشڪ خريد ڪيو. هن ذري ڪٽي ڏنس. اُها ذري وٺي وات ۾ وجهي ڳهي ڇڏيائين ۽ پوءِ ڪٿو ڪٽي پٽاريائين. ۽ مشڪ جي واپاريءَ کي چوڻ لڳو تہ هيءَ تہ جنس ڏيکاريئي هاڻي هڪ روپئي جو هن ڪٽي ۾ وجهہ. ان تي عطر فروش چلم مان نڙ ڪڍي، بہ ٽي وهائي ڪڍيس، مار ڏيئي اٿاري ڇڏيائينس.

حاصل مطلب تہ طالبن کي مرشد الله جو ذڪر ڏيو سو ترڪيءَ وانگر جنس سمجهي کائي هضم ڪري ڇڏيائون. هنن بہ ڪٿو ڪٽي پٽاريو تہ ڪو وڏو سٺ هٿ ڏگهو وظيفو ملي، جنهن تان ڪلا کائي موٽيا. اسم اعظم تہ سڀ ڪنهن جو ٻڌل آهي. ان تي چٽن کي اعتبار نہ آيو.

بيت

گفت المعنیٰ هو الله شیخ دین، بحر معنیٰ هاست رب العالمین.

معنيٰ جي مالڪ دين جي بزرگ چيو تہ الله جو نالو معنائن جو سمنڊ آهي.

جمله اطباق زمین و آسمان، همچون خاشاکِ در آن بحر روان.

آسمانن ۽ زمينن جا سيئي طبقا ان وحدت جي وهندڙ درياهہ ۾ ڪکن وانگر آهن.

اسمِ الله مشك پرخوشبو بدان، منزلِ او از مکان تا لامکان.

الله جو اسم خوشبودار مشڪ سمجهہ ان جي منزل مڪان کان لامڪان تائين آهي.

شد معطر مشك نامش دو جهان، زندگیءَ هردم عالم نامِ آن.

ان جي نالي سان ٻيئي جهان سُرها ٿيا، اهو نالو ٻنهي جهانن جي جان آهي.

مشكِ نام پاك ذاتش ای غلام، بوءِ خوش سر عارفان عالی شمام.

اي ٻانهان ان جي پاڪ ذات جو نالو ئي مشڪ آهي. اها وڏي خوشبوءِ تہ عارف آهن.

Scanned with CamScanner

مشك او خالص براۍ دل دماغ، قوت جان و دل ئه همچون لاغ.

دل ۽ دماغ لاءِ اهو خالص مشڪ آهي دل ۽ جان جي طاقت آهي اجايو نہ آهي.

اندك داني تو اين مشك را، حيف باشد حيف برزين مرترا.

توهان مشڪ کي گهٽ سمجهيو آهي ان تي توکي حيف آهي حيف آهي.

هڪ صوفيءَ جي ڳالهہ

هڪ شهر ۾ ڪنهن واپاريءَ متاڻ پي وڪيو. هوڪا پي ڏنائين تہ ڏاڍي سهانگي تو ڏيان، هجي ڪو جو وٺي. صوفي فقير چيس: ائين ڏئين تہ وٺانءِ! ان تي واپاريءَ چڙهي ڏيئي چيس: ائين ڪونہ ڏيندس. ان تي آسمان مان ذات حق الهام ڪيس تہ يار اسان وٽ مٺين متاڻ موجود آهي. اسان ڏي اچين تہ ڪارائينداسين. يعني رڳو گهر مان تنهنجو بنا قيمت جي سڄو سارو آهيان.

مطلب تہ سرڪار لم يزلي اڻ ملهو ماڻهن تي عنايت ٿو ڪري مگر جيڪو ان جو ٿيندو تہ الله بہ ان جو ٿيندو.

بيت

لطف حق بی رشوت و بی طمع بين، مهربان چون هست رب العالمين.

الله جي مهرباني بنا رشوت ۽ سواءِ لالچ جي آهي، رب العالمين اهڙو مهربان آهي.

قصد کن در ذکر حق خامش مَشو، از درش لا تقنطو هاتف شنو.

يقين ڪر حق جي ذڪر کان ماٺ نہ ڪر. ان جي در تان نااميد نہ ٿيو جو هاتفي آواز ٻڌو.

زود کن این قلعه هستی شکن، تا به بینی تو جمال ذو المنن.

جلدي ڪر هي هستي جو ڪوٽ ڊاهہ تہ جيئن ذوالجلال جو حسن ڏسي سگهين.

پس به بینی بحر اعظم بیکران، همچون قطره گم شوی تواندران.

پوءِ وڏو بي پايان سمنڊ ڏسندين، تون ان ۾ ڦڙي وانگر گم ٿي ويندين.

Scanned with CamScanner

تونه باشي بحر باشد در ميان، موج پر موج و تلاطم هر زمان.

تون ان سمنڊ ۾ هوندين ٿي ڪونه هر وقت موج مٿان موج ۾ اٿل هوندي.

اين وجودت چون صدف است ني، در شکن اين تا تو باشي کامل.

هي تنهنجو وجود سِپ وانگر آهي، هن جي ڀڃڻ سان ڪامل ٿيندين.

اين صدف اعظم حجابِ بحر تو، دست کن مقصود گوهر زين برو.

هيءَ سپ تنهنجي بحر جو حجاب اولو آهي ان مان مطلب جا موتي هٿ ڪر.

بت پرست ڪافر تي لم يزلي بادشاهه جي عنايت

هندستان ۾ هڪ هندوءَ بت کي سڏ ۾ سجدا پي ڪيا. جبرئيل عرش مان لبيڪ جو آواز ٻڌو. جبرئيل سرڪار کي عرض ڪيو ته ڪنهن کي ٿا لبيڪ چئو. فرمان خداوندي ٿيو ته هندستان ۾ هڪ هندو بت پرست آهي، ان کي ٿو سڏ ڏيان. اهو منهنجي گمان تي منهنجي محبت سان پوڄا ٿو ڪري، مان ڄاڻان ٿو ته مون کي سڏ ٿو ڪري. هندو اهو آواز ٻڌي مسلمان ٿي پيو.

حاصل مطلب ته ذات ذوالجلال کي ڪهڙيءَ به ٻوليءَ ۾ يا ڪهڙيءَ به صورت ۾ سڪ سان سڏيندين ته سڏ ملندءِ. جيئن ماءُ جا ٻبا ٻار لاءِ سگھجي پوندا آهن، ائين هوڏانهن به بي پايان محبت آهي. جيئن ٻار ماءُ کي سارو ڏينهن امان امان ڪري پيو سڏي ته، ماءُ جيءُ ابا! جيءُ ابا! ڪندي نه ٿڪبي. رب العالمين ساري جهان جو پالڻهار آهي. جهڙيءَ به طرح ۾ جنهن به ٻوليءَ ۾ ڪو سڏيندس ته، ان کي لبيڪ چوندو.

حديث آهي ته: ”الخلق عيال الله“ يعني ملخلوق الله جو عيال آهي.

بيت

بهر مادر گريه گريد طفل زاد، مهربان مادر به گيرد در کنار.

ماءُ لاءِ ننڍڙو ٻار جيڪڏهن روئيندو ته هڪدم مهربان ماءُ ڀاڪر ۾ ڪنندس.

گريه گريه مادرت نزديڪ هست، تان به جوشد شير از پستان الست.

جيڪڏهن تنهنجي ماءُ روئڻ سان ويجهي ٿئي ٿي، تيئن الستي ٻبن مان کير جوش ڪندو.

Scanned with CamScanner

چون به بازی میشود شغل طفل، مادرش پروانه دارد زان طفل.
جيستائين ٻار راند ۾ رڌل هوندو ان کري تيسين ان جي ماءُ کي ڪا بہ پرواھ نہ هوندي

مادر و دایه بهانه جو بود، تا‌نکه آن طفل نه گریان میشود.
ماءُ ۽ دائي ٻهانا ڳوليندي آهي. جيستائين اهو ٻار روئيندو ناهي.

نحن اقرب شیر مادر باهمه است، طالبان را زین روش چه غم است.
نحن اقرب وارو ماءُ جو کير سيني کي ويجهو آهي، پوءِ طالبن کي اهڙي ورتاءُ مان ڪهڙو خوف آهي.

گریه گریه شیر حق آید قرین، ور بگزری کور شو تا یوم الدین.
جيڪڏهن روئيندن تہ حق جو کير ويجهو ايندءِ اگر ڇڏيندين تہ قيامت تائين انڌو هوندين.

پس به گریه کار تو گردد صواب، گریه کن دامن بگیر ای ذوالباب.
پوءِ روءِ تہ تنهنجو روئڻ ڪارگر ٿئي، روئي دامن وٺ اي عقل وارا.

چیست دامن ذات حق این ذکر هو، تا توهم آغوش شوی هم روبرو.
حق جي ذات جو ذڪر دامن آهي، تڏهن تون پاڪر ۾ روبرو ٿيندين.

گریه از ذکر حق گردد مدام، ذکر را در گیر بینی والسلام.
حق جي ذڪر سان دائمي روئڻ ٿيندو آهي ذڪر کي وٺ تہ الله ڏسين وسلام.

نشئيءَ جي واڙي پوڪڻ

هڪ نشئي ماڻهوءَ گدرن جي واڙي پوکي، هي نشو بہ ڪندو هو ۽ ڪنجوس بہ ڏاڍو هو. الله جي نالي تي ڪجھ بہ نہ ڏيندو هو. سندس واڙيءَ ۾ اچي گدڙ هريا. هن کي نشي جي پنڪي اچي تہ گدڙ ڳاڙها گدرا کايون وڃنس. هي رڳو نشي ۾ پنڪيون پيو کائي. ان طرح پاڻ کي هڪ گدرو بہ نصيب نہ ٿيس. ٻج جا پئسا بہ کونہ ڏنا هئائين. ان بہ ڪٽي ڪيس ۽ وري ڊيل وارن وٺي وڃي جيل ۾ هنيس. پوءِ تہ نشا بہ لهي ويس ۽ ڏانهون پيو ڪري

مطلب تہ هي آدمي اُهو نشئي آهي، نشو هن کي بہ ان جو آهي. واڙي

الله جو ذڪر اٿس. ٻج ڏيڻ وارو الله ۽ رسول ﷺ ۽ مرشد اٿس. اهو نشو آهي، جو جنهن ذڪر وساري ڇڏيو اٿس. ٻوڙ پلاءَ ڪايون، صبح تائين ننڊ ۾ گوگهرا پيو هڻي. جاڳ ئي ڪانہ ٿئيس. گدرا هن جا دم آهن. گدڙ خبيث خيال اٿس. جيڪي گدرا ڪائي ٿا وڃنس. جنهن مرشد ذڪر ڏسيو هيس سو بہ ڌهڪا ڪيرائيندس. رسول خدا بہ دوزخ جي باهہ ۾ وجهرائيندس. ڍل جو صوبيدار عزرائيل هٿ ڪڙي هڻي ڪاري ڪوٺ ۾ وجهرائيندس، پوءِ اتي ڦالوڀا ويلنا جون دانهون پيو ڪندو.

بيت

اى ز خوردن نان شدى گمراهه است، غيرِ ذكرش كافر و بت پرست.
اي ميان ماني کائڻ سان گمراهہ ٿيو آهين، ان جي ذڪر ڪانسواءِ بت پرست ڪافر آهين.

جمله عمر تو تباه از خواب شد، خواب تو از حق همه حجاب شد.
تنهنجي سڄي عمر ننڊ ۾ تباهہ ٿي ويئي تنهنجي ننڊ حق کان اوٽ ٿي ويئي.

واءِ برتوزين خيال گمرهى، همچون كوران بيخبر اندر چهى.
تنهنجي گمراهي واري خيال تي افسوس آهي، انڌن وانگر بيخبر ٿي کوهہ ۾ وڃي ڪرئين.

ترك افيون نان بگيراى هوشيار، كن غذائى نور حق ليل و نهار.
آفيم ۽ ماني کائڻ ڇڏي هوشيار ٿيءُ، رات ڏينهن ذڪر جي نور جي غذا ڪر.

كم كم از نان دست بردارى كنيد، نفس دون را برسر دارِ كنيد.
ماني کان هوريان هوريان هٿ پرو ڪريو ڪميني نفس جو سر ڦاهي چاڙهيو.

گر خورى يك روز از نورِ خدا، نان حيوانى كنى يكدم رها.
جيڪڏهن هڪ ڏينهن حق جي نور مان کائين تہ هڪدم جانورن وارو کاڌو ڇڏي ڏئين.

از ازل چون قوتِ تو ذكر حق است، از غذائى نفس گشتى زيردست.
ازل کان تنهنجو کاڌو ذڪر حق جو آهي، مگر نفس جي غذا توکي زيردست ڪيو آهي.

Scanned with CamScanner

گرچه شوق نان نه بود شوق خدا، اندرین معنیٰ همی یابی بقا.
جيڪڏهن ماني جو شوق نہ هوندءِ تہ خدا جو شق ٿيندءِ، پوءِ هن معنيٰ ۾ بقا حاصل ڪندين.

شوچو طفل شیرخوار و پاک جان، تا روی یکدم سوئی آسمان.
کير پياڪ ٻار وانگر پاڪ جان ٿيءُ، تہ هڪدم آسمان ڏانهن پرواز ڪرين.

آسمان چه عرش زیر پاءِ تو، از مکان تا لامکان پس جاءِ تو.
آسمان ڇا عرش بہ تنهنجي پيرن هيٺيان هوندو مڪان کان لامڪان تائين تنهنجي جاءِ هوندي.

این شغال دزد را گردن بزن، تیغ ذکر الله دم او را بزن.
هن چور گدڙ جو ڪنڌ ڀڃ. هن کي الله جي ذڪر جي دم جي ترار هڻيس.

هڪڙي نواب جي ڳالھ

هڪ دفعي ڪنهن نواب جي رياست تي راجپوتن ۽ مرهٽن اچي سوڙهه رکي. ان ڪري نواب پنهنجي وڏي بادشاھ ڏي دهليءَ مدد لاءِ ويو. پوءِ اتان لشڪر وٺي اچي راجپوت ۽ مرهٽا مارائي ناس ڪيائين. پوءِ ڇُٽي لاهي دائمي آرام سان تخت تي ويٺو.

مطلب تہ طالب کي نفس جا خيالات راجپوت ۽ مرهٽا آهن. ان ڪري ملڪوت ۾ دهليءَ يعني فريادي دل واري بادشاھ وٽ وڃي ٿو پوءِ اتان اسم اعظم واري دم جي ذڪر جي توبن سان مرهٽا ۽ راجپوت ڪجهہ ماري ٿو ۽ ڪجهہ ڀڄائي ڪڍي ٿو. جنهن کان پوءِ آرام سان اُلڪو لاهي تخت تي ٿو ويهي.

بيت

نفس فانی کن بذکر ذوالجلال، این بود کافی سپاہِ لایزال.
نفس کي ذوالجلال جي ذڪر سان فناءِ ڪر. هيءُ لازوال لشڪر توکي ڪافي آهي.

از سپاہ ذکر وهم و غیر خیال، از تفنگ فکر گردد پائمال.
ذڪر لشڪر سان وهم غير خيال ۽ فڪر جي تيرن سان پائمال ٿي ويندا.

Scanned with CamScanner

لشکرِ کافر مرھتا ھا ھما، برسرِ تو دائما شد جنگھا.

انهن ڪافرن مرهٽن جو لشڪر سدائين توسان جنگ جوٽيون بيٺا آهن.

نفس کافر راهمین ران یك نفس غیر ذکر الله دان دیگر هَوَس.

ڪافر نفس کي هڪدم هڪلي ڪڍ. الله جي ياد کانسواءِ ٻيو سڀ سڏون ڇاڻ.

گر بہ قید وھم مانی کافری، کافری چه بلکه زانها ابتری.

وهم جي قيد ۾ آهين تہ ڪافر آهين. ڪافر ڇا پر انهن کان بہ گهٽ آهين.

زود شو باشاہِ دل همراز باش، تا انعامت هر دو عالم راشناس.

جلدي ڪر دل جي بادشاه وٽ پهچ، تہ توکي انعام ۾ ٻئي جهان ملن.

هڪ زائفان جي ڳالھ

هڪ زائفان مڙس کي ڏنو تہ پاڪي ڪٽي توريءَ دير ۾ پاڻ بہ هيٺيان وار لاهي آئي. زائفان چپٽين جي ايذاءَ کان بچڻ لاءِ پاڪيءَ سان هٽي هڪڙو گنو ڪپي وڌو. رات جو سندس مڙس چيس تہ اچ تہ همبستري ڪريون. اهو ٻڌي جوٽس سوسٽ ڪرڻ لڳي. مڙس پڇيس تہ چوٿي سوسٽ ڪرين. چيائين. تنهنجي ريس تي پاڪي ڪنئي هيم، سو هڪڙو پاسو ڪپجي پيو آهي. مڙس چيس: رن. توکي ڪنهن چيو تہ چپٽين جو پورهيو ڇڏي رڪ سان راند ڪر.

مطلب تہ رڪ سان راند عشق جو پنڌ آهي. ۽ ذڪر ڪمائڻ آهي. عام عبادت چپٽين جو پورهيو آهي. چپٽين جي پورهئي وارو رڪ جي راند جي ريس نہ ڪري. اهو پورهيو چڱو اٿس.

بيت

طالب العقبیٰ مؤنث همچون زن، کئی رسد زین کار پیش ذوالمنن.

عقبيٰ جو طالب زائفان وانگر آهي ان ڪم سان حق جي اڳيان ڪيئن پهچندو.

این عبادت عام او رابس بود، تیغ مردانه به رستش کئی شود.

ان لاءِ عام عبادت ڪافي آهي، مرداني ترار ڪيئن وهائي سگهندو.

Scanned with CamScanner

موتراش زن چه داند از تراش، خانه مخفی را کند او چاك و فاش.
زائفان پاڪيءَ سان وارن ڪوڙڻ مان ڇا ڄاڻي مخفي جاءِ کي ڪپي ڇڏيندي

عشق همچون بازئی آهن بود، زاهدِ خائف هلاك جان شود.
عشق رُڪ جي راند وانگر آهي. زاهد کي سر وڃڻ جو خوف ٿيندو.

عشق چون غازی بود غازی طلب، این ملایان کئی رسند در راهِ رب.
عشق غازي آهي گهري ٻه غازي کي ٿو هي ملان رب جي راه ۾ ڪيئن پهچندا.

خائفان را بس بود روز و نماز، این رہ پروانگان چون سوز و ساز.
ڊڄڻ کي روزو نماز ڪافي آهي پروانن لاءِ هي رستو غم ۽ خوشي جو آهي.

سڪندر بادشاهه ۽ افلاطون وزير جي ڳالهه

حضرت رسول الله ﷺ جن کان اڳ هڪ جهنگلي جانور هو. جنهن جون اکيون اهڙيون تہ تيز هيون، جو جنهن ڏانهن بہ ڏسي تہ اها شيءِ توڙي ماڻهو هجي يا جانور ڦٿڪي ڦٿڪي ڪري پون ۽ مري وڃن. پوءِ اهو جانور ان کي ڪائي گذر ڪندو هو. اهو زمانو سڪندر بادشاهه جو هو. ان تنگ ٿي پنهنجي وزير افلاطون سان صلاح ڪئي تہ ڇا ڪجي. ان ڇا ڪيو جو لوهہ جي تختي کي روات سان رهڙي صاف ڪري آئينو بنايائين. پوءِ اهو آئينو هڪ سپاهيءَ کي کڻايائون. هو ان کي ڪڙن ۾ هٿ وجهي، پاڻ ان جي آڏو هلندو ويو. هن جي جهنگ ۾ اچڻ سان اهو جانور نڪري آيو ۽ سپاهيءَ آئينو منهن ۾ ڏنس. ان تي نظر پوڻ سان اهو جانور پاڻ ڪري پيو ۽ مري ويو. افلاطون چيو تہ هي جانور ڪني پاڻيءَ مان پيدا ٿيو آهي.

حاصل مطلب تہ ذات حق پاڪ سڪندرِ اعظم وانگر آهي. اهو جانور نفس آهي، جيڪو دنيا جي جهنگ ۾ ٿو رهي. هن جي لذتن جي اک مان ماڻهو گمراهہ ٿي ويا آهن. حضرت رسول الله ﷺ جن افلاطون حڪيم آهن، جنهن ان خطرناڪ جانور نفس جي مارڻ لاءِ اسم اعظم جي ذڪر جو آئينو ڏاهيو سو نفس کي ماري ختم ڪندو ۽ پوءِ نفس جي آزار کان آزاد ٿي پوندو. جنهن اهو آئينو هٿ نہ ڪيو تہ ان کي اهو نفس جانور ماري ختم ڪري ڇڏيندو.

Scanned with CamScanner

بيت

چشم نفسِ گبر لذاتِ جهان، جمله عالم را کرد او گمرهان.

نفس گبر جي اکين ۽ دنيا جي لذتن، سڄي جهان کي گمراهہ ڪري ڇڏيو آهي.

مرگ انسان جمله لذاتِ لطيف، گر خورد طالب همي گرد کثيف.

سٺيون لذتون انسان جو موت آهن، جيڪڏهن طالب کائيندو تہ اهو بہ ڪمينو ٿيندو.

هين بيا و زنہ ود داين آئينه را، تا رهايابي ازين جور و جفا.

ائين جلدي ڪر اهو آئينو ڪٽي اڇ تہ انهن ڏکن ۽ مصيبتن مان جان ڇٽئي.

زنگ آئينه ز صيقل دور کن، جسم و جان را از ذکر پور نور کن.

آئينہ جي ڪٽ ذڪر جي روات سان لاهہ جان ۽ جسم کي ذڪر سان پُرِ نور ڪر.

اين را افلاطون محمد دان کہ م، که او ز سر تا پاءِ شد نور قدم.

اهو افلاطون محمد مصطفيٰ کي سمجهہ جو اهو سراپا نور آهي.

تا ازين حيوان يابي تونجات، تو شوي زنده و او گردد ممات.

ائين ان نفس جانور کان بچاءُ ٿيندءِ، تون بچي ويندين ۽ هو مري ويندو.

گرنه بودي آن محمد مصطفيٰ، طالبان را غير او کئي رهنما.

جيڪڏهن محبوب مصطفيٰ ﷺ نہ هجن ها تہ طالبن جي ان ڪانسواءِ ڪير رهبري ڪري ها.

جهد کن در راه عشقش از يقين تا رسي در راه رب العالمين.

عشق جي رستي ۾ يقين سان ڪوشش ڪر، تڏهن رب العالمين جي رستي ۾ پهچندين.

ڪانوَ جي آني ۽ ٽريءَ جي ڳالهہ

هڪ شهر جي ماٺهوءَ کي ڪانوَ جا آنا هٿ آيا، ٽريءَ کيس ڏسي يچو تہ ڇا کنيو اٿيئي. چيائينس: هماءَ جا آنا آهن. ٽري ساوا آنا ڏسي

Scanned with CamScanner

هر ڪجهي پيو ۾ ٽريءَ ان شهريءَ ڪان هڪ آنو هڪ سؤ روپين ۾ خريد ڪيو. اُهو آنو گهر ڪٺي آيو ۾ ڏاڍي حفاظت ڪيائنس نيٺ ڦٽي پيو. ٻچو پالي وڏو ڪيائين تہ ٻارن ڪان ٺُڳر ڪسي پيو ڪائي. ڊونڊ ڪائيندو پيو وتي. گهر جي آڳر تي ٽپڪيون ڏيندو پيو وتي. اهو ڏسي ٽري عجب ۾ پئجي ويو ۾ چوڻ لڳو تہ واهہ هي ڪهڙو هماءُ آهي، جو ٻارن ڪان ٽڪر بہ کسي ٿو ۾ ڊونڊ بہ ڪائيندو ٿو وتي. ڏاڍو ارمان ٿيس تہ مان اجايو هن جي حفاظت ڪئي.

مطلب تہ هي دنيا جا ماڻهو هن بوتي کي هماءُ سمجهي پيا ٿا پالين. جان ڦٽي پيو تہ ٽان ٽان ڪندو وتي ۾ ڊونڊ بہ ڪائيندو وتي، ٻار آهن غريب انهن جا مال ڦريندو وتي. پوءِ تہ پاليندڙ بہ ڏاڍو پشيمان ٿيندو.

بيت مثنوي

زاغ تنِ بيضه هی دانی هما، این هُمایت نیست زاغ پردغا.

جسم جي ڪانوَ کي هماءُ جو آنو ٿو سمجهين هي هُماءُ نہ اٿي هي تہ دغا باز ڪانءُ اٿي.

بيضه زاغ پروری دائم مدام خوردو نوشش می نه دانی تئی حرام.

هميشه هن جسم ڪانو جي آني کي ٿو پالين، هن جو ڪائڻ پيئڻ ڪونہ ٿو سمجهين تہ حرام ٿو ڪائي.

این هماءِ روح راتو ده غِذا آن غذائی چیست هم ذکرِ خدا.

هن روح هماءُ کي ڪاڏو ڪاراءِ، اها غذا ڇا آهي ذڪر خدا جو.

تابه سِپرَدِ این هماتالامکان، لامکانِ آشیان او نهان.

تہ اها هماءُ لا مڪان تي پهچا وئي، لا مڪان ان جو ڳجهو آکيرو آهي.

آسمان و عرش کرسی یا قلم، پیش پروازش همی گردد قدم.

آسمان عرش ڪرسي يا لوح قلم ان جي اُڏام اڳيان هڪ وک ٿيندا.

سیر روح پاک شد همچون هماءُ، سیر نفس خاک زاغ گندها.

پاڪ روح جو سير هماءُ وانگر ٿيندو. ڪانءُ خاڪي نفس جو سير گندگي آهي.

هڪ ريڊار جي ڳالھ

هڪ ريڊار ٻڌايو تہ مان مال ڪاهي سانگ سان ناري ويس. ان واھ کي اڳ بند ڪونہ هو. اٿل سان سارو علائقو پاڻيءَ سان ڀرجي ويندو هو. ٻڌايائين تہ مون رڍن جي واڙ هڪ لئي هيٺان، ٻاهران لوڙهو ڦيرائي ٺاهي هئي. رات جو رڍون ان لئي هيٺان ويهنديون هيون. لئو ڪو پورو هو. هر روز ڪونہ ڪو گهٽيو يا ڦر ڪاڏو پيو هوندو هو. پير کڻي ٽڪس، پر. ڪاڏي بہ پير نہ پيو نڪري، هڪ رات ڇا ٿيو جو پري ڪان گدڙن کٽي ڪوڪون ڪيون. مَ ڇاڻ تہ ان لئي جي پور ۾ گدڙ ۽ گداڙي ٻچن سميت رهيل هئا، جن ٻاهرين گدڙن کي ورندي ڏني. مان ڪوڪ ٻڌڻ سان لئي جي ان پور ۾ پيو سڪو بند کٽي وڌو ۽ لئي کي کٽي باھ ڏنم تہ گدڙ ٻچن سميت سڙي مري ويا.

مطلب تہ هي جسماني دمن جي واڙ آهي. نفس گدڙ ان معدي واري ڍڍر ۾ ٻچا ڪيون ويٺو آهي، جو دمن جا گهٽا ماريون ۽ ڪايون ٿو وجي. هي جهان ناري واھ وانگر آهي. هيءَ سڀ موجودات درياھ مثل آهي. هتي هر هڪ آدمي ڪنهن سانگ تي آيو آهي. پوءِ طالب هن ريڊار وانگر بوتي جي پور وات ۾ صبر جا بُنڊَ وجهي بند ڪري، کٽي الله جي اسم سان باھ ڏئيس تہ دمن وارو ڏڻ بچي پوندس ۽ هڪ هڪ دم دُرِيگانو ٿي پوندس.

انسان ۾ چار عناصر آهن. اهي گدڙ جا چار ٻچا آهن. هوا، باھ، پاڻي ۽ مٽي. اهي سڀ "اَلعِشقُ نَارُ وَ يُحَرِّكُ مَاسوَا المَحبُوبُ. يعني، عشق باھ آهي جيڪا محبوب الله ڪانسواءِ ٻي سڀ غير شيءِ کي ساڙي ڇڏيندي آهي." پوءِ جو هُيڙو سو ساڳيو ٿي پوندو. اسان بہ ساڳيا ٿياسين ۽ پاڻ ڪان وياسي.

بيت مثنوي

نفس اندر جسم تو کرده وطن، چون شغالِ خود بچه هایت به تن.

نفس تنهنجي جسم ۾ گهر ڪيون ويٺو آهي، گدڙ وانگر تنهنجي دمن جا ٻچا ٿو کائي.

اين همه اوقات توكردى تباهه، خويش گوئى صوفيم نه بود صلاح.

هي تنهنجا سڀ وقت تباهه ڪري ڇڏيائين. پاڻ چوين ٿو صوفي آهيان لائق نه اٿيئي.

صوفى ابن الوقت باشد اى رفيق، نيست فردا گفتن از شرطِ طريق.

صوفي وقت جو پٽ ۽ دوست هوندو آهي. طريقت ۾ سڀاڻي جو شرط روا نه آهي.

آتشِ ذكرش بود اين را دوا، ده درختِ جسم را ايابى رها.

ان جو علاج ذڪر جي باهه آهي، جسم جي وڻ کي باهه ڏي ته آزاد ٿئين.

اندرين جوفِ تنِ بيكار را، آتشِ افروز و رهى زين جفا.

ان بيڪار جسم جي لالچ ۾ باهه ٻار ته انهيءَ ظلم کان جند ڇٽئي.

عشق نار و يحرك ماسوا غير سوز د ميشود باقى خدا.

عشق باهه آهي خدا کانسواءِ هر شيءِ ساڙيندو آهي. غير سڙي باقي خدا وڃي رهندو.

ذكر يزدان كن شغالان رابسوز، تا شبِ تاريك تو گردى چون روز.

خدا جو ذڪر ڪري گدڙن کي ساڙ ته اونداهي رات مان تو لاءِ ڏينهن ٿئي.

ورنه گردى اين شغالان را شكار، عمر تو ضايع پشيمان در شمار.

نه ته تون انهن گدڙن جو شڪار ٿيندين، تنهنجي عمر ضايع ٿيندي ۽ پشيمانيءَ ۾ شمار ٿيندي.

گدڙ جي سياٽپ

هڪ شڪاري چوڏهينءَ جي رات بندوق کڻي شڪار تي ويو. شڪار نه لڳس، آخر ٿڪجي اچو بوڇڻ مٿان وجهي سمهي پيو. بندوق ڪڇ ۾ پيل هيس. هن کي ستل ڏسي گدڙ هن جي مٿان ٽپي ويو. ائين ٻه ٽي دفعا ڪيائين. گدڙ جو مطلب هو ته جيئرو هوندو ته جاڳندو جي مئل هوندو ته ڏوَ ڪنداسين. پوءِ پير جي آڱوٺي ۾ چڪ وجهي ڏٺائينس. شڪاريءَ ڇانهر ڪئي. گدڙ کي پڪ ٿي ته مئل آهي. گدڙ پنيرو ٿي ڪوڪ ڪئي. سنگتين کي گڏجي کائڻ لاءِ سڏ ڪيائين.

Scanned with CamScanner

شڪاري بندوق پريون وينو هو گدڙ بہ اچي گڏ ٿيا. گدڙن جو ولر ڏسي ٽڪاءِ ڪٽي بندوق ڪيائين ۽ گدڙن جي ولر مان گھڻا ماري وڌائين، جيڪي بچيا سي ٽڪاءَ تي پڇي ويا.

بيت

غافلان را اين شغالِ نفس خورد، علم حكمت فيض بركت هضم كرد.

غافلن کي نفس جي گدڙ کائي ڇڏيو سندس علم حڪمت فيض برڪت چٽ ڪري ڇڏيائين.

كيست بيدار آنكه با ذكر خدا، اوز مكرِ نفس مى يابد رها.

سجاڳ اهو آهي، جيڪو خدا جي ذڪر سان آهي. اهو نفس جي مڪر کان بچي ٿو وڃي.

ديگران را خورد نفس بى شناس، كه روز حق غافل ز ذكرش بى قياس.

ٻين کي بي شناس نفس کائي ڇڏيو جيڪي حق جي ذڪر کان غافل هئا.

گر تفنگ ذكر دارى وارهى، ورنه دارى مردهٔ جان گمرهى.

جيڪڏهن ذڪر جي بندوق اٿئي تہ بچيندين. جي نہ اٿيئي تہ مرندين ۽ گمراه آهين.

ذكر حق گردد پناهِ جان تو، قلعه حق قوت ايمان تو.

الله جو ذڪر تنهنجي جان جي حفاظت ڪندو. ذڪر حق جو قلع ۽ تنهنجي ايمان جي طاقت اٿيئي.

ذكر حق اسلحه شغالِ وهم را، كه از خيالِ خام به رهاند ترا.

حق جو ذڪر وهمن جي گدڙن لاءِ هٿيار آهي، جيڪو توکي اجاين خيالن کان ڇڏائيندو.

جمله عالم اين شغالان خورده است، زنده آنكه شناسد او را مرده است.

سارو جهان گدڙن کائي ڇڏيو آهي جيئرو اهو آهي جنهن ان مثل کي سڃاتو.

هاٿيءَ جو هندستان ڏسڻ

هاٿيءَ جي پيدائش هندوستان جي مقبوضہ ڪشمير ۾ ٿيندي آهي،

Scanned with CamScanner

جتان ماڻهو خريد ڪري دنيا جي ملڪن ۾ ڪٽي ويندا آهن. پوءِ جتي بہ هوندو آهي تہ وطن ياد پوڻ شرط نيئر توڙايون سوارن کي ڪيرايون، هندوستان ڏانهن هليو ويندو آهي. جهنگ جبل بہ اڙڪونہ ٿينس.

سواسان جي هاٿيءَ بہ عرش اعظم يعني هندوستان ڏنو تنهن ڪري منهن ڪري ملڪ ڇڏي سڌو هليو ويو. ڪاٿي ڪونہ اٽڪيو. گڏهہ کي وطن ياد ڪونہ ايندو آهي، جتي ڇڏبس تہ ڇبر ۾ ڇيتيون بيٺو ڇبيدو. دنيا جا ماڻهو گڏهہ آهن. پنهنجو وطن وساري دنيا جي ڍوريءَ ۾ ٿا چرن.

بيت مثنوي

فيل آنست کی آنکه از خود شد جدا، رفت اندر ملک اعظم در بقا.

هاٿي اهو اهي جيڪو پاڻ کان جدا ٿيو. بقا واري وڏي ملڪ ڏي ويو.

فيل آنست که آنکه از خود رفت، کرد معراج محمد از درست.

هاٿي اهو آهي جيڪو پاڻ کان ويو حضرت محمد مصطفيٰ وارو صحيح معراج ڪيائين.

پيلبانءِ نفس اول بر کُنيدِ، خانئه بيگانه را برهم زنيد.

اول هاٿي جي سوار نفس جي پاڙ پٽ، ان ڌارئين گهر کي ڊاهہ.

پس حجاب نيست در هندوستان، اين وصيت را شنواي دوستان.

پوءِ هندستان ڏانهن وڃڻ ۾ ڪابہ اوٽ ڪانهيس، اي دوستو هن وصيت کي ٻڌو.

طالبان را جذبه و جوش پيل وار، تار هند از پيلبانِ اين ديار.

طالبن کي هاٿي وانگر جوش ۽ جذبو هجڻ گهرجي. تڏهن نفس سوار مان جان ڇٽندن.

چون تو رستی دور نه بود آن ديار، عرش اعظم قرب وصلِ يار غار.

جڏهن تون نفس مان ڇٽندين تہ پوءِ توکي اهو ملڪ پري ڪونهي ۽

خر اگر هر جا که بيند خس گياه، از وطن يادش نه باشد هيچ گاهه.

گڏهہ جتي بہ گند گاهہ ڏٺو تہ وطن جي ياد وسري ويندس.

اين خران اهل دنيا وطن را، كرد نسيان محو گشتند در گياهه.
هنن دنيا جي گڏهن وطن کي وساري ڇڏيو ۽ گاهه ۾ گم ٿي ويا.

اهل دنيا را دهم تحفه همين، لعنة الله عليهم اجمعين.
دنيا وارن کي هي تحفو ڏيان ٿو مٿن سيني تي الله جي لعنت هجي.

ملان جي واعظ جي ڳالهه

هڪ دفعي ملان واعظ ۾ چيو ته جنهن شراب پيتو ته ان جو درگاه الاهي ۾ سوال نه اگهامندو. اتي هڪڙو رند عارف ويٺو هو. تنهن چيس ته بيخبر ملان جنهن شراب پيتو تنهن کي سوال ۽ دعا جي ڪهڙي ضرورت. دعا جو هو پاڻ مالڪ ٿي پيو. پوءِ اهو ڪنهن کي به سوال نه ڪندو ۽ سوال ڪرڻ کي ڏوهه سمجهندو. شراب پيئڻ کي ڪابه پرواهه ڪانهي. جنهن شراب نه پيتو سو رحمت الاهيءَ کان پري آهي. پري وارو برابر سوال ڪندو.

بيت مثنوي

هر كه از ساقي وحدت خورد جام، رُست از خود از سوال و اين حرام.
جنهن وحدت جي ساقيءَ هٿان جام پيتو اهو پاڻ کان ۽ سوال جي حرام کان ڇٽو.

غين بي نقطه چون او شد جمله عين، اين سوال و اين دعا او را چون غين.
نقطي کان سواءِ غين عين ٿي پوندو سوال ۽ دعا گهرڻ ان لاءِ غين آهي.

سوال كردن خود دوئي او را بود، چونكه او خود مالكِ مكه بود.
ان کي سوال ڪرڻ ٻيائي نظر ايندي، ڇو جو اهو مڪ جو مالڪ ٿي پيو.

شاهه را چه احتياج است با بيش و كم، چونكه او شاهه جهان او را چه غم.
بادشاهه کي ٿوري گهٽي جي ڪهڙي ضرورت. جهان جي بادشاهه کي ڪهڙي ڳڻتي هوندي.

لاغرض ولا احتياج او هست شاهه، تخت قدسي جاءِ با چترو كلاهه.
اهو بادشاهه لاغرض ۽ لااحتياج آهي تخت قدسي جاءِ اٿس ۽ رنگين ڪلاهه اٿس.

Scanned with CamScanner

هرکه ناخورده خمر محروم شد، نام او از دفترش معدوم شد.
جنهن شراب نہ پيتو سو وسريل ٿيو ان جو نالو دفتر تان ڊهي ويو.

او بود اندر دعا و در سوال، چون یقینش نیست نادیده ذوالجلال.
اهو دعا ۽ محتاجي ۾ رهندو جڏهن تہ ان جو يقين ئي نہ آهي نہ خدائي ڏٺائين.

ٽريءَ جي ڳالهہ

هڪ ٽريءَ شهر ۾ ٽُنبا ٽنگيل ڏٺا، دوڪاندار کان پڇيائين تہ اهي ڇا آهن. دوڪاندار چيس تہ اُٺ جا آنا آهن. آخر هن هڪ تنبو سَوَ روپين ۾ خريد ڪيو. دوڪاندار چيس تہ هي آنا ٻارهين مهيني ڦٽندا آهن، وچي گهر ۾ رک. ٽريءَ ٽُنبو نوڙيءَ ۾ ٻڌي ٽنگي رکيو. نوڙي لڏي ڇڄي پيئي ۽ ٽُنبو اچي هيٺ ڪريو ۽ ڀڄي پيو. ٽُنبي جي ٺهڪي تي سندس گهر جي ڪنڊيءَ سان لوڙهي مان لومڙ نڪري وٺي ڀڳو. ٽري بہ وٺي ان جي پويان ڀڳو. آخر ڀڄندي ڀڄندي وڃي ڀل ۾ ڪوهہ ۾ ڪريو.

مطلب تہ هي آدميءَ جو بوتو اهوآنو يعني ٽُنبو آهي، جنهن مان مرڻ مهل اهو لومڙ نفس نڪري پوندو ۽ ڊوڙي وڃي قبر واري کوهہ ۾ ڪرندو. حياتيءَ جا دم ٽُنبي جي خدمت ۾ وڃايائين. هن کي گمان هو تہ ڪو اٺ پيدا ٿيندو مگر اُٺ جي بجاءِ لومڙ نڪري پيو.

بيت مثنوي

این کدو وِہ بی مغز اُشترمَ دان، نیست بیضه نیست اشتراندران.
هي ڪدو مغز کانسواءِ آهي ان کي اٺ نہ سمجهہ اهو نہ آنو آهي نہ وري اندر اُٺ اٿس.

این تن تو چون کدوئی جوف خشك، مُشك دانسته مَرخ او هست پُشك.
هي جسم ڪدو جي تنبي وانگر سڪل کوکو اهي، مشڪ سمجهي خريد نہ ڪر مگر اها سُڪلَ کل اٿيئي.

عمرخود برباد کردی اندرو، که چه حاصل کردی ئی ناشته رو؟
پنهنجي عمر ان ۾ برباد ڪئي اٿيئي، منهن ٻڇڙو ڪرڻ کانسواءِ ڇا مليئہ

نفس تو چون روبه بی پرحیله ساز، میزند او مرترا در حرص و آز.
تنهنجو نفس اٽڪلن سان لومڙ وانگر ڀريل آهي. اهو توکي حرص جي اوڙاهہ ۾ اڇليندو.

این کدو بگذار سوئی دل خرام، آنکه ذاتِ او کند باتو کلام.
هيءَ تنبي ڇڏي دل خريد ڪر. تہ اها ذات پاڪ توسان ڪلام ڪندي.

همچون موسیٰ تو کلیم الله شوی، طور سینا عرش اعظم بر روی.
موسيٰ وانگر تون الله سان ڳالهائيندين. عرش اعظم ۾ طور سينا تي ويندين.

شوق ذکر حق تعالیٰ پار کُن، خویش را تواند ران در بار کُن.
حق تعاليٰ جي ذڪر سان شوق رک. پاڻ کي ان دربار ۾ موجود ڪر.

توبچيءَ جي ڳالهہ

هڪڙي توبچيءَ نَوَ شينهن ماريا هئا. هڪڙي جهنگ ۾ پاڻيءَ جي ڍنڍ هئي، جتان جهنگلي جانور پاڻي پيئندا هئا. اهو توبچي چوڏهينءَ جي رات پاڻيءَ جي پرسان ڪڏو ٺاهي، شينهن مارڻ لاءِ لڪي ويٺو. توبچي بندوق ڀري ويٺو تہ جانورن جو ولر پاڻيءَ جي ويجهو آيو. ايتري ۾ هڪ انساني صورت ڳاڙهن ڪپڙن سان انهن جانورن جو اڳ ورتو. حقيقت ۾ اهو جانورن جو رکوالو ملائڪ هو. ٻين جانورن کي ان ورايو. مگر نر جنس وارو هڪ جانور پاڻيءَ ڏي زوريءَ ڪري ڀڳو ۽ ورائڻ سان نہ وريو. ملائڪ چيس تہ تون وڃ تہ توکي فلاڻو توبچي ماري. جانور جيئن پاڻيءَ تي آيو تہ توبچي بندوق هڻي ماري وڌس.

مطلب تہ طالبن لاءِ مرشد اهو ملائڪ آهي. نفس بہ توبچيءَ وانگر لڪو ويٺو آهي، جيڪو بہ الله جي ياد کان منهن موڙي انهن کاڌن پيتن ڏانهن ويندو تہ اهو مارِي نفس هٿان مرندو.

ماريءَ ميرا ڪپڙا بغل منجهہ بندوق.
مرگهہ نہ ٿيو ويسلا لڪل اٿو نزديڪ.
متان ڪشي ڪان قهر جو سٽي ڪريو سيخ.
ڪلي ڪلي ڪندو سوڪ. ۽ لحم گڏيندو لوڻ سان.

اين صياد توبچي نفس لعين، ديده دل راکشا اي بي يقين.

هي لعين نفس شڪاري اٿئي، دل جون اکيون کول اي بي اعتبار.

ورنه زين دشمن نه يابي توامان، طمع کورت کرده تو در جهان.

نہ تہ هن ماريءَ کان بچي نہ سگهندين، توکي لالچ هن جهان ۾ انڌو ڪري ڇڏيو آهي.

غفلت و لذت و عيش اين جهان، چون تفنگ نفس دشمن رابدان.

هن جهان جي غفلت ۽ عيش عشرت کي نقس دشمن جي بندوق سمجھ.

اين عدوئيے چند کشته زار زار چون تو گمرهه کرد مردم صد هزار.

هن دشمن تو جهڙا هزارين ماري ڇڏيا آهن.

توز نزديك او درو و دور باش فرصت برتونيا بر آن قلاش.

تون ان کان پري پيچ نہ تہ ڪتي مان نہ بچندين.

در امان ذکر حق خلوت گزين تا شوي تو محو رب العالمين.

حق جي ذڪر جي پناري رهڻ گهر جي تہ تون رب العالمين ۾ محو ۽ مصروف ٿئين.

روبه پيش عاشقان ذوالجلال تاز فيض ذکر شان گيري کمال.

ذات ذوالجلال جي عاشقن وٽ وڃ تہ انهن جي فيض مان ڪماليت ملئي.

در پناهِ مرشدِ روجاءِ گير، تا شوي تو از سَير شاهه مير.

مرشد جي پناهہ ۾ وڃي جاءِ وٺ تہ تون شاهہ جي سير جو امير ٿئين.

هاٿيءَ جي ڳالھ

ماڙجا ماڻهو پورهئي تي سنڌ ۾ آيا. هنن جي پرسان هاٿيءَ جا ٻچا گهمندا پيا وتن. اتان جي ماڻهن هنن کي منع ڪئي تہ متان ڪو هاٿيءَ جو ٻچو کُهي ڪائو. هڪڙي کي نصيحت ياد هئي، ان نہ ڪاڏو باقي ٻين هڪڙو ٻچڙ پڪڙي کهي ڪاڌو. ايتري ۾ وڏي هاٿيءَ کي خبر پئي، هڪدم پٽل پٽل ڪندو آيو. سڀني کي اچي سنگهيائين. جنهن نہ ڪاڌو هو تنهن کي ڇڏيائين باقي ٻين کي ڪنڌ ۾ سونڊ وجهي آسمان ڏانهن اڇلائيندو ويو. ائين سڀني کي ذرا ذرا ڪري ڇڏيائين.

مطلب تہ فقير عارف هاٿيءَ جا ٻچا آهن. ماڙ جو ملڪ آسمان آهي. اهو داناءُ حضرت رسول الله ﷺ آهي، هي آدمين جا روح اوڏانهون سانگ تي آيا آهن. اهي سڀ انساني جامون پائي هت ڪنهن واپار سانگي آهيا آهن. هاڻوڪي زماني ۾ اسان بہ ان وڏي هاٿي جا ٻچا آهيون. اسان سان جيڪي بہ شهر وارا يا آفيسر لڙيا تن جو بندبُ ڪٽي ڇڏيائين. سيني کي فنا ڪري ڇڏيائين. هڪ ئي ڪونہ بچو هي انصاف ان وڏي هاٿيءَ جو ٿو ليکجي تہ ٻچن تي ڪيڏو نہ مهربان آهي. فقير تہ خوش وينو آهي. پنهنجي مرضيءَ سان هت رهي ٿو جڏهن وڃڻ جو رايو ڪيائين تہ باز وانگر ڏور ٽوڙايون هليو ويندو. وڃي پنهنجي واهيري ۾ رهندو.

بيت

اوليا اطفال حق اند اى پسر، در حضور غيب آگهه باخبر.

اولياءَ حق تعاليٰ جا ٻچا آهن. غيبي حضور کان واقف ۽ باخبر آهن.

همچون بچئه فيل باشند عارفان، آن عيال الله صوفى سالكان.

عارف هاٿيءَ جي ٻچن وانگر آهن. اهي سالڪ صوفي الله جو عيال آهن.

عارفان چون بچئه كلان، حافظِ آن ذات حق برجان شان.

هاٿيءَ جي ٻچي وانگر اهو وڏو هاٿي انهن جي جسم جان جو نگهبان آهي.

در امانِ ايزدى آن جان بود، كه او به ادب و خادم عارف شود.

جيڪو عارفن جي ادب سان خدمت ڪندو ان جي جان پروردگار جي امان ۾ هوندي.

عارفان را حق بود پشت و پناهه، برو جودِ عاران سائيه الله.

عارفن لاءِ حق تعاليٰ ٽيڪ ۽ پناھ آهي، عارفان جي وجود تي الله جو سايو آهي.

دشمنانِ عارفان خوار تباهه، تا قيامت در ندامت رو سياهه.

عارفن جا دشمن خوار ۽ تباھ آهن. قيامت تائين شرمساري ۾ منهن ڪارو اٿن.

Scanned with CamScanner

تاتوانی عارفان را شو غلام، فائدہ این جاو ردانی والسلام.

جيترو تي سگهيئي تہ عارفن جو غلام ٿي رهہ. ٻنهي جهانن ۾ فائدو ۽ سلامتي ملئي.

سُرندائي جي ڳالهہ

سنڌو نديءَ جي ڇوڙ وٽ، سمنڊ جي ڪناري پرسان ڪافي جهنگ ۽ ٻيلو آهي. پوءِ ان ٻيلي ۾ ڪتان ڪتان جون مينهون اچي ٻيلي ۾ رهن. پوءِ اتي ٿاهڙ ٿي وڃن. انهن جي پڪڙڻ لاءِ شوقين اچن ۽ دونهي ڪري هوريان هوريان مينهن کي هيرائي ڪاهي اچن ۽ ڏارين. هڪڙو لهڻو نالي شر هو جيڪو سرندو بہ وڄائيندو هو. گهمندي گهمندي ان ٻيلي ۾ ويو. رات جو اُتي هن ققنس پکيءَ جو آواز ٻڌو. آواز ٻڌڻ سان بيهوش ٿي ويو. ان آواز سان جهنگ جا پکي بہ اهڙا بيهوش ٿي ويا، جو هٿن سان ڪٽي ونجن. جڏهن لهڻو هوش ۾ آيو تہ ققنس پکيءَ جي آواز وارو نمونو سرندي ۾ ڪٽي وڄائڻ شروع ڪيائين. هٽ اسان وٽ بہ آيو هو ۽ اچي ان طرز سان سرندو وڄايائين تہ ساري ڪچهري زار زار روئڻ لڳي ۽ ذري گهٽ بيهوش پيو ٿيا تہ ڪيس ڪچهريءَ وارن منع ڪئي پوءِ بس ڪيائين.

رب العالمين جيڪي آواز آسمانن ۾ لڪايا آهن، جيڪڏهن اُهي آواز هن جهان وارا ٻُڌن تہ مست ۽ چريا ٿي وڃن. پوءِ هي ڪثرت جو جهان هلي نہ سگهي، جيڪي فقير ذڪر سان حق جو وصل ڪن ٿا، اُهي اِهي آواز ٻڌن ٿا. تڏهن اهي فقير ظاهري آواز سان ذوق ٿا رکن ۽ دنيا تان هٿ کڻي ٿو وڃين. سروز اهڙي شيءِ آهي، جنهن لاءِ حضرت رسول الله ﷺ جن السماع معراج الاولياءَ فرمايو آهي.

بيت

هرکه از خود رفت داند این سرودٗ، کرد معراج الاهی از وجود.

جيڪو پاڻ کان ويو سو ان آواز کي سمجهندو ان وجود مان نڪري خدائي معراج ڪيو.

اوچه داند که اندرین جسم فنا، غرق باشد او نه شد از خود جدا.
جيڪو هن جسم ۾ فنا ٿي ويو اهو ڇا ڄاڻندو. اهو غرق ٿي ويو ۽ پاڻ کان جدا نہ ٿيو.

این سُرود از لامکان ئئی از مکان، لامکان شد نغمه گاهِ عارفان.
هي آواز هن جهان جو نہ آهي لامڪان جو آهي، لامڪان عارفن جي ڳائڻ جي جاءِ آهي.

از شنیدن نغمه گردند عاشقان، نیم بسمل مرغ جانِ سالکان.
ان راڳ جي ٻڌڻ سان عاشق اڌ ڪٺل پکي وانگر ڦٿڪن ٿا.

از تپش او همچون ماهی در مثال، از سرودِ قدس ذاتِ ذوالجلال.
ان تاءَ کان مڇيءَ وانگر ٿين ٿا ذات ذوالجلال جي آواز ٻڌڻ سان.

زاهدِ چون خشك جانِ بی اثر، اوچه داند ذوق ذاتی بی خبر.
زاهد سڪل جسم وانگر بي اثر آهن، اهي بي خبران ذاتي ذوق کي ڇا ڄاڻن.

زاهدان دیواریان بس چون جمود، او نه کرده عُبر از خاکی وجود.
زاهد بيٺل پٿر وانگر آهن. انهن خاڪي وجود مان عبور ڪونہ ڪيو آهي.

ققنس پکيءَ جي ڳالهہ

هن پکيءَ کي چنهب ۾ سوراخ ٿيندا آهن. انهن مان مختلف آواز ڪڍندو آهي. جن جي ٻڌڻ سان ماٺهو پکي توڙي جانور بيهوش ٿي ويندا آهن. اهو پکي ڇا ڪندو آهي جو ڪاٺيون گڏ ڪري آکيرو ٺاهي اُتي آنا لاهيندو آهي. پوءِ آنن تي ويهي آواز ڪندو رهندو آهي ۽ زور سان پرن کي ڦڙڪائيندو بہ رهندو آهي. ان جي پرن جي ڦڙڪن سان ڪاٺين کي باهہ لڳي ويندي آهي. ان باهہ ۾ پاڻ سڙي ويندو آهي ۽ آنا ڦٽي پوندا اٿس. جيڪي ٻچا ڦٽن اهي ٺاندا کائي وڏا ٿين. هن پکيءَ جو گذارو ۽ حياتي ان طرح آهي.

مطلب تہ فقير عارف ان ققنس پکيءَ وانگر آهن. اسم اعظم جو سروز وڄائيندي هن بوتي کي باهہ ڏئي ساڙي ڇڏين. دل واري آني تي جيڪو حجاب هيَن سو ڦاٽي پوين ۽ روح جو ٻچو ڦڙي پوين. خام

خوديءَ کان بيخود ٿي پون. پوءِ روح پرواز ڪري ملڪوت ۾ وڃي نڪري، ستين آسمان کان اورتي ڪونہ بيهي پوءِ اصل ققنس ٿي پوي.

بيت

اى برادر مرغ آن ققنس توئى، نغمه ساز وحدت و معنوى.
اي ڀاءُ اهو ققنس پکي تون ئي آهين، معنيٰ ۽ وحدت جو ساز وڄائيندڙ بہ تون ئي آهين.

هين برآور نغمئه ذكر خدا، تا روى زين نغمه برعرش علا.
هن طرح خدا جي ذڪر جو نغمون ڳاءِ، تہ جيئن ان نغمي سان عرش عُليٰ تي وڃين.

آتش ده بيضه دل را اى پسر، تاكه پرده بردرد آئى بدر.
ٻچڙا دل جي آني کي باهہ ڏي، تہ جيئن پردو ڦاٽي پوي ۽ تون ٻاهر اچين.

تاز آواز اين توحيد قال، از شيندن طالبانرا وجد حال.
ان آواز ۽ توحيد جي ڳالهہ ڪر تہ ٻڌڻ سان طالبن کي وَجد حال پوي.

هركه اندر عشق حق يابد كمال، پس زبانش چون زبانِ ذوالجلال.
جيڪو الله جي عشق ۾ ڪمال کي پهتو پوءِ ان جي زبان ذوالجلال جي زبان ٿي پوندي.

يَسمَعُ و يُبصِرُ وَبِى يَنطِقُ وجود، سربسر فانى بود اندر نمود.
ٻڌندڙ ڏسندڙ ۽ ڳالهائيندڙ تنهنجي وجود ۾ آهي. هي سارو فاني آهي ۽ هو سمايل آهي.

گرچه گويد اين زبانِ او كلام، نيست آدم آن خدا دان والسلام.
توڙي جو هي زبان سان ڪلام ٿو ڪري (تہ بہ) آدم نہ آهي ان کي خدا سمجهہ.

ٻڪرار ۽ سروزيءَ جي ڳالهہ

هڪڙي سروزيءَ ساز پئي وڄايا. هي سنو سروز وڄائيندو هو ۽ ان تي سندس گذران هو. هڪ دفعي وتس سوٽو نالي ٻڪرار آيو سروز ۽ راڳ ٻڌڻ

لاءِ پڌڻ سان ٻڪرار روئڻ ۽ ڪرڙيون هڻڻ لڳو. جڏهن هِن ساز وڄائڻ بند ڪيو ۽ هو بہ هوش ۾ آيو تہ سروزيءَ سمجهيو تہ ڪو وڏو انعام ڏيندو. سروزيءَ پڇيس تہ توکي ڪهڙي ڳالهہ بيهوش ڪيو. چيائين تہ منهنجو چانهون ٻڪر هو اهو بہ جيئن تو پي ڳايو ۽ ڌاڙهي بہ ڏڪايئہ پي، تيئن منهنجو ٻڪر جڏهن ٻڪرين تي ٻڙڪندو هو تہ ڌاڙهي بہ تو وانگر ڏڪائيندو هو ۽ آواز بہ تو جهڙو هوس. هاڻي اهو ٻڪر مري ويو آهي ۽ هيئنئر اهو ياد پيو جنهن ڪري روئڻ آيو ۽ بيهوش ٿيس، اهو ٻڌي سروزيءَ کي حيرت وٺي ويئي.

مطلب تہ زماني جي ماڻهن سان جيڪڏهن توحيد جي ڳالهہ ڪبي تہ چڻ سوٽي ٻڪرار اڳيان ساز وڄايوسين. ضرور هنن کي بہ ڪا رَنَ ياد ايندي يا ڪو ڏاند يا ڪو ستو گهوڙو ياد ايندن. خدا تہ ياد ئي ڪونہ ايندن.

بيت

نغمئه توحيد از بُزبان کجا، نغمئه بلبل کجا زاغان کُجا.
توحيد جو راڳ ڪاڏي تہ ٻڪرار ڪاڏي، ڪاڏي بلبل جي ٻولي تہ ڪاڏي ڪانوَ جي ڪان ڪان.

آفتاب و شب پرازهم جدا، او بود روشن و او را تاريڪ جاءِ.
سج ۽ چمڙو ٻيئي هڪٻئي کان ڌار آهن سج روشن آهي ۽ هو اونده ۾ رهي ٿو.

خرچه داند قيمت قند و شکر، پيش او سرگين هردم خوب تر.
گڏه مٺائي ۽ کنڊ جو ڪهڙو قدر ڪندو هن کي سدائين ڌڪام هوندو آهي.

گر رُباب مي سرائي پيش ميش، او چه داند ميگذاري عمر خويش.
جيڪڏهن رباب رڍ جي اڳيان وڄائبو اها ڇا ڄاڻي تون عمر اجائي تو وڃائين.

هر که او خواهد خدائي ذو الجلال، او بداند رمزاين توحيد حال.
جيڪو الله گهرندو_ اهو ئي هن راز ۽ توحيد جي حال کي سمجهندو.

بخت بالا اوست نزدِ عارفان، رفت اندر گوش صحبت سالکان.
عارفن جي نظر ۾ اهو بخت وارو آهي جنهن جي ڪنن ۾ سالڪن جي صحبت پهتي.

Scanned with CamScanner

اين جهان و آن جهان او را انعام هر که او نوشيد زين ساغر کلام.

هئي جهان ان کي انعام ۾ ملندا، جنهن ان وحدت جي پيالہ مان پيتو.

حاتم طائيءَ جي لاش جي ڳالھہ

حاتم جو لاش ڪنهن جبل جي نئين ۾ دفن ٿيل هو. پوءِ نئين وهڻ ۾ لاش لڙهڻ جي خوف کان کوٽي ڪڍيائون تہ، جسم تہ ڇا هڏا بہ ڪجھہ ڳريل هيس ۽ صرف سڄو هٿ صحيح سلامت هيس، جنهن سان سخا ڪندو هو يعني جنهن هٿ سان الله جي نالي تي سخا ڪندو هو.

مطلب تہ جن طالبن الله جي نالي ۾ دم هلايا تہ انهن جي مشتين خراب ۽ برباد نہ ٿينديون، جيئن گهڙيال جو ڪانٽو ڦرندو آهي. ائين قيامت تائين پيئي ڦرندي، اها ڳالھہ اکيئن ڏٺي تا ڪريون، جيڪو اعتبار نہ ڪندو تہ قيامت تائين لعنت اٿس.

هرگز نه ميرد آنکه دلش زنده شد به عشق.

جنهن جي دل الله جي عشق سان جيئري ٿي تہ اهو هرگز نہ مرندو.

ثبت است برجريدهٔ عالم دوامِ ما.

ڪائنات جي ڪتاب ۾ اها هميشگي ثابت آهي.

بيت مثنوي

هر که دم را خود دِهَدِ راهِ خدا، کئی دمِ او مرده گرد ديا فنا.

جيڪو دم خدا جي راهہ ۾ ڏيندو تہ ان جا دم نہ مرندا نہ فنا ٿيندا.

ذکرِ حق دل مُرده را زنده کند تا به ابد آن جانش پاينده کند.

حق جو ذڪر مئل دل کي جيئرو ڪندو آهي، آخر تائين ان جي جان بقادار ٿئي ٿي.

ذکرِ حق کن تا پيش حق حاضر شوی، تا جمالِ يار را ناظر شوی.

الله جو ذڪر ڪر تہ الله جي اڳيان حاضر ٿئين، جيئن يار جو حسن ظاهر ڏسين.

Scanned with CamScanner

زود گرد بامرادِ خويش يار، هرکه ذکرِحق را گيرد در کنار.

جلد پنهنجي مراد کي حاصل ڪندين، جيڪو بہ حق جي ذڪر کي ياڪر وجهندو.

گرهمی خواهی وصالِ ذوالمنن، ذکرِ کُن هين ذکرِ کن هين ذکرِ کن.

جيڪڏهن ذات حق سان ملڻ ٿو چاهين تہ ذڪر ڪر هئين ذڪر ڪر هيئن ذڪر ڪر.

ڍنڍ ۽ پيئڻ پکيءَ جي ڳالهہ

هي ڍنڍ جو اڇي رنگ جو پکي ٿيندو آهي. ان کي ميربحر ڦاسائي ڪنين سوڍي ڪل لاهي، منڍيءَ سميت مٽي ۾ پائي، پوءِ اهڙن پکين جا ولر هٿن سان پڪڙيندا آهن. انهن کي پاڻيءَ ۾ سِيرَ ڏيندا اڇليندا ويندا آهن. هن پکيءَ ۾ هلڪي ڇيلي جي گوشت جيترو گوشت ٿيندو آهي. جيڪو ميربحر کائيندا آهن.

مطلب تہ هي آدمي بہ ذات پاڪ جي جنس آهي، مگر هن کي پر ڪونہ آهن. مگر وڏي پکيءَ کي پَرَ آهن. ڏسو تہ ميربحر ان کي ڪيئن ٽا وٺن ۽ اگ ۾ پاڻ وڃائي گم ڪن ٽا ۽ پاڻ پيئڻ پکي ٽا ٿي پون، تڏهن ٽا ان درياهہ جي پکيءَ کي پڪڙي سگهن.

هي آدمي جڏهن الله جي ذڪر سان پاڻ وڃائي گم ڪندو ۽ پاڻ ان پکيءَ جي نموني پوش پائي اهڙو ٿي پوندو. تڏهن اهو وڏو پکي پنهنجي ويجهو اچڻ ڏيندس. هم جنس ٿيڻ کانسواءِ هو پکي بہ وٽ ڪونہ ڏيندو. هم جنس ٿيڻ کان پوءِ هي رهندو ئي ڪونہ اها ساڳي جنس ٿي پوندو.

بيت مثنوي

چون شوی تو مرغ آبی ای دلا، تا بہ گیری مرغ آن ساکن بقا.

اي دل جڏهن تون پکيءَ جي جنس ٿي پوندين، تڏهن ملڪ بقا جي پکيءَ کي وٺي سگهندين.

جنس برجنس است همدم همنشين، جنس شوتا جنس حق را باز بين.

جنس جنس سان ٿهندي آهي ساڳي جنس ٿيءُ تہ حق جي جنس کي ڏسين.

Scanned with CamScanner

اسپ با اسپ است دائم در قرار، فیل با فیل است هردم هوشیار.

گھوڙو هميشه گھوڙي سان خوش ٿيندو آهي، هاٿي سدائين هاٿيءَ سان هوشيار رهندو آهي.

ذکر حق کن تا شوی فانی چُنان، جنس توفانی و باقی جنس آن.

خدا جي ذڪر سان هيءَ جنس فنا ٿيندي تہ هوءَ جنس بقا ٿيندي

قرب حق یابی و وصلِ جاودان، هم جنس گردی بذاتِ بی نشان.

حق جو وصل ۽ ميلاپ دائمي ٿيندءِ، ساڳي جنس ٿيندين تہ بي نيشان ذات ٿيندين.

محو باشی تو نه مانی در میان غیر رفته اندرون بیرون همان.

تون وچ ۾ گم ٿي ويندين تون رهندين ئي ڪونہ. غير ويو پوءِ اندر ٻاهر اهو آهي.

پٺاڻن جي ٽڪل گڏه جي ڳالهہ

لاڙ مان پٺاڻ لڏو ڪنيو پي آيا. سندن لڏ وارا اٺ ۽ گڏه ڏاڍا ڏٻرا هئا. جڏهن مڪيءَ جي ٻيلي وٽان لنگهيا تہ گاهہ ڏسي اٺ ۽ گڏه ٻيلي ۾ چوڙي ڇڏيائون.

اهي جانور ٻيلي جو گاهہ ڪائي ٻُنڊ ٿي پيا. ٻارهين مهيني اهو پٺاڻن جو لڏو اتان اچي لنگهيو. گڏهہ انهن جي ٻولي سڃاڻي اٺ کي چيو تہ مون کي هينگ ٿي اچي، اٺ چيس تہ ڏاڍا سڪيا ٿا گذاريون. هينگ نہ ڪر جو ساڳيا بار ڍوئڻا پوندا. گڏهہ نہ مڙيو وٺي هينگ ڪيائين تہ پٺاڻن چيو تہ وارو ڪيو پروڪو ٽڪل گڏهہ اچا اتي موجود آهي. آخر گڏهہ ۽ اٺ کي هٿ ڪيائون. ساڻن ٻيو اٺ بہ ٽڪل هو ان جو بار بہ گڏهہ تي ڪٽي رکيائون تہ گڏهہ ٽڪجي ويهي رهيو. وري جيڪو اٺ سنگتي هيس، ان تي بار ۽ گڏهہ ٻڌي ڪٽي رکيائون. جڏهن روهڙيءَ پهتا تہ اٺ گڏهہ کي چيو تہ يار مون کي ڪُڏ ٿو اچي، جيئن توکي هينگ پي آئي، ائين چئي اُٺ وٺي جو ڪڏ ڏنو تہ گڏهہ مٿئون ٿي جو ڪريو تہ ٽن هنڌن تان گڏهہ جي چيلهہ ڀڄي پئي ۽ پٿرن تي اچي ڪِريو سو ميڇالو بہ ڇٽجي پيس ۽ مري ويو. ان طرح گڏهہ ڳجهن ۽ ڪتن جو کاڄ ٿيو.

Scanned with CamScanner

فارسي چوڻي: کرده ٔ خويش آمده ٔ پيش
يعني، جھڙي ڪرڻي تھڙي ڀرڻي.
مطلب تہ، ھي جھان مکيءَ جو ڀيلو آھي. ان ۾ روح اُٺ آھي ۽ گڏھ نفس اٿس. ٻيئي گڏ ٿا رھن. جڏھن ٽڪل گڏھ کي دنيا جا ڍو ٿا ٿين تہ ھو خوديءَ جي ھينگ ٿو ڪري، اٺ ويچارو بہ ان جي ڪئي ۾ ٿو لوڙي، پوءِ جنھن مھل روح نفس جي بار کان تنگ ٿو ٿئي ۽ موت جي جبل تي ان نفس گڏھ کي ٿو اڇلي ۽ خيالات جا ڪتا ۽ گجھان کائي ٿا وڃنس.

بيت

نفس تُست آن لاغر خر نموی، گاه خورده احمق و جسم قوی.
تنھنجو نفس ڏٻرو گڏھ آھي، گاھ کائي اڏنگو ۽ سگھو ٿو ٿئي.

از خودی آواز من من ميکند، اندرن من جسم را برھم زند.
خوديءَ کان مان جي ھينگ ٿو ڪري، ان خوديءَ سان جسم کي پرزھ پرزھ ٿو ڪري.

گر خر مسکين شود در مرغزار، تاعمر نامش نه گيرند يا کنار.
جيڪڏھن ساوڪ ۾ گڏھ مسڪين ۾ ماٺ ۾ ھجي ھا تہ ساري عمر ڪير نالو ڪونہ وٺيس ھا.

ھرکس برلاغر رحم کند، ور رود اندر خودی ظلم کند.
جيڪڏھن ڪو ڏٻري تي قياس ڪري چاريندس تہ خودي ڪندو ۽ ظلم ڪندو.

گرشود مسکين نه گويد کس اورا، ليک ھستی يش بگيراند زجا.
غريب ھوندو تہ ڪير بہ نہ چوندس، ھستي ڪيائين تہ ان جاءِ تان ڪيرائيندس.

می نه دانی اين خر خود خواه را، رد کئی بينی تو وجهه الله را.
ھن خودي واري گڏھ کي نٽو سچاڻين تہ پوءِ الله جو منھن ڪيئن ڏسندين.

چونکه با اين خر خجل خو کردئی، زين سبب از ذات حق در پرده ئی.
جڏھن جو گڏھ سان شرمساري واريون عادتون ڪيون اٿئي، ان ڪري حق جي ذات پرده ۾ اٿئي.

Scanned with CamScanner

چون به میری خرشوی تولا ابال، خر نه باشد ماند باقی ذوالجلال.
جڏهن مري نڪرنديں جسم مان تہ بي پرواهہ ٿينديں, پوءِ گڏهہ هوندو ئي ڪونہ صرف ذات ذوالجلال هوندو.

هڪڙي پير جي ڳالهہ

هڪڙي عارف زماني جي پير کي معافہ ۾ چڙهيل ڏٺو. سندس ٻاهران نوڪرن جي هٿ ۾ اگهاڙيون تراريون ۽ بندوقون هُيس, عارف انهن کان پڇيو تہ معافہ ۾ ڪير آهي. نوڪرن چيو تہ پير صاحب آهي. فقير عارف چين تہ هي پير ڪٿي آهي. هي تہ ڪو خوني ڏاڙيل آهي, جو چوڌاري هٿيار ڪنيون قيد ڪيون ويٺا آهيوس تہ متان ڀڄي وڃي يا ڪنهن سان وڙهي. پير هجي ها تہ الله تي ڀروسو هجيس ها ۽ بنا خوف جي گهمندو وتي ها. هي تہ قيدي آهي.

بيت رومي

هرکه برذاتش توکل کرده است، بی حفاظت غیرعرش برده است.
جنهن ان جي ذاتي تي ڀروسو ڪيو آهي, تہ ٻين جي حفات ڪانسواءِ عمر پوري ٿو ڪري.

این اسیرانِ جهان باشند اسیر، نام خود گویند ما باشیم پیر.
هي دنيا جا قيدي قيد ۾ آهن, پنهنجي نالي چون ٿا تہ اسين پير آهيون.

هرکه تکیه میکند دائم مدام، اوز غیرحق نه ترسد نزدعام.
جنهنجو سدائين الله تي ڀروسو آهي اهو الله ڪانسواءِ ڪنهن کان بہ نہ ڊڄندو.

آنکه بی تکیه است اوترسان بود، اوز مورو مگس خود لرزان بود.
جنهن کي توڪل نہ آهي اهو ڊڄندو وتندو اهو ڪولي ۽ مک کان بہ ڏڪندو رهندو.

هرکه بی خوف باشد از خدا، اوز نظر عام میگردد جدا.
جيڪو خدا کان نٿو ڊڄي سو عام کان بہ لڪندو وتندو.

زنده است آنکه برحق تکیه کند، او به هردم غوطئه در حق زند.
جيڪو الله تي توڪل ٿو ڪري سو زنده آهي اهو سدائين حق ۾ ٽٻيون ٿو هڻي.

Scanned with CamScanner

مردہ دل بیمار آن باشد کس، هر که مرد غیر حق گذارد خس.
مئل دل وارو ۽ بيمار اهو ماڻهو آهي، جيڪو خدا کانسواءِ ٻين کان مدد تو گهري.

تمساح جانور جي ڳالهہ

هي هڪڙو جانور آهي جيڪو دڏڙ ۾ ليٽي وات ڦاڙي ٽنگون سڌيون ڪري جهنگ ۾ سمهي پوندو آهي. هن جي وات ۽ زبان ۾ ڪيئِن وانگر برج ٽيندا آهن. هي جيئن وات ڦاڙي ستل هوندو آهي تيئن پکي هن کي مئل سمجهي ڪيئن کائڻ لاءِ هن جي وات ۾ گهڙي وڃن جڏهن سندس وات پکين سان ڀرجي وڃي تہ وات ڪٽي بند ڪري ۽ سڀ پکي کائي وڃي. هن جو گذر سدائين دغا بازيءَ سان آهي.

مطلب تہ هي نفس بہ ان جانور وانگر آهي. هن جو وات حرص آهي تہ ڪيڙا خيالات اٿس. پوءِ جيڪو بہ آدمي سندس خيالات جي لالچ تي هن جي وات ۾ حرص ۾ آيو تہ سڄو سارو ڳسي ويندو. پوءِ هن جو نڪرڻ محال ٿي پوندو. پوءِ هي في النار جهنم ۾ وڃي پوندو.

بيت

نفس مکارِ دهن کرده باز، میخورد او را که رفتش در مکار.
نفس مڪار وات ڦاڙيون ويٺو آهي جيڪوان جي وات ۾ ويندو سو ڪاڇندو.

درد دهانش حرص کرمِ وهَوَسها، او برائی مکر او کرده رها.
ان جي وات حرص ۾ سڌن جا ڪيڙا آهن. انڪل ڪيون وات کوليون ويٺو آهي.

هر که کرمِ هوس را کرده هوس، رفت اندر دهن او بایک نفس.
جنهن ان جي سڌن جي ڪيڙن جي خواهش ڪئي، اهو هڪ ساه سان سندس وات ۾ ويو.

زود او فی النار دوزخ شد رجوع، چونکه او را گمرهی کرده طلوع.
اهو هڪدم دوزخ ڏانهن ويو ڇو جو ان ۾ گمراهي ظاهر ٿي آهي.

طالبان را آگهی باید ازین، صد هزاران خورد آن مکرِ لعین.
طالبن کي ان کان هوشيار رهڻ گهرجي. ان لعنتيءَ سوين هزارين نڱيءَ سان کائي ڇڏيا.

زینهار از مکر او ایمن مَشو، رو پناهِ نزدِ صاحب دل به جو.

ان جي ٺڳيءَ کان بي خبر نہ ٿيءُ، وڃي ڪنهن صاحب دل مرشد جي پناهہ هٺ ڪر.

زماني جي بادشاهن جي حقيقت

زماني جي بادشاهن جو اهو حال آهي، جو سندن کاڌو تيار ٿيڻ کان پوءِ اڳ ۾ ڪتي کي کارائيندا آهن، متان زهر هجيس. اڳ ۾ ڪتي کاڌو تہ سمجهبو تہ ڪتي جي اوبر بادشاهہ کاڌي.

غريب غربو سيڪو بنا خوف جي ماني کائي ۽ پچاڙيءَ ۾ ٽڪر ڪتي کي اُڇلين. بادشاهہ توڙي سڄي عمر زهر جي خوف کان احتياط ڪن تہ بہ مري وڃن. بچندا تہ ڪين آهن، تہ بہ هنن کي اجايو خوف ويٺل آهي، الله تي اصل ڀروسو ڪونہ ڪن. ائين نہ ڄاڻن تہ سندن جيترا دم هوندا تہ انهن کي ڪير بہ ڪٽائي نہ ٿو سگهي، سارو جهان وقت تي تازي ماني کائي، هنن کي ان حڪومت مان ڇا حاصل ٿيو. غريب بہ ساڳيو ڪفن پائي قبر ۾ وڃن، تہ هي بہ ساڳيو ڪفن پائي ساڳي زمين ۾ وڃن.

اجا غريب بنا خوف جي گهمندا مگر هي هميشه هٿيارن جي پهري ۾ نڪري سگهندا، ڇڻ تہ ڪو خوني قيدي آهي. مگر آهن تہ هي بہ خوني، جو پنهنجي روحن کي گُهيون ويٺا آهن، مگر نفس ۽ سڌن کي پاليائون، تڏهن تہ ٻاهران پهرا اٿن تہ متان ڀڄي وڃن. اهڙي بادشاهيءَ کان تہ ماٺهو سکٽو ڀلو جو ماڻهو آزاد ۽ بنا خوف جي ميلا ملاکڙا ڏسندا وتن مگر هي پاڻي ڍڄندي پيئن.

بيت

بادشاهان را به بین حالِ عجیب، خوردنِ ایشان بود کم از غریب.

بادشاهن جو عجب حال ڏسو جو انهن جو کائڻ پيئڻ غريبن کان بہ گهٽ آهي.

هر کس بی خوف خود طعام و شراب، او به هردم خوف کرده در عذاب.

سڀڪو سواءِ خوف جي کائي پيئي ٿو بادشاهہ سدائين خوف جي عذاب ۾ آهن.

Scanned with CamScanner

خاص و عام میخورد بر وقت خویش، خوردنِ شاهانِ بود خود نوش نیش.
عام و خاص ماڻهو وقت تي کائن ٿا. بادشاهن جو بي وقت کائڻ آهي.

خوف میدارند ز مرگ آن مدام، میروند آنها همی میرند تمام.
هي سدائين مرڻ کان ڊڄن ٿا. اهي مري ته اوئين به وڃن ٿا.

لیکه شاهان جی توکل روزگار، خوف میدارند آن لیل و نهار.
مگر بادشاهن جو گذر توڪل ڪانسواءِ آهي، اهي رات ڏينهن خوف ۾ ٿا رهن.

رو توکل کن بذاتِ ذوالجلال، ای شهاتا تو نصیب درو بال.
وڃ ذات ذوالجلال تي توڪل ڪر، اي بادشاهه تنهنجو نصيب مصيبت ۾ آهي.

پيئڻ بلا جي ڳالهه

ڪو شخص رات جو ستو پيو هو. ننڊ ۾ هن جي ارهه تي پيئڻ بلا چڙهي ويٺي هئي. اوچتو هڪ گهوڙي سوار اتان اچي لنگهيو. بلا کي ڏسي سمهيل کي اُٿاري گهوڙي جي اڳ ۾ ڪري لڪڻ هڻي ڊوڙايائينس. هن سان بلا جي ڳالهه نه ڪيائينس. آخر هن ڊوڙي ڊوڙي اُلٽي ڪئي. جڏهن سڀ زهر نڪتس ۽ آجو ٿيو تڏهن هن سان ڳالهه ڪيائين.

مطلب ته هي آدمي گمراهيءَ جي ننڊ ۾ ستو پيو آهي. هن جو نفس پيئڻ بلا آهي، جيڪو مٿان چڙهيو ويٺو اٿس. گهوڙي سوار هن جو مرشد آهي، جيڪو طالب ڪان الله جي ذڪر جي ڊوڙ ٿو ڪرائي، جنهن ڪري هن جي اندر مان غير ۽ دوئي نڪري ٿا وڃن. جنهن ڪانپوءِ هن کي ابدي حياتي ٿي ملي. هونئن ته پيئڻ جي ڪاڏل جو سڄ ايرڻ سان ڪنڌ پڇي پوندو آهي. سڄ ايرڻ آهي هن جي حياتي جا دم پورا ٿيڻ.

بيت

مار نفس آدمی کرده تباهه، تا شکارِ موت گشته بی گناهه.
نفس جي نانگ ماڻهو تباهه ڪري ڇڏيا، تڏهن ته موت جو شڪار ٿي ويا.

گر به مرشد میرسد طالب خدا، زود از زهرِ هوس گردد جدا.
جيڪڏهن خدا جي طالب وٽ مرشد پهچي ٿو ته هو جلدي هوسن جي زهر کان بچائيس ٿو.

Scanned with CamScanner

ديگران را آن زهر مارِ گران، ميکند آزاد عارف لامکان.
ٻين کي بہ ان وڏي زهر واري بلا کان لامڪان وارو عارف آزاد ٿو ڪري.

ترك کردن غير را اين قئي بود، از فنائي جسم او باقي شود.
غير کي ترڪ ڪرڻ الٽي آهي، ان جو جسم فنا کان بچي ٿو پوي.

ورنه هريك مبتلا شد خاص و عام، اندرين زهر نفس مرگِ مدام.
نہ تہ سيڪو عام خاص ان ۾ قاتل آهي ان نفس جي زهر ۾ هر ڪو هميشه لاءِ مئل آهي.

هر که شد آزاد از زهر نفس، دمبدم با ذات حق شد هم نفس.
جيڪو سڌن جي زهر کان آزاد ٿيو سو سدائين ذات حق سان گڏ ٿيو.

کوهہ واري جي ڳالهہ

هڪ شخص ڪنواٽيءَ تي پري کان کوهہ مان پاڻي پريندو هو. آخر هڪ امين نالي ٿوٻي چيس تہ گھر ۾ کوهہ کٽاءِ. پوءِ هن همت ڪري گھر ۾ کوهہ کٽايو ۽ پري کان پاڻي کڻڻ جي تڪليفن کان بچي پيو. پوءِ ويچار پيو ڪري تہ مار پاڻي تہ ڪو ونحن اقرب ويجهو هيو مان ناحق پري پي رُليس. اڻ ڇاٽائي ۾ سُڌ نہ هيم تہ ڪو پاڻي منهنجي گھر ۾ آهي. هي آدمي بہ ائين حج ۽ زيارتون ڪندو ٿو وتي تہ ڪو الله ايڏانهون ملندو پر الله تہ ساڻ ۽ گڏ اٿس. و في انفسکم افلاتبصرون ۽ اوهان جي جان ۾ آهي پوءِ ڇو نہ ٿا ڏسو.

بيت

همچون برساغ غواص امين، چاهه دل را بر بکن اى مهه جبين.
امين ٿوٻي جي ڏس وانگر، اي سهڻا دل جي کوهہ جي کوٽائي ڪر.

تا ازين خاکي جسم آبِ بياب، تا رِهي از منتِ هر ناصواب.
ان طرح هن خاڪي جسم مان پاڻي هٿ ڪر تہ سيني جي ٿورن کان ڇُٽي پوين.

هر دمِ چهُ کن مَر شو آسائشي دلا، تا که دريابي ازين آبَ صفا.
هر هڪ دم سان کوهہ کڻ ساهي نہ پٽ، جيئن ان مان صاف پاڻي لهين.

پس ز منت ديگران خود وا رهی، چون به خانهٔ خويش دريابی چهِ.

پوءِ ٻين جي ٿورن کان پاڻ بچاءِ، جڏهن پنهنجي گهر ۾ کوهہ لهي وڃ.

غافل آب طالب که از چه ديگران، آب بيار د کشند منت گران.

جيڪو ٻين جي کوهہ تان پاڻي کڻي سو غافل طالب آهي ۽ وڏا ٿورا ٿو کڻي.

آبِ نحن اقربِ را ياد دار، تاشوی از آب خويش فرخندہ وار.

و نحن اقرب وارو ويجهو پاڻي ياد رک، تہ جيئن پنهنجي پاڻيءَ سان سرخرو ٿئين.

محمد عارف صوفي بهاولپوري

گولو شاهہ نالي شاهاڻي، مير سهراب خان جي حاضريءَ جو وڏو غلام هو. جيڪو هڪ دفعي وٺائنس ڪاوڙجي دائود پوٽو جج صاحب عرف صادق بادشاهہ وٽ وڃي نوڪر ٿيو. هي شاهاڻي فقير، حضرت خوش خير محمد فقير هيسباڻيءَ جو طالب هو. پاڻ هتي رياست ۾ فقير تاجن ۽ ڪلاهن ۽ گيڙوءَ جي پوشاڪن سان ڏٺا هئائين. اتي ڪنهن کان پڇيائين تہ هت بهاولپور ۾ ڪو فقير آهي. نوڪر چيس تہ هتي محمد عارف نالي هڪ فقير آهي. فقير محمد عارف يلي پوشاڪ پائيندو هو. گهوڙي تي چڙهي گهمندو هو. مگر سندس نظر سيني ۾ هوندي هئي، ڪيترا ماڻهو خوديءَ کان بہ نظر سيني ۾ ڪندا آهن. مگر فقير ائين نہ هو. گولا شاهہ جڏهن ڪيس ڏٺو تہ سمجهيائين تہ هي ڪو دنيا جو ماڻهو آهي. جڏهن فقير محمد عارف ويجهو آيس تہ هي بيت چيائين.

دل به دست آور هرچه خواهی کن، حق نگهدار پس کج کلاهی کُن.

يعني، دل تريءَ تي رک پوءِ جيڪي وڻيئي سو ڪر. حق نظر ۾ رک پوءِ ڏنگي ٽوپي يلي ڪر.

ان تي گولي شاهہ چيس تہ اسان کي اوهان جي اُبتي پير ۽ رنگ جي خبر نہ هئي معاف ڪجو. ڪي ڪي فقير چشتي طريقي جا اهڙي اميراڻي لباس ۾ لڪل هوندا آهن.

اڳي سنڌ ۾ زاهدن ۽ عابدن کي بہ ماڻهو فقير چوندا هئا. پوءِ فقيرن

بدناميءَ لاءِ گيڙوءَ جي پوشاڪ اختيار ڪئي، مگر اندروني طرح اهي واصلي هوندا هئا. صوفي حيدري ظاهري پوشاڪ گيڙوءَ جي ۽ مٿي ۾ تاج پهريندا آهن. اڄوڪي وقت ۾ فقيري گيڙوءَ سان مشهور ٿي ويئي آهي. هاڻي جڳائي ته اڄو لباس پائجي. اڄي لباس سان ڪوبہ فقير ڪونہ سمجندو.

بيت مثنوي

دل چون باشد صافی از اذکارِ حق، همچون آئینه شود صافی دلق.

دل اگر حق جي ذڪر سان صاف هوندي ته پوشاڪ بہ آئينہ وانگر صاف هوندي.

هرچه پوشد گو بپوش او را روا، اطلس و زربفت او را شد سزا.

جيڪو وٽيس سو پائي ان کي جائز آهي، پٽ ۽ ذري جي پرت سان بہ ڪپڙا ان کي لائق آهن.

دل چون دست آید کلاه و تاج دار، اوست شاهی گو بود از دل نثار.

دل ترڍءَ تي اچئي ته پوءِ ڪلاه ۽ تاج پاءِ، پوءِ اهو بادشاهي جو مالڪ آهي توڙي دل تان قربان ٿيل هجي.

دل اندر دست نه آید خرقه صوف، شد خواری سرخ خلعت چون خوف.

دل هٿ ۾ نہ اچئي ته صوفي ڪپڙا يا ڳاڙها ڪپڙا خواري ۽ خوف ڪان اٿئي.

سرخ رنگِ بس نه آید هیچ کار، دل بیاور دل بیاور دل بیار.

گيڙو پوشاڪ ڪنهن ڪم جي نہ آهي، دل هٿ ڪر، دل هٿ ڪر، دل هٿ ڪري آڻ.

ای بغیر دل بود بیکار جان، نیست صوفی بیدرد او را بخوان.

اي ادا دل کانسواءِ جسم بيڪار آهي اهو صوفي نہ آهي ان کي بيدرد سمجهہ

جهنگلي باز جي ڳالهہ

باز اونهاري جي موسم ۾ جبلن ۽ رٽن پٽن ۾ رهندا آهن. سياري جي موسم ۾ سانگ تي هتي ايندا آهن. باز هيٺين قسمن جا آهن. (1) شهباز (2) شڪرو (3) لغڙ (4) ذرو (5) بحري باز وغيره

Scanned with CamScanner

باز دار انهن کي دام ۾ ڪکڙ جو چوزو وجهي ڦاسائيندا آهن. ڦاسڻ ڪانپوءِ انهيءَ جون اکيون سبي بند ڪندا آهن ته جيئن ڏسي نه. پوءِ رات جو هن کي ننڊ ڪرڻ نه ڏيندا آهن. ڏينهن جو هٿ تي ويهاريون ويٺا هوندس. ننڊ جيڪڏهن باز ڪندو ته هرندو نه. هن ۾ جهنگلي عادتون ۽ تاهه موجود هوندو. پوءِ جڏهن صفا هري وڃن ته انهن کي گوشت کارائيندا آهن، ڪانوَ جو ڪنڀ اچلي باز کي شڪار ڪرڻ سيکاريندا آهن.

پوءِ جڏهن باقاعده هٿ تي هري به وڃي ۽ ڪنڀ به چنبي سان پڪڙي اچي جهوليءَ ۾ پوي ته پوءِ روزانو ٻارهن تيرنهن تتر ۽ تلوريون پيو ماري، پوءِ اهو باز بادشاهي ٻانهن تي پيو ويهارجي. ايڏو هن جو شان ٿئي.
مطلب ته هن آدمي کي به ماٺن ۽ چلهه واريون عادتون آهن پوءِ مرشد هادي هن کي توحيدي گفتاران ٻڌائيندو ته عشق جي دام ۾ ڦاسي پوندو. پوءِ باز وانگر رات جو اوجاڳا ڏبس. پوءِ سڀ گهرو عادتون ڇڏي ويندو. پوءِ اهو ساڳيو آدمي دلين جو شڪار ڪندو. هزارن کي پيو فيض ڏيندو. جيڪي فقيرن جو شڪار ٿيا سي ٻين کي به پرواز ۾ شڪار پيا سيکاريندا. پوءِ اهي پاڻ به عين باز تي پوندا. ڏسو ته جهنگلي ماڻهوءَ جو پٽ پڙهي ۽ امتحان پاس ڪندو ته آفيسر تي به ٿيو پوي.

بيت

هين بيا موز از بازان خصال، تاشوي منظور ذات ذوالجلال.
ائين بازن کان عادتون سکو ته ذات ذوالجلال کي منظور ٿيو.
شوتو در بيداري و ذکر خدا، تا که علت خام تو گرد و فنا.
تون خدا جي ياد ۾ جاڳندو رهه ته تنهنجون خراب عادتون ختم ٿين.
تا تو شهباز آن معنيٰ در شکار، غير حق از تو شود يکدم فرار.
جيئن تون شهباز وانگر معنيٰ جو شڪار ڪرين، ته حق کانسواءِ سڀ غير ڀڄي ويندو.
دم بدم بر دست شهه ساکن شوي، جسم را بگذار در باطن روي.
هر وقت بادشاهه جي هٿ تي هجين، جسم کي ڇڏي باطن ۾ وڃ.

Scanned with CamScanner

هر که با شهباز باشد همنشين، او شود همراز شهباز يقين.

جيڪو شهباز سان رهندو اهو شهباز جو همراز ٿيندو.

اُٺ گاڏي واري جي ڳالهه

هڪ شخص اٺ گاڏي تي چاليهه مڻ بار ڪڍندو هو. اوچتو سندس اٺ ڪاري واءُ جي بيماري سبب مري ويو. جٽ رڙيون ڪيون. دير سان خيال آيس ته اُٺ پيو ته سلامت آهي. سڄو جسم جاچي ڏٺائينس ته سلامت پيو هو. پوءِ سوچيائين ته هن اُٺ ۾ ڪو ٻيو هو جنهن بار پئي کنيو ۽ پنهنجو جسم به پئي کنيائين. پوءِ وڃي روئڻ کان بس ڪيائين.

مطلب ته هي جسم به اُٺ وانگر آهي.ان ۾ اها ذات ويٺي آهي جنهن جي طاقت سان بار ٿو کڻي جنگيون ٿو ڪري، حڪومت ٿو هلائي، مگر ان ذات نڪتي کانپوءِ ڪو ٻلو سندس نڪ چپ کائي ته به هڪل ڪونه ڏيندس.

اشترتو اين وجودِ بار گير، هردمِ بارِ کشدت شدا سير.

هي تنهنجو اٺ بار کڻندڙ آهي، هر وقت بار کڻڻ ۾ قاتل آهي.

اين همه طاقت بود در ذاتِ حق، بعد مردن بين وجودِ خود غرق.

هي سڀ طاقت حق جي ذات ۾ آهي، مرڻ کانپوءِ پنهنجو غرق ٿيل وجود ڏس.

نيست طاقت مراورا جنبش کند، گرچه اطفالش کسِ قتل کند.

ان کي اها به طاقت نه آهي جو چري سگهي، توڙي سندس ڪو آکهه کي قتل پيو ڪري.

قوتِ از حق بود اندر جسم هر که دانی رائگان او را رسم.

جسم ۾ اها حق جي طاقت آهي، جنهن کي تون بيڪار ۽ عام رواجي ۽ بيڪار ٿو سمجهين.

درياهه جي آر جي ڳالهه

هڪ دفعي ڪڇي جي شخص ڳالهه ڪئي ته سانوڻيءَ جي مند ۾ ٽيپهريءَ جي وقت مينهن جي چاري سان درياهه مان پاڻي وهي آيو. سندس گهران مال جي چاري جي پرسان هو. سندس مال ۽ سامان

ڪڙو وغيره گهر ۾ هئا. ان گهر جي پرسان هڪ پراڻو پر مضبوط لئي جو وڻ بيٺل هو. ان لئي جي وڻ تي پيهو ٿاهي ان تي ويٺا هئاسون ۽ رات جو ان تي ستاسون. اڌ رات جو مون پاسو ورايو تہ منهنجي پانهن پاڻيءَ ۾ چيڪو ڪيو. اٿي ڏٺم تہ سڄو درياهہ سير ڪري اسان ۽ لئي کي لوڙهيون ٿو ڏي، ڪڪڙ ڇپرن تي ويٺل هئاسي، بہ ڪکن تي ترندا ٻانگون ڏيندا پيا وڃن.

ڊور ڍڳا ان ۾ لڙهي ويا. ان شخص وٽ سيٺه هئي. ان تي تري نڪتو ٻار ٻچا بہ تر تي ڪيڏياسون. مگر سڀ اڌمئا ٿي نڪتا.

مطلب تہ هيءَ انساني دل مينهن جي چاري مثل آهي، آدمي جي وجود ۾ ذڪر اسم اعظم درياهہ وانگر آهي. پوءِ جنهنجي وجود ۾ ذڪر گهيرو ڪيو تہ سندس وجود مان غير خيالن جا وڻ پاڙئون پٽي ڪٽي ويندو. پوءِ جنهنجي دل ۾ ذات ذوالجلال مهرو هنيون تہ اتي پاڻي بيڪيون ڪندو. اهي بيڪيون اناالحق جون هونگان آهن.

بيت

هست انسان شاخ رہ بحرِ عظیم، میزند بر موج آن لطفِ عمیم.

آدمي ان وڏي بحر جي شاخ آهي اهو گهيرو ڪرڻ وارو موج تي موج هڻي ٿو.

مهرہ دریاہ اعظم بیکران غیرِ حق فانی کند دریک دم آن.

ان وڏي درياه جو چاڙهہ بي پايان آهي، اهو هڪدم حق کانسواءِ غير کي فنا ڪري ٿو.

آن درختان غیروهمِ عبدیت یک دم او برکند از احدیت.

اهي وهمن ۽ ٻانهپ جا وڻ احديت سان پاڙئون ٿو پٽي اڇلي.

نعرہ اناالحق زندا و برملا غیر را چون غرق کردہ در انا.

اهو ظاهر ظهور اناالحق جو نعرو ٿو هڻي، غير کي انا ۾ غرق ٿو ڪري.

آن انا بحر نزد خاکی وجود، آن انا منصور دان تو ای عنود.

اها انا خاڪي وجود لاءِ بحر آهي. اي ظالم اها انا منصور سمجهہ.

پس بود آن بحر باقی در بقا، در بقا باالله ماند از خود جدا.

پوءِ بقا ۾ باقي درياهہ آهي، پاڻ نہ هوندو مگر بقا باالله ۾ رهندو.

ڪلهوڙي بادشاهہ ۽ بلوچ جي ڳالهہ

اڳئين وقت ۾ سڀ ڪنهن ڪي ترار چيلهہ سان ٻڌ هوندي هئي. اهو رواج ڪلهوڙن ۽ ٽالپورن جي حڪومتن تائين رهيو. هڪ دفعي ڪو ڪلهوڙو بادشاهہ سوئر جي شڪار تي ويو. بادشاهہ سوئر کي ڦٽن ۾ بندوق هنئي. سوئر ڪي ڪارگر ڌڪ نہ لڳو تنهن ڪري چپ ڪري ويهي رهيو. بادشاهہ ڪيس ڏسڻ ويو تہ مري ويو آهي يا نہ. بادشاهہ جڏهن وٽس ويجهو ويو تہ سوئر دسي وڌس. نوڪر ۽ سپاهي ڊگڙي باز ڏسي ڀڄي ويا. اتي جهنگ ۾ ڪو بلوچ مسڪين ويٺو هو ۽ ترار ساڻ هيس، تنهن ڊوڙي وڃي سوئر کي ٽنگن مان ڇڪي پري ڪري ترار هڻي ماري وڌائين ۽ بادشاهہ کي ڇڏايائين. ان ڪري بادشاهہ هن کي گهڻو انعام ڏنو جاگير ۽ پلو گهوڙو بہ ڏنائين. بلوچ گهوڙي تي چڙهي گهر اچي تہ جوٽس چيس تہ مئا ڪنهن کي ماري ان جا ٽپڙ ڪٽي آيو آهين ڇا. زال کي چيائين تہ نہ اهو مڏيءَ ترار جو بخت ڦاٽو آهي پوءِ ڪيس سموري ڳالهہ ڪري ٻڌايائينس.

مطلب تہ روح آهي سو بادشاهہ آهي. ان کي نفس سوئر دسيون ويٺو آهي، جيڪو لا جي ترار سان ان نفس کي ماري روح بادشاهہ کي آزاد ڪرائيندو سو بہ اهڙو انعام حاصل ڪندو. عرش کان تحت الثريٰ تائين سارو ملڪ انعام ۾ جاگير ٿي ملندس هزارين پيا بہ هن جي فيض مان فيض حاصل ڪندا. براق لا ابالي هن کي ڪٽي عرش جو سير پيو ڪرائيندو.

بيت

تيغِ لا در دست کن تولا حجاب، تا به بيني ملک معنيٰ را عجاب.
تون جي حجاب ٿي لا جي ترار ڪڻ، تہ تو معنيٰ جي عجب ملڪ کي ڏسين.

تيغِ لا داري زکس نصرت مَخواهه، تاشوي برتخت اعليٰ پادشاهه.
لا جي ترار تو وٽ آهي ٻئي کان مدد نہ وٺ، جيئن تون اعليٰ تخت جو بادشاهہ ٿيئن.

نفس خود را قتل کن اين خوک را، تا حضورِ نور بيني بر ملا.
پنهنجي نفس سوئر کي قتل ڪر، تہ نور جو حضور ظاهر ظهور ڏسين.

Scanned with CamScanner

تاپسند طبع شاهه آئی دلا، ناز انعامِ خدا یابی بقا.

ائين ڪندين تہ بادشاهہ جي طبع کي پسند ايندين ۽ خدا جي انعام سان بقا حاصل ڪندين.

محو گردند جمله عصیانت همه، چون به بینی شاهه را تو دم دمه.

تنهنجا سڀ گناهہ ميٽجي ويندا، جڏهن بادشاهہ کي دم دم سان ڏسندين.

بخت بالا تو برون از حد حساب، شاهه عالیجاهه باشی در لقاب.

تنهنجو بخت حد کان وڌي ويندو پوءِ تنهنجو لقب شاهہ عاليجاه ٿيندو.

بادشاهہ جي گهوڙي جي ڳالھ

بادشاهہ کي جيڪو گهوڙو پسند ايندو سو سوار کي ڏيندو تہ هلت چلت ۽ خصلتون سهڻيون ڪري ٺاهي ڏئي. هن کي پوءِ سوار لُچائي ڪئون الياڻ ڏيندس. جڏهن گهمائي سوار کان تسلي وٺندو تڏهن بادشاهہ گهوڙي جي ڪنن جي مٿان بندوق جو ٺڪاءُ ڪيندو تہ جيئن جاچيس تہ ڇرڪ تہ ڪونہ اٿس. جڏهن تسلي ٿيندس تہ پوءِ بادشاهہ پاڻ چڙهي ڏسندس. جڏهن گهوڙو ڪامياب ٿيندو تہ پوءِ سوين سئنس گهوڙي جي خدمت لاءِ رکندو. هن کي راتب پيا کارائيندا ۽ ٿان تي پيو ليٽندو، ٻڌي هنڌ پيو چرندو. مٿان جهُل پيئي هوندس، پيو ڪوبہ مٿس سواري نہ ڪندو.

مطلب تہ هي انسان گهوڙي مثل آهي، دنيا جو جهان بادشاهہ جي گهوڙي جي تنبيلي مثل آهي. سوار مرشد مثال آهي. ڪامل مرشد جيڪو ڏها ۽ چاليها ڪيرائيس ۽ صاف ٿو ڪريس. دم وارو ذڪر ڏسي هن جا سڀ عيب ثواب لاهي ٿو ڇڏي لا جو لغام ڏيئي صحبت جي سواري هيٺ آڻي هن جا سڀ ڇرڪ ۽ ٿاٻا نابود ٿو ڪري، رڳو اسم اعظم جي هڪ رفتار ٿو هلائيس. پوءِ بادشاهہ هن تي هڪ ڀيرو سواري ڪئي. پوءِ سڄي عمر ويٺي هنڌ پيو ڪائي. آرام پيو ڪري، پوءِ ٻئي ڪنهن جي سواري يعني نفس ۽ شيطان جي حرڪتن کان بہ بچي پيو.

بيت مثنوي

همچون اسپِ شاهه کُلی پاك شو، زیر رانِ شاهه خوش چالاك شو.
بادشاهہ جي گھوڙي وانگر سمورو پاڪ ٿيءُ. بادشاهہ جي ران هيٺان چالاڪ ٿيءُ.

ليكه اول پير را كن پيشوا، خوبهائی بت کند بهتر دوا.
پراڻ ۾ مرشد کي رهبر ڪر. جيڪو تنهنجي جسم جي خوبين جي لاءِ سٺي دوا ڪري.

تاز خوئی خام وا رسته شوی، دل پسند شاهه عاليجاهه شوی.
جيئن خراب عادتن کان ڇٽي پوين. بادشاهہ جو من پسند ۽ وڏي مرتبہ وارو ٿيئن.

یك سواری شاهه به از صد طواف، تاكه كعبه هم كنی اندر طواف.
بادشاهہ جي هڪ چڙهي سون طوافن کان بهتر اٿئي. تا جو ڪعبہ توکي طواف ڪري.

صحبت مرشد کند چندان پسر، كه گدا را شاهه كردند سر بسر.
پٽ مرشد جي صحبت ائين سمجهہ جو گداگر کي سرسبز بادشاهہ بنائي ڇڏي ٿي.

بادشاهہ ۽ مولويءَ جي ڳالهہ

هڪ مسلمان بادشاهہ ڪچهريءَ ۾ شراب پي ورهايو. هڪ مولوي بہ ڪچهري ۾ ويٺو هو. بادشاهہ مولوي کي بہ جام پري ڏنو تہ پيءُ. مولوي چيو تہ مان مري وڃان تہ بہ شراب نہ پيئندس. آخر بادشاهہ نوڪرن کي بڇ ڪري دسرائي مار ڏياريائيس. مار کانپوءِ چيائين تہ ڏيو تہ پيئان. پوءِ بہ ٽي جام پي ويو. پيئڻ کانپوءِ مولوي هاءِ هاءِ پيو ڪري ۽ چوي پيو تہ مون کي شراب جي خبر ڪانہ هئي. مان رڳو ائين عمر گذاري ڇڏي جيڪڏهن هتي ڪلال خانو هجي تہ طواف ڪيانس. آخر ڪلال خاني تي ويو. اتي وڃي ڏٺائين تہ مولوي، قاضي ۽ مفتي سڀ مٽن جي پاڙ ۾ پيا آهن. اتي دانهن ڪري روئيندي چيائين تہ هي اسان کي

جهلينندا هئا. پاڻ شراب جي مٽن جي پاڙ ۾ پيا آهن. ساقيءَ کان پڇيائين هي ڇو هت پيا آهن. ساقيءَ چيس تہ تنهنجو انهن سان ڇا آهي تون ماٺ ڪري شراب پيءُ. پوءِ شراب پي ساقيءَ ۽ شراب خاني کي طواف ڪيائين.

مطلب تہ مولوي نفس آهي. جيڪو وحدانيت جي شراب جو انڪاري آهي. ساقي حوض ڪوثر حضرت مولا علي آهي. شراب آهي دم وحدانيت جو جيڪو مرشد جي هٿئون آخرت جي موچڙن جي ڀَوَ کان پيتائين. پوءِ اسم مان مزو آيس مرڻ ۽ جيئڻ جو. پوءِ ساقي کي بہ طواف پيو ڪري ۽ هر هر شراب پيو پيئي. جنهن ساقيءَ هٿان شراب پيتو سو قيامت تائين زنده رهندو جنهن نہ پيتو سو مردود ٿي مري ويندو.

مردود ٿي مئا، ماهر ٿي نہ مئا،
حُبابَ ٿي هئا، انهيءَ واديءَ وچ ۾.

بيت

همچون ملان نفس خود دانی دلا، .
که از شرابِ عشق شد مانع ترا.

ادا نفس کي ملان سمجهہ جو عشق جي شراب کان توکي منع ٿو ڪري.

ماڪڙ جي جم جي ڳالهہ

ساونڻيءَ جي برسات ۾ ماڪڙ هڪبئي مٿان چڙهي لڳ ڪري، نر ماديءَ کان جسم ۾ هلڪو ٿيندو آهي. لڳ ڪانپوءِ ٻارهين پهر واريءَ ۾ پيچ هڻي اهي آنا ڦٽي پون. هن جي ٻچن جي شڪل ماڪوڙيءَ جهڙي ٿيندي آهي. جيڪا رنگ ۾ وچولي ڪاري ٿئي. اهي ٻچا ٽيڪيون ڏيئي واريءَ مان نڪري گاهہ ۽ ٻوٽن جا پن ڪائيندا وتن. ان وقت ۾ هنن جو رنگ گاهہ جهڙو ٿيندو آهي. هنن جي پرن تي ڪوپي وانگر پردو چڙهيل هوندو آهي. پوءِ اهي ٻچا پنهنجي مائن کي ڏسي وٺي پرڙاٽ ڪري اٿن تہ سندن پردو ڦاٽي پوي ۽ پوءِ وتن سنگت ڪيون گڏ فصل ڪائيندا.

مطلب تہ طالب جي دل واريءَ جي دڙي مثل آهي. پوءِ دل تي سڪ ۽

محبت جو مينهن ٿو وسين پوءِ مرشد هن جي دل ۾ الله جي اسم جو ٻج ٿو وجهي اهو ٻج سيني ۾ سامائجي سڌن ۽ هوسن جي پوکن کي وڌي کائيندو. جڏهن طالب وٽان سڌن جي پوک ڪاٺجي پڌري ٿي ۽ باقي وڃي ان رهيس. پوءِ مرشد شهنشاهه اچيس ته ان جي ڏسڻ سان وجود وارو ڪوپو ماڪڙ جي ٻچن وانگر ڦاڙي وجهي ۽ مرشد سان گڏ معراج تي اڏامڻ هليو وڃي. بوتي وارو ڪوپو اتي هو آسمان جي مٿان عرش جي سير تي.

حديث من عروج الروح تيز الفلڪ يمشي من الرائس بدون الاقدامِ. جنهن روح عروج ڪيو سو آسمانن ڏانهن مٿي پر تيز پرواز ڪندو پيرن ڪانسواءِ. وڃن آديسي اُپَ سرا.

بيت مثنوي

گرهمی خواهی رسی در معرفت، ملخ بچه وار شو در تربیت.

جيڪر چاهين ته معرفت ۾ پهچان ته ماڪڙ جي ٻچي وانگي سکيا وٺ.

تاتو فصل وهم را فانی کنی، پس به سوئی اصل خود رجعت زنی.

جيئن تون وهمن جي فصل کي ناس ڪرين. پوءِ پنهنجي اصل طرف موٽ ۽ پرواز ڪرين.

پردهٔ جسم صفاتی را بدر، تا بطرف ذات خود داری عبر.

ظاهري جسم جي پردي کي ڦاڙ ته پنهنجي ذات جي خوشبوءِ حاصل ڪرين.

ورتواندر پردهٔ مانی خوار وزار، قوتِ هر مرغ شوی مرگِ ش کار.

نه ته تون پردي ۾ ذليل رهندين ۽ موت کان پوءِ هر پکيءَ جو قوت ٿيندين.

زود کن این پردهٔ برداری غلام، طائر بالا فلک شو والسلام.

جلد ڪر هي غلامي جو پردو ڦاڙ مٿئين آسمان جو اُڏامندڙ پکي ٿي ۽ سلام.

بي عقل شڪاريءَ جي ڳالهه

پکي مٿي هوا ۾ اڏامندو آهي ۽ بي عقل شڪاري تير ڪمان کڻي پاڇي کي تير هڻندو آهي. تيرن جي سموري ٿيلهي کپائي ڇڏيندو آهي مقصد به حاصل ڪونه ٿيندو اٿس.

مطلب ته هي آدمي به وڏي پکي جو پاڇو آهي، هنن ماڻهن جا دم

تيرن مثال آهن، جيڪي هن جسم جي پاڇي جي خدمت ۾ ڪپائي ڇڏيائون اصل وڏو پکي هٿ ڪونہ آين ۽ نڪي ڏٺائون، جي هنن جا تير صحيح نشان تي لڳن ها تہ مقصد ٿيئن ها. پر هنن اهي تير اجايا هٽي غضب ڪري ڇڏيا. جيئن ڪتو پکيءَ جي پاڇي کي چڪ هڻندو آهي تہ پکي تہ وٽ ڪونہ ڏيندو اٿس. اجايون پڻڪان ڪري عمر وڃائي ڇڏيندو آهي. اهڙي طرح هنن ماڻهن بہ پاڇي پويان ڪتي وانگر ڊڪ ڊوڙ ۽ هُل هلاچا ڪري ساري عمر غرق ڪري ڇڏي. مقصد اصل هٿ ڪونہ آين.

پولي جي طمع جي ڳالهہ

هندوستان ۾ پولا جام ٿيندا آهن. اتان جا ماڻهو پولي جي سامهون دلو زمين ۾ پورين ۽ هنن پولن جي سامهون پڳڙا ۽ ريوڙيون دلي ۾ وجهي پاڻ پري پيچي وڃن. پولو ڊڪ ڪري پيئي هٿ دلي ۾ وجهي مٺيون ڪٽي پري جيڪي دلي جي منهن ۾ ڦاسي پون. پوءِ جهٽ ڪري ماڻهو اچي ڪنڌ ۾ ڳراهو وجهيس، هن جون مٺيون نہ نڪرڻ ڪري ماڻهو دلو ڪٽي پيچي پوءِ ڪاهي اچي پنائينس.

مطلب تہ هي آدمي جن ڪان الله وسريل آهي. سي پولا يعني پليل آهن دلو هنن جو وجود آهي. پڳڙا هي ڪاڏا پيتا ۽ مال متاع اٿن. پيئي هٿ ان ۾ وجهون ويٺا آهن. عزرائيل هنن جو شڪاري آهي. جيڪو هنن کي اچي ٻڌي ڪٽي ٿو وڃي. توڙي بيمار ٿين تہ بہ دلي مان هٿ نہ ڪڍن. هنن جي واتان زماني واري گفتار پيئي نڪري تان جو عزرائيل ٻڌي تحت الثري ڏي اماڻين.

هنجھ پکي ۽ ڪوئي جي ڳالهہ

ڪئو مينهن ۾ پسي پيو ۽ سيءَ ڪان ڏڪڻ لڳو. هنجھ پکي هن کي ڏڪندو ڏسي قياس ڪري چيس تہ منهنجي پرن هيٺان لڪي ويھ تہ تنهنجو سيءُ لهي. ڪوئي چا ڪيو جو سندس پرن هيٺان ويهي سندس پر ڪترڻ لڳو. آخر هن جون ڪنيڙائيون ڪتري گوڙو ڪري ڇڏيائينس. توري اُڏاڪي پيو ڏئي تہ منهن پر پيو ڪري.

Scanned with CamScanner

مطلب تہ اهو ڪوئو هي نفس آهي. روح اهو آسماني پرواز ڪندڙ هنجهہ پکي آهي. جيئن ڪوئي هنجهہ جا پر ڪتري ڪيس اڏامڻ کان جهلو ڪيو. تيئن هن نفس شهوت ۽ ڪاڏي پيتي جي سڌن سان روح جا اڏامڻ وارا پر ڪتري ڪوهي ڇڏيا آهن. ڇو تہ نفس خاڪي آهي ۽ روح عرشي آهي.

هڪ دفعي سائينءَ ڏاند ڪاهي واڻين جي مندر ۾ وڃي ڪهي خيرات ڪيو ۽ مسلمانن کي کاريائين. جنهن تي واڻيہ مچرجي پيا ۽ فقير تي وڃي فرياد ڪيائون. مئجسٽريٽ فقير کي گهرائي پڇيو تہ فقير هي ظلم ڇو ڪيو اٿيئي. فقير چيس تہ مون باس باسي هئي جيڪا مندر مراد پڄائي آهي ۽ مان باسيل ڏاند ڏيئي آيو آهيانس.

واڻيہ پاڻ اسان جي پيرن تي باسون ۽ پڙ ڏيندا آهن. پوءِ مون کهڙو ڏوهہ ڪيو. مون تہ مندر ۾ سيسا ڪٽي آهي. اهو ٻڌي فقير کي ڪيس مان آزاد ڪيو ويو.

خدا ۽ شيطان جي خيرات

هڪ دفعي فقير سائين ڇا ڪيو جو هڪ سگهو متارو ڏاند ڪاهي ان کي اوپر منهن ڪري سير ڏياريائين ۽ ان ۾ چانورن جو پُلاءُ تيار ڪرايائين ۽ وري ٻئي پاسي جوئر جو ڦڪو الوڻو پٽ تيار ڪرايائين پوءِ ڳوٺ جي ماڻهن کي دعوت ڪري اعلان ڪيائين تہ هي ڏاند جي گوشت جو ڀوڙ ۽ پُلاءُ مون شيطان جي نالي تي خيرات ڪيو آهي ۽ هُن پاسي الله تعاليٰ جي نالي تي جوئر جو پٽ خيرات ڪيو اٿم. اوهان کي جٿان پسند اچي اتاهون کائو.

اطلاع باوجود ماڻهن خلافِ شريعت ڏاند ڪٺل مان ۽ ان مان ٺهيل پلاءُ جو ذرو بہ ڪونہ ڇڏيو. مگر الله جي نالي واري ڪيل پٽ مان ڪنهن آڱر بہ نہ ٻوڙي

ٻن ٽن ڏينهن گذرڻ بعد ڳوٺ جي ملن، ۽ مفتين، ۽ وڏيرن گڏجي فقير صاحب تي فرياد ڪيو. انهن ڏينهن ۾ مختيارڪار کي مئجسٽريٽ جا پاور هئا. مختيارڪار صاحب فقير صاحب کي گهرايو ۽ پڇيائين تہ فقير تو هڪ تہ ڪعبہ جي طرف منهن ڪرڻ بجاءِ اوپر ڏي منهن ڪري ڏاند خيرات ڪيو ۽ خيرات وري ڪيوَ بہ شيطان جي نالي تي.

Scanned with CamScanner

جنهن تي فقير صاحب جواب ڏنس، تہ صاحب ڳوٺ وارا مون کي شيطان جو جماعتي سڏيندا هئا. ان ڪري انهن کي آزمائڻ لاءِ مون ظاهر ظهور شيطان جي ڪري کين دعوت ڪيم، تہ ڏسان تہ جي هي شيطان جي خلاف هوندا تہ شيطان جي نالي واري خيرات ۾ پلاءُ ڦٽو ڪري الله جي نالي وارو جهڙو تهڙو پيٽ کائي ويندا جو سڀ شريعتي ماڻهن ٿا سڏائين. مگر اسان کي بہ شريعت سمجهندڙن خود پاڻ شيطان جي حرام خيرات کائي ختم ڪئي.

پيو تہ شيطان الله جو دربان آهي. ڪنهن کي خوشيءَ سان الله ڏي وڃڻ يا سندس عبادت ڪرڻ نہ ڏيندو آهي. ان کي ڏاند جي خيرات ۾ مصروف رکي اسان موقع وٺي سڌا وڃي الله تبارڪ و تعاليٰ سان ملاقاتي ٿياسون. اهو ڪم اسان انهن ٻن مقصدن کي نظر ۾ رکي ڪيو هو. اهو ٻڌي مختيارڪار کين ڪيس مان بري ڪري ڇڏيو.

باب ڇهون

روح رهاڻ

جيستائين هي عاشق آهي تيستائين هي هلاڪ آهي. فراق ۽ سوز سان هن جي هلاڪي آهي. هن مان نڪتو تہ ملڪوت ۾ جبروت ۾ ۽ لاهوت ۾ بہ عاشق آهي. فنا في الله ۽ بقا باالله ۾ پهتي ڪانپوءِ هي ٻارهن مهينن تائين عاشقي ۽ بيقراريءَ ۾ رهندو. ٻارهن مهينن تائين هن جي ڀڪاوت پئي ٿيندي. ڀڪاوت ڪانپوءِ هن کي قرار ايندو ۽ هو بي قرار ٿيندو. تنهن کان پوءِ هي معشوق هو عاشق ٿي پوندو. اها هن جي عشق جي انتها آهي جو الله عاشق ٿي پوندو. جيستائين هي عاشق آهي تيستائين ڪچو آهي ۽ مارجڻ جو خوف اٿس.

عشق نور بہ آهي تہ نار بہ آهي. سوز بہ آهي تہ ساز بہ آهي. ڏک آهي تہ سک بہ آهي. عشق جو درد رڳو وصال آهي. عشق وصل بہ فراق ۽ درد آهي. وصل ڪانپوءِ سيڪو آرامي ٿيندو آهي. مگر عشق وٽ وصل بہ هجر ۽ فراق آهي ۽ بي آرامي آهي. جيئن جدائي فراق آهي تيئن عشق جو وصل بہ عين فراق آهي. عشق ڏسڻ خود بي انتها درد آهي. جيئن عاشق عشق کي ويجهو تيئن درد ۽ فراق زياده ٿيندس. جيئن فراق ۽ درد تيئن لذات بي انداز. اها لذات ٻنهي جهانن جي بادشاهي کان وڌيڪ آهي.جيئن جيئن لذت وڌندي تيئن تيئن جوش ۽ مستي زياده. جيئن جوش ۽ مستي تيئن بيخودي ٿيندي ۽ نفساني بوتو نابود ٿيندو عشق جي مستي، جيئن عشق جي مستي تيئن عاشق پست ٿيندو. جيئن عاشق پست تيئن عشق جو جوش وڌيڪ. جيئن عشق جو جوش تيئن عاشق نيست نابود ٿيندو وڃي. جيئن عاشق نيست ٿيندو تيئن ديدار جو ذوق وڌندو ويندس. جيئن ديدار جو ذوق وڌندو تيئن حيراني ٿيندي،

Scanned with CamScanner

جيئن حيراني ٿيندي تيئن ساهه نڪرڻ کي ايندو. هي ڦڙو سخت ڪشش ڪري ته درياه سان گڏجان. تيئن ساهه هيٺيئن ڏڙ مان چڙهي هيٺين اڌ لڪيءَ تائين اچي پهچي ساهه ظلم سان نڪرندو آهي. پر هن ساهه نڪرڻ سان ايتري فرحت ۽ جاوداني عيش حاصل پيو ٿئي. جيئن مڇي پاڻي ڪاڻ سڪي ۽ تڙپي. جيئن لوهه مقناطيس ڏانهن ڏسي ڇڪجي لڙڪي پوي.

حقيقت جي وجود کي ٻه هٽ آهن. ڪهو هٽ ۽ سچو هٽ. ڪهو هٽ جلال آهي ۽ سچو هٽ خالص جمال آهي. جلال ڪفر آهي ۽ جمال اسلام آهي. جلال نار ۽ جمال نور آهي. جمال مسلماني آهي مگر ان ۾ نور ۽ نار مرڪب آهن. مفرد خالص جمال ۽ خاص الخاص مسلمان اهو آهي جنهن پاڻ مان نڪري محمدي معراج ماڻيو.

عشق ڇا آهي؟ جنهن هن وجود کي عشق ۾ فنا ڪيو الوهيت جي محبت ۾ هستيءَ کي ذڪر وحدانيت سان نابود ڪيائين عشق جي درد حال جي خبر ان کي هوندي. نه ڪي زاهد عابد يا ملان کي هوندي. زاهد عابد ۽ ملان شاهه جي ٻانهپ ٿا ڪن. مگر عاشق پاڻ شاهه ٿا بڻجن. ٻانهي کي شاهه جي ڪهڙي خبر. جزوي عقل منگل ڪوٽوار آهي. جنهن جي ڳالهه ٻڌڻ جهڙي آهي.

اسان جي حال جي وقت دوران مير امام بخش خان لاءِ اسان جي ڳوٺ جي اتر طرف ڊيپ ۾ شڪار گاهه ٺهيو. ان لاءِ منگل ڪوٽوار مير جي رسائي لاءِ 500 ماڻهو گڏ ڪيا. ان وقت ۾ رياست ۾ ڇيڙ ۽ بيگر جو رواج هو. بادشاهه جي اچڻ تائين اهي ماڻهو منگل ڪوٽوار جي حوالي ۾ رهندا هئا. ڪو به ڇيڙو ڀڄندو هو ته ان کي منگل ڪوٽوار پڪڙائي مارائيندو هو.

هڪ دفعي منگل ڪوٽوار ڪٽ تي ويٺو هو. ڏاڍي رعب تاب سان حڪم ويٺو هلائي. زميندار ۽ امير به سندس انتظار ۾ ويٺا هجن. ٻڪر ڪڪڙ ۽ کير سڀ موجود هجن. ديڳيون چڙهيون پيون هجن. منگل ڪوٽوار کي اهڙي خوءِ هجي جو ڄاڻجي پيو ته ڄڻ بادشاهه ئي هي آهي. بادشاهه جي اچڻ کان ست اٺ ڏينهن ڪوٽوار رڻ ٻارري ڏنو.

جنهن وقت بادشاهه جو ڏام ڏوم سان اچڻ ٿيو ته ڪوٽوار اٿي ڀڳو.

لَوَنِ ۾ لِڪي ڪبڙن ۾ لڪي آخرڪار جهنگ ۽ واريءَ ۾ ٻڪي ٻڪي سالُن تي پيو. جنهن جهنگ ۾ هرڻ ۽ ڦاڙها رهندا هئا سو ٻه پڌر پيو نظر اچيس. اُتان به ڀڳو ته متان هٿ به ڪو ڏسي وٺي. هِنَ جي لڪڻ جو سبب اهو ته متان بادشاهه جي انتظام ۾ ڪا ڪوتاهي ٿي هجي ۽ بادشاهه مار ڏياري. رسائي ۽ انتظام ته ٿيل هو پر منگل کي رڳو پئي هو بادشاهه کي منگل ته يادِ به ڪونه هو نڪو منگل جو نالو ئي ٻڌو هئائين.

آخر منگل ڇا ڪيو جو نار جي ماله ۾ هٿ وجهي پاڻيءَ ۾ ٽپ ڏنائين ۽ رڳو ناسون مٿي ڪري پاڻيءَ ۾ ويهي رهيو سارو ڏينهن پاڻيءَ ۾ ويٺو هو. بادشاهه جي ويڃڻ ڪانپوءِ ڇڪي ٻاهر ڪڍيائونس.

بيت

عقل خود شحنه است چون سلطان رسيد، شحنهٔ بيچاره در کُنج خزيد

عقل سايئه حق بود حق آفتاب، سايه رابا آفتابِ اوچه تاب.

عقل پاڻ ڪوتوار آهي بادشاهه جڏهن پهتو ته ڪوتوار ڪُنبِن ۾ پيو لڪندو.

عقل حق جو پاڇو آهي ۽ حق سج آهي پاڇو سج سان ڪهڙو چمڪندو.

عشق جي جلال مان سج دوزخ ۽ درنده خواه زهري بلائون پيدا ٿيل آهن ۽ سمنڊ ۾ ڪوڙو پاڻي به عشق جي جمال مان بهشت چنڊ ۽ ٻيا حلال جانور تارا ۽ مٺي پاڻيءَ وارو درياه ٺهيل آهن. آدمي جلال ۽ جمال جا مرڪب آهن. آدمي جو ڪفر ۽ گمراهي جلال آهي. هدايت جمال آهي. عبادت الاهي سان آدمي جو جلال گم ٿي ويندو آهي. باقي رڳو جمال نوري ٿيو پوي.

بيت

از عبادت اين جلالت گم شود، پس جمالت نور حق محکم شود.

عبادت الاهي سان گمراهي واري جلالت گم ٿي ويندي آهي، پوءِ حق جي نور جو جمال مضبوط ٿيندو آهي.

شد جلالت نار نورِ حق جمال، زانکه نور حق شوی صاحب کمال.

جلالت نار ۽ جمالت حق جو نور آهي. ان حق جي نور سان ڪمال جو صاحب ٿينداين.

Scanned with CamScanner

اين جلالت قرعِ اهل ضلال، و آن جمالت حصهءِ اهل كمال.
هيءَ جلال گمراهن جي ڪُٽڻي ۾ آهي ۽ جماليت ڪمال وارن جو حصو آهي.

جهد کن تان صاحبِ معنيٰ شوی، همچون مجنون سؤِ ليليٰ خود روی.
ڪوشش ڪر ته معنيٰ جو صاحب ٿئين، مجنون وانگر ليليٰ جي طرف وڃين.

فاذكروني اذكركم را به بين، اندرين معنيٰ شوی تو همنشين.
پوءِ فاذڪروني اذڪرڪم کي ڏس، هن معنيٰ جو صاحب ٿئين.

خود كه را آمد چُنين دولت به دست، قطرہ را بحرِ تقاضا گرشدہ است.
اهڙي دولت پاڻيهئي ڪنهن کي هٿ ايندي، ڦڙي کي سمنڊ جي حوالي ڪري ڇڏ.

همچون ماهی سوئی دريا روشتاب، جستجو والله اعلم با الصواب.
مڇي وانگر درياه ڏانهن تکو يج، الله جي ڳولا ڪر پوءِ والله اعلم باالصواب.

جلالي جلال ۾ خوش ته جمالي جمال ۾ خوش ٿا رهن. يعني نوري نور ۾ خوش ته ناري نار ۾ خوش. بهشتي بهشت ۾ راضي ته دوزخي دوزخ ۾ جئين بهشت وارو دُوزخ وارن جي خلاف تيئن دوزخ وارا نيڪ عملن کان نفرت ڪن ٿا.

مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَّا يَبْغِيَانِ جي معنيٰ ۾ تشريح اها آهي. اهل جلال ۽ اهل جمال ڪيئن سڃاڻجي. ڪردار ۽ گفتار مان وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ. انهن کي زبان جي لهجي مان سڃاڻي سگهجي ٿو.

عاشقن جو درجو جلال ۽ جمال کان گهڻو پري آهي، ڇاڪاڻ ته هو عين وصال آهن. هنن کي نه دوزخ جو ڀؤ نه بهشت جي اميد. جتي عاشق آهي ته اتي نه زمين نه عرش نه ڪرسي جي اٿئي مڙسي ته سُڌِ لهه ان سور جي. يا سِرَ جي. شفاعت جي اميد به اهو رکندو جيڪو حق کان بيخبر ۽ ڏوهاري هوندو. اهو ئي دوزخ جو خوف ۽ بهشت جي اميد رکندو. اسان کي شفاعت جي به اميد نه آهي. نه وري ضرورت آهي. صوبيدار ۽ جج جي ڪاڻ به اهو ڪيندو جيڪو ڏوهاري هوندو.

Scanned with CamScanner

بيت

توپاڪ باش برادر مَرد ار از ڪس باڪ، زنند جامهءِ ناپاڪ گازران برسنگ.
اي ادا تون پاڪ رهه پوءِ ڪنهن کان به نه ڊڄ. ڪتي به ميري ڪپڙي کي پٿر تي هڻندا آهن

بهشت دوزخ آدميءَ سان ساڻ آهن. سينوءِ دل بهشت اٿس معدوءِ شهوت دوزخ اٿس. جو الله جي ذڪر سان سيني ۾ گم آهي سو بهشت ۾ جيڪو شهوت جو تابع آهي سو دوزخ ۾ آهي. بهشت ۽ دوزخ ٻيئي ڪثرت مان پيدا ٿيل آهن. بهشت به روحاني چڪلوآهي ۽ رنن جي جاءِ آهي. فقيرن جو چڪلي سان ڪهڙو واسطو.

اسان اتي وياسين جتي ڪثرت اصل ڪانهي. اتي جنن ملائڪن خواه انسانن جي به پهچ ڪانهي. بهشت ۽ دوزخ صفاتي درجا آهن. فقير ذاتي آهن. اسان اتي ويا آهيون جتي رسول الله ۽ اهل بيتن کانسواءِ ٻيا سوا لک انبياءَ ۽ اولياءَ توڙي هٿ ڏگها ڪن ته به اسان جي پيرن کي به نه پهچن.

مڙس اهو آهي جيڪو ٻنهي جهانن تان ٽپو ڏيئي پرينءَ پر لنگهي وڃي. جيڪو جهانن جي حد ۾ آهي سو ڪثرتي آهي. ڪثرت وارو شمار ۾ ڪونهي. رسول الله ﷺ ۽ سندس اهلبيتن کانسواءِ ٻيا نبي سڳورا هنن ٻنهي جهانن جا گذراني هئا. مگر ٽئين جهان ۾ نه پهتا هئا. ڇو ته انهن کي عشق شهنشاهه دم وارو رستو نه ٻڌايو هو. زباني ذڪر ٻڌايو هئائين. زباني ذڪر جي حد رڳو بهشت تائين آهي. فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ

ذات ذوالجلال من عرف وارو رستو خاص طرح سان حضرت رسول الله ﷺ جن لاءِ لڪائي مخصوص ڪري رکيو هو. جيئن پيءُ سوڪڙي وڏن پٽن کان لڪائي ننڍي پٽ لاءِ رکندو آهي ۽ گڏ به ننڍي پٽ سان ٿيندو آهي.

پوءِ حضرت رسول الله ﷺ جن اهو رستو مولىٰ علي عليہ السلام ۽ پنجتن پاڪ ۽ اهلبيتن ۽ اهل صفحه وارن فقيرن کي عطا ڪيو.

مثال جيئن هڪ واپاري آيو پهرئين سال تومر بصر ڪٽي آيو

Scanned with CamScanner

جيڪي عام ماڻهن ۽ رنن زالن بہ خريد ڪيل پئي دفعي اطلس جا ڪوٽ ڪڻي آيو جيڪي ڪن خاص اميرن ۽ دنيا وارن ورتا. غريب نہ وٺي سگهيا. ٽئين دفعي هيرا آندائين جيڪي بادشاهہ ورتا. تيئن حضرت رسول الله ﷺ بہ وحدت جو سوداگر ٿي آيو. دنيا ۾ ٽن قسمن جا سودا سامان آندائين. ٿوم بصر روزو نماز آهي. اطلس جا ڪوٽ ورد وظيفا آهن ۽ تهجد ۽ ڏها چاليها آهن. عشق الاهي هيرو آهي جنهن کي بادشاهہ دلين خريد ڪيو. انهن خريد ڪيو جيڪي الست بربکم قالو بليٰ وارو وعدو ڪري هٿ پهتا هئا. عشق بہ نفس لاءِ هيري جهڙو قاتل زهر آهي. جزوي عقل لاءِ بہ عشق الماس زهر آهي. جو هيري زهر جي گوري کان پوءِ پڇڙي نہ ڇوڙيندو. تيئن ڪانو عقل بہ عشق اڳيان دٻ ڪونہ جهليندو آهي.

بيت

عشق الماس است زهرِزاغ را، عقل جزوی میشود کلی فنا.
عشق ڪانو عقل لاءِ هيرو زهر آهي جنهن ۾ جزوي عقل سڀ فنا ٿيندو آهي

عشق الماس است بهر شاهه دل، می خرند خاصانِ حق آگاه دل.
عشق بادشاهہ لاءِ الماس زهر آهي. دلين جي خبر وارا ۽ حق جا خاصا خريد ڪن ٿا.

سیر بصل شد غذائی عام را، تا سهل گیرند هریک یک جدا.
بصر ٿوم عام جي غذا لاءِ آهي تہ جيئن هر هڪ وٺي سگهي.

لیکه هرییوه زنِ شد دستیاب، برنماز و روزه دل اغتلاب.
ان کي هر هڪ رن زال بہ وٺي سگهي ٿي نماز روزي تي دل غالب ڪر.

عشق شاهه است عشق را شاهان خرند، آسمان و عرش را پرده درند.
عشق بادشاهہ آهي خريد بہ بادشاهہ ڪندا. (اُهي) آسمانن ۽ عرش جا پردا ڦاڙي ڇڏيندا.

می پرند آن قرسیان در لامکان، لامکان پرواز گاهِ عاشقان.
اهي ملائڪن وانگر لامڪان ۾ اڏرن ٿا. لامڪان عاشقن جي اڏرڻ جي جاءِ آهي

Scanned with CamScanner

مرغ قدسی لامکان، شاهباز، طُرفَةُ العَینِ می رسند در ملک ناز.
اهي لامڪاني قدسي شهباز آهن، اک ڇنڀ ۾ ناز جي ملڪ ۾ پهچن ٿا.

می رسند آن جاکه جن و انس نیست، هیچ مخلوق بجز آن قدس نیست.
اُتي ٿا پهچن جتي نہ جن نہ انسان ئي آهن، ان پاڪ ذات کانسواءِ ٻي ڪا بہ مخلوق ڪانهي.

افسوس انهن مسلمانن جو آهي جيڪي پنهنجي نفس کي گناهن کان نٿا روڪين. ڇاڻي واڻي گناهہ بہ ڪندا ٿا رهن. خدائي ڪلام ۽ حديث نبوي جي منع هوندي بہ گناهہ ڪري نفس کي راضي ٿا رکن ۽ رسول الله تي شفاعت جو بہ پڪو آسرو اٿن. چوريون بڇڙايون حق غضبيون بہ ڪن پراوا مال بہ کائن ۽ چون تہ اسان کي رسول الله بهشت ۾ موڪليندو.

اهڙن بدڪمن جو بار پاڪ رسول الله ڏانهن اڇلائين، تہ اسان جو بار رسول الله کڻندو. افسوس انهن جو آهي جو هت بہ نفس کي مزا ٿا وٺرائن ۽ اوڏانهين بہ مزن جا آسرا رکن. قرآن ۾ آهي: مَن قَتَل مُؤمِناً مُتعمِداً فَجَزائه جَهَنَم. جنهن آدميءَ روح جي ايماني وجود کي ڇاڻي واڻي قتل ڪيو يعني پاڪائي ڪُٺائين ان جي جزا جهنم آهي.

بهشت ايزدي سرڪار جي اهڙي آسماني نعمت آهي جو رسول الله ﷺ کانسواءِ ٻيا انبياءَ اولياءَ سڀ بهشت جي دروازي تي بيٺا آهن. دروازو بند آهي. رضوان نالي ملائڪ دروازي تي بيٺو آهي. بهشت وارو دروازو قيامت جي وعدي مطابق سرڪار الاهي جي امر کانپوءِ کُلندو.

دنيا ۾ ڏسبو تہ جيڪو بہ بنا موڪل جي پرائي باغ ۾ لنگهيندو تہ مالهي مار ڪيڏي وٺي وڃي مالڪ وٽ پهچائيندس. پوءِ مالڪ جي مرضي جيئن وڻيس تيئن ڪريس. هت ڪثرت ۾ ائين آهي مگر وحدت جي ملڪ ۾ ائين نہ آهي ڇا؟ باغ جي مالهن مان جيڪو ايندو سو دربان جي کهڙي ڪاڻ ڪيندو.

هڪ عبرت جهڙي ڳالهہ آهي هن وقت ياد آئي آهي تہ ساڻوڻ جو مهينو هو. ڏيڍ پهر ڏينهن جو هو. ان وقت آسمانن مان هاتفي آواز آيو ۽

ذات ذوالجلال مخاطب ٿي فرمايو ته ڏسين ٿو ته مان ڪنهن کي به ياد آهيان. اسان به چيو ته تون ڪنهنکي به ياد نه آهن. پوءِ چيائين ته اهي منهنجي نعمتن ۽ بهشت ۾ ڪهڙي اميد ٿا رکن. مان چيو ته رسول الله ﷺ تي ڀروسو ٿا رکن ته اسان کي اهو بهشت ۾ اماڻيندو. جنهن تي پاڻ مثال ٻڌايائون ته پٽ پيءُ جي مرضي تي هلندو يا نه. پٽ پيءُ جي اجازت کانسواءِ مال ۾ حجت ڪندو؟ اهو به پيءُ جي راءِ تي هلندو. پيءُ جي برخلاف قدم نه کڻندو. مگر اجازت ۽ امر سان. جيڪا پيءُ جي راءِ سان پٽ جي راءِ هوندي. تيئن رسول الله به اسان جي راءِ کان ٻاهر نه ويندو. اسان جي امر ۾ هلندو نه کي برخلاف هلندو. قرآن ڪريم ۾ به آهي ته "مَن ذَالَّذِي يَشفَعُ عِندَهٗ اِلاَّ بِاِذنِهٖ. يَعلَم مَابَينَ اَيدِيهُ وَمَا خَلفَهم " يعني ڪير آهي جيڪو سندس اجازت کانسواءِ ڪنهنجي سفارش ڪري سگهي. جيڪي انهن جي اڳيان آهي ۽ جيڪي سندن پويان آهي تنهن سڀ کي ڄاڻندڙ آهي. ان آيت جي معرفت اها تقرير آهي.

مٿين حقيقت جي مناسبت سان هڪ ڳالهه آهي ته هڪڙي امير کي گهڻا پٽ هئا. جن ۾ اوچتو اچي بيماري پيئي. سڀ مري ويا. امير کي ڏک ڪونه ٿيو ۽ نڪي رنو. زال چيس ته هيترن پٽن جي مرڻ تي ڏک ڪونه ٿيءِ نه وري رُني. ڇاجي ڪري. امير چيو ته چڱو جو مئا جو بي فرمان هئا. جيڪا ذات سور ڪندي آهي سا ڪيرائبي آهي نه ته ناسور ڪندي آهي. اهي ناسوري عضوا هئا. چڱو جو مئا شڪر ٿو ڪريان.

اهڙيءَ طرح حضرت رسول الله ﷺ کي به نافرمانن جي جهنم ۾ سڙڻ جو ڏک ڪونه ٿيندو. پاڻ ڪريم جن به بي فرمانن مسلمانن کان بيزار آهن. قرآن ۾ آهي ته "لاَ تَنفَعُهُم الشَّفَاعَةُ الشَّافِعِينَ يعني انهن کي ڇڏائڻ وارن جو ڇڏائڻ فائدو ڪونه ڏيندو. وَلاتَزِرُ وَازِ رَةٌ وِزرَ اُخرىٰ. يعني ڪو به هڪڙو ٻئي جو بار نه کڻندو. ان هوندي به قيامت ۾ شفاعت ڪندن به ڪٽي مگر تيستائين سزا ۾ پڳڙيون ٿي ويندا. جيستائين قيامت اچي تيستائين ته سزا کائيندا.

عارفن ۽ عاشقن جو شفاعت سان ڪوبه ضرور ڪونهي. ڇو جو هنن الله اثبات ڪيو. فنا في الشيخ، فنا في الرسول ۽ فنا في الله بقا الله

جا چارئي درجہ حاصل ڪيائون. جڏهن پاڪ ٿيا تڏهن اهي درجہ نصيب ٿين پليدن کي اهي درجہ ڪڏهن بہ حاصل ڪين ٿيندا. جيڪي پاڻ پاڻي ٿيا تن کي ٻڏڻ جو ڪهڙو خوف ٿيندو. جيڪو شخص پليد ۽ ڏوهاري هوندو اهو سفارش ۽ شفاعت جي گهر ڪندو.

فقرو: اگر قدرت قبول کردن، بجز خود الله گفتن و در شفاعت اميد وار بودن نامردگي، بيهودگي و عين کفراست. يعني قدرت کي قبول ڪرڻ پاڻ کانسواءِ ٻيو الله چوڻ ۽ شفاعت جي اميد رکڻ عين ڪفر ۽ بيهودگي آهي.

بقا باالله جي درجي وارا عاشق عارف سياڻي قيامت جي ڏينهن پاڻ رسول الله سان گڏجي گنهگارن جي شفاعت ڪندا.

الحديث: اَلشِيخُ فِي قَومِه كَ النَبِى فِي اُمَته. يعني ڪنهن بہ قوم ۾ عارف عاشق ائين آهي جيئن ڪو نبي پنهنجي امت ۾ هجي. عارف ان کي چئجي جنهنجو الله اثبات ٿيل هجي.

بيت

حَامِلُ العَرشِ عظيم ذوالجلال صاحبِ حال و وَجَدُ صاحب کمال.

اهي ذات ذوالجلال جي عرش عظيم کي کڻندڙ آهن. اهي وجد حال ۽ ڪماليت جا صاحب آهن.

عاشقان کردند طواف ذات حق، مي کنند برعرش و برنُهه طبق.

ذات حق ۽ عرش پر نون ئي طبقن جو طواف ٿا ڪن عاشق.

با رسول الله همراز اند آن، در همه حالت مکان تالا مکان.

رسول الله جا همراز آهن، هر حالت ۾ مڪان کان لامڪان تائين.

الفقر فخری حديث آن جناب، از برائی عارفان آمد خطاب.

رسول الله ﷺ جن جي حديث انهن عارفن لاءِ خطاب ۾ آئي آهي.

با محمد در شفاعت هم دهند، ياورانِ بی کسان و گمرهند.

حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ سان گڏجي بيواهن ۽ گمراهن جي شفاعت ۾ مدد ڪندا.

Scanned with CamScanner

چون اويسِ عارفِ آند ريمن، با محمد جنت خوليکن بی وطن.
اويس قرني جهڙا يمن ۾ عارف، عادتون مصطفائي هُيس توڙي پرديسي هو.

زان سبب فرمود محمد مصطفیٰ ﷺ، در شفاعت همره اويس را.
ان ڪري سرڪار اويس کي شفاعت ۾ همراهہ فرمايو آهي.

زانکه بيخود فانی فی الله بود، هستيش نابود حق آگاهه بود.
هو بيخود هو ۽ الله ۾ فنا ڪاڏل هئس. هستي ناس هئي ۽ حق کان باخبر هو.

از اويس نام ماندہ در جهان، ليکه بود دائم اندر لامکان.
دنيا ۾ اويس جي نالي رهيل هو مگر هيو هميشه لامڪان ۾ رهندو هو.

بود سلمانِ اول آتش پرست، گشت مسلمان اهل بيت وحق پرست.
حضرت سلمان فارسي اڳ ۾ باهہ جو پوڄاري هيو. پوءِ مسلماني ۽ حق پرستيءَ سبب اهلبيتن مان ٿي ويو.

گشت سيد در جماعت سروران، سيد وعارف شدہ فخرِ جهان.
سيدن جي ٽولي ۾ سيد ٿي ويو. سيد ۽ عارف ٿي جهان جو فخر ٿي ويو.

هر که عاشق شد جمالِ ذات را، اوست سيد جمله موجودات را.
جيڪو الله جي ذاتي حسن جو عاشق ٿيو اهو ئي ساري ڪائنات جو سيد آهي.

حضرت رسول الله ﷺ وري وري حضرت اويس قرنيءَ کي ياد ڪري تعريف ڪندا هئا. هر وقت فرمائيندا هئا تہ اِني لِوَجهِ نَفَسِ الرّحمان من طرف اليَمَنُ. يعني مون کي خدا جي دم جي خوشبوءِ يمن جي طرف کان ٿي اچي. هوڏانهن اويس جو اهو حال هو جو ڏاچون چاريندو هو ۽ اڻ پڙهيل هو. ڪوبہ هنر ڪونہ هُيس. پر لدني علم جو ماهر عاشق عارف فنا في الله جي درجي جو صاحب هو ۽ بقا باالله جي درجي وارو هو. ان ڪري رسول الله پنهنجو جُبو پهرڻ وارو ۽ ڪمبل ۽ عصا وفات ڪرڻ کان پوءِ اويس ڏانهن موڪلڻ جو حڪم فرمايو هو ۽ ڪيس چورائي موڪليو هئائون تہ منهنجي امت جي پارت هجئي. جنهن تي حضرت اويس نياپي واري کي چيو تہ بني خزرجَ جي قبيلي

جون جيڪي ردون آهن انهن جي وارن جيترا گنهگار مسلمان الله وٽان آءُ ڇڏائيندس.

ڏسو تہ حضرت رسول الله ﷺ ظاهر ۾ اتن چاريندڙ اويس قرني تي ڪيڏو ڪرم فرمايو. سبب اهو هو جو هو جسم مان نڪتل هو. معراج ڪيل هُيس. اڄ بہ جيڪو ذڪر اسم اعظم وسيلي معراج کي پهچندو. اهو قيامت جي ڏينهن حضرت رسول الله ﷺ سان گڏجي شفاعت ڪندو.

جنهن بہ الله اثبات ڪيو سو اويس آهي نہ رڳو هو هڪ اويس هو. خالق اڪبر اڄ بہ اويس پيدا ڪري سگهي ٿو. اڄ ڪو ڪراڙو تہ ڪونہ ٿيو آهي. ڪُل يومِ هو في شان. روز بروز ان جو شان نئون آهي. يُحي وَيُميتُ آهي. مارڻ خواه جيارڻ وارو قاعدو بہ ساڳيو اٿس، تہ پاڻ بہ اهو ئي ساڳيو آهي. جيڪڏهن دنيا جي وهنوار يعني موت ۽ زندگي ۾ ڪا تبديلي اچي ها تہ ڪراڙو چئجي ها.

پيو تہ ظاهري نبوت بند آهي. ڇو جو الله جي جُهڳي ۾ دين محمدي کان سواءِ ٻيو دين اصل ڪونہ آهي. فقيرن کي الله جي جهڳي جي پوري خبر آهي. هن دين کانپوءِ ٻيو ڪو بہ دين ٿيڻو ئي ڪونهي. الله جي گهر ۾ جيڪو تحفہ رکيل هو سو حضرت رسول ڪريم جن کي عطا ڪيائين.

رسول الله ﷺ جن جو فيض اڄ تائين هلندو پيو اچي. ان جي لاءِ عاشق عارف بقا باالله جي درجي وارا مقرر ٿيل آهن. جيڪي محمدي دين کي هلائيندا ٿا اچن.

فنا في الرسول جي درجي وارو عاشق عارف ٿيڻ ڪو سولو ڪونهي. جڏهن آدم اسم اعظم وسيلي جيئري ئي جسم مان نڪرندو سو ئي جبروت ۾ ويندو ۽ ان درجي تي پهچندو. جتان عاشق احد مان احمد ٿي آيو آهي. جبروت جبرئيل جي رهڻ جي جاءِ آهي. فقير عارف جبروت ۾ ساڳيو رسول خدا تي پوندو آهي. لولاڪ جو ڇٽ پائيندو آهي. سلطان باهو ٿو چوي تہ

"ڇٽ لولاڪي سر تي آيا،
مئن تان اِٿان باهو نام ڌرايا."

فنا في الرسول ڪانپوءِ فقير فنا في الله جي الوهيت ۾ من خدايم جا نعرا هڻي ٿو سگهي. ساڳيو الله تي پوي ٿو.

ماڻهو ڪهڙا نادان آهن. جو پيوندي پير بہ ساڳي تي پوي ٿي. ايسر مهاديو جو مَنڊُ بلائن جي زهر ۾ اثر کي هٽائي ٿو سگهي نانگ جو وات بہ ان منڊ سان بند ٿي وڃي ٿو. باقي افسوس جو جيڪو اسم اعظم رسول الله ﷺ جسم وڃائڻ لاءِ ڏسيو آهي سو ايسر مهاديو جي منڊ کان بہ گهٽ آهي! جو ان جو منڊ بہ اچا هلي ٿو باقي رسول الله جو فيض بند ٿي ويو آهي؟

هي ذڪر الاهي بہ نفس لاءِ منڊ آهي. جنهن کي رسول الله ﷺ جن جاري ڪيو آهي. جيڪو بہ وذڪر ربڪ في نفسڪ ڪمائيندو تہ ان کي اها منزل ملندي. جيڪي اهو ذڪر نہ ٿا ڪمائين اهي نفس ۽ شيطان خواه شهوت جا تابع آهن نہ الله جا. انئي پهر شهوت پرستيءَ ۾ ٿا گذارين. تن کي هي عظيم ملڪ حاصل نہ ٿيندو. معنوي معراج ڪو سٺرو آهي ڇا. معنوي معراج ان کي حاصل ٿيندو جيڪو جسم اسم سان جلائيندو. پهريائين ان واڳون نفس جي وات مان نڪرندو. پوءِ اهي نَوَ آسمان ان لاءِ نَوَ ڪون آهن. ان ڪانسواءِ هزار ورهيه نمازون ۽ قرآن پڙهي تہ بہ عشق جي بوءِ بہ نہ پوندس. نہ وري عشق جي ملڪ جي خبر پوندس. ڇو جو هن مَن عَرفَ وارو رستو تہ ورتوئي ڪونہ. طالب بہ فنا في الله جي درجي واري عارف جا سڏرندا. بي حاصل جا طالب بہ چٽ تہ پاڻ بہ چٽ.

جيڪڏهن قرآن پڙهڻ ۽ نمازون قبول پيس تہ بہ آسماني چڪلي وارين رنن جي بوءِ ايندس. سو بہ جيڪڏهن محبت ۽ پاڪائي سان پڙهيو تہ. دل وارو ڪلمون ڪم جو آهي. زباني ڪلمہ مان ڪجهہ بہ ڪونہ ٿيندس. زباني ڪلمون ماڻٽن کان سکيائون. رسول الله ﷺ جي هٿئون سکن ها تہ حقي مسلمان ٿين ها.

فنا في الله ۽ بقا باالله واري عارف هٿان وحدانيت جي ذڪر جو رستو پڇي الله جي طرف هلڻ گويا رسول الله جي هٿئون ڪلمون پڙهڻ آهي. جنهن سان طالب معراج جي حد تائين پهچندو آهي. موليٰ جي ملڪ ۾ جو ڪٿي سو ڪائي.

Scanned with CamScanner

قَالَ لَايَنَالُ عَهۡدِي الظّٰلِمِيۡنَ، يعني ظالمن لاءِ اهو وعدو نہ آهي.

عشق جو رستو ۽ فقير لڳڻ ۽ ويامڻ نہ آهي. جيڪڏهن لڳڻ ۽ ويامڻ سان فيض هٿ اچي ها تہ سيدن ۽ پيرن کي هٿ اچي ها. پير سيد اهو رستو ڇڏي لذتن کي چنبڙي ويا. تڏهن انهن کان اهو حق وڃائجي ويو.

هاڻي فقير من عرف نفسه فقد عرف ربه جنهن پاڻ سڃاتو تنهن الله سڃاتو. توڙي ڪنهن جا ابا ڏاڏا فقير هجن مگر پوين نفس کي نہ سڃاتو تہ فقير نہ چئبا. اهي پيوندي ٻير جو ڪوڪڙو آهن. ڇو تہ اهو پوکبو تہ سنڌي ٻير ٿيندي. پيوندي ٻير جي اک ۾ اثر هوندو آهي. ڪوڪڙي ۾ ڪوبہ اثر ڪونہ هوندو آهي.

عاشق جو ذڪر الاهي ذَسِرُّ معرفت جي اک آهي. اها اک جنهن کي لڳي سو پيوند ٿيندو. شهوت جو ٻج بہ ڪوڪڙو آهي جنهن مان سوڌ ۽ ساڳيو نہ ٿيندو.

سيد جي ذات نہ آهي. جيڪو الله تي عاشق ٿيو سو سيد ٿيو. سيد جي معنيٰ آهي سڄي موجودات جو سردار. جيڪو دنيا جي ڪمن ڪارن تي عاشق ۽ غرق آهي سو سيد نہ آهي مگر اهو دنيا جو ڪتو آهي. رسول الله جو فرمان آهي تہ اَلدُّنيَا جيفةٌ وَ طَالِبُهَا كِلاَبٌ، يعني دنيا ڍونڍ آهي ان جا ڳوليندڙ ڪتا آهن. حضرت رسول الله حضرت سلمان کي ڇو اهلبيتن ۾ داخل ڪيو ۽ ڪيس سيد شمار ڪيو. حالانڪ هو اڳ ۾ آتش پرست يعني باهہ جو پوڄاري هو.

اڄ بہ جيڪو دنيا ۽ شهوت جي باهہ کان آزاد ٿي الله جي طرف ذڪر اسم اعظم سان هلندو ۽ گم ٿيندو سو مسلمان پارس وانگر سيد آهي.

بيت

هر که عاشق شد به ذکر ذات حق، اوست سید در زمین و در فلک.

جيڪو ذات حق جي ذڪر تي عاشق ٿيو اهوئي آسمانن ۽ زمين تي سيد آهي.

هر که بر دنیا ست عاشق شد لعین همچون قارون رفت در قهر زمین.

جيڪو دنيا تي عاشق ٿيو سو لعنتي ٿيو قارون وانگر اهو زمين جي ڪوهہ ۾ ويو.

Scanned with CamScanner

او سگِ مردار خوار است مدام، هر که بر دنیا است عاشق والسلام.
اهو سدائين حرام کائڻو ڪتو آهي. دنيا جي عاشق جو اهو حال آهي.

قطره چون در بحر می افتادئا، عین دریا گفتن او را شد روا.
ڦڙو جڏهن درياهه ۾ ٽا اڇليو تہ پوءِ ان کي درياهه چوڻ جائز آهي.

چونکه قطره گم شده دریاه شده، عین بحرِ موج شُده بیغم شده.
جڏهن ڦڙو گم ٿيو تہ درياهه ٿيو موج ڪندڙ ساڳيو درياهہ ٿي پيو.

قطره را هرگزنه بینی رخ‌نما، چونکه قطره از سراپا شد فنا.
اتي قطرو ظاهر ئي ڪونہ هوندو. ڇو جو ڦڙو مڪمل فنا ٿي ويو.

قطره هرگز کئی بیابی اندر او، کُلَّ شَیءٍ هَالِکٌ اِلَّا وَجهُهٗ.
ڦڙو ان مان ڪڏهن بہ لهي نہ سگهندؤ ان جي ذات ڪانسواءِ هر هڪ شيءِ هلاک ٿيندي آهي.

موحد اهو آهي جيڪو پنهنجي وجودي هستي کي ذات ذوالجلال جي ذاتي هستي ۾ پرواني وانگر ساڙي عين شمع بنجي پوي. اَلعِشقُ نارٌ وَ يُحرِقُ مَاسَوا المحبُوبُ. يعني عشق باهہ آهي جيڪا الله ڪانسواءِ ٻي هر شيءِ کي ساڙي ڇڏيندي آهي. عبديت جي وهمن ۽ صفاتي هستي کي ذاتي شمع ۾ پرواني وانگر ساڙيو هجيس. ان جي پنهنجي هستي جو نالو نيشان نہ رهيو هجي. ملان ۽ مفتي قاضي هر روز پنهنجي هستي نفساني کي پاليندا خوش ڪندا ٿا رهن. علم مان رڳو پاڻ کي پلو ڇاڻن سڪيا، پيو سارو جهان خبيث ٿا سمجهن.

بيت

علم ظاهر جو پڙهي ٿئي تو ملان هر طرف کان تو ڏسي شيطان عيان.
تو پڙهي لاحول هردم هرطرف. علم مان حاصل ڪيائين هي شرف.
علم مان حق جي ڏسڻ کئون چشم بند. ورد لاحولي ۽ هستي ڪيئين بلند.
نظر عالم جي قبر تائين ٿي پوي. عاشقن جي ديد عرشن کان ٽپي.
زاهدن ملن جو آهي هي سفر. قبر کان پرتي ناهي تن جو گذر.
آ ملان سيارو ارضي روز شب. آسمانن طرف نٿو ٿئي منقلب.
پائي لنگ و روح ان جو بي ذکر. محمدي معراج کان هو بي خبر.

يعني ملان جو روح ذڪر ڪانسواءِ منڊو ٿيندو آهي.

عشق جي عالم جڏهن لدني علم جو امتحان فنا في الشيخ واري ملڪوت جي منزل ۾ حوض ڪوثر جي ساقي اڳيان پاس ڪيو ۽ جسم وارو پاليل ڏڳو اتي وڃي ڪهائي قربان ڪيائين. ان جو پوءِ غير ويو ۽ وڃي ذات رهي. جيڪا هميشه حيات هوندي. پوءِ ان جي حد فاينما تولو فثم وجه الله آهي. پوءِ اهو جاڏي نهاريندو تہ ان طرف کان الله کي پيو ڏسندو. سيني چئني مڪانن ۾ ساري عمر الله پيو ڏسندو. اهو ديدار قيامت تائين بند ڪونہ ٿيندس. جيئن بادشاهہ ڪنهن کي جاگير بخشي ۽ قيامت تائين واپس نہ ڪريس. جيئن بقار جو علائقو شاهہ جهان بادشاهہ سيدن کي جاگير طور ڏنو هو. اها جاگير اڄ تائين قائم آهي ۽ کسڻ وارن تي لعنت لکي ڇڏيائين.

ان طرح جنهن فقير کي ان اعظم ملڪ جو ديدار عطا ٿيو تہ پوءِ عشق جو بادشاهہ نفس ۽ شيطان کي کسڻ کان لعنت لکي ڇڏيندو. ان ڪري اهي بہ فقير کان اها عشق جي لقاءَ جي جاگير کسي ڪونہ سگهندا. نفس ۽ شيطان بہ ذات ذوالجلال جي قبضہ ۾ آهن. فقير عاشق کي جيڪو ملڪ جاگير ۾ مليو ان جي حَدُنِ جا نالا هي آهن. (1) ملڪوت. (2) جبروت (3) لاهوت (4) باهوت (5) هاهوت (6) لامڪان. جيستائين فقير هن خاڪي جسم ۾ هوندو تيستائين سندس عروج نزول يعني اچڻ وڃڻ انهن ملڪن ۾ پيو ٿيندس. اچڻ وڃڻ بہ جاڳندي پيو اکئين ڏسندو. جنهن وقت بہ خيال ڪندو تہ ات بيٺو هوندو. جنهن بہ ساهواري شيءِ کي ڏسندو تہ صاف طرح سان الله پيو ڏسندو. جيڪڏهن نفساني نظر سان ڏسندو تہ ظاهري نفساني جسم پيو ڏسندو.

بيت

عارف عالم لدني علم جو تاجون هر طرف کان حق ڏسي تو در نظر.
عشق جو عالم جڏهن ٿئي باخبر. عرش اعظم جو ڪري سالڪ سفر.
فاينما تولو فثم وجه الله کي دمبدم عاشق ڏسي الله کي.
ملڪ سڀ ملڪوت ۽ جبروت جو تو ٿئي عليين مڪان لاهوت جو عيان
محمدي معراج سان ٿئي سرفراز آه عاشق لامڪاني شاهباز.

Scanned with CamScanner

الفقرلا احتياج الا الله، واقفِ حق راز مخفي بارگاه.
مَکِ جو پرواز ڇا شهبازَ جو، چپ ۾ عنقيٰ ۾ فرق پرواز جو.
سير چپ جو آه ويراني زمين، سير عنقا ۾ فرق پرواز جو.
مک جا اڏري سگهي شهباز سان سير بيحد عرش اعظم جي پريان
مک جو آهي سير مانيءَ جي مٿان جا ٿي کائي ڪورمون يا خاص طعام.

فقير جي توحيدي صحبت ۾ فيض مان هزارين فقير ۾ فيض وارا ٿي وڃن ٿا. جن مان ڪي بقا باالله جي درجي تائين پهچن. لدني علم جي عالم عارف جي نظر ڪيميا جهڙي آهي. جيڪا خاڪ مان خدا ڪري وجهي.

ڪيمياگر ڪرتا هي هَس ڪو طلا.
فقر ڪرتا خاڪ ڪو اعظم خدا.

ڪيمياگر چانديءَ جي هَس کي سُونُ ڪري ٿو وجهي، مگر فقير اهڙو اڪثير آهي. جيڪو خاڪ کي خدا ٿو ڪري وجهي. ظاهر جي عالم جي صحبت جو اثر ڪونہ ٿو پوي. سندس عزيز قريبلوفر چورزاني ٿين ٿا. پاڻ عالم سڳورا صلواة جو لک پڙهي پنجن روپين تي وڪڻن يا ڪنهن ڪُپڙي تي شوڪاري منهن بند ڪري ڏين ۽ وتندڙ اها ڪپڙي ڪٽي وڃي گهر ۾ کولي تہ مانَ برڪت پوي.
اڪثر ڪري کُهڙن جا عالم صلواة جو لک پڙهي ڪنهن طمع تي ماڻهن کي بخشي ڇڏيندا هئا. عام ملا ختمي جماڻي تي قرآن ڏاڍيان پڙهي ختمون ڏين تہ جيئن ماڻهو اڳتي بيا بہ کين ختم لاءِ وٺي وڃن. ۽ اهو سڄو ئي قرآن هڪ ڏِوَ تي وڪٽي ڇڏين. پنهنجي قبر محشر لاءِ ڪجهہ بہ بچائي ڪونہ رکن. پوءِ جڏهن دنيا مان وڃن تہ مٿئون ڦهڪو ڦهڪاٽي شروع ٿي وڃين. جڏهن منڪر نڪير سندن اعمالنامون کين ڏيکاريَ. جنهن ۾ ڪارا اکر بديءَ جا ۽ ڳاڙها اکر نيڪيءَ جا هوندا آهن. ان نقشہ کي ان وقت کوليو ويندو آهي جنهن مهل ڪانڌي ميت کي قبر ۾ پوري پاڻ گهر ويندا آهن. پوءِ جن جو اهڙو اعمال نامون هجي يا جن الله گم ڪري پاڻ اثبات ڪيو. انهن لاءِ سرڪار منڪر نڪير

ڪي انهن تي بچ ڪرائيندي آهي. پوءِ انهن سان واويل ۽ عذاب شروع ٿيندو آهي.

هڪڙو عالم مولوي ۽ حاجي اسان جو سنگتي هو. بي حد شريعتي ۽ نمازي به اهڙو هو جو وقت به قضا نه ڪيو هئائين. روزن جو وري اهڙو پابند هو جو اونهاري جي موسم ۾ لابارو ڪندي به روزو نه گسائنيدو هو. مگر هن کي هڪ دعا هئي جو مُردن کي تڙ ڏياري انهن جا ڪپڙا ڪٽي پاڻ پائيندو هو اگر ڪو هن جي غير موجودگيءَ ۾ ڪنهن ٻئي ملان ڪپڙا ڪنيا ته ان تي ڪيس ڪري ان کان به اهي ڪپڙا واپس ڪرائي پاڻ پائيندو هو. يا ڪاٺونس ڪپڙن جا پئسا ڀرائي وٺندو هو. ٻيو ته حضرت امام حسين عليه السلام جي غم ۽ ماتم جي سخت خلاف هو. حضرت امام علي عليه السلام ۽ حضرت امام جعفر صادق جي برخلاف ۽ منڪر هو. ختمن جماڻن ۽ مانين جو ڏاڍو شوقين هو. عمر ائين گذريس.

سندس مرڻ جي حقيقت هن طرح آهي ته ٻيپهريءَ وقت مري ويو. سندس مائٽياڻيون ۽ نياڻيون پٽڻ ۽ پار ڪيڻ لڳيون ته حاجي صاحب مولوي ڏاڍو ڀلارو نيڪ بخت نمازي هو. چورن پال هو انهن پارن ڪيڻ وقت يڪدم ڏڪي اٿي ويٺو. پاڻ پٽڻ وارين عورتن کي سمجهائي چوڻ لڳو ته ائين نه پٽيو. هيئن چئو ته حاجي ڪونه هو مڪي ڪونه ويو هو. مگر گنگا ويو هو. رنن زالن جا حق ڪائيندو هو ۽ يتيم ڦريندو هو. مسلمان هوئي ڪونه مگر واٺيه هو. رنن جڏهن ملان جي واتان اهي لفظ ٻڌا ته عبرت ۾ اچي ويون. مرد به حيرت ۾ اچي ويا. يعني جڏهن با طني ۽ سچ واري زبان ڪليس ته سرڪار الاهي عام ماڻهن جي عبرت لاءِ ۽ هدايت لاءِ هن کان زوريءَ چورايو. ائين چئي مولوي مري ويو. آخرڪار ٻيپهري کان وٺي اڌ رات تائين مٿس مري وجڻ ۽ جيئري ٿيڻ جي حالت هلندي رهي. هر هر پٽيون ٻڌنس ۽ ڇوڙنس پيا. سرڪار الاهي جي طرفان سندس اها حالت ڏسي سندس سڀ مائٽ ڇڏي ڀڄي ويا. اڌ رات ڪانپوءِ سچيءَ طرح مري ويو. پوءِ وڃي دفن ڪيائونس.

Scanned with CamScanner

هڪ دفعي هن جي قبرستان کان اڌ ميل ڪن پري اسان جو گذر ٿيو. اسان کي پري کان هن جي روح ڏسڻ جو خيال ٿيو پري کان ڏٺوسين ته ان جو روح ٻنهي سندس قبر تي صفا اگهاڙو ويٺو هو. جان تي ڪاٻه اگڙي ڪانه هيس. آخر هلي اچي سندس قبر تي پهتاسين.

ته ٻه ساڳي طرح ڏٺوسين. اسان هندن جي مسڻن ۾ هندن جا ڪيترائي روح ڏٺا ته انهن کي ٻه پوشاڪ ڏسڻ ۾ آئي. مگر هن مسلمان مولوي ۽ حاجي صاحب کي ڪاٻه پوشاڪ نه ڏٺي سين. هندن، مسلمانن، يهودين ۽ فرنگين کي ٻه پوشاڪ مليل آهي. اجا ٻه ڏٺوسي ته عرش اعظم تان آسمان هيٺان مولوي جي قبر تي دم دم اچي ٿي ڪريا. جيڪي ٻاهه جهڙا هئا. انهن اُلن لڳڻ وقت حاجي صاحب جهنم اسود ۾ وارد پي ٿيو. جهڙي طرح سڪي ڪاٺي پاڻيءَ ۾ اُيي ڪري زور سان پاڻيءَ ۾ اڇلبي آهي ته يڪدم ٻاهر نڪري ايندي آهي. اهڙي طرح مولوي جي اچ وڃ لڳي پيئي هئي. ڪاٺونس پوشاڪ هن ڪري ڪسيل هئي. جو لالچ تي ماڻهن جي اگهڙ ڏسندو هو. ان ڪري سرڪار الاهي کيس اگهاڙو ڪري بيهاريو هو. هن جي عبادت نماز و روزا ۽ حج وغيره موليٰ علي عليہ السلام جي بغض هئڻ ڪري ناقبول ٿيا.

اسان جي امت مسلمه ۾ حضرت علي عليہ السلام جو مرتبو حضرت رسول ڪريم جن ظاهر ظهور ٻڌايو ته مَن کُنتُ مولاہ فَهٰذا علی مولاهُ، اللهُم وَالِ مَن وَالاہ، وَعَادِمَن عَادَاهُ، دَمك دمی و روحك روحی و جسمك جسمی، انا وعلی من نور واحد.

يعني، جنهن جنهن جو مان (رسول) آقا ۽ موليٰ آهيان، هي علي ان جو موليٰ ۽ آقا آهي. اي پالڻهار محبت ڪر ان سان جيڪو علي عليہ السلام سان محبت ڪري ۽ دشمني ڪر ان سان جيڪو علي عليہ السلام سان دشمني ۽ بغض رکي. اي علي تنهنجو روح منهنجو روح، تنهنجو ساهه منهنجو ساهه. تنهنجو جسم منهنجو جسم آهي، اي علي عليہ السلام توهين ۽ آءُ هڪ نور جي پيدائش آهيون. هيءَ باطني علم جي ۽ لدني علم جي ڳالهه آهي. هن ۾ ڪوبه ڪوڙيا حسد ڪونه آهي.

Scanned with CamScanner

چو تہ باطن تي ڪوڙ هڻڻ سخت خراب آهي: ان ۾ جي ڪوڙ هجي تہ لعنت الله علي الڪاذبين. ڪوڙن سان اهو وعدو آهي.

جزوي عقل ۽ ڪل عقل. الله ڪانسواءِ ٻيو سڀ ڪجهہ چاهڻ سڌ آهي. بهشت حوران قصوران گهرڻ عقبيٰ جي طلب يا دنيا جي ڪابہ شيءِ گهرڻ سان سڀ نفساني عقل جو ڪم آهي. جزوي عقل پورهيت يعني ڪسبي آهي جيڪو مائٽن ۽ استادن جو سيکاريل آهي ليڪي چوڪي وارو سکڻو عقل آهي. الله ڪانسواءِ جيڪو بہ عقل آهي سو تابعدار آهي ۽ جزوي عقل آهي، جيڪو مائٽن جي ڪيل ڪمن جي پيروي پيا ڪن. ان جزوي عقل کي زاغ يعني ڪانءُ بہ چئبو آهي. جيئن ڪانءُ جي نظر ڪاڏي ۽ فائدي واري شيءِ تي هوندي آهي. قدرتي قانون سان جڏهن جزوي عقل جا ظاهري ڪنپ يعني دم پورا ٿيندا آهن تہ جيئن ڪانوَ جو پڇ پٽِي ڪوڪوڪبي آهي تہ ڪانون جاهُل حشر تي ويندا آهن. اهو پڇ پٽيل ڪانءُ بہ سنگت سان گڏ پيو دانهون ڪندو آهي تہ اهو پڇ مان هُيس جيڪو هاڻي مري پيو آهيان. ان طرح آدمي جو جسم بہ ڪانءُ جي پڇ وانگر آهي جيڪو پٽجي پيو. پوءِ اهو آدمي مثل بہ پڇ پٽيل ڪانوَ وانگر هي بہ مٽن مائٽن سان گڏ روئيندو پٽيندو آهي. ڪٿ تي اهو پڇ پيو هوندو ۽ روح پيرانڊي ڪان هٽ وجهون روئيندو ويندو ۽ چوندو ويندو تہ اهو مان آهيان. چو تہ مان بہ هن ڪانءُ عقل سان همرنگ ٿي ويو هُيس. ڪانوَ جي پڇ وانگر روح بہ پاڻ کي مثل پيو سمجهندو چو تہ سڄي ڄمار روح بہ هن بوتي جي قيد ۾ رهيو. ٻاهر نہ نڪتو. محمدي معراج ڪونہ ڪيائين. و نحن اقرب وارو الله جيڪو هن ۾ موجود هو ان کي ڪونہ سڃاتو هٿائين. جيڪڏهن سڃاڻن ها تہ ٻئي الله جي گهرئي ڪونہ ڪن ها، نہ سڃاڻڻ جي ڪري هنن پاڻ کي مثل سمجهيو ۽ سموري حياتي گنوائي ڇڏيائون.

حضرت مولىٰ علي عليہ السلام جزوي عقل ۽ ڪلي عقل لاءِ فرمايو آهي تہ

رايتُ العَقلُ عَقلَين. مَطبُوع وَ مَسمُوع، لَم يَنفَعُ مَسمُوع اِذالَم يَكُ مَطبوع

يعني مون ڏٺو تہ عقل جا ٻہ قسم آهن. (1) جزوي عقل (2) ڪلي عقل.

جيستائين ڪلي عقل حاصل نٿو ٿئي تيستائين جزوي عقل ڪوبہ فائدو ڪونہ ڏيندو.

بيت

سچ فرمايو آهي سلطان دين، شهسوارِ مرتضيٰ عالم يقين.
عقل جزوي ۽ ڪلي کي ڪيائين جدا، تاجدارِ انبياءَ و اولياءَ.
عقل سِڪتو پڻ وارو بي اثر، ليڪيائين ان کي بي سودو بي خبر.
عقل طبعي ڪل عقل زاغ البصر، نور توحيدي آهي ڪلي نظر.
عقل ڪلي آهہ درياه بيڪران، عقل ذاتي شاهہ اعظم لا مڪان.
عقل جزوي ڇا نلي درياه جي. جاجزو آهي ڪلي درياهہ جي.
موجع طغياني نلي کهڙي ڪري شهر پوڙهہ جو قلم ڪيئن ٿي ڏري

اهو سڪتو ۽ پڻ وارو عقل جيئن شهرن ۾ واٽر سپلاءِ وارو پاڻي جون نليون هونديون آهن. انهن نلين ۾ بہ پاڻي درياه جو هوندو آهي. مگر نليءَ جي پاڻيءَ کي درياهہ واري طاقت نہ هوندي آهي. ڪلي عقل درياهہ آهي. جزوي عقل نلي آهي اهو فقط نفس جي خدمت لاءِ آهي بس. جيڪڏهن اهو درياه وارو آيل پاڻي نليءَ مان همٿ ڪري موٽي درياه ۾ وڃي پوي تہ اهو بہ ڪڙڪا ۽ ڪُنَ ڪندو. ڪپرن ۾ پيڙون ڏيندو. پوءِ اهو جزوي عقل بہ ڪل عقل سان ملي ڪل عقل ٿي پوندو. پر ان جزوي عقل کي رڳو کائڻ پيئڻ جي پئي آهي. ساري جهان جي خلق کي ان جزوي عقل روليو آهي. ان جي سوچ آهي تہ هتان ويندس ئي ڪونہ هي هتان وڃڻ باسي ئي ڪونہ ٿو. هتان جون نعمتون بہ بهشت آهن. انهن نعمتن جا مزا بہ جزوي عقل ماڻي ٿو. جزوي عقل جو وطن دوزخ آهي.ان هتان جا سڀ مزا ورتا آهن. تنهنڪري هنن بهشت وارين نعمتن کان جواب اٿس. ڪڏهن ڪڏهن آدمي کي خيال پوندا آهن تہ هن دنيا مان اهو ڪجهہ حاصل ڪري ونجي جيڪو اڄ تائين هٿ نہ آيو آهي.

آدمي لاءِ ضروري آهي حق جي طرف موٽي. الله جي عبادت ۽ ذڪر فڪر ڪري. ڇاڪاڻ تہ اسان جا ابا ڏاڏا بہ ڪمائي ڪمائي مري ويا

دنيا مان ڪجهہ بہ هٿ نہ آن. وَلَقَد جِئتُمُونَا فُرَادَ كَمَا خلقنا اول مَرَّةٍ وَ تَرَكتُم مَا خَو لَنا وَرَاءَ ظُهُورِ كُم. ترجمون اوهين اسان وٽ اڪيلا اڪيلا آيا جيئن اسان اوهان کي اڳ ۾ پيدا ڪيو هو ۽ جيڪي اسان اوهان کي ڏنو هو سو پنهنجي پٺيان ڇڏي آيا.

ان مان ظاهر آهي تہ آيا بہ اڪيلا آهيون تہ ويندا سون بہ اڪيلا. اهي خيال پيا پوندن. اها ڳُڻتي ڪل عقل واري حصي کي ٿيندي آهي. جزوي عقل عشق جو منڪر آهي ۽ حق کان بيخبر آهي. جزوي عقل الله جو بہ دشمن آهي جيئن ڪانءُ ڪمان سان نفرت رکندو آهي.

مثال حضرت رسول الله ﷺ جن بہ لڙاين ۾ پهلوانن کي ڪافرن ۽ مشرڪن جي مقابلہ لاءِ موڪليندا هئا. جيڪو جزوي عقل جو تابع آهي سو بہ خدا جو دشمن آهي. ان روح کي اندران ڪفر جو جٽيو ٻڌل آهي. پوءِ ظاهر ۾ ڪٽي حاجي مولوي قاضي پير مخدوم ڇو نہ هجي ۽ نمازي بہ هجي. آدمي جيستائين موتو قبل لن تموتو ٿي، ان جزوي عقل مان جند نٿو ڇڏائي. تيستائين هن کي نفس جي حيوانيت جو جٽيو ٻڌل آهي ۽ اهو محض مشرڪ آهي. اهڙا آدمي رسول خدا کي نہ الله کي هٿ دنيا ۾ يا قيامت ۾ ڏسي ڪونہ سگهندا. ڪوبہ ديدار ڪونہ ٿيندن.

مَن فِي هٰذِهٖ اَعمىٰ فَهُوَ فِي الاٰخِرَةِ اَعمىٰ، جيڪو هن دنيا ۾ ڪجهہ نہ ٿو ڏسي سو آخرت ۾ بہ ڪجهہ ڪين ڏسندو. "قرآن ڪريم". مثال جيئن خلق جي ميڙ ۾ ڪو آدمي ڏٺل هوندو تہ ان کي پري کان سڃاڻبو ۽ سندس ضرورت بہ ڏٺل پوري ڪندس. اڻ ڏٺل اڻ واقف ڪنهين ڪم نہ ايندس. اهڙي طرح قيامت جي ڏينهن ايڏي وڏي هجوم ۾ جتي نبيءَ ۽ مرسل ۽ امام وڏي شان ۽ شوڪت سان بيٺا هوندا. پوءِ هٿ جنهن الله ۽ رسول الله کي نہ ڏٺو هوندو تہ اهو اتي ڪيئن سڃاڻندو. اهڙي هل هجوم ۾ ڪو ڏٺل هوندس تہ وچي پاند لڳندس. مگر اڻ ڏٺل کان لڇي پيو ٿيندو. پنهنجو اعمال نامون ڏسي شرم کان کهڙي منٿ ڪندو. منهن لڳي نہ سگهندو.

ان جزوي عقل جي هڪ اڪئين ڏٺي ڳالهہ آهي تہ اسان جي ڳوٺ ۾

هڪ هندو رهندو هو سندس نالو اُڌو هو. هو مري ويو پوءِ هن کي مائٽ تنيءَ تي مسڻ ڏانهن کڻي تي ويا. علي بخش ڊکڻ اسان وٽ ويٺو هو. واڻيا ميت سان ”رام رام سنگ هي“ چوندا تي ويا. ان ڊکڻ اسان کان پڇيو تہ هن واڻيہ جو ڪهڙو حال آهي. جنهن تي فقير چيس تہ ويجهو تي. هو ويجهو ٿيو تہ فقير سندس سيني تي هٿ گهمايو تہ متان ڏسي ڊجي ويجي. پوءِ فقير چيس تہ واڻيہ جي تنيءَ جي پيراندي‍ءَ طرف نهار. هن ڏٺو تہ برابر اهو واڻيو متي اگهاڙو ڌوتيءَ جي لانگ گهلبي تي ويس ۾ هئي هٿ تنيءَ جي ٻانهينءَ ۾ اٽس ۾ بابا ڙي بابا ڪيون ٿو پٽي. اهو سڀ ڪجهہ ان علي بخش ڊکڻ اکين سان ڏٺو. اهو ڊکڻ اهڙو اسرار ڏسي حيران ٿي ويو ۽ فقير کان حق جو رستو پڇيائين. پوءِ باقي عمر محبت الاهي ۾ گذاريائين. آخر پنجين ڇهين سال گذاري ويو ۽ بلڪ هوشياريءَ سان دم پرواز ٿيس.

ڪوبہ آدمي جيستائين حق ۾ فنا نہ ٿو ٿئي تيستائين اهو حقيقي مسلمان نہ آهي. ڪوبہ امير هجي يا بادشاهہ ڪيڏو بہ داناءُ هجي تہ بہ سمجهو تہ فنا نہ ٿيو آهي. جزوي عقل جي ٻانڌاڻ ۾ ٻڌو پيو آهي. سمجهو تہ اهو نادان آهي. چو تہ هو توحيد جي حال جو منڪر ۽ لذتن جو قائل آهي. چو تہ فقيري ۾ ٻک ڏک ۽ تڪليفون آهن. ڪلي عقل اهو آهي جنهن کي سڪ پيدا ٿئي تہ مان الله ڏسان. پوءِ جستجو ڪري ۽ عارفن جي صحبت شوق سان ٻڌي، ڪنهن ڪامل عارف کان حق جو رستو پڇي. اسم اعظم ڪمائي يدخلون في دين الله وارو دڳ هٿ ڪري. ڪلي عقل جا اثر اهي آهن ڪلي عقل واري کي دنيا ۽ دنيا جي لذتن مان ڊونڊ جهڙي بدبوءِ ۽ نفرت ايندي آهي ان ڪري هو انهن سيني ڳالهين کان پري پيو ڀڄندو.

بيت

پشت پا زن تخت کيکاؤس را، سر به ده از کف مَرده ناموس را.

ڪيڪائوس جي تخت کي بہ ٺڏوهڻ سر تريءَ تي رک مگر ناموس نہ ڇڏ.

کل عقل شاهه است ما زاغ البصر، عقل جزوی میکند هر سو نظر.

ڪل عقل بادشاهہ آهي ان جون اکيون تيز آهن، جزوي عقل واڙن وانگر هيڏي هوڏي ٿو نهاري.

کل عقل نور است نورِ لامکان، عقل جزوی منکرِ حق را بدان.
ڪلي عقل لامڪان جو نورِ آهي، جزوي عقل حق جو منڪر آهي.

عقل کل باران است ابرِ آسمان، عقل جزوی آب گندہ نادان دان.
ڪل عقل آسماني ڪڪر جو پاڪ پاڻي آهي، جزوي عقل بيٺل ۽ ڪنو پاڻي آهي.

عقل کلی کرسی حق را بدان، که بر آن راکب شدہ شاہِ جهان.
ڪلي عقل کي حق جي ڪرسي سمجهه جوان تي بادشاهه جهان جو سوار آهي.

حضرت رسول الله ﷺ عقل جزوي کي ڪلي عقل کي پنهنجي حديث ۾ جدا ڪري ٻڌايو آهي.

اِنَّ اللهَ تَعالىٰ خَلَقَ المَلائِكَةَ رَكَّبَ فِيهِمُ العقلُ وَ خَلَقَ البَهَائِمُ رَكَّبَ فِيهِمُ الشهوَاتِ، وَ خَلَقَ الآدَمُ رَكَّبَ فِيهِمُ العَقلُ وَالشهواتِ فَمَن غلَبَتِ الشهواتِ عَلىٰ عَقلِهِ فَهُوَ اَدنىٰ مِنَ البَهائِم.

ترجمون: بيشڪ الله تبارڪ و تعاليٰ ملائڪن کي پيدا ڪيو تہ انهن کي صرف عقل ڏنائين ۽ جانورن کي پيدا ڪري انهن کي شهوت ڏنائين ۽ آدم کي پيدا ڪري انهن کي عقل ۽ شهوت ٻئي گڏ ڏنائين: پوءِ جنهن آدميءَ جي عقل تي شهوت غالب ٿي تہ اهو جانورن کان بہ مرتبہ ۾ گهٽ آهي. شهوت ۽ ڪائڻ پيئڻ جي سڌ جزوي عقل وارن حيوانن کي مليل آهي، جيڪو ان جو تابع ٿيو سو بہ حيوان آهي. ڪتو ڏسو جيڪو شهوت جي پويان ڦٽجي مارجي ٿو پوي.

آدمي ۾ اڌ حصو ملائڪ جو آهي ۽ اڌ حصو گڏهہ جو آهي. اگر آدميءَ ۾ ملائڪن واري ڪلي عقل زور ورتو تہ اهو آدمي ملائڪن کان بہ افضل آهي. جيڪڏهن جزوي عقل واري گڏهہ زور ورتو تہ اهو نسورو گڏهہ آهي. جيڪڏهن گڏهہ کي ٻڌي دسي وڌائين تہ اهو جبرئيل کان بہ وڌيڪ آهي.

بيت مثنوي

آدمی نصف ملائک نصف خر، قدرتِ یزدان دران کردہ اثر.
آدمي اڌ ملائڪ آهي ۽ اڌ گڏهہ آهي. خدا جي قدرت ان ۾ اهڙو اثر رکيو آهي.

Scanned with CamScanner

از بهائم شهوتش آميخته، از ملائك عقل دروى ريخته.
جانورن ۾ شهوت مليل آهي، ملائڪن کي عقل مليل آهي.

از ملائك اثرذكر ذوالجلال، از بهائم اثر شهوت راكمال.
ملائڪن کي ذوالجلال جي ذڪر جو اثر آهي، جانورن ۾ شهوت جي اثر جو ڪمال آهي.

از برائى امتحان اين كرده اند، لائق مردم كفر و دين كرده اند.
هي فقط امتحان لاءِ ڪيل آهي، ماڻهن کي دين ۽ ڪفر جي لائق ڪيو اٿن.

شهوتى نار است نورِ عقل كل، عقل كل را گيرتا يابى وصل.
شهوت باھ آهي ۽ ڪل عقل نور اٿئي. ڪل عقل هٿ ڪر تہ وصل کي لهين.

عقل كل را جبرئيل شد غلام، شاهه اعظم هست اين بس والسلام.
ڪلي عقل واري جو جبرئيل بہ خادم آهي، ڪلي عقل خود بس شاھ اعظم آهي.

گرشود غالب شهوت خر تمام، آدمى را در جهنم شد مقام.
جيڪڏهن شهوت غالب ٿيس تہ سمورو گڏھ آهي. ان آدميءَ جي جاءِ جهنم آهي.

علم اليقين ـ عين اليقين – حق اليقين

ٻڌل ۽ پڙهيل ڳالھ تي پڪو اعتبار ڪرڻ کي علم اليقين چئبو آهي. ٻيو تہ جيئن پري کان باھ جو ڪورو ٻرندڙ ۽ سندس دونهون ڏسجي ۽ پڪ سمجهي تہ اهو بہ علم اليقين آهي، روبرو وڃي ڏسجي تہ ان کي عين اليقين چئجي. پوءِ ٽپو ڏيئي باھ سان هم رنگ ٿي وڃجي تہ ان کي حق اليقين چئبو آهي.

جيستائين طالب ويساھ سان حق جي رستي سان هلي ٿو تيستائين علم اليقين آهي. پوءِ ذڪر سان هلندي خواب ۾ يا خيال ۾ مشاهدو ڏٺائين ۽ ان ملڪ جي خوشبوءِ آيس تہ پوءِ عين اليقين ٿيو. مثال جڏهن خستوري واري تاتاري هرڻ جو پيرو ڪٽبو آهي تہ ان کي بہ علم اليقين چئبو. پير ڪٽي جڏهن هرڻ کي اکين سان ڏٺائين عين اليقين ٿيو

Scanned with CamScanner

۽ جڏهن هرڻ کي ڪنڌ ۾ هٿ وجهي هٿ ڪندو تہ ان کي حق اليقين چئبو. ائين ذڪر الاهي بہ ان ڪٿورئي هرڻ جو پيرو آهي. جيڪو پير مرشد ڪڍائيندو آهي. پوءِ طالب اهو پيرو جهنگلن جبلن مان ڪڍندو وڃي نيٺ پهچندو. جهنگ ۽ جبل بکون ۽ اوجاڳا ڏها چاليها مجاهدا پرهيز ۽ مرشد ڏي پيادو پنڌ ڪري صحبت پڌرڻ آهي. جڏهن انهن جهنگلن مان لنگهي پار پيو ۽ ان ڪٿورئي هرڻ کي ديدين لاتائين تہ ان اکئين ڏسڻ کي عين اليقين چئبو آهي. پوءِ اهو جيڏانهن ڪيڏانهن هر طرف کان حق کي پيو ڏسندو. ان وقت فقير آسمان ڏانهن ڏسندو تہ وجد حال پوندس، پٿين جبلن مان وجه الله واري صورت پيو ڏسندو.

بيت

رفتنِ يڪ منزلِ برِبوءِ ناف، بهتراز صد منزل وحج و طواف.

ڪٿوري واري هرڻ جي پويان هڪ منزل هلڻ سوين حجن ۽ طوافن کان وڌيڪ آهي.

ديدنِ آهوئي معنيٰ اين بدان، بهتراز صد سال طاعت انس و جان.

هرڻ جي ڏسڻ جي معنيٰ هيءَ آهي، جو انسانن ۽ جنن جي سؤ سال عبادت کان وڌيڪ آهي.

آهوئي معنيٰ شده هفت آسمان ثم وجهه الله چون گيرد عيان.

هرڻ جي معنيٰ جو ملڪ ست آسمان آهن، پوءِ الله جي ذات پڌرتي ٿيندس.

ميکند ديدار او جان را فدا، از وجودِ خود بخود گردد جدا.

ان جو ديدار جان قربان ٿو ڪري، پنهنجي وجود مان پاڻ ٻاهر نڪري پوندو.

مطلب تہ اڄ ڪانہ ٿيندس. پورو هفتو اهو حال هوندس. هفتي کانپوءِ جسم مان نڪري جبروت مان لنگهي لاهوت جي منزل فنا في الله ۾ حق اليقين ٿيندو. منصور واري ملڪ ۾ من خدايم جو نعرو هڻندو. ملڪوت ۽ جبروت واري ملڪ ۾ فقير کي سڪ ٿيندي تہ اهو الله وارو ملڪ ڪٿي آهي. آخر بيخودي واري فنا في الله جي ملڪ ۾ هن کي تسلي ٿيندي يعني عين الله ٿي پوندو. ذڪر سان هلندي شهود

Scanned with CamScanner

واري ملڪ ۾ طالب کي بخار ٿيندو. جوش جي حالت هوندس، ڪنهن سان بہ نہ ڳالهائيندو. شهودن حاصل ٿيڻ سان هن کي حق جي طرفان شاهدي ملندي ۽ پڪ ٿيندس. پوءِ مشاهدن جي آسري تي پيو هلندو. ان کانپوءِ شهود بہ بس تي ويندس. تکو ذڪر ڪاهيندو تہ شهود بہ ٿيندس نہ تہ ڪونہ ٿيندس. ان وقت ۾ ذڪر جي ڊرائي کان طالب کي هوشياري ڪرڻ کپي. ڊري طالب کي معنيٰ جو ملڪ هٿ نہ ايندو.

پيرن بزرگن جي معرفت ۽ منزل سڃاڻڻ

جنهن بہ پير يا بزرگ جي ڪچهري ۾ وڃجي تہ پهريائين ماٺ ڪري ويهجي. اگر ڪچهريءَ ۾ الله جي اثباتيءَ جي ڳالهہ نڪري تہ ڄاڻجي تہ اتي الله آهي. جتي الله جي گفتار ڪانسواءِ ٻي گفتگو هلي تہ اتي پڪ ڄاڻو تہ نفس ۽ شيطان آهي. ڪي رند فقير بقا باالله جي درجي وارا جن توحيد جا هوڪا ڏنا تہ عام خلق انهن تي ڪفر جا الزام هڻي ڪيس ڪندي، اهڙا ماڻهو بہ آهن جيڪي فقير کي ڏسي لاحول ٿا پڙهن تہ فقير ڪافر تي ويو آهي ڪافر جي منهن پياسون. انهن کي فقير چوندو تہ اوهان اهڙا انڌا آهيو جو خود رسول الله اچي منهن پويَ تہ ان تي اعتبار نہ ڪندؤ.

الحديث: اِنَ اَولِيَائِی تَحتَ قِبَائِی، لَایَعرفُهم غيری.

يعني بيشڪ اولياءَ منهنجي قبا هيٺان لڪل آهن انهن کي مون ڪانسواءِ ڪوبہ ڪونہ سڃاڻندو. ان حديث مطابق جيڪڏهن حضرت رسول خدا هي جسم اختيار ڪري اچي تہ هاڻوڪا عام مسلمان ساڻس وڙهندا. ڇو تہ انهن ڪوثر جو جام نہ پيتو آهي. اهو ڪوثر وارو درياهہ هر هڪ آدميءَ وٽ وهي ٿو. مگر انهن جا مرشد انڌا آهن جو مريدن کان ڏن وٺي پنهنجو پيٽ ڀرين مگر هنن مريدن کي ڪوبہ رستو نہ ڏسيو. پاڻ بہ انڌا تہ سندن مريد بہ انڌا. مريدن کان پئسہ وٺي ليپ پيا گهرائين پوءِ مريد جي گهر وڃي چوندا پاتي تاڙي پوءِ مريد کي پڇائين تہ وڃ جو فلاڻي هنڌ اسان جو ڪيس وسري ويو آهي سو کڻي اچ. مريد کي موڪلي پوءِ اهو ڏن وٺو مرشد گهر ۾ ڊيهڪ هنيون ويٺو هوندو. پوءِ

Scanned with CamScanner

ساٹو ٽيڻ کان پوءِ ٽڪان وينو اچلي. لج کان تڙ بہ نہ ڪري مريدياڻي بہ نبيءَ جي ننهن ٽيڻ لاءِ مٿا پيئي ڏئي. صبح جو نڪرڻ وقت مريد کان ڏن گهري ڇٽ وٺ ان وقت ڏن ڏيڻ لاءِ ڪي بہ ڪونہ هجي. پوءِ جنهن مريدياڻي ليپ جو مزو ورتو سا پنهنجي نٿ لاهي مڙس کي ڏئي تہ وڃ ماريا مرشد کي ڪجھ تہ ڏي جو نانگ بہ ٻارهين مهيني ڪل لاهيندو آهي. مرشد سائين ڪارو نانگ اٺئي پاڻ کي پٽائيندين چا. خليفو وري پير کي ساراهيندو تہ سائين هڪ دفعي ڳوهہ مان پلو ڪري وڏو هو. اٺ جي ليڏٽن مان لڏون ڪيا هئائين. نر اٺ ڏهي ان جو کير پاڻ پيتو هئائين. جنهن کي عام ماڻهو ڪرامت پيا سمجهن. حديث وَجَعَلْنَا شيخَ النَاقِصُ اِنسَانُ کَمَا جَعَلْنَا رَجِيْمُ الشِيْطَانُ. يعني اسان جوڙيا آهن ناقص مرشد انسانن جا جيئن اسان تڙيل شيطان جوڙيو آهي. اهڙي مريدياڻي جنهن پنهنجي نٿ لاهي مرشد کي ڏن ڏنو هو اُها هر مهيني جي پهرئين سومر تي مرشد جي درگاهہ تي پيئي ويندي. يا تہ چوڪر جي جهنڊ ٻاسيندي بهاني سان پيئي ويندي. مڙس کي چوندي تہ ماريا مرشد جي درگاهہ تي منهنجو پنڌ باسيل آهي. نہ هلندين تہ نقصان ٿيندءِ. پوءِ اهو مريد ڪتي وانگر درگاهہ تي ٻڌو وينو هوندو. مريدياڻي ٻانهن هٽي حاويليءَ ۾ هلي ويندي. پير بہ لاهور وارا ليپ لايون وينو هوندو. جيڪو مريدن جي ڏن مان گهرايو هئائين.

هڪ دفعي ڪنهن پير جي خليفي ڳالهہ ڪئي تہ هڪ سال ڪنهن مريد پير جي دعوت ڪئي. پير موٽر تي چڙهي وٽس آيو. رات اچي مريدن وٽ ترسيو. مريدن ڏنو تہ شام جو سندس پرسان گلويون. سانڊا. نر گلويا. سانهہ جن جا پيٽ چيريل هئا ۽ سڀن ۾ ٽنگيل هئا. خليفہ کان ڪنهن پڇيو تہ جنهن ٻڌايو تہ پير صاحب انهن گلوئن ۽ مينهن وساڻڙن کي ترن جي تيل ۾ ڳڏي ليپ ٺاهي ڪنهن دنيادار مريدياڻي کي مزو وٺرائيندو آهي. پوءِ اُها جيستائين جيئري هوندي تيستائين گهر جو سڀ مال ڳهہ ڦرائي پير جي حوالي پيئي ڪندي آهي. ساري عمر گهمرو بند نہ ڪندي خليفہ چيو تہ پير سائين جي حويليءَ ۾ بہ بنگلا آهن. هڪ گهر جي ياتين لاءِ پيو خاص مريدياڻين لاءِ ٺهيل آهي.

پير ٻانهيءَ کي سمجهائي ڇڏيندو آهي تہ جيڪا دنيادار ۾ ڳهن واري مريدياڻي ڏسين تہ ان کي منهنجي خلاصي ڪمري ۾ موڪليندي ڪر. پير صاحب جي خلاصي ڪمري ۾ وڇايل هنڌ طول وهاڻان ۽ ڪوچ ميزون ۽ انهن تي ڪاڏي پيتي جو سامان رکيل هوندو آهي. مريدياڻي اڇڻ سان وڃي آهلندي سندس مڙس اوطاق ۾ انتظار ۾ ويٺو هوندو آهي. نہ ڪو سڏ ڪرڻ وارو نہ سڏ ڏيڻ وارو. پوءِ پير ۽ مريدياڻي يعني ٻانهوءِ ڏٽي پيا ڳن ڏين. اها ڳالهہ هڪ پڪي خليفي ڪئي جنهن ان حالت ڏسڻ بعد ان پير تان ويساهہ ڪنيون مگر اجا بہ چيائين تہ آسري ۾ هجون تہ مان پير الله رسول جي ڳالهہ ٻڌائي. آخر سمهڻيءَ جو پير وات ڪوليوءِ خليفي کان پڇيائين تہ زائفان اڳ ۾ انزال ڪندي آهي يا مرد؟ خليفو چوڻ لڳو تہ سائين زائفان. وري پير چيو تہ زائفان جي ساري بدن ۾ شِرِ شِرِ ٿيندي آهي انزال وقتہ مريد چيو تہ ٻڌڻ سان ٺري پياسون. جيڪو مون دعوت تي خرچ ڪيو هو سو بہ حرام ٿي ويو. ان کانپوءِ پير سمهي پيو. صبح جو منهنجي پٽن جون زالون سينگار ڪري پير کي پيرين پوڻ ويون. موٽڻ مهل مون ڪانئن پڇيو تہ توهان مان پير صاحب کي کهڙي وٽي. ڪنهن سان انجام رکيائين جنهن تي منهنجا پٽ مون سان وڙهڻ لڳا. مون چيومانِ تہ پير وٽ ڳالهہ ئي جماع جي پئي هلي.

صبح جو پير مان جان ڇٽي. موٽر تي چڙهي هليو ويو.

حديث: قال الرسول من اَحَبَ شَيءٍ فَاَکثُر ذِکرہٗ

يعني جيڪو جنهن شيءِ سان محبت ڪندو تہ ان جي گهڻي ڳالهہ ڪندو. پير جي بہ جنهن شيءِ سان محبت هئي سا ڳالهہ زبان مان ٿي نڪتس.

بيت

پير صاحب سڀ پلارا نيڪنام. قدرتن کي آهہ مريدن جو تمام.
۽ مريدياڻن جا آهن غمگسار. قرب جا ڪوڏيا ڪيئي هن قربدار.
قبر محشر جو ڏمون پيرن ڪنيو. پوءِ چٽ جو ڇا زياده پيو ويو.
پير صاحب خوش مريدياڻي بہ چاڪ. چٽ بہ خوش ڇهڙوپاهر آ منجهہ اوطاق
پير صاحب سونهارا ۽ پلا. دير منجهہ مريد ڪائي ٿو ڪلا.
جا مريدياڻي سخي آهي صفا. روڪ روپئي جي نہ ڏين ٿا هو جفا.
گس تي لانگهو ڪرن ٿا واهہ جو اصل کان رستو اِٿن هن راهہ جو.

پير صاحب ڪوڪا پنڌ به پڙهيل تين تا. جيڪا مريدياڻي پيرين پوڻ ايندي ته ڪوڪا پنڌ مان تاريخ ڪڍي هٿ ڏگهو ڪري پنيءَ تي ڌڪ هڻندا. يعني پٺي ٺپوريندا. ٺوپيءَ جي ڌڪن سان مريدياڻي جو ڪم لهي ويندو. جيئن شبناڻي واپاري ٻڪريءَ جي رڳ جاچيندو آهي. اهي پير مريدياڻي کي مائي اصل نه سڏيندا. نه وري سندن مٿي تي هٿ رکندا. ٺوپيءَ تي ڌڪ هڻي چوندا ته مريدياڻي خوش آهين. چڱي ڀلي نو بني. پوءِ اها مريدياڻي هر مهيني مڙس کي تنگ ڪندي ته ماريا ضرور سائينءَ ڏي هل جو منهنجو پنڌ باسيل آهي. جيڪڏهن مڙس نه هلندس ته گوگائي مرچ کي ڌاڳو ٻڌي ٻار کي مرچ ڳئي ۾ وجهنديءَ ٻار روئڻ بند نه ڪندو. پوءِ چونديس ته ماريا ٻار کي دعا لکرائي ڏيون هاڻي ته هل. پوءِ لاچار جٽ هلندو. پير وٺان موڪلائڻ مهل مائي ڌاڳي کي چڪ ڏيئي مرچ ڪٽي ٻاهر ڪيندي ۽ ٻار ماٺ ڪري ويندو. پوءِ مائي مڙس کي چوندي ته ماريا ڏس سائينءَ ڏي آيو آهين ته ٻار به خوش تي ويو آهي.

پيريءَ کان پري ٿي، بزرگيءَ کان بيزار،
گهير اهو ئي گهڙ ته ملين تون مطلوب کي.

حڪايت

هڪڙي پير جو مريد مري ويو. پير ان رن زال کان ڏن وٺڻ آيو. مائي چيس ته سائين ڪڻڻ ڪمائڻ وارو هليو ويو مان ڪٿان ڏيان. پير چيس ته گيش ڏي. مائي چيس ته مال به در تي ڪونه آهي. پير چيس ته توسان ڪنس تا ڪائون جو تون هڪ دفعي زنانو ڪم ڏن ۾ ڏي. جاهل عورت انڪار نه ڪيو پير کان ڪم لهرائي ويهي رهي. هي ته پيرن جا ڪم اٿوَ. اهڙن مرشدن کان شيطان به لڄي ٿو ٿئي.

انهن پيرن جو مثال گيدڙن وارو آهي. جيئن اهي گدڙن وٺڻ لاءِ لئي جي جهڳٽي ۾ ويهي گدڙن واريون روڙون ۽ ڪڙن جي تان تان ڪندو ته گدڙ سمجهندو ته منهنجي سنگتيءَ کا ڪڙ ورتي آهي. جو مون کي ٿو سڏي. پوءِ گدڙ انهن ٻولين ۽ آوازان تي چرجي اڏاٽو

Scanned with CamScanner

ايندو. پر اتي تہ گيدڙي تازي ڪتا جهليون بيٺو هوندو. گدڙ جي ڏسڻ سان گيدڙي ڪتن مان رسيون ڪٽي ڪڍندو. جيڪي يڪدم گدڙ کي پڪڙيندا. پوءِ گيدڙي گدڙ کي کهي ٻوڙ ڪري کائيندا. ان ۾ سنڌي گيهہ وجهندا ۽ چوندا تہ ڏاڍا حرام آهي جي وڌو سي تہ گدڙ جو گوشت حرام ٿي ويندو.

مطلب تہ گيدڙي اهي زماني وارا ڏن وٺو پير آهن. خليفا تازي ڪتا اٿن. گهڙيال ۽ گهنڊ اهي گيدڙن واريون روڙان ۽ ڪڪڙن واريون ٺان ٺان اٿن. لئو هنن جو ڏيک ويک ۽ ظاهري ٺاٺ آهي ۽ الله هجڻ جي آڙ آهي. عام ماڻهو سمجهندا تہ جيئن پير هت شان شوڪت سان آهي الله وٽ بہ اهڙا قبول پيل هوندا. گدڙ اهو نئون مريد آهي. جيڪو پير جي سڻن ڪپڙن ۽ سوارين کي ڏسي ويساهہ ٿو ڪري. پير وٽ پهچڻ سان تازي ڪتا يعني خليفا وڪوڙي ويندس ۽ پير جون ڪرامتون پيا ٻڌائيندس تہ سائين اهڙو آهي جو پنگ مان پلي ڪئي هئائين. جوئر جي سنگن مان واڳڻ ڪيا هئائين.

جيڪڏهن انهن پيرن ۾ ڪرامت هجي ها تہ گهر ويٺي پيا کائن ها. سوال ڪري نہ کائن ها. حديث: السُوال حَرامُ وَلَوْ كَانَ اَبوْاهُ يعني سوال حرام آهي توڙي پنهنجي بابن کي ڪجي. حضرت رسول الله بہ پنڻ کان منع ٿو ڪري.

بيت

"ڪتو ڪرتي هڏيون تون جوان جگر کاءِ."

الدنيا جيفة و طالبها ڪلاب. هئي هئين سين لاءِ. سچڻ جي ساچاهہ مون من مٿاهون ڪيو.

ڪن پيرن جو رواج آهي تہ جيڪو نئون مريد ايندو اٿن تہ ان جي وارن جي چڳ ڪپي درگاهہ ۾ ٽنگي ڇڏيندا آهن. پوءِ ان چٽ کي اڳئين مثل پير جي قبر تي وجي هن جي ٻانهن وٺي چوندا تہ هي نئون مريد ٿيو آهي هن جي پارت هجيوَ. هيءَ ٻانهن پرتل اٿو. پوءِ مريدن وارو ·فتر يعني بدمعاشن جي لسٽ ۾ ان جو نالو لکندا. جنهن کانپوءِ چٽ

هتيڪو ٿيو. پوءِ اهي پير هن جون ست پيڙهيون پيا ڦريندا. خليفا هن کي مبارڪون پيا ڏيندا تہ تنهنجا وڏا ڀاڳ آهن جو دفتر ۾ داخل ٿي وئين. مريد فخر ۾ اچي ويندو. پير هن کي نہ نماز نہ روزو نہ ڪو ذڪر فڪر ئي ڏيندا. واپارين وانگي جيئن خريد ڪيل ٻڪريءَ کي ڳٽ وجهبو آهي. ائين چڳ وڌي چوندس تہ تون اسان سان گڏ هوندين.

هڪ دفعي جي ڳالهہ آهي تہ ڪوري پير جي پيرن تي ڪري ڊنڊڪارا ڏيڻ لڳو ۽ ڪيس چوڻ لڳو تہ هن گڏهڙي جي پارت هجيوَ. پير چيس تہ ڳڻتي نہ ڪر تون اسان سان گڏ هوندين. پير جي جيڪا منزل هوندي مريد بہ اتي ساڻ وٺيون ويندو. ۽ي تحت الثري ۾ هوندا. فَجَزَائهٗ جَهَنَّمُ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ. انهن جي جزا جهنم هوندي، ان ۾ پيا هوندا.

مثال: هڪ ڀهراڙي جي انڌي هوڪو ڏنو تہ مون کان ڪو پنج روپيہ وٺي ۽ رستي سان لائي. شهري انڌي هن کان پنج روپيہ وٺي چيس تہ منهنجي پويان لڳو اچ. هن لٺ کان ورتس. شهري انڌو پئسن جي خوشيءَ ۾ تکو هلندو هليو. آخر بازار جي وڪڙ ۾ ڪو کوهہ هو ان ۾ وڃي ڪريو ۽ پويان ڀهراڙيءَ وارو انڌو بہ وڃي ڪريس. مَكَرُ مَكَرَ الله وَ اللهُ خَيرُالمَاكِرِينَ.

شهري انڌا هي پير آهن، ۽ ڀهراڙيءَ جا انڌا اِهي سندن مريد آهن، جيڪي ڏن وٺيون مريدن سميت وڃي ٿا جهنم ۾ ڪرن. ايشان را شَيَاطِينَ الِانُس. الله تعاليٰ نام نهاده است، اهي انسان شيطان آهن. قرآن ۾ آهي تہ لَاتَتَخِذُو عَدُوِی وَعَدُوَکُم اُلِيَاءُ.

يعني منهنجي دشمن ۽ پنهنجي دشمنن کي مرشد ڪري نہ وٺو. الله تعاليٰ فرمائي ٿو تہ نفس جا تابعدار منهنجا دشمن آهن. جيڪو انهن کي دوست ڪندو تہ ڄڻ الله سان دشمني ڪيائين. انهن الله گم ڪري نفس کي اثبات ڪيو آهي. نفساني خودي کي بلندي ڪرڻ انهن پيرن جي عادت آهي.

بيت

اى بسا ابليس آدم روُ هست، پس به هر دستِ نه شايد داد دست.

گهڻا ماڻهو شيطان جي مهانڊي آهن، پوءِ سڀ ڪنهن جي هٿ ۾ هٿ نہ ڏيڻ گهرجي.

چون شغال گیر میگویند دعویٰ تاکه بگیرند شغالان را به دغا.
اهي گيدڙن وانگر روڙان ٿا ڪن، تہ جيئن گدڙن کي ٺڳي سان ڦاسايون.
آن شغالِ بی خبر برجنس خویش، میرود افتاد و خیزان او به پیش.
اهو بي خبر گدڙ پنهنجي جنس ڏانهن ڪرندو ٿاٻڙندو اچي ٿو پهچي.
او همی داند خروس یافت است این عنایاتِ خدا برتافته است.
اهو ٿو سمجهي تہ ڪا ڪڪڙ لڌي اٿس، هيءَ ڪا خدا جي عنايت ٿي آهي.
درپس صیاد سگ راچون کشاد، آن شغال آمده بروئی فتاد.
شڪاري جڏهن سندس پويان ڪتو کوليو تہ اهو آيل گدڙ اچي هٿيڪو ٿيس.
آن بزرگانِ صیاد و آن مرید، شد شکارِ آن بزرگان مزید.
اهي پير شڪاري آهن ۽ سندن مريدان پير جو شڪار ٿي ويا.

مثال تترن جو شڪاري جڏهن شڪار تي ويندو آهي تہ اڳ ۾ پنهنجو ڏاريل تتر پڃري سميت ڪٽي جهنگ ۾ رکندو آهي. پڃري جي پر ۾ تڪڙان ۽ ديڙا اڏيندو آهي ۽ پوءِ سينڊ وڄائي پڃري واري تتر کي ٻولائيندو آهي. اوپري تتر جي لات ٻڌي ٻيا جهنگلي تتر ان جي وڙهڻ لاءِ ايندا آهن. ويجهي اچڻ سان سڀ تتر ڦاسي پوندا آهن.

بيت

چون صیادِ آورد بانگِ صفیر، تا فریبد مرغ را آن مرغ گیر.
جڏهن شڪاري سينڊ وڄائيندو آهي تہ پکيءَ کي ڦاسائي وجهندو آهي.
شیخی پیری بزرگی هم رهزنی است، این خیالِ باطل از ماؤ منی است.
پيري، بزرگي ڌاڙيلائپ آهي. هي ڪوڙو خيال خوديءَ جو آهي

اهڙي طرح خليفن جي ڪرامتن ٻڌائڻ سان ماڻهن تي ڇڻ منڊ لڳي ٿو وڃي. چوندا آهن تہ سائين درياه تان جتيءَ سوڌو ٽپي ويو. هوڏهن سائين اڏ ٻہ ڪونہ ٽپندو هو اهي پير مريدن کي عبادت جي هدايت اصل ڪونہ ڪندا رڳو پيا چوندن تہ تنهنجي قبر محشر جو آءٌ ذميدار آهيان. بهشت ۾ توکي اسان اماڻينداسون. پير جي ٽيڪ تي ڇٽ چورين ۽ بديون ڪندو وتندو. انهن لاءِ قرآن ٿو فرمائي تہ اِنَّ الَّذِيْنَ

كَذَبُوْ بِاٰيٰتِنَا وَستَكبَرُو مِنهَا لاَيُفتَح اَبوَابَ السَّمَاءِ وَلاَيَدخُلُونَ الجَنَة حَتىٰ يَلَجَ الجَمَلُ فِي السَّمِ الخِيَاطِ. يعني بيشڪ جن اسان جي آيتن کي ڪوڙو ڪيو ۽ تڪبر ڪيائون. انهن لاءِ اسان آسمانن جا دروازا نہ کوليندا سون ۽ نہ انهن کي ايستائين بهشت ۾ داخل ڪبو جيستائين سئي جي پاکي مان اُٺ نڪري وڃي. جيئن اهو ناممڪن اهي تيئن انهن ڪافرن ۽ نہ مڃيندڙن جو بهشت ۾ وڃڻ بہ ناممڪن آهي. يعني جنهن حق جي نافرماني ۾ هَٺُ ڪيو اهو بهشت ۽ آسمانن جي طرف وڃي نہ سگهندو. جيئن اٺ سئي جي پاکي مان نہ لنگهي سگهندو تيئن اهي پير پاڻ ئي نہ لنگهي سگهندا تہ مريدن کي ڪيئن اماڻيندا. اهي پاڻ ئي نفساني هستيءَ ۾ غرق آهن. ڪنهن کي بہ پاڻ جهڙو نہ ٿا ڀانئن. ساري عمر نفس پرستيءَ بديءَ، جماع ۽ ليپڻ ٿاهڻ ۾ گذري وين. الله کي واحد القهار ۽ ملائڪن جو بادشاهہ ۽ سزا ڏيڻ وارو نہ سمجهيائون. سڄي عمر نفس جي خدمت ۾ گذاريائون قرآن ۾ آهي تہ اَلخَبِيثَاتُ لِلخَبِيشِينِ وَ الطيباتُ لِطَيِبينِ يعني پليد پليدن لاءِ ۽ پاڪ پاڪن لاءِ آهن. سو جهڙا پير تهڙا مريد. پيرن کي ئي الله جي خبر نہ آهي تہ مريدن کي ڇا ٻڌائيندا. خدا جي قانون امربالمعروف و نهي عن المنڪر جي ٻنهي کي خبر ڪانہ آهي. نفساني خوءِ ايڏو تہ بلند ڪين جو اٺن گهوڙن بجاءِ معافي جي سواري يعني ماڻهن جي ڪلهن تي چڙهن، جيئن ڇهن مهينن جو ٻارڙيا ڪو بيمار پينگهي ۾ ڪڇندو آهي.

سوا لک انبيا ۽ اولياءَ ٿي گذرريا آهن تہ ڪنهن بہ ماڻهن تي سواري نہ ڪئي آهي. اهي پير هت عيش ٿا ڪن، مگر خدا جي درگاهہ ۾ ناقبول آهن. ڇو تہ انهن نفس جي فرمان ۾ حياتي گذاري ڇڏي الله اثبات ئي نہ ڪيائون.

فقيرن جي آستانن تان هزارين آزاد ٿيا اڇن. مگر انهن پيرن وٽان هڪ بہ نہ ڇٽندو. الله اثبات ڪرڻ وارن جا نالا ۽ خيالات قيامت تائين روشن آهن. جيئن شاهہ منصور بايزيد بسطامي صاحب جنيد بغدادي شيخ شبلي رحمة الله عليہ وغيره.

والله با الله پيرن سان اسان جي ڪا بہ دشمني ڪانهي. ڇو تہ اسان جو جوانيءَ جي عمر تائين انهن پيرن تي بي حد ويساهہ هو. اسان پاڻ

Scanned with CamScanner

انهن پيرن تي ڪک بہ نہ سهندا هئاسون. چوندا هئاسون تہ پير الله وٽ پهتل آهن.

هڪ دفعي اسان جي گهري دوست اسان سان پيرن جي مخالفت ۾ ڪي لفظ چيا. جنهن تي ڪي سال مون ان کان منهن ڦيرائي ڇڏيو مگر جڏهن ذات ذوالجلال عشق شهنشاهہ اسان کي معرفت جو علم ۽ آسماني سير عطا ڪيو تڏهن وڃي اک کلي ۽ نيڪ و بد سڃاتاسون. "پي پيالو عشق جو سڀ ڪجهہ سمجهيوسون." پوءِ جو پيرن ڏانهن نهاريوسون تہ اوندهہ ۽ ڪاري رات لڳي پئي آهي، الله جي ذڪر ۽ توحيد جي پيرن وٽ پينگ آهي. هنن ساري عمر شهوت پرستيءَ ۾ گذاري. ڪڏهن الله جي ذڪر جو پيرو دل تي نہ گهمايو اٿن. نہ وري عمل چڱا اٿن. روحاني اکين سان ڏٺوسون تہ سندن نفس وڏو بزرگ پاليل اٿن.

بيت

کار شيطان ميکند نامش ولی، گرولی اين است لعنت برولی.

ڪم شيطاني ڪن تا ۽ نالو ولي تا سڏائين. اگر اهي ولي آهن تہ پوءِ لعنت اٿن.

مَن اَحَبَ شَيءِ فَاَکثَرِ ذِکرُہٗ

هنن وٽان هميشہ نفس ڪتن سوئر جي ڳالهہ نڪرندي

بيت

اهل دنيا چه کهين وچه مهين، لعنت الله عليهم اجمعين.

ننڍا توڙي وڏا دنيادار سڀني تي الله جي لعنت آهي.

اهل دنيا کافران و مطلق اند، روز و شب در بک بک و در زق زق اند.

دنيا وارا پورا ڪافر آهن. رات ڏينهن بڪ بڪ ۽ زق زق ۾ آهن.

قبلهءِ باطن نيشانِ ذلولمنن، قبلهءِ ظاهرپرستان فرجِ زن.

باطن وارن جو قبلہ الله آهي، ظاهر وارن جو قبلہ زائفان جو فرج آهي.

قبلهءِ دنيا ست پيران را سجود، قبلهءِ عارف بود رب الودود.

دنيا وارن جو قبلہ پيرن کي سجدو ڪرڻ آهي. عارفن جو قبلہ الله راحمين آهي.

Scanned with CamScanner

صادقان را صادق باشد مقال، کاذبان را کاذبی شد قیل و قال.
سچن جي ڳالهه ٻولهه به سچي آهي، ڪوڙن جي ڳالهه ٻولهه به ڪوڙي آهي.
چیست دنیا گفتگوئی غیرحق، آدمی را میکند تیره و رق.
دنيا ڇا آهي حق جي ڳالهه کانسواءِ ٻيو ڳالهائڻ. غير حق واري گفتگو آدمي جي دل کي ڪارو ڪندي آهي.
نار دنیا ناریان را میکشد، نور عقبیٰ نوریان را میکشد.
دنيا جي باهه دوزخين کي ڇڪي ٿي، عقبيٰ جو نور نور وارن کي تو ڇڪي.
حب دنیا می برد اندر مهیم، حب مولیٰ می دهد عرش عظیم.
دنيا جي محبت جهنم ۾ ٿي موڪلي، موليٰ جي محبت عرش عظيم ڏانهن ٿي موڪلي.

دنيا جو طالب مخنث پير ڪيڏي به شان شوڪت گاڏيون ڪارون پاجيرو تي چڙهيل هجي. باز ۾ ڪتا ساڻ هجنس ته به آدمي کي گهرجي ته ان ڏانهن نهاري به نه. اهو پير نفس جي هستيءَ سان نفس جي فرمان ۾ رهي ڪري جهنم ڏي تو وڃي.

بيت

سرد را ذوق از غذا و کروفر، مرمخنث را بود ذوقِ ذکر.
مرد کي شوق غزا ۾ مردانگيءَ سان هوندو آهي. کدڙي کي شوق مرداني اوزار سان هوندو آهي.
جز ذکر نئی ذوق اونئی ذِکرِ او، سوئی اسفل هی برد آن فکر او.
اوزار کانسواءِ ان کي ڪنهن به ذڪر سان شوق نه آهي. اهو فڪر ان کي جهنم جي طرف تو وٺيون وڃينس.
گرهر آید تافلك از وئے مترس، که او به شوقِ سفل آموزید درس.
توڙي آسمان کان پيو اچي ته به ان کان نه ڊڄ، ڇو جو هن ڪمينائي جو سبق سکيو آهي.
گر مخنث گے پرد خوفِ مر کن، که به ذوقِ پشت شد او را کهن.
توڙي کدڙو اڏري ته به خوف نه ڪر، ڇو جو هن کي پُٺِ جو پراڻو شوق آهي.

دنيا جا طالب پير ڪدڙا آهن جيڪي خلق کي گمراهہ ڪن ٿا ڇو تہ ماڻهو انهن وٽ الله تعاليٰ جي گمان تي اچن ٿا. انهن کي هدايت جي بجاءِ گمراهہ ٿا ڪن. قرآن ۾ آهي تہ يَخٰدِعُونَ اللهَ وَ ما يَخدَعُونَ اِلآاَنفُسَهُم. جنهن جي معنيٰ مٿي ڏيئي چڪا آهيون. اهي پاڻ ٺڳجي ويندا.

الحديث: الخلق عيال الله، احبهم الله من نَفعَهُم لِعَيَالِه، اَذَاهُم الله مَن اَذاهُم لِعَيالِه

يعني مخلوقات الله جو عيال آهي. جنهن ان کي نفعو پهچايو تہ الله ان سان پيار ڪندو. جنهن ان کي ايذايو تہ الله بہ ان کي ايذاءُ پهچائيندو. ظاهري نفساني طاقت تي اهي پير ماڻهن کي ايذائن ٿا ۽ بي انداز ظلم ٿا ڪن. رسول الله جي فرمان موجب اهي الله جا دشمن آهن. الله جي خلق سندس عيال مثل آهي، جيڪو بہ ڪنهن جي عيال کي رنجائيندو تہ مائٽ کي ضرور ڪاوڙ لڳندي ۽ ان جو دشمن ٿيندو. انهن لاءِ قرآن ۾ آيو آهي تہ لِمَ تَقُولُونَ مَالاَ تَفعَلُونَ. يعني جيڪي پاڻ چوندا آهن. ائين پاڻ ڪندا ڪين آهن. اَتَامُرونَ الناسِ بِالبِرِ وَ تنسونَ اَنفُسَكُم ماڻهن کي نيڪيءَ جو حڪم ڪندا مگر پاڻ کان اهو عمل وسريل هوندن.

اسان وٽ مستي ۽ بيخودي جي اوقاتن ۾ اسان جي وڏن جو آهتي مرشد آيو. ان وقت اسان جي ٻوتي جا مائٽ چاچو ۽ مامون مري ويا هئا. اچڻ سان پير اسان کان ڏَنُ گهريو. پير جي اعمالن جي اسان کي اڳي خبر هئي ۽ عشق جي اثبات سان سڀ حقيقت سامهون آئي.

بيت

قحط ده ساله به پيران ديده ام، زان سبب برحال شان خنديده ام.

پيرن وٽ ڏهن سالن جو ڏڪر ٿا ڏسون ان ڪري سندن حال تي کل ٿي اچي.

مى نه دانى قحط معنىٰ نزد شان، حب دنيا شهوت و طمع اندران.

خبر نہ اٿيئي تہ انهن وٽ معنيٰ جو ڏڪر آهي، انهن ۾ دنيا جي محبت ۽ شهوت جي لالچ آهي.

از خدا و عشق معنىٰ بى خبر، جمله بى حاصل ز وحدت بى اثر.

خدا ۽ عشق جي معنيٰ کان اڻ ڄاڻ آهن. سيئي بي حاصل ۽ وحدت کان بي اثر آهن.

Scanned with CamScanner

کور چشم و کور جان و کور دل، در خودی مردہ فتادہ در غفل.
اکين جان ۽ دل جا انڌا آهن خوديءَ جي غفلت ۾ مئا پيا آهن.
قوتِ ايشان حب دنيا حب جاه، بی خبر باشند از ذکر الله.
انهن جو وقت دنيا ۽ عزت جي محبت آهي. الله جي ذڪر کان اهي بي خبر آهن.

ان آيل پير کي چيوسون ته اسان جا لاڪيٽا مائٽ تو ڪوڙا دلاسا ڏيئي مارايا. جو تون چوندو هئين ته مون کي ڏن ڏيو ۽ پوءِ اوهان جي قبر محشر جو منهنجو ذمو آهي. غريب هجڻ ڪري جي روڪ نه هُين ته وٺو ٿالهي به ڏن ۾ کڻيون ويندو هئين. جڏهن هو بيمار ٿيا ۽ سڪرات ۾ به تون ڪونه پهتين. جڏهن هو مري ويا ته اسان مقام جي لَوَنِ تي چڙهي توکي سڏ ڪياسي اُهي به تو ڪونه ٻڌا. جي سڏ ٻڌين ها ته اچين ها. پر تون صُمٌ بُكْمٌ عُمي فَهُمْ لاَيَرجِعُونَ. گونگو ٻوڙو هئين. پوءِ قبر ۾ وٺن منڪر نڪير اچي پهتا تن ته ڏاڙهيون پٽي پڌر ڪري ڇڏيائون. جيئن رِڍَ کي گدڙ دسيندو آهي، ۽ رڍَ کي ٻُجهَڙ پيئي هوندي آهي. اسان جي مائٽن سان به منڪر نڪير اهڙي تعدي ڪئي. تو سڪا دلاسا ۽ آسرا ڏيئي مڙس مارايا آهن. تو انهن کي نه ذڪر فڪر نه ڪنهن عبادت جو ڏس ڏنو. هو ويچارا گمراهيءَ ۾ مارجي ويا تي. تو پئسن تي مڙس ڇو مارايا؟ اهو ٻڌي پير پڇڻ لڳو پر اسان پڇڻ ڪونه ڏنس. اسان ٻن ٽن پيڙهين تائين ابن ڏاڏن جي ڏنل ڏن جو ليکو ڪري ڏيڍ هزار روپيه پير ڏي قرض ڪڍيوسين. پوءِ پير کي چيوسون ته يا ته اسان کي ڪيل حساب واري رقم روڪ هاڻي جو هاڻي ڏي يا ويهه ته جيئن منڪر نڪير اسان جي ابن ڏاڏن جون ڏاڙهيون کوهيون آهن تيئن تنهنجي ڏاڙهي به کوهيون. هن ٻنهي ڳالهين کان انڪار ڪيو. پوءِ پير جي چڙهڻ واري گهوڙي کسرائي ورتي سون. جيڪا پئسن ۾ جهلي سون. جنهن جي بنياد مان اڄ تائين گهوڙيون بيٺيون آهن. پوءِ ته پاڙي وارا به ڏن ۽ دعوتن کان ڇٽي پيا. پير وري اسان جي ڳوٺ ڏي منهن ئي ڪونه ڪيو.

عشق جي حقيقت

جيئن فراق بيشمار تيئن عشق بسيار. جيئن عشق بسيار تيئن

معشوق درڪنار، تيئن عاشق بيقرار، جيئن عاشق بيقرار تيئن عشق جو اسرار، جيئن عشق جو اُسرار تيئن عاشق سر بردار، جيئن عاشق سربردار تيئن معشوق رقص دار، جيئن معشوق رقص دار تيئن عاشق بي اختيار، جيئن عاشق بي اختيار تيئن عشق برقرار، جيئن عشق برقرار تيئن عاشق دل افگار، جيئن عاشق دل افگار تيئن معشوق ٻيريدار جيئن معشوق ٻيريدار تيئن عاشق موجدار، جيئن عاشق موجدار تيئن معشوق غمگسار، جيئن معشوق غمگسار تيئن عاشق وصل وجد دار، جيئن عاشق وصل وجد دار تيئن عاشق حال زار، جيئن عاشق حال زار تيئن عجب عشق زورئون زور نئون وصال جيئن عشق جو وصال تيئن عاشق خستہ حال، جيئن عاشق خستہ حال تيئن عشق لااُبال، جيئن عشق لاابال تيئن عشق جو حال، جيئن عشق جو حال تيئن عاشق بي حال، جيئن عاشق بي حال تيئن درد جو ڪمال، جيئن درد جو ڪمال تيئن عشق جو وصال جيئن عشق جو وصال تيئن درد جي ڏمال، تيئن عشق جي الٽي چال، تيئن تيئن توحيد جي مقال، توحيد جي مقال اهڙي جو سڄي عمر بس نہ ٿئي. هجر تہ اوئين هجر آهي مگر عشق جو وصل بہ هجر جهڙو.

عشق جي بي پرواهي واري گفتار سان زمين زمن مَلَڪَ فَلَڪَ وڻ ٽڻ جهنگ جبل بہ ڏڪندا آهن. ڇڙو ڪوهہ قاف کي حڪم ڪيائين تہ ڪوئيتا جو شهر ۽ سندس پسگردائي ناس ڪئي هئائين. عشق جي بي پرواهي جو اهڙو حڪم آهي.

عاشق جو ڪهڙو حال آهي هر دم پيو مري ۽ جيئي. مرڻ ۽ جيئڻ ڇا جيئن هجر تيئن وصال. جيئن وصال تيئن هجر. توڙي وصال تہ بہ ٿتيل. هجر ۾ تہ وڏيڪ ٿتيل. هجر توڙي وصال ٻنهي ۾ نہ سک آهي نہ آرام آهي. روئڻ بہ ٻن قسمن جو آهي. هڪڙو روئڻ هجر جو تہ ٻيو روئڻ وصال جو ٿيندو آهي. مثال جيئن بہ وڇڙيل زالون پاڻ ۾ ملنديون آهن تہ پاڻ ۾ ڀاڪرن پيون روئنديون آهن. هوڏانهن عين وصل ۾ هونديون آهن. گڏ واري وقت ۾ روئڻ جو عجب آهي. عاشق وصل ۾ ڇو روئيندا آهن ڇو تہ گذريل جدائي وارو ارمان ان وصل يعني ميلاپ ۾ ٿيندو اٿن تہ ههڙي محبوب کان ڏار ڇو گذاريوسون.

دنيا عشق جو بت خانو عقبيٰ عشق جو مئيخانو آهي. جيڪو ٻنهي ڪان نڪتو سو مردانو آهي. عشق جو طالب يگانو آهي. دنيا جو طالب بيگانو آهي. دل عشق جو پيمانو آهي. جنهن دل وحدت جو شراب پيتو سا دل آهي جنهن دل شرابِ وحدت نہ پيتو سا دِلِ نہ پر گِلِ آهي. يعني خاڪ آهي.

بيت

دل بود مرآة وجهِ ذوالجلال، در دلِ صافی نمايد حق تعال.

دل ذات ذوالجلال جو آئينو آهي، صاف دل ۾ الله تعاليٰ ڏسڻ ۾ ايندو آهي.

در حقيقت دل بود عرش عظيم، که در او ساکن بود رب العليم.

حقيقت ۾ دل عرش عظيم آهي، ڇو تہ ان ۾ رب عظيم رهندو آهي.

دل چه باشد لامکان يک گام او، هر دو عالم گم شده در نامِ او.

دل ڇا آهي جو لامڪان بہ ان جي هڪ وک آهي، ٻيئي جهان ان جي نالي ۾ گم آهن.

دل بود مرعشق را جائی عجب، کاندر او آرام گيرد پاک رب.

دل عشق جي عجب جاءِ آهي جو ان ۾ رب پاڪ آرام وٺندو آهي.

شرح دل را نيست گنجائش تمام، می نه گنجد شرح دل را تا قيام.

دل جي تشريح جي اصل گنجائش نہ آهي، قيامت تائين دل جو بيان پورو نہ ٿيندو.

شاهه دان دل را دگر رعيت بدان، حکمران دل اندر او تا لا مکان.

دل کي بادشاهہ ۽ ٻين کي رعيت سمجهہ. لا مڪان تائين دل جي حڪومت آهي.

قصه دل کوته دل را بيان، پس به جو والله اعلم بالصواب.

دل جو قصہ ۽ بيان مختصر ڪر. پوءِ وڃي ڳول وڏيڪ خدا تو جاٽي.

صوفي اهو آهي جيڪو دمن جي حفاظت ڪري. دمن جي حفاظت ڪندي جسم مان نڪري پوي. عبد مان الله ٿي پوي. رسول خدا اسان جو هادي ۽ رهبر آهي. اهو بہ صوفي هو. جنهن انا احمد بلا ميم چيو. يعني آءُ ميم ڪانسواءِ احد آهيان. موليٰ علي سائين بہ انا

عربُ بلا عين چيو يعني آءُ عين کان سواءِ رب آهيان. شاهه منصور به اناالحق چيو. جوگهڻو مشهور آهي. بسطامي صاحب سبحاني مان اعظم شاني چيو. يعني مان پاڪ ۽ وڏي شان وارو آهيان. لوائي اعظم من لوائي محمد. يعني منهنجو جهنڊو مطفيٰ جي جهنڊي کان به وڏو هوندو. هيءَ رمز جي ڳالهه آهي ڪو معنيٰ جو مالڪ ڄاڻندو. بسطامي صاحب ان ڪري چيو جو فنا في الرسول جبروت کان مٿي عالم لاهوت ۾ فنا في الله ۾ وڃي فقير الله تي پيو. الوهيت جي منزل رسولي منزل کان هڪ درجو مٿي آهي. شمس الحق تبريزي صاحب اسجدني چيو يعني مون کي سجدو ڪيو. قم باِذني چئي مئي کي جيئرو ڪيائين. شيخ عطار نيشان پور ۾ من خدايم جو نعرو هنيو جنهن تي سندس سر لاٿو ويو. سر لهڻ کان پوءِ ڪاغذن جو دستو گهرائي پنهجي رت مان قلم ٻوڙيندو بيسر نامون نالي ڪتاب لکيائين، سر گوڏن تي رکي ڏڙ لکيو. اهو اثر رسول الله جي سبق ۾ هو جيڪو علم استاد ڄاڻندو آهي سو شاگردن کي سيکاريندو آهي. استاد عربي فارسي پڙهيل هوندو ته شاگردن کي به پڙهائيندو. دنيا سپ درياه آهي جنهن ۾ لوپ جي لهر تي وهي. طالبن تئاهه موڙي چاڙهيون مڪڙيون، جيڪو طالب هوندو سو هن لوپ کان بچي ويندو. نه ته ان دنيا جي درياه ۾ لکين وجود غرق تي ويا. جيڪو ٻڏو سو غرق ٿيو جو تريو سو چڙهيو.

علم ۽ جهل جو بيان

فقيريءَ ۾ طالب کي علم جي سخت ضرورت آهي. ڇاڪاڻ ته ڪجهه عارفن عاشقن جا فارسيءَ ۽ عربيءَ ۾ شعر آهن. انهن کي پڙهڻ ۽ سمجهڻ لاءِ پڙهيل هئڻ ضروري آهي. علم کانسواءِ فقيريءَ ۾ سڌرڻ ڏکيو آهي، ڇاڪاڻ ته وحدانيت جي گفتار ڪتابن ۾ آهي. اهڙي ڪتابن پڙهڻ سان طالب جو يقين محڪم ۽ ڪامل ٿيندو. توحيدي ڪتاب طالب لاءِ جيتوڻيڪ مددگار آهن ته به گهڻو پڙهڻ نقصان آهن. ڇو ته گهڻو پڙهڻ سان همه اوست سکي پوندو. ڪتابن پڙهڻ ۽ ڏسڻ کانسواءِ همه اوست ڳالهائڻ سخت ڏوهه آهي. همه اوست واري ملڪ ۾ وڃڻ کانپوءِ مٿس ڏوهه ڪونه اهي. رڳو ٻڌ ۽ ڪتابن پڙهڻ سان همه

Scanned with CamScanner

اوست نہ چئجي. همہ اوست جي معنيٰ آهي تہ هر شيءِ ۾ الله آهي. ائين اڻ ڏٺو چوڻ ڪفر آهي. اهڙي آدميءَ تي ملڪن فلڪن ۽ الله جي لعنت آهي. فقرو: اگر راز حق را محرم نيستي دروغ مَر گو کہ لعنت الله علي الکاذبين. يعني جيڪڏهن خدا جي ڳجهہ جو واقف نہ آهين تہ ڪوڙ نہ ڳالهاءِ جو ڪوڙن تي خدا جي لعنت آهي.

واصل عارف جيڪڏهن همہ اوست ڳالهائيندو تہ ان تي ڏوهہ نہ آهي ڇو تہ هن ائين ڏٺو آهي جيئن چوي ٿو.

بيت

مرد واصل هرچه گويد او درست، ناقص گر گويد بود گفتار است.

واصل مرد جيڪا ڳالهہ ڪندو تہ اها صحيح آهي، ناقص چوندو تہ ان کي بيان ڇئبو.

زانکه ناقص بت گراست و بت پرست، هست نادان کی از وجودِ خود نه رست.

ڇو تہ ناقص بت ٺاهيندڙ ۽ بت پرست آهي، اهڙو نادان آهي جو پنهنجي وجود مان بہ نہ نڪتو آهي.

مرد دانا کاملِ صاحب وصال، از دو عالم برکشیده پرو بال.

داناءِ مرد ڪامل ۽ وصال جو مالڪ آهي، ڇو تہ ٻنهي جهانن تان هٿ ڪنيل اٿس.

او سخن گوید همچون جعفر، ناقص نا رسته زین تن کافر.

اهو جيڪا ڳالهہ چوندو تہ جعفرِ طيار وانگر چوندو، ناقص جسم مان نڪتل ڪين آهي انڪري ڪافر آهي.

عارفِ رُسته قاز وجودِ خود بدر، ناقصِ محبوس محکم جسم در.

عارف پنهنجي وجود کان ڇٽل ۽ ٻاهر آهي، ناقص وجود جو قيدي آهي.

عارفِ پرواز دارد لامکان۔ ناقصان را سیر زیر آسمان.

عارفِ لامڪان جو پرواز ڪندو آهي. ناقص جو سير آسمانن جي هيٺان آهي.

عارف اندر گفتگو شد لاغرض، زان سبب توحید او را شد فرض.

عارف ڳالهائڻ ۾ لاغرض هوندو آهي ان ڪري مٿس توحيد جي گفتار فرض آهي

کاملان و عارفان هم شیرانند، ناقصان کل همچون موش

ناقصان ڪل ڪوئن وانگر آهن.

شیرغزان می بر آرند جمله هوش

يعني گجندڙ شينهن سيني جو هوش ختم ٿو ڪري.

موش در تار کئی سوراخها، میکند او مکرها و حیله ها.

ڪوئو اونداهن سوراخن ۾ رهندو آهي. اتي اٽڪلون ۽ حيلا بهانا پيو ڪندو آهي.

طالب لاءِ علم ضروري آهي جو فقيري ۾ مدد ڪندس، مگر گهڻو علم بہ نقصان آهي جو وهمن ۽ خيالن ۾ غرق ڪندس. سواءِ علم جي فقيري بيڪار آهي.

حديث: مَن تَزهَّد بغیرِ عِلمٍ مَاتَ کافِرُ

يعني جنهن علم کانسواءِ زهد ڪيو تہ ڪافر ٿي مرندو.

بيت

کس کو فقر بی علم گیرد، شود دیوانه یا کافر به میرد.

جيڪو علم کانسواءِ فقيري وٺندو تہ يا چريو ٿي ويندو يا ڪافر ٿي مرندو.

علم ريءَ فقيري واريءَ منجهہ پروڻ. هڪ اڳيئي پتري ويتر آيس ڏوڻ. لدني علم کانسواءِ جيڪو فقيري ڪمائيندو تہ ڪافر ٿي مرندو. مصرع في فقيري علم ٻاجهئون درد باشد لا دوا. رسول الله ﷺ فرمايو آهي تہ أُطلِبُ العِلمُ وَلَو كَانَ باالسِين. علم جي ڳولا ڪريو توڙي چين وڃڻو پويوَ. اهو لدني علم لاءِ چيل آهي. عارَف علم لدني جا استاد آهن. اهڙا استاد ڪروڙين مان ڪو هڪ ملندو. ڇو تہ سالڪ جي منزل رسول الله واري آهي. سالڪ فقير تي ماڻهن جو ويساهہ گهٽ ٿيندو. هو سمجهندا تہ اسان وانگر ڪائي پيئي ٿو. ڪپڙا بہ پائي ٿو ٻار بہ ڄڻي ٿو. مستن تي گهڻو ويساهہ هوندو اٿن. مگر مست سالڪن وارو فائدو ۽ فيض نہ ڏيندا. جيڪڏهن ڪنهن تي راضي بہ ٿيا تہ پاڻ جهڙو چريو ڏاتورو ڪري ڇڏيندس. ڇاڪاڻ تہ هو پاڻ ئي سالڪيءَ واري محمدي رستي سان هليل ڪين آهن. پوءِ ٻين کي اهو رستو ڪيئن ۽ ڪٿان ٻڌائيندا.

تلقينان ٻن قسمن جون آهن. (1) تلقين ايزدي (2) تلقين محمدي جنهن کي ايزدي تلقين ٿيندي تہ هڪ ٻن راتين ۾ ان جا ڪشاف ڪلي پوندا ۽ چريو ٿي ويندو. سالڪي نہ رهندس. محمدي تلقين مرشد کان ذڪر وٺي ڪمائڻ کي چئبو آهي. ذڪر ڪمائڻ سان گهڻن سالن کانپوءِ حق کي پهچي معراج ڪندو. ان کي سالڪ چئبو آهي. هن جو عقل سالم رهندو. پوءِ جيڪو ان کان ذڪر پڇي ڪمائيندو تہ اهو بہ اهڙو ئي سالڪ ٿي پوندو. سالڪ عارف جون هي وصفون آهن تہ ڪنهن کي بہ هٿ سان يا وات سان رنج نہ ڪندو. نہ ڪنهنجو مال کائيندو. هن جو ويٺي هنڌ روزگار پيو ايندو ۽ ساري عمر ۾ ڪنهن کي بہ سوال نہ ڪندو توڙي بک تي ويٺو هجي. جنهن شيءِ جي بہ ضرورت پوندس تہ اها شيءِ پاڻهيئي اچي ملندس. ڪنهنجي بہ جماڻي يا ختمہ جي ماني نہ کائيندو. نہ ڪنهنجي ڪاڻ ڪڍندو. هميشه سخن سڌو ڳالهائيندو. انئي پهر هن جي زبان مان توحيد جي گفتار پيئي نڪرندي عام ماڻهن جي گوڙ کان پيو ڪيٻائيندو. عام خاص سان مٺاڃري دل سان ڳالهائيندو. هن کي زماني جي ماڻهن جي اچڻ وڃڻ تان خار پيئي لڳندي پر جيڪڏهن وٽس فقير ۽ الله جا طالب ايندس تہ خوش پيو ٿيندو. انهن جي دل و جان سان خدمت پيو ڪندو ۽ انهن جي خدمت مان ٽڪبوئي ڪين.

بيت

گرترا عشق است ازوی خواه نیز، دست زین دامن مَکن کوتاه نیز.
جيڪڏهن عشق اٿيئي تہ اجا بہ وڌيڪ گهُرُ، ان جي دامن مان هٿ نہ ڪڍ.
گربه شوقِ او دلت شد مبتلا، مرگ برتو کئی بود هرهرگز روا.
جيڪڏهن تنهنجي دل ان جي عشق ۾ مبتلا آهي تہ پوءِ توتي ڪڏهن بہ مرڻ روا ڪونهي.
گرتو مردی طالبی وحق شناس، بندگی کردن در آموز از ایاس.
جيڪڏهن تو حق شناس مرد طالب آهين تہ اياز کان بندگي ڪرڻ سک.
گرترا مشغول خلد و حور کرد، تویقین دان آن ز خویشت دور کرد.
جيڪڏهن توکي بهشت ۽ حورن ۾ ريجهايائين تہ پڪ سمجهہ تہ توکي پاڻ کان پري ڪيائين.

هر که دردِ عشق دارد سوز هم، شب کجایابد قرار و روز هم.

جنهن کي عشق جو سوز ۽ درد هوندو ته ان کي رات ڏينهن بيقراري هوندي

تانه گردی مرد صاحب دردتو، در صفِ مردان نه باشی مردتو

جيستائين تون درد جو صاحب نه ٿيندين. ته تيستائين مردن جي قطار ۾ نٿو بيهي سگهين.

عشق جي ڳالهه

عشق شهباز آهي. جنهنجو هر هڪ پر عرش عظيم کان تحت الثريٰ تائين آهي. اک جي ماڻڪي مٿي کڻي ته نظر لامڪان تي پهچي. جي نظر هيٺ ڪبي ته اهو پاڻ آهي. عشق اثبات ڪرڻ واري عارف جي اها منزل آهي.

عام ماڻهو چوندا آهن ته زمين اڏائي قدم آهي. اهو سراسر غلط آهي مگر اسان لاءِ ته ڪل زمين هڪ قدم به نه آهي. عاشق جي هڪ وک هت ته بي لامڪان جي تخت تي پهچي ٿي. آسماني حدون ۽ منزلون هي آهن. (1) فنا في الشيخ يعني ملڪوت ۽ عالمِ ارواح (2) فنا الرسول يعني جبروت (3) فنا في الله يعني لاهوت. اهي سڀ ڪثرت آهن. ڪنهن وقت کان پوءِ ڪثرت فنا ٿيندي ۽ باقي باالله رهندو. جا هميشه لاءِ آهي. اهي ٽيئي منزلون عاشق جي دل تان بس ٿينديون آهن. جيئن درياهه موج ڪري ٽن ڪوهن تان ٻيڙن کي مهاڻن سميت ڇڪي اچي ڪُنَ ۾ غرق ڪندو آهي. پوءِ نه ٻيڙي رهندي نه مهاڻو رهندو. رڳو درياهه رهندو. ان طرح هي وجود ٻيڙي آهي. ملاح نفس اٿس. تيئن بقا باالله جي منزل به عشق جي درياه جو هڪ ڪُنُ آهي. جتي نڪو آسمان نڪو عرش عظيم نه سج نه چنڊ آهي. اهو هڪ بيحد ملڪ آهي. اهو ملڪ عرش عظيم کان اتوڻ پنڌ پري آهي. جنهن کي بيحد ملڪ چئبو آهي.

مصرع

"من به مُهرِتيزد رياه آمدم، آمدم من درعجب جا آمدم".

يعني تيز تکي درياهه جي ڪن ۾ آيو آهيان. مون کي حيرت آهي ته ڪهڙي عجيب جاءِ تي آيو آهيان. قائم فقيري ان کي چئبو آهي. ان منزل کانپوءِ هر هڪ شيءِ ۾ اها هڪ ذات پيو ڏسندو.

Scanned with CamScanner

ڏسڻ ۾ ٽن قسمن جو آهي. (1) نفساني اکين سان نفساني صورت ڏسبي، ذات وارين اکين سان ذات ڏسبي. جيڪو طالب جسم مان نڪري معراج ڪندو تہ اها منزل ان طالب جي آهي. اها منزل لامڪان آهي. جيڪو طالب خاڪي جسم ۾ مئو تہ اهو خاڪ ٿيو. جيڪو جسم جي قيد کان آزاد ٿيو سو پاڪ ٿيو. سچو فقير بہ اهو آهي جيڪو پاڪ ٿيو. مولا علي عليہ السلام سائين فرمايو آهي تہ مَن عَرَفَ نَفسُہٗ فَقَد عَرَفَ رَبَّہٗ. جنهن پاڻ سڃاتو تنهن الله کي سڃاتو پوءِ اهڙي فقير کي سجدو ڪرڻ سڌو سنئون خدا کي سجدو آهي. ڇو تہ ان جو وجود حقيقي ڪعبہ آهي. حديث: قلب المؤمنين بيت الله، مؤمنن جي دل الله جو گهر آهي.

اسان جڏهن معراج تي وياسون تہ پهريون قدم پنهنجي سر تي رکيوسون تہ پريان مطلوب ذاتي مرشد پندرهن قدمن تي نظر آيو ڏسڻ سان اسان جو رنگ روپ مرشد جهڙو ٿي ويو. جڏهن سندس ويجها ٿياسون تہ مطلوب چيو تہ "آءُ تہ هلون." ائين چوڻ بعد مٿي وڃڻ لڳاسون جڏهن پهرئين آسمان تي پهتاسون تہ آسمان مان لنگهڻ وقت ورق اٿلائڻ جيتري دير لڳي. يا وِڪ کڻڻ جيتري. آسمان مان لنگهڻ وقت ايتري لذت آئي جو پنج سؤ زبانون هجن تہ بہ بيان ڪري نہ سگهجي. هيءَ تہ سندس هٿ سان ٺهيل آسمانن جي سير ۾ لذت آهي. مگر انهن سيني ۽ منهنجي جوڙيندڙ ۾ ڪيڏي نہ لذت ۽ خوشي هوندي. جنهن وقت فقير فنا في الوجود يعني فاينما تولو فثم وجہ الله ٿيو ان حال ۾ ڪيس هڪ هفتو رهڻو پوندو. هفتي کان پوءِ طالب کي مطلوب ذاتي ڪامل مرشد وٺي وڃي معراج ڪرائيندو.

فنا في الوجود ڇا آهي. ست ڏينهن ڪاڌو پيتو بند ۽ ڳالهائڻ بند ٿي ويندو. ستين آسمان مان عشق جي هڪ متڪلم صورت پيدا ٿيندي جنهن جي ڏسڻ سان فقير تي وجد جي حالت طاري ٿيندي. پکين يا ڪنهن ساز جي آواز سان بہ وجد ٿيندس.

معنوي صورت جي سونهن حُسن زيب ۽ دبدبو سندس تخت تاج ۽ پٽريڻ جي روشنائي اهڙي آهي جو هي دنيا وارو سج اڳيائنس لڄي پيو ٿئي. جيئن بادشاهہ اڳيان ڪوتوار لڄي ٿيندو آهي. چنڊ جو حال تہ گهڻو گهٽ آهي.

بيت

اُپريو سچ حقيقت جو تارا ٿيا تباھ،
وحدتي وصال جو صاحب تاج ڪلاھ،
ڪري آيو ڪاھ، يڳانئين ڪوٽ ڪفر جو.

جڏھن مطلوب سان گڏ ٻيو آسمان طئي ڪيوسون ان وقت جيڪڏھن ڪو تڪو اوزار ساڻ ھجي ھا تہ يڪدم پاڻ ماري وجھون ھا. ڇو تہ سير آسماني وقت معنوي صورت بہ سامھون ھئي ڇھ آسمان لنگھي ستين تي ٿي وياسين تہ اتي اسان ڀنھي ان صورت جو اھڙو طواف ڪيو جو جيئن مشين جا ڦيٿا تيز ڦرندا آھن. پوءِ طواف ڪندي معنوي معشوق جي سيني ۾ اڳ ۾ مرشد غوطو ھنيون پٺيان اسان بہ غوطو ھنيون. طواف ڪرڻ مھل جڏھن اسان سندس تخت اڳيان سجدو پي ڪيو تہ ان محبوب اسان جو سر خنجر سان وڍي شراباً طھورا جو جام پي پياريو. ھر ھڪ دم ۾ ھزار ھزار جام شراب جا پيتاسون. ھن جاءِ جي قرآن بہ شاھدي ٿو ڏئي، وَسَقاھُم رَبُھُم شَراباً طَھورا. اِنَ الأبرارَ يشربونَ مِن کَاس کَانَ مِزَاجه کَافُورَا. يعني سندن پالڻھار انھن کي پاڪ شراب پياريندو. بيشڪ ڀلارا پيارِيا ويندا پيالن ۾ جنھن ۾ ڪافور مليل ھوندو.

منجھان ڪيف ڪلال جي، جنين پيتو جام،
موتو قبل انت موتو سولي تن سرجام،
حُسن جا ھنگام، تنين سر سنباھيا.

انھيءَ عشق جي ڪيف ڪلال جي منھن محراب ۾ ھزار ورھين جي نماز ادا ڪئي سون. ان موقعي کان اڳ ۾ ايڪيھ ڏينھن ۽ راتيون ننڊ ختم ٿي ويئي ھئي. رڳو ذڪر حقاني رھيو. طلب واري وقت ۾ اھا ڳل ڪانہ ھئي تہ ڪو فقيري جي پوپان ڪو معراج ۽ ساقي ۽ ڪلال خانو بہ آھي. ھي حال جيڪو ڏسندو تنھن کي خبر پوندي. 21 رات جي ٽھائي باقي ھئي تہ ھڪ آواز ٻڌم ھاتفي جيئن ڪو ماڻھو سڏ ڪندو آھي. آسمان کان آواز ٿيو تہ اي فولاد علي توڪي پير مولي علي جي دفتر ۾ داخل ڪيوسون. ھاتفي آواز ٻڌڻ سان لنءُ لنءُ ٺري پيئي. جيئن

ڪنهن اڃايل کي پاڻي ملي يا ڪنهن قيدي کي آزادي ملي. ان ڪان پوءِ پهر ڏينهن تي هيو آواز ٿيو تہ پاڻ ۾ نظر ڪر. ان آواز ۾ اهڙو تہ ڪو اثر ۽ نشو هو جو زوريءَ اکيون بند ٿي ويون ۽ ستين آسمان تي معنوي صورت اڀري پيئي. پوءِ اکيون پٽي جاڏي پيو نهاريان تاڏي سڄڻ سامهون. ڪيترو ڀ اکيون ڀوٽيان يا ڪنهن جڳهہ ۾ وڃان يا سوڙ وجهان تہ ڀ اُها صورت آڏو هيم. ان موقعي تي سلطان ابراهيم بن ادهم تي وجڻ ٿيوءِ اتي جبل جي غار ۾ وڃي ويٺس تہ ڀ اها صورت آڏ نہ ٿي. ان معنوي صورت کي جڏهن طواف ڪندي سجدو بس ٿيو تہ تڏهن مون منجهان ڀ صورتون نڪتيون, هڪ ڪبي پاسي ڪان ۽ ٻي سڄي پاسي کان. ڪبي پاسي واري صورت کي هيڊي رنگ جي پوشاڪ ۽ سڄي پاسي واري صورت کي ڪاري پوشاڪ هئي. ملڪوت واري بادشاهہ فنا في الشيخ ڪان پڇيوسون جنهن فرمايو تہ هيڊي پوشاڪ وارو ڪفر ۽ ڪاري پوشاڪ وارو دين آهي. اهي اڄ هتي ختم ٿيا. انهن جي پهچ هيستائين هئي. ان وقت معنوي محبوب اسان کي سلطان العارفين جو لقب ڏنو. ٿيا دين ڪفر ٻئي دور ديدان دوست اڙايون. ساقي صاحب کي اڇي رنگ جو ڇٽ مٿي ۾ پيل هو. يعني اڇي تاج جنهن کي چانديءَ جي ڪلنگي هئي, ان تاج جي چوٽيءَ ۾ اڇو پٽ جو گل لڳل هو تخت ڀ سفيد رنگ جو هو. دين ڪفر جي ڏار ٿيڻ بعد يڪدم نظر اٿين آسمان مان ٽپي مٿي ويئي.

بيت

عشق جي اوقات ۾، دين ڪفر ٿيو ڏار،
محبتي مهندار، سورهيہ سوليءَ چاڙهيا.

ان بعد هو هوا ۾ هڪ رفرف يعني ڏولي نظر آئي, اول ان ڏوليءَ ڪان طواف ڪيم. ان ۾ هڪ صورت هئي, اها فنا في الرسول جي منزل هئي. جنهن کي جبروت چئبو آهي. پري ڪان اها صورت پي ڏٺي سين جڏهن ان ۾ ٽپي هنئين سين تہ اسان پاڻ هئاسون. دين ڪفر جي ڏار ٿيڻ وقت حيرت لڳي تہ هيءَ ڪهڙو عجيب ڪرشمو آهي جو ڪڏهن اڳ نہ ٻڌو هوسون نہ ڪتابن ۾ پڙهيو هوسون, نہ ڪنهن عالم فاضل اها ڳالهہ ٻڌائي هئي.

Scanned with CamScanner

جبروت جي منزل ۾ اسان کي لولاڪ جو چٽ مٿي ۾ پيل هو ۽ اسان ان حال ۾ ٽي هفتا اتي رهياسون. ان موقع ۾ اسان تي اهو حال هو جو دين اسلام تي سخت ڪاوڙ هئي ۽ برخلاف هئاسونس ۽ ڪفر جا لفظ نڪتا. اهي لفظ ڏسڻ ۾ ڪفر هئا مگر هئا عين دين. ان تي زباني ڪلمہ گو مسلمان اسان سان لڙيا. ان حالت ۾ اسان کليو اعلان ڪيو تہ اولهہ طرف واريون سڀ مسيتين ڍهرائجن ۽ اوپر واري حقيقي ڪعبہ کي سجدو ڪجي ۽ ڪرائجي. ڇاڪاڻ تہ اسان لدني علم وارو جيڪو اسرار ڏٺو سو ٻنهي جهانن کي هلائيندڙ سوا پهر سج واريءَ جاءِ تي اوپر طرف آهي. جو ٻيا سڀ طرف ان اوپر طرف جا تابعدار آهن. عام ماڻهن جون ملامتون اسان جو قوت آهن. گلا بدنامي ۽ خواري عشق جو زيور آهي. نيڪنامي نفس جو قوت آهي. جيڪو فقير بدنامي کان پڇي ۽ نيڪنامي لاءِ ڪوشش ڪري تہ اهو عشق بادشاهہ وٽان تڙيل آهي. جنهن فقير نماز پڙهي تہ ان مان ڪجهہ نہ ٿيندو. اهو عامي ماڻهن کان بہ پري آهي. ڇو تہ هو ٻانهو آهي. ٻانهي مان نيڪي نہ ٿيندي. حديث ۾ آيو آهي تہ لاَ خَيرَ في عَبِيدهِ وَلَو كَانَ صَالِحا. ٻانهو توڙي نيڪ هجي تہ بہ ان مان چڱائي نہ ٿيندي.

آدميءَ کان حضرت عشق بہ ڪم ٿو گهري (1) عبديت (2) ربوبيت. يعني يا تہ ٻانهپ جو حق ادا ڪيو يا مون منجهہ محيط ٿيو. جيئن ڦڙو درياه ۾ پوي. فقيري آهي درياه ۾ ڦڙو ملي هڪ ٿي وڃڻ. عين درياه ٿيڻ.

ربوبيت آهي سئي مان ترار ٿيڻ عبديت آهي گسي گسي ترار مان سئي ٿيڻ. پوءِ جنهن فقير دم جو رستو ڇڏي نماز پڙهي ان جو حال بہ ترار مان سئي ٿيڻ جهڙو آهي.

بيت

روزو ۽ نماز آهي بهشت جي راهہ
قرب جي ڪلاهہ نہ پائيندا نماز سان.

رسول الله ﷺ جن نماز ان ڪري پڙهندا هئا جو عرب جا ماڻهو جهالت جي ڪري هٿ جي ٺهيل بتن جي پوڄا ڪندا هئا. جن کي بت

پرستيءَ کان روڪي حقيقي معبود جي سجدي ڪرڻ جي سکيا ڏنائين. پاڻ ڪريم جن بہ ساڻن گڏجي نماز پڙهندا هئا. جيئن استاد شاگردن کي الف ب ياد ڪرائڻ لاءِ ساڻن گڏجي پڙهندو آهي نہ تہ استاد کي الف ب جي ياد ڪرڻ جي ضرورت ڪانہ هوندي آهي. تيئن حضرت رسول الله کي بہ نماز پڙهڻ جو احتياج ڪونہ هو. ڇو تہ پاڻ فرمايو اٿن تہ "مَن رَآنِي فَقَد رَآءَ الحَقَّ يعني جنهن مون کي ڏٺو تنهن ڄڻ الله کي ڏٺو.

عشق اصل لا اُبال آهي. جڏهن جلوو ڪندو آهي تہ اتان پراڻن رسمن رواجن کي ڇٽ ڪندو آهي ڇو تہ جڏهن حضرت سرور ڪائنات ﷺ جن پنهنجو نئون دين ۽ قانون جاري ڪيو تہ جيڪو اڳ ۾ اڪثر ڪري حضرت موسيٰ عليہ السلام ۽ حضرت عيسيٰ عليہ السلام جي دينن کان مختلف هو. جيڪو عربن کي ڏاڍو ڏکيو ٿي لڳو. آخر ان عشق لازوال سيني قوتن کي ناس ڪري نئون نغارو وڄايو. جيڪو اڄ تائين قائم آهي.

اهو محمد مصطفيٰ ﷺ جيڪو ظاهر ۾ لکي پڙهي نہ پيو ڄاڻي انکي عشق شهنشاهہ لدني علم جو ماهر عالم ڪيو. جو جنهن جي لکيل ڪتاب ۾ جيڪي حروف مقطعات ٿا سڏجن انهن جي معنيٰ ۽ تفسير لاءِ ساري دنيا جا فاضل اديب ۽ عالم اڄ تائين حيران ۽ پريشان آهن. ان هوندي بہ معنيٰ يا تفسير ڪنهن بہ ڪري نہ سگهيو آهي.

عشق اهڙو شهنشاهہ آهي جو جيڪڏهن ڪنهن ڪافر وٽ ايندو تہ ان کان مسلمانيءَ جا هوڪا ميمبر تي چاڙهي ڏياريندو. اگر مسلمان وٽ ايندو تہ ان جي زبان مان ڪفر جا ڪلمان چورائيندو. جيڪي گهڻو ڪري ظاهر ۾ دين اسلام جي ابتڙ هوندا.

بيت

محمد تاجدارِ هر دو عالم
محمد سپهدارِ هر دو عالم

يعني پاڻ ڪريم ﷺ جن ٻنهي جهانن جا تاجدار ۽ بادشاهہ آهن. حضرت رسول الله ﷺ جن وَمَا اَرسَلنَاکَ اِلاَّ رَحمَةَ لِلعَالَمِينَ ٻنهي

جهانن جي گادي ۽ تخت تي ويهي هڪ نئون اعلان ڪيو. اڳين نبين جو دستور هوندو هو تہ پنجاهہ وقت نماز پڙهڻ فرض آهي ۽ سٺ روزا رکڻا هئا. ۽ زباني ذڪر ڪندا هئا. اڳين نبين جي دين مان هڪ هڪ جزو پنج وقتي نماز جا عادي ڪرايائين. يدخلون في دين الله جو آرڊر پاس ڪيائون. واذکر ربک في نفسک تضرعاً و خيفةً دون الجهر. يعني ذڪر ڪيو الله جو پنهنجي دم سان ڳجهو ۽ سواءِ پڌرائي جي. فاذکر الله ذکرا کثيراَلَعَلکُم تفلحون. ذڪر ڪيو الله جو ڪثرت سان جيئن توهان ڪامياب ٿيو. حديث: اَلعُلمَاءُ فِي اُمتي کاالانبياءُ بَنِي اِسرائيل. منهنجي امت جا عالم سڳورا ائين آهن جيئن بني اسرائيلن جا نبي هوندا هئا. عالم اهي جن کي علم ظاهري ۽علم باطني ٻئي هجن. صرف ظاهري علم وارو عالم نٿو ٿي سگهي. ڇو تہ صرف ظاهري علم وارو باطني علم کان غير واقف هوندو آهي. ڇو تہ ظاهري علم سان حق حاصل نہ ٿيندو آهي. علم لدني کانسواءِ يدخلون في دين الله نہ ٿي سگهندو. اَلعُلماءُ وَرِثَةُ الأنبياءُ يعني عالم نبين جا وارث اهل الله ۽ عارف عاشق آهن. مَن عَرَفَ نَفسُہ فَقَد عَرَفَ رَبُہ وارن عالمن لاءِ اها بشارت آهي.

حضرت رسول الله ﷺ ۽ حضرت مولىٰ علي عليہ السلام جن اهو خاص رستو اهل صفح واري جماعت جن ۾ اندازاً چار سؤ آدمي هئا. انهن کي سمجهايو هئائون. حضور سرڪار جن وٽ مسلماني لاءِ جماعتون ايندڙيون هيون. انهن جي سينن ۾ نظر وجهندا هئا. انهن مان جيڪا دل الله اثبات ڪرڻ جهڙي سمجهندا هئا تہ ان کي خاص دَم وارو رستو ٻڌائي صفحہ واري جماعت ۾ داخل ڪندا هئا. ٻين کي توحيد جي اثباتي جي لائق نہ هجڻ ڪري کين عام دين وارو روزو نماز حج زکوات ۽ ڪلمہ قرآن وارو رستو سمجهائيندا هئا. ڇو تہ هو عشق جي بار کڻن جهڙا کين هئا. هو ان عامي دين واري رستي تي خوش ٿي ويندا هئا.

حضرت رسول الله ﷺ جيڪو معرفت جو کير ولوڙيو هو ان مان جيڪو دين الله وارو مکڻ نڪتو سو مولىٰ علي عليہ السلام اهل بيتن ۽ خاص صفحہ وارن اصحابن کي کارايو هئائون. باقي لسيءَ ۾ بہ ٿي مٺ پاڻيءَ جا وجهي عام سوالن کي ورهائي ڏنائون. اها ورهاست عام آدمين کي ملي. عام آدمين کي عام رستو نماز ۽ روزي وارو سمجهايائون.

Scanned with CamScanner

جيڪو قيامت جي گرميءَ ۾ باھ جو بچاءُ آهي. عام رستو اٿئي روزو نماز خاص رستو اٿئي سوز و گداز.

اهو خاص رستو سينہ بہ سينہ هلندو ٿو اچي، انهن اهل صفح وارن ۾ خليفة الله حضرت موليٰ علي عليہ السلام هو ۽ ٻيا ابوذر غفاري، سلمان فارسي، بلاول اويس قرني ۽ مقداد ۽ حبيب ابن مظاهر جن مکيہ هئا.

حاصل مقصد تہ حضرت رسول اللهﷺ جن تي بہ ڪيفيتون هيون. عبديت جي ڪيفيت ٻي احديت جي ڪيفيت. حديث ۽ بيخوديءَ جي ڪيفيت ۾ جيڪي ڳالهايائون سو ڪلام الله ۽ حديث قدسي چيو ٿو وڃي. عبديت واري ڪيفيت جي ڳالھ کي حديث نبوي ٿو سڏجي.

بيت

حال مخفي ڪيو محمد خلق کان،
وحي حق جي قلب جنهن ڪيو هي بيان،

جڏهن اوري اڌ ۾ رهيو هو جبرئيل۔
پوءِ پريان جي ڪيئن ڪيائين قال قيل.

وحي جو پردوان ڪري ڪيائين جو قرآن ۾ اڪثر ڪري اني انا الله جا نعرا هر هنڌ آهن. جيڪڏهن ڪلام پنهنجي کي ڪلام الله نہ چوِن ها تہ عرب گمان ڪن ها تہ خدائي نعره ٿو هڻي، ۽ دعويٰ ٿو ڪري، هو تہ بتن جا پوڄاري هئا. ڪين شڪ پوي ها تہ اڳ ۾ نبي سڏائي اڄ الله ٿو سڏائي. مٿن نبوت ۽ خلق جي پيشوائي جو بار بہ هيو. ازانسواءِ محبوب جي راز جي ڳالھ هميشہ خواب لهڻ يا ملائڪ جي اوٽ وٺي ڪبي آهي. قل جو لفظ قرآن ۾ گهڻين جاين تي آهي. ان جو مطلب هي آهي تہ رسول الله جو مقدس روح جنهن من رَاني فقدراءَ الحَقُ ۽ انا احمد بلا ميم جو دم ٿي هيو. سو بيخودي جي حالت ۾ محمدي وجود کان ٻاهر نڪري محمد مصطفيٰﷺ جي وجود کي پيو چوي تہ اي محمدﷺ مسلمانن کي ٻڌاءِ تہ هو اسان جو حڪم مڃيندڙ جو تہ حضور پُرنور جو پاڪ روح مقدس جسم جي قيد کان لاقيد هو. ٻيا روح انهن جي بوتن جا

Scanned with CamScanner

قيدي هئا. هميشہ دستور آهي تہ قيدين جي مٿان حڪمران بہ قيدي هوندا آهن. پر سيني قيدين لاءِ لاقيد جو حڪم ضرور مڃٹو هوندو آهي.

بيت

قيد اعظم جسم جهڙو ڪونہ ٻيو جو جسم جي قيد سو قيدي ٿيو.
آهہ محمد ۽ علي الله هڪ. آهہ برحق ڳالهہ هيءَ تنهن ۾ نہ شڪ.
ذات ايزد پوش احمد جو ڪيو لئہ سڏاري پوش چمڙي ۾ لڪو.

آدمي ذات الاهي ڪان ڏاڍا تہ ڪين هئا. مگر سبب هي هو تہ ذات الاهي منزه مقدس ۽ مبري جلوه دار روح آهي. جنهن جي تاب طور سينا جبل ساڙيو هو ۽ موسيٰ جهڙي نبيءَ کي خر موسيٰ صعقا مدهوش ڪيائين. جسم ظاهر آهي روح باطن آهي. ظاهر ۽ باطن ٻئي هڪ ٻئي جي خلاف آهن. جيئن ڏينهن رات جي خلاف آهي. پوءِ ان ڪري انبيائن عليہ السلام جن جا روح ۽ وجود عام ماڻهن جي وجود کي هدايت ڪرڻ ۽ سمجهائڻ آيا. ڇو تہ هميشه جنس جنس سان خوش ٿيندي آهي. ٻڪريون ٻڪرين سان ۽ آدمي آدمين سان ٺهندا آهن. مثال جيئن طوطي کي سيکارڻو هوندو آهي تہ ان جو ٻچو هٿ ڪري ان جا ڪن ميڻ سان بند ڪبا آهن. پوءِ سندس آئينو اڳيان رکي ماڻهو لڪي وچي لفظ اچاريندو آهي. طوطو آئينہ ۾ پنهنجي جنس ڏسي ڳالهائڻ شروع ڪندو آهي.

اهڙي طرح انبائين. اوليائن ۽ عارفن جي وجود ۾ ذات ذوالجلال لڪي گفتار ڪئي. عام مسلمان رسول خدا کي محبوب خدا سڏيندا آهن. اها ڳالهہ برابر سچي آهي. معشوق لااحتياج هوندو آهي. عاشق کي احتياج هوندو آهي. معشوق وٽ عاشق هر وقت پيو ايندو معشوق عاشق وٽ قسمت سان ويندو آهي. جبرئيل جڏهن رسول الله جي بلند پروازي وقت اوري اڌ ۾ بيهي رهيو اهو ڪٿان ۽ ڪهڙا پيغام آڻيندو. جبرئيل پنهنجي مقام تان وار جيترو بہ چري نٿو سگهي. سُري ٿو تہ سڙڻ جو امڪان اٿس. پوءِ جبرئيل جي ڪهڙي حيثيت جبرئيل ڇا آهي. جبرئيل تہ اسان فقيرن جي اڳيان بہ ڪا حيثيت نہ ٿو رکي. مگر جيئن ڪوئوار جي اڳيان هجي تہ ڇا؟

رسول اللهﷺ خود حديث ۾ فرمايو آهي تہ لِي مَعَ اللهُ وَقتُ لاَ يَسَعنِي فيه مَلَكُ مقربُ ولا نَبِيُ مُرسَل. يعني اسان ڪنهن وقت الله سان هوندا آهيون تہ مقرب ملائڪ ۽ مرسل نبي بہ عجب ۾ هوندا آهن.

حضرت رسول ڪريمﷺ تہ اسان جو هادي رهبر آهي. مگر اهي مقرب ملائڪ جبرائيل، اسرافيل، عزرائيل ۽ ميڪائيل عليہ السلام عرش عظيم کان هڪ طبقو هيٺ ٿا رهن. انهن کي يا ٻين مرسل نبين کي عرش تائين پهچ ڪانہ آهي. اهو وقت هيڪڙائي جو هوندو آهي. جنهن ۾ اَنَا اَنتَ فَاَينَ اِني. يعني مان تہ تون ئي آهيان پوءِ مان جدا ڪٿي آهيان. اهو آهي وجداني حال. ٻن جي گنجائش آهي ئي ڪانہ تہ ٽيون جبرئيل ڪير آهي جو اتي ٻيهندو ۽ سمائبو.

عارفن رندن قلندرن ڇو راز ظاهر ڪري من خدايم جا نعرا هنيا. شمس الحق تبريز قُم بِاِذني چئي مئو جياريو. اها الوهيت ۽ خدائي طاقت هئي نڪي آدميءَ کي اهڙي طاقت ٿيندي. ڇاڪاڻ تہ انهن عارفن تي نبوت ۽ خلق جي رهبريءَ جو بار ڪونہ هو. هو عشق الاهي ۾ مست هئا ۽ مجذوب هئا. حديث رَفَعُ العِلمُ بِاالمجنُونَ.

مگر تہ بہ ظاهري بصيرت وارا انهن کي قتل ڪرائڻ کل لهرائڻ ۽ سوليءَ چاڙهڻ کان ڪين مڙيا. هو جسم ترڪ ڪري بحر اواگهہ ۾ گم ٿيل هئا. ان ڪري هو عام جي رواج ۽ ٻوليءَ کان ابتڙ ۽ باطن بين هئا.

باطني توحيد جي زبان عامي نہ سمجهيا. ان ڪري هنن سان وڙهيا. جيئن رسول الله کي عربن تڪليفون ڏنيون. ڇو جو اهي بہ عشق جي ابتي ٻولي سمجهي نہ سگهيا. ڪين مجذوبيءَ جا الزام پيا ڏنائون. جنهن جي جواب ۾ بيخوديءَ ۾ ڪلام الاهيءَ مان جواب ملين تہ وَمَا هُوَ ذكرٌ لِلعَالَمِينَ ۽ اِذَاجَاءَ الحَق وَرَهُو وزهق البطال و ان الباطل كان زهوقا. جڏهن حق آيو تہ باطل فنا ٿيو. تحقيق باطل يعني ڪوڙ تباهہ ٿيندڙ شيءِ آهي. انبيائن کي ڏک پيش ٿيا ڇو جو اهي ڏک عشق پنهنجي دوستن کي ڏيندو آهي. حديث تہ اَلدُنيا سِجنُ المؤمنينَ. يعني دنيا مؤمن لاءِ قيد خانو آهي. وَالجنة لِلكُفار. ڪافرن لاءِ بهشت آهي. سڀني عاشقن کي تڪليفان پيش آيون. مگر جن کي پاڻ زنده ٿو رکي تن جو نالو ڪيئن گم ٿيندو. مگر تصديع ڏيندڙن کي عشق اهڙو گم ڪيو جو

سندن قبرون بہ گم آهن. الله وارن جا زيارت گاهہ اڄ بہ قائم آهن. انهن جي خاڪ بہ چمڄي ٿي.

عشق شهنشاهہ اهڙو آهي جو جنهن وٽ اچي ٿو تہ تيليءَ مان ٿنڀ ڪريس گداگر ڪي بادشاهہ بنائي.

بيت

عشق ڪري ٿو جت روشنائي
دور ٿئي ٿي اُتان اونداهي.

عشق شاهہ آهي ۽ ٻيا سڀ ان در جا پناگر آهن. بلڪ پناگرن جا بہ پناگر آهن.

عشق جي گفتار ڪندي اسان ڪي وري جبروت جي ياد آئي. هن جا بہ نالا آهن. (1) مقام محمود (2) فنا في الرسول. اتي رسول الله ﷺ جن جي روح مقدس جي پاڪ تصوير هئي جيڪا احد مان احمد ٿي، پر خاڪي وجود واري نہ هئي. خاڪي وجود ڪي محاسن يعني ڏاڙهي آهي مگر هن پاڪ مقدس روح ڪي ڏاڙهي ڪانہ هئي. رف رف ۾ ويٺل جو نمونو ڏنوسون. سو بہ ائين جيئن شينهن جو نقل ٻلي آهي. هڪ دفعو طواف ڪري ان رسولي روح جي سيني ۾ ٽپي هنئين سون. غوطہ هڻڻ ڪانپوءِ ان رف رف تي اسان پنهنجو پاڻ ڪي ڏنوسين. ان طرح ايڪيهہ ڏينهن ان رف رف تي رهياسون. اتي اسان ڪي لولاڪ جو ڇٽ پيل هو. اها رف رف ائين ۽ نائين آسمان جي وچ ۾ هوءِ هوا ۾ هلندي ٿي رهي. اهي ايڪيهہ ڏينهن هر روز مٽي تي هٿ ڦيرائيندا هئاسون تہ خاڪي هٿ ڇٽ ڪي لڳي ٿو يا نہ.

ان وقت فقير پاڻ ڪي انا احمد يا رسول خدا سڏائي سگهي ٿو. ڇا لاءِ تہ ان وقت ۾ فقير جو روح ۽ رسول خدا جو روح هڪ آهي. ان حال ۾ فقير جي نظر نہ اولياءَ تي نہ انبياءَ تي مگر ڪنهن تي بہ ڪانہ هوندي اٿس. زماني جو بادشاهہ تہ عام خلق وانگر خسيس ڏسڻ ۾ ايندو آهي. پاڻ ڪي اولوالعزم بادشاهہ لا احتياج سمجهندو رهندو. جبروتي منزل ۾ سيني مقامن وارا مٿل ماڻهن جا روح ڏسڻ ۾ ايندا آهن. مڪمل روءِ زمين جو ڪشف حاصل ٿيندو. نيڪ توڙي گنهگار روح سڀ پيو

ڏسندو. گنهگارن جو حال هن طرح هوندو آهي. سندن ٽنگن ۾ ٻہ ٽلهيون لوهہ جون سنگهرون ٻن شاخن واريون هر ڄنگهہ ۾ جدا ڇيلهہ کان مٿي هڪ ٽلهي زنجير جنهن جو ڪڙو ڳچيءَ ۾ پيل هوندن ۽ رڪوع جي حالت ۾ لاشي جي مٿان بيٺل هوندا ۽ نظر سيني ۾ هوندن. هر هڪ جو منهن اُتر طرف هوندو آهي. ساري دنيا جي روحن جو منهن اتر طرف ڪرڻ جو قانون آهي. هيڏي هوڏي نهارڻ جي اجازت ڪانہ هوندي اٿن. يٰس مبارڪ ۾ جيڪو گنهگارن لاءِ اَغلالاً فَهِيَ اِلَيَ الاَذقَانِ فَهُم مُقمَحُونَ جي اها معنيٰ آهي. جيڪا اڪئين ڏٺي سون. اها حقيقت جبروت واري جاءِ ۾ ڪلندي آهي، رسولي منزل ۽ ملڪوت ۾ بہ اها حقيقت جبروت وارري ظاهر ٿيندي آهي. ٻين ڇئن مقامن ۾ اهو حال سڄو سال تائين جاري رهندو. پوءِ اهو ڪشف گهٽ ٿي ويندو. مگر چاهيندو تہ ڏسندو.

حضرت آدم عليہ السلام کان اڄ تائين ڪل انبياءَ اولياءَ ڏٺل ٻڌل اڻ ٻڌل سڀ اچي فقير جي حضور ۾ حاضر ٿيندا. جيڪي پنهنجي روحاني زبان سان پنهنجو نالو ۽ احوال ٻڌائيندا.

رستم پهلوان جيڪو اوليائن جي قطار ۾ نہ آهي سو بہ فقير جي حضور ۾ اچي حاضر ٿيندو. نہ رڳو مسلمان پر هندو فرنگي يهودي نيڪ توڙي بد سڀ اچي حاضر ٿيا.

بيت

عشق آن درياه اعظم بيڪران، بحر گونان گون بي پايا عيان،
هر دم عالم آهي جنس خاشاڪ جيئن، موج طغياني ۾ عشق پاڪ تيئن
عشق آهي لايزال ۽ لم يزل، بارنگي باچون باصورت مثل،
عامن لاءِ عشق بي رنگ آهي، بي چون ۽ بي مثال آهي.

مگر خاصن لاءِ بار رنگ باصورت ۽ با مثال آهي. عامن کي باطن جي ڏسڻ جون اکيون ڪونہ آهن. آهي ٻہ اکيون ظاهري تہ جانورن کي بہ آهن، جيڪي نفساني ۽ بيڪار آهن. جيئن ٻوتي کي اکيون آهن ائين روح ۽ قلب کي بہ اکيون، آهن جيڪڏهن ڪنهن کي پڪ نہ اچي تہ ڪٺل جانور جي قلب کي ڏسي تہ ان ۾ بہ ڪن ۽ اکيون آهن. جيڪي مخفي آهن. جن

جا ڇپر سج جي راسين وانگر روشن ڏسڻ ۾ ايندا. اهي وڏي ڪوشش سان ڏسبيون آهن. عام طرح ڏسڻ ۾ نہ ايندڙيون آهن.

فقير ان کي چئبو آهي جنهن کي چار اکيون هجن ۽ چار ئي ڪليل بہ هجنس. اهي چار ئي اکيون سڀ ڪنهن کي هونديون آهن. مگر روحاني بہ اکيون بند ٿيون رهن. جن جي کولڻ جو سرمون ۽ جوهري ڪجل اسم اعظم آهي. ان جي ڪمائڻ سان گهٽي وقت ڪانپوءِ کلنديون آهن.

ان جو مثال هي آهي تہ جيئن انسان خواب ڏسي ٿو ۽ هوندو ستل ننڊ ۾ آهي. انوقت ظاهري اکيون ڪن ۽ هٿ پير بند هوندا آهن. پوءِ جيڪو روح المقدس آهي جنهن جي حوالي دم آهي. اهو سير لاءِ نڪري ٿو. چو تہ جسم جي قيد ۾ بند رهڻ ڪري ماندو ٿو ٿئي. جيڪو خواب جي حالت ۾ پاڻ کي جسم سان گهمندو ڏسي ٿو. اهي ٻيون اکيون آهن جن سان ڏسي ٿو. خواب جي حالت ۾ ننڊ ستل کي جسم ياد ئي ڪونہ هوندو آهي. تہ ڪو مان فلاڻي جاءِ تي بيٺو آهيان. ڪڏهن بہ سير تي هجي توڙي هزارن ڪوهن جي پنڌ تي هجي تہ بہ سجاڳ ٿيڻ وقت يڪدم بوتي ۾ گهري ويندو. يقين ڄاڻو تہ آدمي ۽ انسان ان جو نالو آهي جيڪو خواب وقت نڪري ٿو. هي جسم تہ سندس پوشاڪ آهي جيئن خواب ۾ جسم مان نڪري ٿو تيئن جڏهن هن وجود کي اسم اعظم ڪمائڻ سان الوهيت جو نشو چڙهندو تہ پوءِ سجاڳي هوندي بہ هن جسم مان نڪري معراج ڪندو. جيڪي آدمي جسم مان نڪري معراج تي نہ ويا سي هن جسم جي قيد ۾ رهجي ويا. سي قيامت تائين قبر تي جسم جا قيدي ٿيا رهندا. عام عربيءَ جي اَعميٰ لفظ مان ورتل آهي جنهن جي معنيٰ آهي انڌو جنهن وجوديءَ حالت ۾ جيئري الله ۽ رسول کي نہ ڏٺو ۽ الله اثبات نہ ڪيو تہ انهن لاءِ قرآن ڪريم ۾ حڪم آهي تہ مَن كَانَ فِي هٰذِهٖ اَعميٰ فَهُوَ فِي الآخِرة اَعميٰ. يعني جيڪو هن دنيا ۾ ڏسڻ ڪان انڌو آهي تہ اهو آخرت ۾ بہ انڌو هوندو.

اسان عشق شهنشاهہ کي بارنگ ۽ باصورت ۽ بامثال پيا ڏسون. چو تہ جيڪڏهن بي رنگ بي صورت ۽ بي مثال هجي ها تہ اسان ڪيئن ڏسي ڪين سگهون ها. ان ڪري اسان عشق کي صورت سان ڏٺو. ان ڪري اسان باصورت ٿا چئون. مثال جيئن قالب مان سر نڪتي آهي

Scanned with CamScanner

سا قالب جي مهانڊي ۾ همشڪل هوندي آهي. پيو تہ فوٽو ٺاهڻ وارو ڏينهن ۾ هزارين تصويرون ويٺو ٺاهي. جيڪي آدمي جي شڪل تي ٺاهي ٿو. سندس جاءِ ۾ هزارين تصويرون پٽين تي لڳل ڏسبيون آهن. اهڙيءَ طرح هيءَ دنيا بہ عشق جو دوڪان آهي. عشق پاڻ فوٽو گرافر آهي. حديث خَلَقَ الآدَمُ عَليٰ صُوْرَتِہٖ. يعني آدمي پنهنجي تصوير جي نموني تي ٺاهيائين.

بيت

عشق ۽ آدم ۾ تر جو فرق ناهہ.
عشق آدم ۾ سمورو غرق آهي.

فرهاد جو قصو مشهور آهي جنهن شيرين جي عشق ۾ ڪاٺ جي ڪهاڙي سان جبل پٽي پاڻي وهايو هو. جا نهر اڄ تائين ان جاءِ تان وهي ٿي. جنهن جي ويڪر پندرهن فوٽ آهي ۽ ايران ۾ آهي. ”قصو شيرين“ يعني شيرين جي محلات بہ اتي آهي. هيءَ تہ ظاهري صورت ۾ مجازي عشق جي طاقت هئي. جنهن جبل پٽو باقي ذات ذوالجلال وارو حقيقي عشق ايتري طاقت وارو نہ هوندو جو وجود جي جبل کي ذاتي عشق جي طاقت سان نہ پٽيندو. جسم جي پٽڻ مهل جيڪا وادي نڪرندي سا اپري عرش عظيم ۽ لامڪان تائين وهندي. جنهن جي عشق الاهي جي فيض ۽ توحيد جي گفتار سان آسماني برسات وانگر آبادي ٿيندي. ان پاڻي جي وهڪري کي ڪوبہ بند نٿو ڪري سگهي. دم ڪوڏارو ۽ ڪهاڙو آهي. طالب حقاني فرهاد آهي. جبل هي وجود اٿس پٽيءَ ڪان پوءِ قيامت تائين ان جو نعرو بلند رهندو.

بيت

بحر وحدت مان اپي جا نهر ٿي. تنهن جي آمد رفت شام و سحر ٿي.
عشق ڏيکاريو اسان کي لامڪان تخت يزداني بلندي آشيان.
هن ۾ جو چڙهيو ٿيو سو مرد آهہ. صاحبِ المعراج عاشق خرد آه.
ناڻ ان جو تاجدارِ دوجهان. حڪم ان جو تحت فوقِ لامڪان.

ملڪوت ۽ جبروت ۾ پهچڻ سان توحيدي ڪلامن ٻڌڻ جو شوق

پيدا ٿيندو آهي. ملڪوت ۾ بيقراري ۽ جبروت ۾ ڪجهه قرار هوندو آهي. رسول الله ﷺ جن ان جاءِ جو نالو فنا في الرسول آهي. رسول الله ﷺ جن ان جاءِ تي بيخوديءَ جي حالت ۾ قدسي حديث فرمائي آهي تہ لولاڪ لَما خلقة الافلاڪ ۽اول ما خلق الله نوري. يعني پهريائين الله منهنجو نور پيدا ڪيو. برابر اهو نوراني چهرو ڪائنات ۾ پهريون نمبر آهي. ڇا لاءِ تہ نائين آسمان تي يعني عرش عظيم تي احمدي روح آهي. زمين تي وجودي حالت ۾ محمد نالو اٿس.

بيت

صاف صوفن حق سچاتو احد احمد آهہ هڪ،
قول هي عارف چيو سچل جي قول ۾ ناهي ڪو شڪ.

احد برعرش است احمد برفلك، شد محمد برزمين زين ناميك.

يعني عرش تي اَحَد آسمان تي احمد زمين تي محمد ٿيو آهي ان هڪ نالي سان اسان جو ان جاءِ تي ايڪيهہ ڏينهن لاڳيتو عروج ۽ نزول هو هت بہ اچون پيا ۽ وري يڪدم ان رف رف ۾ وڃي پيا پهچون. هيءَ اها جاءِ آهي جنهن لاءِ قرآن ڪريم فرمايو آهي تہ اِنَ المُتَقِينَ عَليٰ رفرف. بيشڪ پرهيزگار رفرف تي هوندا.

ايڪيهين ڏينهن خيال ٿيو تہ فنا في الله ۽ بيخودي جو ملڪ اڃا پري آهي.

جنهن موقعي ۾ اسان کي چيائون تہ پاڻ ۾ نظر ڪر. نظر ڪرڻ سان نشو پئجي ويو. نشي ۾ ڏٺوسي تہ ستين آسمان تي هڪ حقيقت جو سج اڀريو. ان کي سج چئجي يا صورت انساني چئجي. دنيا وارا سج چنڊ ان جي جتيءَ جو مٽ بہ نہ آهن. جڏهن هفتہ گذرڻ کانپوءِ مطلوب ذاتي مرشد گڏجي اتي پهتو تہ مرشد بہ ان ۾ گم تہ اسان بہ گم ان ۾ ٿياسون. سڄو هفتو اسان جو عروج ۽ نزول جاري هو ڪنهن وقت جسم ۾ اچڻ تہ وري واپس وڃڻ ان طرح غوطہ پي لڳا. مرشد رڳو اسان کي وٺي واقف ڪيو پوءِ ساري سير ۾ مرشد ڏسڻ ۾ ڪونہ آيو. پوءِ مرشد بہ پاڻ تي پياسون. ان حالت ۾ فنا في الوجود ۽ فاينما تولو فثم وجه الله واري واديءَ ۾ شاهہ حسن واري صورت ڏسڻ سان ذڪر اسم اعظم

هنجي ويو. جيڪو اڳ ۾ زور سان هلندو هو ذڪر مان هڪ آفت نڪتي ۽ جوهر پيدا ٿيو. ان ڪانپوءِ اسان جيڪڏهن اسم اعظم جو هڪ پيرو ٿي ڏنو تہ اُها ان جوهر واري شيءِ لک دفعا پي ڦري، جنهن جو نالو فڪر آهي. جيئن ڪنهن دوا جي مٽن ڪاڙهڻ سان جوهر نڪرندو آهي. ائين فڪر ذڪر جو جوهر آهي. جنهنجي ڏسڻ سان ڏاڍي حيرت لڳي، ان معنوي فڪر معنوي سج کي هڪ پيري ذڪر سان هڪ لک دفعا طواف پي ڪيوسي، سجدي ڪندي معنوي صورت اڳيان گوڏا پيجي پي ويٺاسون. معنيٰ جي مالڪ کي هڪ انگريزي نمونہ جو خنجر هٿ ۾ هو. جنهن جو مُنيو ڳاڙهي رنگ جو ۽ پوئتي مڙيل هو. اهو خنجر ترار جي اڌ جيترو هو هر سجدي وقت اسان جو سر ان خنجر سان ڌڙ کان ڌار ٿي ٿيو. هڪ سر جي وڍجڻ بعد ٻيو سر پيدا پي ٿيو ۽ وحدت جو جام ٿي مليو. ان معنوي صورت جو هٿ گهٽي قتل ڪرڻ کري ڪارائيءَ تائين رت سان ڳاڙهو ٿيل هو اهو اهڙو ملڪ آهي جو پاڻيءَ جي هڪ ڍڪ لاءِ سر وڍرائيندا آهن. اهي ست ئي ڏينهن قتل جي ڪار ۽ طواف ٻئي گڏ پي هليا. ستين ڏينهن معنوي صورت اڳيان ماٺ ڪري ويٺاسون. ان ڪانپوءِ جبروت نظر آيو. جبروت اُپ سرا وياسون. جبروت يعني فنا في الرسول ۾ معنوي شاهہ قرباني گهري، ان وقت ۾ اسان وٽ هڪ نئون ننڍو ڏاند هو جنهن لاءِ حڪم ٿيو تہ جيڪو ان ڏاند جو گوشت کائيندو تنهن کي ابراهيم واري گهٽي جي گوشت کائڻ جيترو ثواب ملندو. مگر هن شرط سان تہ ان قربانيءَ کي ظاهر ڪر ۽ ماڻهن کي ٻڌاءِ مگر مٿس نالو شيطان جي ختمہ جو رک. شيطان جي نالي ٻڌڻ سان اسان کي ڏاڍو خذر پيدا ٿيو. تہ اتي جبروتي احمد صاحب روح چيو تہ تو حذر خوف ڇو ٿو ڪرين. هيترو آسماني سير ڪيو اٿئي. توکي ڪو شيطان نظر آيو. پوءِ يقين ٿيو. پوءِ اسان زور سان هوڪا ڏيئي چيو تہ هي شيطان جو ختمون اٿو. جيڪو شيطاني نالي جي اوٽ ۾ کائيندو اهو بهشت ۾ داخل ٿيندو. جيڪو نہ کائيندو تنهن کي ٻہ مهينا جيل ۽ 25 روپيا ڏنڊ پوندو. پوءِ اسان پلاءُ تيار ڪيو. ويساهہ وارن کاڌو ٻي ويساهن نہ کاڌو. نہ کائڻ وارن کي ڪنهن نہ ڪنهن بهاني سان جيل اچي ويو.

مصرع:

مرا از گردِ ابلیس فشاندند

يعني مون کي شيطان جي پويان ڇنڊو ڪيائون.

عشق جو معراج صاف دل ۽ صدق اليقين آهي. جيئن ڪيو معراج احمد عشق جو حق اليقين. عشق ديان اُلٽيان بازيان بازيان اُلٽِ بازيگر ڪوئي ويکي.

جبروت کان عروج جو بيان

اهو شوق پيدا ٿيو ته اسان جي روح نائين آسمان تي عروج ڪيو. حديث: من عروج الروح تيز الفلک. شهودن شعاع عرش مٿانئون اڀريو. نائين آسمان جي ويجهو پهتاسون ته چار مقرب ملائڪ پر پر ڏٺاسون. پهريون اسان جي ڪبي پاسي ۾ عذرائيل اُن جي هي پر ۾ جبرائيل ۽ اسرافيل ميڪائيل هڪ هنڌ ويٺا هئا. سڀني منهن جي صورت آدمي ۽ واري هئي. باقي وجود پکين وارو هو. دنيا ۾ اهڙو ڪوبه پکي نه آهي مگر نمونه اهڙو هُين. پوءِ اسان عذرائيل جي پرسان لنگهياسون ڇو ته عرش عظيم ڏانهن رستو عزرائيل جي پرسان ٿو نڪري جيڪو سندس سڄي پاسي کان آهي. عزرائيل اسان کي پرمان لنگهندو ڏسي حيرت مان چيو ته مارا مرد ته اسان کان به مٿي لنگهيا ٿا وڃن. عزرائيل جي اک اهڙي ته هيبتناڪ آهي جو جيڪڏهن نفساني آدمي ڏسي ته هڪدم ڦٽڪي مري پوي. پر هيءَ ذاتي اک هئي جنهن پرواهه نه ڪئي ۽ وجود به ذاتي هو جنهن کي خوف به نه ٿيو. عزرائيل کان اڳتي لنگهڻ ڪا چرچي جي ڳالهه نه آهي. عزرائيل جي پريان لوح محفوظ هو. جو فقير پڙهيو. ساري لوح محفوظ واري ڦرهي نظر آئي. رسول الله ﷺ معراج واري وقت ۾ لوح محفوظ وارو نور عرش عظيم هيٺان ڏٺو هو. حديث: لايرفع الرأس استحيا مِنَ الله خضوعاً و خشوعاً.

ان ڦرهي جو احوال آهي. اها ڦرهي سفيد رنگ جي نور جلال جي هئي. ان تي اکر سونهري رنگ سان نور جمال جا لکيل هئا. ڦرهي جي منڍ ۾ اسم اعظم ۽ بعد ۾ قرآن ڪريم لکيل آهي. ان تي اسان جي عمر ٽيهٺ ورهيه لکيل هئي. هيٺئر اسان جي عمر نوي ورهيه آهي. جنهن کي وجودي

ڇمار ٿا ڇئون. اسان پنهنجي مرضيءَ سان هٿ رهيل آهيون. اهو اسان کي اختيار آهي هِتي رهون يا هُتي رهون. دنيا عقبيٰ ٻيئي ملڪ فقير جا آهن جيڪو فقير جسم مان نڪري معراج ڪري پوءِ ان کي پنهنجي حياتي وس ۾ آهي. دنيا ۾ جيترو به رهڻ چاهي ته رهي سگهندو. ڇو ته جيڪو عزرائيل سڄي دنيا تي قبضه ڪيون ويٺو آهي. اهو فقير جو زيردست آهي. فقير ان جي مٿان حاڪم آهي. عزرائيل جي نظر هر وقت لوح محفوظ ۾ آهي ڇو ته ساري ڪائنات جو موت فوت لوح محفوظ ۾ لکيل آهن. لوح محفوظ ۾ هر ڪنهن جي موت جا وقت مقرر ۽ لکيل آهن. ان ڪري ان ۾ ويٺو ڏسي ته مٿان قانون الاهي جي پڄڪڙي نه ٿي پوي ڪنهن جي به عمر جي ڪاٻه گهڙي گهٽ وڌ نه ٿي پوي.

جبرائيل جي نظر وري عرش عظيم جي باب العرش ۾ آهي جتان ايزدي احڪامات صادر ٿين ٿا. اهڙيءَ طرح اسرافيل ۽ ميڪائيل به حڪم جا منتظر آهن. جبرائيل اوليائن عابدن ۽ ذڪر ڪندڙن جيڪي اڃا جسم جي قيد ۾ رهيل آهن. انهن ڏانهن ڏسي ٿو. جيڪي پاڪ دل آهن تن ڏانهن مهرباني ۽ دلاسي جا پيغام آڻيندو آهي. مگر جيڪي جسم مان نڪتل ۽ معراج شده هستيون آهن اهي جبرائيل جو احتياج ڪونه ڪنديون آهن. ڇو ته جبرائيل عاشقن جي اڏ ۾ به نه آهي. جبرائيل جو اچڻ وڃڻ ڪنهن بند ڪونه ڪيو آهي جيئن پين تن ملائڪن وارو ڪم هلندڙ آهي تيئن هن تان به پيغام جو ڪم بند ڪونه ٿيو آهي. نڪي اچڻ وڃڻ جو رستو بند ٿيو اٿس. عزرائيل اسرافيل ۽ ميڪائيل جو ڪم بند ٿئي ها ته جبرائيل جو ڪم به بند ٿئي ها. رسمي مسلمانن ڪو جبرائيل کي ٻڌي ويهاريو آهي ڇا؟ مسلمانن جو خيال آهي ته جبرئيل جي چر پر بند آهي. ڇڻ ڪو ٻڌي ويهاريو اٿنس. جبرائيل چورٽڻ لاءِ مسلمانن کي منٿون ٿو ڪري مگر جيڪڏهن مسلمان ڇوڙي وجهنس ته ضرور ڪو زيان ڪندو. مگر الله وارو جبرائيل ته پرواز به ٿو ڪري ۽ گهمي به ٿو.

عرش عظيم جي عروج جو بيان

عرش عظيم کي ٻاهران ڪوٽ آهي. ڪوٽ کي لکين ڪنگرا

آهن جڏهن نائين آسمان مان لنگهياسي تہ اهو ڪوٽ نظر آيو. ان جي ڏسڻ سان هوش عقل عبرت ۾ اچي ويو. ان درگاهہ عاليجاهہ جو بيان ڪرڻ ڪان ٻاهر آهي. زبان کي طاقت نہ آهي جو قيامت تائين بيان ۽ تعريف لکي نہ سگهبي. ان کي منزل لاهوت چئبو آهي. هي مقام فنا في الله جو آهي، عرش عظيم جي درگاهہ جو فرش رنگين آهي. ان رنگ جي ڳالهہ ڪرڻ بہ نامناسب آهي. عرش عظيم جي محلات کي ڪُنڊن تي بہ منارا آهن. محلات بہ شهنشاهي آهي. ان محلات جي ٻاهران معراجي فقير هندو خواه مسلمان فرنگي توڙي يهودي طواف ڪندا ٿا رهن. انهن جو تعداد ڪروڙين ۽ پدمن ڪان بہ ٻاهر آهي. اهي سڀ اسم اعظم جون پوپيون اڏ پڙهندي تمام خوشيءَ سان طواف ۽ رقص ڪندا ٿا رهن. اها ٻنهي جهانن جي بادشاهي جي جاءِ آهي. ساري ڪائنات ان جاءِ کي سجدو تي ڪري، ۽ سڀ ان جي مخلوق آهن. جنهن کي عام ماڻهو الله تبارڪ و تعاليٰ ٿا چون. پهرئين آسمان کان متي عرش عظيم تائين سج چنڊ ڪونہ آهي. اتي هر وقت صبح صادق جي مهل آهي. سج ۽ چنڊ دنيا جي طبقي لاءِ آهن. اهي ٻيئي قدرتي بتيون دنيا جي سوجهري لاءِ آهن. سج نور جلال ۽ چنڊ نور جمال مان آهي. ٻئي ذاتي نور آهن ۽ ڪثرتي ڪاروبار لاءِ آهن. وحدت کي انهن جي ڪائي ضرورت يا گهرج نہ آهي.

عرش عظيم کي طواف ڪندڙن سيني فقيرن جي پوشاڪ سفيد ۽ نوراني هئي. انهن مان شيخ عطار رحمة الله اڳتي اچي مون کي هٿ کان وٺي عرش عظيم جو طواف ڪرايو. طواف ڪندي جڏهن چوٿين دروازي وٽ پهتاسون تہ ڏٺم تہ ذات ذوالجلال الله تبارڪ و تعاليٰ سرخ رنگ جي هڪ عاليشان ڪرسيءَ تي وڏي رعب تاب ۽ حشمت بادشاهيءَ سان ويٺو آهي. سندس سر مبارڪ تي هڪ سونو شاهنشاهي دو عالم جي تاجداريءَ جو چٽ پيل هو. ڏسڻ سان شيخ عطار صاحب جي هٿ مان هٿ ڇڏائي انهيءَ ذات جي سيني ۾ پيهي ويس. جيئن ڦڙو درياهہ ۾ پوي ۽ هڪ ٿي وڃي، فقير بہ ائين عين درياه ٿي پيو. ڪرسيءَ جي هيٺان جيڪا هڪ عاليجاهہ شيءِ پيل هئي ان جي ڳالهہ نہ ڪبي. جڏهن ذات ۾ محيط ٿياسي تڏهن مان پاڻ کي

انهيءَ وَسِعَ كُرسِيُه لسمٰوٰت والارض تي ويٺل ڏٺو. ٻاهران پڇ ڏنم تہ الله تعاليٰ ويٺل هو. غوطي بعد مان پاڻ الله ٿيس. حديث: اذاتم الفقرفَهوالله. جي معنيٰ جي خبر پيئي تہ اها جاءِ آهي، فقيري جي اها انتها آهي. ٻانهي منجهان الله ٿيڻ. اسان جي ذڪر ٻيهڻ جي اها جاءِ هئي. اتي اسان جو ذڪر هلڻ بند ٿي ويو. پوءِ جلد ئي عرش عظيم تي پهتاسين. اتي جنهن وقت گم ٿيڻ جي حالت ٿي تہ وجود ۾ هڪ آواز پيدا ٿيو. اهو عربيءَ ٻوليءَ جو لفظ اناالحق هو جيڪو اسان جي لنؤ لنؤ مان جاري رهيو. ٽي ڏينهن ٽي راتيون مون پاڻ کي ٻنهي جهانن جو بادشاهہ پئي سمجهيو. هتي مان جو لفظ ضروري آهي ڇو تہ اسان جو لفظ ٻيائي ۽ جمع آهي. فقير جنهن بہ منزل جي ڳالهہ ڪندو تہ انهيءَ جاءِ تي ٻيهي ڪندو نہ وري زماني جي تعريف لاءِ يا ماضيءَ ۽ استقبال جي. فقير جي اڳيان ماضي ۽ استقبال آهن ئي ڪونہ. هيءَ جاءِ تمام زورواري آهي. منصوري حد ۽ حَلا جي حالت هن جو نالو آهي. هتي مستي ۽ بيخوديءَ جو بي انداز حال ٿيندو آهي. ان حال ۾ ڪنهن بہ آدميءَ جو اچڻ روبرو. برداشت نہ ٿيندو. ان حالت ۾ ننڊ ڪندڙ ماڻهن تي سخت ڪاوڙ ٿيندي آهي. اوجاڳي وارا پسند ايندا آهن. ڇو تہ انهن حدن ۾ فقير جي ننڊ پڻ ختم هوندي آهي. ايتري قدر جو ٻارهن مهينا ننڊ نہ ايندي اناالحق واري حالت ۾ مان پنهنجي پاءُ کي رات جو اٺاريو هو تہ ڳوٺ وارن روز ازل واري ڏينهن مون کي سجدو نہ ڪيو هو. ان ڪري ڪين وني اچ تہ مان کي سجدو ڪن. ڇو تہ مان ٻنهي جهانن جو الله آهيان. منهنجي نفساني پاءُ زماني واري سياٽپ سبب ماڻهن کي نہ ٻڌايو تہ متان ماڻهو ڪفر سمجهن.

بيت

عشق جنهن سر آئيو تنهن سر ڏنائين تاج وڪلاهہ
دائما دارين جو ٿيو شاهہ عالي بادشاهہ
عشق نار الله يحرک ماسوا الله ٿيو گواهہ
پاڻ سچاڻي پانهنجو اثبات ڪيائين اِلا الله
لَيسَ فِي الدّارين اِلاهُو عشق آيو يڪ نظر.

Scanned with CamScanner

اناالحق واري موقع تي اهڙي طاقت ٿيندي آهي جو مئل کي قُم بِاذني چئبو تہ اهو جيئرو ٿي پوندو. حضرت شمس الحق تبريز بہ ان جاءِ تي بيهي قُم بِاذني چيو هو. يعني اُٿُ منهنجي حڪم سان. ائين چئي مئو جيئرو ڪيو هئائين. ان وقت جيڪڏهن فقير الوهيت وارو ڪم ڪندو تہ سندس وجود جو سر وڃبو. مگر ان حالت ۾ سر جو سانگ ڪونہ ٿيندو آهي. جسم کان اهڙي بيزاري ٿيندي جو چوندو تہ اج ئي هاڻ قتل ٿئي تہ بهتر آهي. اهي پورا ٿي ڏينهن مون کي انبيائن اوليائن طواف ڪيو. اُهي ٽيئي ڏينهن مان عرش عظيم واري ڪرسيءَ تي الوهيت جي شاهي شان ۽ قوت سان ويٺو هُيس. ان لاهوتي منزل ۾ ڪنهنجو بہ احتياج نہ هو. انبياءَ اولياءَ زمينون آسمان سڀ پنهنجي هٿ جي ٿهيل مخلوق پيو سمجهيم. بي انداز لاپرواهي هئي، هر وقت زبان تي اناالحق اناالحق جاري هو.

بيت

من خدایم من خدایم من خدا، نیست دیگر غیر من در دو سرای.

يعني مان خدا آهيان مان خدا آهيان مان خدا. مون کان سواءِ ٻنهي جهانن ۾ ٻيو ڪير بہ نہ آهي.

ان حالت ۾ ان محلات ۾ جيڪي راز ڏٺم سي کولڻ جهڙا نہ آهن. مگر هڪ شيءِ جيڪا مون کي اتي هٿ ۾ هئي جنهن کي اسم اعظم جو پيالو چئبو آهي. سو ظاهري بہ مان ٿهرائي هٿ ۾ ڪيو. جيئن بيدل سائين فرمايو آهي تہ "پيالا نفي اثبات والا جان جسم وچ ڪوڙين يار" پيون بہ گهٽيون ٿي شيون هيون پر مون کي نيزو پسند آيو ان وقت خاڪي وجود جي رڳن جي ڌمڪار مان ڪنن تي بہ اناالحق اناالحق جو آواز پيو آيو. ظاهري زبان بہ اناالاحق جي آواز سان پيو چري، هن حالت ۾ سيني عاشقن اسجدني يعني مون کي سجدو ڪيو. جا هوڪا پيو ڏنا. بسطامي صاحب لااِلہَ اِلا آنا فاعبدني سبحاني مااعظم شاني جو نعرو هنيو. شاهہ منصور نروار ٿي اناالحق جو دم هنيون جنهن تي رسمي مسلمانن ڪيس سوليءَ تي چاڙهيو. آخر باهہ ۾ ساڙي خاڪ دجلہ ۾ ڪجهہ هوا ۾ اڏاريائون. رسمي مسلمانن عشق الاهي جي اثباتيءَ جي

اها عزت ڪئي. انهن کي عشق جو اهو قدر هو. رسول اللهﷺ انا احمد بلا ميم ۾ عِبَادُ الفقرَاَنْ يَّكُوْنَ كُفراً جون حديثون فرمايون فقيريءَ جي اڳيان ڪفر ڪهڙو آهي. پاڻُ گم ڪري اللهُ اثبات ڪرڻ. من خدايم جو نعرو هڻڻ. جنهن کي عام ماڻهو الله سڏائڻ ڪري ڪافر ڪوٺيندا آهن.

بيت

عشق را با کافری خویشی بود، کافری خود عین درویشی بود

يعني عشق کي ڪافريءَ سان پنهنجائپ هوندي آهي. عشق جي ڪافري خود حقي درويشي آهي.

عشق جو هن ڪفر سان ناتو آهي. من منا عشق نار الله يحرک ماسوا. عشق باهہ آهي غير کي ساڙي ڇڏيندو آهي هيءَ خودي جڏهن عشق ۾ غائب ٿئي. ٿي خدا خود عرش جو صاحب ٿيئي. جيئن ڦڙو درياهہ ۾ ٿئي ٿو غرق. ڦڙو خود درياهہ آهي ناهي فرق.

رسمي مسلمان تيستائين نالي جو مسلمان آهي جيستائين اسم اعظم جي طاقت سان پاڻ مان نڪري معنوي معراج نٿو ڪري.

تيستائين حقيقي مسلمان نہ آهي. دلي طرح مسلمان نہ آهي. هن کي اندران ڪفر جو جٽيو ٻڌل آهي. اهو نفس جو قيدي ۽ فرمانبردار آهي. تيستائين هر هڪ مسلمان جي روح جي ڳچيءَ ۾ وجود جي رهڻ جو ڪافريءَ وارو جٽيو ٻڌل آهي. تازو مسلمان تڏهن ٿيندو جڏهن پاڻ مان نڪري معراج ڪندو. تيستائين هي ماڻهن واري رواج تي ٿو هلي. اُهي ڪوري هئا تہ هي بہ ڪوري ٿيو. ڪڙمي هئا تہ هي بہ ڪڙمي ٿيو. اهو جٽيو تڏهن ڇڄندس جڏهن آسماني منزلون ماڻي عرش عظيم تي پهچندو. ياڻهپ کي درياهہ اعظم ۾ ٻوڙيندو. جيئن پاڻيءَ جو ڪوزو درياهہ ۾ هارجي پوي، پوءِ ڪوزو ڪونہ ليندو درياهہ ٿي درياهہ هوندو.

حديث قدسي: اُخرج بِصَغَائرِ الاخلقِ، مَن رَاکَ فَقَد رَانِي مَن اَحبکَ فَقَد اَحَبنِي.

انهن جي اها حد آهي جو انهن جو ڏسڻ الله جو ڏسڻ آهي. هن جي حُبَ الله جي حُبَ آهي. ياڻهپ جون بيڙيون ٽٽيس تہ پوءِ اهو شاهہ آهي. عرش اعظم جو مالڪ آهي، ان محلات ۾ الوهيت جي ڪرسيءَ جو بہ مالڪ آهي. پوءِ اهو فقير مَن اراد ان يجلس مع الله فليجلس مع اها

تصوف. يعني جيڪو چاهي ته مان الله سان محبت ڪريان ته ان ڪي گهرجي ته اهل تصوف واري فقير سان صحبت ڪري ته گويا الله سان صحبت ڪيائين. ان فقير جي صحبت خدا جي صحبت آهي.

دوئي ڇا آهي؟

مان ۽ آهيان الله ۽ آهي مان پانهو ۽ آهيان پيو الله ۽ آهي ته اها دوئي يعني ٻيائي آهي هي جسم ۽ ان سان رهت ۽ دوئي آهي. جيستائين جسم مان نڪري آزاد نٿو ٿئي تيستائين دوئي ۾ آهي. هڪ هستي ٻانهپ جي ٻي الوهيت جي هوءَ فاني هستي آهي هيءَ باقي هستي طاقت آهي. عبديت ۽ الوهيت جون ٻه هستيون آهن. الوهيت جي هستي ڪامل آهي. عبديت جي هستي ناقص آهي.

بيت

خودي ۽ خدا ڪين مائيندا من ۾،
ٻن ترارين جاءِ ڪا هڪ مياڻ ۾.

الوهيت جي بادشاهت هِن هُن ملڪ جي بقادار حڪومت آهي. ان ملڪ ۾ ٻانهپ جي حڪومت نامناسب آهي. هڪ ملڪ ۾ ٻه بادشاهه نه ٿهندا آهن. سائين جي اڳيان ٻانهي جي ڪهڙي حيثيت هوندي، ٻانهي کي سائين ۾ گم ٿيڻ گهرجي.

مثال ڪنهن ٻيلي ۾ شينهن رهندو هجي ۽ جهنگ ۾ لومڙ ٻه هجي ۽ ڪجهه وقت کان پوءِ لومڙ ٻه شينهن سڏرائي ته شينهن هڪدم فناءِ ڪري ڇڏيندس.

اها وجودي ۽ نفساني هستي لومڙ آهي. جڏهن خودي خدا ۾ گم ٿيندي ته پوءِ خدا جي گفتار شروع ٿيندي، خدا سان ڪنهن کي ٻه شريڪ ڪرڻ کي مشُرڪي چئبو آهي. ٻن هستين جي پوڄا ڪرڻ. مان ۽ الله ٻنهي جي چاڻ ۾ شرڪت ڪرڻ. ڪرستانين ٻه ٻن هستين جي پوڄا ڪئي تڏهن مشرڪ سڏيا ويا.

هي انئي پهر نفساني هستي لومڙ آهي. جڏهن خودي خدا ۾ گم ٿيندي ته پوءِ خدا جي گفتار شروع ٿيندي.

هي ماڻهو انئي پهر نفساني وجود جي وڏ ۾ وڏ خدمت ۽ ٻانهپ ٿا

Scanned with CamScanner

ڪن. هي صرف ليڪي سان پنج وقتي نماز تي خوش آهن. هُتِ ليڪي جي جاءِ تہ آهي ئي ڪانہ. وذڪرالله ذڪرا ڪثيرا کي ويجهائي ڪونہ ٿا وجن. اهي رسمي مسلمان پنهنجي ٻانهپ کي اسم اعظم سان غرق ڪري خوديءَ کي خدا ۾ گم ڪري وڃهن تہ جيڪر ان مشرڪي کان آزاد ٿي پون، موحد مسلمان ٿي پون. جنهن مسلمان الله اثبات ڪيو ۽ من خدايم جو نعرو هنيو حقيقي مسلمان اهو آهي. ٻانهپ واري فقيري ۾ بہ شڪ آهي. جنهن ماڻهو مشاهدي معراج ۾ جسم جي ترڪ ڪانسواءِ جسم جي قيد ۾ هوندي من خدايم جو نعرو هنيو سو سخت ڪافر آهي. ان لاءِ فجزائهم جهنم وهم فيها خالدون جو حقدار آهي. لعنت الله علي الڪاذبين جو حقدار آهي. اهو دربار الاهي مان تڙيل آهي. ڇو تہ هو بيخود ٿيو ئي ناهي، نفساني خوديءَ ۽ هستيءَ سان ٿو ڇوي، اهو فرعوني دم آهي. عاشقن جيڪي بہ من خدايم جا نعرا هنياسي سڀ وحدانيت جي حالت ۾ چيائون. سو سچ آهي. منصوري دم ۽ بقادار آهي. جيئن سورة طٰهٰ ۾ موسيٰ سان خدا وڻ مان ڳالهايو هو. فقال اني انالله چيو هو. جنهن کي سڀ مڃين ٿا. الانسان سري وا انا سره آدمي جي وجود مان الله جي گفتار نڪري تہ رسمي مسلمان ان سان لڙائي ٿا ڪن. موسيٰ واري وقت ۾ الله کي جواني هئي هينئر شايد الله ڪراڙو ٿي ويو آهي، جو ڪنهن بہ وجود مان نٿو ڳالهائي سگهي. قرآن ۾ آهي تہ كُلَ يوم هو في شانُ. يعني هر روز سندس شان نئون ۽ تازو آهي.

مثال جڏهن ڪنهن بہ پردي واري عورت کي جن وٺندو آهي تہ اها پردو پيچي پڌر ۾ لهر ڪندي آهي، ٻولي مٽائي ٻيون ٻوليون ڳالهائي راز ۽ ڳجهہ پيئي ڳالهائيندي آهي. ڏسو تہ جن کي بہ ايترو اثر آهي. باقي جيڪوانهن جنن توڙي انسانن جو خلقيندڙ آهي ڇا ان الله کي ايتري بہ طاقت نہ آهي ڪنهن آدميءَ مان ڳالهائي سگهي. ٻيو تہ جيڪو شراب ٿو پيئي ان کي شراب بہ اثر ڪري ٿو. ظاهري شراب ۾ بہ نشو آهي. باقي معنوي شراب وحدت واري اسم اعظم واري کي ايتري طاقت نہ آهي جنهن جو شان و سقا هم ربهم شراباً طهورا آهي. پوءِ ڪنهن عارف ۽ عاشق جي وجود مان گفتار ڪري تہ ان کي ڪوڙو ٿا سمجهن. عام ماڻهن ۽ بي سمجهن جو ارمان آهي. هي آدمي جيڪڏهن اهڙو جڏو

Scanned with CamScanner

هجي ها تہ فسجدو لآدم جو حڪم ملائڪن کي نہ ٿئي ها جو ڪيس ملائڪ سجدو ڪن ها. آدمي بہ اهو آهي جيڪو حضرت آدم جهڙو پاڪ ۽ صاف هجي. پوءِ اهو اڄ بہ ملائڪن جي سجود هجڻ جو لائق آهي. نڪي هر هڪ آدمي. جيڪو بہ جسم مان نڪتو سوئي پاڪ آهي. آدم ۾ اهو ڪير هو جنهن عَلَمَ اَلاسماءَ ڪُلها جو بيان ڪيو. موليٰ علي السلام سلوني سَلوني قبل ان تفقدوني فرمايو. جنهن آدميءَ الله اثبات ڪيو پوءِ ان کي ڇا سمجهجي.

بيت

عشق آدم ۾ سڄو پرپور آهہ
جنهن الله اثبات ڪيو سو نور آهہ

نور ڇا پر عين ذاتِ ذوالجلال،
بيخوديءَ جي حال ۾ جنهن ڪيو ڪمال

بيخُوديءَ جو حال بيخود کي خبر،
محمدي معراج عاشق جي نظر.

محمدي معراج حاصل ڪيو فقر،
تاج لولاڪي جا صاحب زيب تر.

شمع ذاتي جي اڳيان پروانہ ٿيا،
مالڪ الملڪ و انا رحمان ٿيا.

جلوه خورشيد وحدت ۾ فنا،
عين خورشيد الاهي حق لقا.

ان مقام تي سيڪو عاشق ٽي ڏينهن رهندو آهي. مگر شاهہ منصور هن جاءِ تي ٻارهن مهينا رهيو هو جنهنڪري سوليءَ تي چڙهيو.
ٽن ڏينهن بعد جيڪا صاحب منصور جي جاءِ آهي اتي چار اوزار

Scanned with CamScanner

ڏنا ويا. (1) شمسير الوهيت (2) تبراعظم (3) نيزو (4) ڪلا بہ. ڪلا بہ هڪ پٽ جي ڏور ۾ پيل هو. ان محلات ڪنهڙي واري طبقہ جو نالو شمس الحقيقت ۽ سياهوت آهي. جيڪا مخفي جڳهہ آهي. عام مشهور نہ آهي. عرش اعظم جي چڙهڻ وقت اهي معنوي اوزار ڪم آيا. محلات مان نڪرڻ وقت اناالحق جو آواز ختم ٿيو. وري هڪ عاشقي ۽ معشوقيءَ جو دستور پيدا ٿيو. پوءِ ان معشوق اهي اوزار عاشق تي وهايا.

مصرع نيزا بڙڇيون تبر تراريون گهوٽن کي گهائن. ڪلا بہ کي جيڪا رنگين ڏوري هئي اها عاشق جي مٿي ۾ وجهي پنهنجي پاهران ڦيرايائين ان وقت فقير جي روحاني تصوير بہ وجود هئي. ڦيرائڻ وقت روحاني تصوير جوهر جي پيدا ٿي. جنهن تي حيرت بہ عجب هئي. جو اسان جي پنهي پانهن جي هيٺان سفيد نوراني پر پيدا ٿيا. جن جي سفيدي سج کان بہ وڌيڪ چٽي هئي. هر هڪ پر جي ڊيگهہ عرش کان تحت الثريٰ تائين نظر آئي، عرش عظيم وٽ پنهي جهانن جو خاتمو هو. پوءِ بيحد ملڪ ڏٺوَسي. جنهن کي ٽيون جهان چئبو آهي. جنهن جي ڪنهن بہ ڪتاب ۾ ڳالهہ ڪانہ آهي. مگر قرآن ۾ جيڪي حروف مقطعات آهن انهن ۾ ٽئين جهان جي حقيقت اشاري طور ڏنل آهي. اها حقيقت انهن اکرن ۾ آهي جن تي نقطا نہ آهن. ڪوبہ عالم فاضل انهن نقطن کي سمجهي نہ سگهندو. بيحد ملڪ کي بقا باالله ۽ لامڪان بہ چئبو آهي. عرش اعظم جو ملڪ حد وارو ۽ ڪثرت آهي.

پرن پيدا ٿيڻ سان ان بيحد ملڪ ڏانهن پرواز ڪيوسي. هن ڳالهہ جي رسول الله ﷺ جن تائيد ڪندي فرمايو آهي تہ كُل مَرءٍ ذي بال يطيرُ بهمتِهِ باطني طرح اهي پر هر هڪ آدمي کي آهن. ان جو مثال اهو آهي تہ ٻالپڻ ۾ بلوغت کان اڳي هر هڪ آدمي خواب ۾ خطري ۽ خوف کان يڪدم پرواز ڪري اڏري پوندو آهي. مگر پر ڏسڻ ۾ ڪونہ ايندا آهن. جيڪي اسم اعظم جي قوت ۽ ذاتي عنايات سان کُلن ٿا. ڇو تہ پرن جي رعب ۽ دٻدٻي سان قلب ڦاٽڻ جو انديشو آهي. مگر اهي پر وجودي وهمن ۽ نفساتي ڪمن سبب بند ٿي ٿا وڃن. جيستائين روح نفساني غلاظتن ۽ وجودي وهمن کان جند نہ ڇڏائيندو تيستائين اهي پر ڏسي ڪونہ سگهندو. جڏهن جند ڇڏايائين تڏهن ٽنهي جهانن جو

اُپ سرو پرواز ٿو ڪري، اهي پر بيحد ملڪ جي سير لاءِ خاص طرح سان آدمي کي ملندا آهن. ان ڪري فقير کي شهباز لامڪاني چئبو آهي. ان حد ۾ قلندر شهباز فرمايو آهي تہ

شهباز لامڪانم، بيرون زڪون و مڪانم
مسجود انس و جانم، مطلب تو آشيانم

يعني لامڪان جو شهباز آهيان ڪون و مڪان ٻنهي جهانن کان ٻاهر نڪري (ٽئين جهان ۾) ويو آهيان. انسانن ۽ جنن جو مسجود آهيان. مگر محبوب تنهنجي (اصلي رهڻ جي جاءِ) يعني آکيري تي پهچڻ منهنجو مقصد آهي. عرش عظيم جي محلات مان اڏرڻ وقت اسان جي پرن جو اهڙو واڪو ٿيو جو نون آسمانن ۾ غلغلو مچي ويو. جيئن ڏهہ پندرهن جهازن جي گڏجي اڏرڻ سان واڪو ٿيندو آهي. حديث موجب عرش عظيم جو پنڌ پنجاهہ هزار ورهين جي پنڌ جيترو مفاصلو آهي. فقير اهو پنڌ عشق جي عنايت ۽ طاقت سان طئي ڪن ٿا. ان پرواز سان هاهوت، ٻاهوت ۽ هوءِ هواءِ جون حدون طئي ڪرٽيون ٿيون پون. اتي صرف هڪ منٺ ترسيا سون جو اتي صرف رقص جي سکيا هئي. ان کانپوءِ پورب جي طرف جيڪو عاشق جي دلين ڦرجڻ جو ملڪ هو اتي پهتاسون، ان جاءِ کي بقاباالله چئبو آهي، جيڪو وحدانيت جو بادشاهہ آهي سو ان اوپر طرف جي پورب واري ڪنڌ طرف آهي.

اسان بہ ڀهريائين هوءِ هواءِ مان لنگهندي ٻاهوت ۽ هاهوت کان پوءِ ڏکڻ واري پورب ۾ وياسون. انهن حدن ۾ اسان جي ٻارهن مهينا آمدرفت ٿي، ان کي پورب يا اڻ حد بہ چئبو آهي. اها جاءِ دلين جي ڦرجڻ ۽ حسن جي جل هنگام جي ڳالهہ آهي. جيئن بيدل فقير فرمايو آهي تہ حُسن دي هُل هنگام ساڏا هوش گنوايا. اتي پهتي کان پوءِ ٻارهن مهينن تائين ننڊ ختم ٿي ويندي آهي. اها فقير جي انتها جي چوٿين منزل آهي. پوءِ الله عاشق تہ فقير معشوق ٿي پوندو آهي. پوءِ جيڪا فقير جي مرضي تہ الله جي بہ ساڳي مرضي هوندي آهي.

سنڌي عارفن بہ پورب جو بيان ڪيو آهي. شاهہ صاحب فرمايو آهي تہ

Scanned with CamScanner

پوربيا پوري ويا، آسڻ آڏيءَ رات،
سُيُم نہ سناسين جون، پچارون پرڀات،
ڪاجا جوڳيءَ ذات مِٽَ نہ معذورين جا.

--

پورب پوري ويا، آسڻ اڄ صبوح،
خستوري خشبوءِ، آهي آديسين ۾.

عاشقن جو هميشہ انهن ماڳن تي پيو اچڻ ۽ وڃڻ ٿيندو آهي. چوٿين منزل وارن فقيرن کي راڳ ويراڳ ۽ سروزن ٻڌڻ جو ڏاڍو شوق ٿيندو آهي. جو ان کانسواءِ بيقراري ٿيندي اٿن. ڇو تہ انهيءَ حد ۾ حسن جا حملا ۽ ترانہ سروز هر وقت هلندا آهن. پهچڻ سان ئي هن خاڪي وجود جي ڪنن سان اهي آواز ٻڌڻ ۾ ايندا آهن. عاشق ائين پيو چوندو تہ سدائين عروج ۽ پرواز هجي. وجود ڏي موٽجي ئي نہ. جسم ڏانهن موٽڻ بہ وڏي وٿي آهي. ان وقت فقير کي ملامت ۽ خواريءَ جو اهڙو شوق ٿيندو آهي. جيئن بادشاهہ کي شڪار جو شوق ٿئي. دين تي ٺوڪان پيو ڪندو. ڇو تہ دين بہ عشق جو پراڻو دشمن آهي. جتي تسبين جا ٺهڪا ۽ نفل نمازون هونديون اتي عشق جو ڏس ئي ڪونہ هوندو آهي. اتي رڳو مسلا مسائلن جا دستور پيا هلندا آهن، ڇو تہ عاشق تہ دين کي اڏ ۾ چڏيندا آهن.

بيت

ٿيا دين ڪفر ٻئي دور، ديدان دوست اڙايون

عاشق ظاهر ۾ علمي دين جا مخالف هوندا آهن مگر باطن ۾ حقيقي دين الله سان ملحق هوندا آهن.

بيت

عشق جت آهہ ڪفر ايمان ناهہ، جت دين ايمان ناهہ اُت الله آهہ.
عشق بازيگر وڏو هي پول آهي، عشق جو هي اصل التو ٻول آهي.

شاهہ اعظم آهہ يڪايڪ وحدہٗ، ڪفر ايمان آدوئي جت احدہٗ
لاشريڪ لم يلد جنهنجو لقب، دين ايمان عشق جي هٽ جو ڪسب

لي مع الله وقت جو صافي بيان ناھ گنجائش ملائڪ انس و جان
جت ڪنهن مخلوق جي ناهي ڪا جاءِ دين ايمان ڪيئن رهي ٿووٽ خداءِ
ڪفر ايمان عشق آ بازي وڏي، عام ڦاسن عشق کان ٿيا جي ردي،
عشق آهي عاشقن لئہ خاص جاءِ، شاھ اڳيان عام آمد ناروا.

عامي ماڻهو ۽ رسمي مسلمانن لاءِ جن شين جي منع ٿيل آهي تنهن کي حلال ۽ خدائي امر ٿا سمجهن، ۽ جنهن ڳالهين جو حڪم ٿيل اٿن تنهن کي منع ۽ حرام ٿا سمجهن. عبادت ۽ اوجاڳن کان چڙ منع ٿيل اٿن. مگر چوري زنا خون ڏاڍا ڪوڙ رياءُ، ڪوڙا قسم کڻڻ، ڪوڙيون شاهديون، يتيمن جو مال دغا ۽ ٺڳي کي سڀ کي حلال ٿا سمجهن. نفس جي مخالفت ۽ حلال خوريءَ کان چڙ انهن کي منع ٿيل آهي، جو انهن ڪمن کي ويجهو ئي نٿا وڃن. حقيقت ۾ اهي احڪام الاهي يدخلون في دين الله واري عشق جي دين ۽ اسلام جا آرڊر ٿيل آهن. مثال: ذکر الله ذکرا کثيرا، يا ايها المزمل قم اليل الا قليلا، اوجاڳي ۽ ذڪر جا قانون ۽ قاعدا آهن. دم قضا نہ ڪرڻ لاءِ پڻ حديث آهي تہ فوت الانفاس قتل الانبياءِ بغير الحق. يعني دمن کي قضا ڪرڻ نبين سڳورن کي ناحق قتل ڪرڻ جي برابر آهي. کُل نفس معدودة يعني سيئي دم يعني ساھ ڳڻيل هوندا آهن. يخرج النفس بغير ذکر الله فهو ميت يعني جيڪو دم خدا جي ذڪر کانسواءِ خالي نڪتو اهو چڙ مئل آهي. واذکر ربک اذا نسيت. يعني ذڪر ڪر خدا جو جڏهن وسري وڃيئي. و من يعش عن ذِکر رحمن نقيض له الشيطان فهوله قرين. يعني جنهنجي دل خدا جي ذڪر کان خالي يعني غافل آهي تہ ان تي شيطان جو قبضو آهي ۽ اهو ئي سندس دوست ۽ ساٿي اٿس. ڏسو تہ خدا جي ذڪر جو ڪيڏو نہ تاڪيد ٿيل آهي.

والذکرُ ربک فی نفسک تضرعا و خِيفة ودون الجهر ولا تکونو من الغافلين.
يعني ياد ڪر پنهنجي رب کي پنهنجي دم سان مگر ڳجهو ۽ عاجزيءَ سان ظاهر نہ. متان غافلن مان ٿئين. ڪيڏا نہ حق پاڪ عرش اعظم کان مشهور پيغام موڪليا آهن. ونهن النفس عن الهویٰ فان الجنة هی الماویٰ. يعني جنهن پنهنجي نفس کي سڌن کان روڪيو تہ پوءِ ان جي

آرام سان رهڻ جي جاءِ آهي جنت. انهن حڪمن جي تابعداري ڪرڻ جو رسمي مسلمانن وٽ ڏس ئي ڪونهي. محمدي مسلمان اهو آهي جنهن ۾ مٿي ٻڌايل سموريون خاصيتون هجن. رسمي مسلمان ان سچي مسلمان اڳيان ائين لڳي آهي جيئن سج اڳيان ٽمڙو. جن عاشقن ۽ عارفن معراج ڪيو ته انهن جي مسلماني سچي آهي. ڇو ته انهن عشق الاهي جي مٿي ٻڌايل حڪمن جي تعميل ڪئي پوءِ حق جي مدد سان حق کي رسيا. هن جسم جي جيفي کان آزاد ٿي معرفت ماڻيائون. انهن کي رسمي مسلماني ۽ رسمي دين ڪيئن وڻندو. ڇو ته سوا لک انبيائن اها پنجاهه وقت نماز به پڙهي هئائون ۽ چاليهه روزا به رکيا هئائون. زباني ذڪر به ڪيو هئائون. ايتري نماز سان به معراج حاصل ڪونه ٿين. مگر رسول الله ﷺ پنهي جهانن جي گاديءَ تي ويهڻ بعد جيڪو اشتهار جاري ڪيو ان اشتهار جا جملا مٿي لکي آيا آهيون. اهي معراج واري رستي جا جملا آهن. والذکر ربك فى نفسك جو نئون راهه ۽ اسم اعظم وارو اشتهار جاري ڪيائون. جنهن اسم اعظم ۽ دم ڪمائڻ جي وسيلي محمدي معراج ٿين نڪي زباني ذڪر ۽ زباني عبادت سان. حديث پاڪ آهي ته من قال الله لايعرف الله يعني جنهن زبان سان الله چيو سو معرفت کي نه پهچندو. جنهن اسم اعظم لاءِ ملان قاضي حيران آهن. چوڏهن سئو ورهيه گذري ويا آهن ته به ڪين هٿ نه آيو آهي. حالانڪ ڪيترن ئي هنڌن تي ظاهر آهي. ته به بي اعتباريءَ سبب پڙهڻ ڏسڻ کانپوءِ ڪين ٿا سڃاڻن. مگر فقيرن کي ته عشق شهنشاهه اهو اسم اعظم عنايت ڪيو آهي. جنهن جي طاقت ۽ همت سان معنوي معراج ڪري بيحد ملڪ جو پرواز ٿا ڪن. ملن ۽ قاضن عشق جي چاش نه چکي. مسئلن ۾ منجهي مري ويا. رسول الله ﷺ جي معراج جو رستو بند ڪونه آهي. فيض جو دروازو بند ڪونه ٿيندو آهي. مثال بغداد جي خليفي دجله درياهه تي پنهنجي لنگهڻ لاءِ هڪ پل ٺهرائي هئي جا اڄ تائين بيٺل آهي. جتان عام خاص ماڻهو جيڪي وڃڻ چاهين ٿا سي لنگهن ۽ اچن وڃن ٿا. پيو ته روهڙيءَ کان انگريزن ريل جي لنگهڻ لاءِ سنڌو درياهه تي پل ٺهرائي هئي اتاهون به سيڪو پيو لنگهي. مگر رسول الله جيڪا معرفت جي ملڪ ۾ پهچڻ لاءِ معراج

واري پل ٺهرائي هئي سا ڪا بند آهي ڇا؟ زماني جي بادشاهن جون ڊُليون بہ موجود ۽ ٺهيل آهن. باقي ٻنهي جهانن جي بادشاهہ رسول الله ﷺ جيڪا پل ٺهرائي هئي سا ڪا ڊهي وئي آهي ڇا؟ اها پل اڄ بہ عاشقن ۽ خاصن لاءِ موجود ۽ ٺهيل آهي. جتان فقيرن جو رات ڏينهن عروج نزول يعني اچڻ وڃڻ ٿئي ٿو. مگر عامي ۽ رسمي مسلمانن لاءِ اها پل نہ آهي جو هو ٽپي نہ سگهندا. پر انهن عامن لاءِ تحت الثريٰ ۽ جهنم جو رستو جاري آهي.

ڪنيرن ۽ ڪورين موچين جا دوڪان ۽ مڪان بہ قديم زماني کان وٺي هزارن پيڙهين تائين هلندا ٿا اچن. انهن جي دوڪانن مان بہ اڄ تائين ساڳيو سامان ملي ٿو. پر انڌير ڏسو تہ رسول الله ﷺ جي فيض توحيد ۽ معرفت الاهي جو دوڪان بند ٿي ويندو ڇا؟ ان جي بند ٿيڻ جو ڪير بہ گواهي ڏيئي نہ سگهندو.

مثال جيئن باغائي پيوندي ٻير جي اک سنڌي ۾ ڪتي ٻير ۾ يا ڪتي توت ۾ هڻندو آهي تہ اها ڪتي ٻير يا ڪتو توت پيوندي ۽ مٺا ٿي پوندا آهن. ان طرح جيڪو طالب رسول الله جي فيض معرفت ۽ اسم اعظم جي اک مرشد کان ڪتي ۽ بيڪار وجود ۾ هڻائيندو تہ اهو طالب بہ عرش عظيم جو شاهہ توت ۽ معرفت جو مٺو وڻ ٿي پوندو. اهو وڻ سيني وڻن جو بادشاهہ وڻ ٿيندو. يعني سيني آدمين جو تاجدار مگر خود خدا ٿي پوندو. منجهس فيض الاهي ۽ معرفت جو مٺو ميوو پيدا ٿيندو. جنهن مان ڪيئي فيضياب ٿيندا. مگر ڪيس ڦريائين موتو قبل انت موتو ٿيڻو يعني ملڪوت ۾ پنهنجو سر وڍائڻو پوندس. پوءِ مرشد هادي هٿان شراباً طهورا پيئندو. طالب کي هتي ناسوت ۾ نہ بلڪ آسمان جي ستين طبق عالم الارواح ۾ حاصل ٿيندو. پوءِ اهو جلد من خدايم جو طبل وڄائيندو. اهو هن کي جائز آهي ڇو تہ هن جي خودي خدا ۾ گم ٿي ويندي آهي. فقير بہ ان جو لقب آهي. ان حال ڪانسواءِ ڪنهن بہ طالب جي فقيري الوٽي آهي.

ٻيو جيڪڏهن ڪميشن جو امتحان پاس ڪندو تہ ڪمشنر يا ڊپٽي ڪمشنر ٿو سڏجي. ماءُ پيءُ وارو نالو ڊهي ٿو وڃيس. ان طرح هي اسم اعظم بہ الوهيت ۽ خدا ٿيڻ جو علم آهي. جيڪو بہ اهو لدني علم

Scanned with CamScanner

جو باب عشق جي اسڪول ۾ پڙهندو ۽ چار امتحان پاس ڪندو تہ پوءِ آدم مان الله تي پوندو. سندس نالو هستي حق جي هستي ۾ گم ٿي ويندا. رسول الله جو فرمايو آهي تہ الفقر فخري فقير منهنجو فخر آهن.

لدني علم جي تشريح هيءَ آهي تہ اٿين آسمان تي فنا في الرسول جبروت جو مقام آهي. اها رسول اللهﷺ جي جاءِ آهي. ان جي مٿان هڪ آسماني طبقو عرش عظيم آهي جا ذات ذوالجلال جي بادشاهت ۽ حڪومت جي دربار آهي. آدميءَ جو فخر ۽ عزت سر ۾ آهي. مٿي تي جيڪا دستار يا تاج رکبي آهي سا عزت ليکبي آهي. تهڙي طرح رسول اللهﷺ جي حد فنا في الرسول جي حد کان هڪ درجو مٿي آهي. ان حد ۾ وصال حاصل ڪبو آهي. انهن فقيرن جي باري ۾ اها حديث آهي جيڪي ذات حق ۾ محيط ٿيا ۽ مستغرق ٿيا. جيئن پروانو شمع ۾ سڙي عين شمع تي پوندو آهي، رسول جو فخر ۽ مٿي جي تاج بہ اهي فقير آهن. جن جو درجو فنا في الله آهي. الفقر خزينة من خزائن الله. فقير الله جي خزانن مان هڪ خزانو آهي. يعني فقير جي دل الاهي خزاني جي هڪ ڪوٺي آهي. جتي اسم اعظم جي دنيا ۽ روڪڙ پيل اهي. فقير ان خزاني جا ڪنجي بردار آهن. جتان سخا هلي ٿي، اها سخا فيض معرفت ۽ توحيد جي محبت ۽ الله جو رستو جاري آهي، سائل خدا جا طالب آهن. جيڪي مرشد وٽان اسم اعظم جو دان وٺي قيامت تائين ڏاپي ٿا وڃن.

انا عرضنا لا مانت على السموت والارض والجبال. فابين ان يحملنها واشفقن منها. وحملها الانسان و كان الانسان ظلوما وجهولا. اها امانت عشق جي امانت هئي. جنهن جي کڻڻ کان زمينن آسمانن ۽ جبلن انڪار ڪيو مگر آدم اهو عشق قبول ڪيو عشق اهڙي آفات آهي جو جنهن وٽ اچي تہ درد بلا ۽ مصيبتون عطا ڪريس. مگر عاشقن وٽ اهي ڏک ۽ مصيبتون هزارن عيدن ۽ خوشين کان وڌيڪ آهن. حقيقت ۾ ڪوبہ انبياءُ يا عارف انهن ڏکن کان بچيل نہ ڏٺوسين. جن محبوب جون اهي مصيبتون ۽ ملامتون سٺيون سي مرد مردانہ رند رندانہ عاشق آهن. جيڪو سک ۽ نيڪنامي چاهيندو سو نامرد آهي. عاشق اڳيان اهو پاڳل ۽ ٺوڪو آهي. اهو عشق جي دربار مان تڙيل آهي. جن سُکَ ماڻيا

Scanned with CamScanner

سي ظاهر ۾ بہ مئا تہ باطن ۾ مئل آهن ۽ ناقبول آهن. جن ڏک ڏٺا سي ظاهر باطن زنده آهن. انهن بقادار حياتي حاصل ڪئي. اِنَّ الْمُتَّقِيْنَ فِيْ مَقْعَدِ عِنْدَ مَلِيْكٍ مُّقْتَدِرٍ. انهن جي جاءِ آهي. عشق رڳو سوز گداز آهي درد آهي، لايسعني في الارض ولا في السماءَ ولکن ليسفني في عبدالمومن. اهو عشق جو فرمان آهي جو عشق جو بار آدم کنيو. جيئن ڪُڪڙِ اُٺ جي دعوت ڪئي. اُٺ اچڻ سان ڪڏيءَ تي لت رکي ڪڏي ڀڃي وڌائين. ڪڪڙ جا سڀ آنا ٻچا لتاڙي پينگ ڪري ڇڏيائين. سو هي آدمي بہ ڪُڪڙِ آهي ۽ حضرت عشق اُٺ آهي.

بيت

بديدم عشق را سرمست مى گفت، بلايم من بلايم من بلايم.

ڏٺم تہ عشق مستيءَ مان پيو چيو تہ آءٌ بلا آهيان آءٌ بلا آهيان بلا آهيان بلا ڏک ۽ مصيبت.

هر آن کس کى او به ورزد عشق مارا، جفايم من جفايم من جفايم.

جيڪو ماڻهو منهنجي عشق کي قبوليندو (ان لاءِ) مان جفا آهيان جفا آهيان جفا آهيان.

بهرجائيکه من آيم به رحمت، عطايم من عطايم من عطايم.

جنهن بہ جاءِ تي مان ٻاجھہ ڪري اچان تہ عطا آهيان مان عطا آهيان عطا آهيان.

مؤمن جي وصف

مؤمن اهو آهي جنهنجي دل الله جو آئينوهجي. جاڏي ڏسي تہ الله پيو ڏسي. سندس نظر آسمانن مان ائين ٽپي جيئن تير ڍال مان ٽپي ويندو آهي. عرش عظيم کي ائين ڏسي جيئن هٿ جا ليڪا ڏسبا آهن. سيني آسمانن مان سندس نظر ائين پار وڃي جيئن اڇي ڪائي مان آرپار ڏسبو آهي.

حديث: المؤمن حيٌّ فى الدارين بل هم احياءٌ عند ربهم. "

مومن ٻنهي جهانن ۾ جيئرو آهي. پر اُهي جيئرا آهن ۽ موجود ۽ حاضر رهن ٿا. پنهنجي پالڻهار وٽ "المؤمن مرآة الرحمٰن" مومن الله جو

آئينو آهي. قرآن ۾ ڪيترا دفعا ياايهاالذين آمنو چيل آهي. نڪي يا ايها المسلمين چيل آهي. مومن سان ذات ذوالجلال مخاطب آهي نہ مسلمان سان. ڇو تہ ذاتي زبان ڪي بہ ذات جا ماهر سڃاڻندا. جو مؤمن ايمان وارا آهن. اهي هر وقت حق ڪي ڏسن ٿا. قرآن ۾ معرفت الاهي جي مقامات ۽ منزلن ۽ معراج ۽ علم اليقين جون حقيقتون آهن.

جن مؤمنن جون ڏنل آهن سي انهن ڳالهين کي ڄاڻندا ۽ قدر ڪندا آهن. جنهن بہ حد يا ڪنهن آسماني منزل جو بيان ڪجي تہ مؤمن اڳيان آئيني وانگر سامهون ڏسي. مومن جو مثال ائين آهي جيئن ڪنهنجو ڪراچي شهر ڏٺل هجيس پوءِ ٻيو ڪو واقف شهر يا پار پتا پڇيس تہ هڪ دم پار پتا ٻڌائيندس ۽ ڳالهہ ٻڌڻ مان مزو پيو ايندس. بروهين جي ٻولي بروهي ڄاڻندو سنڌي ڇا سمجهندو. تڏهن الله تبارڪ و تعاليٰ ساري قرآن پاڪ ۾ يا ايها المسلمين جو صيغو استعمال ئي نہ ڪيو آهي. ان ڪري مؤمن ۽ مسلمان ۾ زمين آسمان جو فرق آهي.

رسمي مسلمانن ڇڙو نماز پڙهي پوءِ ڪهڙا بہ گناهہ ڪري ۽ جنهن مهل پوتي پٿاري نماز پڙهي پوتي ڇنڊيندو تہ جيئن پوتيءَ مان ڪل ڇڻي پون تيئن سندس سمجهہ مطابق سندس گناهہ بہ ائين ڇڻي پوندا. اها رسمي مسلمانن جي نماز آهي. صبح کان وٺي ٻيپهري تائين الله کي سينڌ بہ ڪونہ ڏين. صبح ۽ ٻيپهري جي وچ ۾ جيڪي گناهہ ڪن سي سڀ پوتيءَ ڇنڊڻ سان ڪيرايون وڃن. مگر الله ڪو اهڙو ڀورڙو سمجهيو اٿن جو روزانو وارا گناهہ ڦٽي ڪندو ويندن. هوڏانهن ومن يعمل مثقال ذرة خيريره. و من يعمل مثقال ذرة شر يره. يعني جيڪو بہ ذري جيتري چڱائي يا برائي ڪندو تہ اهو قيامت ۾ ان کي ڏسندو. قرآن پاڪ ۾ واضح ٻڌايل آهي. ٻيا مڪر ۽ اٽڪلون نفساني آهن. ذات ذوالجلال اڳيان سڀ ڪجهہ نيڪ روشن آهي. مڪر مڪر الله والله خَيرُ المَاڪِرين کي ڏسڻ گهرجي. وان ڪان مڪرهم لتزو مِنه الجبال. الله اهڙو ڪو اياڻو آهي جنهن جي اڳيان جبل بہ ضعيف آهن.

رسمي مسلمان جيڪا نماز پڙهن سا بہ خيالن خطرن ۽ دنيوي يادگيريءَ ۾ هوڏهن رسول الله ﷺ فرمايو آهي .تہ لا صلواة الا بحضور القلب. يعني دل جي حضور کانسواءِ نماز ٿيندي ئي نہ آهي. اهڙا حڪم ٻڌي

پوءِ بہ دل کي حق جي حضور ۾ حاضر نہ ڪن. پوءِ وري وِردَ پڙهي پيا هن نفساني بوتي کي شوڪارين تہ سندن اهو بوتو جيڪو الله جي آڏ ۾ آڙ اٿن. اهو سدائين خوش ۽ متارو هجين. سدائين پيو عيش عشرتون ڪرين. متان ڪا بيماري ٿئين ۽ متان ڪا سندن بوتي مٿان ڇپ نہ ڪڙڪين ۽ ڪو بوتي کي تنگ نہ تي پوين. اُيي اگر ڪٽي آسمان ڏانهن گهمائن تہ جيئن هميشہ هٿ منڊل پيو ڪري، اعدائی وعدوك نَفسكَ الّتِی بَيۡنَ الجَنۡبِيكَ حديث قدسي اهو نفس منهنجو يعني الله جو ۽ اوهان جو دشمن آهي. جيڪو توهان جي پاسي ۾ اٿو. پوءِ ان دشمن لاءِ دعائون پيا گهرن. پنهنجي سڄي عبادت ان کي ڏاڍو ڪرڻ لاءِ کپائن.

روح جو ڪاڏو ذڪر الاهي آهي. سو هنن کي هٿ نہ آيو. اهو هنن کي سندن مرشدن ڏسيو ئي ڪين هو اهي ئي خود الله جي ذڪر واري رستي کان انڌا هئا. من كان في هذہٖ اعمي فهو في الآخرة اعلٰی. جيڪو هت الله جي ذڪر کان انڌو هوندو تہ اهو قيامت ۾ بہ انڌو هوندو. مرشدن پنهنجي مريدن کي رڳو نفس پروري ۽ دعائن گهرڻ جي عادت سيکاري ٽڪي جي نماز پڙهن ۽ الله کان وري بهشت گهرن. ڇو تہ جيئن هتي شهواني شوق ۾ گذاريائون تہ اتي بہ ائين مزا وٺن. اهو خيال اٿن تہ جيئن هت زالن سان جماع راني ڪيون ٿا تہ هُتِ بہ حوران ملن تہ اتي بہ عيش ماڻيون. ان مان معلوم ٿيو تہ اها نماز الله جي بندگي نہ ڪيائون مگر بهشت جي آسري تي ۽ حورن ملڻ لاءِ مزدوري ڪيائون.

هاڻي بهشت ڏنوسي تہ اهڙي شيءِ آهي جو حضرت رسول الله ﷺ پير مولا علي عليہ السلام پنجتن پاڪ ۽ ٻارهن امامن کانسواءِ پيا سڀ انبياءَ ۽ قبول پيل عبادتي بهشت جا حقدار بهشت جي دروازي کان اٽڪل چاليهہ قدم پري انتظار ۾ ويٺا آهن. اهو لقاءُ اسان آسماني سير وقت ڏٺو. انهن ماڻهن جو ايترو ميڙ هو جيئن ميلي ۾ خلق گڏ ٿي بيهندي آهي. انهن کي بہ اڃا بهشت ۾ وڃڻ لنگهڻ جي بندش آهي. ڇو تہ بهشت جو دروازو بند آهي. جيڪو قيامت واري ڏينهن کان اڳ نہ کلندو. بهشتي ٿيڻ بہ ڪو سٿرو نہ آهي. گمراهن کي بهشت نہ ملندو. جنس جنس سان ملندي، لايموت اهل الجنه.

بهشت جي دروازي تي رضوان نالي هڪ پاڪ نوراني صورت سان

Scanned with CamScanner

حسين ترين ملائڪ بيٺو آهي. هي دروازو حڪم کان اڳ نہ کوليندو. بيٺل بهشتين کي بهشت جي باغ جي خوشبوءِ اچي ٿي تہ هو دروازي جي ويجهو اچن ٿا تہ اهو نوري ملائڪ کين موٽائي ٿو ڇڏي. بهشت جو دروازو اولهہ طرف کان آهي. ان باغ جي پٽ جو رنگ سفيد چوڏهين جي چند جهڙو آهي. جنهن کي چاندي جي پٽ بہ چئي سگهجي ٿو. اندرين وٽڪار انگريزي ٻوٽن وانگر ڪينچيءَ سان ڪتريل نظر ٿا اچن. حورن جي شڪل خوبصورت زالن جهڙي آهي ۽ سندن چپن جو رنگ مرجان جهڙو آهي. انهن جا وار ڏگها مگر پيچ پيچ ڇلن وانگر آهن. سندن مٿن وارين چادرن جو رنگ گلابي آهي. جسم تي ڪپڙا بخمل ۽ ماهوت جا ڪارا ڪوٽ پيل اٿن. بهشت جي باغ ۾ ستر نهرون آهن، حوران ٽوليون ٽوليون ڪري پيون گهمن. جئين بلبليون باغ ۾ گهمنديون آهن. سندن وار پٽيان ڪليل آهن.

حضرت عيسيٰ موسيٰ ۽ يوسف عليہ السلام ڏٺاسي جي پڻ اجتماع ۾ گڏ بيٺل هئا. سيني انبيائن مان بہ نبي موسيٰ ۽ يوسف عليہ السلام اسان جي تعظيم لاءِ اڳتي وڌي آيا. مگر ان نوري ملائڪ پاڪ جنهنجا ڪن وڏا ۽ چار پير اٿس انهن کي اسان ڏي اچڻ نہ ڏنائين. ان وقت اسان بہ رضوان جي پر ۾ بيٺا هئاسون. رضوان جي نہ ڇڏڻ تي پيئي نبي ڪلڻ لڳا ۽ چوڻ لڳا تہ اسان کي اهو ملائڪ تعظيم لاءِ دروازي جي ويجهو اچڻ بہ نٿو ڏئي يوسف عليہ السلام کي باطن ۾ دنيا وارو حُسن ڪونہ هو. معلوم ٿيو تہ هن دنيا ۾ حُسن جو حصو ورتو هو. فقيرن جي عروج جو رستو بهشت جي ڏکڻ طرف کان آهي. فقير کي بهشت جو سير بقا باالله جي درجي حاصل ڪرڻ کان ٻارهن مهينا پوءِ ٿيو. جڏهن ڏکڻي پورب کان مٿجي اترئي بقادار پورب ۾ وياسون تڏهن اهو سير ڏسڻ ۾ آيو. ائين هلندي سڀ ڪجهہ ڏٺوسي. رضوان وٽان بہ هلندي هلندي نڪتا وياسون، ڇو تہ فقير کي بهشت جي طمع آهي ئي ڪانہ نہ وري ان تي نظر ئي پوندي، ڇو تہ فقير طالب العقبيٰ مؤنث نہ آهن. مگر فقير طالب المولىٰ مذڪر مرد آهن. اسان کي درياہ اعظم عشق شهنشاهہ جي درياہ جي ڪن يا ٻار جي ڇڪ وانگر ڪشش هئي جو بهشتن ڏانهن خيال ڇڪ ئي نہ ڪئي. تنهي مڪانن فنا في الشيخ،

فنا في الرسول ۽ فنا في الله مان اسان جو عروج ٿيو. پر ٻارهن مهينا اهو عروج ساندهہ ٿيندو رهيو. آسمان وٽان سوا پهر سج واري جاءِ تان ڏکڻ پورب وٽان ٿيو. جڏهن اتر پورب بقا باالله ۾ عروج ٿيو تہ اڳين ٺنهي مڪانن وٽان لنگهڻ بند ٿي ويو. پوءِ سڌو سنئون اترئين پورب ۾ اچڻ وڃڻ ٿيو. مگر جنهن وقت خيال ڪجي پيو تہ هُنن ٽن مڪانن جو بہ ديدار ٿئي پيو. وڪڙ ڪپڻ لاءِ سنئون سڌو رستو جاري ٿيو. ان وقت ۾ غلمانن وارو بهشت بہ ڏٺوسين، غلمانن جي صورت تمام سهڻي نابالغ نينگرن جهڙي ڏگهن وارن سان هئي، جيڪي سونن تختن تي ويٺا آهن، جن جي هٿن ۾ سرود هئا جن کي وڄائن بہ پيا ۽ ناچ بہ پيا ڪن. انهن جي آواز مان اسم اعظم جو آواز پيو اچي. جو حضرت عشق شهنشاهہ جي تعريف ۽ واکاڻ پيا ڪن. انهن تختن تي موتين هيرن ۽ لعلن جو جڙاءُ آهي. اهو بهشت فنا في الرسول جي منزل اتي رهت ٿيندي آهي. فنا في الشيخ وارن فقيرن جو پهريون بهشت آهي. عشق جي معراج وارن پنهنجو سر عشق جي اڳيان اڇليو. پوءِ عشق شهنشاهہ جي مرضي آهي تہ جن فقيرن کي بقا باالله جي درجي سان پاڻ وٽ گهرائي ۽ ڪن کي وري فنا في الرسول جي حد ۾ سڄي عمر رهائي ۽ ڪن کي وري سڄي عمر فنا في الشيخ ۾ رهائي وجهي. اهي ٽيئي ذاتي حدون آهن. اهي حدون بہ وڏي طاقت واريون آهن. جيڪو فنا في الله ۾ ويو تہ هميشہ ان حد ۾ نہ رهندو. مگر ٽن ڏينهن کان پوءِ بقا باالله واري حد ۾ پهچندو. بقا باالله جي درجي جي پهتل عاشق جسماني دم پوري ٿيڻ بعد عرش عظيم جي محلات وٽ رهندو. سندس روح هميشہ گذريل عاشقن سان گڏ طواف ۾ رهندو.

باقي ڇهن بهشتن جو احوال

بهشت اهڙي نعمت آهن جن جي حقيقت ٻڌڻ سان معلوم ٿيندو تہ انهن جو ملڻ بہ ڏاڍو مشڪل آهي. جيتري نعمت الاهي آهي اوتري قيمت بہ آهي. جن جي لنگهڻ لاءِ سوا لک انبياءُ ۽ قبول پيل عبادتي بہ حيران آهن. جن کي قيامت واري واعدي کان اڳ اندر لنگهڻ نٿا ڏين. بهشت بہ انهن کي ملندو جن جي چال چلت بہ انبيائن واري هوندي اها

سب ڪنهن جي جاءِ نہ آهي. بهشت جي نعمت بہ اهڙي نعمت جي لائق ماڻهن کي ملندو. اهڙن ملن کي جيڪي پيٽ خور ختمن جماڻن تي پيا ڏڪا کائن ڏيکاءَ لاءِ نمازون پڙهن تہ جيئن ماڻهو ڏسي سندن تعريف ڪن. فارسيءَ ۾ چوڻي آهي تہ "حلوه خوردن را روءِ بايد". يعني حلوه کائڻ لاءِ بہ مهانڊو کپي. مسجد ۾ گهرن تہ هيڏي هوڏي پيا نهارين تہ مَنَ کو ڏسي تہ نمازي آهي. نفس جي خوراڪ کائي الحمد لله چون تہ شال اهڙا ڏِيَ روزانو پيا ڪريون. الله جو صحيح شڪرانو ائين آهي تہ ذڪر اسم اعظم جي برڪت سان جسم مان نڪري معراج حاصل ڪري جتي عاشق عشق ۽ معشوق هڪ ٿئي، تہ ذاتي شڪرانو اهو آهي. يا وري کو شهود يا رسول الله ﷺ جي زيارت ڪن. جنهن کي روحاني خوراڪ چئجي. انهن آدمين کان ڏِيَ تي شڪرانو پولو نفس ٿو ڪرائي. اهو باندر نفس وات بچڙو اٽڪلي اهڙي شاڪر خان جي منهن ۾ لانگ کٽي مٿي ٿو. اهي اٺ ئي پهر ان مڪار باندر نفس کي ڏين. ان باندر نفس لاءِ قرآن ۾ نہ ٻڌو اٿن تہ قل اعوذ برب الناس. الله ايمان وارن کي ان باندر جي حرڪتن کان پناهہ گهرڻ سيکاري ٿو. خناسِ الذي يوسوس في الصدور الناس. اهو خناس آدمين جي دلين ۾ سڏون ٿو پيدا ڪري، اهي نفساني سڏون گمراهيءَ جو منڍ آهن. خداوند ڪريم ان جي سڏن جي تابعداري ڪرڻ کان پناهہ گهرڻ ٿو سيکاري.

و نهى النفس عن الهوىٰ فان الجنة هى الماوىٰ، نفس کي سڏن کان بند ڪريو تہ بيشڪ اوهان جي رهڻ جي جاءِ جنت آهي. نفساني سڏون بند ڪرڻ جو ايترو تاڪيد آهي. مگر اهي سڏون ذڪر کانسواءِ بند ڪونہ ٿيندا يون. ذڪر الاهي ڪمائبو تہ سڏان از خود بند ٿي وينديون. پوءِ سيني ۾ نور الاهي پيدا ٿيندو. ذڪر حق سان بي انداز روشنائي پيدا ٿيندي، سڏون مغدي نفس باندر جي رهڻ جي جاءِ مان پيدا ٿينديون آهن. سڏن جي دونهين سان دل ڪاري ٿي ٿئي. جنهن ڪري آدميءَ جي دل خدا ڏسڻ کان انڌي ٿيو پوي، هاڻي ثابت ٿيو تہ جيڪي حق جا ذاڪر آهن سچي عمر تائين جسم جي قيد مان نہ نڪتا. ۽ معراج حاصل ڪري نہ سگهيا. سي بهشت جا حقدار آهن. نڪي ٻيا جيڪي ان باندر نفس جا فرمانبردار آهن.

حضرت دائود نبيءَ کي حضرت عشق شهنشاهہ سڳن کان بچڻ ۽ مخالفت جو تاڪيد ڪيو هو. ان جو بہ اهو ئي سبب هو. يادَ اوودَ اِنا جعلناک خليفة الارض فاحکم بين الناس باالحق ولا تتبع الهويٰ يعني اي دائود بيشڪ اسان توکي زمين تي پنهنجو نائب ڪري موڪليو آهي پوءِ تون ماڻهن ۾ انصاف سان حڪومت ڪر ۽ سڳن جي تابعداري نہ ڪجانءِ. ان مان ثابت ٿيو تہ نہ رڳو عام ماڻهن کي سڳن ۽ گمراهي کان منع آهي. مگر نبين ۽ خاصن کي بہ سڳن جي تابعداري مان گمراهيءَ جو خطرو آهي. ڇو تہ خدا وند ڪريم داؤد نبي کي صاف ٻڌائي تہ توکي سڳن جي تابعداري گمراهہ ڪندي، هر هڪ سڳ کي تصوير آهي. جنهن ڪم جي سڳ ٿيندي تہ ان ڪم جي تصوير دل ۾ بت وانگر ٽڪاٽو ڪري ويهندي. پوءِ جنهن دل ۾ نفساني تصويرون جا بت موجود آهن تہ ڇڻ ان آدمي انهن بتن جي پوڄا ڪئي. ان ڪري اهو آدمي مسلمان نہ ليکبو. مگر مشرڪ ڪافر بت پرست چئبو. پوءِ جنهن جي دل نفساني سڳن جو بت خانو هوندي تہ اتي ذات ذوالجلال جي عشق پاڪ جي آمد ڪيئن ٿيندي، ان دل ۾ انبيائن ۽ اوليائن جو اچڻ بہ نہ ٿي سگهندو.

عام آدمي انڌا ۽ عشق کان اوجهل ان ڪري آهن جو هنن جي دل ۾ غير حق جي محبت گهر ڪري ويئي آهي ۽ سڳن انهن جي دل جي آئينہ کي ڪارو ڪري ڇڏيو آهي. مثال ڪوبہ آدمي جهار تو هڪلي يا ٻڪريون ٿو چاري تہ رات جو ننڊ ۾ سندس وات مان اهي هڪلون ۽ آواز پيا نڪرندا. سياڻي حشر ۾ بہ اهي آدمي الله کي فيصلہ ڪرڻ ۾ ڪا تڪليف ڪونہ ڏيندا. قبر ۾ بہ ساڳيو بيان پيا ڪندا ۽ پڙهندا پيا. هاڻي ٻڌايو تہ اهڙن کي بهشت ملڻ مشڪل آهي يا سولو. الله ڏسڻ ۽ ملڻ تہ پري رهيو.

ڪهڙا نہ مسلمان بيوقوف آهن. ائين نٿا سمجهن تہ جنهن آسمان زمين ۽ بهشت ٺاهيا آهن ان کي بہ ڪو زيب زينت يا حُسن هوندو تہ جيڪو بادشاهن جو بادشاهہ آهي. اڳ ۾ گهرجين تہ ان جو ديدار طلب ڪن. پوءِ ڏني مختيار آهن پوءِ جي نہ وڻين تہ اسان تي ميار رکن. ۽ ساري عمر غير حق جي جيڪر گهر ئي ڪونہ ڪن. دنيا عقبيٰ جي

Scanned with CamScanner

بادشاهہ جي صورت ڏسي دنيا عقبيٰ ٻنهي کي ٽڪ هڻن رسول الله حديث فرمائي آهي تہ ان الله لا ينظر اليٰ صوركم و اموالكم ولكن الله ينظر عليٰ قلوبكم. بيشڪ الله تعاليٰ اوهان جي تصويرن ۽ مال ملڪيت ڏي ڪونہ ٿو ڏسي مگر اوهان جي دلين ڏي ڏسي ٿو.

آدمي جي قلب تي الله جي نظر ان ڪري آهي تہ ڏسان تہ ماڻهن جي دل ۾ منهنجي محبت ۽ يادگيري آهي يا نفساني سڌون ٿا رکن الله بہ دلين پرکڻ لاءِ اهو امتحان رکيو آهي.

قرآن ۾ آهي تہ انما جزاءُ الذين يحاربون الله و رسوله ويسعون فی العرض فسادا، يقتلو و يصلبو و تقطع ايديهم وَاَرْجُلُهُمْ من خلاف او من الارض، ذالك لهم خزی فی الدنيا ولآخرة عذاب عظيم. يعني جيڪي ماڻهو الله ۽ رسول سان وڙهن ٿا ۽ ملڪ ۾ فساد پکيڙيندا ٿا وتن. انهن جي اها ئي سزا آهي تہ قتل ڪيا وڃن يا سوليءَ تي چاڙهيا وڃن يا انهن جا هٿ پير وڍيا وڃن يا زمين تان ڪڍيا وڃن. انهن لاءِ دنيا ۾ اها ئي رسوائي آهي ۽ انهن تي آخرت ۾ بہ وڏو عذاب ٿيندو.

الله ۽ رسول ﷺ سان لڙائي کهڙي آهي. خدا جي زمين ۾ فساد کهڙو آهي. اها لڙائي آهي الله ۽ رسول جي حڪمن جي نافرماني ڪرڻ. ٻي طرح آدمي ذات ذوالجلال سان کهڙي جنگ ڪري سگهندو. اها بي فرماني آدمي جي وجود مان پيدا ٿيندي آهي. سا سي نفساني سڌن جي تابعداري مان ٿيندي آهي.

هن مان ثابت ٿيو تہ سڌن جو دل ۾ رهڻ نفس جو چيو مڃڻ گويا الله سان ۽ الله جي رسول سان جنگ ڪرڻ برابر آهي. زمين ۾ فساد ڪرڻ زمين بہ اها دل آهي جنهن جو ارض الله واسعة لقب آهي ان ۾ فساد ڪرڻ بہ سڌن جي تابعداري ۽ پوڄا ڪرڻ آهي. نوراني دل کي وهمن جي دونهين سان ڪارو ڪرڻ معرفت جي روشنائي بند ڪرڻ. دل الله جو تخت آهي ان کي نفس جي وهمن جي قبضہ ۾ ڇڏڻ، ائين آهي جيئن رسول الله جي تخت تي ابوجهل کي ويهارڻ.

حضرت سليمان جو تخت ۽ منڊي ديو جي هٿ ۾ اچڻ وڏي نامناسب ڳالهہ آهي. پوءِ اهڙي جا هٿ پير وڍيا ويندا. سوليءَ تي لٽڪائي زمين تي ناس ۽ نابود ڪيا ويندا. انهن لاءِ دنيا عقبيٰ ۾ وڏو

Scanned with CamScanner

عذاب آهي. يعني انهن نفس پرستن ۽ هوس جي پوڄارين کي. حالانڪ انهن کي آسماني سير لاءِ پرواز جا اوزار بہ مليل هئا. آخرت ۾ اهي ۽ سنڌن هٿ پير وڏيا ويندا. جيئن سنڌن روح بہ سير نہ ڪري سگهي. توحيد جي گفتار ڪرڻ وارو سِرُ سوليءَ تي چڙهيو.

سر ۾ مکيہ ٽي شيون رکيل آهن. ڪن اکيون ۽ زبان. اهي روح جا مکيہ دروازا آهن. جنهن سر کي روحاني طرح اندران گهڻو اچي ويو سو چڻ سوليءَ تي چڙهي مري ويو. ان جون اکيون ڪن ۽ زبان بند ٿيا. ڪن خدا جي الهام ٻڌڻ لاءِ آهن زبان توحيد جي گفتار ڪرڻ لاءِ آهي ۽ ذڪر الاهي ڪرڻ لاءِ اکيون عرش جي شهود ۽ ديدار لاءِ آهن. اهي سڀ روح جا عضوا نفس جي تابعداري ڪري بند ٿي ويا آهن. ڇو تہ جڏهن روح جو سفر نفساني هوسن ۽ سڌن جي ڪري لٽجي ويو پوءِ مکيہ عضون جي بيڪار ٿيڻ ڪري لاشو بنجي ويو. ختم الله عليٰ قلوبهم و عليٰ سمعهم و عليٰ ابصارهم جو اهو مطلب آهي. دنيا عقبيٰ ۾ ان کان ٻيو ڪوبہ وڏو عذاب ڪونہ آهي. جو آدميءَ جو روح هٿن پيرن کان ٽُنڊو گونگو ۽ ڪنن کان ٻوڙو ۽ اکين کان انڌو بنجي وڃي، اهو عذاب ڪافي آهي. والذين ينقضون عهد الله من بعد ميثاقه و يقطعون ما امر الله به ان يوصل ويفسدون في الارض اولائڪ لهم لعنة ولهم سوءُ الدار. يعني جيڪي ماڻهو خدا جي وعدن کي پڪي ڪرڻ کان پوءِ ٽوڙين ٿا ۽ خدا تعاليٰ جن لاڳاپن جي قائم رکڻ جو حڪم فرمايو آهي انهن کي بہ ٽوڙين ٿا ۽ دنيا ۾ فساد ڪن ٿا. اهڙن تي لعنت آهي ۽ انهن لاءِ هن جهان ۾ خرابي هوندي، ان آيت جو مطلب بہ اهو آهي. خدا جي نافرماني ۽ الست واري انجام کي ٽوڙڻ ۽ سڌن جي خيالن جي تابعداري ڪرڻ مان سيئي شرارتون پيدا ٿين ٿيون پوءِ ذات ذوالجلال انهن وهم پرستن کي پاڻ وٽان ٽڙائي جهنم ڏانهن ٿو موڪلي. بهلول داناءَ بہ دنياوارن کي چريو ڪوٺيو آهي. قرآن پاڪ ۾ بہ اهڙيون ثابتيون موجود آهن. الذين آمنو تطمئن القلوب بذڪرالله الابذڪر الله تطمئن القلوب. يعني جن ايمان آندو تن جي دلين خدا جي ذڪر سان قرار حاصل ڪيو. خبردار! الله جو ذڪر ۽ ياد سان دلين کي سڪون ۽ قرار ملندو آهي. خدا جو ذڪر قلب جو قرار آهي. حق جا ذاڪر قلبي قرار ۾ آهن. ان مان معلوم ٿيو تہ خدا جي

ذاڪرن ڪانسواءِ ٻين دنيا وارن آدمين جا قلب بي قرار آهن. ڇرين ۽ سودائن جي دل پريشان ٿيندي آهي، ڏسو تہ دنيا وارن جو قلب رڳو نفساني خواهشن سان پريشان ٿيو. خدا جو ذڪر دانائي ۽ ذاڪر داناءَ آهن. وهم ناداني ۽ وهمن وارا نادان آهن.

رسول الله ﷺ قلب جي ڪَٽُ لاهڻ لاءِ فرمايو آهي تہ قلب جي ڪَٽُ ذڪر الاهي ڪانسواءِ نہ لهندي، ڇو تہ قلب پاڪ جاءِ آهي، جنهن ۾ ذات حق جي رهت آهي. ان ۾ پاڻي بہ وجي نٿو سگهي. ٻين عضون جي غلاظت پاڻيءَ سان ڌوپندي آهي مگر دل ۾ اگر ڦڙو پاڻي جو ڦڙو پئجي ويندو آهي تہ هڪدم هُشڪ اچي ويندو آهي. قلب اهڙي نازڪ شيءِ آهي، جنهن ۾ شاه اعظم جو آشيانو آهي.

ساه هڪ جهلي وانگر آهي. جيئن بنگلن ۾ پڪا هوندا آهن. ائين هي ساه قلب جي ڪوٺي ۾ هوائي جهلي آهي تہ متان شاه اعظم کي ان قلب جي ڪوٺي ۾ ڪا تڪليف ٿئي.

روح بہ ذات جو حصو آهي. ان قلب جي صفائي لاءِ ذڪر الاهي ٺاهيل آهي. جنهن جي ڪمائڻ سان قلب صاف ٿيندو آهي.

حديث: لِڪُل شيءٍ صقاله الڪدورت، صقالة القلوب ذڪر الله تعالىٰ. يعني هر هڪ شيءِ لاءِ ڪٽ ۽ زنگ لاهڻ لاءِ اوزار موجود آهي. دلين جي صفائي الله جي ذڪر سان ٿيندي آهي.

حديث قدسي: ”انا جليس من ذڪرني انيس و اُستانِسُ بي.“ خدا جي ذڪر سان خدا همنشين رهي ٿو. جتي عشق آيو اتي سڀ ڪجهہ حاصل ٿيو. من له المولىٰ فله الڪل. جنهن پنهنجو پاڻ مولىٰ جي حوالي ڪيو پوءِ سڀ ڪجهہ ان جو ٿيو. مؤمن جو قلب ذات ذوالجلال جو تخت آهي. قَلبُ المؤمن عَرش الله تعالىٰ. مومن اهو آهي جيڪو ذڪر الاهي ۽ دم ڪمائڻ سان دل جي صفائي حاصل ڪري. ان جو قلب الله جو آئينو ٿئي. مومن ان کي چئبو آهي. نڪي رسمي مسلمان کي. آدميءَ جو وجود ۽ قلب عرش اعظم جو نقشو آهي. جنهنکي هوسن جا پردا چڙهيل آهن. هر هڪ آدميءَ جي وجود ۾ نَوَ پاسريون آهن. اهي پاسريون نون ئي آسمانن جو نقل آهن ۽ نون ئي آسمانن جو نقشو انهن ۾ آهي. ساري دنيا عقبىٰ جو نقشو آدميءَ جي وجود ۾ آهي، جيئن ڪن

تسبين ۾ هڪ ٻانگو هوندو آهي. جنهن ۾ مڪ مديني ۽ ڪعبي جي
تصوير لڳل هوندي آهي ۽ نظر وجهڻ سان سموريون تصويرون ڏسبيون
آهن. ان طرح آدميءَ ۾ به ڪثرت ۽ وحدت ٻيئي ڇاپيل آهن. معدو ۽
شهوت اهي زمين وارا هيٺيان طبقا آهن. معدي جي هر هڪ عادت
زمين وانگر آهي. هوس، حرس، طمع، حسد، ننڊ، دغا ۽ خودي جن جي
ڪري آدمي جسم جو قيدي ٿي زمين تي ٿو رهي ۽ وحدت جو سير نه ٿو
ڪري سگهي. آدمي جي وجود ۾ شهوت تحت الثريٰ آهي. آدميءَ جي
وجود ۾ نَوَ ڪنڊ آهن. جيڪي سوراخن مثل اٿس. جيڪي هي آهن
ڪنن جا ٻه سوراخ، ٻه اکيون، ٻه سوراخ نڪ جا، ستون وات اٺون اڳيون
سوراخ ۽ نائون پويون سوراخ. جيڪو به انهن سوراخن جي حد ۾ رهيو
سو قيدي آهي. جيڪو انهن سوراخن جي حد ٽپي هليو سو شاهه ٿيو.
اهو نون ئي آسمانن مان پار ويندو. جنهن لاءِ فقيرن چيو آهي ته.

لنگهي ويو نَوَ ڪنڊ ڪان غازين جو غوغاءُ،
من عروج الروح تيز الفلڪ سناسين ثناءُ،
شهودين شماءُ، عرش مٿائون اپريو.

--

لنگهي ويو نَوَ ڪنڊ ڪان، مردن جو معراج،
عاشق ويا اتاهين، پائي لولاڪي تاج،
لاحد .لااحتياج، يڳائون هن يول ڪي.
(شاهه)

--

عاشق ٿيا عشق ۾، آڏوتي عدم،
جا ٿي دم نه قدم، پهتا انهيءَ پار ۾.

--

وڃي پهتاسون اتهين، نيهي ٿي نروار،
نڪو سج نه چنڊ ڪو نه ڪو اور نه پار،
نڪا ڌرتي نه آسمان، نڪا هِنَ هُنَ سنيار،
نڪو غوث نه قطب ڪو، نه اولياءُ اوتار،

Scanned with CamScanner

نڪو ذڪر ۾ مذڪور آهه نه ذاڪر ۾ انڪار
نڪا جان جسم آهه نڪي قدم دلدار
نه الست ۾ قالو بلي، نڪا ڪُن ڪوڪار
ڪثرت وحدت ڪانه ڪا، نڪي آدم ئي اظهار
هي هو بئي هڪجي ويا منجهان پرت پسار
نه معشوق نه عاشق رهيو نه طالب نه تنوار
صوفي منجهه سنسار نيهي گم ٿيا ناهه ۾.

جيڪو به فقير هنن نون ڪنڌن مان ٻاهر نڪتو ته عرش اعظم ان جو آشيانو آهي. تنهي جهانن ۾ بيحد ملڪ جو سير ان جي حواله آهي اهو ائين جو اڪ مٿي ڪٽندو ته بقا باالله جي ملڪ ۾ تخت تي پهچندو ۽ اڪ هيٺ ڪندو ته پاڻ کي ڏسندو. جيڪو صرف ذڪر سان هلندڙ آهي ۽ پرهيزگاري ۾ عبادت ۾ تو گذاري مگر جيئري جسم مان نٿو نڪري سگهي ته اهو انهن ملڪن ۾ نه پهچندو مگر معراج ماٺي ڪونه سگهندو.

يقين ڄاڻو ته جيڪو جسم جو قيدي آهي، سو هلاڪ آهي، جيڪو قيد کان آزاد آهي سو بي باڪ آهي. جيڪي آهي سو عشق ۾ آهي. جيڪو عشق جي راهه ۾ آهي سو چالاڪ آهي. آدمي عشق کانسواءِ نابود آهي. جيستائين طالب وجود جي نون ڪنڌن مان نٿو نڪري تيستائين الله جو عاشق آهي ۽ الله ان جو معشوق آهي. اگر ٻاهر نڪتو ته فقير معشوق ۽ الله عاشق آهي. جيسين الله جو عاشق آهي تيسين فراق جي باهه ۾ پيو سڙندو. معشوق جا ناز ڏک ۾ تڪليفون پيو سهندو. الائي جي ڪڏهن عاشق تي راضي ٿيندو. معشوق لاپرواهه هوندو ته عاشق نياز ۾ رهندو. طالب کي کپي ته اهڙي مردانگي ڪري وڃي جو الله کي پاڻ تي عاشق ڪري وڃي. جيتر عاشق آهي تيتر عاشق جو حال ڏکيو آهي. جڏهن جسم مان نڪتو ته سيئي نفساني هستيون حق جي هستيءَ اڳيان نيست نابود ٿي وينديس. پنهنجو سر عشق ۾ نذرانو ڏيندو.

جسم مان نڪرڻ لاءِ طالب کي هيٺين ڳالهين تي عمل ڪرڻ گهرجي. انن پهرن مان ڇهه پهر اوجاڳو ڪري، گفتگو گهٽ ڪري،

صبر ۾ گذارري، گهمڻ ڦرڻ وقت بہ نظر پنهنجي سيني ۾ هجيس. هيڏي هوڏي نہ نهاري، نهارڻ سان دم قضا ٿي ويندس. دنيا وارن جي گفتار ڪنن سان نہ ٻڌي، ڪچهري ۾ ويهي تہ پاڻ کي اڪيلو سمجهي. گهر ۾ رهي تہ مهمان ۽ مسافر وانگي رهي. الله کان سواءِ ڪنهن سان بہ دل نہ لڳائي. ظاهري طرح معمولي مائٽي رکي. دنيا جي دوستن کان دوستي ٽوڙي چو تہ انهن مان گمراهي ٿيندس. ذات ذوالجلال جي دوستي سولي نہ آهي، جڏهن دنيا جي سيني دوستن سان دوستي ٽوڙيندو تڏهن ذات ذوالجلال جي ساٿس دوستي ٿيندي.

ڏسو تہ رن جي دوستيءَ لاءِ ڪنهن عورت کي ڇڪ ڏيندا آهن تہ هوءَ بہ اڳ ۾ قسم ڪڍائيندي آهي تہ تنهنجي ڪنهن ٻي رن سان تہ ياري نہ آهي. جي آهي تہ اڄ اُها ختم ڪر تہ پوءِ اُها رن نئين يار سان ياري رکندي. ڏسو تہ دنيا جي رن بہ ٻيون سڀ دوستيون ختم ڪرائي پوءِ تي ياري رکي. ڪيڏا سوڻا ٿي ڪڍائي باقي جيڪو مالڪ الملڪ ۽ احڪم الحاڪمين آهي ۽ سيني حسينن جو بادشاهہ آهي جنهن جو لقب سلطان خوبان آهي. ڪُلّ يوم هو في شان. جنهن جو روزانو نئون شان آهي ۽ نئون حُسن رکندڙ آهي. جيستائين دوستن جي دوستي ۽ مائٽن جي مائٽي دل ۾ هوندس تيستائين حقيقي دوست دوستي ڪيئن ڳنڍيندو. هميشہ هڪ ٿانوَ ۾ هڪ جنس واري شيءِ پوندي آهي. يا دنيا جي دوستي دل ۾ رکي يا الله جو عشق دل ۾ رکي الله ۽ دنيا هڪٻئي کان خلاف آهن ۽ هڪٻئي کان ڌار آهن.

بيت

ڪيست ديوانه که دنيا و خدا، خواهد و گويد که يابم هردو را.

اهڙو ڪير آهي جيڪو چوي تہ دنيا بہ هجي تہ خدا بہ هجي، ٻئي گڏ هجن.

جاهل است وبی حد مردهٔ عقل، که خدا و دنيا به بيند دريک محل.

اهو جاهل بي عقل ۽ مئل عقل وارو آهي، جيڪو خدا ۽ دنيا کي هڪ محلات ۾ ڏسڻ چاهي.

عشق از دنيا و عقبیٰ فارغ است، عشق تخت لامکان برياغ است.

عشق دنيا کان آزاد آهي، عشق لامڪان جي تخت تي رهندو آهي.

Scanned with CamScanner

عشق گوید جُزخدا چیزمَ جو، عقل گوید ماسوا را ترک گو.
عشق چوي ٿو تہ خدا کانسواءِ کجھ بہ نہ گھر. عقل چوي ٿو تہ ماسوا کي ڇڏي ڏي

عشق دارد جاءِ اندر لامکان، عقل دارد جاءِ اندر این جهان.
عشق جي جاءِ لامڪان ۾ آهي، عقل جي جاءِ هن دنيا ۾ آهي.
مصطفیٰ فرمود دنیا ساعت، هرکه دروی رفت راندہ رحمت.
مصطفيٰ فرمايو آهي تہ دنيا هڪ گھڙي آهي، جيڪو ان ۾ ويو تہ رحمت کان محروم ٿيو.
عشق گیری عشق گیری عشق گیر، ترک دنیا گیر تا باشی امیر.
عشق وٺجانءِ عشق وٺجانءِ عشق وٺ. دنيا ترڪ ڪر تہ امير ٿئين.
و ربه دنیا چیست ترک خویشتن، از جسم رفتن به پیش ذوالمنن.
دنيا ڇا آهي پاڻ کي ترڪ ڪرڻ آهي، جسم مان نڪري الله وٽ حاضر ٿيڻ بهتر آهي.
همچون پروانه به پیش ذوالجلال، سوختن کُلی وجود پرو بال.
پروانہ وانگر ذوالجلال اڳيان سموري وجود کي کنپن سوڌو ساڙڻ (بهتر آهي).
ترک گیری جان وتن را گرتمام، وهو معکم را به بینی وسلام.
جيڪڏهن جان جَسم کي ترڪ ڪندين تہ جيڪو توساڻ آهي ان کي ڏسندين.

ترڪ هن طرح ٿيندو آهي، معراج واري رات فقير جسم مان ائين نڪرندو آهي جيئن نانگ کل لاهي ان مان نڪري ويندو آهي. کل بہ سوڌ نانگ جهڙي ٿيندي آهي اکين وات ۽ مڇن سميت کل لاهيندو آهي. پوءِ کل ڪنهن گند ۾ پيئي هوندس ۽ پاڻ گھمندو وتندو. روح جو جسم مان آسمان ڏانهن نڪرڻ جيئن ترار مياڻ مان ڪڍبي آهي ۽ مياڻ جو مهاندو بہ ترار جهڙو هوندو آهي. تيئن روح جي شڪل ۽ صورت بہ بوتي جهڙي آهي جسم مياڻ مثال آهي. روح ترار مثل آهي. ترار قيمتي آهي مگر جسم جي ڪابہ قيمت ڪانہ آهي. جڏهن جسم جي مياڻ مان روح جي ترار نڪتي تہ ان کان پوءِ روح کي ستين

آسمان کان اورتي ترسڻ ۽ ٽڪڻ نہ ڏيندو. اتي وڃي مئي خاني جي ساقيءَ ۾ غرق ٿيندو. جتي توحيد جي حُسن جو حمام خانو آهي. فقير ان ۾ پنهنجي رت سان ترڪندو سر وڍرائيندو. پير مغان هادي حضرت رهنما علي اسد الله الغالب جي هٿان شراباً طهورا جو جام وٺندو. اها ملڪوت واري جاءِ مولىٰ جي آهي، جيڪو ويندو ان کي خبر پوندي نہ ويندو سو بيخبر آهي. ان جاءِ جو قرآن ۾ ذڪر آهي تہ

ويطعمون الطعام علىٰ حُبه مسكينا و يتما و اسيرا. انما نُطعمكم لوجه الله لانُريد منكم جزاءً ولا شكورا.

ترجمہ: اهي ماڻهو خدا جي محبت خاطر غريبن يتيمن ۽ قيدن کي کاڌو کارائن ٿا ۽ چون ٿا تہ اسان اوهان کي فقط خدا جي رضامنديءَ لاءِ کاڌو کارايون ٿا. اسين اوهان کان نہ ان جو بدلو گهرون ٿا نہ شڪريو ٿا گهرون. اها خبر اٿو تہ مسڪينن يتيمن ۽ قيدين کي مولىٰ علي عليہ السلام ڪهڙو کاڌو کارايو ۽ الله جي منهن مان ڇا مراد. ڪلام الله بہ معنائون ٿو رکي ظاهري معنىٰ بہ اٿس ۽ ٻي باطني معنىٰ بہ اٿس. نہ رڳو هيءَ ظاهري معنىٰ اٿس. ٻي معنىٰ تہ مسڪين ڪير آهي. طالب حق جو فقير آهي جيڪو معرفت الاهي جو سوالي ۽ بکيو آهي. معرفت ۽ توحيد جو نوراني يزداني حُسن جو طعام جنهن کي کارايائين سو ساري عمر ڍاپي ويو. مدينة العلم جي دروازي تان لدني علم جي طالب کي طعام مليو ۽ شراباً طهورا وارو جام بہ مولا علي عليہ السلام وٽان ٿو ملي. يتيم بہ طالب آهي جيڪو الله کان ڌار ڇورو ٿي ٿو گذاري يتيم لاءِ پيءُ جو ملڻ ڏاڍو ضروري آهي. جو طالب کي حضرت شاهہ عشق مولىٰ علي سائين ملڪوت مان جبروت ۾ حضرت رسول ڪريم وٽ پهچائي ٿو. پوءِ اتان طالب کي رسول الله ﷺ لاهوت ۾ ذات ذوالجلال وٽ رسائي ٿو. پوءِ يتيم طالب لاءِ عنايت آهي. پوءِ هو لا احتياج ٿيو. جن ڪيس آسماني معراج ڪرايس ۽ سچي بادشاهي ڏيکاريس انهن رهبرن جو ساري عمر احسان مند رهندو.

قيدي بہ حق جو طالب فقير آهي. جيڪو هن پانهپ جي وجود ۾ قيد ٿيل آهي. قيديءَ لاءِ آزادي جهڙي ٻي ڪابہ خوشي ڪانہ آهي. شاهہ اولياءُ حضرت علي ڪرم الله وجهہ طالب جو پانهپ وارو قيد ڀڃي

Scanned with CamScanner

تو ۽ قيدي کي آزاد ٿو ڪري. محمدي معراج ۽ بادشاهي معرفت جي مسند عطا ٿو ڪري ۽ طالب کي فنا في الله جو درجو وٺرائي ٿو. جنهن ڪري طالب ساري عمر پاڻهپ کان آزاد ٿو ٿئي. جيئن مولانا جلال الدين روميءَ فرمايو آهي.

بيت

آنچه انداخت به روئی علی، افتخارِ هرنبی و هرولی.

مولا علي جي منهن مبارڪ ۾ هر هڪ نبي ۽ هر ولي جو فخر ڀيل هو.

چون تو بابی آن مدینه علم را، چون شعاع آفتاب حلم را.

جڏهن تون علم جي شهر کي لهندين، تڏهن تون بردباريءَ جي سج کي پهچندين.

باز باش ای باب رحمت تا ابد، بارگاه ماله کفوا احد.

اي رحمت ۽ بارگاهِ رب العزت جا دروازا تون قيامت تائين کليل رهہ.

يُوفون باالنذر، اهو سر جي نذراني جو اشارو آهي. جو طالب سٽين آسمان تي پنهنجو سر ميخاني جي ساقي ۽ توحيد جي اڳيان نذرانو رکندو آهي. سر جي نذراني جي عيوض وحدت جي مٽ منجهان جيڪو ساقي صاحب جي تخت جي سيرانديءَ واري پائي جي پرسان رکيل آهي. ان مان طالبن کي جام پياريو ويندو آهي. مُتكئين فيها على الارائك لايرون فيها شمسا ولا زمهريرا. ترجمہ: پلنگن تي ٽيڪ لڳائي ويٺا هوندا. نہ اتي گرمي ڏسندا نہ سردي. اها مولا علي جي تخت جي ڳالهہ آهي. ان جاءِ تي سج چنڊ ڪونہ آهي. اهو تخت مقامِ ملڪوت ۾ آهي. روز ازل کان ان شراباً طهورا جي ساقيءَ مولي عليءَ جو روح ان تخت تي ويٺل آهي. ويسقون فيها كاسا كان مزا جها زنجبيلا يعني انهن کي اهڙا شراب جا پيالا پياريا ويندا جنهن ۾ سنڍ مليل هوندي. اهو پيالو رنگين ۽ پَٽُ دار آهي. ويطوف عليهم ولدان مخلدون يعني انهن وٽ اهي شيون اهڙا نينگر وٺيون پيا ايندا جيڪي هميشه ڇوڪرائي رهندا. اهو شاهِ حُسن شاه مردان ساقيءَ جي طواف ۽ حسين صورت جو بيان آهي. تخت تي پاڪ روح نابالغ بغير محاسن جي حَسينُ ويٺل آهي. اهي طالب ان تخت واري ساقيءَ کي طواف ڪري گهور ٿيندا آهن. واذا رايت ثم رايت نعيما و مُلكاكبيرا. ۽ جڏهن تون ان کي ڏسين تہ توکي وڏي نعمت ۽ وڏي سلطنت ڏيکاربي.

بيت

مى روى او بين كى اندر آن جهان، فكرتِ پنهان است آن گرد و عيان.

اي هن جهان ڏي تو وجين اندر تہ ڏس. تہ تنهنجي لڪل سوچ ظاهر ٿيندي

يعني سردار دو جهان حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جنهن رستي سان معراج تي پهتو آهي اها ستين آسمان واري وڏي بادشاهي ڏسندؤ تہ يقين ٿيندوَ. ان مان معلوم ٿيو تہ علي ۽ محمد جي عنايت سان طالب معراج تي وڃي سگهي ٿو. عاليهم ثياب سندس خضر و استبرق و حلوا اساور من فضة و سَقٰهُمۡ ربهم شراباً طهورا. يعني اُنهن کي سنهي ريشم جا ڪپڙا هوندا ۽ ٿلهي ريشم جا ڪپڙا بہ ڇا لاءِ تہ هر لباس ۾ لطف آهي ۽ انهن کي چانديءَ جا ڪنگڻ وڌا ويندا. ۽ انهن کي سندن پالڻهار پاڪ شراب پياريندو. اها اُن تخت پتر ٽين ۽ چانديءَ جي ٻانهين جي ڳالهہ آهي.

سلطان الاولياءَ فقير محمد زمان ۽ فقير عبدالرحيم گروهڙي مرشد ساقي مولا علي سائين جي هٿان شراب پيئڻ جو احسان مڃيو آهي.

بيت

ساقى مئى خانه باشد صلاح، گر خدا گوئيم، ميگرد مباه.

مئي خاني جي ساقيءَ کي سونهين ٿو جيڪڏهن خدا چئونس تہ بہ روا ٿئي ٿو.

سوره هل اتيٰ سموري حضرت مولیٰ علي عليہ السلام جي تخت حوض ڪوثر ۽ بادشاهي جي بيان ۾ آهي. سورة دهر جو بہ ساڳيو مضمون آهي.

اسان فنا في الوجود ۽ فاينما تولو فثم وجه الله وارو عرصو چوڏهن ڏينهن چوڏهن راتيون حوض ڪوثر جي ساقيءَ سان گڏ ۽ همدم رهياسون. پوءِ غين جو نقطو ڊنو ۽ نسورو عين تي پياسين. غين عبديت جو وجود آهي. جسم مان فقير نڪرڻ ڪانپوءِ عين تي پيو. هي ڳالهہ اڪئين ڏٺي تا ڪريون.

آدمي جو وجود روحاني ترار جو مياڻ آهي. جنهنجي وجود الله اثبات نہ ڪيو تہ ان جو روح ڪاٺ جي ترار آهي. ڪاٺ جي ترار وارو جنگ جي سَڏَ ئي نہ ڪندو. پهلوانن جي سامهون جنگ تي وڃي نہ سگهندو. جنگ آهي محشر جي. جتي ڪاٺ جي ترار ڪم نہ ايندي،

بي حاصل اتي کھڙي عزت لھندو. جتي انبياءَ ۽ عاشق جوهردار ترارين سان بيٺا هوندا. ان ميڙ ۾ بي حاصل لڄي پيو ٿيندو. ڪاٺ جي ترار جنگ جو ڪم ڪانہ ڏيندي مگر ٻارڻ جو ڪم ڏيندي. ڪاٺيءَ جي ترار آهي دنيا جو ماڻهو جيڪي جسم جي قيد مان نہ نڪتا. انهن جي عزت ايستائين آهي جيستائين جيئرا آهن. مئي کان پوءِ انهن جي ڪاٺ جي ترار باهہ ۾ پوندي ۽ مياڻ اُڏيهي کائي ويندي. آدميءَ لاءِ باهہ جهنم جي آهي وقود ها الناس والحجارة. يعني ان باهہ جو ٻل ماڻهو ۽ پٿر آهن. جيڪي ماڻهو هَوَسن ۾ گذاري مرن ٿا. مئي کان پوءِ انهن جي قبرن تي ڪتا پيا مٽندا. آدمي جي سڄي عمر جو سڏون عرش عظيم جي هيٺان هڪ جڳهہ آهي اتي گڏ پيون ٿينديون آهن. هر هڪ سڏ جي شڪل باهہ جي اُلي وانگر آهي، جيڪي آدميءَ جي مرڻ کانپوءِ باهہ جا اُلا تي ان ماڻهوءَ جي قبر ۾ لاشي ۽ روح کي لڳن ٿيون. هر هڪ سڏ اُلو بنجي تحت الثريٰ تائين پهچي وري نڪري ٿي. جيئن سڪي ڪاٺي اُپي ڪري پاڻيءَ ۾ زور سان اڇلبي تہ تري تائين پهچي وري جلدي مٿي باهر نڪري ايندي آهي. ان طرح ان سڏڙيئي ماڻهوءَ جي قبر تي اُلن جي اچ وڃ لڳي پيئي هوندي. جيستائين سندس سڏن جا ڪپندا تيستائين اهو آدمي سڪ لڳو بيٺو هوندو. مگر جن الله جو ذڪر ڪمايو تن لاءِ هر هڪ دم جو نور پيو گڏ ٿيندو. ذاڪر جي قبر مٿان نور جون بوندان پيون وسنديون. هن جو روح سدائين خوش رهندو. الله نورالسموات و الارض جي حقيقت اها آهي.

جيڪڏهن ڪاٺيءَ جي ترار واري ڪامل مرشد عاشق بقا باالله واري وٽان رهبريءَ جي جوهر دار ترار هٿ ڪئي تہ وڏو ڪم ڏيندس. ذڪر اسم اعظم هيري جي ترار آهي. اها مليس تہ سڙڻ ۽ شرمساريءَ کان ڇٽي پوندو. فقيرن عاشقن وٽ هيري جي ترارن سان ڪوٺيون ڀريل آهن. جيڪو بہ مٽائڻ ايندو تہ کيس ڪاٺ جي ترار بدران هيري جي ترار ڏني ويندي ۽ ورتي کانپوءِ جي اها هيري جي ترار نہ وهايائين تہ ڪٺجي ڪاٺي جي ترار کان بہ گهٽ ٿي ويندي. نہ ڪمائڻ سان مرشد جو ڪوبہ قصور ڪونهي. جيڪو طالب ذڪر ڪمائيندو تہ انکي فائدو ٿيندو.

مرشد جي هٿ تي طلب وٺڻ سان طالب سندس در تي وڪامي ٿو وڃي. عربيءَ ۾ بعيت معنيٰ وڪامڻ آهي. جنهن پاڻ کي وڪائڻ ڄاتو ته ان جو مطلب ٿيندو. جيڪڏهن ڄاڻي ٻجهي مرشد تان ويساهه گهٽ ڪيائين ته الله ڏانهن جبل جيترو حجاب اچي ويندس. حيف انهن کي آهي جن ذڪر وني ۾ پوءِ ڪمايو نه. هيري جي ترار بوتي جي مياڻ ۾ رکي رکي ڪٽي ڇڏيائون. جسم جي قيد مان نڪري عليين مڪان جو سير نه ڪيائون.

عشق جي اعظم درياه کي موج آئي. جنهن مان ڪثرت جو جهان ناهيائين. جنهن موج ۾ مڇيون سير ڪرڻ لاءِ ۽ ٻي ڪائڻ پيئڻ لاءِ ٻاهر نڪتيون. انهن مان سياڻيون مڇيون هن موج کي فاني سمجهي پاڻي جي ڪَرَ ڏسي يڪدم واپس موٽي ويون ۽ وڃي درياه ۾ پيون. اهي مڇيون موت فوت کان آزاد ٿي بچي ويون ڇو ته درياهه جو پاڻي بقادار آهي. اهي درياهه ۾ وڃي لايموت ٿي ويون. جيڪي اسم اعظم ڪمائي موٽي وڃي ساڳي درياهه اعظم ۾ گڏيا سي عزرائيل کان به لنگهي ويا. پوءِ انهن تي موت آهي ئي ڪونه.

بيت

عشق جي درياهه جنبش جوش مان. موج طغياني ڪئي اندر جهان.
هي سيئي پاڻي انهيءَ درياهه جو هي سپهه سالار آ ان شاهه جو.
موج مستي عشق جي هي هو جهان. شاهه اعظم ۾ آهه هر زمان.
بحر گوناگون طغياني مثال. موج موجان عشق حضر لايزال.
جملہ عالم وحدت و ڪثرت تمام عرش ڪرسي آسمان سپ تا قيام.
بحر اعظم عشق ۾ ڪک جي مثال. جنهن ڏٺو درياهه معلوم تنهنکي حال.
داب دهشت ساڻ درياهه ٿو وهي. بحر آ پرپور موجان ٿو ڪري.
موج فاني ڪثرتي عالم عدم. شاهه درياهه عشق جو زندهه قدم.

بيوقوف مڇيون نه موٽيون. اٿل ۾ رهجي ويون موج جو پاڻي جڏهن سڪڻ لڳو ته مڇيون به اچي ڏٻن ۾ پيون. آخر ڏٻن جو پاڻي به سڪي ويو ڏٻن جي ٻاهران گدڙ به انتظار ۾ ويٺا هئا. پوءِ هر هڪ مڇي ڪائيندا پيا وڃن. انهن کي پوئتي نه موٽڻ ۽ ڏٻن ۾ رهڻ جي اها سزا ملي. هاڻي

سمجهو تہ جن آدمين الله کي وساريو تن سان بہ اها حالت ٿيندي، حقيقت ۾ هيءَ دنيا انجي موج آهي، آدمي جو وجود ڏبو آهي. گڏڙاُنَ جو نفس ۽ خيال آهن. جن دنيا کي بقادار سمجهيو ۽ وجود ۾ رهجي ويا ذات وارو وطن وساري ويٺا. پاڻ کي وجود وارو ڏبو سمجهي اصل روحاني وطن نہ پروڙيائون. پائياٿون تہ اهو وجود سدائين رهندو. من عرف نفسه فقد عرف ربه جو قول ڪوڙو سمجهيائون، ايتري تائين انهن جو نفس انهن جا دم ڪٽائي ڪائي ويو. پوءِ انهن مڇين وانگر موت گڏڙ جو ڪاچ ٿي ويندا. پوءِ جيڪو آدمي ان نفساني خيالات جي گڏڙن ڪاڏو تہ اهو دنيا عقبيٰ ٻنهي ۾ مري ويو ۽ نار جهنم جي حوالي ٿيو.

بيت

مردود ٿي مري ويا، ماهر ٿي نہ مئا،
حباب ٿي هئا، انهيءَ واديءَ وچ ۾.

هن وجود ڪانسواءِ هر هڪ آدمي کي ٻيو وجود بہ آهي. اصلي وجود اهو آهي هي نقلي وجود آهي. هي وجود هن وجود جي پوشاڪ آهي، جيڪو هن پوشاڪ تي عاشق ٿيو سو مئو. آدمي کي هي وجود خاص الله جي ڳولي لهڻ لاءِ مليو آهي. جنهن هن وجود هوندي الله نہ لڌو تنهن کي ڪين ڪيو. هي اکيون الله جي ڏسڻ لاءِ آهن جنهن اکين سان الله نہ ڏٺو. تنهن ڪجهہ ڪونہ ڪيو. جن اکين عشق نہ ڏٺو سي اکيون انڌيون پليون. مَن کان في هذهٖ اعمي فهو في الآخرة اعميٰ. آيت انهن اکين جي بيان ۾ آهي. هي ڪن عرش عظيم جي الهام ٻڌڻ لاءِ آهن. جن ڪنن هوندي بہ ذات ذوالجلال جو الهام نہ ٻڌو سي ڪن ٻوڙا پلا. جنهن زبان عشق توحيد الاهي جو ذڪر نہ ڪيو سا زبان گونگي پلي، ان زبان کان ڪتي جي زبان ڀلي جيڪو مالڪ جي در تي پڇڪي ٿو. جنهن سر ذات حق پاڪ کي روحاني سجدو نہ ڪيو اهو سر سوليءَ تي لٽڪيل چڱو. جيڪي هٿ پير حق جي خدمت ڪرڻ کان منڪر آهن. اهي وڍيل ۽ ٽوٽا پلا. انهن جو وجود تي هئڻ بيڪار آهي. جن جو سينو عشق الاهي جي محبت نٿو رکي اهو سينو ڪوري ۾ سڙيل چڱو. جنهن دل ۾ دنيا جي محبت ٽڪيل آهي اها دل شيطان جو تخت گاهہ

آهي. جنهن دل ۾ ذات ذوالجلال جو ذڪر جاري آهي اها دل ذات ذوالجلال جو تخت گاهه آهي. علامت حب لله ذڪر الله. علامت بغض الله عدم ذڪر الله. يعني الله جي محبت جي نيشاني ان کي ياد ڪرڻ آهي. الله سان دشمني جي نيشاني ڪيس وسارڻ آهي.

قيامت ۾ ذات ذوالجلال جهانن جي سيني آدمين کان پڇندو ته اوهان کي اکيون ڪن دل ۽ ٻيا عضوا ڏناسون انهن سان دنيا مان ڇا حاصل ڪيو. دل اوهان کي ان لاءِ ڏني هيم ته ان ۾ منجهنجي محبت ۽ ياد رکجو اوهان ائين ڪونه ڪيو. مگر دنيا جي محبت ۽ يادگيري رکيو. پلا ٻڌايو ته دنيا جي محبت مان ڇا حاصل ڪيو؟ جيڪو آندو اٿو ته ٻڌايو ۽ اوهان کي ڪن ڏنا هيم ته منهنجو عرشي الهام ٻڌو مگر اوهان دنيا جون ڳالهيون ٻڌيون. پوءِ اوهان کي دنيا جي بڪواس مان ڇا هٿ آيو؟ اوهان کي اکيون ڏنيون هيم ته مونکي ڏسجو پوءِ توهان مون کي ڪونه ڏٺو. دنيا مان ڇا ڏسي انڌيون ڪيو. ائين هر هڪ عضوي جي پڇا ڪندو ته مان اوهان کي عرش عظيم جا موتي ۽ تحفا ڏنا هئا اهي ڪيئن خرچ ڪيو. ان السمع والبصر والفواد كلّ أولٰئِكَ كان عنه مسئولا. بيشڪ ڪنن اکين ۽ دلين خواه سيني عضون جي باري ۾ پڇا ٿيندي جنهن بعد سڀ آدمي پشيمان ٿيندا. ڪوبه جواب نه ڏيندا. شرمساريءَ ڪري رڪوع ۾ بيٺا هوندا. ان وقت ذات ذوالجلال عشق بادشاهه کي اهڙي لاابالي هوندي جو سندس سخت ڏمڪين جي ڏهڪي سبب جبلن مان رت وهندو. انبياءَ اولياءَ ماٺ ۽ سڪوت ۾ اچي ويندا. پوءِ اهي آدمي رسول الله ﷺ کانسواءِ ٻين نبين ڏي سفارش لاءِ ميڙ ٿي ويندا. حديث: يشفع يوم القيمة ثلثة انبياءٌ ثم شهداءٌ ثم الفقر. مگر ان هوندي به ٻيا نبي سڳورا چوندن ته هٽ اسان جي پيٺي کانهي. تنهنڪري توهان حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ ۽ اسد الله حضرت، علي المرتضيٰ ۽ حضرت امام حسين ۽ اهل بيت ڪرام ۽ عاشق عارفن وٽ وڃو جيڪي سرڪار جي حاضري ۽ طواف ۾ ۽ حامل العرش آهن. يعني عرش کي ڪلهو ڏيئي کڻن ٿا. پوءِ اهي انهن وٽ ويندا ۽ اهي شفاعت ڪندن ۽ اهي آزاد ٿيندا. جيستائين قيامت اچي تيستائين بي دريافاتا جيل ۾ پيا هوندا، ضامنن کڻڻ کان پوءِ سرڪار جيتري به سزا ٻڌين.

بيت

عشق لا پرواھہ آھي بادشاھہ تاجداري ھر دو عالم رشڪ ماھہ.
لايزالي عشق جي اھڙي آھي، عام کي ڪا ڪل اھا اصلي ناھي.
عشق آدم کي تڙايو بهشت مان، زار رواريو رڙايو درد سان.
عشق ذڪريا کي چيرايو ھو ڪٽي، لا اُبالي عشق جي آھي گھٽي.
عشق يعقوب کي ڪيو دردي تمام، عشق يوسف کي ڪيو مصري غلام.
عشق ابراھيم کي آتش ۾ وڌو عشق اسماعيل لاءِ خنجر ڪڍيو.
عشق عيسيٰ لاءِ ڪئي سولي تيار، عشق لاءِ عليءَ ڪيو سر اختيار.
عشق احمد کي ڏنو معراج دين، وحدتي واصل ٿيو حق اليقين.
عشق حيدر جي ھٿان خيبر پٽو، تلف ۽ تاراج قلعي کي ڪيو.
شهہ حَسَنُ ڏس زھر سان ٿيو ھو شهيد عشق جي ھئي مُدَعَا اصلي مزيد.
عشق ڪربل ۾ ڪيو دردِ عظيم ھئي، حُسين ابنِ علي ابنِ ڪريم.
عشق ڪربل ۾ ڪئي قيامت قرار، شهہ شهادت کي رسيا سڀ تاجدار.
عشق منصور کي ڪيو سوليءَ سوار، دار تي سورھيہ ڪيو سر کي نثار.
شمس تبريزي سندو ملتان ۾، پوش لاٿائين مرد جو ميدان ۾.
عشق پيڙايو گھوٽ گھاٽي بلاول بينظير، عشق پيڙايو عشق جو عاشق اسير.
سر عنايت شاھہ جو نيزي چڙھيو عشق بلھا شاھہ بازر ۾ ڪٽو.
عشق جا ھي حال سڀ ٻڌندا وڃو، چا ڳڻيان ڪھڙا چوان سڻندا وڃو.
عشق جا مڙيئي ٻڌَوَ احوال ھي، جي پڇو ٿا عشق جي تان قال ھي.

عشق اھڙو بي پرواھہ آھي. جن وٽ آيو تن سان ھلتيون ڪيائين. انھن تي مصيبتن ۽ دردن جا طوفان ڪڙا ڪيائين. عشق ڏکن ڪان ڪنھن کي بہ واندو ڪين ڇڏيو. پيا تہ ٿھيو پر اسان جي اھل بيت گھراڻي تي ڪيترا ڏکن جا طوفان موڪليائين. پر انھن کي ڏکن ۽ قتل مان فرحت تي آئي. عشق وٽ عاشق جو معراج تڪليفون آھن تہ پوءِ عامن کي جيڪي سکن جا پليل آھن انھن کي ھن درگاھہ ۾ ڪھڙي تعظيم ملندي

ھي نفس ھڪ وڻ آھي جيڪو دل جي صحن تي خيالات جا پن ٿو ڇاڻي، جيڪڏھن دم دم سان خدا جو ذڪر ڪري پاڪ صحن تي ٻهاري ڏبي تہ سڀ پن ٻهارجي ويندا. شاھہ اعظم جو رھڻ بہ صاف دل ۽ پاڪ جاءِ ۾ ٿيندو. جنھن دل ۾ ذڪر جي ٻهاري نہ ھوندي تہ اھا دل نفس

۽ شيطان جو ٽڪاڻو آهي، جيڪو فقير جسم مان نڪري معراج تي ويو تہ ان جو نفساني هوسن وارو وڻ لا جي ڪهاڙي سان ڪپجي ويو. ان ڪانپوءِ فقير کي ذڪر فڪر جي ضرورت نہ رهندي. پوءِ سيني ۾ پنهنجي واررين عبادتن کان آزاد ٿيو. ڇا لاءِ عبادت حقيقت جي شهر ڏانهن پهچڻ لاءِ هڪ رستو آهي. جيڪو حقيقت جي شهر ۾ پهتو تہ ان تان پنڌ ڪرڻ معاف ٿيو. هو حقيقت جي شهر جو مالڪ ٿيو. اتي هن جو تخت گاهہ آهي. حديث: من اراد العبادت بعد الوصول فقد اشرڪ بہ. يعني جنهن وصال ڪانپوءِ عبادت جو خيال ڪيو تہ ڄڻ ان معبود سان شرڪ ڪيو. پوءِ ان الله سان ملي اڃا ڪو ٻيو الله ڳوليندو ڇا. اهڙي ڪي ٽڪ آهي جيڪو واصل بہ سڏائي ۽ عبادت بہ ڪري تہ اهو ڪوڙو آهي. اهڙي جو طالب ٿيڻ ئي نہ کپي. جنهن جو معراج ڪيل هوندو تہ اهو ڪهڙيون نمازون پڙهندو يا حج ڪندو. ڦڙو درياهہ ۾ پوڻ کان پوءِ درياهہ تي پيو پوءِ اهو ڪهڙي درياهہ کي ڳوليندو. غلام مان ڇڱائي نہ ٿيندي توڙي ڪٽي نيڪ هجي.

مراقبو انتظار آهي ۽ عبات منٿون آهن، جيڪو پاڻ ئي منٿائو آهي ان کي فقير نہ چئبو.

بيت

هر آنکه خویشتن گم است کرا رهبری کند

يعني جيڪو پاڻ ئي گمراهہ هوندو هو تہ اهو ٻين جي رهبري ڪيئن ڪندو.

اهڙو ماڻهو ناقص آهي. سرور ڪائنات ناقص کي ملعون سڏيو آهي. معراج جي صاحب جا طالب از خود سڏري ويندا، ڇاڪاڻ تہ ڪامل مرشد هر هڪ حد ۾ سندن رهبري پيو ڪندو رهندو ۽ توحيدي گفتار ذريعي کين آسمانن جي رازن کان کين واقف پيو ڪندو. ڪامل مرشد روحاني طرح رسول الله ﷺ واري منزل رکي ٿو ۽ فيض بہ ساڳيو رکي ٿو.

مرشد جي باري ۾ رسول الله ﷺ حديث فرمائي آهي تہ

وَجعلنا شیخ الکامل نافع انسان کما جعلنا نبی آخر زمان. وجعلنا شیخ الناقص الفاسد الانسان کما جعلنا رجیم الشیطان.

يعني اسان جوڙيو آهي ڪامل انسان کي مرشد ڪري جيڪو ماڻهن

Scanned with CamScanner

کي نفعو پهچائي ٿو. اهو ائين آهي جيئن نبي آخرالزمان هو ۽ اسان جوڙيو آهي ناقص انسان کي مرشد ڪري جيڪو ماڻهن جا نقصان ڪري ٿو اهو ائين آهي جيئن تڙيل شيطان آهي.

ڪامل ته رهبر آهي مگر ناقص مرشد جا طالب ڪيئن سڌرندا. جيڪڏهن هن جا طالب شهود ڏسندس ته ڪين ڪولي ڪين ٻڌائي سگهندو ڇو ته نمازي انڌو مدد جي بجاءِ نوراني تجلات کي شيطاني استدراج چوندو. ان ڪري هن جا طالب منجهي ويهي رهندا ۽ ڪين خشڪي تي پوندي ۽ سودا تي پوندن. پوءِ دماغ خراب سان بڪواس ڪندا وتندا ۽ هو وري ڊاڙون پيو هڻندو ته منهنجا طالب مجذوب تي پيا آهن. ڇو ته هو خود ئي ڪامل نه آهي ته ٻين کي ڪمال تائين ڪيئن پهچائيندو. گهاٽي جي ڏاند وانگر سدائين ساڳي جاءِ تي پيا ڦرندا.

طالب هميشه محبت سان سڌرندو آهي. ڪامل عارف وفات ڪان پوءِ به روحاني طرح طالب جي مدد ڪري سگهي ٿو. ان جو روح طالب سان گڏ رهي ٿو. آخر معراج لاءِ به طالب سان سونهون تي هلي ٿو. معنوي صورت ۾ ڪيس ٽپيون هڻائي ٿو. ناقص مرشد جا طالب سندس ائين شيطان ڪنيون پيو ويندو جيئن لوسي ڪتن اڳيان گدڙ واڙمان گهڻا ڪنيون ويندو آهي.

مصرع: جاڏي ڪائي جهار تاڏي ڳيڙ ڳوڙهو ئي نه هڻي. يعني گدڙ اتر گهٽي سوڌو پيو ويندو ته لوسي ڪتو وري ڏکڻ پيو پڇ لوڏيندو. ناقص مرشد جو اهو حال آهي اسان پاڻ به طالبي واري وقت ۾ هڪ طالب ڪيو هو. جنهن تمام گهڻو ذڪر ڪمايو هو تيز دم ڪمائڻ سبب ڪيس ڪجهه ڪشف حاصل ٿيو. مگر هلندي هلندي ڪيس خشڪيءَ سبب سوداءِ تي پيو. اسان کي ته خبر ئي نه هئي ته ڪو سوداءِ جي ڪري ذڪر جي مَتَ سَتَ ڪبي آهي ۽ هو ويچارو مونجهه ۾ مري ويو.

هاڻي اسان کي جسم مان نڪتي ڪان پوءِ طالبن جي سڌرڻ جي خبر پئي آهي طالبي واري وقت ۾ مرشد طالب کي سڌاري ڪين سگهندو. ناقص مرشد جسم جي قيدي کي ڇٽبو آهي. جيڪو به جسم مان نڪتل نه آهي ته ان کي طالبن ڪرڻ جو حق نه آهي. طالب کي کپي ته اڳ ۾ محمدي معراج جو مرشد ڪان پڇي. جيڪڏهن معراج ڪيل نه هجيس ته بعيت نه ڪريس.

نامور گادي نشين جيڪي عارفن جي گادي تي ويٺا آهن انهن وٽ الله جو ڏس ئي ڪونهي. قحط ذڪر اٿن. پڙ پينگ ۽ ڪاري رات اٿن، معنيٰ ۽ توحيد جي خبر ئي ڪانہ اٿن. جيئن ڏهن ورهين جي ذڪر ۾ وڻ بہ سڙي سڪي ويندا آهن. اهي گادي نشين اڪثر ڪري عيش عشرت ۾ لڳل آهن. وڏن ڪي ساراهي تڪر پيا کائين. پاڻ نہ ڪمايائون. انهن لاءِ قرآن فرمايو آهي تہ فخلف من بعدهم خلف اضاعو الصلواة والتبعو الشهوات فسوف يلقون غيا. يعني پوءِ سندن پويان پيڙهيءَ تي ويٺا جن نماز بہ ڇڏي ڏني ۽ سڌن جي پٺيان لڳا پوءِ جلدي کين سَنِيءَ کوهہ ۾ اڇلايو ويندو. اهي غيا دوزخ جا حقدار آهن. غيا ايترو اونهو آهي جو ان ۾ پٿر اڇلائبو تہ پنجاهہ ورهيہ تائين بہ ان جي تري تائين ڪونہ پهچندو. جنهن طالب اسم اعظم جي ٻهاري سان دل جي صحن جي صفائي ڪئي تہ اهو جلد حق کي رسندو. معنوي معراج ڪري من خدايم جو طبل وڄائيندو. پوءِ اهو هميشہ عليين مڪان ۾ رهندو. جنهن سڄي ڄمار اجاين خيالن ۽ وهمن ۾ گذاري تہ اهو هميشہ سجين مڪان ۾ رهندو. جتي يا ويلنا ۽يا ليتني ڪنت تراباً جون دانهون ڪندو. يعني مون سان ويل آهي ۽ جيڪر خاڪ تي وڃان پيو چوندو.

بيت

ڪرڻ ڪهاڙو لا جو اي مرد خدا، وهم ۽انهپ ڪان ٿي هڪدم جدا.
ڏي ٻهاري عشق جي شام و سحر، هن ٻهاريءَ مئون پوئي حق جي نظر.
تان ٿيئي معراج وحدت جو وصول، تاج تختِ لامڪاني جو حصول.
معرفت منصب مقامِ من خدا، تاج لولاڪي ٿيئي عاشق عطا.

اسان اڳيئي چئي چڪا آهيون تہ رسول خدا پير موليٰ علي عليہ السلام ۽ سندن خاندان حق جا رهبر ۽ استاد هئا. عام جي سمجهاڻي ڪاڻ عبادت ۽ نماز پڙهندا هئا، نہ تہ انهن کي نماز جي ضرورت ڪانہ هئي. رسول الله ﷺ معراج ڪانپوءِ نماز ۽ ذڪر فڪر ڪان لا احتياج هئا مگر مٿن نبوت جو بار هو. رندن عاشقن نماز جي ڪاڻ ڪانہ ڪئي حديث طلب الدليل بعد الوصول ممنوع قبيح. وصال بعد دليل

جي طلب ڪرڻ سخت منع آهي. ڇو تہ جيستائين هاريءَ جي پوک نڌي هوندي آهي تيستائين خدمت ڪرڻ مٿس لازم آهي. پيهي جي مند ۾ جهار تڙيندو آهي. لاباري ڪانپوءِ ڳاهي صاف ڪري ان ڪٺي اچي گهر ۾ رکندو. ۽ پوءِ پيهو ڏاهي ڦتو ڪندو آهي. ان ڪٺڻ ڪانپوءِ ڪلر پاڻي يا هور هور ڪيائين تہ بيوقوف چئبو. الاهي عشق بہ محبت جي پوکي آهي. ان جي سار سنڀال ۽ خدمت مرشد ڪامل جي صحبت ۽ مجاهدو اٿس، پيهو ان جو وجود ۽ ڪانپاڻي ذڪر نفي اثبات اٿس، غير خيال جهار اٿس، غير خيال الوهيت جي ان جا دشمن آهن. جنهن طالب دل جي گنديءَ ۾ ذڪر الاهي جو ان وڌو. پوءِ اهو لقاءَ الاهي ۽ معنيٰ جون مانيون ويٺو کائيندو. پوءِ اهو نماز جي هور هور کان آزاد ٿيو. پيهو بہ ڏاهي ڇڏيندو. وجود جي هستي فنا ڪيائين پوءِ هن تي نماز بہ لازم نہ آهي ۽ ذڪر جي ڪانپاڻي بہ ڦٽي ڪندو.

رسول اللهﷺ پانهو ان ڪري پي سڏايو تہ عام ماڻهو پانهپ کان چڙهي احديت جي حد تي پهچي ڪين سگهندا. عرب آدمين جي عقل مطابق رسولﷺ جو پانهو سڏائڻ موافق هو. ڇو تہ تڪلمون الناس عليٰ قدر عقولهم. يعني ماڻهن سان سندن عقلن مطابق ڳالهايو. ماڻهن کي سمجهائڻ لاءِ سندن عبديت واري جنس بنجي ڳالهايائين. جو ڪين ان طرح سان هدايت ٿي پي سگهي، خاص ڪچهريءَ ۾ سندن گفتار انا احمد بلا ميمي هئي. ڪڏهن ڪڏهن تہ ائين بہ چئي ويندا هئا تہ ڪبريائي ردائي عظمت ازاري، فمن نازعني فدخلہ النار مگر عام ماڻهن کان راز لڪائڻ لاءِ چوندا هئا تہ ابا اها قدسي حديث اٿوَ. جيڪا رسول اللهﷺ جي زبان مبارڪ مان نڪتي. قرآن بہ تہ رسول الله جي زبان مان نڪتو. جيڪڏهن جبرئيل آڻي ها تہ جبرئيل کي زبان ڪانہ هئي ڇا. جو ماڻهن کان ڏهہ ويهہ قدم پري ويهي پڌائي ها. يعني اَستَفتَ من قلبک لو افتاک المفتون يعني توڙي مفتي فتويٰ ڏين تڏهن بہ دل کان فتويٰ وٺندا ڪريو. حق ناحق دل کان پڇو ان مان سمجهو تہ رسول اللهﷺ ۽ ذات ذوالجلال ۾ ڪو فرق آهي، جنهن جي زباني گفتار الله جو ڪلام ٿي سڏجي. اها خبر ويساهہ سان سمجهو. اهو شاهہ اعظم خاڪي وجود جا ڪپڙا پائي چمڙا پوش ڪري ماڻهن کي سمجهائڻ لاءِ

آيو هو ماڻهن جا اهنج سهنج نيڪي بدي معلوم ڪري ڪين هدايت ڪيائين. الله احمدي وجود جي آڙ ڪري عرب جي جاهل ماڻهن کي پڙهايو. ڪين توحيد جو ڪلمون سيڪاريائين. بادشاهه توڙي پاڻ کي ٻانهون چوي ته به اسان ته ڪيس بادشاهه سمجهنداسون. پاڻ کي جيڪڏهن ٻانهو چوايائين ته اهو ان جي قرب جو ڳالهائڻ هو.

بيت

گر گويد شاهه خود را بنده ام، ليکه ما آن شاهه را داننده ام.

بادشاهه جيڪڏهن پاڻ کي ٻانهو چوي، ته به اسان ان کي بادشاهه سڃاڻون ٿا.

شاهه را جولاهه گر گويد کسي، او سزا يابد که او باشد خس.

بادشاهه کي جيڪڏهن ڪو ڪوري چوندو ته اهو پاڻ خسيس آهي سزا کائيندو.

عبد گفتن عام را نه بود روا، شاهه را جولاهه گفتن نا روا.

عام کي ٻانهو چوڻ نه گهرجي، بادشاهه کي ڪوري چوڻ روا نه آهي.

شاهه را جولاهه گفتن شد گناهه، شاهه عاليجاه دائم بادشاهه.

شاهه کي ڪوري چوڻ گناهه آهي عزت وارو بادشاهه سدائين بادشاهه هوندو آهي.

چغد تاريکي کجا باشد شاهباز، اين حقيقت را بدان او راهه جاه.

اونده واري چٻ شهباز ڪيئن ٿيندي، هن حقيقت جي رستي کي سمجهه.

چغد را باشد وطن ويرانئه، شاهباز لامکاني لانئه.

چٻ ويرانن ۾ رهندي آهي. شهباز ته لامڪان جو رهاڪو آهي.

شب پر تيره کجا عنقا کجا، جاءِ دارد او هميشه در سما.

ڪاڏي چمڙو ڪاڏي عنقا باز عنقا سدائين فضا ۾ رهندو آهي.

شب پر تاريکي و تيره فهير، نيست جنسِ مرغ نورِ مستطير.

جيئن اونداهي رات چوڏاري پکڙيل هئي، پکڙيل نور ڪائنات تي ڪنهن پکيءَ وانگر نه آهي.

هڪ دفعي رياست جو والي مير علي نواز خان اسان وٽ موٽر تي چڙهي آيو. صحبت ڪندي چيائين ته مان اوهان فقيرن جو غلام آهيان مون ۾ جيڪو ڪم ڪار هجيوَ ته مان نيازمند حاضر آهيان. بادشاهه

Scanned with CamScanner

جيڪو غلاميءَ جو لفظ استعمال ڪيو سو هن پنهنجو قرب ڳالهايو. غلام چوڻ ۾ غلام تي ڪونہ پيو. ان چوڻ ڪري اسان بادشاهہ کان ڪو غلاميءَ جو ڪم وٺون ها ڇا؟ ڇئونس ها تہ اسان کي ڪائين جي پري ڪري ڏي يا دلا پري ڏي. مگر بادشاهہ پاڻ کي غلام چوڻ سان غلام ڪونہ ٿيندو. ان طرح عام آدمي بہ جيڪڏهن رسول الله کي ٻانهو چوندا تہ ڏوهاري ٿيندا. جيئن دنيا ۾ ڪو بادشاهہ کي ڪوري سڏيندو تہ ڪيتري نہ ڪاوڙ لڳندس. تيئن رسول اللهﷺ کي بہ عبد يا ٻانهي سڏڻ تي اثين ڪاوڙ لڳندي آهي. رسول اللهﷺ اهو ڇيو هو جيڪو قرآن ۾ آهي تہ "وما رميت اذ رميت ولکن الله رما" موجود آهي. جيڪڏهن رسول اللهﷺ کي ٻانهون ڪوٺيندا تہ شفاعت جي ڪهڙي اميد رکندا. ٻانهو ڪهڙي شفاعت ڪري سگهندو. ٻانهي کي شاهہ اعظم جي اڳيان ڪهڙي طاقت آهي. شاهہ اعظم چاهيندس تہ شفاعت ٿيندن نہ تہ شفاعت کان جواب اٿن.

هڪ دفعي ڪنهن عارف وٽ هڪ سوداگر مهمان ٿي اچي ٽڪيو. فقير جي صحبت ۾ڏي حيرت ۾ اچي ويو. چوڻ لڳو تہ مان بہ ملڪ رليو آهيان سڄي عمر ۾ ههڙي خدائي صحبت ڪٿي بہ ڪانہ ڏٺي اٿم. هي صحبت جي شوق ۾ ٻي رات بہ ٽڪي پيو. فقير کي چوڻ لڳو تہ مون کي پنهنجي نالي ۽ ذات کان واقف ڪيو جو ٻئي دفعي اچان تہ اوهان جو پڇائي اچي لهان. تنهن تي فقير چيس تہ منهنجو سچو نالو آهي تہ مان الله آهيان ٻنهي جهانن ۾ جتي بہ ڳوليندين تہ مون کان سواءِ ٻيو الله نہ لهندءِ.

بيت

منم ذات بيچون و وحدت نيشان، مبرا ز ادراڪ کون و مکان.

منهنجي بيچون ذات آهي ۽ وحدت نيشاني آهي، مان سمجهہ سوچ ۽ ڪون و مکان کان مٿي ۽ پاڪ آهيان.

تقدس منزه مراشد کلام همان دو ر ازلي مرا است مقام.

پاڪائي تقديس وارو منهنجو ڪلام آهي، روز ازل کان منهنجو وجود قائم آهي.

همه عرش و ڪرسي زمين و زمان، منم شد ساخت من شهم در ميان.

سيئي آسمان ۽ زمين ۽ عرش ڪرسي مان ٺاهيا آهن ۽ انهن ۾ منهنجي بادشاهي آهي.

Scanned with CamScanner

منم آنکه شاهنشاهِ بینظیر سمیعم علیمم خبیرم بصیر.
آءٌ بي مثال شهنشاھ آهيان، جيڪو ٻڌندڙ ڄاڻندڙ ۽ خبر وارو ڏسندڙ آهيان.

منهنجو سچو نالو اهو آهي جيڪو ٻڌايو مانءِ، ڪوڙا نالا ته دنيا جي ماڻهن گهڻا ئي رکيا آهن، هو منهنجي اصلي نالي کان بيخبر آهن، ڪو مون کي ياءَ تو چوي ڪو چاچو چوي، ڪي وري مامون ٿا ڪوٺين، ڪي پيءُ ته ڪي وري ڏاڏو ٿا سڏين، ڪي ٻائو چون ته ڪي منصور ته ڪي وري جنيد پيا سڏن، ڪي جادوگر ته ڪي فريبي سڏن، ڪي رحمان ته ڪي شيطان چون، ڪهڙو نالو ٻڌائي ڪهڙو ٻڌايان ۽.

بيت

من امدر شهر کوران کس مارا نه میبیند.
مان انڌن جي شهر ۾ آهيان ان ڪري مون کي ڪير به سڃاڻي ڪونه ٿو.
میرو مرجائیکه مارا به چشمانه می بیند.
آءٌ ان جاءِ تي وڃان جتي مون کي ڪير به ڏسي ڪين ٿو منهنجي سچي نالي جي ڪنهن کي به خبر نه آهي، توڙي فقير پاڻ پنهنجو نالو ٻڌاين ته به اعتبار نه ڪيائون، جي اعتبار ڪن ها ته منهنجي ڏسڻ سان ٻئي الله جي ضرورت ڪانه پوين ها، پر منهنجي پوشاڪ ۽ ڪاڏي پيتي ڏي ڏسي پلجي پيا. جن مون کي نه سڃاتو ته قيامت جي ڏينهن به منهنجي ڏسڻ لاءِ سڪندا، ۽ جن نه سڃاتو ته انهن کي جهنم ۾ اڇلائيندس. مان هت آيو هوس ته جيئن مون کي سڃاڻن. ممبرن تي چڙهي هوڪا ڏنم ته به نه سڃاتائون. اڳي جڏهن عرب ۾ جائو هُيس ته مون تي ڪلمون پي پڙهيائون توڙي ڪفرستان ۾ جائو هيس. هت ته هندوستان ۾ غريبن مسلمانن مان پيدا ٿيس ته اهي ساڳيا مسلمان جن مون تي ڪلمون پي پڙهيو سيئي لڙيا، رڳو صورت مٽائي آيس ته پلجي پيا.

بيت

جامان لک هزار پهريندڙ آءٌ آهيان،
ڪيم روپ اپار سير ڪيم صورت جو.

ظاهر وارن جڏهن تصديق ۽ ثابتي ڪري مٽيان نالا رکيا ان ڪري

Scanned with CamScanner

مان بہ راز بند ڪرڻ لاءِ صبر ڪيو. سمجهيم تہ هڪ جي ڳالهہ گهٽا ڪونہ مجيندا. پنهنجي الوهيت واري نالي جو مان پاڻ شاهد آهيان.

بيت

من آنم که خود را دانم، دیگر کس نه می داند

يعني مان اهو آهيان جيڪو پاڻ تو ڄاڻان. ٻيو ڪير بہ نٿو سمجهي.

گهڻن نالن جي ڪري مون پنهنجو سچو نالو ظاهر ئي ڪونہ ڪيو ڇو تہ عام ماڻهو هن حال مان ڇا ڄاڻندا. ڏسو تہ جيڪي رسول الله ﷺ جي طالبن جا طالب آهن سي بہ من خدايم جا نعرا ٿا هڻن ۽ قم باذني جا هوڪا ٿا ڏين. جيڪي رسول الله جي وحداني درياه جا واهہ آهن، سي بہ اهڙيون موجان ۽ لهرون ٿا ڪن ۽ ڪند ٿا وجهن باقي جيڪو محمدي درياه خود آهي ان ۾ موج طغياني نہ آهي ڇا؟ ان ۾ تہ عشق جي وڏي موج آهي. هيءَ وڏي عجب جي ڳالهہ آهي. ڏسو ان درياهہ جي واهن جا ڪم. شاهہ منصور شمس تبريز بايزيد بسطامي شيخ شبلي، شيخ جُنيدُ، اهڙا ڪيئي ٻيا عاشق فقير غلام حيدر منصوري دم ۽ درجي وارا ٻانهپ کان اهڙا برخلاف هوندا آهن جيئن مسلمان ڪفر جي جٽئي کان بيزار هوندا آهن. ڇو تہ انهن عاشقن ٻانهپ وارو جٽيو ڇنو آهي ۽ عشق جو نئون تازو اسلام برپا ڪيو اٿن.

علم جي عالم ۽ عشق جي عالم ۾ هي فرق آهي تہ علم جو عالم منطق ۽ فقه پڙهي عالم فاضل مولوي ٿيندو تہ ان کي علم مان اها روشني ملندي جو جڏهن ڪنهن آدميءَ تي نظر پوندس تہ لاحول پڙهندو. ايتري علم مان شيطان جو ديدار نصيب ٿئيس، ٻين کي خبيث ۽ پاڻ کي پلو ڄاڻي، فاينما تولوفثم وجه الشيطان ڏسندو لاحول جو ورد زبان تي رکي اعليٰ ادنيٰ کي ڌڪاريندو وتندو. الله جي نالي بدران شيطان جو نالو هٿ آيس، هي جي سڃاڻي ها تہ مشرڪ ۽ خبيث تہ پاڻ کي سمجهي ها ڇو تہ الله جي نالي کي گم ڪيون پاڻ کي اثبات ڪيون ويٺو آهي. شيطان بہ خود آهي تہ ڪٿو ڪافر بہ پاڻ آهي ڇو تہ سڄي عمر هن ڏِڌِرَ جي ٽهل ۽ خدمت ۾ ٿو گذاري بوتي جو غلام ٿي رهيو. ٻانهي جو ٻانهون ٿي گذاريائين. جي الله اثبات ڪري ها تہ موحد ٿئي ها مگر هن پاڻ ظاهر ڪيو ان ڪري ملحد ٿي پيو.

موحد ۽ ملحد ڇا آهي؟ ملحد اهو آهي جيڪو هن بوتي ٻانهي جو ٻانهو ٿيو سمورا دم ان بوتي جي خدمت ۾ تلف ڪيائين. نفس کي پالي خوش ڪيائين، هي نفس الله جو ۽ اسان جو دشمن آهي. ان کي ڪيچ ۾ ڪري جيڪو پالي ته ان سان الله ڪهڙي مدد ۽ ٻاجهه ڪندو؟

ان من اولادكم وازوجكم عدوا لكم فاحذروهم. بيشڪ توهان جي اولاد ۽ زالن مان توهان جا دشمن آهن. انهن کان ڊڄو جو الله وساري ڇاٽي واٽي انهن جي خدمت ٿا ڪريو. الله جو ذڪر دم سان ڪرڻ وساري پولي نفس جي خدمت ۾ سيئي ڳٽيل دم وڃائي ڇڏيوَ. اهي ان نفس پولي جا ائين خدمتي آهن جيئن رڇ کي پناگر سوٽيون هٽي پنائيندو ۽ نچائيندو وتندو آهي.

رڇ جو سارو ڏينهن حال اهو آهي جو درد تي لٺيون سوٽيون لڳنديس ۽ گهر گهر ڪري رلائنس، سانجهيءَ جو فقير چڱيون مانيون پنهنجي ٻچن جي اڳيان آڻي رکندو. رڇ کي پڪي کان پري ڏر هٽي ڪنڌ ۾ سنگهر وجهي ڇڏيندس. رڇ جي اڳيان پاروٽا ۽ سڪل ٽڪر اڇلي ويندو. هي رڇ انهن ٽڪرن کي ڏاڍي مشڪل سان چٻاڙي ڪائيندو.

رڇ آدميءَ جو وجود آهي جنهن کي حرص جي خيال جي نوڙي نڪ ۾ پيل آهي. نفس پناگر اٿس. سارو ڏينهن ڪمن ڪارن ۾ هِتِ هُتِ پيو پچائيس ۽ نچائيس. سچ لهڻ مهل هن جي حياتي جو پورو ٿيڻ آهي. زمين جي ڏر قبر اٿس. سڏن جي سنگهر سان قبر تي ٻڌو ويٺو هوندو. رڇ وانگر ساري عمر تباهه ٿي ويس.

بيت

حرص وارو آدمي رڇ جي مثال، تو نچي در در اجايو بدافعال.
ناچ جي مقصود رڇ وانگي خراب خوار، ظاهر ۽ باطن نه ٿئي هورستگار.

ملحد اهو نفس آهي جيڪو ساري عمر رڇ وانگر بي سود نچي ٿو. موحد ان کي چئبو آهي جنهن پاڻ گم ڪري الله اثبات ڪيو پنهنجي هستي حق جي هستي ۾ نابود ڪيائين. جيئن ڦڙو درياهه ۾ پوي ته عين درياهه ٿي پوي.

Scanned with CamScanner

باب ستون

وحدانيت جي واکاڻ

فقير عام ماڻهوءَ جي ماني نہ کائيندو. جي کاڌائين تہ دل تي بار ٿيندس. عام ماڻهوءَ جي ماني کائڻ سان طالب جو ذکر بيهي ويهندو آهي. جاهل صوفي عالم ۽ کامل فقير سان حسد کندو. پرپٺ عالمن تي ٺوکون پيو کندو. ڇو جو پاڻ جاهل آهي.

بيت: اکران دي وچ جوئي اڙيا، عشق دي چاڙهي مول نہ چڙهيا.

اهو جاهل صوفي اکرن کي علم چوندو معنيٰ کان بي خبر. اکر آهن دنيا جا وهم ۽ سڏون. جيکو انهن ۾ اڙيو سو الله کان گمراهہ ٿيو. مگر بي سمجهہ کي اها خبر نہ آهي تہ عارفن جا توحيدي دفتر ۽ خدائي کلام بہ سڀ کلام الاهي آهن. جاهليت جي جملن ڇوڙڻ سان پنهنجو دين ايمان چٽ ٺو کري.

اهڙي جاهل صوفيءَ جي باري ۾ هڪ هندوءَ ٻڌايو تہ هالاڻيءَ ۾ ان جو هڪ مريد هو. جڏهن هالاڻي ۾ آيو تہ مڙهيءَ ۾ ويو ۽ ٻہ ٽي واڻيہ بہ ساڻس گڏ هئا. مڙهيءَ ۾ مهاديوَ جي دکي هئي جتي بت رکيل هئا. جيئن جو اهو جاهل صوفي آيو تہ مٿو ٽيکي بتن کي اڳي سجدو کيائين. واڻيہ ڳالهہ کئي تہ مون کي پڪ هئي تہ مسلمانن جي مذهب ۾ بتن کي سجدو کرڻ وڏو ڏوهہ آهي، مگر هن بتن جي اڳيان سجدو اسان کي ويساهہ ڏياري مريد کرڻ لاءِ کيو آهي. پوءِ مان سڄاتس تہ هي ٺڳ آهي فقير نہ آهي. جيکڏهن خدا کي پهتل هجي ها تہ مندر ڏي هلي ئي کين ها. اسان علم جو تاکيد تڏهن ٿا کريون جو جاهل جي فقيري جو اهو حال آهي، رسول الله ﷺ بہ اهڙن فقيرن لاءِ فرمايو آهي تہ الفقر سواد الوجهہ في الدارين. يعني اهڙي فقيري ٻنهي جهانن ۾ منهن کارائي آهي.

Scanned with CamScanner

بيت

اول علم آموز و بعد از ان این جا بیا، جاهلان را پیش حضرت حق تعالیٰ نیست جا
اول علم پڙهه پوءِ هيڏي اچ ڇو تہ جاهلن کي حضرت حق تعاليٰ اڳيان جاءِ ڪانہ ملندي.

علم باطن همچون مسکه علم ظاهر همچون شیر، کئی شود بی شیر مسکه کئی شود بی پیر پیر.
باطني علم مکڻ مثال آهي تہ ظاهري علم کير وانگر آهي. کير کانسواءِ مکڻ نہ ٿهندو ۽ مرشد کانسواءِ فقير ڪيئن ٿيندو.

اهڙي جاهل فقير جو مريد بہ جاهل تہ ڪڪڙ ٻچن سوڌي انڊي، عالم ۽ واصلي فقير جو طالب توڙي جاهل هوندو تہ بہ صحبت مان چڙهي ويندو. ڇو تہ مرشد کيس لامکان کان تحت الثريٰ تائين واقف ڪيس، پوءِ اهڙو جاهل بہ علم وارو چئبو.
هڪ جاهل صوفي ڪنهن وڏي شهر ۾ واٽين مريدن ڏي ويو ساٽس پٽ ۽ پوٽا بہ گڏ هئا. پوٽن خواه پٽن کي سمجهايائين تہ ڪپڙا واٽين جي دوڪان تان سٽا آڻجو جڏهن واٽيہ ڪپڙا آڻين تہ توهان پئسہ مون کان گهرجو تہ مان چوندس تہ ابا پئسہ ڪونہ آهن. پوءِ پاٽهيئي پئسہ مريد ڀريندا. ۽ اوهان لاءِ سٽا ڪپڙا ٿي پوندا. آخر ڇوڪرن ڪپڙا آڻائي ڇيو تہ ڏاڏا پئسہ ڏي، پاڻ جواب ڏنائين تہ ابا مسڪينن فقيرن وٽ پئسہ ڪٿان آيا. اهو ٻڌي ڇوڪرا روئڻ لڳا، جو سمجهايل هئا. اهو ڏسي مريد پئسہ پنج سؤ روپيہ ڀري ڏنا. هنن ويچارن کي خبر نہ هئي تہ اها ڪا گروءَ جي حرڪت هئي. هوڏانهن پاڻ هزارن جو مالڪ هو. اهو آهي جاهل صوفيءَ جو ڇند ۽ مڪر.

بيت رومي صاحب

صوفیءَ دنیا پرست و ناخلف، حب دنیا عمر او کرده تلف.
دنيا جي طالب صوفيءَ نياڳي، دنيا جي محبت ۾ عمر تباهہ ڪري ڇڏي.
صوفیءَ مکار شُد مردم فریب دام تزویری کشیده مکر و فریب.
مڪريل صوفي ٿيو تہ ماڻهو ڦريندو، اٽڪل ۽ ٺڳيءَ سان ڦاهيون پيو اڏيندو.

Scanned with CamScanner

تابدين سالوس دنيا راخرد، بی خبرباخويشتن اين مکر کرد.

تڏهن تہ بيوقوف دين تي دنيا خريد ڪئي، بي خبر اها نگي تہ پاڻ سان ڪئي.

يخدعون الله و ما يخدعون، کل شيءِ يرجع الیٰ اصله.

ٺڳي الله سان ٿا ڪن مگر پاڻ ٿا ٺڳجن، سڀ شيون پنهجني اصل ڏانهن موٽن ٿيون.

اين جزائی فی جهنم خالدين، بشنو والله خير الماکرين.

ان سزا سان جهنم ۾ ويندا، ٻڌو تہ الله ٺڳن کان وڌيڪ سياڻو آهي.

صوفی روباهه گمرهه کرد خلق، همچون گربه موش رابگرفت حلق.

لومڙ جهڙي صوفيءَ خلق گمراهہ ڪئي آهي، ٻليءَ وانگر ڪوئن کي نڙيءَ مان ٿي پڪڙي.

همچون گربه ذاکر زير درخت، موش گر آيد زند دان سخت.

جيئن ٻلي وڻ هيٺان ويهي ذڪر ڪندي آهي. ڪئو ايندو تہ سڪ چڪ وجهندي اتس.

وان مريدان گويند اين شيخ کُهن، در مراقب خلوتش باذوالمنن.

اهي مريد چوندا تہ هي وڏو پراڻو پير آهي، مراقبي ۾ خدا سان ڪچهري ٿو ڪري

چشم پوشيده است از اهل عوام، بيخبر مردم کشوده است بدام.

عام ماڻهن کان منهن ۾ اکيون ڍڪي ٿو اڻ ڄاڻ ماڻهو سندس دام ۾ ڦاسن ٿا.

شيخ کهنه شد و خود را اونه يافت، لاجرم گشته مراکب ذکر تافت.

بزرگ ڪراڙو ٿي مگر پاڻ کي نہ لڌائين، سندس مراقبہ ۾ ذڪر اجايا ويا.

هر که خود را يافت اوبی ذکر شد، نه براو خلوت نه چله فکر شد.

جنهن پاڻ کي لڌو تہ ذڪر بيهي رهندس. انتي مراقبہ يا چاليهي جي ڳڻتي نہ هوندي.

شيخ کهنه هست جويائی خدا، تاهنوز و ذاکر است و در قفا.

شيخ ڪراڙپ تائين خدا کي ٿو ڳولي، اڄ تائين هو جهد ۾ ذڪر ۾ بيٺل آهي.

چه مراقب غائب را انتظار، میکند موش را در ختانِ شکار.

مراقبو غائب جو انتظار آهي اهو جڻ جهنگ مان ڪوئن جو شڪار تو ڪري

شیخ شد کهنه مراقب در نماز، دل بود در جمع دنیا حرص آز.

شيخ ڪراڙپ تائين مراقبي ۾ نماز ۾ آهي، دل دنيا جي گڏ ڪرڻ جي حرص ۾ اٽس.

انتظار است آن مراقب بهرحق، شیخ کهنه شد نه دیده مهرحق.

مراقبہ تہ الله لاءِ انتظار آهن، ڪراڙپ تائين الله جو ديدار نصيب نہ ٿيس.

چونکه نا دیده است حق را اونه دید، زان مراکب ذکر وا دارد مزید.

جڏهن تہ حق اڻ ڏٺل اٿس ڏٺو ئي نہ اٿائين، ان ڪري گهڻا مراقبا ۽ ذڪر تو ڪري.

چون خدا حاضر همی بیند فقیر، نام بردن حاضر کار ضریر.

فقير جڏهن خدا کي حاضر ڏسندو آهي تہ پوءِ حاضر واري جو نالو وٺي سڏ ڪرڻ انڌي جو ڪم آهي.

شد مجاهده قطع که او حق را بیافت، آفتاب معرفت بروئ بتافت.

جنهن حق کي لڌو ان تان مجاهدا معاف ٿيا، ان تي معرفت جو سج ايريو.

ذکر باشد شمع بهر تیره شب، تاکه رهرو در رود در راه رب.

ذڪر اونداهي رات لاءِ شمع آهي تہ جيئن واٽهڙو رستو وٺي سڌو الله ڏي وڃي.

چونکه خورشید عنایت شد طلوع، شمع شرمنده شده افگند رکوع

جڏهن عنايت جو سج اڀريو تہ شمع لڄي ٿي نوڙي جهڪي پوندي.

پس غلط باشد به جستن آفتاب، با شمع بی عقل باشد در دباب.

پوءِ سج کي اڀريل ڏسي ڳولڻ غلط آهي، روشني ۾ بتي ڪڻڻ بي عقل جو ڪم آهي.

از بهر خورشید خورشید گواه، شمع چه دهد گواهی شد تباهه.

سج جو شاهد بہ سج ٿي ٿو سگهي، شمع پاڻ ختم ٿي ويندي ڪهڙي شاهدي ڏيندي.

وان مرید ان چاپلوس و بی وقوف، پیش مرشد نرم میگوید حروف.

اهي مريد خوشامدڙيا ۽ بيوقوف آهن، مرشد اڳيان جهيڻو پيا ڳالهائيندا.

Scanned with CamScanner

ديگران را اوز گفتن لب گزند، پس ز گفتن جمله خاموشي کنند.
ٻين کي بہ ڳالهائڻ کان پيا چپان ڏيندا، پوءِ جي ڪنهن ڳالهايو تہ ھي ماٺ تي ويندا.

هرکس راز يرلب آوازها، شيخ ما اندر ذکر در رازها.
هر ڪنهن کي هوريان ڳالهائڻ لاءِ پيا چوندا، اسان جو مرشد ذڪر ۽ راز الاھي ۾ ويٺو آھي.

آن خوشامد گو و آن نادان مريد شيخ ناقص را کنند همچون يزيد.
اھي خوشامدي نادان مريد، ناقص پير کي يزيد جھڙو متکبر بنائي ڇڏيندا.

وان مريدان برد رش جمله خموش، از بهر آواز شيخ گوش هوش.
اھي سندس مريد در تي ماٺ ۾ هوندا. ان جي آواز لاءِ ڪن ۽ ڌيان ڏيون ويٺا هوندا.

چون بدر آيد ز خلوت شيخ نشين، ميکند گفتار زيرلب لعين.
اندر ويٺل پير جڏهن جو بيٺڪ مان ٻاهر ايندو تہ اهو لعنتي هوريان پيو ڳالهائيندو.

نرم گفتار چون گربه حيله ساز، از براى اثر مردم مکر باز.
اٽڪلي ٻليءَ وانگر هوريان پيو ڳالهائيندو ماڻهن کي اثر ۽ ٺڳڻ لاءِ.

غره شيرانِ حق چون رعد برق، مى رود آواز شان برنه طبق.
حق جي شينهن جو آواز گجگوڙ جھڙو ٿيندو آھي انهن جو آواز نون طبقن تي ويندو آھي.

مکر دنيا نرم گفتار بود، از بهر خود شيخ گفتار بود.
دنيا جي مڪر جي گفتار نرم هوندي آھي، ماڻهن کي ٺڳڻ لاءِ شيخ جي اھڙي گفتار هوندي آھي.

آن مريدان چاپلوس وياڙ گو، در ثنائى شيخ اندر گفتگو.
اھي خوشامدي ۽ بڪواسي مريد، شيخ جي تعريف ۾ مصروف هوندا آھن.

چاپلوس آن مريدان کره خر دست بسته جملگان افگند سر.
اھي مريد کوڙا خوشامدي آھن. هٿ ٻڌيون سڀ سجده ۾ هوندس.

شيخ ما را منزل لاهوت بس، هم بدين جا کس نه دارد دسترس.

اسان جي مرشد جي منزل لاهوت آهي، سندس جاءِ تي ٻيو ڪير بہ پهچي نٿو سگهي.

اين نه مي دانند اعميٰ شيخ را، که اندرون ناسوت گم گشته فنا.

اهو نٿا سمجهن تہ سندن مرشد اندو آهي جيڪو هن دنيا جي جهان ۾ ئي گم ۽ فنا آهي.

طالبِ دنيا ست کافر ملحد آهي، کئے شود مردانهءِ حق موحد

دنيا جو طالب ملحد ڪافر آهي، هي حق جو مرد موحد ڪيئن ٿي سگهندو.

از وجود نه مي آيد بدر، بس کجا کرده بود سير سفر.

هيءُ پنهنجي جسم مان ئي نہ نڪتو آهي پوءِ هن ٻيا سير سفر ڪٿان ڪيا آهن.

چون که شد محبوس جا او به تن، همچون شب پر تيرگي دارد وطن.

جڏهن هي جسم ۾ قيدي آهي پوءِ تہ چمڙي وانگر اوندهہ هن جو ٽڪاڻو آهي

ديگرانِ را حق نمايد او گهے حق را نديده روبرو.

اهو ٻين کي الله ڪيئن ڏيکاريندو هن تہ ڪڏهن الله کي روبرو ڏٺوئي ڪينهي.

هڪڙو جاهل صوفي ڪنهن ڳوٺ ۾ والئين وٽ ويو. والئيہ وٽس حلوا پاپڙ ۽ پڪوڙا مصري مٺائي جا ٿالهہ ڀري ڪٺي آيا ۽ ماني بہ ڪٺي ڏنائونس هٿ ڌوئاري چيائونس تہ ماني پوءِ کائجو اڳ ۾ هڪ سوال جو جواب ڏيو. سوال آڪاس لوڪ جو آهي تہ روح نر آهي يا مادي جواب ۾ چيائين تہ مون کي خبر نہ آهي. مان پڙهيل نہ آهيان. تنهن تي والئين چيس تہ تون فقير بہ نہ آهين پيٽ پالو آهين. آڪاس وديا يعني آسماني علم جي توکي خبر ئي نہ آهي. جي خبر هجيئي ها تہ ضرور ڪو جواب ڏئين ها. ائين چئي والئين سندس اڳيان پيل سڀ شيون کڻي ورتيون. ۽ چيائونس تہ توکي رسوئي (ماني) کارائڻ بہ پاپ آهي. اسان ڀڳوان جي اڳيان لڇي ٿيندا سون. ڇو تہ تو جهڙي بيوقوف جي خدمت ڪرڻ بہ بيوقوفي آهي. ڏسو تہ ان انڌي صوفيءَ کي والئين بہ سڃاتو تہ بي حاصل آهي. عام لاءِ تہ سوال تمام ڏکيو آهي. هن سوال جو جواب ملان قاضي بہ ڏئي نہ سگهندا. مگر فقير عارف!

هڪ دفعي ڪنهن ماڻهوءَ جاهل صوفيءَ کان پڇيو تہ مست مجذوب

گهڻو ڇو ڪلندا آهن، ته جواب ڏنائين ته مجذوب ٿهڪي جي منزل ۾ ويندا آهن جتي وڻن جون پاڙون مٿي ۽ لامون هيٺ ڏسندا آهن. تڏهن ڪلندا آهن، ٿهڪي جو مقام ۽ منزل نه ڪتابن ۾ نه حديثن ۾ ڪنهن پڙهيو آهي ۽ نه ڪنهن ٻڌو آهي جاهل صوفيءَ جو جواب ڪل جهڙو.

رسول الله ﷺ ان ڳالهه جي جواب ۾ فرمايو هو ته مستن کي خدائي وصل جي خوشي آهي ۽ ٻيو ڪوبه غم ڪونه اٿن ان ڪري ڪلندا آهن. ڏسو ته ڪهڙو نه سهڻو جواب آهي.

ان جاهل صوفي هڪ دفعو ڳالهين ڪندي چيو ته عاشق فقير سجين مڪان (دوزخ) ۾ رهندا آهن. تنهن تي سندس ڪچهري ۾ ڪو پڙهيل فقير موجود هو تنهن منهن ۾ هٽ هٽي چيس ته مان توکي ڪيترا دفعا سمجهايو آهي ته عليين مڪان (بهشت) چئو سجين جهنم کي چئبو آهي. عاشقن تنهنجو ڪهڙو ڏوهه ڪيو آهي جو سجين ۾ تو وجهين. چيائين ته مون کي سجين لفظ سولو تو لڳي. عليين چوڻ ڏکيو تو لڳي. اهو حال آهي جاهل فقير جو.

هڪ دفعي هڪ جاهل صوفيءَ ڪنهن پڙهيل ڪان پڇيو ته مٽي ڪانپوءِ هي هتؤن واري محبت رهي ٿي يا نه؟ اهو پڙهيل فقيريءَ ڪان بي خبر هو ته به جواب ڏنائين ته روح کي جسماني واري محبت ڪانه هوندي آهي. باطن بي پرواهيءَ جو ملڪ آهي. ڏسو ته جاهل صوفيءَ کي ايتري به روشنائي نه هئي جو اها خبر به ٻين ڪان پيو پڇي.

هڪ دفعي ڪو درويش جي اولاد مان آدمي رنديءَ صحبت ٻڌڻ لاءِ بي حاصل صوفيءَ وٽ ويو ته من ان فقير ڪان ڪا باطني مدد ملي. جڏهن وٽس ويو ته اهو مريدن وارو فقير هن جي پيرن تي ڪري پيو ۽ چوڻ لڳس ته وڏن پڪين جا ڪنپ آهيو مون کي دعا ڪريو ته جنهن ٻيڙيءَ ۾ فقير چڙهيا آهن ته مان به چڙهان. ائين وري وري هن ڪان دعا پيو گهري. هن فقير جي ته رندي صحبت ٻڌل هئي. دل ۾ چيائين ته مار مان ڪنهن ڪان مدد وٺڻ آيو آهيان. جو هي ته اجا فقيري جي ٻيڙيءَ تي چڙهيو ئي نه آهي. ٻيڙيءَ تي چڙهڻ جي ڪيس پڪ به نه آهي. سندس عمر اسي ورهيه آهي ته به ٻين ڪان دعائون ٿو گهري. ويچار ڪيائين ته پنڌ ئي اجايو ٿيو حق کي نه پهتل ۽ بي حاصل فقير جو اهو حال آهي.

Scanned with CamScanner

هڪ دفعي خواجہ ابو الحسن خرقانيءَ کان حاجين جي قافلي ٻَڌِوِنِ جي ڦر مار کان دعا گهري. خرقاني صاحب چيو تہ اوڪيءَ مهل ۾ مون کي سڏ ڪجو تہ اوهان جي مدد ڪندس. پوءِ حاجين ائين ڪيو ۽ سڀ قافلو سلامتي سان موٽي آين. ڏسو تہ عارفن جي ڪيڏي نہ طاقت آهي فقير ۽ ڪوڙي مڪار ۾ ڪيڏو نہ زمين آسمان جو فرق آهي. هو پيڙيءَ ۾ چڙهڻ لاءِ پين کي منٿون ٿو ڪري ۽ هيءُ صوفي پين جا پيڙا ٿو تاري. شمس الحق تبريز قم بِاذني ۽ اسجدني جا نعرا ٿي هنيا ۽ هيءُ جاهل صوفي پيڙيءَ ۾ چڙهڻ لاءِ پين کان دعائون ٿو گهري.

هڪ دفعي هڪ توحيد جي قائل فقير کي شوق ٿيو تہ فلاڻي فقير وٽ وڃان. جڏهن وٽس ويو تہ ڪائونس پڇيائين تہ توهان جو دفتر الاهي ۾ ڪهڙو نالو رکيو اٿن. چيائين تہ ڪُتل ٻڪري. اوچتو سندس پٽ ۽ پوٽا آيا جن کي ڏسي فقير چيس تہ هي ڪُتل ٻڪريءَ جا چيلا آهن. جيڪي ڪني ڪانپوءِ جڻيا اٿس، اها ڪتل ٻڪري جڏهن مريدن وٽ وڃي ٿي تہ ڪراچيءَ تائين پاپڙ پڪوڙا پرساد سگهر لايون ڪر ٿيندي ٿي وڃي. پوءِ فقير چيس تہ افسوس جو تو هيترا ورهيہ فقيري ڪمائي ۽ توکي لقب وري ٻڪري مليو. انسان مان ڦري حيوان ٿي پئين. عارفن جن الله اثبات ڪيو سي انسان مان الله ٿي پيا ۽ من خدايم جا نعرا هنيائون. هاڻي ٻڌاءِ تہ توکي ڪهڙي ٻڪري سڏيون. ڪاري ڪبري لاڪي يا ليڙي يا ٻُتي ٻڪري. تون ٻڌاءِ تہ توکي دفتر الاهي مان رنگ ڪهڙو مليو آهي، جنهن تي ناقص فقير واٽڙو ٿي ويو. پنهنجي ڳالهہ مان ڦاٿو. ڏاڍو پشيمان ٿيو.

هڪ دفعي نبي بخش نالي زميندار اسان کي ٻڌايو تہ مان مرحوم مير امام بخش جي وقت ۾ چيڙن سان گڏجي موچاري پوشاڪ سان هڪڙي نادان صوفي جي اوتاري ۾ ويس. مان فارسي بہ پڙهيل هُيس. ڏٺم تہ ان فقير وٽ هندو گهڻا وينا هئا. جن کي گيان جون ڳالهيون ٿي ڪيائين. تہ ابا هيءَ فقيري جيڪا اسان وٽ آهي ان جي خبر رسول الله ﷺ کي بہ ڪانہ هئي. معاذ الله چيائين تہ رسول الله ﷺ رڳو روزا نمازون ڄاڻندو هو. باطن بين فقير نہ هو. مون کي (نبي بخش فقير کي) عبرت ٿي لڳي تہ نياڳو دنيا لاءِ دين ٿو وڪڻي. هندو رسالت جا تہ اڳ ۾

ئي سخت منڪر آهن. هي مسلمان بہ رسول اللهﷺ جي رسالت جو منڪر ٿي پيو آهي. قرآن پاڪ ۾ اهڙن صوفين لاءِ فرمان آهي تہ ان الذين يوذون الله ورسوله لعنهم الله في الدنيا والآخرة ولهم عذاب اليم. رسول الله جي شڪايت الله جي شڪايت آهي. هاڻي ڏسو تہ اهو صوفي محشر ۾ انهن ڪراڙن ڏوتي بندن جٽيون پائيندڙن ڪولرن سان گڏ اٿندو. من تشبه بقوم فهو منهم. اهو رسول الله جي روبرو ڪيئن اٿندو.

اي مسلمانو! هن صوفي کي رسول الله جو طالب سمجهون يا گورک مڇندر يا ايسر مهاديو جو طالب سمجهون. اها ڳالهہ نبي بخش هڪڙي رند عارف سان ڪئي. جنهن تي فقير چيس تہ افسوس تنهنجي مسلمانيءَ جو جنهن وقت ائين چيو هئائين تہ ڏاڙهيءَ ۾ هٿ وجهي ڪٽي دسينس ها ڏاڙهيءَ ۾ بج ئي نہ ڇڏينس ها جو اها ڏاڙهي واٽڪي هئي. پوءِ جي جيل وڃي ها تہ بہ جاچ بعد آزاد ٿي وڃين ها جو مسلمان حاڪم هئا.

هڪڙي جاهل صوفي شاهہ شرف بو علي قلندر جو بيت ياد ڪيو ۽ اهو بيت ڪنهن عارف باالله جي سامهون پڙهيائين تہ "شرف گر باد ورزد مايئہ زلفش بہ برد. باد را نيز نزد زلفش ورزيدن نہ دهم وي" يعني شرف جيڪڏهن هوا لڳي ۽ محبوب جي زلفن مان خوشبوءِ ڪٽي تہ مان هوا کي بہ سندس زلفن جي ويجهو اچڻ بہ نہ ڏيندس. تنهن تي عارف پڇيس تہ ڇا انهيءَ محبوب کي زلف بہ آهن. تنهن تي چيائين تہ هائو. وري عاشق آزمائش لاءِ پڇيس تہ ڏاڙهي بہ هوندس. تہ بہ جاهل صوفي چيو تہ هائو. اٺ اڳر ڏاڙهي بہ اٿس. وري ڏاڙهي جو رنگ پڇيائين تہ ڏاڙهي صفا اڇي اٿس. زلفن ۾ شيشون ٽنگيل اٿس، هڪ شيشيءَ ۾ شراب تہ ٻيءَ ۾ ڪجل اٿس، جيڪو پائيندو آهي. پوءِ عارف چيس تہ ڇا ڪراڙو ٿي ويو آهي ڇا جو سرمون ۽ ڪجل ٿو پائي، پوءِ تہ تيل بہ مکيندو هوندو. پوءِ معرفت واري فقير ٽولي ڪري چيس تہ رنگ تہ فقيري اٿئي باقي خبر تہ ڪابہ ڪانہ اٿي، حقيقت ۾ ڏاڙهي عبديت جو نيشان آهي. احديت ۾ عبديت جا وار ڪين آهن، جڏهن هن ذات ذوالجلال تي ڪوڙ هنيو تڏهن ان فقير چيو تہ آسمانن مان قدرت جي طرفان ۾ هٿ ٻَجَنِ وانگر لعنت جا لٺا جيڪي ان جاهل جي منهن ۾ اچي لڳا. جن جي ڏسڻ سان ان عارف فقير تي وجد حال پئجي ويو ۽

بيهوش ٿي ويو. اهو حال ڏسي اهو جاهل شرمسار ٿيو. ڏٺائين ڪجھ بہ ڪونہ. جيڪو بہ ذات ذوالجلال تي ڪوڙ هڻندو تہ اها تعدي ان سان ٿيندي لعنت الله علي الڪاذبين. ڪوڙن لاءِ آهي.

هڪ دفعي بيدل فقير جي ميلي تي وياسين تہ اتي شڪارپور جي صوفين فقيرن جو هڪ ٽولو ڏٺوسين. جن جو حال ڏسي حيرت لڳي، انهن فقيرن مان هر هڪ کي آئينو ۽ ڪجل جو آنڙو ڪيسي ۾ پيل. پوشاڪ هوائي گيڙو مٽي تي شودن وارو ڏنگڙو پٽڪو ٻڌل.

بيت

ٽرڙي ٽور تي ٽوشي پٽڪي اگريان ڇھ ڇھ ڇلي
ڦُره ڇوڙ ميليان تي آون گانئبو ڪر ڪر گلي
ٻہ رنان راتيون ۽ بلبليون ساڻ هجنِ اهي
ٻہ گيڙوءَ جي لٽن ۾ لعل هجن.

نظارا پيا پچن، پنگ جو ڪونڊو پي ساري رات ڊيٻڪا پيا ڪن. جيڪو فقير غيرت ڪري تہ ان کي چون تہ هي فقير الله نٿو ٿئي رسول تو ٿئي. ڇو جو رسول الله گناهن کان پاڪ هو ۽ چون تہ الله کل شيءِ محيط آهي. افسوس جو الله جي محيطي واري معنيٰ ڊيٻڪي واري پاسي پيا ڪن. اهڙا بي غيرت، اسان ٻئي هنڌ ڪٿي بہ اهڙي فقيري ڪانہ ڏٺي.

حضرت رسول الله ﷺ جي وقت ۾ سعد اصحاب زال کي اعتراض جوڳي حالت ۾ ڏٺو. ان مهل ٻيئي ماٺهو قتل ڪري وڌائين. جڏهن رسول الله کي خبر پيئي تہ پاڻ فرمايائون تہ ان سعد غيوراً و انا غيورا منه والله اغير مني يعني بيشڪ سعد غيرت وارو آهي. مگر اڄوڪن صوفين الله کي بي غيرت بنايو آهي. معاذ الله. کل شيءِ محيط جي معنيٰ اها نہ آهي جيڪا هي ٽا ڪن. هو ڏهن فقيرن جو رهبر رسول الله فرمايو هو تہ الزنا يخرج بنا يعني زنا پاڙون پٽيندي آهي. ذات ذوالجلال قرآن پاڪ ۾ بار بار فرمايو آهي تہ قانتات طيبات. يعني سڌ ۽ پاڪائي جا حاڪم آهن. هي فقير ڏنڊي ۾ ڇير ٻڌي ٻہ چار ڏنڊا مستنڊا گڏجي هر هڪ درگاهہ تي رنان نچائيندا وتن. رنن جي بوءِ تي ماٺهو ائين اچي گڏ ٿين جيئن وهريل ڪتيءَ تي ڪتا اچن. تيئن هو لوفر فقيري ويس ڪري ٽولا ٽاهيون هلندا

وتن. قرآن ۾ آهي تہ قل للمومنين يغضومن ابصارهم ويحفظو فروجهم يعني (اي رسول) چؤ مؤمنن کي تہ پنهنجون نگاهون جهڪيون رکن ۽ اوگهڙن جي حفاظت ڪن. اهو سيني مسلمانن لاءِ حڪم آهي.

بيت

جمله عالم زان غيور آمد زحق، برد از غيرت درين عالم سبق.

سارو جهان حق تعاليٰ غيور وٽان آيو آهي، ان ڪري هن جهان ۾ غيرت جو سبق ورتو اٿن.

او چون جان است و جهان چون کالبند، کالبند از جان پزيرند نيڪ و بد.

ذات حق ساهہ آهي ۽ جهان جي مخلوق جسم آهي، اهي جسم مان نيڪي بدي اختيار ڪن ٿا.

غيرتِ حق بر مثل گندم بود گاهه خرمن غير مرد م بود.

الله جي غيرت ڪڻڪ جي ان وانگر آهہ ۽ ماڻهن جي غيرت ٻهہ مثل آهي.

اصل غيرت يا بندند از الله، آن خلقها فرع حق بي اشتباه.

اصلي غيرت الله وٽان آندي اٿن خلق ڏاريون آهي حق تعاليٰ جون بنا شڪ شبهي جي.

حوض را گر آب او شيرين بود، آب شيرين هم لؤلؤ مي رود.

حوض جو پاڻي چوڏاري مٺو آهي، مٺو پاڻي لؤلؤ ۽ مرجان جهڙو آهي.

وري ڪي جاهل صوفي لسڙا ڇوڪر ناچوڪيون نچائيندا وتن. اهي ڇورا ۽ رنون انهن بي حاصل صوفين جي آسري تي لڳا وتن. بدنظر ۽ بدفعلي لاءِ رات جو گڏجي سمهن. ڀنگون چرس آفيم پيا پيئن. منجهن ڪا بہ الله جي بوءِ بہ نہ هجين. انهن بي حاصلن جو مرشد پنهنجون ڪافيون ڪلام پيو چورائي، جنهن اهي فرن ۽ نعرن جون ڪافيون ٺاهيون ان کان هڪ ڪلام جي معنيٰ پڇي سي، تہ هڪ حرف بہ نہ آيس. ائين سڪ تي ويو جيئن گڏهہ گپ ۾ ڦچندو آهي. "خرد رگِل بماند. و آن بار در آب انداخت". يعني گڏهہ گپ ۾ ۽ بار پاڻيءَ ۾.

فقيري آهي وجد حال سان بنا وجد حال جي فقيري الوٽي آهي. ڪنهن اهڙي فقير کان فقيري جي پڇا ڪئي سي. جنهن ٻڌايو تہ خير

شاهہ تي صلواة تنجينا جو لک پڑھيو هيم. اتان فقير تي آيو آهيان. منهن ۾ اهڙي نيمڪ هيس جو منهن مان چار پيئي ڇٽيس. فقير ان کي ڇئبو آهي جنهن جي منهن ڏسڻ سان الله ياد اچي وڃي. توڙي عام ماڻهو يا دشمن ڏسي، جيڪو بہ ڏسندس تہ ضرور الله ياد اچي ويندس. بي حاصل کي ڏسي ٻين جو بہ روح پيو سرڪندو تہ ڇنڊن کان وٺي پادر هٽونس. يعرف المجرمون بسيما هم. يعني ڏوهاري پيشاني ڏسڻ سان سڃاتا ويندا. ڇو تہ هو الله جي درگاهہ ۾ ناقبول آهن. اهي نفس جا فرمانبردار آهن.

مصرع

"ويچاري وجود کي، ڏک نہ ڏيکاريو
هڪ مارو رکيائين مانن تي، پيو ڳالهين ڳتڪارو
ڇڪيل ڪيئن لهي چارو محبت جي ميدان ۾."

جن فقيرن الله اثبات ڪيو تن جي گفتگو رندي ۽ بي پرواهيءَ جي هوندي، ڪنهن جي غرض نہ ڪندا. فقير جي صحبت ۾ ڪيئي عالم فاضل ۽ شاعر نالو مٽائي اچي ويٺا. گفتگو ٻڌڻ کان پوءِ ڪا بہ ورندي نہ ڏنائون. ڪن پڇين تہ فقير کي ورندي ڇو نہ ڏنو. جنهن تي چيائون تہ فقير قرآن ۽ حديث کان ٻاهر ڪونہ هو. فقير جي گفتار آسماني آهي. جيڪا ڪنهنجي بند ڪرڻ جي نہ آهي. فقيرن عارفن جو قرآن گواه آهي تہ تعرف في وجودهم نظرة النعيم. سندن چهرو چمڪندڙ آهي. پيا صوفي حرامي بي انصاف جيڪي مرشد جو انصاف گم ڪن. ڇون تہ اسان جي نظر ۾ امام حسين عليہ السلام ۽ يزيد پليد پيئي هڪجهڙا آهن. هوڏهن حضرت امام حسين عليہ السلام اُها هستي آهي جنهن دين محمدي زندهہ ۽ روشن ڪيو. جيڪڏهن پليدَ يزيد جي بيعت ڪري ها تہ ماڻهو اڄ سوڙو يزيد تي ڪلمون پڙهن ها. ڇاڪاڻ تہ ان جي حڪومت سبب ماڻهو ان جي پيروي ڪن ها. يزيد فاسق فاجر ۽ زاني شخص هو ۽ زنازادو بہ هو. هن جو وطن دوزخ هو.

بيت رومي صاحب

نه داری معاویه را دوست هرگز، که دشمن خدا و پنجتن بود.

معاويہ سان دوستي نہ ڪج جو هو الله ۽ پنجتن پاڪ جو دشمن هو.

Scanned with CamScanner

هزاران بار لعنت بریزید است که مرتد ملحد و دوزخ وطن بود.

هزر دفعا لعنت يزيد تي لعنت آهي جوهو مرتد ملحد ۽ دوزخ ۾ رهڻ وارو هو.

يزيد جي قبر تي باهہ جو ڪورو آهي ان مان شيشو ٿو ٺهي، هن کي باهہ جي بشارت آهي. حضرت امام حسين عليہ السلام جي روضي جي زيارت ۾ ئي ستر حج جو ثواب آهي، سڪ ۽ محبت سان وڃي ۽ موٽي بہ محبت سان ۽ ساڻس سڪ رکي. بد ڪم نہ ڪري، ستر حج جو ثواب انجي ڪري آهي جو حضرت امام حسين عليہ السلام ڪعبة الله جي عزت ۽ حرمت بچائي جو اڄ تائين جو طواف ۽ حج ٿو پڙهجي. نہ تہ ڪعبہ مڙهي تي وڃي ها ڇو تہ عرب اڳ ۾ بہ بتن جا پوڄاري هئا. يزيد جا وڏا معاويہ لعنہ ۽ سفيان هئا، هنن اسلام مجبوريءَ کان قبوليو هو. سفيان ڪيئي دفعہ دين کان ڦري ويو هو. آخر جڏهن حضرت رسول الله ﷺ سفيان ۽ سندس زال هِندٌ وحشڻ تي مارشل لا نافذ ڪئي. تڏهن سر جي خوف کان مسلمان ٿيا هئا، نہ تہ سڀ رسول الله ﷺ سان لڙِيا هئا، ابوجهل جنهن جو اصل نالو عمر بن حشام هو اهو سفيان ۽ معاويہ مطلب تہ يزيد جا سڀ وڏا بتن جي ڌهڻ جي ساڙ کان ڪيئي ڀيرا رسول الله ﷺ جن سان لڙيا هئا. مگر جڏهن پڇي نہ سگهيا تہ پوءِ مسلمان ٿيا.عمر بن حشام کي تہ سرڪار دو عالم ابوجهل ڪري سڏيندا هئا. مجبوراً مسلمان ٿيڻ جو هنن کي دل ۾ گُندو ٻيٺل هو. هنن جي دل اڃا بہ بت پرستي ڏانهن مائل هئي، يزيد جا جيڪي وڏا رسول الله ﷺ ۽ مولي علي عليہ السلام قتل ڪرايا هئا انهن جو وير يڪو هنن جي دل تي ٻيٺل هو. ڪعبة الله کي بتن کان پاڪ رسول الله ﷺ ۽ مولي علي عليہ السلام جن ڪيو هو.جيڪي امام حسين جا هڪ نانو هو تہ ٻيو بابو هو. نہ تہ ڪعبہ اڳي تہ ڇهن ستن سون ورهين کان بتن سان خوش هو. ان ڏگهي عرصي ۾ ڪيئي وڏا وڏا بادشاهہ سلاطين ٿي گذريا انهن مان ڪنهن کي بہ ڪعبة الله ڏانهن ڪانہ ڏني تہ ڪو ڪيس بتن کان ڇڏايو وڃي. جو اهو ڇهہ سَوَ ورهيہ ڪعبہ مڙهي ٿيل هو.

حضرت امام حسين عليہ السلام جي شهادت کانپوءِ يزيد پليد چيو هو تہ بدر ۽ احد جي جنگين ۾ جيڪي اسان جا وڏا حسين عليہ

Scanned with CamScanner

السلام جي ناني ۽ بابي بيگناھ قتل ڪرايا هئا سي جي اڄ امام حسين عليہ السلام کي ڪٽل ۽ اهل حرم قيد ٿيل ڏسن تہ مون تي ڏاڍا راضي ۽ خوش ٿين ها. بابو ۽ ڏاڏو بہ خوش ٿئي ها.

ان ڪري جيڪڏهن حضرت امامؑ حسين عليہ السلام يزيد پليد جي بيعت ڪري ها تہ ڪعبہ بہ ساڳيو بت خانو ٿي وڃي ها. ڇا لاءِ تہ رسول اللهﷺ فرمايو آهي تہ الناس علىٰ دين ملوڪهم. ماڻهو بادشاهہ جي دين تي هوندا آهن. مثال مير علي مراد رياست جو حاڪم هو ۽ ڏاڙهي رکيل هئيس تہ اڪثر ماڻهو ڏاڙهي رکندا هئا. وري مير علي نواز کي ڏاڙهي ڪوڙائڻ جو خيال پيو تہ اڄ تائين آفيسر سپاهہ ۽ زميندار خواهہ رعيت ۾ ساڳيو رواج پئجي ويو. ان ڪري يزيد جي فسق و فجور جي پيروي ضرور هلي ها, ۽ ڪعبہ بہ مندر بنجي وڃي ها.

بيت خواجہ معين الدين اجميري

شاهہ است حسين بادشاهہ است حسين دين است حسين دين پناهہ است حسين
سرداد نہ داد دست درد ستِ يزيد. حقاڪہ بنائي لااله الاالله هست حسين.

ترجمو: شاهہ ۽ بادشاهہ حسين آهي. دين بہ حسين آهي ۽ دين جو بچائيندڙ بہ حُسين عليہ السلام آهي. تحقيق تہ ڪلمہ جو بنياد بہ حسين عليہ السلام آهي. سر ڏنائين مگر يزيد جي هٿ ۾ هٿ نہ ڏنائين.

اصل ۾ يزيد جي پڙ ڏاڏي حَرَبَ شڪار ڪندي خواجہ عبدالمطلب رسول اللهﷺ جي ڏاڏي جو پاڻي بند ڪيو هو جو قافلہ وارن بيهوش ٿيلن کي پاڻي پياري هوش ۾ آڻي اٿاريو هو ان وقت جيتوڻيڪ سفيان وٽ پاڻيءَ جي ڀريل مشڪَ هئي تہ بہ گهرڻ سان بہ نہ ڏنو هئائين اجايلن کي بيابان ۾ ڦٽي ڪري هليو ويو. پاڻي بند ڪرڻ جو رواج اصل يزيد جي وڏن جو رواج هو. جنهن جي هن پوٽي پليد ابن الپليد پيروي ڪئي. رسول اللهﷺ جو خاندان اصلها ثابت و فرعها في السماءِ يعني انهن جون پاڙون مضبوط زمين ۾ ۽ ڏار ۽ لامون آسمان ۾ هيون. اهو خاندان نبوت جو وڻ آهي. جنهن جي وڍڻ جي يزيد پليد لعن الله عليهم ڪوشش ڪئي مگر وڍي نہ سگهيو. مگر پنهنجي بني اميہ جي خاندان جو وڻ پاڙئون وڍي ڪڍيائين. جيڪو تا قيامت في السقر في النار ٿيو.

Scanned with CamScanner

بيت

کرد اسماعیل قربانی خلیل، از بهر فرمان ذاتِ حق جلیل
حضرت ابراهيم خليل اسماعيل جي قرباني ڪئي، ذات حق جي فرمان موجب

کرد اسماعیل زنده فرمان حق، جمله عالم راهمین ذکر و سبق
اسماعيل حق جي فرمان کي زنده ڪيو. سڄي ڪائنات کي ان ياد ملهائڻ جو سبق آهي

بل حسین آن خلیل کربلا، اندرین رهه عشق جان کرده فدا
پر ڪربلا جي خليل امام حسين، ان عشق جي راهه ۾ جان قربان ڪئي

باهمه جمله صحابان باعیال، گشت قربان به پیشِ ذوالجلال
سيني دوستن ۽ عيال سميت، ذوالجالل جي خدمت ۾ قرباني پيش ڪيائين

بین فدینه بذبح عظیم، ترکتم الآخرین، امرحکیم
ڏس ته ان کي وڏيءَ قرباني چيو ويو آهي، خدا جو حڪم پورين لاءِ ڇڏيوسون. القران

سید عالیجناب شه حُسین، آن محمد مصطفیٰ را نور عین
سيد سردار بادشاهه امام حسين، اهو سرڪار محمد مصطفيٰ جي اکين جو نور هو

کرد اندر کربلا ذبح عظیم، شه حسین ابن الکریم ابن الکریم
ڪربلا ۾ عظيم قرباني ڪيائين، شاه حسين سخي ابن السخي جو ٻچڙو هو

جمله فرزندان و اعوان و تبار، جملگان قربان راهِ حق نثار
سيني پٽن يارن پائرن سميت، حق جي راهه ۾ قربان ڪيائين

آن نواسهءِ سید عالم ھم، کرد قربان راه حق جان و جسم
ان ٽنهي جهانن جي سردار جي نواسہ خدا جي راه ۾ جان ۽ جسم بہ قربان ڪيو

کربلا دربین خلیل الله را، این خلیل کشته مقتل گاه را
ڪربلا ۾ خليل الله کي ڏس، هھڙي خدا جي دوست کي مقتل گاه ۾ ڏس

چون حسینِ آن خلیل راپدر، نیست در عالم به بین کشا نظر
اکيون کولي ڏس تہ امام حسين ۽ سندس پيءُ جهڙو ڪائنات ۾ ڪو نہ ڏسبو

نیست مادر مراو را همچون حسین، نیست مادر مادر چون قرة العین
حسين جي ماءُ جهڙي ڪنهنجي ماءُ نہ آهي نہ وري ڪنهنجي ماءُ رسول جي اکين جو ٺار آهي

نه بودش جدی چون ختم الانبیاءُ، نئی برادر همچون حسن المجتبیٰ
خاتم الانبياءُ جهڙو ڪنهنجو بہ نانو ڪونہ آهي, نہ سندس ڀاءُ حسن المجتبيٰ جهڙو ڪنهنجو ڀاءُ آهي

همچون اسد الله حیدر راپسری، درهمه دنیانه کس را این جگر
اسد الله حيدر ڪرار جهڙو ڪنهنجو پٽ سڄي دنيا ۾ ڪنهنجي بہ پٽ ڪي اهڙو جگر نہ ٿيندو

این مسلمانی است زنده از حسین، ایستادِ مسلمان ایستاد دین
هيءَ مسلماني امام حسين جي ڪري زنده آهي, مسلمان بہ قائم آهن ۽ دين بہ قائم آهي

این عمارت دین را معمار او، کنبهءِ اسلام را سالار او
دين جي عمارت جو اڏيندڙ بہ اهو آهي ۽ اسلام جي ڪنبي جو اڳواڻ بہ اهو آهي.

ما فقیری از حسین آموختیم، زان سبب ماجمله درها دو ختیم.
اسان فقيري بہ امام حسين کان سکي آهي ان ڪري اسان ٻيا سڀ دروازا بند ڪري ڇڏيا آهن.

رهبر راه حسین ابن علی، راه وحدت میکند او منجلی.
عشق جي راه جو رهبر حسين ابن علي آهي, وحدت جي راه ۾ قبوليت بہ ان جي هٿ ۾ آهي.

عارفان و عاشقان او را غلام، جملگان را بر درش ادب و سلام.
عارف ۽ عاشق ان جا غلام آهن سڀني کي ان جي دروازي جو احترام آهي.

آن اسیر حرمِ و آن تشنگی، خنجرو شمشیر قتل جملگی
انهن اهل حَرَمَ جي قيد ۽ اڃ انهن سڀني جو قتل ۽ تير تلوارون ڏسو

ڪنڊياري جي بي خبر صوفيءَ جو بيان

هڪ فقير ان بي خبر صوفيءَ وٽ ويو. پنهنجو نالو ۽ ذات نہ

ڀڙايائينس. وٽس ماٺ ڪري ويھي رھيو. ان مجھول صوفيءَ وٽ حضرت پير امام حسين عليہ السلام ۽ يزيد پليد جي باري ۾ گفتگو پئي هلي، گفتگو هلندي تہ ان بي انصاف جواب ڏنو تہ يزيد ۽ سندس ساٿي پڪا مسلمان هئا. اهو ٻڌي فقير ناراض ٿي اٿيو ۽ چيائينس تہ تنھنجي ڪڇهري ۾ اچڻ لعنت جهلڻ جي برابر آهي. اوهان جو امام بہ يزيد آهي. تنھنجي جواب مان اهو ٿو معلوم ٿئي تہ حضرت امام حسين عليہ السلام ڪچو مسلمان هو. نعوذ بالله من الشيطن الرجيم.

افسوس تہ هن کي فقيري ۽ فيض ڪٿان مليو. شايد هي مريد بہ يزيد پليد جو آهي. آخر هن پڇيس تہ فقيري فيض جو دروازو حضرت پير موليٰ علي عليہ السلام آهي، جنهن لاءِ حضرت رسول اللهﷺ فرمايو آهي تہ انا مدينة العلم و علي بابها ۽ من كنت مولاه فهذا علي مولهُ يعني آءُ علم جو شهر آهيان ۽ علي سائين ان جو دروازو آهي ۽ جنهنجو آئون موليٰ آهيان علي ان جو موليٰ آهي. اللهم عادِ مَن عاداه خذل من خذله وَالنَصَرَ من نصره يعني اي الله جيڪو علي جي مخالفت ڪري تون ان جي مخالفت ڪر ۽ جيڪو ان جي مدد ڪري تو ان جي مدد ڪر. پڪڙ ان کي جيڪو علي کي پڪڙي وٺي. چئبو تہ تون حضرت پير مولا علي ۽ امام حسين کان بيزار آهين تہ ڄڻ تون حضرت رسول اللهﷺ کان بہ بيزار آهين. پوءِ تہ جن انسان ملڪ توکان بيزار آهن، جنهنجي نماز تي توکي ڀروسو آهي. اهڙي نماز تہ شيطان بہ ڇهہ هزار ورهيہ پڙهي هئي. جهڙو نماز ان کي فائدو ڏنو توکي بہ ايترو فائدو ڏيندي. تون تہ رسول اللهﷺ جي خاندان جو پڪو دشمن آهين. تو جيڪي لفظ چيا آهن، انهن جو نتيجو تون مرڻ مهل ڏسندين. اهو بہ يقين آهي تہ جيڪي حضرت امام حسين عليہ السلام سان لڙيا هئا. اهي بہ نمازي هئا ۽ قرآن جا قاري هئا. جن يٰس شوڪاري قرآن جي ورقن کي تير تي هنيا. تون بہ اڄ مولا امام حسين عليہ السلام جي طرف اهڙا تير ٿو اڇلائين. صرف ڄٽن ۽ جاهلن تي اثر وجهڻ لاءِ يزيد پليد کي پڪو مسلمان ٿو سمجهين تنهنجي معنيٰ تہ حضرت امام حسين کي ڪچو مسلمان ٿو سمجهين. توکي خبر هجي تہ رسول ڪريمﷺ حديث فرمائي آهي تہ

لَوَاَنّ عبد عبدالله مثل و اقام نوح فى قومه و كان له مثل اُحدً ذهبا فانفقه فى سبيل الله وَمُرِفى عمرة حتىٰ يحج الف عام علىٰ قدميه ثم بين الصفا و المروة قتل مظلوما ثم لم يوالك يا على لم يشم راحة الجنة ولم يدخلها.

ترجمہ: جيڪڏهن ڪو بہ شخص حضرت نوح عليہ السلام جي عمر جيترا سال عبادت ڪري ۽ ان شخص وٽ احد جبل جيترو سون هجي ۽ اهو ان سون کي الله جي راهہ ۾ خرچ ڪري ڇڏي ۽ هزار حج پيادل ڪري ان کان پوءِ جبل صفا ۽ مروه جي وچ ۾ ظلم سان بي گناهہ قتل ڪيو وڃي. اي علي ان شخص کي اگر تنهنجي دوستي منظور نہ آهي تہ اهو شخص هرگز بهشت جي خوشبوءِ سنگهي نہ سگهندو ۽ نڪي بهشت ۾ داخل ٿي ٿيندو.

رسول الله فرمايو تہ اهڙي شخص جي عبادت حرام آهي. حديث: يا على انت اَخى فى الدنيا والآخرة يعني اي علي تون منهنجو دنيا ۽ آخرت ۾ ڀاءُ آهين يا على انت بمنزلت هارون با الموسىٰ، تون مون سان ائين آهين جيئن موسيٰ عليہ السلام سان هارون مشترڪ ۽ مليل هو.

افسوس هن زماني جا ماڻهو اهڙا بي نصيب آهن جو موليٰ علي جو نالو وٺڻ گناهہ ٿا سمجهن. مولا علي اهو آهي جنهن احد، بدر، خندق، خيبر، حنين جون جنگيون فتح ڪيون هيون. خندق جي جنگ فتح ڪرڻ بعد رسول ڪريم ﷺ حديث فرمائي هئي تہ ضربة علياً يومَ الخندق افضل من عبادة الثقلين يعني خندق واري جنگ جي ڏينهن عليءَ جي مرحب ملعون کي ضرب هڻڻ جوثواب ٻنهي جهانن جي عبادتن کان وڌيڪ آهي.

جيڪڏهن خندق واري جنگ ۾ مسلمانن جي هار ٿئي ها تہ ڪلمون ۽ دين ڪونہ بچي ها. ساڳيو بت پرستيءَ وارو رواج پئجي وڃي ها. ڇو تہ مشرڪن اها جنگ ئي بتن جي قائم رهڻ لاءِ ڪئي هئي، ڪاٽي رهيو مڪ تہ ڪاٽي رهيو مدينہ ڪاٽاٽئون هلان ڪري مسلماني کي ڍاهڻ آيا هئا. جنهن مولا اهڙن خطرن مان اسلام کي بچايو. اڄوڪن مسلمانن جي سامهون ان مولا جي نالي کڻڻ سان هنن جي منهن جي شڪل بدلجي ٿي وڃي، ڇڻ ڪين گار ٿي ملين. پوءِ اهي

ماڻهو بهشت جي اميد ڇوڙيا رکن ڇاڪاڻ تہ بهشت دوزخ تہ عليءَ جي هٿ آهي جنهن کي وڻيس تہ ڏئي جنهن کي وڻيس تہ نہ ڏئي. رسول الله ﷺ بہ فرمايو آهي تہ يا علي انت مني و انا مِنهُ يعني اي علي تون مون ُمنجهان آهين ۽ مان تو منجهان آهيان. جبرئيل عليہ السلام وري فرمايو آهي تہ انا مِنكما يعني مان بہ توهان منجهان آهيان. حضرت امام حسين اهڙي بادشاهہ جو فرزند دلبند آهي.

بيت

جوئي ملن مهڻو سوئي مون سردار،
پٺيءَ لائي پانهنجا ساقي ٿيو سوار،
ڪلي وير ڪٽڪ ۾ حامي همٿ دار،
زابر ذالفقار هردم اٿس هٿ ۾.

اهڙي بادشاهہ حضرت امام حسين عليہ السلام کي جيڪو ڪچو مسلمان ڇوي تنهن تي هزار ڀيرا خدا جي لعنت آهي. قرآن ۾ آهي تہ ان الذين يوذون الله و رسوله لعن هم الله في الدنيا و الآخرة ولهم عذاب اليم. يعني بيشڪ جن الله ۽ ان جي رسول کي ايذاءُ پهچايو تہ انهن تي دنيا ۽ آخرة ۾ الله جي لعنت آهي ۽ انهن لاءِ ڏکوئيندڙ عذاب آهي. اها آيت اهڙن ماڻهن لاءِ آهي. ائين ڇوڻ سان ان صوفيءَ الله ۽ رسول کي رنجايو. اهڙي مردود نمازيءَ صوفيءَ جو مرڻ بہ اهڙو ڏکيو سڪرات سان ٿيندو جو دنيا تماشو ڏسندس. قبر محشر ۾ موچڙا بہ لڳندس. انڌي ائين نہ سمجهيو تہ الله جي شناس ۽ سمجهاڻي اسان کي عليءَ جي گهراڻي ڏني يا يزيد پليد معاويہ جي گهراڻي ڏني؟ الله اسان کي رسول الله ۽ ان جي اهلبيتن سڃاڻايو نہ تہ اسان کي الله جي خبر ئي ڪانہ هئي، ڇالاءِ تہ اسان جا وڏا لات منواة ۽ عزيٰ جا پوڄاري هئا. معاويہ ۽ پڻس سفيان ۽ ڏاڏس عمر بن حشام عرف ابوجهل، عمر بن عَبدُوَدَ وارن جيڪي لڙايون ڪيون هيون سي سڀ بت پرستيءَ کي بچائڻ ۽ ڪفر کي محڪم ڪرڻ لاءِ ڪيون هيون تہ جيئن اهي بت ڪعبة الله ۾ عزت سان پيا هجن. متان ڪو انهن کي ڊاهي.

خندق واري جنگ جيڪا مولا عليءَ عليہ السلام فتح ڪئي ان

ڪانپوءِ جيڪي مسجدون آباد آهن ۽ ڪعبة الله کي متبرڪ ڄاڻي ان ڏانهن منهن ڪري مشرق کان مغرب تائين جيڪي نمازون ۽ عبادتون ٿين ٿيون سي سڀ مولىٰ علي عليہ السلام جي صدقہ آهن. جنهن بتن کي نابود ڪري اسلام کي روشن ڪيو. ان ڪري عليءَ ۽ اولاد عليءَ جي دشمن کي بت پرست ڪافر چئبو نڪي ڪيس مسلمان چئبو.

هڪ فاسق صوفيءَ جو نظارو ڪمائڻ

هڪ صوفي نادان ڪنهن مسافريءَ دوران ڪنهن مريد وٽ مهمان ٿي آيو. ميزبان گهر جو ڪم ڪار لاهي دير سان اچي ان صوفيءَ جاهل کي زور ڏيڻ لڳو. زورن ڏيندي سندس بغل مان هڪ رن پڙڪو ڪائي وٺي پڳي. جنهن تي ميزبان چيس تہ ڇا هي توهان ظاهر ۾ طالب ٿا ڪريو ۽ را جو زنا ٿا ڪريو اها ڪهڙي قسم جي فقيري آهي. فقير جي فقيري زنا سبب تباه تي ويندي آهي. حديث ۾ آيو آهي تہ الزنا يخرج بنا. يعني زنا پاڙ پٽيندي آهي. جنهن تي صوفي صاحب ورندي ڏني تہ يارهن تولا سئنڪيئي جا ڪاڏا هئم. سي ڪيئن هضم ڪريان ان مجبوريءَ ڪان 360 رنون ڪم آنديون اٿم. اهو آهي اڄوڪن صوفن جو نظارو جنهن کي نظارو ٿا چون.

هڪڙا فقير گادين وارا طالبن کي الله جو ذڪر دم سان ڏسن ۽ انهن مان ڪن کي وري دم ڪمائڻ سان نفساني خودي ٿيو پيو ۽ الله کان گمراه تي وڃن ۽ ڪوڙا فرعوني دم هڻن. جنهن سبب بي حاصل ماران ڪائيندا وتن.

بيت

صوفيان را خوار ڪرده آن گروهه، گروري زيشان برو برقاف ڪوهه

ان ٽولي صوفين کي خوار ڪيو آهي، انهن ڏي وڃڻ بجاءِ ڪوهہ ڪاف جبل ڏانهن وڃ.

علت اينها خوار ڪرده صوفيان، ظاهرا صوفيان به باطن ڪوفيان.

انهن جي عادتن صوفين کي خوار ڪيو آهي، اهي ظاهر ۾ صوفي مگر باطن ۾ ڪوفي آهن.

Scanned with CamScanner

هيءَ ڳالهہ اسان خاص هدايت لاءِ ڪئي آهي نہ تہ اسان پاڻ بہ صوفي آهيون. اسان صرف جهل واري فقيريءَ جي کول ڪئي آهي. الله ڏسڻ کانسواءِ ڪوڙي فقيري جو اهو حال آهي. ٻيو تہ اسان ان لاءِ کول ڪئي آهي تہ متان طالب پلجي ان کوهہ ۾ ڪري مري نہ وڃي.

بيت

اگر بينم کہ نابينا بہ چاهه است، اگر خاموش نشينم هم گناهه است.

جيڪڏهن انڌو کوهہ وٽ ڏسجي تہ ماٺ ڪرڻ گناهہ آهي.

ذکر بخوان ذکر بخوان، تا رسی ای جوان در لامکان.

ذڪر ڪر ذڪر ڪر ذڪر ڪر، تہ اي جوان مرد لامڪان ۾ پهچين.

ان ڪري يا تہ آدمي کي الله ڏيکارجي يا تہ دنيا جي ڪم ڪار کان تہ نہ وڃي. قرآن ۾ آهي تہ کلو وشربو ولا تسرفو. يعني پلي کائو پيئو مگر اجايو خرچ نہ ڪريو. اها مولوين ۽ ملن جي معنيٰ آهي. مگر اسان فقيرن معنيٰ ڪئي آهي تہ کائو خودي کي نفساني کي خودي ذکر سان کاڄندي آهي. پيئو وحدانيت جو شراب يعني شرابا طهورا. الله تہ غني آهي ۽ ٻيا سڀ سندس محتاج آهن. الله سدائين شاهوڪار آهي. مولوين سمجهيو تہ گهٽي خرچ ڪرڻ سان الله جو خزانو ڪٿي نہ وڃي. نہ نہ ائين هرگز نہ آهي.

شراباً طهورا کهڙو شراب آهي. قرآن ۾ انا اعطينڪ الکوثر کونہ ڏنو اٿوَ تہ اهو اوهان جو دم ڪوثر آهي. جيڪا ڪوثر جي وادي اوهان وٽ سدائين وهندي رهي ٿي. ان ۾ ذڪر ملايو تہ اها ئي ڪوثر جي وادي اٿو. جيئن حضرت موسيٰ عليہ السلام لشڪر سميت نيل نديءَ مان پاڻي پيئندا هئا، تہ پاڻي صاف ۽ اڇو اجرو هوندو هو مگر فرعون ۽ سندس ساٿي ان نديءَ مان پاڻي پيئڻ لاءِ ايندا هئا تہ ساڳيو صاف پاڻي رت جهڙو ٿي پوندو هو. ان ڪري فرعوني لشڪر اڃ پيو مرندو هو ٻُل کائي اڃ سبب مري ويندا هئا. اهڙيءَ طرح جيڪو آدمي نفس فرعون جو تابع آهي تہ ان لاءِ اهو درياه ڪوثر وارو يعني دم جي وادي بہ رت جهڙي ٿيندي آهي ۽ اهو ان مان ڪوثر پيئڻ کان محروم رهجي ويندو آهي. مگر جيڪو آدمي روح المقدس موسيٰ جو

Scanned with CamScanner

فرمانبردار آهي تہ ان لاءِ اهو دم حوض ڪوثر آهي. ان واديءَ مان سدائين پيو سيراب ٿيندو.

بيت

هرکس که از حوض کوثر نوشید جام، او محمد وار دان او را مقام.
جنهن آدمي ان حوض ڪوثر مان جام پيتو تہ ان جو مقام محمد وانگر آهي

صحبتش بدار با او دم بدم، تان رهی از قید جان واز جسم
هر وقت ان جي صحبت ۾ رهہ تہ جسم جي قيد مان آزاد ٿئين

هر که را از کوثرِ حق بوِ نیست، یا به کوثر خوردن او را روِ نیست
جنهن کي حوض ڪوثر جي بوءِ نہ آئي آهي تہ سمجهہ تہ ان جو ڪوثر پيئڻ جهڙو منهن ئي نہ آهي

او ابوجهل است کافر بوالعجب، دور است زین تن پرستی، بی ادب
اهو ابوجهل ڪافر آهي حيراني ۾ پيل، جسم پرستيءَ سبب پري ۽ بي ادب آهي.

جنهن هت دنيا ۾ دم واري واديءَ مان ڪوثر نہ پيتو تہ پوءِ ڪٿان پيئندو. پوءِ آخرت وارو آسرو اجايو آهي. سڄي عمر شهوت جو تابع رهيو ۽ پاڻي بہ شهوت جو پيئتائين تہ پوءِ ٻڌايو تہ اهڙن ماڻهن جو حوض ڪوثر ۾ ڪهڙو حق آهي، اي آدميو حوض ڪوثر لاءِ ڪهڙي جان جلايوَ. اها دم واري حوض ڪوثر جي وادي سڄي ڄمار ۾ نفس فرعون جي فرمان ۽ خدمت ۾ گم ڪري ڇڏيوَ. ان واديءَ جي ڇڏائڻ لاءِ ڪهڙا توهان مان قتل ٿيا، اوهان جو حق دوزخ آهي، نفس جي ملڪيت جو جهنم آهي. سو اوهان کي پنهنجي پيءُ نفس جو ورثو ملندو راضي هجو توڙي رنج هجو.

حدیث: رجعنا من جهاد الاصغر الیٰ جهاد الاکبر.

يعني اسين ننڍي جنگ تان وڏي جنگ ڏانهن موٽيا آهيون.

ٻيون سڀ جنگيون ننڍيون آهن. وڏي جنگ نفس سان جنگ ڪرڻ آهي. اوهان ڪڏهن وڏي جنگ ڪئي آهي؟ جو ٽنگن کي تيل مکيون ڪوثر پيئڻ لاءِ تيار ويٺا آهيو. ڪوثر جي مالڪ سان اوهان

Scanned with CamScanner

ڪڏهن ملاقات بہ نہ ڪئي آهي، نہ ڪا واقفيت اٿوَ. جو اوهان جو لحاظ ڪندو ۽ اوهان کي ڪٿي ڏک پياري. قرآن ۾ اوهان کي ڪوثر جي مالڪ ٻڌايو تہ بہ توهان ان جي چوڻ کي پٺي ڏيئي نفس ابوجهل جا لشڪري بڻيؤ. نفس لاءِ جيڪو جاگير جو ٽڪرو مقرر آهي سو اوهان کي ضرور ملندو. روح جي جاگير ملڪوت، جبروت، لاهوت، باهوت، هاهوت ۽ لامڪان آهي. اهو روح حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جو آهي. اوهان مسلمانن رڳو روح جو نالو ٻڌو آهي. روح ڪا خسيس شيءِ نہ آهي. پر روح وڏي آفت آهي. جيڪو روح کي ڏسندو ان کي خبر پوندي ڏسڻ ۽ ٻڌڻ ۾ وڏو فرق آهي. "کردن و گفتن فرق دارد" يعني ڪرڻ ۽ چوڻ ۾ فرق آهي. جنهن پنهنجو روح ۽ روح جي ملڪ جي حد ڏٺي تہ پوءِ اهو ڪنهنجو بہ اُمتي نہ سڏائيندو نہ مسلمان چوائيندو نہ ڪافر سڏائيندو. ان روح جي ڏسڻ واري جو شان اهو آهي تہ "في الجملہ کافر نہ مسلمانم من. در هرچہ نظر ميکنم آنم من" يعني تہ مختصر طور تہ مان نہ ڪافر آهيان نہ مسلمان آهيان جنهن شيءِ کي ڏسان ٿو تہ ان ۾ مان آهيان.

دم حوض ڪوثر جو پاڻي آهي. جيڪو وهندو ٿو رهي. ان کي وحدانيت جي پوک ۽ ذڪر جي ڪم آڻيو. ولاتسرفو. اجايو خرچ نہ ڪريو. يعني دم جو پاڻي ذڪر جي آبادي ۾ وهايو. آبادي کان ٻاهر وهايو تہ ڏنڀ جو فارم پربوَ. جيئن ڪڙمي پاڻي زيان ڪندو آهي تہ عملدار ڏنڀ وجهندا اٿس. باقي باطن جا عملدار ڪي نادان آهن ڇا؟ اجائي وقت وڃائڻ جي منع جو ايترو تاڪيد آهي. وقت بہ دمن سيڪنڊن منٽن ڪلاڪن ۾ پهرن مان جُڙي ٿو قال الرسول ﷺ فوت الانفاس قتل لانبياءِ هڪ دم قضا ڪرڻ هڪ نبي قتل ڪرڻ جي برابر آهي. پوءِ ٻڌايو تہ نبي جي قاتل کي معاف ڪري ڇڏيندا. احڪم الحاڪمين ڪو اهڙو آهي ڇا تہ وقت وڃائڻ واري کي ڇڏيندو؟

هڪ ڳالهہ تہ هڪ ياڳياڻي چمڙي جا بہ مٽڪا گهہ سان ڀري ڪنواٽيءَ تي ڪٿي شهر ڏانهن وڪڻڻ تي ويئي تہ جهنگل ۾ هڪ جٽ مليس تنهن چيس تہ گهہ لاهہ تہ مان ڏسي وٺانءِ. مائي مٽڪا لاهي هٿن ۾ جهليا وري هن چيس تہ اڳ ۾ چکي ڏسان پوءِ ٿو وٺان ائين چئي هن

جٽ هڪ مٽڪي جي ٻُجي لاهي پري اڇلي ۽ ٿورو ڇڪيائين ۽ پاڳياٽيءَ کي چيائين ته هٿ وجهينس. هن ان جي منهن ۾ سُڪ هٿ وڌو ڇو جو ٻجي ڪانه هيس. وري جٽ چيس ته ٻئي مان به ڇڪان. ائين چئي ان جو منهن به کولي ٻجي پري اُڇلي ۽ ٿورو ڇڪي ۽ وري چيائينس ته هن ۾ به قابو هٿ وجهه ته گهه هارجي نه پوئي، هوءَ جا ٻيئي هٿ مٽڪن ۾ وجهي نِوڙي ٻيٺي هئي ته جٽ پاڳياٽي جي پويان ڦري الله توهار ڪري ڏنَس. تنهن تي پاڳياٽيءَ دل ۾ چيو ته جي مٽن مان هٿ ٿي ڪڍان ته ٻه اڍائي سؤ روپين جو زيان ٿيندو. تنهن ڪري جٽ پلي ڇائي پائي هليو ويو.

آدمي به ان پاڳياٽيءَ وانگر آهن. جو اهي ربيع جي فصل ۽ خريف جي فصلن جي مٽڪن ۾ هٿ سڪ وجهون ويٺا آهن. پويان نفس جنبايون ويٺو اٿن. جي اهي فصل مان هٿ ٿا ڪڍن ته بکء ٿا مرن. تنهن ڪري پاڳياٽي وانگر سهايون ويٺا آهن.

جيڪو ذات ذوالجلال جي اڳيان سر جو نذرانو رکندو سو ذات ذوالجلال جي حضور ۾ حاضر ٿيندو. پوءِ هم تم هو يا تم هم هو يا قال عليه السلام بي يبصروبي يسمع و بي ينطق و بي يمشي يعني ان سان گڏ مان به ڏسندڙ ٻڌندڙ ۽ ڳالهائيندڙ ۽ گهمندڙ ٿي پوندو آهيان. پوءِ جنهن ان ذات حق پاڪ ۾ فناءِ ڪاڏي ته پوءِ هيڪائي هڪ ٿيا.

جڏهن آدمي انساني فرض خدا جي ذڪر سان پورا ٿو ڪري ته پوءِ ذات ذوالجلال ڪي اهڙو ويجهو ٿو ٿئي جو الله ج فرمائي ٿو ته مان ان جي اک تي ٿو پوان جنهن سان هو ڏسي ٿو. مان ان جا ڪن تي ٿو پوان جنهن سان هو ٻڌي ٿو. مان هن جي زبان تي ٿو پوان جنهن سان هو ڳالهائي ٿو. بس ان جو جسم منهنجو جسم ٿي پوي ٿو جنهن سان هلي ڇلي ۽ ڪار ڪم ڪري ٿو. پوءِ عاشق غين مان عين تي ٿو پوي. جڏهن طالب ذڪر ۾ گم ٿيندو ته اٺن پهرن مان هڪ پَهَرُ ننڊ ڪندو. ڳالهائڻ کان زبان بند ڪندو. سوال جو صرف جواب ڏيندو. گهمندي ڦرندي هن جي نظر سيني ۾ ۾ هوندي، ڄڻ اهو فقير سدائين ڇاليهي ۾ آهي. ڇو ته اک جي نظر به خيال جو گهڻو حصو ڇڪي وڃي ٿي. بي خيالو ذڪر به ائين آهي جيئن بنا نظر جي بندوق هڻجي ته نيشان تي نه لڳندي، بي

خيالو ذڪر بہ واٽڙو اٿس. خيال وارو ذڪر بہ ائين سڌو ويندو جيئن بندوق نظر جي نيشان تي لڳندي آهي. رات جو ذڪر جي اکرن ۾ نظر وجهڻ کپيس.

طالب کي رات جو ٻہ چار سال دم جهلي سيني ۾ نظر وجهي ذڪر ڪمائڻ کپي. جيئن گهوڙي سوار کي جلد پهچي پيادو دير سان پهچندو آهي. دم جهلي ذڪر ڪمائڻ لاءِ ٻہ وقت آهن. (1) شام کان سمهڻ تائين. ٻيو آڌيءَ کان صبح تائين ڏينهن ڪم ڪار ۾ جهلي نہ سگهبو.

عام انڌا ٻي حاصل صوفي طالب کي ذڪر ڪرڻ وقت پنهنجي صورت دل تي پچائڻ لاءِ چوندا آهن. ان کي تصور چئبو آهي تصور پچائڻ وڏو ڏوهہ آهہ ۽ تصور نہ ڪرڻ جو تاڪيد آهي. ڇو تہ اها ان ٻي حاصل جي نڳي آهي. ڇو تہ طالب تصور پچائڻ سان هن تي عاشق ٿي پوندو. پوءِ جا شيءِ لهندو ڪيس آڻي ڏيندو. تصور پچائڻ واري کي ڪجهہ بہ حاصل ڪونہ ٿيندو. اهي ڪوڙا ڏس انڌن جا آهن. جنهن مرشد جو تصور پچايو سو بت پرست آهي. مقولہ: التصور شيخ الڪامل و ناقص مشرک عظيم و کفر کبير بنا تصور جي ذڪر ڪمائڻ سان ڪنهن مدت کانپوءِ ذڪر منجهان خواب خيال يا مراقبي ۾ مرشد جي صورت پيدا ٿيندي جا پاڻهئي ذڪر ڇڪي آڻيندو. سا سچي صورت آهي. سا بہ ڪامل مرشد جي صورت طالب کي فائدو ڏيندي. ناقص جي صورت فائدو نہ ڏيندس. ناقص جي صورت ڏنائين تہ ڄڻ شيطان ڏنائين.

بيت

دستِ ناقص دستِ شيطان لعين، دست کامل همچون رحمٰن و رحيم.

ناقص جو هٿ تڙيل شيطان جي هٿ جهڙو آهي، ڪامل جو هٿ رحمن الرحيم جي هٿ وانگر آهي.

صورتِ ناقص چون شيطان رابدان، طالبان را نصرت نه دهرنهان.

ناقص جي صورت شيطان جي صورت سمجهہ طالبن جي هر گز مدد نہ ڪندي

صورت کامل بود نصرت عظيم، رهرواى راميکند لطفِ عميم.

ڪامل جي صورت وڏي مدد آهي، واٽ ويندڙن جي عام طرح مدد ڪندي آهي.

Scanned with CamScanner

ذکر و محبت هر دو را جاری کند، وجد و حالت بر دلش طاری کند،

ذڪر ۽ محبت جاري ڪندي ۽ طالب جي دل تي وجد جي حالت طاري ڪندي

ڪي ڪي ناقص صوفي تصور ڏسيندا آهن جيڪو سخت غلط آهي. آدمي جي دل تي حق جو ويهڻ ڪافي آهي. قلب المومن عرش الله تعاليٰ بہ مومن جي دل الله جو تختگاهہ آهي. ان تخت الاهي تي خاڪي وجود جي تصوير ٽڪائڻ سخت منع ۽ شرڪ آهي. الله جي ذڪر کان خاڪي وجود وڏيڪ نہ آهي. مرشد جي خاڪي وجود جي تصوير الله جي اسم جي برابر نہ آهي. مگر جيڪا ذڪر مان مرشد جي تصوير پيدا ٿئي سا جبرئيل آهي، جيڪا اچڻ سان آسمان ڏانهن وٺيون ويندي اڳ ۾ پاڻ هلندو طالب پويان لڳو ويندو جيئن چوٽي آهي تہ اڳ ۾ گرو تہ پويان چيلا.

الله رڳو مسلمانن ڪاڻ ڪونہ آهي نہ وري مسلمانن ٺيڪي ڪنيون آهي. قرآن ۾ الحمدلله رب العالمين آهي. يعني ہنهي جهانن ۽ ارڙهن هزار جِنسُن جو خالق آهي. جيڪڏهن رڳو مسلمانن لاءِ هجي ها تہ رب المسلمين قرآن ۾ چوي ها. مسلمانن جو الله ڪعبہ جي ڪوٺي تي ويٺو آهي. ڏاڪڻ ڪڍي ويا اٿس. لهي نٿو سگهي. ان ڪري ٻارهين مهيني خرچ ڪري گناهن جون پٽارڪون ڪڻي وڃي اتي ڦٽو ڪري ايندا آهن. پاڻ خوش ٿيا موٽيا اچن تہ اسان جا گناہ لهي ويا. مگر الله تہ رب المشرقين ۽ رب المغربين آهي ۽ هر جاءِ تي حاضر ناظر آهي. مسلمان رڳو اولهہ طرف الله ٿا سمجهن باقي ٽي طرف خالي ٿا ٻڌائين. افسوس انهن مسلمانن جو جيڪي الله کي ڪعبہ جي ڪوٺي تي چاڙهي صرف هڪ طرف قابو ڪيون ويٺا آهن. الله ڪو اهڙو اوڳو سمجهيو اٿن يا جيڪو ٽوٽن جي مٺ تي ٺهي پوندو. الله داناءُ آهي ۽ چوي ٿو تہ فمن يعمل مثقال ذرة شراًيره و من يعمل مثقال ذرة خيرا يره يعني جنهن ذري برابر بہ بدي ڪئي هوندي اهو ان کي ڏسندو ۽ جنهن ذري برابر بہ نيڪي ڪئي هوندي تہ ان کي بہ ڏسندو. ڪنهن کي بہ ترَ جيترو حق بہ ڪونہ ڇڏيندو. هي مسلمان ٻارهن مهينا گناهن جو واپار ڪري گناهہ گڏ ڪن ان آسري تي تہ آئينده حج ڪري گناهہ لاهي ايندا سون. پاڪ زيارتن تي پاڪ تي

نہ وڃن. گناهن جو بار ڪنيون وڃن، جي پاڪ هجن تہ وڃڻ جي ضرورت ئي نہ ٿئين، گهر ويٺي الله ۽ رسول کي ويٺا ڏسن. ڏسڻ واري پاڪ جاءِ قلب آهي سو پاڪ نہ ڪن. مگر ٻاهران عضوا پيا ڌوئيندا رهن. و نحن اقرب اليہ من حبل الوريد ساهہ جي رڳن کان بہ ويجهو گهرو الله ڏسن ئي ڪونہ ان کان بيزار رهن، مگر پئسہ گڏ ڪري پڇن تہ الله ايڏانهن ويٺو آهي. ڇو جو پراوا حق ڪاڏا اٿن. اُهي الله کان بخشائي اچن. اهي حق انهن حقدارَ ماڻهن کان بخشائن تہ بہ ٺهيو الله جو پروان حقن ۾ چا. جيستائين حقدار نہ بخشيندن تيستائين الله ڇو بخشيندن.

مثال: تاتار ۾ ڪتوريو هرڻ ٿيندو آهي. جنهن کي سندس دُنَ ۾ خوشبوءِ ۽ خستوري ٿيندي آهي. جيڪا ڪڏهن ڪڏهن خود هرڻ کي بہ گاهہ چرندي خوشبوءِ ايندي آهي. ان خوشبوءِ تي حيران ٿي ان جي ڳولڻ لاءِ هيڏي هوڏي ڊوڙندو آهي ۽ پري پري تائين وڃي پهچندو آهي. آخر ڊوڙي ڊوڙي عمر گذري ويندي اٿس. نہ ليڙ ڪري پريشان رهندو آهي ۽ اها خبر نہ پوندي اٿس تہ اها خوشبوءِ پاڻ منجهہ آهي.

اهڙي طرح آدمين سان بہ اللهُ ائين گڏ آهي. جيئن ڪتورئي هرڻ ۾ خوشبوءِ پيل آهي. مگر ڪي ڪعبہ ڏي پڇن تہ ڪي گنگا ڏي وڃن، ڪي هر دواري ڏي وڃي پهچن. هرڻ وانگر زيارتن تي ڊوڙندا وتن پاڻ کي نہ سڃاڻن تہ ڪو الله اسان سان گڏ آهي. قرآن پاڪ جي و نحن اقرب تي ويساهہ ڪونہ اٿن، مگر "پنهنجو تون پاڻ سڃاڻ درسن ڪر تون دل ۾ ويهي."

بيت

حج کردن دیدنِ شد کعبه را، نحن اقرب حج خاصانِ خدا.

حج ڪرڻ ڪعبہ ڏسڻ آهي، مگر نحن اقرب کي ڏسڻ خدا جي خاصن جو ڪم آهي.

حج کردن زیارت خانه بود، حج رب البیت مردانه بود.

حجِ ڪرڻ ڪعبہ جي زيارت آهي، مگر الله جي گهر جو ديدار مردن جو حج آهي.

حج عامان دیدن دیوار را، حج خاصانِ طوافِ کبریا.

عامن جو حج پٽ کي ڏسي اچڻ آهي. مگر خاصن جو حج ذات ڪبريا کي طواف ڪرڻ آهي.

حج بيروني بود ڪعبه خليل، خانگي مردانگي حج جليل.

ظاهري حج خليل الله جي ڪعبي جو آهي. مگر خاص حج ۽ مردانگي ڪرڻ جليل اڪبر جو ڏيدار ڪرڻ آهي.

ليڪه اعمیٰ ڪور چشم وغيربين، مي نه دانند خويشتن را غيرطين.

مگر انڌو ۽ انڌين اکين وارو غير کي ڏسندڙ پاڻ کي مٽيءَ ڪانسواءِ ڪجهه نٿو سمجهي.

آن توئي بحر دو عالم قطره تُستُ، جمله موجوداتِ عالم از تو بست.

اهو ٻنهي جهانن جي درياهه جو ڦڙو تون آهين. سڄي ڪائنات تنهنجي ڪري قائم آهي.

هان هان تو خويشتن را اندڪ مبين، تو نه ئي خود را باز جوئي باز بين

هون هون تون پاڻ کي ٿورو نه سمجهه. تون نه آهين ڇا. تون پوئتي پاڻ کي ڏس ته سهي.

جيڪڏهن گهر وارو الله ڏسڻ ته پوءِ ڪعبي ڏي ڇا لاءِ وڃن. جنهنجو گهر و الله ڏٺل هوندو اهو توڙي ڪعبي جي پرسان لنگهيندو ته به ڪنڌ ڦيرائي به ڪين ڏسندس. جنهن قدسي ڪعبي جو طواف ڪيو اهو هٿرادو ۽ مٽيءَ جي ٺهيل ڪعبي ڏانهن ڪهڙو ڏسندو. حديث قلب المؤمنين بيت الله. يعني مومن جي دل الله جو گهر آهي.

بيت

ڪعبه بنگاهِ خليل و آذر است، دل نظرگاهِ جليل اڪبر است

ڪعبي حضرت ابراهيم بن آذر جو ٺهيل آهي. مگر دل الله جو نظر گاهه يعني رهڻ جي جاءِ آهي

دل به دست آور ڪه حج اڪبر است، از هزاران ڪعبه يڪ دل بهتر است

دل قربان ڪر خدا وٽ ته اڪبري حج اٿيئي. هزارين ڪعبن ڪان هڪ دل وڌيڪ اٿيئي

يڪ دل ان جو نالو آهي جيڪا الله سان هڪ ٿي پوي. بقا باالله جو درجو حاصل ڪري

ڪعبہ وارو الله جو ڪثرتي ميلو آهي. الله جو وحدتي ميلو عرش عظيم تي آهي

الله ۽ رسول ڳڏجي حضرت ابراهيم ڪان ماڻهن جي ڳڏجڻ لاءِ ميلي جو نام ٺاهيو

بيت

"آيا شاهہ نيارا پائي پوش پيغمبري"

دنيا وارن تي الله ۽رسول محصول مقرر ڪيو تہ جيئن خرچ ڪري منهنجو ۽ الله جو ميلو اچي مچائين. پيو تہ عربستان ۾ اناج جوفصل ڪونہ ٿيندو هو. نہ وري ان ۾ ڪا پاڻيءَ جي ندي آهي. جنهن تي عرب گذارو ڪن. اتي اڪثر آبادي باراني ٿيندي آهي. اناج ٻاهران گهرائيندا آهن. ان ڪري عربن جي پالڻ لاءِ الله اعلان ڪيو تہ جيڪو ڪعبہ ۾ اچي حج ڪندو ۽ روضئہ رسول ﷺ تي حاضري ڀريندو تہ ان جا سڀ گناهہ معاف ڪنداسون. غربستان ۾ سرڪار پاڻي بہ پائيپن وسيلي ٻاهران آڻايو آهي. جتان جا ماڻهو پاڻي مفت ٿا پيئن. ان ۽ ٻيون پيداوارون ٿا کڻن. ان ڪري الله دنيا جي مسلمانن کان گناهہ جي معاف ڪرڻ جي دلاسي تي اربين روپيہ خرچ ٿو ڪرائي. ان ڪري جو عرب جي بيابانن ۾ رهڻ وارن لاءِ الله روزگار جو بندوبست ڪيو آهي، ان طرح سيني عربن لاءِ روزگار جاري ڪيو اٿس. سيني کي گهر ويٺي روز پيو پهچائي، قرباني جي موقعي تي ٻڪرار ۽ ڏنار گهٽا ۽ ٻڪريون وڪڻي سڄي سال جي پورت ڪري ٿا رکن. حجم بہ حاجين جا مٿا ڪوڙي منڊل پيا ڪن، سرڪار اعليٰ سيني جو ڪار ساز آهي جو سيني جا ڪم پيو ڪري، مگر اوپر جي هندن کي وري گنگا جو ڏس ڏنائين تہ جيڪو گنگا ۾ اِشنان يعني ٽڙ ڪندو تہ اهو پاپن کان پَوَتر يعني پاڪ تي ويندو. ان ڪري هندو بہ هزارين روپيا خرچ ڪري وڃي گنگا ۾ اشنان ڪن ۽ ٽپشائون ٿا ڪن. پوءِ ڳوٺ موٽي اچي جُڳ خيراتون ڪن تہ اسان پاپن کان پاڪ ٿي آيا آهيون. هندوستان جي مندرن خواهہ مڙهين ۾ مسڪين ٻاوا ويٺا آهن. جيڪي نڪو هنر ڄاڻن نڪا پوک ڪن. انهن لاءِ الله روڪ پئسہ پيو موڪلي. جنهن مان اُهي

پاپڙ پرساد ۽ پوريون پڪوڙا ۽ ڪور مان ويٺا کائين. ٻاهر کان آيل واٽهڙو هنن کي مٿو ٽيڪي پيٺائون منتائون ۽ نذرانا ڏين تہ آسيا (دعا) ڪين ٿئي. گروجي آديس آسيا ۽ ديا ڪرپا پيا چون. ڏيا جي معنيٰ آهي مهر ۽ دعا ڪِرپا جي معنيٰ وڏي مهر. روپئي سواتي ديا ڪن. هزارن روپين ڏيڻ کان پوءِ ڪرپا ڪن. سو بہ رڳو زبان سان ڪرپا چون تہ چڻ انهن هندن تي ڪِرپا ٿي ويئي. هوڏانهن اهي ٻاوا ٻاڻ ٻتن کي ويٺا پوڄين ۽ سوال ڪن. حقيقي الله کي ڪونہ ليکين. تہ بہ رب العالمين اهڙو ٻاجهارو سرڪار آهي جو دشمنن کي بہ پيو پالي.

ظاهر جي حاڪم وٽ جيڪڏهن ڪو نوڪر حاضري نہ ڀريندو تہ ان کي اهو حاڪم يڪدم نوڪريءَ مان ڪڍي ڇڏيندس. اسان جو حاڪم اهڙو آهي جو هاءِ هاءِ جيڪي ياد ئي ڪونہ ڪنس تہ انهن کي وري ياد ڪندڙن کان وڌيڪ ٿو عطا ڪري، ڏسو تہ آدمي اهڙي پروردگار پاليندڙ کي وساريون ويٺا آهن. اهڙن انسانن جيڪي خدا کي ياد نہ ٿا ڪن ۽ نہ وري ڪا بندگي ٿا ڪن تہ انهن تي جنن انسانن انبيائن ۽ اوليائن ۽ ملائڪن ۽ خود خدا جي لعنت آهي. جيڪي اهڙي محبوب کي وساري رڳو نفس پرستي ۽ شهوت پرستي ۾ عمر ٿا گذارين. اهڙي الله محبوب کان گمراهہ رهن جو اهو ڪارائين پيارين بہ پيو تہ بہ انصاف جو ان کي ياد ئي نہ ڪن.

اسان جي ڳوٺ ۾ هڪ ملان جو گهر هو. اتفاق سان اسان جو ان وٽ وڃڻ ٿيو. ملان وٽ هڪ عرب اڳ ۾ ويٺو هو. جنهن عربيءَ ۾ يا شيخ مرحبا مرحبا پي چيو. ان عرب پنهنجي ٿيلهي مان هڪ ڪاري غلاف جي اڳڙي ڪڍي ملان کي ڏني. ملان شوق مان ان غلاف جي اڳڙي کي بسم الله بسم الله پيو پڙهي، ۽ ذوق مان پنهنجي اکين تي اها ڪعبہ واري غلاف جي اڳڙي گهمايائين. چمي چمي سيني تي رکيائين ۽ منهن تي بہ ڏاڍو مهٽيائين. آخر اها اڳڙي اسان ڏانهن هٿ ڊگهو ڪري رجوع ڪرڻ لڳو تہ اسان هٿن کي ڏکو ڏنس جو اها اڳڙي وڃي زمين تي ڪري، چيوسونس تہ پري ڪر اها اڳڙي جو اسان جو منهن ان اڳڙيءَ کان بہ زد آهي ڇا. قرآن ۾ آهي تہ لله المشرق والمغرب فاينما تولو فثم وجهہ الله و الله واسع عليم. اسان جي منهن سامهون هر طرفان

الله آهي. الله کي ڇڏي اڳڙيءَ ڏي ڇو نهاريون. الانسان سري و انا سره بہ اسان جي شان ۾ آهي. ونفخت فيه من الروحي بہ اسان جو شان آهي. خلق الادم علي صورته بہ اسان جي عزت ۽ مرتبو آهي. اسان جو منهن ان اڳڙيءَ کان وڏيڪ آهي گهٽ نہ آهي جو گهمايون ۽ ان اڳڙيءَ کي چميون. هي منهن ان حقيقت ۾ فناءِ ڪائي هڪ تي ويو آهي. اڙي انڌا ملان اسان جو منهن اهي اڳڙيون ڪونہ چميندو. اهي اڳڙيون اهي چمندا جيڪي آفتاب حقيقت کان غير واقف ۽ انڌا هوندا. اکين وارا انهن اڳڙين کي ڇا ليکيندا. بيخبر ملان اهو ڪعبو سندس پٽ ۽ ڇت بہ اسان ٺاهي آهي، ڪعبہ کي عزت بہ اسان بخشي آهي. نہ تہ ڇهہ سؤ ورهيهہ بتن سان پريو پيو هو. بتن سان بہ خوش ويٺو هو. ڪعبہ جا ٺاهيندڙ بہ اسان ئي آهيون. ابراهيم لاءِ آڙاهہ مان باغ بہ اسان ئي ڪيو هو. آدم ڏي رڍن جا ولر بہ اسان موڪليا هئا ٻئي ڪنهن نہ. هيءَ اڳڙي بہ رڍن جي ان مان ٺهيل آهي. جيڪا منهن جي مخلوقن ڪتي ۽ پوءِ اُٺاوت ڪري ڪعبہ کي غلاف ڍڪايو هئائون. اهي ساڳيا ان جي غلاف کي ٽڪري ڪري ڇٽن آنن تي جيڪي اتان جي عربن وڪيا آهن انهن کي اسان چميون ٻيهي ڏيون، طائف ۽ يمن ۾ جيڪي رڍون آهن سي بہ اسان جون موڪليل آهن. پوءِ انهن رڍن جي ان مان غلاف ٺهيل آهي ان جي اڳڙي اسان جي منهن کان ڪيئن وڏيڪ آهي. ابراهيم کي بہ ڪعبة الله ٺاهڻ لاءِ اسان موڪليو هو تہ جيئن سيئي مسلمان هڪ عبادت گاهہ ڏانهن منهن ڪري عبادت ڪن تہ جيئن گڏجي عبادت ڪرڻ سان منجهن يڪجهتي پيدا ٿئي، ان لاءِ اسان حج بہ مقرر ڪيو هو تہ هڪ مقرر ڏينهن تي پنهنجي ئي گهر ۾ ويهي پنهنجي ساراهہ گهڻن آدمين جي گهڻي انداز ۾ ٻڌون ۽ ڏسون. اسين سڀ ڪجهہ ٻڌي ۽ ڏسي سگهون ٿا. هتان واري پنهنجي مخلوق کي تسلي ڏيڻ لاءِ ڪعبہ ٺهرايو سون. جنهن لاءِ ابراهيم خليل کي حڪم ڏنوسون تہ هڪ پاڪ جاءِ ٺاهہ. ڇاڪاڻ تہ سڀ ماڻهو اسان وٽ عرش عظيم تي پهچي نہ سگهندا. انهن جو طواف هت دنيا ۾ اچي منظور ڪيوسون. جن جون جيڪي بہ اميدون ۽ ارادا هجن ٿا. پوءِ انهن جا ڪم خواب خيال جي روپ ۾ پيا ڪريون. نبين جي صورت ۽ جامون

پائي انهن جون تڪليفون لاهيون پيا ۽ سندن حاجتون پوريون ٿا ڪريون، ڇو ته هي دنيا يا عقبيٰ جو ملڪ اسان جو آهي، ٻنهي ملڪن ۾ ايندي ويندي نڪا تڪليف نڪو ڀؤ ٿو ٿئي. يا هت ڪنهن ٻئي جي حڪومت آهي. هيءَ رياست يا هوءَ رياست ٻيئي اسان جون آهن. هِت به اسان جي بادشاهي ته هُتِ به اسان جي شهنشاهي آهي. هُتِ اسان جي حڪومت هن خاڪي وجود ڪانسواءِ آهي. مگر هِتِ دنيا ۾ به پيا اچون وڃون. هتان جو سڏ سماءُ به لهون. دنيوي حڪومت ڪنهن ڪان به کسيون يا ڪنهن کي ويهاريون يا ٽڙيون سڀ اسان جو اختيار آهي. ان ۾ ڪنهن کي به پڇڻ ۽ ڇو ۽ ڇا لاءِ چوڻ جي طاقت نه آهي. تازو ڏسو ته انگريزن کي ڪياڙي ۾ ڌڪو ڏيئي تڙي ڪڍيوسون. وري پوءِ هندوستان ۽ پاڪستان جو نمونو ٺاهيوسين. مسلمانن ۽ واٽين کي لڏايوسون. پاڪستان ۾ مسٽر جناح ۽ هندوستان ۾ مهاتما گانڌي کي حڪومت ڏني سون. اهي سڀ تبديليون ڪم هلائڻ لاءِ پيا ڪريون، ڪعبه کي بتن کان صاف ڪرڻ لاءِ احمد ۽ عليءَ کي موڪليوسون. محمد يتيم کي طاقت ڏيئي ڪعبه پاڪ ڪيوسون. بتن وارو پراڻو دين ناپسند هو. نفي اثبات سان نئون دين جاري ڪيوسون. بتن واري مذهب کي لا سان نفي ڪري الا الله اثبات ڪيوسون. توحيد جي ڪلمه کي طاقت ڏني سون. جنهن سان نئون نغارو وڄائي احمدي دين ا ظهار ڪيوسون. سچو دين يدخلون في دين الله ۽ فاوحيٰ عليٰ عَبده ما اوحيٰ وارو مشهور ڪيوسين. هي قدسي ڪلام آهي. هيءَ عبديت جي زبان نه آهي. هيءَ الهويت جي زبان جي گفتگو آهي.

بيت

گهه به وجوديم گهه بی وجود، گاهه نمودار گهه بی نمود.

ڪڏهن وجود سان آهيون ڪڏهن سوا وجود جي، ڪڏهن ظاهر آهيون ڪڏهن لڪل.

گاهه بود عبد گهه احد ه گاه بود واحد در وحد ه.

ڪڏهن ٻانهو آهي ته ڪڏهن شاهه اڪيلو ڪڏهن واحد اڪيلو ته ڪڏهن ان جي وحدانيت ۾ گم.

گاه انا احمد بلا ميم گفت، گاه انا عبده را بشگفت.

ڪڏهن تي چيائين تہ آءٌ احمد آهيان مگر ميم ڪانسواءِ. ڪڏهن تي چيائين تہ آءٌ ٻانهو آهيان.

ولقد كرمنا بنى آدم جعلناهم فى البر والبحر و رزقناهم من الطيبت و فضلنا هُم على كثير مِن مَن خلقنا تفضيلا.

يعني بيشڪ اسان آدم جي اولاد کي شرف ڏنوسون. ڪين برن ۽ درياهن ۾ سوار ڪيوسون ۽ ڪين سٺين شين مان پاڪ روزي ڏني سون ۽ جيڪي خلقياسون تن مان گهڻن کي گهڻن ڪان فضيلت وارو ڪيوسون. آدمي کي ساري موجودات ۽ مخلوقات ۾ مشرف ڪيوسون.

هڪ مثال: بَدَڪَ جا آنا ڪڪڙ جي هيٺان رکي ڦوڙائبا آهن تہ بَدڪَ جا ٻچا بہ ڪڪڙ جي چوزن سان گڏ گهمندا وتن. بدڪ جو ٻچو جڏهن پاڻي ڏسندو آهي تہ هڪدم ڪڪڙ کي ڇڏي وڃي پاڻيءَ ۾ پوندو آهي. هن کي پنهنجي اصليت ڇڪيندي آهي. ڇو تہ هن جي ماءُ بدڪ پاڻيءَ جي رهاڪو آهي. پوءِ ڪڪڙ بدڪ جي ٻچي لاءِ دانهون ڪري ڪيس ٽُڪ ٽُڪ پيئي ڪندي تہ هاءِ ٻڏي ويندين.

ان طرح هي آدمي بہ بدڪ جو آنو آهي جيڪو نفس ۽ بوتي ڪڪڙ هيٺان ڦڙيو آهي ۽ پليو آهي. هن آدميءَ کي اصليت واري ڇڪ روحاني وحدانيت جي درياه ڏي آهي مگر هن نفسُ ڪڪڙ جو لاڙو دنيا جي خشڪي ۽ رڃ ڏي آهي. جيڪو ڪڪڙ کي ڦٽو ڪري درياه ۾ وڃي وڏي ماءُ سان مليو تنهن کي موت جي باز جو ڪو پوءُ ئي ڪونهي. جنهن آدمي کي حقيقت جي درياه ۾ ترڻ ڪان ڪڪڙ نفس روڪي وڌو سو بہ ڪڪڙ آهي، جنهن کي عزرائيل جو گدڙ سيٺ وڃائي ڪنيون ويندو. ڇاڪاڻ تہ گدڙ جي سيٺ ٻڌي ڪڪڙ وڻ تان ڪري اچي گدڙ عذرائيل جي اڳيان ڪرندي آهي. پوءِ ان ڪڪڙ کي گدڙ في السقر في النار جهنم ۾ وڃي ڇڏيندس. لايستوي اصحب النار والاصحاب الجنة يعني جهنم وارا ۽ جنت وارا هڪ جهڙا ناهن.

ولقد كرمنا بنى آدم ۽ انسان ذات کي اسان عزت وارو ڪيو. اهي بہ آدمي آهن جيڪي وحدانيت جي اعظم درياهہ ۾ پهتا. جيڪي

خشڪي تي رهجي ويا سي ڪال گدڙ جو قوت آهن. سيني مخلوقن ۾ شرف وارو اهو آهي جنهن پاڻ سڃاتو.

جملہ آدمين جا ٽي قسم آهن. هڪڙا آدمي حيوانن جهڙا ٻيا آدمي ملائڪن جهڙا ٽيان نبين جهڙا. جن آدمين تي شهوت غالب آهي ۽ ان جي حڪم ۾ رهيا ۽ کائڻ پيئڻ ۽ عيش عشرت ۾ گذاريائون پاڻ کي نہ سڃاتائون تہ اسين ڪير آهيون ڪاڏهن آيا آهيون. ڇا لاءِ آيا آهيون ۽ ڪاڏي ويندا سين. پنهنجو وطن وساريائون انهن لاءِ قرآن پاڪ ۾ بشارت اانهن لاءِ آهي تہ اهي حيوان آهن. اولئک کاالانعام بل هم اضل سبيلا. يعني اهي جانورن جهڙا آهن پر انهن کان بہ گهٽ آهن ۽ واٽ ماريل آهن. اهي گڏهہ آهن جيڪي دنيا جي ڍوري ۾ پيا چرن. گڏهہ کي جتي بہ ڇڏبو تہ اتي خوش ۽ سک لڳو پيو هوندو. وطن يا دئي ڪونہ ايندس. ٻيا جانور (اٺ) هاٿي ڪتو وغيره پنهنجي وطن کي ياد ڪري ضرور ڪڏهن نہ ڪڏهن پيچي وڃي پهچندو. الحب الوطن من الايمان، يعني وطن جي حب ايمان مان آهي. هي آدمي بہ عرش عظيم مان لهي هت دنيا جي ڍوري ۽ ڇپرائي ۾ آيا ۽ سک تي ويا. گڏهہ وانگر پنهنجو اصل وطن وساري ڇڏيائون. پوءِ عزرائيل جو قوت ٿيا.

ملائڪن جهڙا اهي آدمي آهن جيڪي رات جو جاڳي زباني ذڪر ڪن نمازون پڙهن روزا رکن. خدا جي بندگي ڪن. پرهيز گاري ۽ خدا جو خوف دل ۾ رکن. پرائو حق نہ کائن. ڪنهن کي ايذاءُ نہ پهچائن. اهي آدمي اهل بهشت ۽ ملائڪن جهڙا آهن.

انبيائن جهڙا اُهي آدمي آهن جيڪي هميشہ عشق الاهي ۽ توحيد جي محبت ۾ گذارن ۽ عشق موليٰ ۾ گم رهن. شهوت کي قيد ڪا ڪن. اهي ڏسڻ ۾ آدمي مگر معنيٰ ۾ جبرئيل آهن.

بيت

نقش آدم ليک معنیٰ جبرئيل، رُسته از خشم و هوا و قال قيل.

اهي صورت ۾ آدمي مگر معنيٰ ۾ جبرئيل آهن. شهواني ۽ نفساني سڌن کان آزاد آهن.

مثال: بادشاهہ طوطو ڌاريو هو ۽ ان سان ذوق هوس. هڪ دفعي

Scanned with CamScanner

خيال ٿيس تہ هن پکيءَ کي پڃري مان ٻاهر ڪيڄي، جيئن پنهنجي سنگتي طوطن سان گهمي ڦري پاڻيهي موٽي ايندو. ٻاهر ڪيڻ سان جڏهن اڏري وڃي طوطن سان گڏيو تہ اُهي ڀنگ جون گهنديون کائيندا هئا. انهن جو نشو پڪل هو. هن اڻ هيراڪ جڏهن ڀنگ کاڌي تہ نشي ۾ ونڃي ويو. اتان اڏري اچي ڪنيءَ جي لٽن ۾ ٽنگڻ واريءَ رسيءَ ۾ لٽڪي پيو. بادشاهہ ڳولرائي آخر اچي لڌس. بادشاهہ پڇيس تہ رسيءَ ۾ ڇو لٽڪيو آهين. جواب ڏنائين تہ مون کي رسيءَ قابو ڪري وڌو آهي. بادشاهہ چيس تہ رسيءَ ٿوکي قابو ڪونہ ڪيو آهي تون رسيءَ ۾ چنبڙي پيو آهين، تون رڳو چنبا ڍرا ڪر، طوطي جيئن چنبا ڍرا ڪيا تہ آزاد ٿي اڏامڻو هليو ويو.

اهڙيءَ طرح هن ساري جهان جا آدمي بہ طوطا آهن. ذات ذوالجلال بادشاهہ آهي. اهي سيئي عرش عظيم جي محلات جا رهاڪو هئا. قران: ان کل نفس لَمّا عليها حافظ ترجمون: اهڙو ڪوبہ ساهہ وارو ڪونہ آهي جنهن تي ڪوبہ نگهبان مقرر نہ هجي. هنن سيئني آدمين جو ذات ڪبريا نگهبان ۽ مالڪ آهي. مگر هي آدمي عرش عظيم جي محلات مان نڪري اچي دنيا جي سير ۾ پهتا جتي هنن کي مائٽن اهو کاڌو کائڻ سيکاريو. ان اکل و شرب سکر عظيم. يغفل من ذکر الله تعاليٰ. کاڌي پيتي جو وڌو نشو آهي. جيڪو خدا تعاليٰ جي ياد کان غافل ٿو ڪري. نفساني لذات ۽ شهوت ڪنيءَ واري رسي آهي، جنهن ۾ آدمي طوطي وانگر لڙڪيو پيو آهي. نفساني دنيا جي رسي ڪنهن کي بہ الله کان ڪانہ ٿي روڪي مِگر هي آدمي پاڻ سک لڳو پيو آهي. جنهن ان حرص جي نوڙيءَ مان چنبا ڪيڻي آزادي هٿ ڪئي سو ساڳي عرش عظيم ۾ بادشاهہ وٽ وڃي پهچندو. حديث: "ترک الدنيا راس کُل عبادة" يعني دنيا جو ترک ڪرڻ سيني عبادتن جو منڍ آهي. "حب الدنيا راس کل خطيئة". يعني دنيا جي محبت سيني خطائن جو منڍ آهي.

ماڻهو روح جو نالو ننڊپڻ کان ٻڌي ٻڌي بي ويساها ٿي پيا آهن. جيئن ماڻهو سچ کي ڏسي ڏسي هاڻي ڪيس خسيس ٿا سمجهن. جيڪڏهن رات جو خواب ۾ ڏسن تہ چريا ٿي پون. خواب وارو ڏسڻ

سچو ۽ روح جو آهي. خواب ٻن قسمن جا آهن. (1) روحاني خواب (2) نفساني خواب. روح سان خواب ۾ سچ ڏسڻ چريو ڪري وجهندو آهي. ڪو ٻہ آدمي چئي وجهي تہ مان خواب ۾ سچ ڏٺو يا چوڏهينءَ جو چنڊ ڏٺو آهي. ڪوبہ آدمي خواب ڏسندو تہ صبح جي مهل ڏسندو. سچ ۽ چنڊ ڪونہ ڏسندو آهي. انهن ماڻهن سچ کي نفساني اکين سان ڏٺو آهي. نہ روحاني اکين سان، سو بہ روزانو ڏسي ڏسي اعتبار ۾ پيو اٿن. ان طرح روح جو بہ نالو ٻڌي ٻڌي خسيس ڪري ٿا سمجهن. ائين نہ ٿا سمجهن تہ ڪو روح بہ وڏي شيءِ آهي. رات جو اهو روح ننڊ ڪرڻ مهل دم جي جهلي کي چاٻي ڏئي مقرر ڪيل وقت جي انداز تي سير لاءِ هزارن ڪوهن تي هليو وڃي ۽ پويان بوتي ۾ جهلي پيئي هلي. مقرر وقت تي روح موٽي اچي. پر ڪڏهن ڪڏهن ائين بہ ٿيندو آهي تہ ڪيئي ماڻهو ڪائي پي سمهن ۽ پوءِ ستي پيئي مري وڃن، اهو ڪهڙو سبب جو نہ بيماري هجين نہ نانگ ڪائين. پوءِ اهي چوماٺا، ماڻهو ان کي مفا جاتي موت يعني اوچتو موت چوندا آهن. ان جو سبب اهو آهي جو هن وجود ۾ ٽي روح آهن. (1) روح المقدس جيڪو دم جي حفاظت ٿو ڪري (2) روح منزح جنهن جي حوالہ ننڊ آهي (3) روح مقناطيس مرداني روح جو نالو آهي ۽ زناني حُسن واري روح کي روح الحديد يعني لوهو روح چئبو آهي. مردانو روح ڪاڏي پيتي ۽ حُسن تي تمام حيران ٿي پوندو آهي ۽ روح الحديد يا زنانو روح سو بہ ساڳي طرح مقناطيس روح کي چنبڙي پوندو آهي. جيڪڏهن انهن ٻنهي روحن کي حُسن واري يا ڪابہ لذيذ شيءِ وس ۾ نہ ملي تہ ان کي نظر ۽ خيال سان نقصان پهچائي وجهندو آهي، جنهن کي نظر لڳڻ چئبو آهي.

مثال جيئن رسول الله احد واري جنگ ۾ زخمي ٿي پيو هو جنهن تي الله کي چيائين تہ مون کي هيءَ تڪليف چو پهتي جو تو مون سان فتح جو وعدو بہ ڪيو هو الله چيس تہ ڪافرن توکي نظر هيڻن آهي.

قرآن: وان يكاد الذين كفروا ليزلقونك بابصارهم لما سمعوا الذكر.

۽ بيشڪ جڏهن قرآن ٻڌندا آهن تڏهن توکي پنهنجي تکين اکين سان ٿيڙڻ جي ڪوشش ڪندا آهن.

جنهن وقت مقدس روح سير تي ويندو آهي دم جي جهلي کي

چاڀي ڏيئي منزه يعني نندار کي روح کي ننڊ مان اٿاري جهلي جي پارت ڪري پوءِ پاڻ سير تي ويندو آهي. جنهن وقت چاڀي وارو مقرر وقت پورو ٿي وڃي ٿو مقدس روح نہ واپس اچي تہ يڪدم دم واري جهلي بند ٿي ويندي آهي ۽ هي بوتو مري ويندو آهي. بوتي جا ٽِٽَ نڪري ويندا آهن. صبح جو سڪي ٻانڊ ٿي ويندوآهي. پوءِ هل حشر ۾ ينڻ تي ويندو آهي. اهو بوتو روح جو ڪانوَ وارو پڇ آهي. پوءِ ان پڇ تي ڪانون جا ڪانگيرا ٿي وڃن. سيڪو ڪانءُ ڪو وڻن مان ڪو گهرن مان ٿان ٿان ڪندا ايندا آهن. ڪو ڪهڙي بات پيو ڪهي تہ ڪو ڪهڙي، پوءِ وڃي پوريندس.

حقيقت ۾ اهي ٽيئي روح ان روح الاعظم جا جزا آهن. خاص ان درياهہ جا واهہ ۽ واٽر آهن. جيئن درياهہ موجان ڪندو آهي تيئن اهي واهہ ۽ واٽر بہ وقت تي ڪنڌ وجهندا آهن. ڇو تہ انهن ۾ بہ درياهہ واري موج جي عادت آهي. حتي المقدور اهي واهہ ۽ واٽر بہ اصليت واري هير پوري ٿا ڪن. ان طرح روح بہ جنهن مهل ڪاوڙ ۾ جلالي ۾ اچي ٿو تہ ڪنڌ وجهي ٿو يعني ڪنهن ٻئي بوتي کي ڍاهي ٿو وجهي. روح بہ ڪن حالتن ۾ قوت وارو ۽ خودمختيار آهي.

هيءَ ڳالهہ ڪتابي نہ آهي مگر علم لدنيءَ ۽ معرفت جي ڳالهہ آهي. هن حقيقت ۾ عامن جو نہ پر خاصن جو علم آهي، جنهن کي ڄاڻندا بہ خاصا آهن، جيڪو دنيا جي ڇپر واري ڍوري ۾ گڏهن وانگر رهندو سو هن ڳالهہ کي نہ سمجهندو. هن لدني علم پڙهڻ لاءِ صرف هڪ لفظ آهي. جيڪو پڙهندو سو سدائين حُسن جي هل هنگام ۽ حسن جي حمام خاني ۾ رهندو. هي عرش عظيم جو علم اهي. حيف ۽ ٿُڪَ هجيو جو بي اي بي ٿي پڙهيو باقي لدني علم نہ پڙهيؤ. جيڪڏهن هي علم پڙهو ها تہ ٻنهي جهانن جو احتياج ڪون ڪيو ها.

اوهان جا استاد بہ انڌا ٻوڙا ۽ گونگا هئا. اُهي پاڻ ئي هن علم کان صم بکم هئا. جن اوهان کي صرف گهٽو کائڻ گهٽو پيئڻ، گهٽو ڳالهائڻ ۽ شهوت پرستي جو سبق ڏنو. هيءَ جيڪا بہ دروح جي حقيقت بيان ڪئي سون اها سڀ قرآن پاڪ جي ٻن آيتن جي تشريح آهي. (1) و في انفسکم افلاتبصرون. (2) و نفخت فيهم من روحي جي توحيد جي تقرير آهي.

مثال: هڪ طاقت وارو ماڻهو هو. جنهن پنهنجي پٽ کي گهوڙن جي تنبيلي ۾ نوڪرن وٽ ڇڏيو. ڇو تہ غربت سڪي ۽ ڪم مان تنگ ٿي، من ڪو هنر سکي پوي. اتي رهندي تنبيلي جي جماندار گاهہ ڪرڻ وارن کي چيو تہ هي شينهن جو ٻچو هت آيو آهي. ان کان اهڙو ڪم وٺو جو جيئن توهان جي منهن ۾ سدائين لڄي هجي. متان سياڻي بادشاهہ ٿي توهان کان گاهہ ڍوئائڻ ۽ لڏ ڪيرائڻ کي ياد ڪري توهان تي ظلم ڪري. پوءِ هنن ڇا ڪيو جو هن ڇوڪر کي نشو ڪارائي ننڊ ۾ بدفعلي ڪيائونس. انهن کي اهو ڏس ڪڙهہ جي جماندار ڏنو. جو آخر هن خاندان کي ان بدعادت تي هيرائي وڌائون. پوءِ سڄي عمر انهن جو ڪاڻياروءِ لڄي رهيو. هنن جي منهن تي ڪڏهن بہ زور نہ پريندو هوءِ هميشہ هنن جي راءِ تي هلندو هو. قرآن الانسان حريص بتمام.

ان طرح هي آدمي جو روح بہ روح الاعظم زابر بادشاهہ جو ٻچڙو آهي. جنهن هن دنيا جي تنبيلي ۾ ڇڏيو. خيال ۽ وهم سڀ گهوڙن وانگر آهن. ان تنبيليءَ جو جماندار نفس آهي. حرص- طمع چار عناصر ۽ حواس هن جا گاهہ ڪرڻ وارا آهن. جيڪي هن کي اناج جو نشو ڪارائي ننڊ سمهاري گهڻي ڳالهائڻ ۽ گمراهيءَ جي بدفعلي جي هير ٿا وجهن. جنهن سان اهو روح سدائين لڄي پيو ٿيندو. اهو روح حق جي طرف هلي ڪونہ سگهندو. نہ وري عرش عظيم تي پيءُ جي روبرو وڃي سگهندو. اتي ان تنبيلي ۾ گاهن ڪرڻ ۾ جمعدار سان خوش ٿيو وينو هوندو. ملڪ ۽ حڪومت سياست ۽ دٻدٻو ڦٽو ڪيون وينو هوندو. دال تي خوش پيو گذاريندو.

بيت

روح باشد هردو عالم را اصول، ديگر عالم چون اُمت او رسول

روح ٻنهي جهانن جو بنياد آهي، ٻي ڪائنات اُمت ۽ هو رسول وانگر آهي

روح را جائی بود در لامکان، منزلش بس از برون کون و مکان

روح جي جاءِ لامڪان ۾ آهي. ان جي منزل جي حد ڪون و مڪان کان ٻاهر آهي

روح چون از اصطنبل آزاد شد، از وجودِ رُست او دلشاد شد

روح جڏهن ان دنيا جي تنبيلي مان آزاد ٿيو تہ اهو وجود مان نڪتو ۽ خوش ٿيو

Scanned with CamScanner

هرکه در اسپان بود خدمت گذار، روح او شرمنده شد خوار و تزار
جيڪو گهوڙن يعني وهمن ۽ خيالن جو خدمتگار ٿيو ته ان جو روح لڄي ۽ خوار خراب ٿيندو

هرکه در این اصطنبل محبوس شد، در دو عالم کار او معکوس شد
جيڪو هن جسم جي تنبيلي جو قيدي ٿيو ته ٻنهي جهانن ۾ ڪارناما اونڌا هاٿيا

پیش سائسیان دو تا پشت نگون، آبروئی ریخت شاهی در جنون
او سئنس اڳيان ڳئي اگهاڙو تي نوڙي بيهندو عزت ۽ شاهي چريائپ ۾ وڃائي ڇڏيائين

روح او پرواز و جولان چون کند، چون شب تاریکش افسون کند.
ان جو روح پرواز جا جولان نہ ڪري سگهندو اونداهي رات وانگر پريشان هوندو.

چون پرش در گل بمانده شد خجل، رفتنِ پیشِ خدائی عزو جل
جڏهن ان جا پر متي ۾ لوٽاڙجي ويا، پوءِ اهو رب پاڪ وٽ ويندي لڄي پيو ٿيندو.

شد مقام روح ناپاکان سجین، برد ایشان را سوئی قصر زمین.
انهن پليدن روحن جي جاءِ سجين دوزخ آهي. پوءِ انهن کي ملائڪ زمين جي تهہ خاني ۾ نيندا.

تو ز اهلِ بادشاهِ اعظم، تنگ دار راز علتِ نا محرم.
تون تہ بادشاهہ اعظم جي خاندان مان آهين. غير واقفن کان تہ لڄ بچاءِ انهن سان گڏ نہ ٿيءُ.

هی ز اهل وهم اسپان خیال، کرد سر گین اسپ تو را پائمال.
وهمي ماڻهن جا خيال گهوڙا آهن. جن جي سرگين ڪام تنهن جي گهوڙي کي ختم ڪري ڇڏيو آهي.

خواب غفلت کرده است عافل تمام، کرده نسیان ذکر حق از ان.
غفلت جي ننڊ اهڙو تہ غافل ڪيو اٿس جنهنڪري الله جو ذڪر وساريو اٿس.

عرش اعظم جاءِ روح پاک را، زیر پایش مُلك نُه افلاك را.
پاڪ روح جي جاءِ عرشِ اعظم آهي. نَوَنِ آسمانن جو ملڪ ان جي پيرن هيٺان آهي.

بادشاهہ جي ڳالهہ

هڪڙي بادشاهہ اعلان ڪيو تہ مان سياڻي لڪندس. جيڪو مون کي ڳولي لهندو تہ ان کي سارو ملڪ انعام ۾ ڏيندس. ٻئي ڏينهن تي صبح جو سوير بادشاهہ وڃي پنهنجي باغ ۾ لڪو. باغ جي دروازي وٽ ڪجريون سازن سروزن سان ۽ ڏُڪڙن ڏمانن سان راڳ ۽ ناچ پيون ڪن. دوڪان لڳل هجن جن تي حلوه ۽ ڪباب ۽ ٻيون کائڻ جون شيون موجود هجن. مطلب تہ تماشو اهڙو هجي جو ڪابہ ڪمي ڪانہ هجي. جيڪو بہ بادشاهہ کي ڳولڻ پيو اچي سو ان تماشي تي ٻيهي پيو وڃي. پر هڪڙو بادشاهہ جو وزير هو سو انهن تماشن مان پست باغ ڏي هليو ويو ۽ وڃي بادشاهہ کي لڌائين. بادشاهہ انب جي ٽڙ جي پور ۾ ويٺو هو. بادشاهہ هن کي ڏسڻ سان ڪٽي پاڪر وڏس ۽ چيائينس تہ هم تم هويا تم هم هويا. ان طرح بادشاهہ لم يزلي بہ هن دنيا جي باغ ۾ آدمي جي وجود ۾ اچي لڪو.

بيت

راهِ خدا تعالیٰ در قلب مؤمنین است، در زمین و آسمان او را گنجائش نیست.

خدا جو رستو مومنن جي دلين ۾ آهي، زمين ۽ آسمانن ۾ اهو ماپي نٿو سگهي.

حديث: لايسعُني ارضي ولا سمائي ولكن في القلوب المؤمنين.

المؤمن حي في الدارين بل هم احياءٌ عند ربهم.

جنهن جي دل ذڪر اعظم سان زندهہ آهي اهو هِتي هُتي جيئرو آهي.

اهو الله جو مؤمن ۽ وزير آهي. فقير الله جا وزير آهن. عاشق ۽ عارف آهن جيڪي هن بوتي جي ڍڍر مان الله کي ڳولي ٿا لهن. دنيا جي لذتن ۽ تماشن ڏي نٿا نهارين. و نحن اقرب اليہ من حبل الوريد جي معنيٰ ۽ شرح اها آهي.

جيڪو دنيا جي تماشن کي ترڪ ڪندو. اهو ان بازار مان پست شاهہ اعظم ڏي ويندو ۽ اهو ئي نحن اقرب وارو الله لهندو.

بيت

عارف آنہا کہ خدا را یافتند، از تماشاءِ جہان رو تافتند.

عارف اهي آهن جن خدا کي لڌو دنيا جي تماشن کان منهن موڙيائون.

Scanned with CamScanner

آن نديمان الاهي در جهان، در وجود يافتند آن ذوالمنان.

اهي دنيا ۾ الله جا همنشين آهن. انهن پنهنجي وجود مان ذوالجلال کي لڌو.

از درختِ جسم خود آن شاهه را، يافتند از وصلتش کاروگياه.

پنهنجي وجود جي وڻ مان ان شاهہ کي لڌائون، ان جي وصل سان سندن مطلب ٿي ويا.

من طلب شيءُ چون جستند آن خدا، عاقبت جويندہ يابندہ سزا.

جنهن کي ڪنهن شيء جي گهرج هوندي آهي تہ ڳوليندو آهي، آخر ڳوليندڙ لهندو آهي. اهو دستور آهي.

توحيد جي پڄاڻي توحيد جو انڪار آهي. يعني جيڪا ڳالهہ توحيد جي آهي سا سڀ ڳالهہ فقير پنهنجي چوندو. اهي سڀ گفتاران منهنجون آهن. منهنجي دل جي دفتر تان هليون آهن. قرآن حديث يا عارفن جا ڪلام پنهنجي گهر جي ڳالهہ پيو سمجهندو. اهي امر نهي ۽ مخلوقن کي سمجهاڻيون ۽ هدايتون بہ منهنجون ٿيل آهن. توحيد جون حديثون ۽ آيتون بہ پنهنجون پيو سمجهندو. توحيد جي پڄاڻي اها آهي تہ جنهن ملڪ جي گفتار يا ڳالهہ ٿيندي تہ اهو ملڪ ۽ منزل فقير روبرو پيو ڏسندو. جنهن بہ حد ملڪوت جبروت يا لاهوت جي ڳالهہ ڪندو تہ جيئن بادشهاه جلسي ۾ ڪرسيءَ تي ويهي خطاب ڪندو آهي تيئن عارف بہ ان حد ۽ منزل تي پهچي ۽ اتي ويهي ڳالهہ ڪندو آهي.

وجد جي حالت ٽن قسمن جي آهي. (1) وجد هجر جا بہ قسم آهن. ٽيون وجد وصل ۾ ٿيندو آهي. هڪڙو وجد طالب کي سبق پڙهڻ سان ٿيندو آهي، دلين جا بہ قسم آهن. ڪن دلين ۾ وجد ٿڪاءَ ڪري گهري پوندو آهي. پر اهو وجد اڃا فراق جو آهي، ڇو تہ ذڪر جي جوش ۽ جذبہ سان ۽ ذڪر جي وهڻ سان طالب جو وجود تڙپي بل کائيندو آهي. ان وجد ۾ طالب ڪجهہ بہ ڪين ڏسندو مگر سندس روح ذڪر تابش ۽ سازن سروزن جي آواز کي برداشت نہ ڪري سگهندو آهي. جو پنهنجي ملڪ جي ڳالهہ ٻڌڻ سان ڳچ ڳري ٿا پون. تمام بيحال ٿو ٿئي، پيو وجد اهڙو آهي جنهن ۾ جسم نہ تڙپندو آهي توڙي هجر هجي يا فراق يا وصال هجي. مگر سندس چهري ۾ تبديلي ايندي آهي. اکين

Scanned with CamScanner

تي نشو پئجي ويندس. مگر معراج نہ هوندس، سندس اکيون هتون لامڪان پيون ڏسنديون دل جا پرداڦاٽي پوندس. مگر پاڻ نہ ويندو.

وجد جو ٽيون قسم اهڙو آهي جو سبق پڙهڻ سان هن جي وجود ۾ قلب ۾ ڄڻ بندوق جو ڇرو اچي لڳندس. اکين تي نشي جا مڻ چڙهي ويندس. اکيون زورن سان بہ نہ کلنديس. ان وقت طالب عاشق جي وجود ۾ عبرت پيدا ٿيندي آهي. ان سخت بيحاليءَ ۾ فقير جي وجود تي ڪوبہ هٿيار نہ وهندو. عاشق جو وجود عرش اعظم تي پوندو يا خود عرش جو مالڪ رئيس پاڻ تي پوندو. اثباتي جي پاڱي جي ضرب پيدا ٿيندي جنهن ۾ بي انداز نشو ٿيندو ۽ پيرن سان اهو وجود عين وصل آهي. وصل جو مدار سيني تي آهي. جيڪڏهن طالب جو سينو صاف آهي پر ڪي ڪي دليون آهن جن تي اهو وصل وارو وجد پوندو آهي، اهڙيون خاص دليون بہ عشق شهنشاهہ ٺاهيون آهن. عام دلين تي اهو وجد نہ پوندو آهي مگر پوءِ بہ ڏڪ لڳندو اٿن. جيئن پکيءَ کي گز کيرائي وجهي، ڪي پکي بہ گز جهلي اڏريا ويندا آهن.

عشق شهنشاهہ وجد وارين دلين جا ٽي قسم ٺاهيا آهن.

حديث: الوجد ثلاثة الاقسام قسم الاول وجد العام. قسم الثاني وجود الخواص، قسم الآخر وجد الخاص. وهو وجد يوصل لقاءَ الله تعالىٰ.

خاص الخاص صوفيءَ کي معراج ٿيندو آهي، جيڪو جسم مان نڪري عين تي پوي ٿو. اهو رسول الله وارو معراج چئبو آهي. وجد ڇو پيدا ٿيندو آهي. خاڪي وجود ۾ روح عشق جي شينهن اڳيان هرڻ وانگر تڙپندوآهي. عشق شينهن جي اڳيان هرڻ جي هستي رئي تي ويندي آهي.

بيت

پيش شير آهوئی بيهوش شد، هستيش در هستی او روپوش شد.

شينهن جي اڳيان هرڻ بيهوش ٿيندو آهي. شينهن جي اڳيان ان جي هستي لڪي ويندي

بيت

انهان وري جو دوڙ الايو عشق آرام نہ ڏيندا. عشق جنهن کي بيدار

Scanned with CamScanner

ڪيو سو ملڪ فلڪ ۾ هوشيار ٿيو. هن جسم جي قيد کان بيزار ٿيو. اهو سر سوڌو بردار ٿيو. پوءِ ان جو هتِ هُتِ اختيار ٿيو. عاشقن جي فوج جو سالار ٿيو. پڇ ان کي دائما ديدار ٿيو. اهو عاشقن ۾ اظهار ٿيو. عشق عجب آفات نہ ڪشف نہ ڪرامات، نہ طالب نہ درجات. عشق رڳو الا الله اثبات. عشق اُتي جتي ڏينهن نہ رات، ظاهر عشق جي صفات، باطن عشق جي ذات. عشق جي اُلٽي چال ۽ الٽي بات، دنيا عقبيٰ عشق جو ظهور آهي. سج چنڊ عشق جي بتي جو نور آهي. جيڪو دنيائي روشنائي لاءِ دستور آهي. عقبيٰ جو طالب مزدور آهي. عشق جو طالب مخمور آهي. دنيا جو طالب بي نور آهي. نفس جو طالب حق کان گهڻو دور آهي، جو عشق کانسواءِ جدا آهي سو مهجور آهي. عاشق عشق جو منصور آهي. عارف هِتي هُتي منظور آهي. جيڪو هن کان بيزار ٿيو سو عشق ۾ اظهار ٿيو. جنهن هن کي نہ ڄاتو تنهن عشق کي سڃاتو. جنهن عشق کي سڃاتو تنهن سيڪجهہ سڃاتو ۽ پاتو. عشق نہ ڪافر نہ مسلمان آهي عشق کي نہ دين نہ ايمان آهي. عشق جو نہ شيطان نہ رحمان آهي. عشق جي موج هي هو جهان آهي. عشق ٻنهي کان نرالو آهي. عشق جو پنڌ سخت ڪشالو آهي. عشق ۾ مرڻ ۽ جيئڻ آهي. عشق ۾ نہ تقويٰ نہ دين نہ ايمان آهي. عشق حقاني اسلام ۽ امام آهي. دين ۽ ڪفر عشق جي دام آهي. وحدت عشق جو جام آهي. مئي وحدت خاص آهي نہ ڪي عام آهي. جيڪو مئي وحدت پيئندو سو قيامت تائين نہ مرندو. نہ ان تان نشو لهندو. جنهن تي وحدت جي مئي جو نشو چڙهيو سو عمر تائين هوشيار نہ ٿيندو ۽ ڪثرت کان بيزار رهندو. هِن هُن جهان ۾ اهو نہ بيهندو. جسم جي قيد کان آزاد رهندو. ڪڏهن هِتِ تہ ڪڏهن هُتِ رهندو جيئن ڪو ڏرياهہ جي ڪن ۾ پوندو آهي تہ ڪڏهن تري ۾ تہ ڪڏهن مٿي ترندو آهي. جيڪو درياه جي تيز گرداب ۾ يعني ڪن ۾ ايندو تہ ان جو ڪهڙو حال هوندو. عشق سان درياهہ جو مثال ان ڪري ٿا ڏيون تہ جيڪو طالب ان رحمت جي درياه ۾ ويو تہ مئي وحدت جي نشي سبب اهو فقير پاڻ اصل ڪونہ رهندو رڳو درياهہ هوندو.

بيت

من به درياه تيز مهرِ آمدم، آمدم من در عجبها آمدم.
مان درياھ جي تيزڪُنَ ۾ آيو آهيان، آيو آهيان عجيب حيرتن ۾ آيو آهيان.

ساري دنيا جو حسن ان درياه اعظم جو ڦڙو آهي. هو دهشتي درياھ آهي. هڪڙو فقير ٿن ڪوهن تان پنڌ ڪري مصرع جي معنيٰ پڇڻ آيو ته "دليان ڪي ميداني اوپر ڪونتل عشق ڪڏا ويگا." هي مصرع سچل فقير جي ڪافي جو آهي. امير به ويٺل هئا جيڪي فقيري جي دعويٰ ڪندا هئا. وجد حال وارا هئا. عمر فقيري ۾ گذاري هئائون ان مصرع جون پنج ست معنائون ڪري ٻڌايائون جنهن تي پير ڳوٺ جي علي بخش فقير انصاري چين ته توهان جي هڪ به معنيٰ دل کي نه لڳي. تنهن تي اُن خان فقير پڇيو ته هي فقير ڪنهنجو طالب آهي. ماڻهن چيس ته فولاد علي فقير جو.

پوءِ علي بخش فقير اسان وٽ معنيٰ پڇڻ لاءِ آيو. اسان ڪيس معنيٰ نه ٻڌائي چو ته قرآن پاڪ ۾ به خاص راز مخفي آهن. قرآن جي حد لوح محفوظ تائين آهي. هيءَ ڳالھ عرش عظيم کان به پري جي آهي. هيءَ بيحد ملڪ جي ڳالھ آهي. قرآن ۾ به اهي ڳالهيون لڪل آهن. هن مصرع ۾ ذات منزه جي حقيقت بيان ڪيل آهي. فقير کي اها ڳالھ ٻڌائڻ ڏوھ آهي. علي بخش کي چيوسون ته توکي اسان رستو ڏسيو آهي، ان دڳ سان هلندو رهندين ته وڃي اتي پهچندين. جنهن تي رنج ٿي ويو ته مان ڪيڏو پنڌ ڪري آيو هُيس. ته به معنيٰ نه ٿا ٻڌايو. جنهن تي اسان مثال ٻڌايس ته جيئن خرار مان جنس لاءِ ڪٽا ڏيکاريا آهن. چيوسونس ته تون ڪراچيءَ ۾ زناني ناٽڪ ۾ رقص ۽ ناچ ڏسڻ سان ڪرسيءَ تان ڪري بيهوش ٿي پيو هئين اهو حُسن اعظم جو ڦڙو ڏٺو هيئه. جيڪڏهن دهشتي درياه جو حسن ڏسين ته تنهنجو الائي ڪهڙو حال ٿئي، جيڪر بچي ڪونه سگهين هاڻي توکي درياھ جي ڦڙي جو ڏس ڏنوسين. هاڻي ان ٻڌايل رستي سان پنڌ ڪري پاڻ وڃي ڏس ته دلين جو ميدان ۽ شهر ڪٿي آهي. هي ملڪ جسم جي ڏار ٿيڻ کانپوءِ ڏسبو آهي. رسول الله به جسم کان ڌار ٿي پوءِ ملڪ ڏٺو هو اهو موت نه

آهي مگر دائمي حياتي آهي. وري موت ان تي هرگز نہ ايندو. حديث: الموت جسر يوصل الحبيب الي الحبيب، موت پل آهي جيڪا دوست کي دوست سان ملائيندي آهي.

عشق هڪ مشهور نانءُ آهي جيڪو سڀ ڪنهن کي اچي ٿو ان نالي کي رسول اللهﷺ بہ قرآن ۾ لڪائي ڇڏيو آهي. عام ماڻهن خواه عالمن فاضلن غوثن قطبن کي انهيءَ عشق جي حقيقت، صورت ۽ حد جي خبر ڪانهي. عشق جي خبر ان کي آهي جيڪو جسم مان نڪري معراج تو ڪري، جنهن نون آسمانن کي پيرن هيٺان ڪيو. عرش اعظم ڪان بہ پري ويو. ان ڳالهہ جي اشاري مان سمجهو تہ عارفن ۽ عاشقن جيڪي شعر چيا آهن انهن ۾ هر هنڌ عشق جو نالو آيل آهي. ان ڪري عشق جي خبر معراج وارن عاشقن کي آهي. ٻين کي صرف عشق جو نالو ٿو اچي. مگر جيڪي حلال کائن ٿا ۽ زباني ذڪر ڪن ٿا ۽ نماز پڙهن ٿا تہ انهن جي دعا ۽ پٽ لڳي ٿي. غوث ۽ قطب بهشت جا خواهشمند آهن. نفس پرور آهن ۽ عشق جا منڪر آهن. ڇو تہ عشق ۾ ڏک آهن. نفس لاءِ بکون اوجاڳا ۽ تڪليفون برداشت ڪرڻ ڏکيا آهن. عاشقن جو ڪم پاڻ کي جنگهہ ۾ رسو وجهي ٽنگڻ وارن ۾ رسو وجهي ٻڌڻ وهندڙ پاڻي ۾ ڪرڻ يا ڪٻي وڻ تي ويهڻ. نند اچڻ مهل پاڻي ۾ ڪرڻ. اهي تڪليفان ڏيئي عاشق پاڻ مان نڪرندا آهن ذڪر جي وسيلي. هن پائخاني جي ڪوٺي مان روح کي ذڪر جي وسيلي ڪڍندا آهن. جاڏهن جا آيل آهن اوڏهن موٽندا آهن. پوءِ اصلي موج ماڻيندا آهن.

اها خبر نہ ٻڌي اٿو تہ شيخ شبلي جيستائين جسم جي قيد ۾ هو تہ تيستائين نفس جي اکين ۾ لوڻ وجهندو هو ڪتاب شيخ شبلي جي باري ۾ لکندا آهن تہ نند وقت فقير اکين ۾ لوڻ وجهي نند ڦٽائيندو هو. مولي علي عليہ السلام جو فرمان آهي تہ جنهن پنهنجي پاڻ کي سڃاتو جڻ الله کي سڃاتو.

بيت شيخ عطارؒ

مر درا دره بود قالين بود، زير پهلو خشتها بالين بود.

طالب مردانہ کي سمهڻ لاءِ تڏو بہ قالين يا غاليچو آهي، وهاڻي بدران مٿي هيٺان سرون هونديون آهن.

غوث قطب سڀ جسم جي قيد ۾ رهجي ويا. جسم مان نڪري معنيٰ جو معراج نہ ماڻيائون. نفس دشمنن جي خدمت ڪندي مري ويا. رڳو بهشت جي اميد ۽ ڳڻتي ۾ رهجي ويا. اسان عاشقن فقيرن کي نہ بهشت جي اميد نہ دوزخ جو ڀؤ ٻنهي کان بيزار آهيون. ڇو تہ اهي ٻيئي مخلوق آهن اسان وٽ ان جي خالق کي لڌو ۽ ان سان همدم ٿياسون. اهو ئي تہ بهشتن ۽ دوزخ جو مالڪ آهي، دوست ان محبوب جو جلال آهي ۽ بهشت جمال اٿس. اسان ٻنهي کان آزاد آهيون، اتي مخلوق ۽ مخلوقيت جي ڪا بہ طاقت نہ رهندي آهي. جيئن رسول الله فرمايو آهي تہ رايت ربي بعين ربي. يعني اسان الله ج کي الله جي اکين سان ڏٺو. هي آدمي جو روح وڏي درياه جو ڦڙو آهي. ڦڙو درياه ۾ پوڻ سان ملي هڪ ٿي ٿو وڃي. ٻي غير جنس پاڻيءَ ۾ پوندي تہ غرق ٿي ويندي، اهڙي طرح نفس ذات جو غير جنس آهي روح ان جو ذاتي جزو آهي. پاڻيءَ جا جانور پاڻيءَ ۾ رهن ٿا. ڇو تہ پاڻي هنن جو روح آهي، اهو پاڻي ٻيا خشڪيءَ جا جانور بہ پيئن ٿا. انهن لاءِ پاڻي حياتي آهي. پر جيڪڏهن پاڻيءَ ۾ ڪرن ٿا تہ ٻڏي مري ٿا وڃن، مثال جيئن ٻيڙيءَ لاءِ پاڻي حياتي بہ آهي تہ موت بہ آهي. ڇو تہ جيڪڏهن پاڻي هيٺان اٿس تہ حياتي اٿس پر جيڪڏهن منجهہ گهري پيس تہ موت اٿس.

تيئن نفس کي بہ ذات جو پاڻي قدر آهر مليو تہ پيئي ٿو. مگر هي پاڻيءَ کان غير جنس آهي. ڇو تہ خشڪيءَ جو رهندڙ آهي. هن کي پاڻيءَ ۾ ٻڏڻ جو خوف آهي، ان ڪري ذات الاهي پنهنجو ديدار روح تي مقرر ڪيو آهي، ڇو تہ روح عالم بالا جو جزو آهي. اوڏانهون هت آيل آهي. نفس مٽيءَ مان ٺهيل آهي. ان ڪري ان کي زمين تي ڇڏيائين. ذات وٽي ذات ڏي ۽ صفات ويئي زمين يعني مٽيءَ ڏي. نفس روح لاءِ سواريءَ جو گڏهہ آهي. جيڪڏهن ڪو بادشاهہ ڏي ايندو تہ سواري تي سامهون نہ ايندو مجال نہ اٿس، وهٽ پري ٻڌي پوءِ ادب سان ايندو. وهٽ سوڌو وٽس ايندو تہ پادر ڪائيندو. رايت ربي بعين ربي جي اها تشريح آهي.

ذات ذوالجلال جي دربار جو ڪتو ۽ دربان حضرت عزازيل آهي ان کي حڪم ڪيائين تہ ڪير بہ ماڻهو منهنجيءَ دربار ۾ نفس ڪتي سوڌو لنگهڻ نہ ڏجانءِ. مثال ڪوبہ ماڻهو ڪنهن جي گهر ۾ ڪتي

Scanned with CamScanner

سميت ويندو تہ گهرو ڪتو ماڻهن کي ڪونہ چوندو مگر ڪتي کي وچي دسيندو.

سرڪار اعظم جي ڪتي جي خوراڪ ٻڌو تہ ڪنهن ملان قاضي يا زاهد عابد کان شهواني خواهہ گمراهي جو ڪم ۽ حق غضبي ۽ ناحق ڪرائيندو تہ پوءِ چڱ خوراڪ کاڌائين. پوءِ ٻارهن مهينا ان کي ڍؤ هوندو ۽ آرام ۾ پيو هوندو. وري بہ جڏهن بک لڳندس تہ جاچي ڪنهن زاهد عابد جي واٽ ماريندو. شهواني ڪم ڪرائيندس. هميشہ کان وٽي هن جي اها چال آهي. اهو ڪتو مالڪ جو بي فرمان نہ آهي. ڇو تہ جيڪو بہ نفس ڪتي سوڌو درگاهہ ۾ وڃڻ جي سڏ ڪندو تہ ان کي ماريندو ۽ وڃڻ نہ ڏيندس. حديث: ان نفسڪ کلاب. بيشڪ توهان جو نفس ڪتو آهي. اسان حضرت عزازيل کي محبوب جي ڍر جو ڪتو ان ڪري سڏيو آهي جو در جو ڪتو بہ مالڪ کي پيارو هوندو آهي. جيئن مجنون جي محبت جو ڪمال هو جو ليليٰ جي در جي ڪتي جا پير چميندو هو.

بيت

پاءِ سگ بوسيد مجنون خلق گويد اين چه سود، گاه گاهِ اين سگِ در کوئ ليليٰ رفته بود.

مجنون ڪتي جا پير پيو چمي تہ ماڻهو پيا چون تہ هي ڇاجي ڪري ٿو ائين ڪري جنهن تي پاڻ چيائين تہ هي ڪتو ڪڏهن ڪڏهن ليليٰ جي گهٽي ۾ ويندو آهي.

سارو جهان ان نفس ڪتي جو تابع آهي، ڇؤ تہ ڪنهنکي بہ الله جي محبت يا ڪو يادگيرو بہ آهي؟ قرآن قليل ما تؤمنون و اڪثر هم الفاسقون. ڪي ٿورا مؤمن آهن مگر گهڻا فاسق آهن. ساري جهان ۾ نهاري ڏسو تہ ڪو گهر ڪتي کان خالي آهي. شهرن ۾ يا ٻرن ۾ هندن ڪولهين يا ڀولائن جي هر هڪ گهر ۾ ڪتو آهي. دنيا جي مال جي حفاظت بہ اهو نفس ڪتو ٿو ڪري. جهيڙا فساد زمين ملڪيتن تي ڪٽين ڪسين تي تڪرار بہ اهو نفس ڪتو ٿو ڪري. سيڪو ٿو چاهي تہ اهي منهنجي حوالہ ۾ هجن. اها سَدَّ ان ڪتي نفس جي آهي. روح جي خواهش عروج سير معرفت ۽ ديدار الاهي آهي. هر ڪو

Scanned with CamScanner

پنهنجي اصل ڏانهن ڇڪي ٿو. مثال نفس جي نسبت ڪتو ڏسو جو اٺ يا هاٿيءَ يا ڪيڏي به ٻئي وڏي ڍونڊ تي ايندو ته اتان ڪانوَ ۽ ٻيا ڪتا تڙيندو وتندو جيئن اهو سڀ مان ڪاوان، ٻيو ڪير به پائيوار نه ٿئي. تيئن دنيا جا ماڻهو به ان ڪتي نفس جا تابع آهن. ته جيئن سڀ ڪجهه اسان ڪائون ٻئي ڪنهن کي به نه ڏيون. قرآن پاڪ ۾ الله تبارڪ و تعاليٰ دائود نبيءَ کي فرمائي ٿو ته "انا جعلناک خليفة في الارض فاحكم بين الناس باالحق ولا تتبع الهويٰ فيضلک عن سبيل الله" يعني (اي دائود عہ) توکي اسان زمين ۾ پنهنجو نائب مقرر ڪيو آهي پوءِ حق سان حڪمراني ڪجانءِ. سڌن جي تابعداري نه ڪجانءِ. اهي سڌون توکي الله جي رستي کان گمراهه ڪنديون، دائود جهڙي نبيءَ کي به رب العالمين سڌن جي تابعداريءَ کان منع ڪئي. اها منع جملي انبيائن ۽ عاشقن عارفن کي وقت تي ٿيندي رهي آهي، افسوس آهي جو ان هوندي به سارو جهان انهن سڌن ۾ گم آهي، خدا جيڪو نيڪيءَ جو حڪم ڪيو ماڻهن انکي منع سمجهيو جنهن بديءَ کان منع ڪيائين ان کي حڪم ڪري سمجهيائون. القرآن "و نهي نفس عن الهويٰ فان الجنت هي الماويٰ" سڌن کان نفس کي بند ڪيو ته بيشڪ اوهان جي رهڻ جي جاءِ بهشت آهي. ڪيڏو نه نفس جي تابعداريءَ کان بچڻ جو تاڪيد آهي. رسول الله کي به ذات ذوالجلال تعليم ٿو ڏئي ته مسلمانن کي سمجهاءِ ته خناس نفس جي وسوسن کان مون کان پناهه گهرن يعني قل اعوذبرب الناس. ملک الناس. الله الناس من شر الوسواسن الخناس. الذي يوسوس في الصدور الناس. من الجنة والناس. يعني چؤ ته مان پناهه گهران ٿو ماڻهن جي پالڻهار کان ماڻهن جي بادشاهه کان ۽ ماڻهن جي معبود کان ان خناس نفس جي وسوسن کان جيڪو ماڻهن جي دلين ۾ وجهي ٿو ائين ذات ذوالجلال به سيکاري ٿو ته ان خناس نفس جي وسوسن کان مون کان پناهه گهرو. ڏسو ته وهمن ۽ الوسواس جو ڪيڏو تاڪيد ٿيل آهي جنهن جي عام مسلمان پوڇا ۽ پيروي ٿا ڪن. جيئن نفس چوين ٿو ائين ڪن ٿا. ڪلام الله ۾ ڪيڏو تاڪيد آهي.

اسان هڪ دفعي هنگورجه شهر ۾ وياسين، جو سيد غلام مرتضيٰ شاهه اتان جو رهاڪو فقير هو ان سان اسان جي محبت هئي، ان وقت

اهو گذاري چڪو هو سندس گاديءَ تي سيد صوفن شاهہ هو. ان وٽ اسان رات ترسيا سون, اسان جو ٻڌي سڀ سيد اچي ڪچهري ۾ گڏ ٿيا. انهن ۾ سيد محرم علي شاهہ بہ موجود هو. ان ڪا ڳالهہ ٻڌي هئي تہ فقير فولاد علي شيطان جي خيرات ڪري ڪيس ختمون ڏنو آهي. انهن جي سمجهہ ۾ تہ فقير ڪو غلط ڪم ڪيو آهي. ان ڪري سيد محرم علي شاهہ طعنہ هڻي قرآن جي آيت پڙهي تہ يا بني آدم ان لا تعبد الشيطان انه لکم عدو مبين. ۽ چيائين تہ فقير جڏهن شيطان آدمين جو پڌرو دشمن آهي پوءِ توهان ان کي ختمون ڇو ڏنو جنهن تي اسان چيس تہ سيد محرم علي شاهہ قرآن ڪلمون ۽ نبوت امام توهان سيد تي لٿا. اسان شرن تي ڪاٺ جا رنبا ۽ ڏيڱن چورائڻ لاءِ رسا لٿا. جي چوين تہ اسان توکي پنهنجي وڏن جي ورثي وارو ڪم ڪري ڏيکاريون. مگر قرآن توهان جو ڪتاب آهي. ان آيت جو تفسير تون ڪري ٻڌاءِ ۽ شيطان اسان کي بہ ڏيکار تہ ان جي تابعداري نہ ڪريون. محرم شاهہ تہ چپ ڪري ويو. پوءِ اسان چيس تہ توهان چئو ٿا تہ شيطان جا ڪم بڇڙا آهن, جنهن تي چيائين تہ هائو وري اسان چيس تہ سيد اهڙي ڪا ثابتي اٿو تہ شيطان ڪنهن جي گهر ۾ رات جو آيو ۽ ڪنهن پڪڙي بہ وڏس يا ڪُتن پوڇاٽي ڪاڏس. چڱو هلو تہ ميراڻا جيل ڳوليون ۽ انگريزن واري حيدرآباد واري جيل ۾ ڏسون تہ ڪٽي شيطان ٻڌل آهي, فقير توسان ڪاري پاٽي ٽائين ٻڌل آهي هلو تہ اتي ڳوليونس جيڪڏهن ڪم بڇڙا اٿس تہ ڪاٽي ضرور واڙيل هوندو. قرآن ۾ جيڪي بني آدم جو صيغو استعمال ٿيل آهي سو سڀني آدمين لاءِ آهي. اسان بہ آدمي آهيون, ۽ توهين بہ آدمي آهيو. اوهان کي جيڪڏهن شيطان جي خبر آهي تہ ٻڌايو تہ اسان بہ سندس تابعداريءَ کان بچي پئون ۽ ڏيکاريو تہ ان جي ويجها نہ وڃون.

جي نہ تہ اسان توکي چوريءَ وارو ڪم ڪري ڏيکاريون. ڪاٺ هڻي ڪنهن جي جاءِ جا پاٽانڊا لاهي ڏيکاريون. اسان پنهنجي وڏن وارو ڪم اڄ بہ ڪري ٿا سگهون. تون سڏائين نبيءَ جي اولاد ٿو ان ڪري اسان کي شيطان جي صورت ڏيکار تہ ان کي ڏسي ڪائونس اسان سجاٽي پري پري رهون. جنهن تي محرم شاهہ ماٺ ڪري ويو مگر ان

جاءِ تي هڪ قاضي پڙهيل ماڻهو ويٺو هو. جنهن چيو تہ شيطان بي مثل آهي جنهن تي فقير چيس تہ ليس كَمثله شيءٌ ڪنهن جو لقب آهي. قاضيءَ چيو تہ الله جو. اسان چيس تہ الله بہ بي مثل ۽ شيطان بہ بي مثل پوءِ تہ الله جو سؤٽ چئبو يا ڀاءُ چئبو. وحده جي ڳالهہ ڪي هنن تہ ڏاهي وڏو. جنهن تي سڀ لاجواب ٿيا. اسان چيس تہ ڪلام الاهي دو معنيٰ دارد. يعني خدا جو ڪلام ٻہ معنائون رکندو آهي. هڪ ظاهري معنيٰ تہ ٻي باطني معنيٰ. اوهان کي تہ ظاهري معنيٰ جي بہ خبر ڪانہ آهي تہ لدني معنيٰ ڪيئن ڄاڻندؤ؟ آخر محرم شاهہ ۽ حاضر مجلس وارن منٿون ڪيون تہ توهان ٻڌايو تہ چوٿون عنصر آتشي آهي ان جو نالو شيطان رکيل آهي. جيڪو آدمي ان آتشي عنصر يعني شهوت جو تابع آهي سو شيطان آهي. هوس پرستي جيڪا بہ آهي باغ رکڻ زمين گڏ ڪرڻ عزت جي تمنا رکڻ مرتبہ لاءِ ڪوشش ڪرڻ بهشتن جي اميد رکڻ مطلب تہ خدا جي ذڪر کانسواءِ ٻي هر هڪ سڌ يا هوس شهوت پرستي آهي. جنهن آدميءَ جا اهڙا عمل هجن تہ پوءِ ان آدمي کي شيطان انسان چئبو آهي، شياطين الانس اهڙن آدمين کي چئبو آهي. قرآن ۾ بہ هر جاءِ تي ان هوسي انسان جي فرمانبرداريءَ کان منع ڪئي آهي. تان جو نبين کي بہ منع ڪيائين. يٰس ۾ پڻ بني آدم جو خطاب آهي، جنهن سان بہ آدمين کي شيطان جي تابعداريءَ کان منع ڪيائين، ميلن يا جلسن جهنگلن جبلن ۾ ڪوبہ انسان شيطان کي ڳولي ڏيکاري ۽ هٿ رکي منادي ڏئي تہ اجهو شيطان ٻڌو اٿم تہ ان کي هزار روپيہ روڪ ۽ چاليهہ ايڪڙ زمين انعام ۾ ڏيندا سون. ڏسو تہ جهنگن ۾ جبلن ۾ بہ اهي انسان آهن.

مثال رحيم هنگورو خوني ۽ رهزن ماڻهو هو پر اوا حق ڪائيندو هو ۽ پاڪستان جي رياست ۾ رهندو هو. ان جي وٺڻ ۽ پڪڙڻ لاءِ بہ انعام رکيل هو. ان کي بہ پڪڙي وڏو هئائون ۽ انهن کي ظاهر جي حڪومت انعام ڏنو هو. اسان بہ شيطان جي وٺڻ واري کي انعام ڏيندا سون.

ڏسو تہ جيستائين آدمي نابالغ آهي ۽ ڪو ڏوهہ ڪري ٿو تہ تيستائين حڪومت بہ هن کي صغير سمجهي سزا معاف ٿي ڪري ۽ ڪيس ڇڏيو وڃي ٿو جڏهن منجهس شهوت پيدا ٿئي ٿي ۽ پوءِ ان کان

جيڪو بہ ڏوهہ ٿئي ٿو تہ ان جو قصاص ڪائونس ورتو وڃي ٿو. هاڻي ڏسو تہ جڏهن انسان تي چوٿون شهواني عنصر غلبو ڪري ٿو تہ خيانت جا ڪم ڪري ٿو. ان جي فرمانبرداريءَ جو نالو شيطان آهي. جيئن چوندا آهن تہ آدم کي شيطان سجدو نہ ڪيو. مگر ملائڪن کيس سجدو ڪيو. ان جي حقيقت هيءَ آهي تہ آدمي جا جيڪي عضوا امر ۾ آهن اهي ملائڪ آهن جاڏي چاهي تہ پيو ڦيرائي، مگر شهوت آدميءَ جي امر ۾ نہ آهي، شيطان جو آدم کي سجدو نہ ڪيو تہ الله ج، عليڪ لعنتي الیٰ يوم الدين چئي کيس ڪاڏي تڙي ڇڏيس. جيڪڏهن کيس تڙي ها تہ پنهنجي حد مان تہ ڪڍي ڇڏيس ها. بادشاهہ بہ ڪنهن تي ڪاوڙيو آهي تہ کيس ملڪ نيڪالي ڏيندو آهي. جيڪڏهن ڪاوڙيو هُيس تہ ڪوهہ قاف جي پريںءَ پر ڪاري پاڻي ۾ ڇڏيس ها. دنيا جو ملڪ تہ آدمين جي رهڻ جي جاءِ آهي. لعنت جي معنيٰ آهي بيزاري بيزاريءَ جي معنیٰ آهي تڙڻ جي تڙيو هئائين تہ آدمين ۾ تہ نہ ڇڏيس ها.

. قرآن ۾ رب انظرني الیٰ يوم يبعثون. پوءِ اهڙي تڙيل کي ڍگهي حياتي انڪ لَمن المنظرين جي اجازت ڇو ڏنائين. الله ۽ شيطان جون پاڻ ۾ اندروني ڳالهيون ٿيل آهن. سجدي وقت شيطان کي اک پڳي هئائين تہ پيا پلي سجدو ڪن تون آدم کي سجدو نہ ڪجانءِ، الله ۽ شيطان جو پاڻ سنڌ يا صلح ٿيو هو ائين نہ هجي ها تہ آدم جو وجود چوٿين عنصر آتش کانسوءِ نہ بنجي ها. سندس وجود تڏهن ئي تہ مڪمل ٿيو. الله جيڪڏهن آدم کي سجدو نہ ڪرڻ تي شيطان تي ڏمريو هو تہ ضرور کيس ڦاسيءَ تي چاڙهيس ها، يا قتل ڪرائي ڇڏيس ها. الله وٽ ڪو مضبوط هٿيار نہ هو ڇا جو کيس هڪ ڌڪ سان ماري وجهيس ها. ايتري بي فرماني بہ ڪيائين پوءِ کيس جيئرو ڇو ڇڏيائين؟ عرش عظيم کان وٺي تحت الثريٰ تائين سمورو ملڪ تہ الله جو آهي. پوءِ شيطان کي ڪاڏي تڙي ڪڍي ڇڏيائين. پلا اتي ڇڏيس ها جتي آدم نہ هجي ها، سيڪو عالم فاضل چوي ٿو تہ تہ آدميءَ ۾ شيطان آهي. و نفخت فيه من الروحي. الله بہ اتي آدم ۾ آهي تہ شيطان بہ اتي، پوءِ چئبو تہ شيطان بہ الله جي پرسان وَرُ وَرَ تي چاڙهيون وينو آهي. هن ڳجهارت کي اهو پچندو جيڪو جيئري جسم مان نڪري عرش

عظيم تي ويو هوندو. ساري خبر ان کي هوندي، جڏهن شيطان آدم کي سجدو بہ نہ ڪيو هو ۽ الله کيس تڙي بہ ڇڏيو هو. ظاهر بين چون ٿا تہ الله کيس آسمانن مان تڙي ڪڍيو هو. واعتدنا رجوع ما الشياطين يعني جيڪڏهن شيطان تڙئي ڪانپوءِ آسمانن جي طرف لنگهيندو تہ ان کي ستارا آسمان مان اماڙيون ٿي لڳندا. اها ڪهڙي ڪنڌ آهي جيڪا الله ۽ ملائڪن کان غفلت سبب رهجي ويئي آهي، جو انين آسمان تي لنگهي وڃي بيبي حوا ۽ آدم کي داڻو کارايائين. الله کي غافل بہ نہ چئبو. ان مان ڄاڻجي ٿو تہ هم صلاحي هئا. آدم جي داڻو نہ کائي ها تہ غفار ۽ غفور جي درياهہ مان ڪوبہ پاڻي جي لپ پري ڪونہ پئي هئا. عاشقي ۽ معشوقي جو درياهہ اظهار ڪونہ ٿئي ها نہ وري دنيا ۾ آبادي ٿئي ها، الله کي هٿ آدم اظهار ڪيو نہ تہ الله جو نالو ڪير وٺي ها. الله جو دٻدٻو ۽ سياست ڪئين اظهار ٿئي ها. هڪ ناچيز انسان فرهاد نالي خاڪ جي پتلي ڪاٺ جي ڪهاڙي سان جبل ڀڃي نهر وهائي آيو جنهن تي لکن ڪوهن ۾ آبادي ٿئي ٿي ۽ جيڪا نهر اڄ تائين قصرِ شيرين وٽان وهي ٿي، هي تہ شيطان هو جنهن آدم کي داڻو کارايو ۽ پوءِ آدم مان ڪهڙا نہ ڪم ٿيا، هزارين آباديون ٿيون ۽ هزارين مزا ٿيا. سوا لک انبياءَ ۽ اولياءَ پيدا ٿيا، جنهن کي حضرت عزازيل ڏاڏي شيطان داڻو کارايو. جنهن سان ڪيڏو نہ اسرار پيدا ٿيو. موسيٰ عليہ السلام جي لٺ ۾ ڪيڏي نہ حڪمت پيدا ٿي، جو ازدهان ٿي پيئي، فرعون جهڙي جابر بادشاهہ کي سيهڙجي هٿئون مارايائين. ڏسو تہ ڪهڙيون نہ پلايون ٿيون جو لوڏيل جي صلاح مان ڪيڏا ڪم ٿيا آهن. جنهن کي عام مسلمان لوڏيل ٿا چون.

جيڪڏهن پيءُ پٽ تي ڪاوڙبو تہ جلال هٿ سان پٽ تي چڙ ڪندو ۽ جمال هٿ سان پٽ کي ڀاڪر پائيندو. پيءُ پٽ کي توڙي ڳالهائيندو بہ هجي ۽ ان جي ريس تي سندس پٽ کي ڪو پيو ڳالهائيندو تہ پٽس ان سان وڙهي پوندو ۽ چوندو تہ منهنجي پٽ کي هن چو ڳالهايو. هن ڇو بيعزتي ڪيس پوءِ عام مسلمانن کي شيطان کي ڳالهائڻ ۽ لعنتون وجهڻ جو ڪهڙو حق آهي، هي پاڻ شيطان کان ڇا ۾ معتبر آهن؟ شيطان بہ ان کي اک ۾ رکندو ۽ اهڙو بڇڙو ڪم ڪرائيندس جو ڇٽي نہ سگهندو.

مثال: هڪڙو پير هميشه شيطان کي ڳالهائيندو هو. هڪ دفعي پنهنجي مريدن ۾ هڪ حسين مريدياڻي ڏنائين جيڪا ڪنواري ٻه هئي. هي ان تي حيران ٿي پيو. اتفاق سان مريدن جي گهر کي باهه لڳي. مريد هئس جاهل پير کي چيائون ته اسان تان هيءَ باهه ٽار جو جهڳا ساڙي ڇڏيائين. ڪتاب کولي ڪين چيائين ته اوهان تي وڏي شامت آهي جيڪا ان نينگريءَجي رهڻ جي ڪري آهي. ان کي ڪاٺ جي صندوق ۾ وجهي درياهه جي ڪناري تي ڇڏي اچو اهي درياهه جي پر تي ويٺل هئا. پوءِ هنن ڇٽن پير صاحب جو فرمان مڃيو. ٻيڙي هلائڻ وارو ميربحر ٻيڙي ڪاهيون پي آيو انهن اچي صندوق ڏٺي جان ڪٽي کولين ته ان ۾ حسين زائفان هئي اها ڪڍي پاڻ سان ڪنئي ۽ صندوق ۾ لنگور پولو وجهي ڇڏيون هليا ويا. لنگور ميربحرن وٽ ڏاريل هو. هي لنگور وجهيون زائفان ڪنيون ٻيڙي ڪاهيون هليا ويا. هوڏانهن پير صاحب جي دل ۾ جُڪ جُڪ هئي ته جلدي وڃي صندوق مان زائفان ڪڍي اچان. پوءِ پير صاحب خليفي سميت وڃي اها صندوق بنگلي تي ڪٽي آيو. بنگلي جا دروازا بند ڪرائي ڇڏيائين ۽ اندر بنگلي ۾ پيتي ڪٽي کوليائين ته هڪدم لنگور ٽپ ڏيئي نڪري پيو. چراٽيل هو يڪدم پير کي ڪٽي نڙيءَ ۾ چڪ وڏائين، ۽ نه ڇڏيائينس ڏاڙهيءَ ۾ ڪو بچ. سندس لٽا ڪپڙا ٻه ليڙون ۽ ٽڪڙيون ڪري ڇڏيائين. پير کي اندر گهٽي ديرتي ويئي. خليفا جان ڪٽي در کولين ته پير صاحب جي اسهالن سان سارو بنگلو پريو پيو آهي. در لهڻ سان لنگور ہتڙ ڪوڏيون ٻاهر هليو ويو ۽ پير صاحب جو دم ٻه ڪڍيون هليو ويو. پير صاحب کي شيطان جي ڳالهائڻ مان اهو فائدو پيو. اهڙو ڪم ڪرايائينس جو مرندو مري ويو مگر قيامت تائين خواري ڪانه لٿس.

بيت

اول ابلیس مرا استاد بود، بعد از ان ابلیس پیشم باد بود.

ابليس پهريائين اسان جو استاد هو پوءِ ابليس منهنجي اڳيان هوا ٿي ويو يعني ختم ٿي ويو.

معلوم هجيوَ ابليس ۽ آدم ٻيئي پائر هئا. وڏو شيطان هو ۽ ننڍو آدم

Scanned with CamScanner

هو. اهو دستور آهي تہ پيءُ نندي سان گڏ ٿيندو آهي. الله وٽ مال ۽ ملڪيت ٻن قسمن جي آهي. هڪ لعنت ٻي رحمت اٿس. ٻيئي ٽپڙ شيطان ۽ آدم جي اڳيان رکيائين. ٻنهي ۾ معنيٰ هئي. لعنت جي معنيٰ ڏک ۽ تڪليفون ۽ مشڪتان آهن. سيڪو هن کي ٻيڙو چوي ۽ ملامت پيو ڪريس، محبوب تي جيڪو عاشق ٿيندو آهي تہ اندروني طرح محبوب هن تي راضي هوندو آهي پر ٻاهران تعديون پيو ڪرائيندس.

رحمت جي معنيٰ سک ۽ آرام آهي. بهشت جي جوڙ آهي مگر الله کان لک ڪوهہ پري ۽ ڏار آهي، ڪڏهن ڪا جوڙ جوڙيندڙ جو مٽ نہ ٿيندي يعني مخلوق خالق جي همسر نہ ٿي سگهندو. هرگز نہ. رحمت اندروني طرح ڏار ٻاهران زيب ۽ زينت جيئن ٺامي کي قلعي لڳي.

وزيراعظم ۽ بادشاهہ ٻيئي گڏبا گورنر ۽ ڪليڪٽر پرڳڻن تي رهندا آهن. بادشاهہ جي اڳيان ايندي ڀوَ کان ٿَڙَ پيا ڇڏيندا آهن، ڪڏهن بہ خوشيءَ سان سامهون اچي نہ سگهندا آهن. تيئن عشق جي درٻار ۾ لعنت ۽ ملامت وزيراعظم آهي ۽ رحمت هيٺان نوڪر آهي.

بيت لطيف سائين

عاشق عزازيل، پيا مڙيئي سڏڙيا،
ورتائين عشق الله جو ڪيائن آدم ڏانهن اُليل
منجهان سڪ سبيل، لعنتي لعل ٿيو.

• آدمي اڄ تائين مرندا ٿا رهن باقي شيطان ڪونہ مئو. جي مري ها تہ ضرور ڪاٿي قبر يا درٻار هجيس ها. مسلمان چون ٿا تہ مڪ ۾ شيطان جون ٽي قبرون آهن. شيطان تہ هڪڙو آهي پوءِ ٽي قبرون ڪنهنجون آهن، مئو هجي ها تہ ڪيس ڳالهائڻ ڪونہ ها، مئل هجي ها تہ حاجين سان گڏيو ڪيئن اچي ها. واپار چوريون ٺڳيون زنا فساد ڪرڻ دنگن تي ماها ڪرڻ پرايون رنان پڄائڻ سڀ ڪم حاجين کان پيو ڪرائي هي تہ جيئرو ڇٽبو مئل تہ ڪونہ ڇٽبو. پٿرن سان بہ ڪين مئو.

مثال گڏهہ ۽ ان جو چارڻ وارو سرڪاري تنبيلي ۾ گڏ رهندا آهن. تنبيلي ۾ سرڪاري گڏهہ سانُ ڇڏيل هوندو آهي. جيڪو خچرن پيدا ڪرائڻ لاءِ گهوڙين ۽ ڀلين گڏهين تي ميڙڻ لاءِ بيٺل هوندو آهي. پوءِ

Scanned with CamScanner

جڏهن سئنس ميڙڻ لاءِ چوڙيندو اٿس تہ اهو گڏهہ ائين اوزار ڪونہ ڪڍندو آهي پوءِ سنئس ان گڏهہ جا پاسا ۽ پيٽ سوٽيءَ سان ڪٽيندو رهندو آهي. پوءِ ڌَڪَ ڌَڪَ سان ويندو اوزار ڪڍندو تان جو ڏيڍ هٿ اوزار ڪڍي ڦنڊائي بيهاريندو آهي. پوءِ جنهن تي ميڙٽو هجيس تہ ان تي ميڙي. اها گڏهہ جي اصليت آهي. چاڪاڻ تہ جڏهن گڏهہ گڏهہ تي ارهاٽيندو آهي تہ گڏهِ ڪيس اٺان ۽ ارهہ ۾ لتان هڻندي اٿس ان ڪري گڏهہ لتن تي اوزار ڪڍندو آهي.

ان ڪري جيڪو حاجي شيطان ڪي پٽريون ٽو هٽي تہ شيطان تہ ساٿس گهر تائين گڏيو ٿو اچيس. شيطان لاءِ اهي پٽريون لتان ۽ اٺان آهن. شيطان بہ انهن پٿرن سان هوسن جي اوزار ڪي ڦنڊائيندو وڃي، آخر ڪيترن حاجين جا هوسن سان ڪم لاهيندو وڃي، الخناس الذي يوسوس في الصدور الناس واري جي تابعداري ڪن، چو تہ پٿرن هڻڻ سان هنن سان گڏجي هڪ تي وڃي ۽ هنن سان گڏيو اچي. ان في الوسواس الخناس سحر مستمريحکم في القلب. هي آهي دنيا جي رحمت ۽ لعنت جي حقيقت.

مثال جيئن ڪو ماڻهو دنيا جي حسين زائفان تي عاشق ٿئي. عشق بہ پاڪ ۽ سچو هجيس تہ جاڏهن ڪاڏهن ڏسڻ ڪاڻ حيران هوندو. جئين فرهاد شيرين جي مرڻ جو ٻڌي پاڻ بہ مري ويو هو ۽ وري شيرين بہ فرهاد جي مرڻ جو ٻڌي پاڻ بہ مري ويئي هئي. جيڪا ڳالهہ ساري جهان ۾ مشهور آهي. پوءِ سمجهو تہ همدم ۽ ٻيئي هڪ وجود هئا. تيئن عاشق ۽ معشوق بہ هڪ آهن. پوءِ اهو زائفان جو عاشق بہ جتئون بہ لنگهيندو پيو تہ سارو جهان ڦتڪار پيو ڪندس ۽ ڌڪا پيو ڏيندس. محبوب جا بجا ۽ گاريون بہ فرحت پيو سمجهندو. هن ڪي ايتري فرحت پيئي ايندي جيتري اجايل ڪي پاڻي ملڻ سان ايندي آهي.

شيطان بہ ذات ذوالجلال تي عاشق آهي، جو محبوب جون لعنتون رحمتن ڪان وڌيڪ پي چاتائين. مگر محبوب ڪان منهن پاسي نہ ڪيائين، لعنت جو بار خوشيءَ سان ڪنيائين. ٻئي پاسي نہ نهاريائين. الله چيس تہ آدم ڪي سجدو ڪر تہ جواب ڏنائين تہ توڪان منهن ڦيرائي ٻئي ڏانهن ڪونہ نهاريندس. اها جاءِ عاشقيءَ ۽ معشوقيءَ جي امتحان

Scanned with CamScanner

جي هئي. ملائڪ امتحان ۾ نابالغ ڇوڪرا ٿي پيا جو حق ڪان منهن موڙيائون. اتي ڦُسي پيا. ۽ امتحان ۾ ڪچا ٿي پيا. ڇاڪاڻ تہ شهوت عقل جو منڍ آهي. نفعي نقصان ۾ دور انديشي جي خبر بلوغت کان پوءِ پوندي آهي. ملائڪن کي شهوت ڪانہ هئي. تنهن ڪري ڇوڪرا ليکبا. شيطان جي آئي ڪانپوءِ آدمي مرد ليکبو آهي. نہ تہ ڇوڪرو چئبو آهي. هر هڪ آدميءَ تي عبادت ۽ گناهن جو بار بلوغت کانپوءِ هوندو آهي، ڏسو جنهن کي ظاهر ۾ شهوت نہ هوندي آهي تہ ان کي مخنث يعني ڪدڙو چئبو آهي يا نامرد چئبو اٿس.

عشق محبت ۽ عبادت ۽ ديدار جو ذوق بہ شهوت ۾ آهي. جيئن اسان هڪ ڪدڙي کان پڇو سون تہ تون اميرن ۽ خاندانن جي گهرن ۾ ويندو آهين پوءِ جي اتي سهڻي زائفان ڏسين تہ وڻندي اٿئي. جنهن تي ڪدڙي چيو تہ ڪيڏي بہ حُسن واري زائفان هجي تہ بہ اسان ڪيس پٿر جو بت سمجهندا آهيون. جنهن مان اسان کي ڪوبہ مزو ڪونہ ايندو آهي. اسان کي نہ حسن وڻي نہ گفتار نہ پوشاڪ ڇو تہ اسان جي شهوت جي نيڪال کي ليپو ڏنل آهي يعني شهوت آهي ئي ڪانہ.

ان مان سمجهو تہ شهوت ئي محبت جو مصدر آهي. آدميءَ جو چوٿون عنصر شهوت وارو شيطان آهي. اهو نہ هجي تہ عبادت بہ قبول نہ پوي. جڏهن اونداهي آهي تہ روشني جو قدر آهي. گمراهي آهي تہ هدايت جو قدر ۽ عزت آهي. جيڪڏهن گمراهي نہ هجي ها تہ هدايت جو قدر ئي نہ هجي ها.

اها شهوت رحم بہ آهي تہ قهر بہ آهي. نور بہ آهي تہ نار بہ آهي. هدايت بہ آهي تہ گمراهي بہ آهي. جيڪڏهن بي فرمان شهوت بند ڪري حق جي عبادت ۽ محبت سان رجوع ٿيو تہ پاڻ تي رحم ڪيائين. جيڪڏهن شهوت جو چيو وٺي گمراهي ڏي ويو تہ پاڻ تي قهر ڪيائين. شيطان ذات حق پاڪ جو مالهي آهي. جيڪو خبيث ۽ پليد خيال جو وڻ سمجهي ٿو تہ هن مان خراب ميوو پيدا ٿيندو تہ ان کي پاڙئون پٽي ٿو ڇڏي. ڇاڪاڻ تہ ذات الاهي هن کي نيڪ ۽ بد جي سڃاڻ ڏني آهي. جنهنجي وجود ۾ سڌن جو وڻ پيدا ٿيندو تہ ان جي واٽ مارئيندو. جنهن صرف الله جي ديدار لاءِ عبادت ڪئي يي ڪابہ

اميد نہ ڪيائين تہ ان جي وڻ جي سنڀال ۽ پالنا ڪندو. هيءَ دنيا الله جو باغ ۽ آدمي ان ۾ وڻن مثال آهن. جنهن آدمي عزت مرتبي غير خدا ۽ بهشت جي سڌ ڪئي تہ اها سڌ خودي آهي. اها عبادت نفس لاءِ يعني خوديءَ لاءِ عبادت ڪيائين. پوءِ شيطان ان خوديءَ واري وڻ ڪي پاڙئون پٽي ڪڍندو. يعني حق جي امر جي نافرماني ڪرائيندس. پوءِ هن جو بندگي وارو ذوق مري ويندو. پوءِ سمجهو تہ اهو شيطان جو ماريل آهي. دل ۾ چوندو تہ پاڻ ڪي مزو وڻرايان. نفس ڪي. پاڻ رسول خدا تہ اڳيئي موچڙا پسايون وٺو هوندس. قبر ۾ ايندو ويندو تہ دسبو ويندو. اسان اڳي ٻڌائي آيا آهيون تہ لم يزلي ۾ لايموت بادشاهہ جو شيطان دربان آهي. جيستائين بادشاهہ ۽ دربار هوندي تہ دربان بہ جيئرو هوندو. بادشاهہ ڪي دربان جي ضرورت هوندي آهي. هي دربان ذات حق پاڪ جو سچو عاشق آهي. دربان بہ عجب جهڙو ۽ ڊولڻ آهي. هر هڪ بادشاهہ پنهنجي دل گهرئي دوست ڪي دربان بيهاريندو آهي. نہ ڪي دشمن ڪي دربان ڪندو آهي.

بيت

هست شيطان باغبان باغ حق، هست خمخانه و آن صباغ حق.

شيطان حق جي باغ جو مالهي آهي شراب خانہ جو مست ۽ حق جو ڪٽي آهي.

هر درخت نيك و بد را بو كند، آن درخت خبث را بيخ بر كند.

هر هڪ نيڪ ۽ بد وڻ ڪي سنگهندو آهي، پوءِ پليد وڻ جي پاڙ پٽي ڇڏيندو آهي.

هر گل درو ئی که بوئی حق بود، ماسوالله جنس او مطلق بود.

جنهن گل ۾ حق جي سرهاڻ هوندي، الله کانسواءِ ٻي سڀ جنس کان پري هوندي.

پرورش او را كند گيرد كنار، مى نوازد مى شناسد آن سيار.

ان ڪي پاڪر ۾ جهلي پالي ٿو پوءِ ان ڪي نوازي ٿو ۽ سڃاڻي بہ ٿو جو گهڻو گهمندڙ ڦرندڙ آهي.

هست شيطان عاشق ذات ذوالجلال، هم از او آدم همی گيرد كمال.

شيطان ذات ذوالجلال جو عاشق آهي آدمي بہ ان کان ڪمال حاصل ٿو ڪري

Scanned with CamScanner

باخودان را دشمن او بادل و جان، بيخودان را هست دوست اى جوان.
اهو خوديءِ وارن جو دل و جان سان دشمن آهي. مگر بيخود وارن جو دوست آهي

اين خودى پيش خدا مردود شد، بيخودى را پيش حق بهبود شد.
هن خوديءَ وارن کي خدا پاڻ وٽان تڙي ڇڏيو بيخودي خدا جي اڳيان چڱي ۽ بهتر آهي.

موسيٰ عليہ السلام طورسينا تي رب العالمين کي عرض ڪيو تہ مان ڪهڙو مرشد وٺان. جنهن تي حڪم ٿيس تہ اي موسيٰ شيطان کي مرشد وٺ. نبي کي ان ڏانهن وهم حجاب ۽ انڪار هو. ان ڏانهن موڪليائين تہ ان کان وڃي رهبري وٺ. جڏهن شيطان وٽ پهتو تہ شيطان چيس تہ مون کي تہ لعنت جو طوق پيل آهي. تو جهڙو رحمت وارو نبي مون ڏي ڇا لاءِ آيو آهي، پر چڱو جو آيو آهين. هاڻي هي نقطہ ۽ سبق ياد رکجانءِ تہ مون وانگر مان نہ ڪجانءِ متان مون جهڙو ٿئين.
رسول خدا کي حڪم مليو تہ بتن کي پيچو ۽ سندن سجدي کان ماڻهن کي منع ڪريو تان جو ڪعبہ کي بتن کان خالي ڪيائون، ۽ نعرو هڻي چيائون تہ الله اڪبر، الله اڪبر، اشهد ان لا اله الا الله. يعني هڪ الله کي مڃو جنهن جو ڪوبہ شريڪ ڪونهي. الله وحده لاشريڪ له جي بندگي ڪريو بتن جي پوڄا سان مشرڪ ٿيندؤ. اهڙي طرح موسيٰ عليہ السلام سامري وارو گابو لت ڏيئي ڪٽي ڪُٽو. هاڻي بہ جيڪو نفس واري معبود گابي کي لا جي ترار سان ڪهندو تہ ان جو روح موسيٰ وانگر عروج ڪري عرش عظيم تي يعني طور سينا تي پهچي ڪليم الله ٿيندو. هاڻي ڏسو تہ غير جي تابعداري بت پرستي ۽ ڪافري آهي. اليس الله بڪاف، القران. يعني ڇا الله ڪافي نہ آهي؟ پنهنجي پانهن لاءِ ڏسو تہ شيطان حد ڪري ڇڏي جو آدم جي بوتي کي سجدو نہ ڪيائين. پنهنجي عشق کي مڪمل ڪيائين، عاشقي جي درجي کي پڪو ڪيائين لعنت کان بہ نہ ڊنو. لعنت بہ محبوب جو ٽورو سمجهيائين. پاڻ کي بت پرستي کان بچايائين. اهو موحد ويچارو شيطان ئي هو ملائڪن بت پرستي ان ڪري ڪئي جو عشق جو بار نہ

Scanned with CamScanner

ڪنيائون. شيطان ڪنيو ڪو ٿورڙو حصو آدم کي بہ هٿ آيو. بسطامي صاحب کي ايزدي سرڪار جو حضور حاصل ٿيو تہ چيائينس تہ بسطامي منهنجي لاءِ ڇا آندو اٿيئي، چيائينس تہ عبادت ڪيم. سرڪار چيس تہ عبادت ڪيئہ تہ ان جي عيوض تنهنجي لاءِ بهشتن ۾ جايون ٺاهيم. سخا ڪيئہ تہ تنهنجي مال ۾ برڪت وڌم. باقي منهنجي لاءِ ڇا آندءِ؟ بسطامي صاحب عرض ڪيو تہ سرڪار تو وٽ کهڙي شيءِ جي ڪمي آهي جو مان آڻيان. چيائين تہ يتقرب. يعني ويجهو ٿيءُ ۽ ٻڌ. مون وٽ خواري ۽ ملامت ڪانہ آهي. سيڪو منهنجي تعريف ٿو ڪري تنهنڪري پاڻ تي خواري ۽ ملامت ڪڻ تہ جڻ مون لاءِ تحفہ آندءِ. ان ڪان پوءِ بسطامي صاحب خواري ۽ ملامت ڪٽڻ جي ڪوشش ۾ لڳي ويو.

هڪ دفعي بسطامي پنهنجي ڳوٺ جي معتبرن جي اوطاق ۾ لنگهي ويو. ان هنڌ هڪ ڇيڙاڪ آدمي ويٺو هو. ان ويٺي سارنگي وڄائي. اتي بسطاميءَ سمجهيو تہ اڄ موقعو آهي اڄ منهنجي نفس کي هن وٽان ضرور مارڪٽ ملندي، هڪدم سارنگي وڄائڻ واري تي لاحول پڙهيائين. چيائينس تہ بي دين آهين، جنهن تي هن ڪاوڙ جي مٿي ۾ ٺڪاءُ سارنگي ڪيائينس جو سارنگي ڀڄي پيئي. بسطاميءَ جو مٿو بہ ڪجهہ زخمي ٿيو ۽ رت وهڻ لڳس. بسطامي خوشيءَ مان گهر موٽيو. ٻئي ڏينهن بسطامي سارنگيءَ جي رقم پنجويهہ روپيہ ۽ حلوه جو ٿالهہ ڀري موڪليائينس تہ جيئن سارنگي بہ نئين وٺي ۽ حلوه کائڻ سان ڪاوڙ بہ لهيس،

ان ڏينهن ڪان پوءِ جنهن ڏينهن بسطامي صاحب کي مار نہ ملندي هئي تہ سرڪار ايزدي کي چوندو هو تہ يا الاهي ماني تہ ڏنءِ مگر ڳُنڌڻ تہ ڪونہ ڏنءِ. يعني معنيٰ جو ملڪ تہ عطا ڪيءِ پر نفس لاءِ جُتِ ڦِتِ ڪانہ ڏنءِ. ايترو ملامت هٿ ڪرڻ جو شوق هوندو هيس، ملامت عشق ۽ عاشق جو قوت آهي، تعريف ۽ نيڪنامي نفس مڪار جو قوت آهي. نيڪنامي تحت الثريٰ ڏانهن اڇليندي آهي. مگر خواري ۽ بدنامي عشق جي ملامت عرش عظيم ڏانهن ڇڪيندي آهي. ملامت واري فقير کي باطن ۾ سلطان العارفين ۽ قلندر لقب عطا ٿيندا آهن.

Scanned with CamScanner

بيت

ملامت صيقل زنگار عشق است، ملامت شُحنهءِ بازار عشق است.
ملامت عشق جي ڪٽ لاهڻ لاءِ روات آهي، ملامت عشق جي بازار جو ڪوتوار آهي.

ملامت قوت باشد عاشقانرا، بود نيکی سلاسل فاسقانرا.
ملامت عاشق جو قوت آهي، نيڪي سراسر فاسقن لاءِ آهي.

ملامت من خدايم طبل باشد، ملامت شير معنیٰ اصل باشد.
ملامت من خدايم جو نعرو آهي، ملامت اصلي معنيٰ جو شينهن آهي.

بود روباهه نيکی پيش شيران، بود نيکی قوت اين اسيران.
نيڪي شينهن اڳيان لومڙي آهي، نيڪي دنيا جي قيدن جو قوت آهي.

عشق رابنياد بربدنامی است، هرکه ازوئی سر کشد او خالی ست.
عشق جو بنياد بدنامي تي آهي جيڪوان کان منهن موڙيندو سو خالي آهي.

نامِ من بوده است سلطان العارفين، برهمه گويند شاه عاشقين.
منهنجو نالو عارفن جو بادشاهه آهي سيئي مون کي عاشقن جو شاهه چوندا آهن.

جيڪو جسم مان نڪري ملڪوت ۾ ويو ته اها جاءِ ڪائنات جي موليٰ پير موليٰ علي سائين جي آهي. اتي فقير فنا ٿي ساڳيو علي المرتضيٰ ٿيندو آهي. سلطان العارفين لقب ملندس جيڪو لقب پڻ موليٰ سائين جو آهي. انهن فقيرن کي فنا في الشيخ چئبو آهي. ڪي ڪي فقير مرشد جي صورت پڇائي چوندا آهن ته اسان فنا في الشيخ ٿي ويا آهيون. اهي سڀ ڪوڙيون دعوائون آهن مرشد جي نفساني صورت پڇائڻ غلط آهي. اهي ڪوڙا ڪسبي آهن. سچي مرشد جي صورت اها آهي جيڪا آسماني معراج ڪرائي. هيءَ ڳالهه معراج جي آهي. جيڪو ڪوڙ ڳالهائيندو تنهن تي به لعنت آهي ۽ جيڪو نه مڃيندو ته ان تي به خدا جي لعنت آهي. هي الاهي سخن آهي. بشري زبان نه آهي.

بيت

نان دهند نانستان و نان پاک، هرسه امور گردند خاک.
اوطاقي اوطاق ۽ پاڪ ماني، ٽيئي خاڪ ٿي ويندا آهن.

Scanned with CamScanner

يعني مرشد نان دهنده ماني ڏيندڙ آهي. نان ستان مسافر خانو ۽ مسافر يعني بکيو طالب پاڪ ماني ذڪر الاهي. طالب، طلب ۽ مطلوب ٽيئي ملڪوت واري بادشاهہ ۾ غرق ٿيندا آهن. اتي طالب کي سلطان العارفين لقب ملندو آهي.

بيت

بعد از ان اين دو به بيهوشي روند والد و مولود آنجايك شوند.

ان ڪانپوءِ اهي ٻئي بيهوشيءَ ۾ ويندا آهن. پيءُ ۽ پٽ اتي هڪ ٿي ويندا آهن. پٽائي صاحب فرمايو آهي تہ راجا ۽ راڳي هر دوئي هڪ ٿيا. فنا في الشيخ ڪانپوءِ طالب مٿي ائين آسمان تي فنا في الرسول جي مقام تي طالب مطلوب ۽ رسول خدا ۾ هڪ ٿيندا. اتي طالب رسول خدا سڏائيندو. فنا في الرسول جي حقيقت اها آهي.

عام ائين چوندا آهن تہ جيڪو گهڻي صلواة پڙهندو اهو فنا في الرسول آهي. اهي ڪوڙا آهن. جيڪو فنا في الرسول ٿيو اهو پاڻ تي صلواة پڙهندو ڇو جو هو رسول تہ پاڻ ٿي پيو.

مير علي مراد کي ٻڌايائون تہ خدا بخش فقير چريو ٿي پيو آهي جو پاڻ تي صلواة ٿو پڙهي. آخر مير علي مراد گهرايس تہ پري ڪان پاڻ تي صلواة پڙهندو پيو اچي. مير پڇيس تہ فقير پاڻ تي صلواة ٿو پڙهين. مير کي چيائين تہ پاڻ تي نہ پڙهان باقي پٺهين تي پڙهان. صلواة تہ لٿي ئي مون تي آهي. مان فنا في الرسول جي منزل ۾ ويو آهيان، مون کان سواءِ ٻيو ڪهڙو رسول آهي جو ان تي صلواة پڙهان. رسول خدا مان آهيان جنهن تي ڪلمون پڙهيو اٿئي. مير صاحب حيرت ۾ اچي ويو ۽ تعظيم ۽ عزت ڪيائينس.

فنا في الرسول ڪانپوءِ فقير فنا في الله ٿيندو. جاٽي من خدايم جو نعرو هڻندو. جنهن تي هن کي عام ماڻهو ڪافر سڏيندا ۽ ملامت ڪندس. جيڪو من خدايم جي ملڪ ۾ ويو سو ملامت کي شوق سان کڻندو. ملامت من خدايم جو ڏڪ آهي. پوءِ اهو ظاهري طرح دين ۽ نماز جي ابتڙ هلندو. اندروڻ دين ۽ محمدي اخلاق هوندس. رڳو ملامت پيو ڳوليندو. رسول الله فقراءَ جي شان ۾ جيڪا حديث فرمائي آهي تہ:

كيف آيات الوصل المعرفت الحق تعالىٰ: يعني الله تعاليٰ جي معرفت کي پھچڻ جون کھڙيون نيشانيون آھن. وكيف آيات العشاق. يعني الله جي ديدار حاصل ڪيل عاشق فقير جون کھڙيون نشانيون آھن. القاءِ الله والفقير.

آياتُ ثلاثہ: ٽي نيشانيون آھن: (1) فتوالعلماءِ بالكفر يعني ھڪ تہ عالم مٿس ڪفر جون فتوائون ڏيندس. (2) فتو العوام بالقتل يعني عوام مٿس قتل جون فتوائون ڏيندا ھجن. وكثير الملامت الخلق. ۽ خلق جي مٿس گھڻي ملامت ھوندي. جو تہ حضرت رسول الله ۽ پير موليٰ علي عليہ السلام جن تي بہ اھڙيون حالتون گذريون ھيون. ان زماني جي عالمن ۽ عوام سندن قتل جون تياريون ۽ مٿن ملامتون ٿي ڪيون. اڄ بہ جيڪو الله اثبات ڪندو ان لاءِ اھڙا آدمي سندس قتل لاءِ تيار ٿيندا، ۽ عالم مٿن ڪفر جون فتوائون ڏيندا. مٿس ملامت بہ ڏاڍي ڪندا. شيخ شبلي رح وفات جي وقت جٽيون ٻڌو ھو. پڇيائونس تہ جٽيو ڇو ٻڌو اٿيئي. جواب ۾ چيائين تہ عشق جي ملامت وارا سڀ ٽپڙ شيطان وٺي ويو. اسان کي صرف ڪمال عشق مان ڪو ذرو پرزو مليو آھي. جٽيو ان ڪري ٻڌو اٿم تہ مان شيطان جي عشق اڳيان ڪافر آھيان ۽ ريس ٿي اچيم.

آدم عليہ السلام کي جڏھن سرڪار پيدا ڪيو ۽ شيطان سندس سجدي کان انڪار ڪيو ان وقت شيطان ذات حق پاڪ جي حضور ۾ عرض ڪيو تہ ھن آدم جي اولاد مان سچن ۽ ڪوڙن جي پرکڻ جو ڪو پنجوڙ مون کي ٿاھي ڏيو تہ مان انھن کي ڦاسائي ڏسان ۽ پوءِ ڏسان تہ کھڙا ٿا توڏي اچن ۽ کھڙا مون وٽ ٿا ترسن. جيڪي مون ڏي آيا سي توڏانھن ڪوڙا آھن، ۽ اھي منھنجا رعيتي آھن. جيڪڏھن مون کي ڪو اھڙو پنجوڙ نہ ٺاھي ڏيندين تہ تنھنجو جھان نہ ھلندو. ڇو تہ تنھنجا واقف آھن توکان اوري ڪونہ بيھندا.

ان ڪري قدرت سان ٻليون مينھون ۽ وڏن اوھن واريون ڳئون اٺ گھوڙا سونن سنجن سان ۽ رڍون ٻڪريون پيدا ٿيون. اھو ڏسي شيطان چيو تہ آدمي اھو پنجوڙ ڇنائي ويندا ۽ توڏي پڇي ايندا. وري قدرت جي حڪم سان بادشاھي بنگلا ۽ محلاتيون باغ پيدا ٿيا جنھن تي شيطان

چيو تہ اهو پنجوڙ بہ مزي جهڙو نہ آهي. پوءِ قدرت جي ڦوهاري سان ڪروڙين پدمين سئين پوشاڪن سان حورون پرين جهڙيون سهڻيون عورتون پيدا ٿيون، جنهن تي شيطان گهڻو خوش ٿيو. ڪو وقت تہ جهمر پي هنيائين ۽ بئنسري وڄائي چيائين تہ هي بهترين پنجوڙ آهي. عام آدمي ان پنجوڙ ۾ سڪ ٿيندا. هاڻي ڏسو تہ سارو جهان انهيءَ ۾ گم آهي، ڪو ڪو الله جي طرف نہ تہ مڙئي خير آهي.

مثال هڪ طرف قرآن جو واعظ ۽ مسجد ۾ نماز هجي ٻئي طرف ڪيڃري پيئي نچي ۽ ملاکڙو ۽ رڇ ڪتي جي ٻڇ ۽ ويڙهہ هجي تہ ننڍا وڏا ڪراڙا بہ لٽ تي هلي تماشو وجي ڏسندا. قرآن جي واعظ ۽ مسجد ۾ نماز تي ڪير بہ ڪونہ لڙندو. نہ وري فقير عارف جي صحبت ۽ گفتار ٻڌڻ لاءِ ڪو ايندو. الله جي طرف خلق صرف هڪڙو ياڳو آهي. ٻي عام خلق تہ بي سمجهيءَ ۾ شيطان ڏي آهي. ڏسو تہ ڪيتري خلق شيطان ڦاسائي ورتي آهي.

بيت

سگِ برآن آدمی شرف دارد، که دلِ مردمان بیازارد.

اڇوڪي آدمي کان ڪتو شرف ٿو رکي، ڇو جو مالڪ کانسواءِ ٻئي کي اڇڻ نہ ٿو ڏئي.

این سخن را حقیقتی باید، تا معنیٰ به دل فرود آید.

هن ڳالهہ جي حقيقت گهرجي تہ جيئن معنيٰ جي خبر پوئي.

آدمی باتو دست در مطعوم، سگِ زبیرون آستانه محروم.

ماڻهو توسان گڏ کائي ٿو. مگر ڪتو تہ چائٽ جي ٻاهران نااميد آهي.

حیف باشد کی سگِ وفادار، آدمی دشمنی روادارد.

حيف آهي جو ڪتو وفادار آهي ۽ آدمي گڏ کائڻ واري سان بہ دشمني ٿو ڪري.

نظرپاك توان در رخ جانان، دیدن، که در آئینهٔ نظرجزبه صفانه توان کرد.

پاڪ نظر سان محبوب جي منهن ۾ ڏسجي، ڇو جو آئينہ ۾ صفائي کانسواءِ شيءِ نہ ڏيکاربي.

به جز آبروئی تو محراب دلِ حافظ نیست طاعت غیر تو در مذهب ما نه توان کرد.

تنهنجي ڀرون کانسواءِ حافظ جي دل جو محراب ڪونهي، توکانسواءِ اسان جي مذهب ۾ ٻي عبادت جائز ڪانہ آهي.

حديث قدسي

انى ما خلقت السماءِ المبنية ولا ارضا مدحية، ولا شمسا مضية، ولا قمرا منيرا، ولا فلك يدور، ولا بحرا يجرى ولا فلك تسرى الا فى ضحبة هٰؤُلاءِ الذين هم تحت الكساءِ.

ترجمو: بيشڪ مان آسمانن کي پڌرو نہ بنايان ها ۽ نہ زمين کي وڇائو نہ ڪيان ها ۽ نہ سج کي روشن ڪيان ها، ۽ چنڊ کي نور وارو ڪيان ها ۽ نہ ڪهڪشان کي ڦيرايان ها ۽ نہ درياه جاري ڪيان ها ۽ نہ خشڪ بيابان خلقيان ها سواءِ هنن جي محبت جي جيڪي اهي ان چادر جي هيٺان آهن.

Scanned with CamScanner

فقير جا سهڻا سخن

1. عشق جي بسم الله جو نيشان آهي عاشق جو پهريان ڪُسڻ، پوءِ اهو حلال ٿيندو.
2. دوست کي سر ڏيڻ وڏي رحمت آهي، جنهن سر ڏنو پوءِ اهو وري نہ مرندو.
3. جنهن دشمن کي سر ڏنو تنهن تي لعنت آهي ۽ ان کي باهہ جو ڪفن ملندو اهو في السقر النار تي ويو.
4. هاءِ هاءِ نہ سڃاتائون جو مسجدن محرابن ۽ تڪائن ۾ خواه مڙهن ۾ اُهو هڪ ويٺو آهي.
5. ٻيئي طالب ۽ مرشد پلجي پيا. و نحن اقرب و في انفسكم ۽ وهو معڪم تي اعتبار نہ آنداءُون مرشد بہ انڌا هين جن هنن کي جهنگ ڏي منهن ڏنو. اهي پاڻ ئي بي حاصل هئا.
6. جيڪو اسان وٽ ايندو تہ ان کي هٿ ڏيڻ جيتري چوٽي چڙهائبس، جٽيو پڙهائبس ساري عمر زبان سان الله جو نالو اصل نہ وٺندو.
7. اسان کي پاڻ عشق جو جٽيو پڙل آهي، ٻين کي اهو جٽيو پڙهائبو. اسان پاڻ عشق جا ڪافر آهيون. ٻيو بہ جيڪو ايندو تہ ان کي بہ ڪافر ڪنداسون. مسلمان تہ اصلي هئاسي، هاڻي عشق جا ڪافر ٿيا آهيون. هي ڪفر اصل خاص ايمان آهي.
8. هن ڪفر جي خبر قلندرن ۽ منصورن کي آهي. مسلمانن کي خبر ئي ڪانهي.
9. عشق جي ڪفر ۾ اهڙي طاقت آهي جو ٻنهي جهانن کان ٽپائي وجهندو آهي.
10. ٻيئي جهان ڪثرت آهن ٽيون جهان وحدت آهي، جيڪو وحدت ۾ ويندو سو هميشه زنده رهندو. اهو رسمي دين کان آزاد ٿي وحدت جو دين هٿ ڪندو.

11. الله جو ذڪر سڪ ۾ محبت سان ڪندو تہ اڏريو هليو ويندو ٻنا سڪ جي اتي ٽڪون پيو جهليندو.

12. جنهن جي دل الله جي ذڪر سان جيئري نہ آهي تہ اهو قبر جو قيدي آهي، ڪاڏهن بہ نڪري نہ سگهندو.

13. ڪتي جي جيتري عمر ڏگهي ٿيندي تہ اوترا گهڻا ڍونڊ ڪائيندو. دنيا جي ماڻهوءَ جي عمر بہ ائين آهي جو ساري عمر وهانون ۾ ختمن تي پيو ڊوڙندو.

14. ذڪر وارو ماڻهو صوفي عام ماڻهن کان ائين پري ڀڄي جيئن ماڻهو چتي ڪتي کان ڀڄندا آهن.

15. دنيا جي ماڻهوءَ کي توحيد ٻڌائڻ ائين آهي جيئن ٻوڙي کي دهل ٻڌائجي.

16. نفس مٽئون ترار اولاريون بيٺو اٿيئي، غافل ٿيندين تہ هڻي ڪيندءِ. هوشيار رهہ تہ هوشيار کي ڪوبہ ڏڪ نہ هڻي سگهندو.

17. نفس سان جنگ ڪرڻ وڏي جنگ آهي. اها جنگ ڪرڻ غازين جو ڪم آهي.

18. دنيا جي طالب کي توحيد ٻڌائڻ ناداني آهي. هن جي دل ۾ دنيا جي محبت آهي سو توحيد ڪانہ وڻندس.

19. زماني جا بزرگ نمازي ۾ ملان رڳو جسم جي مالش ۾ صفائي پيا ڪندا. قلب کي الله جي ذڪر سان صاف نہ ڪندا. ڏوڙ ٻوتي کي پيا ڌوئيندا. انهن کي مچان ڪترڻ ڏگهيون ڏاڙهيون رکڻ. ڪُلا ۾ دستارون هٿ آيون.

20. عشق جو ڪمال اهو آهي تہ نفس کي پير مغان جي هٿان اسم اعظم سان ڪهائي.

21. جنهنجو نفس لا جي ترار سان ڪٺل آهي تہ ان جي قبر کي بہ طواف ڪجي، ظاهري صورت ۾ هجي تہ بہ طواف ڪجيس ڇو تہ ان جو طواف الله جو طواف آهي، جيڪو خود پرست ڪافر هوندو اهو طواف نہ ڪندو.

22. جنهن نفس ماريو آهي سو طواف جي لائق آهي.

23. فقير جو ساڙيل ائين آهي جيئن پارو وڻ کي پاڙن تائين ساڙي

Scanned with CamScanner

ڇڏيندو آهي جو ڦٽڻ جي اميد ئي نہ هجيس. باھہ جي ساڙڻ جو دونهون ڏسبو آهي. هن جو دونهون بہ ڪونہ ڏسبو.

24. دنيادار ڪي دنيا تي ائين خوشي ٿيندي آهي جيئن چور کي ٻيڙين لڳڻ تي خوشي ٿيندي آهي تہ مان نالي وارو چور آهيان.

25. اسم اعظم جون ڦهريون اڏ ملڪوت ۾ ترار آهي. اگر عارف ٻڌو تہ يڪدم وجد پئجي ويندس ۽ اها ترار لڳي ويندس.

26. عاشق جڏهن ٻنهي جهانن کان مٿي ويو تہ شاھہ حسن جي ملڪ ۾ پهچي ڦرجي ويندو.

27. هي آسمان بہ ذات حق جي بازيگري آهن. آسمان ڪثرت با وحدت آهن.

28. آسمان شاھہ اعظم جو ديدبو ۽ سياست آهن. اسان جڏهن آسمانن مان لنگهياسون تہ اهڙي لذت آئي جو پاڻ کي گهات ڪري وجهجي، شاھہ اعظم جي صورت ۾ تہ ڪا وڏي لذت آهي. جنهنجي بيان ڪرڻ جي زبان کي طاقت نہ آهي.

29. اسان نَوَ ورهيہ ذڪر ڪيوسي، هڪ دم بہ وسئون قضا نہ ڪيوسي. پَوَ ڪان ننڊ بہ ٿوري ڪندا هئاسون. اهڙي سرجوشي ڪئي سون تڏهن عنايت عشق ڪئي تڏهن پاڻ لطف ڪيائين نہ تہ اسان کي ڪهڙي مجال.

30. جنهن فقير کي روزگار جي ڪِٽتي نہ هجي تہ ان کي ماني کائڻ حلال آهي ۽ حلال بہ تڏهن اٿس جو هر هڪ گره خدا جي ذڪر سان اماٽي.

31. غافل جي ماني مردار آهي.

32. جنهن کي مالڪ الملڪ تي اعتبار نہ آهي اهو انڌو آهي، جيڪو سيمرغ کي چاليھہ هاٿي هر هڪ ويلي تي کارائي ٿو سو هن جي ماني ۾ ڪٽي پوندو.

33. جيڪو اسم اعظم ڪمائيندو تہ ان جي سيني ۾ حقيقت جو سج اڀرندو.

34. بهشت تي ناز نہ ڪريو جو بهشت ۾ دغا بازي اٿوَ. اوهان جي ڏاڏي آدم سان بہ الله بهشت ۾ دغا ڪئي هئي. بهشت گهرندؤ تہ دغا بازي اٿو. خوش نہ ٿيو.

Scanned with CamScanner

35. ڪاٺ جي ترار ڪي سونو مياڻ هجي تہ بہ ٻرڻ جي ڪم ايندي دنيا جا پير بزرگ ڏسو ٿا يا ملان قاضي وغيره انهن جو ظاهري جسم سٺين پوشاڪن سبب ٺهي ٿو مگر اندران هنن جو روح ڪاٺ جي ترار آهي، جيڪا ٻرڻ جو ڪم ڏيندي.

36. جوهر دار ترار پلي تہ پراڻي مياڻ ۾ هجي تہ بہ مالڪ جٽان هٽندس تہ پار ويندي. فقيرن عارفن جو روح جو هردار ترار آهي. انهن ڪي ٻاهران زيب ڪونهي اندران سارو معرفت جو نور آهن.

37. هر هڪ ڏوهي ڇٽي سگهي ٿو مگر لالچ جو قيدي جَنبي جيل ۾ آهي. عمر ڪونہ آزاد ٿيندو.

38. ڏيئي جي تيل ۾ پاڻي پوندو تہ ڏيئو وسامي ويندو. ائين الله جو طالب بہ زماني جي ماڻهن سان صحبت ڪندو تہ ذڪر بيهي ويندس.

39. ڪوبہ عاشق حال محرم ڪونهي جنهن سان توحيد جي گفتار ڪجي. عام ماڻهوءَ سان توحيد جو بيان ڪرڻ ائين آهي جيئن پاڻيءَ تي ليڪو.

40. توحيد جي ڳالهہ ٿا ڪيون تہ ڪو ڪونہ ٿو سمجهي ڇڙ بتن سان ٿا ڳالهايون، ڇو تہ اهي توحيد جي ملڪ ۾ ويل ئي ڪونہ آهن.

41. ننڍو ٻار مائٽن کان ڌار ٿيندو آهي تہ دانهون ڪندو آهي پوءِ ڪا نہ ڪا وسنوَ هن کي ڪٽي وڃي مائٽن سان ملائيندي اٿس.

42. هي مسلمان حرامي آهن جو پنهنجو لاڪيٽو مائٽ وڃايون بس ڪيون ويٺا آهن، رڙيون ڪن تہ ڪو نہ ڪو اچي ٻانهن کان وٺي ٻيءُ وٹ پهچائين. الله ۽ رسول خدا رج ۾ وڃايون ويٺا آهن. دنيا جو جهان رج آهي. مائٽن جي ڳڻ ئي ڪانهين.

43. جن کي رهبر نہ مليو ۽ بي خبريءَ ۾ گناهہ ٿا ڪن تن کي بخشي ڇڏيندا.

44. جيڪي نماز تي فخر ٿا ڪن ۽ بوتي کي سينگارين ٿا ۽ پاڻ کي بهشت جو حقدار ٿا سمجهن ۽ هستي ٿا ڪن تن جي جاءِ جهنم ۾ آهي.

45. جيڪو الله جو طالب دنيا وارن سان دوستي رکندو تہ مئي کان پوءِ ان کي ڪنڌ کان وٺي مسڻ جي ٻاهہ ۾ وڌو ويندو. جيئن واڻيا ساڙيا آهن. الله کان غافل ڪافر آهن، انهن پنهنجو مالڪ نہ سڃاتو.

Scanned with CamScanner

46. جنهن فقيريءَ کان ماٺهو ٿهن ٿا سا فقيري ابراهيم بن ادهم تخت هزارو ڏيئي ورتي هئي. 118 زالون ڦٽي ڪيون هئائين بادشاهي سميت، دنيا جي درياهہ مان تري نڪتو. ٻيا ڪيترائي بادشاهہ ٻڏي ويا، هڪڙو هي نعرو هڻي تري نڪتو.
47. پاڻي کي بہ اجايلن جو قدر آهي، جيڪو ڳوليندو سو لهندو.
48. هتان جي ماڻهن کي اڄ ئي ڪانهي، هادي شهنشاهہ ڇيو هو تہ طالب جي دل جاڏي چاهي تہ وڃي اگر نہ چاهي تہ نہ وڃي ڇو تہ نقصان ٿيندس.
49. نفس چور ڪتو آهي، جيڪو طالب کي ويسلو ڪري چوريءَ ڇڪ هڻندس. ڪاڏهن نہ ڪاڏهن ڪيرائيندس. هر وقت خيال جي نظر ذڪر ۾ هجيس، جي خيال نہ هوندس تہ ڏاڙهي وجهندس.
50. جنهن وٽ ذڪر جو خزانو هوندو تہ ان سان نفس نہ وڙهندو. چور بہ شاهوڪار گهر کي کاٽ هڻندو آهي.
51. جيڪو ڪيترا بہ حج ڪري مگر پاڻ کي نہ ڏٺو اٿس تہ ان جا حج اجايا آهن.
52. جيڪو دنيا جي ماڻهوءَ جي خدمت ٿو ڪري تہ اهو مسلمان نہ آهي مگر ڪفر جو جٽيو ٻڌل اٿس.
53. ڳالهين ڪرڻ سان معراج نہ ٿيندو آهي. جيڪو معراج وارو ڪم ڪندو سو معراج ماڻيندو.
54. اهو جيڪو زبان سان نفيل ٿو وڃائين سو وڃي ڪنهن ٽڪاڻي ۾ ٽنگ
55. جنهن نفس کي ماريو تنهن ڄڻ سومناٿ جو مندر ڀڳو. اهو شاهہ محمود آهي.
56. جيڪو الله جو ذڪر ڪمائيندو اهو ٻانهي مان بادشاهہ ٿي پوندو.
57. جيڪڏهن توکي موسيٰ ٿيڻو آهي تہ نفس فرعون کي دم جي درياهہ ۾ ٻوڙي بادشاهي جو نعرو هڻ نہ تہ توکي ٻوڙي ماريندو.
58. آب حيات اڪيلائي ۽ جاڳڻ ننڊ نہ ڪرڻ ۾ آهي. رات جي جاڳڻ سان ملندو آهي.
59. جيڪو نفي اثبات جو سرمون پائيندو تنهن جي نظر ٻنهي جهانن مان ٽپي ٽئين جهان ۾ وڃي پوندي.

Scanned with CamScanner

60. جيڪو خلق کان بيزار ٿيندو سو معنيٰ جي محبوب جي روبرو ٿيندو.
61. ظاهر جا بادشاهہ جو فقيرن کان دعائون گهرندا آهن ان مان پڪ ڄاڻو تہ دعا جا مالڪ فقير آهن.
62. دنيادارن لاءِ دنيا پوڄا جي مڙهي آهي. جو اتي مٿو ٽا ٽيڪين، انئي پهر ان مڙهيءَ جي تعريف ٽا ڪن.
63. فقير عارف شب قدر آهي. تارو لاٽ ڪري تہ ان گمان ۾ پليل آهن. حقيقت ۾ شب قدر ان لاٽ ۾ لڪل آهي. فقير عارف کي بہ جيڪو سوال ڪندو تہ ان جو مطلب ٿيندو.
64. هلندڙ طالب کي همت هجي تہ دم جي ڦوڪڻي تيز ڪري تہ يڪدم الله وٽ پهچندو. الله تہ پري آهي ئي ڪونہ. الله ڪاڏي ويندو. لوهہ تپي ڳاڙهو ٿيو تہ پوءِ خود باهہ ٿي پوندو. ائين دل تتي تہ الله پڌر ٿي آهي.
65. بي همت جي دل پراڻي کل جي ڦوڪڻي وانگر آهي، هزارين ڇِنَ ۽ سوراخ اٿس. ان جو لوهہ ڪونہ تپندو. نہ ڳاڙهو ٿيندو.
66. طالب جيستائين ترڪ نہ ڏيندو تيستائين حق کي نہ پهچندو. ترڪ جي دوا اسم اعظم آهي. ترڪ اندرئون ڏئي نہ رڳو ٻاهرئون، نہ دنيا جو ترڪ. ترڪ آهي پاڻ کي ترڪ ڏيڻ.
67. جنهن دنيا سان محبت ڪئي تنهن ڄڻ زهر کاڌو هنڌان هنڌان ڦاٽي پوندو. بوتوبہ خراب ٿيندس، عاقبت بہ خراب ٿيندس بڇڙوٽي مرندو.
68. آدميءَ جو زيب ۽ زينت اسم اعظم جي ذڪر ۾ آهي. سواءِ ذڪر جي آدمي بي حاصل ۽ ڏوهاري آهي. جنهن کان الله وسريو اهڙو خراب ٻيو ڏوهہ ئي ڪونهي.
69. دل هڪ ٿانءُ آهي ان ۾ يا الله رهائجي يا دنيا رهائجي. ٻہ شيون گڏ نہ رهي سگهنديون.
70. صوفي کي سوال ڪرڻ ڏوهہ آهي. سوال ڪرڻ وارو خوار آهي صوفي نہ آهي.
71. موتو قبل وارو موت سدائين حياتي آهي. نہ الله ئي مرندو نہ اهو فقير مرندو.

Scanned with CamScanner

72. جنهن شخص کي دنيا جي محبت آهي تہ اهو غافل ۾ جيئري ئي مئل آهي.

73. دنيا جي عزت توڙي مال ملڪيت توڙي عقبيٰ ۾ حوران الله کانسواءِ عذاب آهن.

74. لوڻ پاڻي ۾ اچلبو تہ پاڻي تي ويندو لوڻ ظاهر ئي ڪونہ هوندو. صرف پاڻي هوندو.

75. هي آدمي بہ جيڪڏهن الله ۾ ائين گم ٿئي تہ آدمي رهندو ئي ڪونہ صرف الله هوندو.

76. ٻنهي جهانن ۾ احمد ۽ عليءَ کانسواءِ ٻيو ڪونهي. سڀ نالا انهن جا آهن. اهي صرف جاين جا نالا آهن نہ تہ هڪ آهن.

77. چوٿون بادشاهہ بہ آهي. ان جي ڳالهہ ڪانہ ڪبي چو تہ رسول خدا بہ ڪانہ ڪئي آهي. لڪائي ڪئي اٿس. اسان کي بہ عيان آهي مگر ان چوٿين جو نالو نہ وٺبو جو اهو فقير تي گناهہ آهي.

78. جتي نفساني خودي آهي اتي خداءِ جو ڏس ئي ڪونهي.

79. طالب ۾ جيستائين خودي آهي تہ تيستائين ڪوٺ ۾ قاتل آهي. جنهن مهل ڪوٺ پڳائين تہ ملڪ ماهي اٿس.

80. جنهن مهل طالب عشق جو الهام ٻڌو تنهن مهل سر جو سانگ پاڻيهي ڪٽندو.

81. جيڪو ڪلال خاني ۾ مٿن جي پاڙ ۾ وينو تہ ان جو ثواب ستر حج کان وڌيڪ آهي.

82. جنهن وهومعكم وارو الله ڏٺو تہ عمر هوش ۾ ڪونہ ايندو. هن جو ڳالهائڻ ٻيو تي پوندو. ڪثرت کان ڏار ڳالهائيندو. سنڌي سڌي ڳالهائيندو تہ بہ عالم فاضل بہ نہ سمجهندس.

83. جيڪو ڪلال خاني ۾ ساقيءَ وٽ ويو تہ مسيتيون مڙهيون تسبيون مصلا هر شيءِ اتي ڳهہ رکي شراب پيئندو.

84. ظاهري شراب توڙي وحدت جي شراب پيئندڙن کي عام ماڻهو گمراهہ سڏيندا آهن. شراب ۾ ڪو اهڙو اثر رکيل آهي.

85. ڪلال خاني وارو صاحب ماڻهن کي ڪن ۾ باطني ڦوڪ ڏيندو آهي

Scanned with CamScanner

تہ جيئن انهن تي ماڻهن جون ملامتون ۽ خواري هجي تہ جيئن يڪا مون ڏي رجوع هجن. پنهي شرابن ۾ اهو اثر رکيل آهي.

86. دين ايمان جو دشمن آهيان. ڪفر جا جڙيا ٻڏا اٿم. مسلماني کان ڦري ويو آهيان، ٻي ڪار ئي ڪانهي.

87. شراب ملن ۽ قاضين جو دشمن آهي. مگر اسان جي بوتي ۾ روح ۽ جان جو نيپاج آهي، شراب آب حيات آهي. مئي کي وجهبو تہ جيئرو ٿي پوندو.

88. آذر وٽان ابراهيم پيدا ڪيو سي، مريم مان عيسيٰ بنايو سي.

89. جڏهن هن کي ماريم تہ دائمي حياتي حاصل ڪيم وري نہ مرندس.

90. فقير عارفن جي فرمان ۾ سواءِ ڇُهڙي ڏڱيڙ جي ٻيون سڀ شيون ايندين.

91. جيڪو عشق الاهي سان هڪ ٿيو تہ ان جون سڀ سڌون مري ويندين، باقي سندس بوتو جيئرو هوندو.

92. جيڪڏهن صوفي بوتي سميت مري تہ پوءِ معنيٰ جي موج ڪير ماڻيندو. شاهہ حسن جي ديدار جو ذوق ڪير ماڻيندو. بيخودي جو نعرو ڪير هڻندو.

93. جيڪو ساري جهان کان لڪل آهي ان جي عين عيان ٿيڻ جي موج بوتو ماڻي ٿو. پوءِ ان ڇڻ سڀ ڪجھہ حاصل ڪيو.

94. اوهان کي خبر آهي تہ دنيا جا ڪيترا ماڻهو مرن ٿا. اهو مرڻ ٻئي قسم جو آهي.

95. اهو موتو قبل وارو مرڻ انهن کي هٿ نہ آيو. اهو مرڻ ائين آهي جيئن نانگ جا ڏند ڪڍي ڇڏجن پوءِ مارڻ جي ضرورت نہ آهي. ائين ان عارف جي حياتيءَ مان هزارين فيض پيا وٺندا. عارف وٽ توحيد جي گفتار پيئي هلندي.

96. جنهن جو نفس زنده هوندو سو نماز پڙهندو. ظاهر جي دين جا ٽپڙ پيو هٽ ڪندو تہ متان محشر ۾ موچڙا لڳن.

97. عام خاص زور ڏيئي چون ٿا تہ رسول خدا ۽ پنجتن پاڪ نماز پڙهي هئي. فقير چو نہ ٿا پڙهن. اهو ان ڪري تہ رسول خدا جي وقت ۾ بتن جي پوڄا هئي. ان ڪري رسول خدا احد مان احمد

Scanned with CamScanner

چيو. انا احمد بلا ميم چيو. من رآني فقد راءَ الحق چيو. ان تي نماز ۽ بندگي جو ڪھڙو حق هو اسان تہ ان جي طالبن جا طالب آهيون تہ بہ اسان جي بہ نماز تي اک ئي ڪانہ ٿي پڏي.

98. جيئن استاد عالم فاضل هوندي ٻارن سان گڏ الف ب پڙهندو آهي. پوءِ ائين تہ نہ چئبو تہ نٿو ڄاڻي. مگر هنن جي سيکارڻ لاءِ الف ب پڙهي ٿو. رسول خدا بہ خلق جي سيکارڻ لاءِ نماز پڙهي ۽ پڙهائي نہ تہ رسول الله تي نماز جو حق ڪونہ هو. خلق کي جو تازو ٻتن کان موڙيو هٽائين. تنهنڪري پاڻ جاهلن جي سيکارڻ لاءِ پي پڙهيائين تہ متان موٽي اڳين پيروي ڪن.

99. جيئن عارف ختمي جي ماني کان پرهيز ڪندو آهي. عارف فقير ڪِري ڪري يا نہ ڪري متس لازمي نہ آهي پر طالبن جي سيکارڻ لاءِ ڪندو آهي تہ متان مون کي ڏسي ڪِري پيجي وڃهن ۽ گمراهہ ٿين ۽ سندن دل متان ڪاري ٿي پوي.

100. جيڪڏهن فقير عارف گناهہ جو ڪم ڪري وجهي ۽ ظاهر وارا هن کي گناهہ ليکين مگر گناهہ نہ هوندو. ڇو تہ عارف کان ٻيو ڪير پڇڻ وارو ڪونہ آهي. جيڪڏهن عام ڪندو تہ ڏوهي ٿيندو.

101. جيڪو فقير ميجوتي جو قائل ٿيندو سو انڌو ٻوڙو گونگو ٿي اٿندو مٿي کان پوءِ ان جي جاءِ جهنم آهي. متان ڪو طالب ميجوتي جي هوس ڪري.

102. هزار ورهيہ توحيد جون ڳالهيون پڙهي ۽ ٻڌي مگر ذڪر ڪمائڻ کانسواءِ ڳالهين مان الله ڏسي ڪونہ سگهندو.

103. جن فقير سان حسد ڪيو ۽ صحبت ۾ نہ آيا تن کي ڪالَ جو گدڙ ڪائي ويو.

104. هي جهان ۽ هو جهان عشق جي موج آهن. جيئن درياهہ جي موج جو پاڻي وڃ پٽيندو ويندو آهي. پر درياهہ جي موج کي بہ فناءِ آهي جو پاڻي جهٽ سڪي ويندو آهي.

105. هي ڪثرت جو جهان ۽ منجهس سڀ ساهواريون شيون بہ ان درياهہ اعظم جي موج مان پيدا ٿيا آهن. جن کي فناءِ آهي.

Scanned with CamScanner

106. عشق کي بلڪل رنگ روپ آهي مگر عامن لاءِ برابر هو بيرنگ آهي، خاصن لاءِ بارنگ ۽ باصورت آهي مگر دنيا ۾ ان جو مثال ڏيئي نٿو سگهجي.

107. فقير تجي تہ فقير تجي نہ تہ زماني جي ونڊيءَ کان تہ نہ وڃجي.

108. فقيري پراڻي لوڙهي جي لت آهي. لوڙهو هي جسم آهي. جيڪو هن جسم تي لت رکندو. سو هُنَ پر ٽپي وڃي وحدت ۾ پوندو.

109. حقيقت ۾ زماني جي سياٽپ دوزخ آهي، جنهن ۾ بي ويساهي آهي.

110. حقيقت ۾ سياڻا ۽ ڪل عقل اهي آهن جن الله ياد ڪيو.

111. رسول ڪريم جو ديدار طلب جي رستي کان اڳ ڏئوسي. پوءِ نَوَ ورهيہ ذڪر ۾ هياسي. جڏهن معراج ٿيو تہ فنا في الرسول ۾ وياسي جتي احد مان احمد اها ذاتي صورت آهي.

112. مگر صفاتي جامون جيڪو حضرت جن هن جهان ۾ پائي آيا هئا. اها صورت وصل کانپوءِ ٻارهين مهيني مدينہ ۾ ڏني سي. گهمندي ڦرندي مدينہ ۾ وڃي نڪتاسين. اتي ڏٺوسين.

113. الله جو رنگ ڪهڙو آهي. صبغة الله ومن احسن من الله صبغه. ڪٿي جيئن ڪپڙا رنگيندو آهي ۽ ڪپڙن جي ڳرئي کانپوءِ بہ انهن تان رنگ نہ لهندو آهي.

114. الله جو اسم ڪمائڻ ائين آهي جيئن صفات کي ذات جي ڪن ۾ ٻوڙجي. عشق جو ڪُنُ نہ سمجهو مگر اها خود ذات آهي.

115. الله بہ صوفڻ ٻير وانگر آهي. جيڪو هن سنڌي صفات جي ٻير جون لامون يعني خيال ڪپي ۽ ان ۾ باغائي اک هٽي ان کي پاڻي پيو ڏيندو تہ آخر اها اک ڪامل ٿيندي پر جيڪڏهن سڌن جي پيل ۽ خيالات جي جهولي کان بچاپائينس تہ ٿي ويندي نہ تہ لڳل اک بہ سڪي ختم ٿي ويندي ڪن جي اک ٻڪري کائي ويئي ۽ ڪن جي اُٺ پاڙئون پٽي ويو.

116. جيڪا اک جهولن کان بچي سامائي تہ ساڳي ٿيندي ۽ ان کي ظاهر ۾ آدمي پيو ڏسبو باطن ۾ جبرئيل کان پري جون خبرون پيو ڏيندو. اهي ڳالهيون حال محرمن کانسواءِ عامن کي نہ ٻڌائيندو.

117. عشق اهڙي باهہ آهي جيڪا هن خاڪي بوتي کي لعل ڪري ٿي چڏي جيئن ڪا لوهہ جي شيءِ ڪوري ۾ وجهي ڪنهن جهنگ ۾ اڇلجي تہ جهڳا ساڙي ڇڏيندي.

118. هي فقير وحدانيت جي گفتار سان ماٺهن جي نفس جا جهڳا ساڙي ڇڏيندو سڙئي ڪان پوءِ ساڳيو سر ۽ نسوري ذات تي پوندا.

119. صوفي اهو آهي جيڪو هن جسم مان ائين نڪري جيئن ترار مياڻ مان نڪرندي آهي. اسم اعظم سان ائين نڪري ملڪوت ۾ رهائش ڪري.

120. ڪجهہ ڏينهن ملڪوت ۾ ۽ ڪجهہ ڏينهن جبروت ۾ ۽ پوءِ لاهوت مان وڃي سڄي عمر بيحد ملڪ ۾ رهي. پوءِ پاڻهيئي پيو ايندو ويندو جڻ سيئي امتحان پاس ڪيائين.

121. جنهن ان معنيٰ جي ملڪ جو معراج ڪيو اهو منصور يا قلندر آهي جي ذات حق چئبس تہ بہ پؤ ڪونهي.

122. جيڪو صوفي پاڻ مان نہ نڪتو سو ڪوڙو ڪوڙي جو پٽ آهي. اهو نفس جو قيدي آهي. جي ذڪر بہ ڪمايائين ۽ برا ڪم نہ ڪيائين تہ بهشت جو حقدار آهي. باقي الله جو حقدار نہ آهي.

123. جيڪو دنيا ڳوليندو تنهن کي دنيا ملندي جيڪو آخرت ڳوليندي تنهن کي آخرت ملندي جيڪو الله ڳوليندو تنهن کي الله ملندو.

124. الله بہ سهڻو آهي. ڳولي بہ سهڻين دلين وارن کي ٿو جنهن کي يقين نہ آهي سو گمراهہ ٿيندو.

125. طالب لاءِ ويساهہ ٻيڙي آهي جنهن سان هو تري ويندو.

126. جبرئيل سميت اسان جي اڳيان چارئي ملائڪ جهرڪي بہ ناهن, اسين شهباز آهيون جتي اسان وياسون اتي جبرئيل ڪهڙي شيءِ آهي.

127. آدمي جو وجود وڻ مثل آهي. هڪڙا وجود نفس جي سڌن جا وڻ آهن. لکن مان ڪي ٿورڙا عشق جا وڻ آهن.

128. عشق جي وجود جي ڇانوَ توحيد جي گفتار آهي. ان وڻ جو ميوو اناالحق آهي. ڏار ملڪوت جبروت لاهوت ۽ بيحد ملڪ اٿس.

Scanned with CamScanner

129. علم وارو فقير ٿيو ته ڇڻ هاڻي حلال ٿيو. جاهل فقير ٿيو ته ڇڻ
جهرڪي حلال ٿي. هاڻي حلال ٿيڻ سان لکين فيض پائيندا.
جهرڪي ته هڪئي ڪائي ويندو.
130. فقير عاشق لامڪان جو طائوس يعني مور پکي آهي.
131. فقير عاشق صبر ۾ هجي ته مرضي اٿس هت رهي يا هُتِ رهي،
ڳالهائڻ مهل لامڪان ۾ ياهِتِ رهندو.
132. فقير عاشق توحيد جي گفتار مهل جتان جي ڳالهه ڪندو ته ان
منزل ۾ بيهي ڳالهه ڪندو. جسم ڇڏيون اُتي پيو ڳالهائيندو. عام
ماڻهو سمجهندا ته هت ئو ڳالهائي.
133. فقير جو صحبتي سمجهندو ته ڪٿي ئو ڳالهائي.
134. اسم اعظم جو ذڪر هڪ ڪوٺ آهي. جنهن کي ملڪوت
جبروت ۽ لاهوت ڪيسا آهن.
135. اهو ڪوٺ اسم اعظم جو طالب کي نفساني سرد هوا ۽ سئي ڪٺان بچائيندو.
136. انبيائن، اوليائن عارفن عاشقن جا ديدار به ڪيسا اٿس، ڪشف
القبور يا ڪشف القلوب جا به ان ڪوٺ ۾ ڪيسا آهن، سمنڊن
جبلات دريائن ۽ شهرن جي سير جا ۽ بيا لکين ڪروڙين ڪيسا
اٿس ڪي ہڏل ته ڪي اڻ ہڏل شيون ان اسم اعظم جي ڪيسن
مان نڪري پون.
137. ملڪوت جي صورت تمام جلوه دار آهي. جبروت واري صورت به
سهڻي آهي. لاهوت واري صورت جو درجو اُتم آهي. مگر بالا ترين
صورت بيحد ملڪ واري آهي. جيڪا دلين جي ڦرجڻ جي ڳالهه
آهي. جيڪوان ۾ ويندو ته ڦرجي ويندو وري دنيا ۾ ڪين رَلبو.
138. اسم اعظم ۾ درد فراق گريو ۽ زاري سڀ ڪجهه موجود آهي.
139. اسم اعظم حصار الله يعني الله جو قلعو آهي. جيڪا طالبن جي
حفاظت جي جاءِ آهي.
140. اسم اعظم عرش عظيم جي ڏاڪڻ آهي. ان ڏاڪڻ وسيلي
جيڪوان قلعي ۾ پهتو ته نفس جي دشمنيءَ کان امان ۾ رهندو.
141. جنهن آدميءَ کي ڪتو چتو ڏاڙهيندو آهي ته ان کي ڪتي جو زهر

بہ اثر ڪري ٿو جو اهو آدمي ڪتي وانگر ڀؤنڪان ٿو ڪري.

142. جنهن آدمي پنهنجي وجود ۾ ذڪر ڪمايو تہ ان کي خدا جو ذڪر اثر نہ ڪندو ڇا، ڪنهن ڏينهن ضرور ان مان من خدايم واري گفتار نڪرندي.

143. ماڻهن جي سمجهہ جو ارمان آهي جو صوبيدار ننڍ پيو هوندو آهي تہ بہ ان جي وات مان ٻچان پيون نڪرنديون آهن تہ وٺ فلاڻي کي نہ ڇڏ.

144. ڏسو تہ ماڻهو ڪهڙا نہ نادان آهن جو جنهن جي دل ۾ سالن جا سال اسم اعظم جو ذڪر هلندو پوءِ ان جي زبان مان اناالحق جو نعرو نہ نڪرندو؟

145. اهو ملڪ عظيم آهي جنهن ۾ فقير وڃي ٿو. ان ملڪ جو ذڪر ئي اناالحق آهي. جيڪو عاشق جي زبان مان زوريءَ نڪرندو. جيترو وقت ان ملڪ ۾ رهندو تہ ان اعظم ولايت جي اها ٻولي آهي، ان ملڪ ۾ سيڪو ويندڙ تي ڏينهن رهندو آهي وڏيڪ نہ رهندو. شاهہ منصور ان ملڪ ۾ هڪ سال رهيو هو تہ ڦاهي چڙهيو هو.

146. ان ملڪ اعظم جي اها حالت آهي جو عرش ڪرسي وڻ ٽڻ هر ذري ذري مان اناالحق جي گفتار هوندي آهي. پوءِ عاشق بيوس آهي.

147. ان اعظم ولايت اناالحق جو اهو حال آهي جو جيئن سيٽهہ وارو درياهہ ۾ ترندو وڃي ۽ وچ ۾ سيٽه ڦاٽي پويس ۽ هو غرق ٿي وڃي. پوءِ رڳو محيط درياهہ پيو ڏسبو.

148. عاشق جي جڏهن عبديت ختم ٿينلي آهي تہ پوءِ ان مان اناالحق جي ٻيڪي نڪرنلي آهي صفات ڳري وڃي ذات رهي پوءِ ذات جي گفتار اها آهي

149. هونءَ تہ سڀ ڪنهن کي پنهنجو خالق ڪونہ ٿو سُجهي مجال آهي جو اناالحق چئي سگهي. ٻانهو بادشاهہ ڪيئن سڏائيندو. جڏهن ٻانهو رئي ٿي ويندو. تڏهن بادشاهہ ڳالهائيندو.

150. رسول الله بہ انا احمد بلا ميم چيو مولئ علي بہ انا عرب بلا عين چيو بسطامي بايزيد سبحاني ما اعظم شاني چيو. اها ڪا عبديت کي طاقت آهي ڇا؟ اها سڀ الوهيت جي طاقت آهي، جيڪا ذات ٿي ڳالهائي پيو تہ ڪو چئي ڏيکاري.

Scanned with CamScanner

151. هيءَ عشق جي ڳالهه انڌن گونگن ۽ ٻوڙن جي ٻڌڻ جي نه آهي جن جا اندروني ڪن سرلا هجن سي ٻڌندا. مصرع "ڪُرمادر زاد را بانالۂ و سُر ناچه سود" يعني ڄاماڙو گونگي کي سڏن ڪرڻ ۽ سُرَ شرناءِ ٻڌائڻ مان ڪهڙو فائدو؟

152. جيڪي هَوَسَن انڌا ۽ ٻوڙا ڪيا آهن انهن لاءِ توحيد جي ڳالهه ائين آهي جيئن مئي کي مڇ ڪان وٺي وات ۾ پاڻي وجهبس ته واڇن ڪان وهي ويندس.

153. جيڪي نفس ۽ شهوت جا ماريل آهن انهن جي اندر ۾ هيءَ ڳالهه نه لنگهيندي قرآن ڪريم ۾ به آهي ته لاتسمع الموتيٰ ولا صم الدعاءِ

154. هن ڳالهه جو قرآن ۽ رسول ڪريم ﷺ شاهد آهن ته سڏن جو تابع سخت گمراهه آهي. ان ڪري ڪابه هدايت اثر نه ڪندي من اضل ممن التبع هواه.

155. جنهن کي رب العالمين گهري ته ڪيس رسول ڪريم وارو معراج ڪرائي. ان ۾ ڪو به شڪ ڪونهي جو نبي ڪٽي چئجيس. سبحان الذي اسريٰ بعبده. قرآن گواه آهي.

156. حضرت موسيٰ کي ذات ذوالجلال چيو ته جيڪو توکي اسان حڪم ڪيو آهي ان تي قائم رهه يعني ذڪر کي قائم ڪجانءِ. خبردار متان سڏن جو تابعدار ٿئين. سڏان ذڪر کي وڃائيندڙيون آهن. وستقيم ڪما امرت ولا تتبع اهواءَ هم. القرآن.

157. شريعت جي معنيٰ آهي سڏن جي تابعداري نه ڪرڻ. جنهن سڏن جي تابعداري ڪئي ته انهيءَ شريعت قائم نه رکي. ثم جعلناک عليٰ شريعة من الامر فاتبعها ولا تتبع اهواءَ الذين لايعلمون. القرآن.

158. هر هڪ سڏ بت آهي، جيئن ڪافر بتن کي پوڄيندا هئا. ائين هي مسلمان هاڻي سڏن جا بت ٿا پوڄين جيئن ڪعبه ۾ بت رکيل هئا. تيئن مسلمانن جي دل واري ڪعبه ۾ سڏن ۽ خيالات جا بت رکيل آهن. ان ڪري هنن کي حقيقي مسلمان نه چئبو مگر ڪافر آهن. جيڪي ذڪر نٿا ڪن انهن جون اکيون ۽ ڪن انڌا آهن. اوهين انصاف ڪريو ته اڄ جا مسلمان الله ۽ قرآن جي حڪم تي

Scanned with CamScanner

هلن ٿا. افرائيت من التخذ الٰهَهٗ هواهُ و اضله اللهُ عليٰ علم و ختم عليٰ سمعه وقلبه وجعل عليٰ بصره غشاوة فمن يهديه من بعدالله افلاتذكرون. پاره 25.

159. قرآن ۾ دم جي ذڪر ڪمائڻ لاءِ حڪم آيل آهي. قال الله تبارڪ و تعاليٰ. واذكر ربک في نفسک يعني خدا پنهنجي کي دم سان ياد ڪر.

160. زباني ڪلمہ ۽ رسمي مسلمانن لاءِ قرآن چوي ٿو تہ اهي ڪوڙا آهن. انهن جي دلين ۾ ايمان ڪونہ داخل ٿيو آهي. و قالت الا عراب آمنا. قل لم تومنو قولو اسلمنا لَما يدخل الايمان في قلوبكم. يعني عرب چون ٿا تہ اسان ايمان آندو آهي. تون چوين تہ توهان ايمان نہ آندو آهي ائين چئو تہ مسلمان ٿيا آهيو. ڇو تہ توهان جي دلين ۾ ايمان داخل نہ ٿيو آهي.

161. ايمان آڻڻ جو نيشان اهو آهي تہ ان جي دل ۾ خدا جو ذڪر هلي اهو آهي دل جو ايمان. اهي ئي حقيقي مسلمان ۽ ايمان وارا آهن.

162. دل جي ذڪر وارو حقيقي مسلمان آهي. باقي ٻيا رسمي مسلمان آهن.

163. رسمي مسلمان تاڙي ڦوڪ تي پيچي ويندو. رسمي مسلمان مرشد هادي کان بہ ڦري ويندو. منافق ٿي ويندو مگر دل جي ذڪر وارو نہ ڦرندو.

164. قرآن پاڪ جي هيءَ آيت گواهہ آهي تہ جن کان دم وارو ذڪر وسريل آهي اهي شيطان جو لشڪر آهن. استحوذ عليهم الشيطان فانسهم الذكر الله. اولئک حزب الشيطان. يعني انهن تي شيطان غالب آهي. ان ڪائڻن الله جي يادگيري وساري ان ڪري اهي ماڻهو شيطان جي جماعت آهن.

165. ذات ذوالجلال قرآن پاڪ ۾ فرمايو آهي تہ جن جي دل ۾ الله جو ذڪر ڪندڙ ناهي اتي شيطان رهي ٿو. قال الله تعاليٰ: ومن يعش عن ذكر الرحمان نقيض له الشيطن فهو له قرين.

166. رب العالمين ڏوراپو ڏيئي چوي ٿو تہ افسوس مان اوهان سان گڏ آهيان مگر ڏسو نٿا. ڇاڪاڻ تہ هي ڪل آدم زاد الله جي اولاد آهن. حديث: الخلق عيال الله. جو پٽي ڏيون وتن پنهنجا ڪم ڪندا. و نحن اقرب اليہ منكم ولكن لاتبصرون.

Scanned with CamScanner

167. علم اليقين عين اليقين ۽ حق اليقين اهي.ٽيئي نالا جيڪي فقير ڪم ٿا آڻين سي ڪلام الله مان آهن. نڪي ٺاڪو مل وٺان آندا اٿن. ان هذا لهوالحق اليقين. فسبح بحمدربک العظيم. اهي ٽيئي نالا معراج واري ملڪ مان آندل آهن. اهي حدون ذڪر اسم اعظم سان ۽ حق جي منظوريءَ سان حاصل ٿينديون آهن.

168. جيڪي ذڪر سان نفساني عزت ۽ دنيا حاصل ڪرڻ چاهيندا آهن. انهن کي معراج جي حدن عين اليقين ۽ حق اليقين کان جواب آهي. ڇو تہ هنن جو ذڪر باهہ ۽ دونهين سان گڏيل آهي نج نہ آهي.

169. جيڪي ذڪر صرف ديدار الاهي لاءِ ڪمائن ٿا انهن جو ذڪر نج باهہ آهي. پوءِ اهي حدون بہ انهن کي حاصل ٿينديون. فاالسبح باسم ربک العظيم يعني الله جي نالي سان سندس عظمت بيان ڪندا رهو.

170. جن کي الله گهري ۽ جيڪي الله کي خاص سڪ ۽ محبت سان گهرن پوءِ الله بہ انهن جو آهي وڏا ڀاڳ انهن جا آهن جن کي پنهنجو لقاءُ ڏيکاري. جن تي پنهنجي رحمت ڪري. قال الله تبارڪ و تعاليٰ: رفيع الدرجات ذوالعرش. يلقي الروح من امره عليٰ من يشاءُ من عباده.

171. فقر عاشق الله جا قاصد آهن. جيڪي خدا جا پيغام کڻي آڻي هن مخلوق کي ٻڌائن ٿا.

172. ڪلام ربي ۾ حڪم آهي تہ جيڪو فقير عاشق وٽ صحبت لاءِ وڃي تہ اهو ڪجهہ نہ ڪجهہ تحفہ يا نذرانو فقير لاءِ ڪنيون وڃي. هٿين خالي نہ وڃي. ٻيو ڪجهہ نہ هجي تہ ڪٻڙن جا پن يا ڏنڊڻ فقير لاءِ ڪنيون وڃجن. ان ۾ طالب جو فائدو آهي. يايهاالذين آمنو اذانا جيتم الرسول فقدمو بين نجواڪم صدقة ذالڪ خيرالڪم و اطهر.

173. حضرت يوسف توڙي بادشاهہ ٿيو تہ ان وٽ ننڍائي جو يار آيو هو تہ ان کان تحفہ گهريو هٿائين. هن تحفہ ۾ پنهنجي آئيني ڪيڏي ڏنس ۽ چيائينس تہ جنهن مهل منهن ڏسندين تہ مان ياد ايندو سانءِ.

174. رسمي مسلمان حَسَدَ کان فقير جي خلاف آهن تہ سندس گلا ڪري سندس روشنائي گهٽايون. مگر گهٽجي نہ سگهندي

Scanned with CamScanner

بيت

اگر گيتي سراسر باد گيرد، چراغ مقبلان هر گزنه ميرد

جيڪڏهن ساري دنيا هوا هلائي ته به قبول پيلن جو ٻرندڙ ڏيئو ڪونه وسامندو.

يريدون ان يطفئو نور الله بافواههم والله متم نوره ولو کره الکافرون

يعني انهن جو ارادو آهي ته اهي الله جي نور کي پنهنجي وات جي ڦوڪن سان وسائن مگر الله پنهنجو نور ڪامل مڪمل ڪندو توڙي جو ڪافرن کي پسند نه هجي.

175. الله جو ذڪر بيخودي جي علم جو سبق آهي، جيڪو اهو سبق پڙهندو ته اهو بيخوديءَ جو ڪاليج پاس ڪري انا الحق جو نعرو هڻندو.

176. جنهن پاڻ مان نڪري معراج نه ڪيو هوندو سو ٻئي کي ڪهڙو معراج ڪرائيندو.

177. هي آدمي درياهه تي اِچ تا مرن. اهو دم درياهه اٿن. اهو درياهه ڇڏيون دنيان جي رچ ڏي پڳا تا وچن.

178. الله جو ذڪر الله جو دين آهي. نماز ۽ روزو وغيره نبيءَ جو دين آهي.

179. جيڪو الله جي دين سان هلندو سو الله تي پوندو.

180. هر هڪ انسان ۾ معرفت جو سج موجود آهي. مگر گناهن ۽ حرام ڪاڌن ان کي پردو ڏيئي ڍڪي ڇڏيو آهي.

181. جيئن مينهن جو ڪوهيڙو سج کي ڍڪي ٿو تيئن دل وارين اکين کي هوسن ۽ حرام ڪاڌن جون دونهون رَوَ چاڙهي ٿو ڇڏي.

182. طالبن مان يا ڪير به درد وارو جنهن مهل به سڏ ڪندو ته اسان فقير مسڪينن جي ماڙ آهيون ۽ ويچارن جا واهرو آهيون. اُن وٽ پهچي ان جو درد دفع ۽ سندس ڪم آسان ڪنداسون.

183. دل و جان سان سڏيندڙ طالب يا سائل توڙي ڪٿي لکن ڪوهن تي هجي ته به فقير ان جي مدد ۽ واهر آهي.

184. اسان هت ماڻهن جون روحاني اکيون ڪرڻ ۽ مشڪلاتون لاهڻ آيا هئاسون.

185. طالب کي مرشد سان ڪاڏي پيتي يا سواري جي ريس نہ ڪرڻ گهرجيس ڇو تہ هو بقا باالله جي درجي وارو آهي.
186. عاشق جو ڪاڏو پيتو توحيد جي گفتار لاءِ آهي. فقير تي ذڪر فڪر يا عبادت لازم نہ آهي.
187. مگر طالب کي ذڪر فڪر ڏهو چاليهو ۽ عبادتون لازم آهن.
188. هيءَ ڳالهہ درد واري دل کي گهاءُ ڪندي ۽ جنهن کي ذڪر الاهي جو لالہ گل وانگر دل تي داغ هوندس تہ ان کي پسند ايندي.
189. هي ڳالهيون ۽ هن ڪتاب جا حرف ان کي پسند ايندا جيڪو ڪنهن عارف جو صحبتي هوندو. ٻيو جيڪو بقا الله جي درجي وارو هوندو اهو هن ڪتاب کي اکين تي رکندو.
190. جيڪو هن ڪتاب کي ناپسند ڪندو اهو ڪم نصيب آهي ان جي منزل في السقر في النار آهي. جيڪو هن راز جو واقف نہ هوندو سو هن ڪتاب کي ڏسي نہ سگهندو.
191. هن ڪتاب ۾ معراج جي اکين ڏٺي حقيقت بيان ٿيل آهي.
192. رموز عاشقان عاشق بداند، رموز عاشقان فاسق چه داند؟

عاشقن جي رمز کي عاشق ڄاڻندو. عاشقن جي رمز کي فاسق ڇا ڄاڻندو؟
193. هي ڪتاب عاشقن جي ڪتابن جي معنيٰ ۽ شرح آهي. جيڪو پڙهندو تنهن کي معنيٰ سمجهہ ۾ ايندي
194. سنڌ ۾ قيامت تائين جيڪو فقير ٿيندو تہ هن کان وڌيڪ ڳالهہ نہ ڪندو.
195. هي سنڌي ٻوليءَ ۾ گفتار آهي جيڪا عشق جي دفتر ۽ معراج جي معنيٰ ۽ حقيقت آهي.
196. هن ڳالهہ ۾ نہ ڪوڙ نہ وڏائي نہ فخر نہ هستي آهي. لعنت الله علي الكاذيبن.
197. پيري بزرگي جي گفتار جي ڊوڙ بهشت تائين آهي جا نفس جي مراد آهي.
198. اسان نفس جي نامراديءَ جي ڳالهہ ڪئي آهي. بهشت حوران اسان جي ٺوڪ جي جاءِ آهن.
199. هيءَ ڳالهہ بهشتن جي ناهيندڙ جي روبرو جي ڳالهہ آهي.
200. اسان جڏهن هادي شهنشاهہ جي روبرو ويهندا هئاسون تہ سائين

Scanned with CamScanner

جن توحيد جي گھڻي ڳالھ ۽ گفتار ڪندا هئا ۽ اسان کي چڙ لڳندي هئي تہ ذڪر ڇو نہ ٿو ڪري پوءِ جڏهن پاڻ معراج تي وياسون تڏهن خبر پيئي تہ اها اسان جي غلطي هئي.

201. وصل کان پوءِ عاشق عارف جي عبادت توحيد جي گفتار آهي.

مصرع: بوعلی بیچاره را طاعت بجزتوحید نیست

يعني ويچاري بو علي کي توحيد جي گفتار کانسواءِ ہي ڪا عبادت ئي ڪانهي.

202. جن کي بہ ساري سنڌ ۾ ڪٿي اهڙي گفتار هلندڙ ڏسڻ ۾ اچي تہ اتان دست بيعت ٿين.

203. جنهن ڪچهري ۾ الله جي ڳالھ نہ آهي تہ اتي نفس ويٺو آهي، ان ڪري اتي ويهڻ حرام آهي.

204. اهڙي ڪچهريءَ تي الله پاڪ ۽ رسول خدا لعنت ٿا وجهن.

205. اسان جڏهن بيحد ملڪ ٽئين جهان ۾ وياسون تہ بہ ڪافيون لکيون سين. جنهن تي ذات ذوالجلال چيو تہ تون بہ ڪلامن ۾ ڦاٿين جيئن سچل بيدل بلا شاھ ۽ ٻين عارفن ڳالهيون ڪيون آهن. ائين ڪندين تنهن ڪري تون ڪلام نہ چؤ مگر انهن عارفن جي گفتار جي پنهنجي گفتار ذريعي شرح لک. هيءَ شرح معراج کان چاليھ سال پوءِ لکيوسون.

206. جنهن دل ۾ الله جو ذڪر نہ آهي سا دل برباد آهي.

207. جن کي عزرائيل ماريو آهي تن جون قبرون برباد ۽ تباھ آهن.

208. جن عزرائيل کي مات ڏني تہ انهن جي قبرن جا هزارين محتاج آهن.

209. هڪ دفعي متام جي پرسان لنگهيا تہ قبرن ۾ پاسريون ۽ لاشن جا هڏا پرندا ڏٺاسي. اها هوسن جي باھ آهي جيڪا قيامت تائين نہ وسامندي

210. جن الله ياد نہ ڪيو ۽ هوسن جي قيد ۾ مري ويا تن جي قبرن ۾ باھ پئي ٻرندي

211. ڪامل عارف کي کپي تہ جتي نفساني خودي هجي تہ اتي بيخودي ڪرڻ نہ کپي. بيخودي جو قدر اڪين وارن وٽ هوندو آهي.

212. جيڪي نفساني خودي سان انڌا هجن تہ اتان هيٺاهين ڪري جند ڇڏائجي.

213. گڏاڻي ٻروچ هڪ دفعي چيو تہ فقير تون الله ٿو سڏائين اسان کي الله چونہ ٿو ڏيکارين.
214. اسان چيس تہ تون مڇي وانگر آهين رهين بہ پاڻيءَ سان گڏ ٿو ۽ پاڻي کي ڳوليندو ٿو وتين. رهين بہ الله سان گڏ ٿو ۽ سڃاڻين بہ نہ ٿو. جي سڃاڻين تہ الله تہ پڌر تي آهي.
215. زماني جي ماڻهن کي الله جي گهر ئي ڪانهي. هنن کي صرف دنيا کپي. انهن کي گفتار بہ دنيا جي وڻندي
216. گڏهہ کي مشڪ جي قدر جي ڪهڙي خبر تہ هن ۾ ڪهڙي خاصيت آهي.
217. جيڪو شخص ذڪر الاهي کان غافل ۽ هوسن جوپوڄاري آهي سو ڏوهاري آهي.
218. جيڪو اهڙي ماڻهوءَ جي تابعداري ڪندو سو بہ ڏوهاري ليکبو.
219. جنهن جي دل ۾ الله جو ذڪر هلندڙ آهي تہ ان کان گناهہ جو ڪم نہ ٿيندو چو تہ هن جي دل ۾ الله رهندڙ آهي. حديث: انا جليس من ذكرني انيس من استانيس بي.
220. گمراهي سيني خطائن جو منڍ آهي. جنهن جي دل ذڪر کان خالي آهي سو هوس جي تابعداري ڪندو. اهڙي شخص جي تابعداريءَ کان قرآن پاڪ منع ٿو ڪري تہ لاتطع قلبه اغفلنا عن ذكرنا.
221. سڏن جا تابعدار شيطان جا سپاهي آهن انهن کان الله بيزار آهي، قرآن چوي ٿو تہ اولائک الذين طبع الله عليٰ قلوبهم. واتبعوا اهوئهم.
222. دنيا جا ماڻهو حضرت رسول الله ﷺ جن خواه بين انبيائن کي چريو ۽ جادوگر چوندا هئا. پنهنجي بتن کي ڇڏڻ لاءِ تيار نہ هئا. چوندا هئا تہ محمد ڪريم ﷺ اسان کان ابن ڏاڏن وارو دين ڇڏائي نئون دين ٿو سيکاري
223. رسول الله ﷺ انهن کان لات منوة ۽ عزيٰ جون پوڄائون لوهہ جي ترار سان ڇڏايون ۽ جڏهن رسول الله ﷺ هن وجود کي ڇڏي عرش تي ويو تہ هتي اسان لاءِ لا جي ترار ڇڏي ويو.
224. دنيا جا ماڻهو ۽ انهن جا نفس شيطان ۽دنيا بت آهن. هاڻي جن لا

جي ترار نہ وهائي ۽ ذڪر نہ ڪيائون اهي لات منوة ۽ عزيٰ جا پوڄاري آهن.

225. هڪڙي فقير عارف بالله وٽ ٻہ چٽا طالب ٽيڻ لاءِ آيا. ٻنهي کي چيائين تہ مون تي ڪلمون پڙهو. انهن مان هڪ شخص چوڻ لڳو تہ مان توتي ڪونہ پڙهندس ۽ هليو ويو. ٻيو شخص روئڻ لڳو ۽ روئيندي مرشد کي چيائين تہ مونکي گمان هو تہ تون الله ج آهين پر لهي رسول ٿي پيو آهين. جنهن تي مرشد آفرين چيس پوءِ ذڪر ڏسيائينس. ويساهہ سبب واصل باالله ٿيو.

226. گادين وارن وٽ رڳو ڪوتومل وينو آهي. انهن سڄي عمر رڳو خواب ۾ بہ رسول ڪريم ﷺ کونہ ڏٺائون. جيڪر ڏسن ها تہ الله جي خبر پوين ها.

227. گادين وارن کي خوديءَ ماري ڇڏيو. اهو گاديءَ وارو سيٽيو وينو هوندو آهي ۽ ٻيا سڀ سندس اڳيان ڪُبڙا ٿيا گهمندا وتندا آهن. انهن کي رڳو سڪٽي وڏائي آهي. خواب ۾ ان سائينءَ ڪڏهن شيطان بہ ڪونہ ڏٺو آهي جي ڏسي ها تہ بہ سمجهي وڃي ها.

228. طالب ڪيترا بہ فقير هجن تہ بہ سندن نفس رڳو فائدي جون ڳالهيون پيو پڇندو تہ جيڪر گدڙن جي واڙي پوکيان يا رائي يا ڪمند پوکيان جنهن مان دنيا پيدا ٿئي.

229. اڙي اها واڙي ۽ پوک چو نہ ٿا پوکيو جنهن جا گل شهود آهن ۽ ميوا ۽ گدرا انا الحق جا نعرا آهن. جو جڏهن اهو ٻج پوي تہ سارو ملڪ ڪستوري ٿي پوي

230. واصلي کي ذڪر جو پيرو ڪمائڻ گمراهي آهي وصل کانپوءِ ذڪر بيهي رهندو. جيئن نار جو ٺهڪڻ بيهي وڃي.

231. ذڪر غائب کي سڏ آهي. حاضر جو نالو نہ وٺبو آهي. وصل وارو توحيد جي گفتار ڪندو جنهن مان ٻيا بہ ٻڌي فيض پيا پرائيندا.

232. فقير ڪماليت ۾ پهچڻ کان پوءِ بہ سال ماٺ ۾ رهندو آهي. پوءِ تمام گهٽي گفتار ڪندو.

233. فقير عارف جي ڳالهہ جي اظهاري تي ماڻهو ساڻس جهيڙو ڪندا. توحيد جي گفتار تي ماڻهو فقير سان فساد ڪندا.

Scanned with CamScanner

234. ڇو ته ماڻهن ھيءَ ڳالھ ٻڌي نہ آهي. دنيا ۾ توحيد جو ٻڌائيندڙ ڪونهي، ٻڌندڙ ۽ ڄاڻندڙ بہ ڪونهي. ڏسڻ ۽ ٻڌڻ ۾ وڏو فرق آهي.
235. فقير الله جي توحيد جي ملڪ ۾ وڃڻ وقت پاڻ گم ٿي ويندا آهن ۽ رڳو درياھ ٿي پون.
236. صوفي اهو آهي جيڪو ڇوليءَ مان ٻاهر نڪري جيئن رسول خدا ﷺ معراج ڪيو ائين ھي بہ پرن ڪانسواءِ معراج تي اڏامندو وڃي.
237. صوفي اهو آهي جيڪو الله سان زبان سان نہ مگر روح سان ڳالهائي.
238. صوفي اهو آهي جيڪو پاڻ الله تي پوي. پيو الله نہ ڏاري جنهن جو اللهُ پيو آهي اهو نفس جو قيدي آهي. مرد اهو آهي جيڪو پاڻ الله تي پوي.
239. الله جي درگاھ ۾ ٻہ پوشاڪون آهن. (1) ڪرامت (2) ملامت.
240. اسان ملامت ڪنئين. ڪرامت عشق جو حجاب آهي. نفس جو ڏؤ آهي. ملامت سان الله پڌر تي آهي.
241. جيڪو توحيد ۾ گم ٿيو ته ان کي سيڪو ڪافر ملحد سڏيندو. هن کي اهو ڏڪ ڪُ هوندو. ان طرح هو عام خلق کان بچيل رهندو.
242. عشق شينهن آهي جيڪو ذات ۽ صفات کي ڪائي ٿو ڇڏي ظاهر ۽ باطن کي بہ ڪائي وڃي. هجي ڪو جيڪو ان معنيٰ کي سمجهي.
243. عشق اهڙي آفات آهي جو نہ فراق نہ وصال نہ حال آهي نہ قال. نہ طالب نہ مطلوب نہ عاشق نہ معشوق نہ ذاڪر نہ مذڪور.
244. نفس هن وجود ۽ معدي جو نالو آهي جيڪو ان جو چوڻ نہ وٺندو اهو الله کي ويجهو ٿيندو ۽ الله ان کي ويجهو ٿيندو.
245. آدمي ذڪر سان محڪم ٿي پوي ته ڪوبہ پوءِ ڪونهيس.
246. جيڪڏهن ذڪر وسريل اٿس ته ڪو نہ ڪو ڀؤ اٿس. سيني گناهن جا ڪم الله کي وسارڻ جي ڪري ٿين ٿا.
247. طمع خطائن جو منڍ آهي. طالب طمع ۾ ويو ته اونداهي ۾ ڪرندو.
248. صوفي جڏهن ڪمال کي پهتو ته سوال ۽ دعا گهرڻ ڪئون دنگ اٿس.
249. صوفي ملڪوت ۾ ويو ته پوءِ سيني حدن ۾ دعا گهرڻ ۽ ماڻهن کي سوال ڪرڻ کان بند ٿي ويندو.
250. هن بوتي جي اولي ۾ ڪتو نفس بہ ويٺو آهي ته ملائڪ بہ ويٺو آهي سيڪو پنهنجي طرف ٿو تاڻي. ڏسجي ته ڪهڙو ٿو زور وٺي.

251. جي ڪتي نفس زور ورتس تہ پنھنجي ڳوٺ تحت الثريٰ ڏي گھلي ويندس جي ملائڪ زور ورتس تہ عرش عظيم ڏانھن ڪڍي ويندس.

252. ساري جھان کي ان ڪتي نفس غرق ڪيو آھي. مس ڪنھن ڪنھن وٽ ان کان جند ڇڏائي آھي.

253. ھيءَ ڳالھہ جيڪو دل سان ٻڌندو تہ ان جي دل الله ڏي مائل ٿيندي ۽ ذوق وڌندس.

254. جيڪو ھھڙي ڳالھہ ڪنھن فقير جي واتان ٻڌي تہ گوڏا ڀڃي الله جو ڏس پڇيس نہ تہ فقير جي تربت کي طواف ۽ سجدا ڪري تہ اتان فائدو ٿيندس.

255. ھيءَ عبديت جو چولو لوھہ آھي ان کي دل جي ڪوري ۾ وجھي اسم اعظم جي وڌاڻ سان ڪٽبو. دم جي ڦوڪڻي سان محبت جي باھہ مچائبي پوءِ باھہ جي جوش سان ھن جو غير سڙي ويندو ۽ ڪٽڻ سان غير ڇڻي ويندس. پوءِ جڏھن غير صاف ٿيس تہ اھو لوھہ فولاد ٿي پوندو.

256. فولاد مان لا جي ترار ٺھندي، اھا جنھن کي ھڻبي تنھن مان پار ويندي غير کي ڪپيندي آسمانن مان بہ ڪونہ اڙندي.

257. پوءِ فولاد نجي ذات آھي. صفات ۽ غير خيال سڙي ويندس. باقي ھڪ خيال ذات جو وڃي رھندو.

258. ٻيو بہ جيڪو ٻانھپ جي لوھہ کي دل جي ڪوري ۾ وجھي وڌاڻ سان ڪٽيندو تہ اھو بہ فولاد ٿي پوندو. عرش ۾ بہ اڙيو نہ رھندو.

259. فولاد مان جيڪا تار ٺھندي آھي تہ ان جو آواز بہ ٻين کي مست ڪري وجھندو آھي. پوءِ اھا تار ھن بوتي جي تنبوري تي چاڙھي خيال جي آڱر ھڻندس تہ ٻڌڻ سان ٻيا بہ بيھوش ٿي پوندا.

260. عبديت ۽ احديت جي حقيقت اھا آھي تہ جيڪو سڪ ۽ محبت سان ذڪر ڪندو تہ اھو لوھہ مان تار ٿي پوندو. لوھہ عبديت آھي. فولاد احديت آھي. پوءِ طالب ٻليءَ مان شينھن شير خدا ٿي پوندو. ذات وڃي رھندي صفات سڙي ويندي.

261. فولاد جي تار مان اھڙو سُرُ پيدا ٿيندو جيڪو گرنار جي ڪوٽ تي وڃي پھچندو. گرنار جو ڪوٽ عرش عظيم آھي.طالب جڏھن

Scanned with CamScanner

مدينة العلم جي دروازي تي اها تند وڄائيندو تہ پوءِ اهو طالب مطرب يعني مڱڻهار ٻيجل آهي جيڪو سر ڪانسواءِ خالي نہ موٽندو.

262. جيڪو طالب اها تند وڄائيندو سو راجا جو سر وٺندو. پوءِ راجا ۽ راڳي هردوئي هڪ ٿيا. اتي طالب مطلوب ٻيئي پاڻ ۾ هڪ ٿي ويندا.

263. طالب جي ذڪر جو هر هڪ ڦيرو عرش عظيم جو طواف آهي. يقين ڄاڻو اها اکئين ڏٺي ڳالھ آهي.

264. اسان هينئر توڙي هت ويٺا آهيون تہ عرش ۽ عرش عظيم کي طواف ڪندڙ سڀ عاشق ۽ عارف هتان ڏسون ٿا.

265. عرش عظيم جو فرش اهڙو رنگين آهي جو ان جي ڳالھ نہ ڪبي.

266. عشق جي ڳالھ اهڙي آهي جو جيڪڏهن سربستي ڳالھ ڪبي تہ زبان ڏري پوندي.

267. هڪڙي اسان جي صحبتي فقير کي ملان ڏس ڏنو تہ زباني ذڪر ڪر. پوءِ هو زباني ذڪر ڪرڻ لڳو. ان کي لااُبال مست آندل فقير چيس تہ اڙي اندرئون وھ. جو فائدو اندرئون ٿيندءِ

268. اوهان جي حياتي بنا ذڪر جي بہ ختم ٿي ويندي. جيڪڏهن ذڪر ڪمائيندؤ تہ پاڪ حياتي حاصل ٿيندوَ.

269. جيڪڏهن ذڪر ڪمائيندؤ تہ عرش عظيم بہ اوهان جو تخت آهي.

270. آدمي جي حياتي ائين آهي جيئن پاڻيءَ ۾ پتاشو ڳري وڃي. يا پيٽ مان هوا نڪري وڃي.

271. تون پاڻ تہ سنيار تہ ڪاٺئون جو آهين ۽ ڪاڏي ويندين.

272. دل کي اسم اعظم جو راوات هڻ نہ تہ تنهنجي ترار ڪٽجي ويندي.

273. اڄايل کي ننڊ ڪندي ڪونہ ڏٺوسي، پاڻي ڳوليندڙ کي ننڊ نہ هوندي آهي. ننڊ نياڳا بي حاصل ڪندا آهن.

274. الله جي سياڻي ڏسڻ وارو دلاسو صفا ڪوڙو اٿوَ. جيڪڏهن ڏٺو اٿوَ تہ هٿ ڏسو. سياڻي اهو اندو الله کي ڪيئن ڏسندو.

275. هي آدمي وڏي درياھ جا ڦڙا آهن. انهن جي سمجهائڻ لاءِ پنهنجو وزير موڪليائين.

276. وزير صاحب مدينہ ۾ ميٽنگ ڪئي. سيني کي گهرائي هدايت جو رستو ٻڌايائين.

Scanned with CamScanner

277. هڪڙن کي عام رستو نماز روزي وارو ڏسيائين ۽ ٻين کي خاص رستو اسم اعظم رستي معراج ڪرڻ وارو رستو ٻڌايائين. جنهن سان پاڻ ذات ذوالجلال وٽ ايندو ويندو هو.

278. ڪي خاص ان رستي سان هليا ۽ حق جي دربار ۾ وڃڻ ۽ عرش عظيم جا حقدار ٿيا. عامن مان ٻه ڪن اهو چوڻ ورتو تہ ڪن نہ ورتو. جن نہ چوڻ ورتو سي دوزخ يعني تحت الثريٰ جا حقدار ٿيا.

279. مديني ۾ وزير صاحب جيڪا اصلاحي ڪاميٽي جوڙي ان جو مک سربراهہ پير مولائ علي عليہ السلام کي مقرر ڪيائين جنهن اهو خاص رستو چالو ڪيو.

280. عام رستي جا سنڀاليندڙ خليفا بہ مقرر ڪيائين.

281. عام رستي ۾ کائڻ پيئڻ اڇا ڪپڙا پائڻ حلال آهن. پنج وقتي نماز جي سنڀال خليفا ڪندا هئا.

282. خاص رستي تي هلڻ لاءِ اهل صفح وارا رهندا هئا. جن جي شاهدي قرآن پاڪ ۾ موجود آهي تہ للفقراءِ الذين احصرو في سبيل الله . . الخ اهي ائين پهر ڪاڏو ڪائيندا هئا. اٺن پهرن مان ننڍ بہ هڪ پهر ڪندا هئا.

283. انهن اهل صفحہ وارن جي سار سنڀال بہ حضرت پير مولائ علي ڪندو هو. انهن مان جنهن کي پاڻ منظور ڪندا هئا تہ ان کي پاڻ معراج بہ ڪرائيندا هئا. اهو پاڻ مان نڪري ملڪوت ۾ ويندو هو.

284. انهيءَ خاص الخاص اهل صفحہ واري جماعت کي هميشہ ڪوڙ نڱي زنا چوري ۽ گمراهي ۽ گهٽي ننڊ جو روزو هو. هنن جو خيال سدائين سيني ۾ هوندو هو. هو ڏهاڪي يا چاليهي ۾ رهندا هئا.

285. جيڪو آدمي وجود جو ڍڳو ساقيءَ ڪوثر وٽ قربان ڪندو. اُتي ان جو دين ڪفر بہ ان کان ڏار ٿيندو. پوءِ ذات حق وٽ ان جو عروج نزول پيو ٿيندو. فقير بہ ان کي چئجي.

286. حضرت رسول الله فرمايو آهي تہ روزو ٽن قسمن جو آهي. (1) عام. (2) خاص (3) خاص الخاص. عام روزو ظاهري روزو آهي اهو روزو سج جو پائبند آهي. اهو روزو تہ جهنگلي جانور بہ رکن ٿا. جو ڏينهن جو چار ئي پهر ستا پيا هوندا آهن ۽ اوندهہ مهل نڪرن کائي پي وري باک ڦٽڻ مهل وڃي جهنگل ۾ لڪن.

287. خاص روزو آهي ڪوڙ نڱي زنا چوري کان پري رهڻ امر نهي تي قائم رهڻ.

288. خاص الخاص روزو اهو آهي تہ ڪوبہ غير خيال دل ۾ نہ آڻڻ. دم دم سان الله جي ذڪر جي سنڀال ڪرڻ. دم قضا نہ ڪرڻ.

289. جيڪو اهو روزو رکندو سو جسم مان نڪري جلد معراج ڪندو. صفات مان نڪري ذات وچي ذات سان ملندي اها انتها آهي ان کان وڏيڪ ٻيو ملڪ ڪونهي.

290. زماني جا ماڻهو ڏؤ ڪري شڪرانا ڪن ۽ شاڪر خان بنجن، پر انهن جي منهن ۾ نفس لانگ ڪنيون مٽي ٿو. ڇو تہ ڪاڏي تي شڪرانو نفس جي ڪاتي آهي.

291. حقيقي شڪرانو اهو آهي تہ دم دم الله جي ذڪر سان هلي. اهو آهي الله جي نعمت جو شڪرانو. دم نعمت الاهي آهي. هر هڪ دم ذڪر سان هلائڻ صحيح شڪرانو آهي.

292. ڏوَ تي شڪرانو ڪرڻ جي معنيٰ اها آهي تہ روزانو اسان کي اهڙا ڏوَ ڪراءِ تہ جيئن اسان جو نفس ڪاٽي پچ ڪري، پوءِ اهو نفس جو شڪرانو آهي.

293. سيني ماڻهن کي هوسن جي دال ڪاٽڻ ڪري پرتي ۽ بندش آهي جيڪڏهن انهن جي دل ۾ الله جي ذڪر جوحقنو ڪرائجي تہ بندش کان ڇٽي پون ۽ حياتي بہ وڏي ٿئين. اهي جيڪڏهن حاذق حڪيم وٽ نہ ايندا تہ صبح يا شام مري ويندا.

294. اهو نفس بيابان جي چپ آهي. ان ڪيترن جا پاڪائي جا لنگ ڦاڙي ڇڏيا ۽ ڪين گمراهہ ڪري ڇڏيائين.

295. اهو نفس ڪوري آهي جيڪو ٻوتي ۾ سڌن جي جوڙي ٿو اُٿي. هر هڪ تند سان عرش مان شاهہ اعظم لعنتون ٿو وجهيس.

296. مرڻ کانپوءِ دنيا وارن کي اهو لعنت جو ڪفن ملندو، پشيماني جي ٽاڪن سان سبيل پائيندا. اهڙي پوشاڪ ۾ ويڙهي سيڙهي جهنم ۾ اڇلائيندن.

297. جيڪو اسان جو طالب سڏائي نفس جي تابعداري ڪندو تہ اهو اسان جي دربار مان لوڏيل آهي.

298. اسان مرشد اُن جا ۽ هادي آهيون جيڪو اسان جي چوڻ تي هليو ۽ پاڻ سچاتائين.

299. جيڪو اسان جو طالب ٿي نفس جو تابعدار رهندو ته خبر نه اٿو ته اسان جو نالو واحد القهار آهي. ان کي جهنم ڏي موڪلبو.

300. اهو نفس اولاد ۽ ٻچن ٻارن جي تابعداري سيکاريندو آهي ۽ عارفن جي صحبت کان منع ڪندو آهي ۽ چوندو اٿن ته اهي سچا آهن اوهان به انهن وٽ ويندؤ ته سچا ٿي ويندؤ.

301. نفسن کي سمجهي ٿو عارفن وٽ منهنجي کهڻ جو هٿيار آهي، تنهنڪري جهليندو اٿن ته جي انهن ڏي ويا ته منهنجي بيڙي ٻوڙيندا.

302. صوفن جي صحبت ۾ منهنجا ختما جماٽا ۽ عيش عشرتون بند ٿي ويندي‌ون. گهڻو کائڻ گهڻو ڳالهائڻ گهڻي ننڊ ۽ زال سان روزاني همبستري ڪرڻ به بند ڪرائيندا.

303. جيڪڏهن ان نفس کي ڪتا بجائي مارائجي ته به ڪو گناهه ڪونهي. ثواب آهي.

304. جيڪڏهن ڪتو ڪافر ان نفس کي بي گناهه ماري وجهي ته به ان کان پلاند نه وٺجي.

305. اچا به هن کي ستو ڪاڏو يا حلوو کارائجي ته چڱو ڪيائين.

306. اهو نفس معدي جي مس ڪپڙي ۾ زير نافن جونائو وجهي وهمن جي قلم سان دل جي پاڪ دفتر تي خراب ليڪا ٿو ڪڍي

307. ان مس ۽ اکرن مان ڊونڊ جي ڏپ پيئي اچي انهن اکرن ۽ مسن تي مکين جا جهوم اچي ٿا گڏ ٿين. دل ۽ روح هن جي ڏپ کان دانهون ۽ فريادو ٿا ڪن.

308. هن جي لکڻ مان راڄ قيد ٿي ويا. قلم جو اڳ ڪنهن ڪونه ورتس.

309. اهڙي حرامي ۾ جيڪو چڱائي جي اميد رکندو سو به حرامي آهي الخبيثت للخبيثين.

310. جيڪو ان مان پاڪائي جي اميد رکندو سو ڪڏهن به مسلمان نه ٿيندو. قلم لتن سان چٽي ڇڏيوس.

311. جيڪو به حوض ڪوثر جي ساقي جي پر وٺندوته بچندو نه ته ان جي مڪرن راڄ گنوائي ڇڏيا.

Scanned with CamScanner

312. اهو نفس ڏيڏ آهي جو حلال بہ کائي تہ حرام بہ کائي ڪنهن ۾ اڙيو نہ رهي. ان کي سئنکيي جي ٽڪي ڏجي تہ پل ڳري مري وڃي.
313. جيڪو ان جو چيلو ٿيندو تہ ان کي ويد شاستر ۾ نوڏڪرڙا پيو پڙهائيندو.
314. رات جو بہ پنهنجي ڪنڌئي کان چيچن تي پيو ليڪا ڪرائي.
315. مطلب تہ هي جيئرو ڇڏڻ جهڙو نہ آهي.ڪنهن شهر ۾ قتل ڪرائي چوسول ۾ لٽڪائي خاص مردانو عضوو وڍي وات ۾ ڏيئي ڇڏجيس ۽ پويان ڪلو لنگهائجيس.
316. نفس جو منهن ڪارو ڪري شهر جي چئني ڪنڊن ۾ عضوو عضو ڪري ٽنگي ڇڏجيس.
317. جيڪڏهن ماٺهو پڇن تہ هي ڪير آهي تہ چئجي تہ هي ٻائو ٻڌ ٻپوڪ جتي ستي جاهومل حرامي نفس آهي.
318. ڪامل مرد تڏهن ٿو ٿئي جڏهن هو حق جو وصال ٿو ماڻي.
319. ارمان آهي جهان جي ماڻهن جو جيڪي کائن پيئن الله جو ۽ چيو مڃين ان نياڳي نفس جو.
320. جڏهن اسم اعظم جي لذت آئي تہ سڀ خلق کان بيزار ٿياسون. برادري جي اچڻ وڃڻ ختمن وهانون هندن جي طعامن ڏامن کان قسم کڻي ڇڏيوسين.
321. دنيادارن جوموت ڦڪڙي خواري ۽ سڪرات سان ٿيندو. هتان بہ وارنٽ سان ويندا تہ اڳيان بہ اهو حال اٿن. دنيا ڪا بہ مدد ڪانہ ٿي ڪرين.
322. آدمي عرش تان لهي آيو آهي مگر اچڻ سان واڳونءَ جي وات ۾ اچي پيو آهي.
323. هي نفس واڳونءَ مثل آهي سارو جهان ان جي وات ۾ غرق آهي.
324. هي لذات مزات عيش عشرتون سڀ واڳونءَ جو وات آهن.
325. خاص ڪري ظاهر وارا پير بزرگ شيخ المشائخ ان واڳونءَ جي وات ۾ آهن ڪجهہ غريب غربا بہ مطلب تہ سيني کي هن نفس ڳهي ڇڏيو آهي،
326. الله جي ذات بي پرواهہ آهي. هت سيد يا ڪنهن بہ ذات جي پرواهہ ڪانهي. موليٰ جي ملڪ ۾ جو ڪٿي سو کائي، جيڪو ان کي ياد ڪندو هو ان جو آهي.

Scanned with CamScanner

327. جيڪو پوکيندو سو لڻندو. جيڪو پوکيندو ئي ڪونہ سو لڻندو وري ڪٿان.

328. جنهن نہ پوکي سو پننندو تہ بہ لپ ان جي ملندس. پنڻ مان پوري ڪانہ پوندس. پوکي ها تہ جيڪر هن جي در تان ٻيا اچي پنن ها.

329. الله جو ذڪر دم سان ڪمائڻ بہ هڪ قسم جي پوک آهي.ان جي پيدائش وصال حق جو حاصل ٿيڻ آهي.

330. الله جو دم سان ڪمائڻ ڪو جبرئيل جي گهوڙي جي سنبن واري مٽيءَ کان بہ گهٽ آهي ڇا جو ان مٽيءَ مان سامري گابو ٺاهيو هئائون اهو بہ ڳجهہ جون خبرون ڏيندو هو.

331. جتي الله جو ذڪر هلندو اتان الله نہ ڳالهائيندو ڇا ۽ اهو آسمانن جون خبرون نہ ڏيندو ڇا؟

332. جيڪو عارف هڪ دفعي جسم مان ذڪر اسم اعظم ذريعي نڪري معراج ڪندو تہ اهو هري ويندو پوءِ هر دم ان کي معراج آهي.

333. جيڪو ان ڪماليت تي پهتو تہ ان جي اک غوثن قطبن تي بہ نہ پوندي، هاءِ هاءِ اهو فقير اهڙو لاپرواهہ آهي.

334. ڪامل فقير اهو آهي جيڪو جسم مان نڪري حضرت رسول ڪريم جن وانگر معراج ڪري پوءِ ساري عمر اک ڇنڀ ۾ پيو ايندو ويندو.

335. سيد بہ ان ملڪ جي واقف کي چئبو آهي. اصلي ساداتن جو حق بہ اهو ملڪ آهي. مگر پوين ٻوڙ پلاءَ کائي عيش عشرتون ڪري اهو حق وڃائي ڇڏيائون.

336. حضرت رسول الله ﷺ جن فقيريءَ جو رستو ڏاڍو سولو ٺاهيو آهي. دم تہ اڳين بہ هلي ٿو. مگر صرف ذڪر جو خيال رکڻو ٿو پوي، زماني جي ڪم ڪار سان بہ پيو هلندو.

337. ڪن سالن کانپوءِ جڏهن طالب کي وصال ويجهو ٿيندو تہ زماني تان از خود هٿ کڄي ويندس. قائم فقيري اها آهي.

338. چرين سودائن وانگر نہ مگر هوش هواس سلامت هوندس. مگر معرفت جي وصال حاصل ڪرڻ لاءِ هن کي في الحال ڪثرت کان آجو رهڻو پوندو.

339. جڏهن ڪماليت کي پهتو تہ پوءِ اهڙو داناءُ ٿي پوندو جو زماني جي سموري بادشاهي هلائي تہ بہ پرواهہ نہ هوندس.

340. اي طالب تون سچو ذڪر ۾ گم ٿيءُ. جوان مڙسي وارا چرچا پوءِ ڇڏي ڏي. تہ توتي حق جو راض ٿئي.

341. دنيا جي محبت ۽ دنيا لاءِ ٻوڙڻ ۽ دنيا وارن سان دوستي رکڻ سوئر جي شڪار وانگر آهي جو شڪاري ڪتا بہ ٻوڙائن تڪليفان بہ ڪن. سوئر بہ مارائن مگر موٽڻ مهل سڪٽا هتين خالي گهر ڏانهن موٽن.

342. دنيا گڏ ڪرڻ جو اهو حال آهي جو گڏ ڪندڙ کي ان مان ذرو بہ نصيب ڪونہ ٿيندو.

343. دنيا اُها حلال آهي جيڪا خدا جي راهہ ۾ خرچ ٿئي. پاڻ بہ کائي مسڪين يتيم بہ کائن. اها دنيا ٻيڙيءَ لاءِ پاڻي جي مثال آهي جو جو پاڻيءَ ڪانسواءِ ٻيڙي تري ڪين سگهندي. مگر اهو ئي پاڻي اگر اندر گڏ ٿيئس تہ ٻوڙي ماريندس نہ تہ پاڻي ٻيڙي جو بچاءُ ۽ حياتي آهي تہ موت بہ اٿس.

344. ٻيڙي هيءَ دل ۽ وجود آهي. دنيا بہ پاڻيءَ مثال آهي. خدا جي راهہ ۾ خرچ ڪيائين تہ تاريندس جي صرف بند ۽ گڏ ڪيائين تہ ٻوڙيندس.

345. اي ڪتاب جا پڙهندڙؤ ۽ ٻڌندڙؤ عارفن جهڙوڪ بيدل فقير سچل فقير عطار ۽ حافظ سيني عاشقن حُسن جي تعريف ڪئي آهي. ان مان ائين نہ سمجهو تہ ڪو مخلوق يا زائفان يا ڪنهن ڇوڪري جي تعريف ڪئي اٿن. اهي سڀ تعريفان ان شهنشاهہ جون آهن. جنهن هي جهان جوڙيو آهي. هي حسن وارا آدمي انهيءَ اعظم درياهہ جا ڦڙا آهن.

346. فقيرن عارفن جي ڪيل تعريف سڀ ان سمنڊ جي تعريف آهي، هي جهان جي خلق سرون آهن ۽ هو قالب آهي.

347. عارفن عاشقن سر مارئي سسئي پنهون، هير رانجهو يا ليليٰ مجنون وغيره جا قصا پنهنجي نموني سان ڳايا آهن تن ۾ صرف پنهنجي سڪ جي ڳالهہ ڪئي اٿن. انهن دنيا جي ظاهري عاشقن جي لڪ ۾. سسئي، مارئي يا هير پاڻ ٿيا آهن پنهون ۽ رانجهو ذات ذوالجلال کي نسبت ڏني اٿن. ڪيڙا پيڙا ۽ سسئي کي منع ڪرڻ واريون سهيليون نفس ۽ نفساني خيالات آهن.

348. اُٿَ هي دم آهن. ننڊ ۽ غفلت وارن دمن سان پنهون هليو ٿو وڃي.

هي ۽ جيڪڏهن سسئي وانگر ننڊ ڪندو تہ الله هن کان ٻہ هليو ويندو.

349. جنهن ماڻهوءَ همالیہ جبل ۾ درياهہ ڏٺو هوندو سو هر هنڌ پاڻيءَ کي سچاڻندو ڪڙئي کي ٻہ درياهہ چوندو.

350. جيڪو اسم اعظم ڪمائيندو سوئي همالیہ جبل ۾ درياهہ ڏسندو.

351. جنهن جوانيءَ ۾ پيريءَ ڏي خيال ڪيو سو يڪدم الله لهندو.

352. چاليهہ ورهيہ ٿيا آهن جو ذاڪر مان ڦري بي ذڪر ٿيا آهيون.

353. وصل ڪانپوءِ هڪ دفعي ذڪر ڪرڻ جي سڪ لڳي ۾ ذڪر جو هڪ پيرو ڏنوسون تہ يڪدم عرش مان هڪل آئي تہ توکي اجا پيو الله ڏسڻو آهي ڇا جو اجا ذڪر ٿو ڪمائين.

354. پر هلندڙ طالب ذڪر نہ ڪمائيندو تہ گمراهہ ٿيندو ۾ الله لهي نہ سگهندو. اسان هيءَ ڳالهہ وصل تي پهتي کان پوءِ جي ڪئي آهي.

355. جيڪو ذڪر ڪمائيندو سو الله ڏسندو. جيڪو ڳوليندو سو لهندو.

356. طالب کي پنهنجن سان بہ چرپائي ڪرڻ کپي تہ پوءِ پيا بہ لحاظ ڪندا.

357. اصلي اهڙو چوڻ تجي جو جاجڪ کي ٻہ جواب ڏجي تہ ٻانيڻ کي ٻہ جواب ۾ اهڙو چوڻ تجي جو سائين تي پئجي. هي سچو الله جو تي پوي.

358. الله جو ذڪر قلب کي ائين صفا ڪندو آهي جئين ڪهاڙي روهي تي تکي ڪبي آهي تہ پوءِ جتان هڻبي تتان پار ويندي.

359. الله جو ذڪر عرش جي چڙهڻ لاءِ ڏاڪڻ آهي.

360. ذڪر ڪانسواءِ هزار زاريون ڪندو تہ ٻہ رسول الله ﷺ ٻہ ڏسي ڪون سگهندو. ذڪر الاهي رستو آهي.

361. رسول جي معنيٰ نياپو آڻيندڙ آهي. فقير عارف الله جا قاصد آهن.

362. هي آدم سچو حجاب آهي. اسم اعظم هن کي بي حجاب ڪري ٿو. نہ تہ آدمي لاحجاب ڪون ٿيندو.

363. آدمي جڏهن هن حجاب کان نڪرندو تہ سڀ آسمان پڌر تي پوندس. شاهہ اعظم ٻہ پڌر تي ڏسندو.

364. اسان عشق جي ڪعبہ وارو احرام روز ازل کان ٻہ اڳي ٻڌو آهي. روز ازل وارو ڏينهن بہ پوءِ ٿيو آهي. ان کان 300 ورهيہ اڳي اسان اهو احرام ٻڌو هو. روز ازل ڪالهہ ٿيو.

Scanned with CamScanner

365. حقيقت ۾ انبياءَ ۽ اولياءَ ستارا آهن. معرفت جو سج اهو ذات ذوالجلال آهي.

366. جڏهن طالب عارف جي دل ۾ اهو معرفت جو سج اڀريو تہ ان دل تان ستارن جو آسرو محو ٿي ويندو. ان سج اڳيان ستارن جو نالو ئي نہ رهندو.

367. جڏهن ڪان اسان جي دل ۾ اهو معرفت جو سج اڀريو تہ اسان جي دل ۾ رڳو ان سج جي صحبت وڃي رهي آهي، ستارن جو احتياج ئي ڪونهي.

368. اي طالبو جيئن توهان هتان چوڏهين جو چنڊ ڏسندا آهيو تيئن اسان هينئر بہ اهولم يزلي بادشاهہ ظاهر ٿا ڏسون. توڙي توهان سان ڳالهائڻ ۾ مصروف آهيون.

369. زمين ڪان جيڪا اڳي ڪڪري هئي جنهن لاءِ حضرت رسول الله ﷺ حديث فرمائي آهي اها هاڻي بہ اسان ظاهر ٿا ڏسون.

370. ان ملڪ ۾ جنهن ۾ اسان ويا آهيون ان ۾ طرف اطراف ڪونهي. مگر بہ نسبت هن دنيا جي ان ڪڪريءَ کي چوڏاريءَ احاطو آهي. اولهندي کان دروازو پايہ پايہ نموني اٿس.

371. جڏهن زمين آسمان ڊهي ويندا تہ بہ اها ڪڪري ۽ ان جو مالڪ رهندا. بهشت دوزخ عرش ڪرسيءَ ۽ آسمان سڀ ڊهي فناءِ ٿي ويندا. كل من عليها فان ويبقيٰ وجه ربک ذوالجلال والاڪرام جو قرآن گواهہ آهي.

372. جيئن جيئن طالب جي دل تي اسم اعظم وهندو تيئن تيئن مرشد جو ادب وڌيڪ ٿيندس، جنهن مهل طالب جو ذڪر ڍرو ٿيندو تہ طالب گمراهہ ٿيندو. گمراهہ آدمي بي ادب آهي.

373. اصل ۾ ادب عشق سيکاريندو آهي. جنهن وٽ عشق الاهي آهي سو اديب آهي.

374. خبر اٿو تہ عشق الاهي ڇا آهي. اهو ذڪر الاهي خود عشق آهي.

375. اسان جا ويجها مٿ مائٽ اسان جي عشق جي فيض کان محروم آهن. جيڪي ويجها آهن سي پري آهن، جيڪي پري آهن سي ويجها آهن.

Scanned with CamScanner

376. حقيقت ۾ اسان جا مائٽ بہ اهي آهن جيڪي ذڪر الاهي ۾ گم آهن. غافل اسان جا مائٽ نہ آهن.

377. ويجها پري ۽ پري ويجها ٿيا آهن. جيئن درياه جي پر ۾ نار چڙهندا آهن ۽ پري درياهہ جو پاڻي بہ موڳ لائيندو آهي.

378. انبيائن ۽ اوليائن ڪان سندن مٽ مائٽ ان ڪري پري ٿيا جو هو حجتي ٿي پيا ۽ مائٽ ڪري سمجهيائون. روزانو ڏسي بي اعتبار ٿي پيا.

379. جيڪو عشق جي اسڪول ۾ ويو تنهنجو ڪثرت ڪان هوش ڪڇي ويندو. دنيا سان ڪونہ رلبو.

380. عشق جا بہ اسڪول آهن (1) دهقاني يعني ڳوٺاڻو اسڪول ان جو استاد فقير عارف آهي. (2) ملڪوت ستين آسمان تي، جتي طالب وڃي مرشد سان گڏجي وڃي عشق جو امتحان ڏيندو آهي. پوءِ اتان من خدايم جي سَنَدَ ملندس.

381. جيڪو مرشد واري عشق جي اسڪول ۾ ويندو سو ملڪوت ۽ عرش عظيم ۾ ويندو. جيڪو دهقاني اسڪول ۾ نہ ويو سو مٿي ڪيئن ويندو. جاهل ڪهڙا امتحان ڏيندو.

382. ماڻهو گهوڙا تہ ڏارين ٿا. انئي پهر هنن جي خدمت پيءَ ڪان بہ وڏيڪ ڪن ٿا. اڙي اهو براق لا اُبال چو نہ ٿا هٿ ڪريو جيڪو عرش جو سير ڪرائيوَ.

383. اسان جوظاهري بوتو هت ٿاڏسو مگر اسان جو براق لااُبال عرش ڪان بہ پري جولان ٿو ڪري. اسان جي براق جو عرش ڪان تحت الثريٰ تائين سير آهي.

384. غوث قطبن جي حد وڏ ۾ وڏ بهشتن تائين ٿيندي مگر عاشقن جي حد تمام پري آهي جتي ڪثرت اصل ڪانهي، فقير جتي ويا اتي بهشتن جو ڏس ئي ڪونهي.

385. قطب ستارو بہ اونداهي ۾ معمولي رهبري ٿو ڪري مگر سج اڀرڻ ڪان پوءِ اهو بہ رئي ٿو ٿيلي وڃي.

386. ڀنگ ۽ نشيدار شين ڪان طالبن کي پري رهڻ گهرجي ڇو تہ اهي خبيث عادتون آهن.

Scanned with CamScanner

387. طالب کي جڳائي تہ اندريون عادتون هٽائي ائين نہ ڪري جو ٻاهريون عادتون بہ پاڻ ۾ وجهي.
388. وڏي واهہ مان ترڻ لاءِ ڪپڙا لاهبا آهن. ڪپڙن سوڌو وجبو تہ ٻڏي وجبو.
389. هي بوتو بہ روح جو ڪپڙو آهي. آسمان بہ عرش جي وحدانيت جا درياهہ آهن. روح جو ڪپڙو بوتي وارو لاهبو تہ تري وجبو نہ تہ ٻڏي ويندو. هُنَ پَرِ عشق جي ملڪ ۾ ٽپي نہ سگهندو.
390. بوتي جو ڪپڙو اسم اعظم ڪمائڻ سان لهي ويندو آهي. بنا ذڪر جي اهو لهڻ سولو ڪونہ آهي.
391. ورد وظيفا ۽ نمازون ۽ روزن سان اهو بہ بوتو ٿلهو ٿيندو ويندو. مگر لهندو ڪونہ.
392. ٻيا ذڪر بہ گهٽائي آهن مگر انهن مان هڪ سردار ذڪر آهي، جنهنجو نالو اسم اعظم آهي. اهو اسم اعظم الله هٽ ڪرڻ ڪاڻ ائين آهي. جيئن مڇيءَ ڪاڻ چار آهي.
393. اهو ذڪر ڪنهن ڀاڳ واري کي هٿ ايندو جنهن مان هو واصلي ٿيندو.
394. اسان ذڪر ڪمايو تہ ان جي حد اتي ڏٺي سين جتي ساري ڪائنات جو دفتر آهي.
395. مرد عارف بہ اهو آهي جيڪو اسم اعظم جي حد ڏسي ۽ اُهو ملڪ ماڻي.
396. هڪڙي بي خبر صوفي کان پڇيوسون تہ تون اسم اعظم سان هوندين؟ تنهن تي چيائين تہ مان اهو ذڪر ٻالڪپڻ ۾ چڏيو آهي. اسان چيس تہ تو تہ ذڪر کي چڏيو آهي، مگر اسم اعظم توکي ڪٿي چڏيو. اها حد ٻڌاءِ يا جَتَ جي پٽ وانگر تو ڪتابن جو ڪوڙ ڪري مٿان ٽپي ويو آهين ۽ ماٺهن کي پٺهين ٻڌائي ٿو تہ منهنجو پٽ سيني ڪتابن مان ٽپي ويو آهي.
397. جڏهن طالب جو روح ذڪر سان واڳجي پيو تہ ننڊ ۾ بہ ذڪر پيو هلندس.
398. طالب لاءِ رات جو زمين تي ويهڻ ۽ مراقبہ ڪرڻ تمام فائديمند آهي، هيٺ ويهڻ سان نفس ذليل ٿئي ٿو ۽ روح طاقت ٿو وٺي ۽ آسمانن ڏانهن پرواز ٿو ڪري.
399. هيٺ ويهڻ سان ذات ذوالجلال کي تمام گهڻو رحم ٿو پوي.

400. طالب جو نفس بڇڙائي ڪري تہ بک ڏجيس ۽ هيٺ ويهارجيس ۽ پنهنجي ويلي واري ماني ڪنهن ٻئي کي ڏئي ڇڏجي تہ پوءِ نفس نرم ٿيندو ۽ سڌو ٿي پوندو.

401. طالب تي راءِ تڏهن راضي ٿيندو جڏهن طالب جي ذڪر جا سڏ الله جي عرش کي ٽپائيندا پوءِ عرش مان ذات ذوالجلال مقام محمود جي مالڪ رسول الله ﷺ کي حڪم ڏيندو تہ ان طالب جي سڏن ٽپايو آهي. ان کي هيڏانهن گهرايو ڇو تہ اوهان جو مسلمان اُمتي آهي.

402. پوءِ اهو حڪم جبروت مان رسول الله ﷺ جي روح مان نڪري ملڪوت واري بادشاهہ ڏي ايندو پوءِ اهو ملڪوت وارو صاحب طالب جي مرشد کي گهرائي حڪم ڪندو تہ ان طالب جو توتي ويساهہ آهي. ان ڪري تون هيڏي درگاه الاهي ۾ وٺي اچينس. پوءِ هن کي مرشد وٺي ويندو.

403. پهريائين هڪ هفتہ اڳ ۾ طالب کي فاينما تولو فثم وجه الله ذات جي صورت اظهاري ٿيندي، پوءِ مرشد وٺي هن کي خوني درياه ۾ غوطا هڻائيندس.

404. پوءِ جيڪو ان ملڪ ۾ ويو سو ڪڏهن ڪونہ مرندو. قيامت تائين جيئرو رهندو.

405. جيڪو بہ آدمي اسان جي صحبت ۾ ايندو تہ اهو بہ قيامت تائين نہ مرندو.

406. ڄيڪو اعتبار ڪري تہ ائين آهي. جتي اسان ويا آهيون اتي موت جو ڏس ئي ڪونہ آهي.

407. جيڪڏهن ريڍا ويٺا آهيون تہ واهہ نہ جيڪڏهن هوڏي خيال ٿا ڪريون تہ رڳو اک جي ماٽڪي مٿي ٿا ڪريون تہ لامڪان جي تخت تي ٿا پهچون.

408. اسان عرش کي ائين ٿا ڏسون جيئن هٿ جا ليڪا ڇٽا ٿا ڏسون.

409. جنهن وقت کان معراج ٿيو آهي تڏهن کان جنهن بہ عارف جي مقبري وٽان لنگهڻ ٿيندو آهي تہ اهو ميل کن پنڌ اڳتي اچي استقبال ڪندو آهي، اهو ڪو عشق جو اصلي قاعدو آهي.

410. اڙي جبرائيل تہ هت عرش جي اوريئون آهي، اسان فقير اتي ويا آهيون جتي عرش ڪرسي بہ نہ آهي. فقير بيحد مُلڪ ۾ ويو آهي. ان ملڪ جي نالي جي ڪنهن کي بہ خبر نہ آهي ۽ ان ملڪ جي حد بہ نہ آهي.

411. جيڪي جسم جي قيد ۾ رهجي ويا سي هت بہ قيد ۾ تہ هت بہ قيد ۾ ۽ الله جي ديدار کان بہ حاصل هوندا.

412. جيڪو جسم جي قيد مان نڪتو سو لاقيد آهي.

413. مڙس اهو آهي جيڪو ٻہ ڀيرا ڄمي. حضرت رسول اللهﷺ حديث ۾ فرمايو آهي تہ هڪ دفعي ڄمڻ ماءُ جي گرڀ مان نڪرڻ آهي. ٻيو دفعو ڄمڻ اسم اعظم جي طاقت سان جسم مان نڪرڻ آهي. بوتي مان نڪري آسمانن ڏانهن عروج ڪرڻ آهي. ٻن دفعن وارو ڄمندڙ امير آهي.

414. جيڪو ٻہ گهمرا نہ ڄائو ۽ هڪ گهمرو ڄائو سو اسير آهي.

415. جنهن ٻوليان ڇيچ هلي اهو گهوٽ آهي.

416. گهوٽ ڪانسواءِ ڄاڃي تماشبين هوندا آهن.

417. نفس ٻهراڙيءَ جي ڪتي وانگر آهي. جيڪو لٺ سان وٺائنس لنگهيندو سو جان ڇڏائي ويندو. جنهن کي لٺ ساڻ نہ هوندي تہ ان کي ڏاڙهي ڪائي ويندو.

418. ان ٻهراڙيءَ جي ڪتي لاءِ ذڪر الاهي لٺ آهي. جيڪو ذڪر ڪانسواءِ آهي سو بنا لٺ جي آهي ڪاڃي ويندو.

419. جن فقيرن معراج محمدي ڪيو آهي تن جي صحبت ڪرڻ خود الله جي صحبت آهي.

420. دين اسلام جون ڳالهيون تمام سوليون آهن جيئن ٿي ڪاسا ان هڪ روپئي ۾ ملي. مگر آسماني معراج تمام اوکو آهي. حقي مسلمان بہ اهو آهي جنهن معراج ڪيو آهي نہ تہ ٻيا زباني مسلمان آهن.

421. وهم ۽ دليل سڀ الله جي اڳيان منڊا آهن مگر اهو جواب ڪير ڏيندو تہ احد احمد ۽ محمد ڪهڙي حد وٽان جدا ٿيا.

422. آدمي جيستائين ٻانهو آهي تيستائين موچڙن هيٺ آهي.

423. هڪ دفعي ريل گاڏيءَ ۾ مريدن وارو سيد مليو. پڇيوسونس ته ڪير آهين چيائين ته سيد آهيان. چيوسونس ته سيد ٿيو آهين يا نه. سمجهو هو چيائين ته نه.

424. جيڪو الله تي عاشق آهي اهو صحيح سيد آهي جيڪو عاشق نه آهي سو سيد نه آهي.

425. مرشد وٺڻ جي لائق به اهو فقير آهي جنهن جسم مان نڪري رسول ڪريم ﷺ وانگر معراج ڪيو هجي.

426. هڪڙو اڪين جو حڪيم آيو پڇيوسونس ته ماڻهن جون اکيون تون ٺاهيندو آهين چيائين ته هائو پڇيوسونس ته آسمانن کان پرتي عرش عظيم تائين ڪهڙي حقيقت آهي. زبان بند ٿي ويس چوڻ لڳو ته مون کي خبر نه آهي. پوءِ چيوسونس ته جي تنهنجون اکيون ئي تکيون نه آهن ته ٻين جون اکيون ڪهڙيون ٺاهيندين.

427. اسان چيس ته فقير تي اهڙي عنايت آهي جو اسان کي عرش جا منارا ۽ حاطي جا ڪنگرا هتان ڏسڻ ۾ ٿا اچن چوين ته ڳڻي تعداد ٻڌيونءِ

428. عاشقن عارفن جو قتل ٿيڻ ٻن قسمن جو آهي، هڪ آسماني ستين طبقه تي ملڪوت ۾ موتو وارو روحاني قتل. جسم ۾ ڪارگر شيءِ روح آهي. جو هزار دفعا مري ۽ زنده ٿئي ته به باطن وارو اهو ئي هوندو.

429. ٻيو قتل جيڪو فقير عارف کي ڪو ظالم بوتي ۾ قتل ڪري وجهي، پوءِ اهو ظاهر باطن قتل ٿيو.

430. عاشق عارف سچل بيدل ۽ ڀٽائي صاحب وغيره ٻڌو ٿا اهي باطن ۾ قتل ٿيا جو اڄ تائين جيئرا آهن.

431. هتان وارن ماڻهن کي عشق جي ڳالهه ٻڌڻ تي عجب ٿو لڳي جو هنن ڪا شيءِ اڳ نه ڏٺي آهي نه ٻڌي آهي.

432. افسوس جو اهي غير علائقه وارا ماڻهو به سنڌ جي ڳالهه ٻڌندا آهن مگر هتان جي ماڻهن کي عرش جي ڳالهه جي به سڪ ئي نه آهي.

433. جيڪو ڏينهن جو جنهن ڏنڌي سان هوندو ته رات جو به انهيءَ ئي خيال سان هوندو.

434. جيڪو ڏينهن جو بہ ذڪر سان رهندو ۽ سومهڻي مهل ذڪر اسم اعظم هلائي سمهندو تہ ان جو روح بہ ننڊ ڪئي ڪانپوءِ بہ ذڪر ڪندو رهندو.

435. جيڪو بوتي مان آواز ٿو نڪري سو روح جو آواز آهي. جيڪڏهن اهو آواز بوتي جو هجي ها تہ مرڻ ڪانپوءِ بہ بوتي مان آواز اچي ها.

436. هڪ دفعي اسان جو طالب اسان وٽ رات رهيو. اڌ رات مهل ڏٺوسون تہ هن ڪي ننڊ هوندي سندس سيني مان ذڪر اسم اعظم جو آواز پئي آيو جيئن ڏاڍيان زباني ذڪر ڪبو آهي.

437. اڙي اوهان اسانکي شئُ ڪري سمجهيو آهي. بوتو ڏسي نہ پلجو. لامڪان وارو ملڪ اسان ڪي آئينو آهي عرش ڪرسي بہ اوري آهن. اسان جو عروج پري آهي.

438. اڙي اوهان ذات ڏسي نہ پلجو. ڇو تہ رسول اللهﷺ بت پرستن وٽ نہ پيدا ٿيو هو ڇا؟ مگر الله اثبات هيس. انا احمد بلا ميمي جو نعرو هنيون هٿائين.

439. چاليهہ ورهيہ ٿيا آهن تہ ڪوبہ ذڪر ڪونہ ٿا ڪمايون جو ذاڪر مان ڦري مذڪور ٿيا آهيون. عبد مان معبود ٿياسون. ذڪر ۽ مراقبو عبد تي لازم آهن.

440. جيستائين طالب عبد آهي تہ ذڪر لازم اٿس. ذڪر مان انتها تي پهتو تہ الله ٿي پيو. پوءِ الله ڪنهنجو ذڪر ڪندو.

441. طالب جڏهن دوئي مان آزاد ٿيو تہ زير بالا عرش ڪرسي دنيا عقبيٰ ۾ الله آهي. جيسين پيو هو تيسين پيو پئي ڏٺائين.

442. جيڪڏهن ڪنهن سان اٿو بہ هجي ۽ پڇائي نہ ڪائيندو تہ بڪ ڪانہ لهندس طالب بہ ذڪر نہ ڪمائيندو تہ سيني وارو پيل ذڪر ڇا ڪندس

443. جيئن ڪوبہ هٿيار ساڻ بہ هجي ۽ استعمال نہ ڪبو تہ ڪهڙو فائدو ڏيندو.

444. جيئن ڪنهن سان سئنکيي جا بہ تولا ڪيسي ۾ پيا هجن ۽ ڪائيندو نہ تہ زهر اثر ڪونہ ڪندس نہ ڪي زهر جي ذائقہ جي خبر پوندس.

Scanned with CamScanner

445. اهڙي طرح اسم اعظم جو ذڪر بہ نفس لاءِ زهر آهي جيڪو کائيندو تنهن جو نفس مرندو. پيئي هنڌ زهر اثر ڪونہ ڪندس.

446. هي آدمي الله جو پاڇو آهي. پاڇي جي شڪل بہ آدمي جهڙي هوبهو هوندي آهي.

447. آدمي الله سان ائين گڏ آهي جيئن ماڻهوءَ سان پاڇو گڏ آهي.

448. طالب جو ذڪر ڍرو ٿيندو تہ مئي نفس کي ساهہ پئجي ويندو.

449. مئو نفس اٿيو تہ پرهيز پڇي وجهندس.

450. اهو نفس اٿيو تہ چوندس تہ ڪلو گهٽ يا وڌ ٻئي راڄ سنئون کائي ويندا سين ۽ پاڻهيئي رسول الله ڇڏائيندو.

451. نفس جا دلاسا اهڙا آهن جڻ دستاويز لکي ٿو ڏيئنس، اهڙي پڪ ڏيئي بڇڙا ڪم ڪرائي وجهندس.

452. اسان طالبن کي الله جو رستو ڏسيون ٿا سندن مئل دل ذڪر الاهي سان جيئري ٿي پوين ٿي. پوءِ بہ جيڪڏهن جهنگ ڏانهن هليو وڃي تہ وڃي گمراهہ ٿئي ۽ وڃي بگهڙ کائنس پوءِ پاڻ ڇاڻي.

453. اسان جو اهو انجام آهي تہ جيڪو بہ اسان جو طالب آهي پوءِ ڪٿي غافل بہ ٿي پوي مگر زنا نہ ڪري تہ مرڻ مهل اسان ان جي حمايت ڪنداسين. ان وٽ حاضر ٿي ڪيس قبر جي پڇاڻي ۽ ڪلن ڪان ڇڏائينداسونس. ذڪر ڪمائيندو تہ الله ڏسندو نہ تہ بہ قبر تہ آزاد ٿينديس.

454. جيڪو طالب جسم مان نڪري ملڪوت واري منزل ۾ هفتہ تائين طواف ڪندو تہ اهو پروانو آهي ۽ ملڪوت شمع آهي.

455. ملڪوت ۾ پروانگي ڇٽي پوءِ جبروت ۽ لاهوت ۾ هڪ هڪ دفعو طواف آهي جو پرواني مان شهباز ٿي پوندو ۽ سندس هر هڪ پر عرش کان تحت الثريٰ تائين ٿئي ٿو. عاشق جي انهن پرن جو واڪو اهڙو ٿئي ٿو جيئن ڏهن پندرهن جهازن جي گڏجي اڏرڻ سان ٿيندو آهي.

456. ماڻهو ڪتابن يا معراج جي ڳالهہ پڙهي ڏکي ٿا سمجهن مگر اسان کي هينئر بہ آئيني وانگر اکين اڳيان آهي، هتان وينئي ٿا سيڪجهہ ڏسون.

457. جيڪو ڪنهنجي ملڻ لاءِ وڃي سندس دڳ تي ويهندو تہ اهو ساڻس ضرور ملندو.

458. اسم اعظم ڪمائڻ ائين الله جي دڳ تي ويهڻ آهي، جيڪو نہ ڪمائيندو تہ اتي پيو ٿاٻا کائيندو.

459. اي طالبو ارمان ڇو ٿا ڪريو. اهو ملڪ ڪو پري آهي ڇا. مڙس اهو آهي جيڪو وڃي ڏسي.

460. جيڪو رن جي انجام تي وڃي ويهندو آهي تہ اها زائفان ترارن مان بہ ان وٽ اچي نڪرندي آهي.

461. جيڪو سڪ ۽ صدق دل سان الله جي ڪاڻ ويهندو تہ الله ان سان نہ ملندو ڇا. هو الرحمان الرحيم ۽ ارحم الراحمين آهي سو طالب وٽ ڪيئن نہ ايندو.

462. خبر اٿوَ تہ الله جو طالب سان انجام ڪيل آهي تہ و نحن اقرب اليہ من حبل الوريد و في انفسكم افلاتبصرون. وهو معكم اين ما كنتم. پوءِ اهڙو ويجهڙو سڪ وارن طالبن سان نہ ملندو ڇا؟

463. طالب رات جو جاڳي ذڪر سان ٿو رهي تہ ڄڻ اهو خزانو ٿو گڏ ڪري. پوءِ جڏهن اهو سندس خزانو زور وٺندو تہ اپري وڃي عرش واري خزاني وٽ پهچندو. پوءِ ڦڙو درياهہ ۾ ملي درياهہ ٿي پوندو.

464. ڇپ اڏامڻ جي ڊيري آهي مگر رنگ روپ باز جهڙو اٿس. هن جو شڪار ڪوئا آهي.

465. عارفن جا گادي نشين پوشاڪ بہ عارفن جهڙي ٿا پائين. مگر هو پاڻ سدائين ڇپ وانگر سڏن جا ڪوئا ٿا مارين ۽ نفساني خيالن ۾ گم آهن.

466. مريد ايندن تہ چوندن تہ فلاڻي اُٺ ڏنو فلاڻي مينهن ڏني. اهڙا اٺ وڇهي انهن کان بہ ڏن وٺندا آهن. وري بنگلو يا پٽ اڏ ۾ رنڊائي ڇڏيندا آهن تہ ابا پئسو ڪونہ آهي ائين پيا غريب ڦريندا ۽ نفس کي پيا پاليندا.

467. اهڙن گادي نشينن جي مريدي مان طالبن کي ڪوبہ ڇاڙهو ڪونہ ٿيندو.

Scanned with CamScanner

مصرع

او خویشتن گم است که را رهبری کند

هو پاڻ ئي گمراهي جي کوهه ۾ پيل آهن ٻين کي کهڙو ڪيئي سگهندا؟

468. فقيريءَ جا پنج اصول آهن. (1) خلوت درانجمن. فقير ڪچهري ۾ هجي ته به چڙ اڪيلو آهي، پاڻ ۾ گم رهي. (2) سفر در وطن. گهر رهي ته به مسافر ٿي رهي. (3) هوش در دم. دم جي ذڪر ۾ خيال هجيس. (4) نظر در قدم. صرف ڪڏ ڪوبي کي نظر ۾ رکي رستي وارن ڏانهن به نه نهاري. (5) ياد ڪرد باز گشت. ٻيون سڀ ڳالهيون وساري صرف خدا جو ذڪر ياد ڪري. خدا ڏي موٽي پوي ۽ حق سان واصل ٿئي.

469. صوفي اهو آهي جيڪو جيئن الله ڏانهون پاڪ آيو هو تيئن الله ڏي پاڪائي سان موٽي وڃي.

470. اسان نَوَ ورهيه طلب ۽ ذڪر سان رهياسين ته هڪ دم به قضا نه ڪيوسي. تڏهن مقصد کي پهتاسي. نَوَنِ ورهين ۾ ڪنهن ڪتاب کي به نه پڙهيوسي. ان عرصي ۾ اسان جا ڪتاب اُڏيهي کائي ويئي. مگر وصل کان پوءِ سيني عارفن جا ڪتاب سرڪار ايزديءَ ڏياري موڪليا. پوءِ جنهن ڪتاب ۾ ڪٽي ڏسون ته اسان جي ڏٺل ملڪ جي ڳالهه هئي.

471. علم واري کي الله ڏي هلڻ سولو آهي. چو ته ظاهري علم ڪير ته باطني علم مکڻ آهي. بنا کير جي مکڻ نڪرڻ محال آهي.

472. ظاهري علم واري کي مرشد جي شناس ۽ معرفت ٿيندي. ظاهري علم مونجهه ۾ طالب جي مدد ڪندو. عارفن جا ڪتاب پڙهندو ته مدد ملندس.

473. ان الله جي ذڪر ۾ عرش جي نوراني وڄ پيل آهي جنهن جي ڪري درد حال ۽ وجد پيدا ٿيندو آهي.

474. طالب کي کپي ته ذڪر هلائيندو رهي ته پاڻيهئي ڪثرت مان هٿ نڪري ويندس، پاڻ نه ڇڏي، جي شروعات ۾ ڇڏيندو ته ساڳيو لڙي پوندو ۽ پشيمان ٿيندو.

Scanned with CamScanner

475. ڳالهين ڪرڻ سان سڏون بند ڪونہ ٿينديون آهن. مگر ذڪر ڪمائڻ سان ختم ٿينديون آهن. ذڪر الاهي اندرئون سڏن کي پيو ڪپيندو.

476. فقير جڏهن وصل ۾ ويو تہ ڳالهائڻ ڪائڻ ۽ خلق جي رغبت پاڻهيئي ڇڏي ويندس. ضرورت جو ڪائيندو ضرورت جو ڳالهائيندو.

477. هي نفس الله جي ذڪر کان اهڙو گوسڙو آهي جيئن ڪلهوڙي بادشاهہ جت کي سَئو موچڙن هڻڻ جو حڪم ڪيو. ڪيس موچڙن هڻندڙ اسي تائين پهچي تہ ڦتڙائي وجي. وري پوڇاڻي وٺي اچنس تہ وري ساڳيا منڍ کان موچڙا هڻڻ شروع ڪنس.

478. توحيد ڳالهائڻ ان کي جائز آهي جيڪو وحدانيت جي درياهہ ۾ ٽٻيون هڻندڙ هجي. جو هر هڪ ٽٻيءَ سان موتي ڪڍندو هجي. ان جي ڳالهہ بہ اثر واري هوندي ٻئي جي اثر نہ ڪندي.

479. عشق جو ملڪ ٽيون جهان آهي اتي ڪي ڪاهوڙي ايندا. ڪاهوڙي ان کي چئبو آهي جيڪو الله جي پنڌ ۾ جان جلائي.

480. پاڪائي سان نماز پڙهڻ ملائڪن وارو درجو آهي. اهي نمازي ٻئي جهان جا رهاڪو آهن.

481. آدمي بنا عبادت جي گڏهہ آهن، ڇُڙن تہ دوگارا هڻي گَڏَهِن جي پويان ڊوڙندا وتن.

482. شاهوڪار ماڻهو موتي ۽ لعل ياڻ جي ڍير ۾ پوريندا آهن. حديث: "اِنَّ اَوۡلِيَائِي تَحۡتَ قِبَائِي لَايَعۡرِفُهُم غَيۡرِيۡ". يعني منهنجا پيارا منهنجي چادر ۾ ڍڪيل آهن. انهن کي مونکان سواءِ ڪير نہ سڃاڻي، يعني پياري شيءِ لڪل هوندي آهي اُتي لڪائبي جتي ڪنهنجو گمان بہ نہ وڃي.

483. صوفي فقير ڪافور وانگر آهي. جيئن ڪافور کي موڪلياڻون تہ هوا کي وٺي اچ. ڪافور ويو تہ پاڻ هوا ٿي ويو. صوفي بہ الله کي ڳولي ٿو پر جنهن وقت الله کي ڏسي ٿو تہ پاڻ ڪافور وانگر گم ٿي وڃي ٿو. پاڻ ليپي ئي نہ ٿو.

484. جنهن صوفيءَ کي ان ٻڌل ڪافر نفس جو چڪ پيو تہ ڪونہ اسرندو. ذڪر واري ترار بہ ڇڏائي ويندس. صوفي ڪاڏن پيتن ڏي لڙيو تہ نفس جو چڪ پئجي ويندس.

485. جيئن ڪي ماڻهو ٻيلي ۾ سوئر جو گهٽ جهلي بندوق سان ماري ڇڏيندا آهن. ائين جيڪو به نفس جي تاڙ ۾ رهي ذڪر جي بندوق سان ماري وجهندس ته اهو عاشق عارف آهي.

486. صوفي اول خواه آخر الله آهي. ماڻهن جي نظر رڳو ٻوتي جي چولي تي ٿي پوي.

487. جنهن جي دل دَم واري ذڪر سان روشن آهي تنهنجو وجود به روشن آهي.

488. سوئر جو ٻچو ضرور ڦاٽ ڪائيندو. ٻي ڪهڙي ٻولي ڪندو. دنيادار نفس جي اولاد به اهڙي هوندي ٻي ڪهڙي ٿيندي

489. معراج ڪانسواءِ جيڪو فقيري جي دعويٰ ڪندو سو ڪوڙو ۽ لعنتي آهي.

490. اسم اعظم جوذڪر ائين آهي جيئن پاڻ جي ڪوڙ ۾ چٽنگ پوي ته ڊانئي ٿي پوي. طالب جي وجود ۾ به ذڪر سان مچ ٿي پوندو آهي.

491. جيڪو رات جو جاڳي ٿو سو نيٺ وڃي حق جي ويجهو ٿيندو. جيڪو ساري رات سمهي ٿو سو گمراه ۽ ڪافر آهي.

492. ڪوري ٻارڻ لاءِ هزار گاڏيون ڪاٺ جون هجن، ۽ مزدور هوريان هوريان ڪاٺي ڪري ڪوري ۾ وجهندا رهندا ته ٻل به سڙي ويندو ۽ ڪورو به نه پچندو. اگر ڪوري لاءِ به سئو گاڏيون ڪاٺ جون هجن ۽ اهو ٻل برجستا همراه اٺ پهر لڳاتار ٻاريندا ته ڪوري مان ٻاهر ٻاهر نڪري پوندي، ڪورو به پچي لال ٿي پوندو.

493. هيءَ دل به ڪورو آهي جيڪو طالب هوريان هوريان دم ڪمائيندو ته ان کي ڪجهه به حاصل ڪونه ٿيندو. اهو طالب رحمن الرحيم جو لائق آهي مگر الله جو لائق نه آهي.

494. اگر طالب دم تيزيءَ سان ڪمايو ته ائين ڏهين ورهيه طالب الله ٿي پوندو.

495. سوال طالب امين محمد فقير جيڪو "راقم الحروف جو بابو هو" چوي ٿو ته ڪوري جي پٽ ڇڄي ڏاريون ڪري وجهي ۽ پٽ جو پنهن جي سر تي ڪرڻ جو خوف هجي ته ڇا ڪجي؟

496. جواب ته اهڙي ڇنل ڪوري جي پٽ کي عارف عاشق جي صحبت جون پُشتيون هٽائجن ته پٽ ڏاڍي ٿئي، ۽ ڪورو به پچي پوندس.

Scanned with CamScanner

497. دم جي وڃاڻڻ وارو سروز سيني سروزن جو سردار آهي. سروزن ۾ نڙ بادشاهه آهي ۽ الغوزه يعني وزير اٿس.

498. حضرت رسول اللهﷺ جن فرمايو آهي تہ ساري جهان جا آدمي آب حيات ۾ ٻيون ٽا هڻن. مگر ڪنهن کي بہ اتان هڪ ڦڙي پيئڻ جي طاقت نہ آهي. جيستائين مرشد ڪامل جي هٿئون نہ پيئندو. تيستائين بي نصيب رهندو.

499. شريعت ڇا آهي. شريعت اونداهي جهڙي رات آهي. جيڪو ان ۾ ٿو هلي تہ ساري عمر ڏومان ۽ ٿاٻا کائيندو ٿو وتي، جڏهن نراڙ ۾ ڪو بنڊ لڳس تہ رت وهائيندو وتندو. اهو ٻُنڊُ ڇا آهي. اهو مذهب جو ٺُڏو آهي جيڪو خدا کان غافل ۽ گمراهه ٿو رکيس.

500. طريقت ستارا آهن. جيڪو انهيءَ سان هلندو تہ آخر حقيقت جو چنڊ ڏسندو. اگر اڃا بہ محبت سان تکو هلندو تہ معرفت جو سج اڀرندس. سج اڀريو تہ جند ڇٽي پوندس. پوءِ اهو لاخوف عليهم ولاهم يحزنون رهندو. سج اڀريس تہ وري قيامت تائين نہ لهندس.

501. دنيا جو جهان درياهہ آهي. هن ۾ طالب سيڙه تي ترڻ وارا آهن. جيڪي دم سان سيڙه ڦوڪي هن درياهہ مان تري ٿا وڃن. پوءِ جيڪو سيڙه ڦوڪي درياهہ مان هلندو تہ پار ٽپي ويندو. جنهن کان ان سيڙه جي نڙي وات مان نڪري ويئي تہ سيڙه جي هوا نڪري ويندي ۽ هو پاڻ ٻڏي ويندو.

502. دنيا جي ماڻهن کان دم واري سيڙه جي ڦوڪڻي خالي ٿي ويئي آهي. سو مئي کان پوءِ جلد فناءِ ٿي ويندا. هنن جو نالو ئي گم ٿي ويندو. شيخ مشائخ پير بزرگ جيڪي ڏسو ٿا انهن جو اهو حال آهي. ذڪر جو وسرڻ سيڙه جو خالي ٿيڻ آهي. دل سيڙه جي مثال آهي.

503. وذڪر ربڪ في نفسڪ اهو دم وارو ذڪر ئي دل کي ڦوڪي ڀريندو آهي. جنهن اسم ڪمايو سوئي معنيٰ جو معراج ماڻيندو. ٻيا ٻڏي مري ويندا.

504. تکي ذڪر ڪمائڻ واري طالب جي معراج جو مرشد ضامن آهي. جيڪو ذڪر کي وساريندو تہ ان جو ضامن سندس نفس آهي. جنهن الله جو ذڪر ڀڄي پوءِ پٺيءَ پويان اڇلي ڇڏيو تہ ان کي نفس تحت الثريٰ ۾ اڇليندو.

Scanned with CamScanner

505. حقيقت ۾ مجاز پاڻ ۾ پائر آهن. وڏو پاءُ حقيقت ۾ ننڍو پاءُ مجاز آهي جيئن ڪنهن جو شينهن ڏٺل نہ هجي تہ ٻليءَ کي ڏسي چو تہ ٻلي بہ شينهن جي مهانڊي آهي. هيءَ ڳالهہ اهو سمجهندو جنهن محبوب هٿان جام پيتو هوندو.

506. سونارو ڪنهن بہ ڳهہ مان ٽاهڻ لاءِ چانديءَ کي پهريائين ناليءَ ۾ وجهندو آهي جنهن مان الف ٺهي پوندو آهي. جنهن کي ڪرسي چوندا آهن. پوءِ الف مان هزارين زيور ٺهي پون ۽ محبوبن جي سينگار جي ڪم اچن. طالب بہ ذڪر اسم اعظم سان جڏهن الف ٿي پوندو تہ پوءِ هر صورت ۾ سمائجي ويندو. جاڏي ڪاڏي زمين زمن عرش ڪرسيءَ ۾ پاڻ کي ڏسندو.

507. جيئن پاڻي ڄمي برف ٿيندو آهي تيئن الله بہ پاڻي وانگر ڄمي پيو پوءِ نالو آدم تي پيس. اهو ذات حق پاڪ وڏو بادشاهہ ذات ڪبريا جيڪو آهي سو بہ آدم جي هر صورت آهي. پر ان وڏي شاهہ کي خاڪي وجود جو هٽ پئجي نہ سگهندو آهي. جيئن ماڻهو جو مرڻ وقت دم يا روح نڪري پوي تہ ان کي بہ هٽ وجهي جهلي نہ سگهندو. الله عامن لاءِ بي مثل آهي خاصن لاءِ بامثل آهي.

508. ڄميل برف ٻوريءَ ۾ ڪٽبي تہ گهٽ ڳرندي هن برف جو ٻورو بوتو آهي، بوتي ڪانسواءِ پگهري پاڻي ٿي ويندي.

509. ننڍو ٻار ڇئن پنجن سالن تائين ڪشف پيو ڪندو آهي مگر جڏهن نفس ٿو اچيس تہ سيني ڳالهين کان اوندهہ ٿي وڃينس ٿي. انهن ڇئن پنجن سالن تائين ٻار جو ملائڪن وارو درجو هوندو آهي. پوءِ جيئن وڏو ٿيندو ويندو تيئن سندس نفس بہ وڏو ٿيندو ويندس. جيئن نفس وڏو ٿيندو ويندس تيئن باطن ڏانهن اوندهہ ٿيندي ويندس ۽ ڪ ايندو ويندس.

510. جيئن ٻڪئي کي پيٽ سان مانيون ٻڌجن تہ ڍؤ ڪونہ ٿيندس. يا مانيون ڪٽ تي پٿاري مٿان سمهارجيس تہ بہ بک ڪانہ لهندس. جيستائين ماني کائيندو نہ. نماز جو حال بہ اهو آهي جو ڇڙ ٻڪئي کي پيٽ سان مانيون ٻڌل آهن. دوا بہ بيمار کائيندو تہ اثر ٿيندس. ٻاهرئون دوا جو مک بيمار کي ڇا ڪندو. نماز بہ ائين آهي. نفس تي نماز جو اثر ئي نہ ٿيندو آهي.

511. ڀيائي ڪُهڙي آهي. هي وجود ڀيائي آهي. ماڻهو هن معنيٰ کي نہ ٿا سمجهن. جو هي جسم الله جي اڳيان ٻٽ ۽ اوٽ آهي. هن وجود جي ٻٽ مان هٽ ڪِين تہ پوءِ خود الله ٿي پوَن. هي جسم تہ هر حالت ۾ ڇڏڻو اٿس. جو عزرائيل اچي ڇڏائيندس. پوءِ جو زور سان ڇڏي ان کان ذڪر اسم اعظم سان هن ٻوتي کي ڦٽو ڪري تہ ڀيائي رئي ٿي ويندس. پوءِ هيڪا هيڪ ذات وچي رهنديس. اصل ڀيائي هي ٻوتو آهي. جيڪو الله کي ڏسڻ کان جهليون بيٺو آهي.

512. دنيا واري جو ڇيهہ اهو آهي. آخري نتيجہ لذات ۾ مزا اٿس. روزانو سٺا کاڌا هجن. پڪل گوشت تيار ڪرائن. اهي سڀ کاڌا پنهنجي سخت دشمن قرآن ۾ هڏايل نفس کي ٿا کارائين. ان جو نتيجو ننڊ ۾ شهوت پيدا ٿيندس. جيڪو جهنم جو سامان آهي. سو ان جي کاڌي مان تيار ٿئي. سٺا طعام کائيندڙ سڌا جهنم ڏي ويندا.

513. پوءِ اهي نفس ناريءَ کي پاليندڙ ڪيئن ٿا بهشت جي خواهش ڪن.

514. جيڪڏهن ڪنهن وٽ ولر ڊيئن جو ويٺل هوندو. ڪو خدا جي نالي تي ان کان گهرندو تہ لٺيون ڪڇي وچن ۾ مار بہ ڪيندس. توڙي ڪا گونگي ڏيءَ هوندس تہ بہ الرحمان الرحيم جي نالي تي نہ ڏيندو وچي پنهنجن کي ڏيندو يا جيڪو ڪيس راضي ڪندو تہ ان کي ڏيندو پوءِ الرحمان الرحيم بہ الله جو سئوٽ ياءُ آهي. بهشت بہ انهن کي ڏيندو جيڪي پنهنجا هوندس ۽ جيڪي الله جو ذڪر ڪندا تہ الله جو ديدار ڏسندا. الرحمان الرحيم بہ ان جي هٽ ۾ آهي.

515. هن روح جي زڪواة ڏيو روح گويا سئو روپيا سمجهو. ان جو ٻوٽو اڍائي روپيہ آهي. جيڪو آدمي ملڪوت ۾ انا مدينة العلم وَٽِ اهي ٻوتي وارا اڍائي روپيہ ڏيندو تنهنجو سئو روپيہ گم نہ ٿيندو. نہ وري چور نفس ۽ شيطان چوري ڪندس.

516. هي سارو جهان روح جو سئو روپيہ وڃايون ويٺو آهي. ساري جهان کي نفس چورائي ويو آهي. ماڻهن جا روح نفس چورائي دوزخ ۾ وچي ڦٽا ڪيا آهن. نفس جي ديهہ دوزخ آهي. نفس وڏو خوني آهي. خوني جي سزا ڪارو پاڻي آهي. ڪارو پاڻي يعني دوزخ جيڪا نفس جي جاگير آهي.

Scanned with CamScanner

517. جيڪو فقير پنندو تہ ان جو ذڪر نہ هلندو. پنڻ ۾ سوال ڪرڻ سان صوفي جو منهن ڪارو آهي. حلال جي ڪمائي سان ذڪر زور وٺندس.

518. جنهن ماڻهوءَ جي هٿ ۾ اگهاڙي ترار هوندي تہ ان کي ڪنهن بہ دشمن جو پوءِ ڪونہ ٿيندو. جيڪڏهن بنا هٿيار جي هوندو تہ مارجي پوندو.

519. تلوار چا آهي. خدا جو ذڪر وڏو هٿيار آهي.

520. ياد رکو اهو دم شراباً طهورا اٿو. جنهن مرشد جي هٿان اسم اعظم جي لبيڪ ورتي اهو ئي ملڪوت ۾ وڃي ساقيءَ جي هٿان شراباً طهورا پيئندو.

521. پڪ ڄاڻو تہ ان دم کي رنگ روپ ۽ صورت آهي. اهو دم بي صورت نہ آهي، صورت الاهي ان دم جي آهي. جنهنجي سيني ۾ ذڪر الاهي هلي ٿو تہ واهہ نہ تہ غافلن جي سيني ۾ ڏورن ڏڱن ۽ ڪتن ٻلن جون تصويرون آهن.

522. فقير اهڙا آهن جو الله کي ڪرسيءَ تان لاهي پاڻ ڪرسيءَ تي چڙهي ٿا ويهن.

523. فقير اهڙا آهن جو الله جي بنگلي مٿان چڙهي ناچ ٿا ڪن.

524. الله وٽ چار اوزار آهن. (1) نيزو. (2) تلوار. (3) ڪهاڙي. (4) سولي. شاهہ منصور سولي ڪنئي. حضرت امام حسين عليہ الصلواة والسلام سڀ اوزار ڪنيا جيڪي صرف تلوار ڪٽندا تہ انهن جو ظاهري جسم شهيد ٿيندو.

525. الله واري فقير جو جسم پڃرو آهي. پڃري ۾ عرش وارو طوطو ويٺل آهي. سو ان جو نالو مرشد آهي. اهو سدائين جيئرو آهي مرڻ وارو نہ آهي.

526. جيڪو ان پڃري جو ادب ۽ مراد ڪندو تہ فيض وارو ٿيندو جيڪو ان عرش واري طوطي کي سڃاڻندو تہ اهو بہ ساڳيو مرشد ٿي پوندو.

527. هزار اٺ ڪتابن جا پڙهي هزار حج ڪري تہ بہ سروز ۾ نڙ جي معنيٰ جي خبر نہ پوندس. اها خبر ان کي پوندي جنهن رسول

الله ﷺ وانگر معراج ڪيو هوندو. نہ تہ هزار قرآن ۽ ڪتاب پڙهي تہ بہ ڪل ئي نہ پوندس، ڇو تہ قرآن ۽ ڪتابن ۾ هن جهانن جي ڳالهہ آهي نڪ ۾ ٽئين جهان جي ڳالهہ آهي.

528. قرآن بہ رسول الله ﷺ جن جي قاعدي جو ڪتاب آهي.

529. جيڪو پوڪ چڙي بازارين گهمندو انجي پوڪ گڏهہ نفس کائي ويندو. سو بہ اهڙي کائيندس جو وري ڦٽڻ جي اميد نہ رهندس.

530. ذڪر اسم اعظم بہ ڪنهن ڀاڳ واري کي هٿ ايندو. جنهن سان معراج ڪندو.

531. اسان عرش اعظم تہ اڳ ڏٺو هو هاڻي ان کان اڳوڻ پنڌ پري هڪ ڦر جي ملڪ ۾ پهتا آهيون جتي نہ جن نہ انسان ۽ نہ ملائڪ ئي پهچي ٿا سگهن.

532. هماءَ بہ اسان جي پرواز اڳيان حيران آهي ۽ نہ وري عُنقا کي مجال آهي.

533. وهم ۽ خيالات فرهاد وارو جبل آهي جيڪو ڪهاڙو لا جو ڪٽي جبل ٽڪي درياهہ وهائي ايندو. اهو درياهہ عرش عظيم کان بہ ٽپي ويندو. اهو قيامت تائين نہ سڪندو. بهارين ۽ آباديون ڪندو.

534. هي نفس ناري جي ٽاهڙ ڍور وانگر آهي. جيئن انهيءَ کي ڊڪائي وٺي ڪنهن وڻ سان ٻڌندا آهن. جڏهن هن جي جهنگ واري مستي مرندي آهي تڏهن ڪم ۾ لائبو اٿس، ائين نفس کي بہ ذڪر جي وڻ سان ٻڌبو تہ پوءِ ٽاهہ ۽ مستي ڇڏيندو. پوءِ چوڻ تي سڌو ٿي رستي تي هلندو.

535. آسمانن ڏانهن بہ وَسنوَ آهي. اهي خالي ٺهيل ڪين آهن. ڪو ڀاڳ وارو انهيءَ ملڪ جو معراج ڪري من خدايم جو طبل وڄائيندو. نياڳوا تي ٽڪان پيو جهليندو.

536. مياڻ سوڌي ترار جنگ ۾ ڪم نہ ايندي. جڏهن ترار مياڻ مان سرڙي ٻاهر ڪڍبي ۽ پوءِ جتان هٽبي ٽتان پار ويندي.

537. هي آدمي جيستائين ذڪر اسم اعظم جي وسيلي جسم مان نڪتو نڪري معراج ڪري، تيستائين ڇڻ روح وجود جي مياڻ ۾ پيل آهي. جنهن وقت روح جي ترار جسم مان ٻاهر نڪتي، تہ نوَن

آسمانن مان ڪانہ اڙبي. پوءِ ان عارف جي گفتار بہ وڏيندڙ ترار آهي.

538. ڳجهہ توڙي آسمانن ڏانهن اڏري تہ بہ هن جي نظر هيٺ ڊوڙندڙ ڳولڻ لاءِ هوندي، وردن وظائفن ۽ نمازي پيرن بزرگن ڪشف ڪرامات وارن جي نظر ۽ مقصد ڳجهہ جي اڏامڻ وارو آهي.

539. اسان کي ڪٿي قرآن مٿي تي رکو تہ اها ڳالهہ اٿو تہ عرش عظيم وارو الله هن آدم ۾ اچي لڪي ويٺو آهي. پوءِ جنهن روح کي اصلي وطن جي ڪشش ٿي ۽ ڪامل عارف مرشد کان ذڪر اسم اعظم وٺي ڪمايائين تہ اهو ساڳي عرش عظيم جي ڪرسي تي ويهي من خدايم جو طبل وڄائيندو.

Scanned with CamScanner

ضميمون

چند طالبن جو احوال

سجاده نشين فقير علي گوهر فقير

سندن اڪيلو فرزند سن 1337 هجري مطابق 1918ع تاريخ 14 محرم الحرام ڳوٺ مينگهو فقير شر ۾ تولد ٿيو. سندن پالنا ۽ پرورش سندن والد بزرگوار حضرت فولاد علي فقير جي نظر هيٺ ٿي. پاڻ سنڌي فائينل جو امتحان شڪارپور سينٽر مان پاس ڪيائون. بعد ۾ فارسي زبان جي تعليم لاءِ ٽگڙن جي مدرسه ۾ داخلا ورتائون. جتي مرحوم قاضي غلام محمد تعليم ڏيندو هو. فارسي علم جي تحصيل سڪندر نامو نگار دانش ۽ بهار دانش تائين ڪيائون. اردو به ٽگڙن ۾ پڙهيا. عربي ڳوٺ جي مولوي فيض محمد شر کان حاصل ڪيائون. ان سان گڏ گرمڪي شاستري ۽ علم سمندرڪ يعني پاميسٽري يا وديا ريڪا هندوستان مان آيل هڪ پنڊت کان سکيائون.

پاڻ علم تصوف يا ويدانيت جا يگانا ماهر هئا. دور قريب جا پاڻ واصل باالله بزرگ هئا. پاڻ پنهن جي والد بزرگوار جا دست بيعيت طالب هئا، جنهن جي برڪت سان ڪين معرفت جو معراج حاصل هو. سندن به ڪيترائي طالب آهن. سماع ٻڌڻ جا بيحد شوقين هئا. سماع ٻڌڻ سان مٿن وجد حال طاري ٿيندو هو. پاڻ خود به موسيقي جي علم کان بخوبي واقف هئا. ڳائڻ ۽ طبله نوازي سندن ماهرانه مشغله هو.

سندن تصوير خواه تشبيه سندن والد بزرگوار سان ملندڙ جلندڙ هئي. البت قد و قامت ۾ ڪجهه ننڍيا هئا. پاڻ محاسن ۽ مٿي جا وار رکرائيندا هئا. نفس کي ملامت جو بار رکڻ لاءِ هڪ دفعي روءِ تراشي به ڪرائي هئائون.

پاڻ گيڙوءَ جو پهرياڻ ڪڏهن الفي به پهريندا هئا. خاص موقعن تي گلابي رنگ جي پوشاڪ ۽ مٿي ۾ ڪڏهن ڪلاهه ته ڪڏهن

چانديءَ جو ڇٽ جيڪو هادي شهنشاه فولاد علي فقير سائين لاءِ سندن طالب نور علي فقير سومرو محرابپوري ٺهرايو هو پهريندا هئا. جڏهن دستار ٻڌندا هئا ته دستار جي پلاند سان منهن تي نقاب ڏيندا هئا. هر وقت حال خيال فقيراڻو هون. ڪڏهن ڏسبو هو ته توحيد جي گفتار سان طالبن کي تلقين وينا ڪندا هئا. ڪڏهن ڏسبو هو ته پاڻ ويراڳ ڳائي محفل پيا سينگاريندا هئا.

پاڻ بلند پايه جا شاعر هئا. سندن شعر سنڌي، سرائيڪي، عربي، فارسي ۽ هندي ۾ آهن. پاڻ شعر جي سيني صنفن تي طبع آزمائي ڪندا هئا. پاڻ شاعريءَ جا هيٺيان بياض ترتيب ڏنائون.

(1) خادم القرآن، (2) روشن جهان، (3) ابيات سلطاني، (4) يڪرنگ، (5) بيرنگ، (6) عشقيه، (7) جوهر الامڪان، (8) ابيات عشق، (9) صوفيءَ جي سيرب I، (10) صوفيءَ جي سيرب II، (11) عربيءَ ۾ انشاءَ الله، (12) شبد گرمکيءَ ۾ (13) طوفان البڪاءِ، (14) ابيات توحيد، (15) ابيات معرفت (16) بياض ڪافين جو جنهن ۾ جمله ڇهه سَئو ڪافيون آهن، (17) شمس العارفين.

سڀ ڪتاب سندن تصنيف ڪيل آهن. اڳ ۾ شعر ۾ پيا تخلص بيخود وغيره استعمال ڪيا هئائون، پڇاڙيءَ ۾ سيني شعرن مان اهي تخلص ڪٽي علي گوهر نالو لکيو هئائون. هاڻي سندن جمله شاعري سندن نالي سان آهي. جيڪو مرتب جو والد ماجد هو.

مثال

ڪافي 1

عشق ۾ سر ڏيڻ ڪاٿي سخاوت هن کي چئبو آهه

مرڻ اُن جي محبت ۾ شهادت هن کي چئبو آهه
ڪري جو عشق جي دعوي خوديءَ کان ٿئي اول خالي
اناالحق ورد آه ان جو تلاوت هن کي چئبو آهه
تصور يار جو هردم رکڻ آهي رياضت هيءَ
ڏسڻ ديدار دلبر جو عبادت هن کي چئبو آهه
عشق جي انتها چاهي پڇو منصور کان يارو

جلائي سر ڏيڻ سجده شجاعت هن کي چئبو آهہ
عشق جي آهي حالت هيءَ سدائين سوز آه تازو
عشق ۾ جان پرزه ٿيڻ عنايت هن کي چئبو آهہ
عشق ۾ آ علي گوهر مدامي محو معشوقن
آئينہ ذات دل ان جي بصارت هن کي چئبو آهہ

ڪافي 2

عشق جي موج مستيءَ ۾ سوين نالا سڏاياسي
مڪمل موج منصوري صورت سڀ ۾ سماياسي
منارا عرش جا جوڙي عرش ڪرسي بناياسي
ڪر ڪري ڪم ڪار ڪثرت جو آدم حوا تي آياسي
ڪڏهن عيسيٰ ڪڏهن موسيٰ اهي نالا ڏراياسي
ڪڏهن احمد ڪڏهن حيدر عرب ۾ هُلَ مچاياسي
ڪڏهن منصور تي پياسي، اناالحق دم الاياسي
ڪڏهن ملتان ۾ مستي مٿا جيئرا ڪراياسي
ڪڏهن فولاد فائز تي عشق جا بار چاياسي
ڪڏهن هن رمز رنديءَ سان نجا نعرا لڳاياسي
علي گوهر بات وحدت جي سچل کي ٻي سڪاياسي
ڪڏهن غلام حيدر تي شرن ۾ رنگ رچاياسي

سائين جن کي ڇهہ فرزند هئا. سندن سجاده نشين فقير شاهمردان سائين آهي اسد الله ۽ سلام الله سائين جن جي حياتيءَ ۾ گذاري ويا هئا. باقي فقير علي شير مستوار ۽ فقير شمس الحق ۽ احمد جام تعليم يافتہ نوجوان آهن. جيڪي درگاهہ جي فقراءَ جي سيئي گڏجي نگهداشت ۽ سار سنڀار ڪندا ٿا اچن. سائين شاهمردان جو وڏو فرزند سائين ياسين علي آهي. جنهن جو پڻ درگاهہ جي خدمت ۾ ڪردار ساراهہ جوڳو آهي.

ميان دوست علي فقير

فقير سائين فولاد علي شهنشاهہ جي وڏي ڀاءُ محمد خان جو

Scanned with CamScanner

اڪيلو فرزند 1330 هجري ۾ پيدا ٿيو. سندن ننڍپڻ کان پيءُ جو سايو مٿانئن لهي ويو. سندس پالنا فقير سائين جن پاڻ ڪئي.

پاڻ جڏهن ٻارهن سالن جا ٿيا تہ هادي سائين فولاد فقير کين جام وحدت عطا ڪيو. مگر ذڪر ڏيڻ وقت کين فقير سائين غلام حيدر گودڙيہ جن جي روضہ پاڪ ۾ وٺي آيا ۽ کين ڪجھہ وقت اتي ويهي مراقبہ ڪرڻ لاءِ چيائون. ڪجھہ وقت مراقبہ ۾ ويهڻ بعد ٻاهر ڊوڙندي اچي مرشد پاڪ کي چوڻ لڳا تہ سائين ڏاڏي غلام حيدر گودڙيہ سائين مون کي ڀاڪر پائي چيو تہ تنهنجي فقيري قبول ڪئي سون. توکي مبارڪ هجي. اهو ٻڌي فقير سائين ڏاڍو خوش ٿيا.

فقير دوست علي اڪثر ڪري رياضت ڪندا هئا. پنهنجي زمين پاڻ آباد ڪندا هئا. جنهن مان درگاهہ جي لنگر جو پورائو ٿيندو هو هٿ ڪار ۾ دل يا رڏي هوندي هين. ذڪر کان غافل نہ رهيا. هر وقت حال جي ڪيفيت ۾ رهندا هئا.

هڪ سال ڏاڍيون برساتيون پيون. ماٺهن جا فصل ختم ٿي ويا ۽ ڳوٺ وارن مان هڪ ماٺهو وٽن دعا گهرڻ آيو تہ جيئن مينهن بند ٿين. اهو ٻڌي پاڻ ڪجھہ وقت ماٺ ۾ ويهي رهيا ۽ پوءِ ان شخص کي چيائون تہ ابا حضرت رسول الله جي حضور ۾ عرض ڪيم ،جيڪو قبول ڪري تسلي ڏني اٿن تہ آئينده سڄو سال مينهن ڪونہ وسندو. پوءِ ٿيو بہ ائين جو سڄو سال مينهن ڪونہ وٺو.

محمد صالح نالي ذات جو پيو اُيڙيءَ جو ويٽل هتي تپيدار ٿي آيو هو. جيڪو فقير سائين وڏي جو طالب هو. ان کي پٽ جو اولاد ڪونہ ٿيندو هو. هڪ دفعي دوست علي فقير کي سوال ڪيائين تہ فقير دعا ڪر تہ پٽ جو اولاد ٿئي. ان تي دوست علي فقير چيس تہ توکي درگاه الاهي مان پٽ وٺي ٿا ڏيون جن جا نالا علي نواز ۽ شاهنواز رکج. پوءِ فقير جو قول پورو ٿيو ۽ ٻنهي پٽن جا نالا اهي رکيائين.

فقير دوست علي چوڏهين محرم سن 1364 هجري مطابق 20 ڊسمبر 1944ع ۾ سموري فقراءَ کان موڪلائي چادر پائي سمهي پيا ان طرح سان دم پرواز ڪري ويو. سندن مزار شريف فقير سائين فولاد علي جن جي پرسان اوير طرف روضي ۾ آهي.

Scanned with CamScanner

حضرت ساماڻو فقير مست

هي مست بادشاهہ ڳوٺ ڏيپاڻو تعلقہ نري ميرواهہ جو وينل هو. فقير ابتدا ۾ مال چاريندو هو. پاڻ فقير حضرت فولا علي سائين جن جو طالب ٿيو. طلب پچڻ سان ئي ذڪر سان لڳي ويو. دنيا جا سڀ لاڳاپا ترڪ ڪري ڇڏيائين. ائين مٿس مستي جي ڪيفيت اچي ويئي. خوراڪ خوشيون سڀ ختم ڪري ڇڏيائين ۽ پنهنجي نفس تي قهار ٿي ويو. ايتري قدر جو پاڻ دونهين دکائي ويهندو هو ۽ پاڻيءَ جو دلو ٻاهہ تي رکيل هوندو هيس جنهن وقت بہ اڃ لڳندي هيس تہ ان دلي مان گرم پاڻي پيئندو رهندو هو. ماني ۽ ڀاڄي ۾ ڪچوءِ دلي وارو پاڻي ملائي پوءِ کائيندو هو. پاڻ هميشه هڪ جاءِ تي ڪونہ رهندوهو. ڪي مهينا گهنڊ ۾ رهيو پوءِ ٽڊو عرف غلام علي زوار شاهنواز ۽ زوار نجف علي وٽ رهندو هو ۽ پوءِ خدا بخش شر جي ڳوٺ ۾ دلدار احمد ۽ محمود شر جن وٽ رهيو.

ان بعد محراب پور ۾ فقير الله رکيو خاصخيلي وٽ رهندو هو. اتي وٽس خدمت لاءِ فقير الله بخش ميربحر درازن وارو ۽ صديق فقير سهتو ۽ عنايت علي فقير نوناري حاضريءَ ۾ رهندا هئس.

ان کانپوءِ سيد قلندر شاهہ وٽ گمبٽ ۾ رهندو هو اتي بہ محراب پوري فقير خدمت ۾ ايندا رهندا هئس مگر سندس خاص خدمت سيد قلندر شاهہ ۽ سندس فرزند دلبند ڪندا هئا. فقير وٽ روزانو ڪيترائي سوالي ايندا هئا. انهن وٽان جيڪو نذر ملندو هيس تہ انهن پيسن مان قرآن شريف خريد ڪندو ويندو هو ڪيس قرآن شريفن گڏ ڪرڻ جو ڏاڍو شوق هوندو هو. سون جي تعداد ۾ قرآن شريف گڏ ڪيائون. پاڻ پئسو ڏيندڙ کان هٿ ۾ نہ وٺندا هئا. ڪيس چوندا هئا تہ زمين تي رکيون هليو وڃ. ڪجهہ دير بعد انهن پئسن مان قرآن شريف آڻائي رکندا هئا.

سندن پوشاڪ تمام سادي ۽ اڪثر ڪري گوڏ ٻڌندا هئا. سدائين رلي ويڙهي ويهندا هئا. گمبٽ ۾ سندن خدمت سيد قلندر شاهہ ۽ سندن فرزند سائين علي گوهر شاهہ، گمبل شاهہ سائين غلام شاهہ عرف ڏاڏا سائين سيد غوث علي شاهہ جن خوب چاڪري ڪئي. پاڻ

سائين ڏاڏا عرف غلام شاهه کي پنهنجي ڀاڳي جو سمجهندا هئا.

جمله سادات فقير صاحب جي ڏاڍي عزت ڪندا هئا ۽ فقير صاحب جو به سائن ڏاڍو پيار ۽ محبت هئي. فقير سائين گمبٽ شهر ۾ تاريخ 22 مهينو رجب سال 1970ع ۾ وصال ڪيو سندن مزار شريف سيد قلندر شاهه ۽ سندن خاندان جي مقبرن ڀرسان آهي. مٿن هڪ ٿي هال ٺهيل آهي. هڪ دفعي ڪنهن سيدن مان فقير سائين سان اعتراض ڪيو ته توهان شر ٿي سيدن جي حاويليءَ ۾ ٿو اچين اهو صحيح ته ڪونه آهي. پاڻ ڪيس جواب ڏنائون ته ابا اسين به مديني مان سيد ٿي آيا آهيون.

مرحوم امين محمد فقير

هي فقير ڇُٽي فقير جو ٽيون نمبر پٽ هو. مرحوم عبدالواحد فقير ۽ مرحوم غيبي فقير سندس وڏا ڀائر هئا. هن جو ذهن ننڍائي کان تيز هو ۽ پاڻ صورت ۾ به دلڪش هئا. جنهن ڪري پاڻ پيءُ کي گهڻو پيارا هئا. پاڻ صرف سنڌي ٽي درجه پڙهيا هئائون. ڇو ته ان وقت هن ڳوٺ ۾ وڌيڪ تعليم جو ڪوبه بندوبست نه هو سندن پيدائش اٽڪل 1890ع ڌاري ٿي جيڪو پنهنجي زباني بيان هون، ڳوٺ مينگهو فقير جا ويٺل هئا.

بعد ۾ فارسي حضرت فولاد علي سائين وٽ تار نامي تائين پڙهيا ۽ فقير هادي پاڪ کين ڪجهه حصه مثنوي مولانا جلال الدين ۽ ديوان آشڪار پڙهايائون، ان مختصر تعليم سان سندن ذهن کلي پيو ۽ اڳتي سمورو مثنوي پاڻ پڙهيائون.

قرآن پاڪ ناظران مرحوم محمد اسماعيل جلباڻي وٽ پڙهيائون، فقير سائين سان ضحبت ۾ رهڻ ڪري سندن طبيعت تصوف ڏي مائل ٿي پيئي. مگر فقير صاحب سان ان وقت ۾ ڳوٺ وارن جي سخت مخالفت هوندي هئي. ان وقت ۾ جيڪو به فقير صاحب وٽ صحبت لاءِ ويندو هو ته ان کي به سڪون سان رهڻ ڪونه ڏيندا هئا. فقير جي صحبتن کي به ڪافر چوندا هئا. مگر ان هوندي به پاڻ مرشد هادي جي صحبت ۾ ننڍي هوندي کان رهندا آيا. عارف ڪامل جي صحبت ۾ رهڻ ڪري پاڻ به زماني جي هر بُرائي کان امان ۾ رهيا. هادي سائين

سندس عقيدت ۽ احترام ڏسي ڪيس جامِ وحدت نوش ڪرايو. پاڻ سڄي ڄمار ان اسم سان محو ۽ مستغرق رهيا.

پاڻ سفر خواه حضر ۾ هادي سائين سان گڏ هوندا هئا. هادي سائين سان هم صحبت رهڻ ڪري سندن گفتار ۾ اهڙي تہ رواني هئي جو هر وقت حاضر جواب هئا. ڪين ڪيترائي مثال آياتِ قرآني احاديث نبوي ﷺ برزبان ياد هونديون هيون.

هادي سائين وٽ ڪيترائي پري پري کان مولوي بحث لاءِ ايندا هئا تہ مرحوم امين محمد فقير سندن زبان بندي ڪري ڇڏيندا هئا.

پاڻ قد جا پورا ڀُنا جسم ڪڻڪ رنگو منهن ويڪرو اکيون ڪاريون ۽ نڪ ڪنڊو هين، ڏند گهاٽا هين، منهن ۽ مٿي جا وار رکيل هئن. محاسن مڪمل رکيل هين.

لباس ۾ اڇو پهرياڻ ۽ سلوار پهريندا هئا. پهراڻ مٿان الفي ۽ دستار گيڙوءَ رڱيل پائيندا هئا. پير ۾ هٿ جي موچڪي جتي پائيندا هئا. ڪلهن تي بہ چادر گيڙوءَ جي پائيندا هئا.

سندن گذر گذران رياضت تي هو. ڪڏهن بہ ڪنهن کي سوال نہ ڪندا هئا. هميشه سادو کائيندا هئا. سموري زندگي سادگي ۾ گذاريائون. رات جو پويون پهر ننڊ ڪانہ ڪندا هئا ۽ جاڳي مراقبو ڪري ذڪر اسم اعظم ڪمائيندا هئا. بعد ۾ شاهہ شمس الحق تبريز حضرت بو علي قلندر، حضرت قلندر لعل شهباز ۽ سيد ثابت علي شاهہ جا منقبت ۽ مناجاتون وڏي آواز سان پڙهندا هئا.

ڪڏهن حضرت سچل سرمست جي ڪافي "مانَ اچن اُهي ڪاٿون موهي ويا جيڪي ماري" چوندي روئي ڏيندا هئا. سموري ڄمار پنهنجي مرشد هادي جي محبت ۽ صحبت ۾ گذاريائون. ڏينهن ۾ صرف ڇهہ ڪلاڪ گهر جو ڪم ڪار ۽ سار سنڀال لاءِ گهر ايندا هئا نہ تہ سمورو وقت هادي جي صحبت ۾ رهندا هئا.

پاڻ ڇهين مارچ سن 1966ع مطابق 11 ذيقعد سن 1386 هجري ڏينهن جمع وقت 11 بجہ منجهند جو شاهہ عبداللطيف ڀٽائي جا بيت پڙهندي هن دارالفنا مان دارالبقا ڏي راهي ٿيا. انالله و انا اليہ راجعون.

پاڻ شعر ۾ خاصي طبع آزمائي هين. جنهن مان هيٺ ڏنل ٽيهہ اکري تمثيل طور ڏجي ٿي.

ٽيه اکري

786

الف حق اظهار اظهر نور نافع نامور آهي اسد الله غالب انما اطهر علي،
ب برابر بادشاهِ عرش اعظم متکيٰ بربام بالا دائما در دست حق دفتر علي،
ت تنهنجي توکل جو ترهو طالبن کي تارِ هيٺن جو همراهه همدم منجهه قبر محشر علي
ث ثنا قرآن ۾ ڪئي پاڪ حق پروردگار من کنت مرسل ڪيو بيان عرب وعجم اظهر علي
ج جاني جان جانان طالبن مطلوب تون جنهن جي جيءَ ۾ جاءِ جانب ذڪر تنهن اڪثر علي
ح حياتِ جاودان ۾ جيڪو عاشق لايموت، تنهن چکيو ٽُرار طالب سر اڏيءَ خنجر علي
خ ڪري خوشنود خوشتر جام جو جانا ڏئي جو پئي هر دم جيئي آن باده برتر علي
دال دل ۾ جنهن هجي ديدار دلبر جي مدعا، شد مدينه مصطفيٰ آن باب حق حيدر علي
ذال آهي ذوالعليٰ حق نام تنهنجو عرش تي آهه ڪرسي قرب تنهنجو زيب زيباور علي
ري ربوبي راز حق جي بخش سائل کي ردا، ذوق محبت شوق شاهي برهه حق برتر علي
زي زور آور زير بالا ناهه مثلث مرتضيٰ شان شوڪت شاهه مردان شير يزدان نر علي
سين سرور دوجهان ڪيو لحمک ولحمي عيان انت مني وانا منه شد برهه آن برسر علي
شين شد شير خدا اعليٰ علي مرتضيٰ، چون يدالله فوق باشد ساقئي ڪوثر علي،
صاد صاحب صورت ومعنيٰ ۾ مالڪ دين جو ظاهر وباطن همه هو ڪو حقي حيدر علي
ضاد ضارب ضرب سان ضايع ڪيا اهلِ فتن بت شڪن باڪو بهادر مرتضيٰ مظفر علي
طوي طه يس مزمل ڪهيعص ڪل ۾ ڪئي تعريف تنهنجي ڪل ڪفيٰ قادر علي
ظوي ظهورو ظاهر باطن همه يڪتا توئي، نور نافع درد دافع ثاني پيغمبر علي،
عين اعظم عشق تنهنجو آهه جڳ ۾ آشڪار سمجهه تون من راست گويم اول وآخر علي
غين غرق اندر بحر شوتان پسين تون عاشقا، آهه ان درياهه اعظم جو سچو گوهر علي
ف فنا فاني جهان سڀ فرقتِ حباب آهه تي بقا جنهن کي لقا ديدار حق دلبر علي
ق قرآن قرب ڪامل حيدر ڪرار جو مخزنِ اسرار موليٰ معنوي مصدر علي،
ڪ ڪعبه ۾ ولادت آهه جنهن ڪعبه صدف، ٻئي نه ڪنهن اهڙي عنايت شهنشاهه اڪبر علي
لام لاحد لامڪان جو شان شاهان شهسوار عرش اعظم پاڪ جو موليٰ اُتم افسر علي
ميم موليٰ مومنن مهندار ناصر انبياءَ، هم نفس نور نبي روز شفا محشر علي،
نون نافع نور نرمل ناز پرور نيڪنام، معراج واري ملڪ ۾ نورالهديٰ همسر علي،
واو وارث وصل والي عاشقن جو پيشوا، مرتضيٰ مختيار هِت هُتِ باطن و ظاهر علي،
هه هميشه هر دور عالم ۾ علي آهه تاجدار تاجدارِ شهنشاهان مرتضيٰ مقرر علي

Scanned with CamScanner

لا حق لولاک لما خلقة الا فلاک چيو شاھ جو واھ شان اعليٰ قدرتِ قادر علي،
۽ تنهنجي امر ۾ برق و مطر آب و هوا، هر همہ حيوان شجر جن و انس آمر علي
ي يقيناً برد رت ساجد شده محمد امين، پرت جو پيالو پيار خون آب مئي خاور علي

سجان فقير هندو

هي فقير لاڙڪاڻي جو ويٺل هو. فقير سائين فولاد علي قدس سره فقير غلام قادر انڙ وٽ لاڙڪاڻي ويندو هو. جيڪو سندن صادق طالب هو. سجان فقير بہ سائين جو ٻڌي اتي اچي سندن طالب ٿيو. طلب وٺڻ بعد هن پنهنجو دوڪانداريءَ وارو ڌنڌو ڇڏي ڏنو. جيڪڏهن مائٽ کيس دوڪان هلائڻ لاءِ تنگ ڪندا هئا تہ هي گراهڪن کي اڻ توريو سامان کڻي ڏيندو هو. ان ڪري مائٽن کيس دوڪان هلائڻ کان منع ڪئي ۽ هي گهران نڪري وڃي جهنگ ۾ گذارڻ لڳو ۽ مست ٿي ويو.

هڪ دفعي فقير سائين وٽ آيو تہ پڇيائونس تہ سجان فقير طلب ورتي کانپوءِ ڪو ديدار ٿيو اٿيئي. پاڻ چوڻ لڳو تہ قبلا حضرت پير موليٰ علي عليہ السلام جو جوڙو ڏنو اٿم. تہ فقير سائين پڇيس تہ پوءِ ڪيئن ڏٺئہ جنهن تي چيائين تہ سائين ڇا ٻڌايانوَ ننڍو صاحب جور آهي يعني زور آهي وڏيڪ آهي.

ٻئي دفعي سجان فقير محفل ۾ ويٺو هو تہ فقير سائين ڪنهن ٻئي طالب کان پڇو تہ ابا الله ياد تہ ڪريو ٿا. الله ڏٺو اٿو. ان تي سجان فقير جوش ۾ اچي ويو ۽ يڪدم چوڻ لڳو تہ سائين مون کان پڇو تہ مان سڀ ڪجهہ ظاهر ڪري ٻڌايانوَ. ان تي فقير سائين کيس ٽڏو ڪيو تہ ابا توکان تہ پڇان ئي ڪونہ ٿو. ائين نہ ڪر راز ظاهر ڪرڻ ڏوھ آهي. مان اڻ واقف کان ٿو پڇان تون ماٺ ڪري ويھ.

سجان فقير يڪتارو وڄائيندو هو جيڪو اڄ تائين محراب پور ۾ علي نواز فقير جي مئي خاني تي موجود آهي.

شاھ علي فقير دشتي

هي فقير هنديارئ جي پرپاسي ۾ ويٺو هو. سندس پويان اڄ تائين ان ماڳ تي ويٺا آهن. سندن پوين جي اڻ پڙهيل هئڻ ڪري سندس جنم جي تاريخ ملڻ ناممڪن آهي. فقير جوانيءَ ۾ هارپو ڪندو هو.

ڏاڍو ڪمائيندڙ هو. جوانيءَ ۾ فقير سائين ڪان سن 1336 هجريءَ ۾ وحدت جو رستو پڇيائين. هن جي ذڪر هلڻ جو اهو انداز هو جو سندس هر هڪ دم سان سندس سيني مان نڙ جي آواز جهڙو سريلو آواز نڪرندو هو. سندس منهن سواءِ ڪنهن تيل وغيره جي سٽيو پيو لڳندو هو. ذڪر جي شوق ۾ ڇير جا مون پائي مرشد جي اڳيان اچي نچندو هو نچڻ وقت سندس زبان مان بي اختيار بيت نڪرندا هئا جن مان صرف هڪ بيت ملي سگهيو آهي.

مونکي من جو محرم مِلي مِلي، ساري خلقت پلي پيئي ڪِلي ڪِلي

درگاه تي فقراءَ لاءِ سَرَنِ جا ٿوٺا ٺاهيندو هو. سندس زبان مان جيڪا دعا نڪرندي هئي سا قبول پئجي ويندي هئي. ڪنهن ڪان ٻه ڪجهه ڪونه گهرندو هو. ايتري قدر جو ڪاڏو ٻه ٻن ٽن ڏينهن تائين گهري ڪين کائيندو هو.

ميلي جي موقعي ۾ ٻه هادي سائين طالبن کي تاڪيد ڪندا هئا ته ابا شاهه علي فقير کي ضرور ننگر ڪرائجو جو هو گهري ڪين ڪائيندو آهي.

هڪ دفعي هادي جي درگاهه ۾ چوڻ لڳو ته ايوب صاحب جي حڪومت ختم ٿا ڪريون ۽ ڀٽي صاحب کي حڪومت ٿا ڏيون. ان وقت ڪا تحريڪ وغيره ٻه هلندڙ ڪانه هئي. ٿوري وقت ڪانپوءِ ذوالفقار علي ڀٽو اقتدار ۾ اچي ويو.

هڪ دفعي گهر ۾ ويٺو هو سندس ڀاءُ ٽريءَ وڃڻ لاءِ سنبريو. فقير کيس چيو ته ادا ميڏي ڪاڻ ڪفن دا ڪپڙا ڳڏي آوين. متان ڀيا پنڌ ڪرڻا پوئي. اسان ڪن قاصد آيا هي. اڄ شام مين آپڻي اصلي وطن تي ويسان. اهو ٻڌي سندس ڀاءُ کلڻ لڳو ۽ چوڻ لڳس. ته ادا خوش ڀيٺاهين ۽ ڳالهيان ول ڪفن ديان پيا ڪريندا اين. خير گهر ميڏا پرا."

آخر هو شهر هليو ويو. مگر ڪفن لاءِ ڪپڙو ڪونه آندائين جڏهن ٽپهري ٿي ته فقير پنهنجي کٽ تي چادر پائي سمهي پيو. ٿوري وقت ڪان پوءِ جو چادر اٿلائي ڏسن ته فقير ته وصال ڪري ويو آهي. اهو سال 1978ع هو.

فقير الله رکيو خاصخيلي

هن فقير جي والد صاحب جو نالو نبي بخش فقير هو. ذات خاصخيلي ويٺل محراب پور شهر هو. صرف سنڌي چار درجا پڙهيل هو. زمين جو ڪم ڪار ڪري گذر ڪندو هو. ان ڪانسواءِ درزڪو ڪم به ڪندو هو.

فقير جوانيءَ ۾ ارڏو هو. مگر طالب ٿيڻ بعد سڀ ارڏايون ڇڏي ڏنائين، ذڪر سان محو رهندو هو ۽ مرشد سان ڏاڍي محبت هيس. هادي سائين ڏانهن طلب لاءِ ڪيس سندس ياءُ رجب علي فقير وٺي آيو هو.

هادي جي صحبت لاءِ بار بار پيرين پيادو محراب پور کان درگاه تي ايندو رهندو هو ۽ سڀ ڪم ڪاريون ڇڏي ڏنائون. پاڻ محراب پور کي ڇڏي پيرانُڙ جي مقام پرسان وچي، آستانو اڏيائون. سندن آخري آرامگاهه به اتي آهي. جتي 17 شعبان سندن فرزند فقير علي نواز فقرائي ميلو لڳرائيندو آهي.

سندن ڪلام

پڪ رکيل کي آهه الا، جنهن وڏو ڪوٽ ڪفر جو ڊاهي الا
فاذڪروني اذڪرڪم جو ڏس ڏنو ڪنهن ڏاهي الا
من عرف واري مام موچاري سچو سخن سو آهي الا
انا احمد بلا ميمي مام مرشد سمجهائي الا
هاديءَ مرشد يار رکيل کي چاهه منجهان تو چاهي الا

فقير علي نواز سندن مسند نشين آهي. سندن درگاه جا ڪيترائي طالب آهن. فقير علي نواز پڻ طريقت جو رستو ٻڌائيندو تو رهي. هر سال هادي پاڪ جي ميلي جي موقعي تي ٿنڊي آدم مان بهترين زربفت جي چادر تيار ڪرائي اچي چاڙهيندو آهي ۽ سموري طالبن جي سنگ سميت اچي پنهنجي ڪافي جوڙي محفل مچائيندو آهي. فقير علي محمد لاڙڪ به هر سال تاج نئين جوڙائي اچي عرس تي چاڙهيندو آهي.

فقير نور علي سومرو

سندن اصل نالو نور الله هو. مگر سندن هادي پاڪ سندن نالو نور علي فقير رکيو. سندن والد صاحب جونالو در محمد هو. ذات جا سومرا

ويٺل شهر محراب پور آهن. 1947ع ۾ سنڌي فائينل جو امتحان پاس ڪيائون، سندن جنم 22 مارچ 1932ع آهي. تعلقہ ميهڙ ضلع حيدر آباد ۾ سيد علي اڪبر شاهہ جي جامع عربيہ مان فقه ڪنز قد وري ۽ مشڪوة شريف تفسير بيضاوي پندرهن سيپارن تائين پڙهيا ۽ هدايت نحو پورو ڪيائون. مئٽرڪ جو امتحان پرائيويٽ طرح پاس ڪيائون. 1949ع ۾ پرائمري ماستري ملين جيڪا ترڪ ڪيائون تپيداري ۾ سليڪٽ ٿيا مگر ٽريننگ اڌ ۾ ڇڏي گهر موٽي آيا.

1963ع ۾ بي اي پاس ڪيائون، بعد ۾ ايم اي بہ ڪيائون. 1971ع ۾ بي ايڊ پاس ڪيائون آخر نئشلائيزڊ مڊل اسڪول ۾ تعمير ملت ۾ ايس اي ٽي مقرر ٿيا. 1971ع ۾ هائي اسڪول ميوو سيال عرف سيال آباد ۾ هيڊ ماستر مقرر ٿيا. پرائيويٽ اسڪول 1972ع ۾ وزيراعظم ذوالفقار علي ڀٽو سرڪار پنهنجي ذمہ کڻي سرڪاري ملازم قرار ڏنو. 1992ع ۾ ملازمت تان رٽائر ڪيائون. هادي شهنشاهہ جو مٿن گهڻو راض هو. ڪين عشق جو مولوي ڪري ڪوٺيندا هئا. فقير الله رکيو خاصخيلي جو مٿن مجازي نظارو هو. سندن ڪمپائونڊري ڪورس بہ پاس هو. جنهن ڪري يوناني حڪمت بہ ڪندا هئا.

آخر ستين صفر 1429هجري، 2008ع جي ڊسمبر مهيني ۾ مختصر علالت سبب دارالبقا ڏانهن راهي ٿيا سندن آخري آرامگاهہ هادي شهنشاهہ جي درگاهہ ۾ پيراندئ وٽ موجود آهي.

زوار عطا حسين عرف عطا فولادي فقير

عطا حسين ولد مرحوم امين محمد فقير جي گهر ۾ ڳوٺ مينهو فقير شر ۾ تاريخ پنجين شعبان 1392 هجري پنجين آگسٽ 1942ع بروز ڇنڇر ڏينهن پيدا ٿيو. پيءُ کي ڀهريون پٽ ڄائو مگر پيءُ کي ٻين پٽن ڄمڻ بعد هن کي پنهنجي ڀاءُ فقير عبدالواحد جي حوالہ ڪري ڇڏيائين ڇو تہ هو هن جو چاچو لاولد هو. مگر اهو بہ 1950ع ۾ گذاري ويو. هن سنڌي ست درجہ ڳوٺ جي مينگهو فقير شر اسڪول ۾ پڙهيا بعد ۾ انگريزي پڙهڻ لاءِ گهنڊ عرف رسولپور جي اسڪول ۾ داخل ڪرايو ويو. جتان ڀهريون ٻيون ۽ ٽيون درجہ انگريزي پاس ڪري هاءِ

اسڪول ٽريءَ مان مئٽرڪ پاس ڪيائين 1963ع ۾. 1964ع ۾ ماستري مليس. 1966ع ۾ سندس والد وصال ڪري ويو ۽ هي ست ڀائر هئا جن مان هي وڏو هوس ۽ باقي ٻيا سڀ ننڍا هئا.

ماستريءَ جي پگهار مان گهر جي پورت به ڪندو هو ۽ ننڍن ڀائرن کي پڙهائيندو به هو. جن مان حاڪم علي هائي اسڪول ٽيچر آهي ۽ غضنفر علي پرائمري ماستر ۽ سر احمد علي ايم بي بي ايس ڊاڪٽر ٿيو.

1975ع ۾ بي اي پاس ڪيائين ۽ 1978ع ۾ بي ايڊ ڪيم ۽ 1987ع ۾ ايچ ايس ٽي ٿيس. مختلف اسڪولن ۾ نوڪري ڪيائين. 1990ع ۾ ايم ايڊ ڪيم ۽ ايم اي سنڌي به پاس ڪيائين ۽ باالآخر 2003ع ۾ رٽائر ٿيو.

هادي پاڪ جي صحبت ۾ اچي ڪري 1963ع ۾ سندن طالب ٿيس. سائين فولاد علي شهنشاهه جن جي گفتار دوران فارسي سکي ورتائين ۽ ڪجهه مطالعاتي ڪوشش سان عربيءَ جي به ڄاڻ پيس. ناظران قرآن پاڪ مختلف استادن وٽ پڙهيو ۽ مئٽرڪ ۾ آپشنل سبجيڪٽ طور به فارسي جو سبجيڪٽ کنيو ۽ پڙهيو هئائين. جنهن ڪري فارسي سمجهه ۾ اچي ويس. ايتري قدر جو فارسيءَ ۾ آزادانه گفتگو به ڪري سگهندو آهي ۽ ڪجهه فارسيءَ ۾ شعر و شاعري به ڪري ٿو.

هادي سائين فولاد علي طريقه حيدري ۾ تلقين ڪيس ان ڪري حب علي تو رحمت الله بغض علي تو لعنت الله جو عقيدو رکندو آهي.

شاعري اردوءَ، سنڌيءَ، سرائڪيءَ ۽ پنجابيءَ ۽ هنديءَ ٻولين ۾ به ڪئي اٿس. جيڪو پنهنجو بياض "ڪليات عطا فولادي نالي پنهنجي ڪتب خانه ۾ قلمي صورت ۾ موجود اٿس.

1990ع ۾ هادي سائين فولاد علي سائين جي روح الاعظم مان چونڊ اقتباس ڪري گنجينهء فولاد نالي ڪتاب پنهنجي خرچ سان ڇپرايو هئائين.

2000ع ۾ ايران ۽ مشهد پاڪ ۽ قم شريف جي زيارت ڪيائين ۽ 2004ع ۾ ايران کان ٿيندو عراق موليٰ ڪربلا معليٰ ۽ نجف اشرف جي زيارتن جو شرف حاصل ڪيو هئائين.

هاڻي به محترم علي نواز گهانگهرو روشني پبليڪيشن جي مالڪ محترم آيت الله عرف عاجز لغاري جي رهنمائي سان ڪتاب مڪمل ڇپرائڻ جو وعدو ڪيو آهي. جنهنڪري صحت جي ساٽ نه

Scanned with CamScanner

هجڻ هوندي ٻه هي بياض روح الاعظم جو لکي پورو ڪيو اٿس. درگاهِ رب العزت ۾ آسرو آهي ته ڪتاب انشاءَ الله تعاليٰ ڇپجي منظرعام تي ايندو ۽ آءُ محبوب حقاني مرشد ذات سبحاني حضرت فولاد علي ساءِ ۽ حضرت علي گوهر فقير شمس الحق فولادي جن جي حضور اڳيان حاضر ٿي خوش بابا ٿيندس. آمين ثم آمين.

فقط عطا فولادي

28 اپريل 2009ع

Scanned with CamScanner

شعر عطا فولادي

استدعا فارسيءَ ۾

يا رحيمي يا کريمي يا غفار، بخش کن عصيان مارا يا ستار.
من سيه روپرز عصيان نابکار، در کرمِ لا تقنطو اميدوار.
آهه وه و زاري گريه ها مارا شنو، کيست در ديگر شفا مارا بگو.
وي خدائي لم يزل ولا يزال، در اجابت خويش کن مسکين سوال.
درميانِ دوجهان ناصر توئي، ما گنهگاران راغا فرتوئي.
مردمان ميخواستند مال بنون، شادماني جاودان حرفت فنون.
زير سايئه کرم خود مارا به نه، ذره دردت دلِ عطا بده.

عطا فولادي

قبلہ سيد محمد علي شاھ ثاني

قبلہ سيد محمد علي شاھ ثاني ولد قبلہ سيد علي حيدر شاھ جن جو جنم سن 1337 هجري مطابق 1914ع ۾ پير ڳوٺ لڳ ڳوٺ منگرجي ۾ ٿيو. سندن تعليم سنڌي فارسي پنهنجي والد بزرگوار کان پرايائون. جواني جي عمر ۾ هادي پاڪ حضرت فولاد علي سائين جن جي دست بعيت ڪري جام وحدت حاصل ڪيائون.

سندن نشست برخواست خانداني طريقہ موجب فقراءَ سان رهندي تي اچي. پاڻ اهل ذڪر صوفي سدائين ذڪر صوفياڻي لباس ۾ ملبوس رهندا آهن.

پاڻ قبلہ سيد و مرشد هادي شهنشاھ سيد محمد علي شاھ جن جا پوٽا ۽ سندن مسند نشين آهن. پنهنجي درگاہ جي سار سنڀال ۽ خدمت پنهنجي هٿن مبارڪن سان ڪندا پيا اچن. پاڻ درگاھ جي چوڪنڊي ۽ اڏاوت مزار مبارڪ جي بہ پاڻ ڪرائي اٿن.

سندن درگاھ تي هر سال تاريخ ستين صفر ۾ فقرائي ميلو لڳندو

Scanned with CamScanner

آهي. جنهن ۾ عارفانہ ڪلام ڳايا ويندا آهن ۽ پاڻ هميشہ مرشد جي درگاہ تي نهايت عقيدت ۽ احترام سان ايندا رهندا آهن ۽ ڪڏهن بہ سائينجن جو ميلو نہ گسايو اٿن. درگاهہ تي بہ سندن احترام طورڪين ڪٿ تي بستر ڏنو ويندو آهي.

فقير محمد پريل

فقير خواجہ محمد پريل ولد ڏٽي بخش ذات مڱريہ وينل لڳ ڪنڌيارو شهر. تعليم نہ هجڻ ڪري پاڻ رازڪو ڍڪاٽڪو تعميرات جي نقش نگارن بيحد ڪاريگر هئا. ڪامل مرشد جي جستجو ڪندي ڪين هادي حضرت شاهہ فولاد علي فائز جي صحبت نصيب ٿين ۽ گوڏا پيچي جامِ وحدت ورتائون. طلب بعد اهڙي تہ سندن دل روشن ٿي جو شعر و شاعري بہ ڪيائون.

مرشد سان عقيدت ۽ حق جي راهہ ۾ جهد ڏسي ڪيترائي پرپاسي جا عشق جا اجارا سندن چشمئہ فيض مان سيرآب ٿيا. پاڻ عاشق مزاج هئا. حسين صورت ڏسي مصور ڏانهن متوجهہ ٿيندا هئا. حديث پاڪ بہ آهي تہ المجاز قنطرة الحقيقت. يعني مجاز حقيقت جي ڏاڪڻ آهي.

مَر تاب از عشق روُ گرچه مجازی است
که از بحر حقیقت کارسازی است،

رومي صاحب

يعني مجازي عشق کان منهن نہ موڙ توڙي جو مجازي آهي، ڇو تہ حقيقت جي مقصد ڪي اهو ئي پڄائيندو آهي.

فقير هر وقت محو ذڪر هوندا هئا. مرشد سان عقيدي جي پختگي ڪري روضہ پاڪ جو ڪم پاڻ ۽ شاگردن ۽ طالبن جي مدد سان مڪمل ڪيو هئائون. روضہ پاڪ جي تعمير ۽ چٽسالي هڪ شاهڪار نمونہ جي آهي. ڪم ڪرڻ جي ڪابہ مزدوري يا ڪو معاوضو نہ ورتو هئائون.

پاڻ سن ۾ وصال ڪيائون جو سندن آخري آرامگاهہ سندن ڳوٺ ۾ آهي. سندن شاعري مان مثال طور ڪافي هيٺ ڏجي ٿي.

Scanned with CamScanner

شعر ۾ تخلص پياسي ڪم آندو اٿن.

ڪلام

ٿلهہ: مست و مست قلندر لعل، هادي ڪر پلايون پال
داتا دهر و دان ڏيارج، سڻ صدائون سوال
پُر پيالو مئي جو پيارج، هٿئون پنهنجي حال
رندن جو سرتاج تون آهين، لاهوتي لڄپال
ساٿي تي تون سيد سهڻا نرمل نور نهال
هر دم هادي فيض فياضي ڪلنگي دار ڪلال
پياسي آهيون در تنهنجي جا جَرُ پيارج جال

فقير محمد حسن قريشي

سندن والد جو نالو محمد اشرف ذات قريشي ويٺل ڪنديارو شهر جي لڳ ڏکڻ طرف آهن. سندن ڄم تاريخ ٻہ مارچ 1934ع آهي. تعليم ڪنڊياري شهر مان سنڌي فائينل پاس ڪيائون بعد ۾ فارسي پڙهڻ لاءِ محترم استاد مولوي غلام محمد بلوچ وٽ اچي فارسي گلستان تائين ۽ قرآن ڪريم ناظران پورو ڪيائون.

1952ع ۾ سنڌي ماستر مقرر ٿيا. پنهنجي ذهانت ۽ ديانت سبب تعليم کاتہ ۾ خاصو نالو ڪڍريائون. 1982ع ۾ رٽائر ٿيا.

پاڻ پير شيخ احمد جي درگاهہ جا سجاده نشين آهن. 1950ع ۾ فقير پاڪ فولاد علي سائين کان عشق جو جام ورتائون. پاڻ محو ذڪر رهندا آهن. مگر شاعري ڏانهن سندن طبيعت مائل نہ آهي.

"هن سال ميلي دوران ميان خادم حسين جي صحبت جي توسط سان بلوچستان جي شوريءَ واري ڳوٺ مان حاجي عبدالستار خان شر ۽ رئيس سمندر خان شر هادي سائين جي مزار لاءِ زبفت جي عمدي تاج ۽ چادر جوڙائي کڻي آيا ۽ اچي پنهنجي مشفق هٿن سان مزين ڪيائون."

ميان سچل فقير لاڙڪ

ميان سچل فقير ولد محمد موريل فقير لاڙڪ ويٺل ڳوٺ ڳنڊيا ڪاهي ضلع نوشهرو فيروز آهن. سندن والد صاحب بہ هاديءَ جي هٿ تي بعيت ڪئي هئي.

1955ع ۾ مئٽرڪ پاس ڪري 1956ع ۾ سيڪنڊري استاد مقرر ٿيا. مگر مرشد کان جام وحدت جو جام وٺڻ سان دنيا جي ڪاروهنوار تان دل ڪڇي وين ۽ 1960ع ۾ ملازمت کي ترڪ ڪيائون ۽ ڪاڏو بہ گهري ڪين ڪائيندا آهن. گهڻو ڪري مٿن مجذوبيت جي ڪيفيت هوندي هئي. هاڻي سالڪئي ۾ ٿا رهن ۽ طب نبوي تحت حڪمت ڪندا آهن.

سادي خوراڪ ۽ پوشاڪ اٿن. ڪيترائي سندن بہ طالب آهن شعر بہ چيو اٿن.

فولاد عليءَ کان فيض مليو تڏهن خيال خاطر کان غير ويو
سچل ساقيءَ جام پياري خوف خطر سڀ وهم نيو
اچي عشق هادي امام ٿيو ٿي مرشد جي آهي ماڙ سدا.

فقير محمد صالح عرف فقير بو علي سائين

فقير محمد صالح ولد عبدالله ذات جا ڪوريجا (قريشي) آهن. سن ڄمڻ جو سال 1928ع آهي.

ابتدائي تعليم شهر ڏيپارجا ضلع نوشهرو فيروز ۾ حاصل ڪيائون. سنڌي ست درجہ پڙهيائون. ان کان پوءِ پوليس کاتہ ۾ سپاهي ڀرتي ٿيا. ڪجهہ وقت کان پوءِ استعيفا ڏنائون. 1958ع ۾ ڏاڏا پير ڪين ڪلامن لکائڻ لاءِ هادي شهنشاهہ حضرت فولاد علي فقير ڏانهن موڪليو. سائينجن سان صحبت ۽ ملاقات بعد پاڻ قرب جي ڪمند ۾ ڪڙجي ويا جو ڪلامن لکڻ يا نہ لکڻ جي موٽي پير کي ورندي بہ ڪونہ ڏنائون. هادي پاڪ جي قدمن ۾ ڪري پيا. سائينجن کان وحدت جو جام وٺي الاهي عشق ۾ محو ۽ مست مگن ٿي ويا. هادي پاڪ سندن سچائي عقيدو ۽ احترام ڏسي مٿن بو علي فقير نالو رکڻ فرمايو. اڄ تائين عام و خاص ڪين ان نالي سان ٿو ياد ڪري.

پاڻ بي ريا ۽ بي باڪ رهندا هئا. پاڻ درگاه معليٰ جي مرمت جو ڪم جملہ فقراءَ جي تعاون سان 1994ع ۾ ڪرايائون ۽ روضہ پاڪ جي ٻاهران ڪمپائونڊ وال ۽ فرش بنديءَ جو ڪم مضبوطيءَ سان ڪرايائون.

Scanned with CamScanner

سائين هٿ ونڊائڻ ۾ ۽ ڪم ڪرڻ ۾ بظاهر غلام الرسول فقير چانڊيو فقير نور الله مشوري، صاحب ڏنو فقير اجڻ ۽ شوق علي فقير چانڊيو هر وقت حاضر خدمت هوندا هئا. عام ماڻهن سان سندن طبيعت نہ لڳندي هئي. مگر خاص طرح سان سيد مسڪين شاهہ مست ۽ سائين جاويد احمد فقير چاچڙ محراب پوري سان سندن طبيعت مانوس رهندي آهي.

عشق شهنشاهہ جي اوقات ۾ پاڻ ڪي ڄاڻي واڻي ڪيترائي پيرا گدوءَ واري چرين جي اسپتال ۾ داخل ڪرائي ماڻهن جي ميلاپ کان ڪناره ڪش ٿيڻ جون ڪوشش ڪيون اٿن تہ جيئن ڪين ماڻهو چريو سمجهي سندس واسطن کان واندا ٿين.

پاڻ جسم جا قداور سڏا سنوان هئا. ڏاڙهي ڪي تراشي ڏياريندا هئا. ظاهري طرح ڪوبہ ٽڳويا خرقو ڪونہ پائيندا هئا. پوشاڪ صاف سٿري ۽ اميرن وارو اٿڻ ويهڻ هين سندن اولاد مان فقير غلام مصطفيٰ ساڳي فقيرائي حال تي گامزن آهي ۽ فقير غلام سرور بہ محبوب اٿن ۽ غلام حيدر فقير صوم صلواة جو پائبند ۽ خادم الفقراءُ آهي.

ختم ڪتاب

الله سائين جا لک احسان ۽ مهربانيون جنهن مون ناچيز لاءِ پنهنجي مدد ۽ توفيق جون سڀ راهون کولي ڇڏيون. ان ڪري هي صخيم ڪتاب روح الاعظم حضرت هادي پاڪ شهنشاهہ فولاد علي سائين جو گويا ڪہ الوهيت جي گفتار آهي. جيئن مولانا جلال الدين رومي صاحب فرمايو آهي تہ.

گرچه قرآن از لب پیغمبر است.
هر که گوید حق نه گفته کافر است.

يعني جيتوڻيڪ قرآن محبوب الاهي مصطفيٰ سرڪار جي زبان مان نڪتل الفاظ آهن مگر جيڪو ان کي الله جي زبان نہ چوندو سو ڪافر آهي. وانگر اڄ 11 جمادي الاول 1430 هجري مطابق 7 مئي 2009ع بروز خميس هيءَ ڪاپي قلمي مسودو ڇپرائڻ لاءِ لکي پورو ڪرايم. ڪتاب لکندي منهنجو سارو وقت ذوق آرام ۽ خوشيءَ ۾ گذريو. جيڪڏهن مان انهن الله وارن مان نہ آهيان تہ بہ ڪم از ڪم عارفن جي مڪمل احوال کي تہ ڪتابي شڪل ڏني اٿم. ان جو صلو مان پنهنجي مرشد حقاني فياض رباني تي ڇڏيان ٿو. جن جو لطف لاحد ۽ ڪرم بي ڪنار آهي.

Scanned with CamScanner

پيغام

جيئن تہ فقير شمس الحق فولادي هي ڪتاب ڇپرائڻ جي اجازت ڏيڻ فرمائي، ڪئن ڪم ڪيو آهي. جنهن جي ذريعي عام آدمي تصوف ۽ وحدانيت کي آساني سان سمجهي سگهندو. جنهن لاءِ اسين اهل تصوف سنڌ سندس حياتِ جاودان ۽ عشق محبت لاءِ دعاگو آهيون.

فقير محمد بخش ضامن
سجاده نشين درگاهہ منٺار فقير
ڪاٺي راڄڙ ڪپرو

فقير پيارو خان شر ۽ ساٿي
تڳوسر تعلقہ ڪپرو

Scanned with CamScanner

پيغام

محترم فقير شمس الحق فولادي

حق موجود

اسان ٻڌو آهي تہ تو هن ڪتاب روح الاعظم تصنيف حضرت فولاد علي فقير جن جو ڇپرائي رهيا آهيو جنهن لاءِ اوهين مبارڪ جا مستحق آهيو.

اسان صرف فقير صاحب لاءِ ڪي ڳالهيون ٻڌيون هيون. مگر ڪتاب ڇپجڻ بعد فقير جو مڪمل فلسفو پڙهي پت پرکي ۽ پروڙي سگهنداسون.

اوهان جو دعاگو
فقير عشاق علي جلالاڻي.
۽ فقير شمس الدين جلالاڻي.
سجاده نشين درگاه نصير فقير جلالاڻي.
تعلقہ ڪوٽ ڏيجي.

فقير منتار علي شر فقير محمد حسن شر فقير در محمد شر فقير نذير احمد شر ڏارو فقير شر ۽ سنگت بهرام خان جمالي طالب ۽ مريد درگاه سائين نصير فقير جلالاڻي.

Scanned with CamScanner

پيغام

مانوارا فقير شمس الحق فولادي

حق موجود

اسان ٻڌو آهي تہ اوهين روشني پبليڪيشن طرفان فقير فولاد علي صاحب جن جو ڪتاب روح الاعظم شايع ڪرائي رهيا آهيو. ان نيڪ ڪم ۾ خدا وند ڪريم توهان جي مدد ڪرڻ فرمائيندو. جو ان ڪتاب جي اڄ جي اٿاٿ جي دور ۾ اهم ضرورت آهي. جيڪو تصوف جي گائيڊ طور عالمن اديبن ۽ تصوف جي جاکوڙيندڙن لاءِ مددگار ثابت ٿيندو. اسان جون دعائون توهان سان رهنديون.

سيد سجاد الرسول شاهہ

سجاده نشين درگاه عاليہ سيد اعجاز علي شاهہ راشدي

نيو سعيد آباد، حيدر آباد.

Scanned with CamScanner

پيغام

مهربان ۽ مهذب فقير شمس الحق فولادي
اسلام عليڪم حق موجود

اها ڳالهه اسان جي علم ۾ آئي آهي ته اوهين ڪتاب اڳ ۾ به فقير فولاد علي صاحب جن جي باري ۾ "گنجينهٔ فولاد" ڇپرايو هو ۽ هاڻي به اصل روح الاعظم جو ضخيم ڪتاب روشني پبليڪيشن طرفان پڌرو ڪرائي رهيا آهيو جنهن لاءِ اسان جي طرفان دلي مبارڪباد قبول ڪندا.

فقير غلام حيدر ابڙو
ڪراچي.
فقير ممتاز علي ابڙو
ڪراچي.
فقير غلام ياسين ابڙو
ڳيريلو لاڙڪاڻو.
فقير امتياز علي ابڙو
ڳيريلو لاڙڪاڻو.
فقير الطاف حسين ابڙو
ڳيريلو لاڙڪاڻو.
فقير غازي محمد ايوب
سڪندر آبادي

Scanned with CamScanner

سنيهڙو

ادا فقير شمس الحق فولادي

حق موجود! اميد تہ باخيريت هوندا.

احوال تہ اوهان ٻڌايو آهي تہ ڪتاب روح الاعظم تصنيف حضرت فولاد علي فقير ترتيب ڏيئي ڇپرائي رهيا آهيون. اهو ٻڌي بيحد خوشي ٿي آهي ڇو تہ اهڙي عظيم هستي جا صرف حوالا ئي ٻڌندا آيا آهيون. سندس مقالات ۽ حوالات کي ڪتابي شڪل ڏيئي توهان قابلِ تحسين ڪم ڪيو آهي. جنهن لاءِ اوهين مبارڪ جا مستحق آهيو.

ديگر خيريت

فقير خادم حسين عباسي.

مهتتم درگاه حضرت ناتڪ يوسف

اڳڙا تعلقہ گمبٽ.

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner